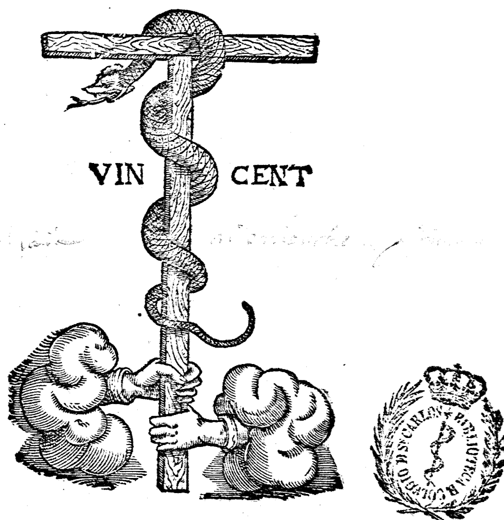

M 47p
R

PETRI ANDREÆ

MATTHIOLI

SENENSIS MEDICI

Epistolarum Medicinalium Libri Quinque.

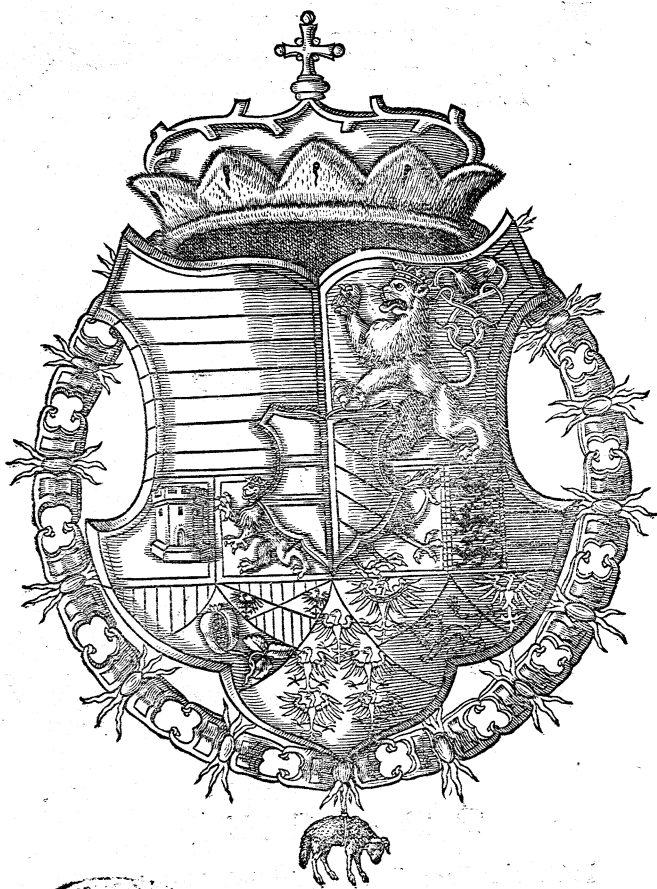

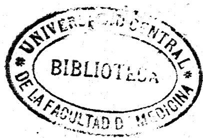
PRAGÆ

In Officina Georgij Melantrichij ab Auentino,
ad instantiam Vincentij Valgrisij.

Anno Domini.

1561.

SERENISSIMO

PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI *BVRGVNDIÆ ETC. COMITI TYROLIS ETC.*

Domino suo Clementissimo.

VOD paucos adhuc factitasse video, *SERENISSIME PRINCEPS*, eam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id cõsilium sequutus sum, vt turpe otium ac desidiam, quantum in me esset, fugerem semper, operis verò, & laboribus meis publicæ vtilitati omni tempore, & loco perquàm fideliter inseruirẽ: nec eadem de causa dubitaui defraudare sæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus & opibus posthabitis, ipsaq; valetudine mea neglecta. Itaque in vigilijs, & perpetuo veritatis indagandæ studio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de meipso præfari) ætatem hanc fessam iam continuatione laborum, iamque annis ingrauescentem senex adhuc traho: estque animus in posterum etiam, quicquid reliquum est virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec spiritũ hunc meum debitum sibi natura, morsque vltima linea rerũ repetierit. Ac eo maiore sanè animo maioreq; spe hęc omnia aggrediar, quòd cum eo me esse *PRINCIPE* intelligo, cuius sub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hostium incursionibus, ab iniurijs omnibus, ab ægestate, quin etiam ab insidijs, & maleuolorum calumnijs, tanquam in portum hospitalem appulsus, tutus, & securus tractare studia publicè profutura, meęque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autẽ ab impedimẽtis hisce omnibus, quæ sæpenumero, vel optimis conatibus obstant, quominus optatos sortiantur euentus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore sperem, dicerem in præsentia pluribus, si aut ea facundia essem, quæ rei tantæ sufficeret, aut nõ verecũdia impediret, ne fortassè fortunę tuæ, & vniuersæ Austriacæ familiæ assentari potius, quàm meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenuè quantum res,

tum res, de qua sermo haberi cœpit postulat. Nam consideranti mihi nostro sœculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium institutum, qui cum Imperio, & potestate humanis rebus administrandis præsunt, non multos quidem inter eos reperiri posse censeo, qui hisce naturæ & diuinæ prouidentiæ dotibus vobis *AVSTRIACIS PRINCIPIBVS* comparari possint. Si enim vniuersam familiam intueamur, si Patrem non tam amplissimo illo imperio, quàm virtute, & sapientia Augustum & verendum, si Auos, Proauos, Patruos, & Patrueles, quorum gestis ad cœlum vsque plena sunt elementa, si fratrem tuum Boemiæ Regem, cuius splendore, magnanimitate, pietateq; iam fulgent vbique omnia, si Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædam promittit morum maiestas, si te ipsum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus silere potius debeo, quàm breuiter scribere, spectemus, quâ mũdus vniuersus patet, ad extremas vsque Indias, quarum etiam habetis imperium dignitas, fama, & gloria vestra incredibili fulgore, & lumine resplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, spiritumque mortales, aliquo saltem iuditio præditi ducimus, libentissimè confitemur omnes, diuino quodam fato miserãte res nostras factum esse, vt difficilimis, & grauissimis temporibus familiæ Austriacæ fastigium, ad Cœlum vsq; immensis facultatibus, innumeraque regnorum accessione, sublatum extolleretur, vt Imperia omnia senescente iam mundo ruinam minantia, vestris opibus, & potẽtia sustentarentur, aut collapsis iam illis sua dignitas, pristinusque splendor, & gloria restituerentur? Quod quidem magnificè vbique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixosq; oculos habent, à vobis iura petunt, à vobis opem, consilium, salũtem tanquam à Dijs quibusdam immortalibus expetunt. Ijdem vestram Amplitudinem, & Maiestatem tremunt: clementiam et pietatem amant: & illud admirantur, in vna tàm potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, sapientię, fortunarum, potentię, authoritatis, gratiæ, & quod magis est animorum vestrorum admirabiles consensus. Hinc fit, vt certatim vos omnes gentes, et nationes, non laudibus tantum summis efferant, sed tacita etiam admiratione & veneratione animis prosequantur, ac colant. Verùm vt nunc de te ipso tantum dicam, & si pacis consilia, quæ ad administrationem, moderationemque Regni, ad iustitiam, tranquillitatem,

tem, dignitatemque Imperij conseruandam pertinent, sequutus esse videaris, nulla profectò militaris disciplinæ pars est, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod nō vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo Pueritiam tuam, cùm iussu & consilio sapientissimi Patris, sub præceptoribus rei militaris peritissimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adolescentis virtutis specimen ederes. Taceo, & spectatum sæpe robur, animique præstantiam, quando in pompis & theatricis spectaculis cataphractis equitibus concurristi, atq; etiam pedester hasta, ense, claua omnique armorum genere victor plerunque intrepidè depugnasti, quæ viderunt sæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adolescēs, bellicis exercitijs, & laboribus assuescere cœpisti, cùm Germania magno bello, magnis seditionibus implicata, res nouas, ac tot dissensiones moliretur vnà cū *CAROLO* Quinto inuictissimo Cæsare, & Serenissimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus, in Saxoniam concessisti, vbi primùm expertus es, quàm dulces sint victoriæ fructus. Postea verò cùm ductandis te copijs exercitibusque suis in Vngaria *FERDINANDVS* Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfecisset (memini enim, qui ipse etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi offitio adeò functus es, vt non solum Seghetū à Turcis antea obsessum, inuitis hostibus, militibus, cōmeatibus, bombardis, & armamentorū omnium genere, munieris, vt ab initio tibi proposueras. Sed Babotiam munitissimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occisis Turcis quàmpluribus, & incolumi seruato semper exercitu hac tantum de causa cō gregato. Iam verò in pace degens, quàm in conseruanda politica disciplina, ijsque administrādis, quæ ad iustitiam, & tranquillitatem spectant, & ad promouenda studiosorum bonarum artium præmia, promptus, ac sedulus sis, publicè testantur omnes. Vt enim de me vno dicam, ad illius sumptuosi operis æditionē, quod de omni stirpium genere à me nunc instituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad viuum expressis, quantum tu mihi subsidij recens contulisti? Verùm non contentus eo, etiā alia ratione benè mereri de sapientiæ studijs statuisti. Pergendū verò tibi, *PRINCEPS*, eodem animo est, eodemque tenore rectè factorum series continuanda. Ita enim tui nominis splendorem

& gloriam, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio oblitera-re poterit. Sed vt redeam vnde digressus sum, lætor quidem cœleste numen mihi tàm fuisse propitium, vt senili hac ætate, tu mihi ea authoritate, ijs facultatibus, eã liberalitate, insuper tam prõpta in bonas literas, propensaq; voluntate, omnibusq; ornamentis maximis, quæ optare quisq; in suo Principe, vel Domino, vel velit, vel possit, præditus patronus contigeris. Sub quo quidem cum voluptate, securitateque sudores, & lucubrationes meas sedulus persequi queam. Id, quod vnum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Est autẽ et pars aliqua diligentiæ, ac studij mei hisce in *EPISTOLIS*. Quas quidem, & si in meis in Dioscoridẽ editis commentarijs ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam describere pollicitus essem, non tamen hoc tempore eas typis committere publicè legendas decreuissem, nisi amicorũ quorundam frequentiores fuissent adhortationes. Namque hęc adeò me conuicerunt, vt non potuerim illis non morem gerere. Cõtinẽt verò materias varias scitu fortasse non indignas, quibus explanãdis me nonnullã gratiã apud cãdidos & veritatis studiosos initurum nõ diffido. Nouarũ plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentarijs nostris in Dioscoridem à nobis dictum est, adeò vt nouum iam in his habeã viridariolum, quo plurimos se delectaturos non ambigo: præsertim quùm præter id nonnulla de animalibus quibusdam ac etiam fossilibus ijs explicentur, quorum antea fortasse, vel saltem hoc nostro æuo meminit nemo. Continent etiam deinde defensiones nostras, aduersus maleuolorum blateronumq; quorundam calumnias, quibus scripta, & monumenta nostra defenduntur: quinetiam & censuras contra eorum ignorantiam, & apertissimam inuidiam. Plurima præterea soluunt dubia, & authorum loca deprauata restituunt, nõ solum ad ipsam materiam medicam spectantia, sed ad vniuersam medicinæ facultatem. Multa etiam postremò afferunt, quę ad antidotos rectè parandas pertinent, quarum passim in Myropolijs est vsus, vbi plura expenduntur, declaranturque simplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine sunt rectè explicata, quibus Pharmacopæi non parum sese oblectabunt. Cętera, quæ etiam non modica sunt lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud necesse est hac præfatione opus hoc nostrum cõmendare, ipsum enim per se (vt spero) & lectores, & emptores eosq; doctos reperiet, vbi primum in manus saltem, aspectumq; bono-

rum vi-

rum virorum, & iuditio aliquo præditorum illi peruenire conti gerit. Id uerò tibi benignissime, & Sereniss. PRINCEPS, dedicare & consecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, sub tuo patrocinio ac fauore, magna eius pars conscripta est. Et si enim fortasse argumentum scripti non putabunt aliqui dignũ esse tanto PRINCIPE, quem scientia armorum potius, & prudentiæ consilijs, quàm huiusmodi quęstionibus ad Philosophiam & artem Medicam pertinentibus instructum esse oporteat, negari tamen hoc planè non potest, bonas & vtiles Reipublicæ scientias, & artes, eorumque cultores omnibus sœculis curę summis Regibus fuisse. Laudi verò sibi duxisse optimos & potentissimos quosq; semper de literarum cultu non malè mereri. Itaq; hæc celeberrimo nomini tuo inscripsi ac dicaui, non vt ea legeres, qui rebus grauioribus ad Regni amplissimi procurationem pertinentibus occupatissimus es, sed vt testarer publicè, id quod res est, eum te esse PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & vtilitate disciplinarum, quibus nec priuata vita, nec publica carere vllo pacto potest, sumptu eas & fauore tuo, quantum possis promoueas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus voluptatibus honorumque, & opulentiæ splendore consistere summum bonum arbitrantur. Quin etiam contra inuidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis. Tum verò etiam apud multos testimonium, gratitudinis, obseruantiæ, & fidelis seruitutis in te meæ extare uolui, qui tot tantisque benefitijs abs te affectus eorum memoriam, non solum vsque ad extremum vitæ meæ defixam tenere animo, sed etiam scriptis & monumentis ad posteritatem propagare vehementer cupiam. Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignum Medicum tuum commendatum habe.

Sereniss. Celsitud. Tuæ

Fidelis Seruitor

Petrus Andreas
Matthiolus.

EXEMPLVM PRIVILEGII CÆSAREI.

FERDINANDVS diuina fauente Clementia, electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Vngariæ, Boemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ &c. Marchio Morauiæ, &c. Comes Tyrolis &c. Notum esse volumus vniuersis: Cum honorabilis, doctus, fidelis, nobis dilectus Petrus Andreas Matthiolus, Artium, & Medicinæ Doctor, Serenissimi Ferdinandi Archiducis Austriæ &c. filij nostri charissimi Physicus, nobis quàm humilimè ostenderit, se constituisse in Reipublicæ literariæ vsum, Epistolas suas Medicinales in lucem edere, ac typis excudendas tradere: vereri autem ne cum magna sua iactura, ob non mediocres sumptus hac in re à se factos, ab alijs Calcographis recudatur, & proprerea ad nos humilimè confugerit, suppliciter petens, vt ipsum firmissimo Priuilegio, contra æmulorum fraudes ac dolos munire dignaremur. Nos sanè honestissimos eiusdem Petri Andreæ Matthioli conatus, ac studia non solum clementer probauimus, verùm etiam authoritate nostra Cæsarea prouehendos esse censuimus. Quocirca scienter, atq; animo benè deliberato, & ex Cæsarea authoritate nostra disertè vetamus omnibus ijs, qui in Sacro Romano Imperio, & Regnis, Prouincijsque nostris hæreditarijs, vel imprimendis vel vendendis libris, seu quacunque alia ratione librariam negotiationem exercent, ne quis eorum præmemoratum Epistolarum opus, postquam dicti Matthioli studio, atque opera in lucem prodierint, per totum decennium ab æditionis absolutę die numerandum, intra sacri Romani Imperij, & omnium Regnorum ac Prouinciarum nostrarum fines, eodem vel alio caractere, aut vbicunque recudendum dare, aut alibi impressum adducere, vendere, vel distrahere palàm, vel occultè ausit. Quisquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum neglexerit, is debebit non solum eiusmodi libris impressis, quos nimirū præfatus Matthiolus, vel eius heredes, aut ab eo mandatum habentes auxilio Magistratus eius loci, aut sua quoque authoritate apprehendere, & sibi vendicare poterūt, priuari, verum etiam insuper decem marcis auri puri nostro Imperiali Fisco fraudis vindici, & dicto Matthiolo eiusúe heredibus ex æquo soluendis, & numerandis mulctari, dummodo tamen prædictus Matthiolus, eiusdem operis sui aliquot exemplaria quàm primum sumptibus suis, ad Imperialem Cancellariam nostram latinam transmittat. Proinde mandamus vniuersis & singulis nostris, ac Sacri Romani Imperij subditis, & fidelibus, dilectis, tàm Ecclesiasticis quàm sœcularibus cuiuscunq; gradus, status, ordinis, & conditionis extiterint, præsertim verò ijs, qui in magistratu constituti sunt, vel superiorū suorum, vel suo ipsius nomine ac loco iuris & iustitiæ administrationem exercent, ne quęquam hoc priuilegium, seu interdictum nostrum impunè violare, spernere, vel negligere patiantur, sed si quos contumaces compererint præscripta pœna plecti, & quibuscunq; rectè fieri potest modis coerceri curent, quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram, ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quod enim hæc rata, & firma sint hisce literis nostris testatum esse voluimus, quas dedimus manus nostræ subscriptione & sigilli nostri impositione roboratas in nostra ciuitate Vienna decima nona mensis Septembris, Anno Domini Millesimo. quingentesimo sexagesimo. Regnorum nostrorum Romani trigesimo, aliorum vero tricesimo quarto.

FERDINANDVS.

Vice & nomine Reuerendiss. Domini Archicancellarij Mogūtini
V. Seld.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Maiestatis proprium
M. Singkmoser.

EXEMPLVM PRIVILEGII GALLIARVM REGIS.

Rancois par la grace de Dieu Roy de france, A Tous noz bailliz. Seneschaulx preuostz. Iuges ou leurs lieuteñ, & autres noz Iusticiers, & officiers & à chũn deulx, si comme à luy appartiendra, salut, & dilectiõ. Nostre chier & bien ame Maistre Pierre Andrea Mathiole, docteur en medicine, & medecin ordinaire de nostre trescher & tresame cousin Ferdinand Archiduc Dautriche. Nous à faict entendre, quil à faict & compose des espitres medicinales, les quelles pour le bien & proffiet de toute la Republicque, il à delibere fere imprimer à ses propres coustz, & despens, & pource quil crainct que les ayans mises en lumiere vng chũn des Imprimeurs de nostre Royaulme les vuelle indifferemment imprimer & iceulx exposer en vente, & parce moyen le frustrer du fruict de ses labeurs & dela Recompeñ quil pratend tirer des fraiz, & mises qui luy conuiendra fere à limpresion desde liures, il nous a treshumblement faict supplier, & requerir luy vouloir octroyer, et impartir surce noz letres deprouision necessaires Pource est il Que nous voullans satisfere ala requeste qui nous a este en faueur dud, Maistre Pierre Andrea Mathiole dela part de nostre d, cousin, Auons inhibe et deffendu inhibõs et deffendõs par ces pñtes à tous imprimeurs et libraires de cestuy nostre Royaume, pais, terres, & seigneuries de nostre, obeissance quelz quilz soient, que durant le temps, et terme de dix ans ensuiuans, et consecutifz à cõmancer du iour que lesde Epistres auront este imprimees ilz nayent à les imprimer ou faire imprimer sans le conge et licence dud, M. Pierre Andree Mathiole, ne icelles mectre, ne exposer en vente imprimees dautres, que de celluy ou ceulx qui auront ou charge de luy de les imprimer, et que ce ne sot de leur volloir, et consentement, et ce sur peyne de confiscaõn desd, liures qui seront deliures aud, Mathiole, et de cinq cens liures tourñ damende à nous à applicquer, Si voulons, & Vous mandons, & à chũn de vous si comme a luy appartriendra, Que de noz pñs grace, & permision Vous faictes souffrez, & laissez le d, M. Pierre Andree Mathiole, & lesd, imprimeurs ayans charge de luy d' imprimer icelles Epistres, ioir, & vser plainement & paisiblement, Cessans, & faisans cesser, tous troubles & empeschemens au contraire, & procedant alencontre deceulx que trouuerez contreuenir au contenu de cesd, pñtes par confiscaõn desd, liures, & adiudicaõn delad, amende ainsi que dict est cidessus, car tel est nostre plaisir. Non obstãt quelz conques ordonances, restrinctions, mandemens, ou deffeñ, ace contraires. Donne A Orleans le XXIX. Iour de Octobré, lan de grace mil cinq cens soixante, & de nostre Regne le deuxiesme.

Par le Roy Monsieur le Cardinal de Loraine present.

Bourdin.

CALCOGRAPHVS LECTORI.

VM nulla nostra diligentia candidißime, & humanißime Lector, fieri potuerit, vt operis huiusce editio prorsus sine mendis ac erroribus prodiret in lucem, cùm tam Lynceus quispiam eße non poßit, quo minus sæpe errata oculos effugiant, ideo ex his nõnulla hoc loco necessaria annotauimus: Quippe quòd Authoris sententiam peruerterent: nonnulla verò, quæ verba immutabant latinitatemq; offendebant vnius vel alterius caracteris abundantia aut defectu, aut permutatione, ea tantum ratione apposuimus, vt eorum exemplo alios similes errores inter excudendum cõmißos tu ipse emendes ac corrigas. Quin etiam priusquàm librum hunc Epistolarum legere incipias, omnia deprauata loca restituas, ne inter legendum subsistat intellectus. Vale, & Matthioli laboribus interim perfruare.

ERRORES EMENDATI.

Folio 18. 26. lege *Adoreo antiquis appellato*. 44. 30. *zizaniam*. 99. 16. *venereus*. 113. 18. *lectione*. 114. 10 *Tragopogoni*. *Ibidem*. 17. *Tragopogon*. 133. 38. Καλοῦσι. 137. 5. *poßim*. 137. 21. *minimæ*. 143. 3. *admittuntq;*. *Ibidem*. 42. βολβοκαστάνου. 147. 9. καλέουσι. *ibidem*. 34. χαλεπὸν. 152. 11. φιλῆ κεφαλῆ. 155. 18. *Doronico*. 156. 28. *interpretatur*. 158. 34. γὰρ. 165. 44. *tum*. 162. 36. *apportant*. 163. 43. *qui*. 183. 47. *morbis*. 184. 16. *vtero*. 190. 2 *sarcina*. 190. 35. *discedens asporto*. 193. 47. *zambacino*. 195. 22. *certè nũc*. 196. 8. *Martias*. 215. 45. *Ad*, 216. 8. *libri*. 224, 8. *exiccatione*. 232. 14. *ipsi*. 233. 5. *Theophrasto*. 334. 4. *potantes*. 236. 25. *nec*. 236. 49. *uacãt*. 237. 8. *partiũ*. 241. 36. *malatiã*. 243. 28. *ne*. 246. 28. *cauitatibus*. 254. 49. *deprauato*. 261. 35 *clientela*. 268. *à quo cũ æmulandi*. 266. 27. *Thuscos*. 277. 25. *summis*. 287. 33. *huic*. 289. 26. *præ bono*. 289. 35. *consules*. 289. 36. *quidem*. 290. 23. *aut*. 291. 26. *asperam*. 292. 18. *lentium*. 293. 34. *Qui*. *ibidem*. *quasuis*. 307. 6. *utrisque*. 307. 37. *meam*. 309. 4. *exuritur*. 310. 16. *affundere*. 311. 8. *uascula*. 311. 14. & 16 *vinum*. 314. 24. *alij*. 314. 42. & 43. *salsedine*. *ibidem abluta*. 315. 6. *uim*. 317. 2. *respuit*. 317. 31. *autem lege putem*. 322. 48 *ne*. 324. 37. *infarctu*. 325. 9. *obstructo*. 340. 29. *nostrâs*. 344. 44. *Rhoêm*. 346. 42 *autem*. 358. 47. *Græcus*. 363. 9. *seruari*. 366. 21. *infrenando*. 371. 12. *uirtuti*. 379. 29. *inaruerit*. 381. 34. *quã de quo*. 382. 18. *incuriam*. 383. 29. *commentario*. 385. 38. *Pastinam*. 386. 17. *Enterocelas*. 386. 32. *ridebo*. 387. 39. *negat*. lege *legat*.

INDEX EORVM

QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

* * *

Primus numerus paginam, ſequens verò paginæ lineam denotat.

A

INDEX.

B

Blattam

INDEX.

Dioſco-

I N D E X.

H

N

O

P

Q

R

Ranarum

INDEX.

Secacul

INDEX.

T

INDEX.

Finis Indicis.

MATTHIOLI
GNE
NEC
FERE

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iulio Alexandrino Protophysico Cæsareo. S. P. D.

Agitur de quibusdam Galeni contradictionibus.

CVm Valgrisius Calcographus Venetus Dioscoridem meum Italico sermone exaratum recudere statuisset, sciuissetq; locis quamplurimis iam pridem esse auctum, postulauit à me, vt nouos hosce labores illi excudendos traderem. Ego verò, tametsi cùm ob ipsius Valgrisij in me obseruantiam, tum in cudendo libros nostros diligentiam, sedulitatemq;, id illi denegare non auderem: volui tamen, priusquam ea scripta prælis subijcerem, omnia ea Galeni loca relegere, vbi præter institutum simplicium medicamentorum meminit, vt viderem, an hinc florum aliquid decerpere possem. Hoc itaq; instituto

De Aloë prima contradictio.

cùm de Aloë in diuersis ipsius libris legerem, videbatur Galenus ipse quibusdam in locis sibi maximè contradicere. Quandoquidem libro octauo de compositione medicamentorum secundum locos, vbi de hiera agit, quæ ex Aloë paratur, manifestè asserit Aloën vim habere purgatoriam non admodū valentem, & proinde non nisi ea purgare, quæ circa ventriculū & aluum continentur. Etenim, vt ipse inquit, etsi quandoq; ampliori pondere exhibita, vsq; ad locos circa iecur se diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloë existit. Atqui contrario modo scripsisse videtur Lib. de Theriaca ad Pisonē, vbi apertissimè scribit Aloën vniuersum purgare corpus, his verbis. Aloë atq; etiam æris squama supercrescentes in vlceribus carnes cohibēt, & fluxiones quæ illis adueniunt subinde exiccant: assumpta verò per os, vniuersum corpus purgant: Hæc ille. Quæ quidem his maximè repugnare videntur, quæ de Aloë loco superius citato idem scripsit Galenus: Ad hæc cùm ea diligenter examinarem atq; perpenderem, quæ de Trifolio

De Trifolio Asphaltite secunda contradictio.

asphaltite siue hyacinthino in eodem disserit libro, videtur idem Galenus non solùm plurimùm à Dioscoridis sententia ac historia aberrasse, sed etiā à ratione ipsa ac veritate, longè sanè abesse. Quamobrem non potui non admodum mirari Galenum philosophum summum haud quaq; agnouisse à ratione omni esse alienum, Trifoliū illud, contrarijs illis, de quibus ipse scribit, constare facultatibus, cū nulla in eo vis deleteria conspici possit. Verumtamen is ita de eo scriptū reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho similis est, cùm Vere parturit, & semē agresti Cnico persimile obtinet, decocta admodum, deinde morsibus Aranei vel Viperæ quoq; ex aquæ fotu adhibita ipsis medetur, & dolores statim sedat. Sin autem in alio non commorso sanum locum eodē fotu circumdederis, similem sensum, similesq; dolores ijs, quos morsus inuehit omnes efficit, vt re uera miraculo dignum opus esse videatur, videlicet, herbam & morsum sanare, & ferarum modo sanam partē praue afficere. Hactenus ibi Galenus. Qui tamē (pace tanti philosophi ac medici dixerim) negligenter satis Dioscoridem legisse videtur. Namq; si Dioscoridis verba

Lib. 3. cap. 106.

rectè expendantur, id nullo prorsus naturæ miraculo fieri facilē constabit, sed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidem (vt rectè scribit Dioscorides) simplex huiusce Trifolij decoctum haudquaquam id efficere potest: sed

tantum illud, cuius fotu quiſpiam à ferarum morſibus liber euaſerit, ſi eodem alterius locus vlcere affectus, nõ ſanus (vt Galenus inquit) perfundatur. Id quod apertè Dioſcoridis verba declarant, cum inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorumq; decoctum, fotu dolores eorũ finire, quos ſerpentes percuſſerunt. Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiã alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à ſerpente demorſus. Hinc itaq;, mi doctiſsime Iuli, clarum fieri arbitror, non ſolùm nihil in ſe rem hanc admirationis habere: ſed etiam Trifolium ipſum, vel eius decoctum, omni prorſus deleteria deſtitui facultate. Nam cũ Trifolij ipſius decoctum, quo demorſus, vel ictus quiſpiam foueatur, ſerpẽtis venenũ à vulnere extrahat, eiq; permiſceatur, haud dubiè id venenoſum redditur. Quamobrem nil mirum id videri debet, ſi idem decoctũ, quo quiſpiam non demorſus foueatur, vbi perfuſæ partes aliquo vlcere laborauerũt, veneno per meatus vlceris ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi vexantur. Idem enim venenũ cùm ſit, eoſdem quoq; præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, non autem Trifolium ſit, quod ſimilem ſenſum, ſimileſq; dolores faciat. Quod autem venenum à ferarum morſibus exuctum, aut quocunq; alio modo euocatum, vlceratis particulis contactum, necem afferre poſsit, complures tam Græci quam Arabes autores manifeſtè fatentur. Quandoquidẽ ſcribentes à ſerpente demorſos ore ſugere præſtantiſsimũ eſſe remedium, ſeriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat, quoniam ſi venenum illud vlcus contingeret, ſugentem proculdubio in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaq; ſunt, quę me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re non ſolùm Dioſcoridis mentem non percepiſſe, ſed etiam, ſi liceat dicere, plurimùm cœcutiſſe. Nam quemadmodũ eodẽm de Theriaca libro ad Piſonem idem Galenus hallucinatus videtur, quod ſcribat, Nicandrũ ſequutus, Viperam partu necari corroſis à filijs inteſtinis (quod falſum eſſe iam omnibus notum eſt) ita facilè adducar vt credam in Trifolio aſphaltite eundem fuiſſe deluſum, vel à Sophocle Poëta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc ſcriptam reliquerunt, vt apud Plinium legere quis facilè poterit libro et cap. viceſimo primo. Sed & illud mihi magis mirũ videtur, quòd obſeruarim Galenum, cui cùm in Philoſophia, tum in Medicina parem crediderim inueniri poſſe neminem, adeò Poëtis addictum, vt eorum fabellas hiſtoriæ loco tam facilè acceperit. Cùm autem quomodo in his partim aberrauerit, partim verò ſibi ipſi contradixerit, neſciam profectò cogitare, nedum decernere: ad te, mi doctiſsime Iuli, mihi confugiendum fore putaui, vt hac in re tuam mihi declares opinionẽ, quonam pacto hiſce in rebus falſus fuerit Galenus. Etenim cùm videam ex tuo doctiſsimorum Enantiomatum libello, quantum laboris inſumas, vt vbiq; Galenum tuearis à calumniatorum inſidijs, quantumq; laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, nõ aliter ſanè mihi perſuadere poſſum, quàm à te huiuſce nodi explicationẽ me accepturum, qua & Galenum ipſum ab omni crimine ſeruatum videam, & mihi plurimum ſatisfactum eſſe putem. Scio equidem non fore mihi opus, vt alijs te literis ſollicitem, quò ad haſce meas cito reſpondeas, cùm haud me lateat, quòd tanto ſis (quæ tua eſt humanitas) mihi ſatisfaciendi deſiderio, tantoq; animi feruore continuò accenſus in Galeno defendendo, vt non oporteat me equo (vt aiunt) ſpontè currenti calcaria adhibere. Cæterùm hæc omnia in eam te partem accepturum eſſe confido, quam & ſumma tua humanitas, & iam planè confirmata amicitia noſtra poſtulat, Vale.

Venenum vlcerato ore exuctum necem afferi.

Viperam partu necari fabuloſum.

Goritiæ.

PET.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS Iulio Alexandrino Cæsareo Archiatro. S.P.D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animaduersionibus, de Macere, & Hordeo.

NOn parum admirationis attulerũt mihi literæ tuę, Vbi enim ex illis abs te aliquid noui, pulchriq; afferri sperabam, quibus Galenum tuum ab erroribus illis defenderes, in quibus versari animaduerteram Lib. de Theriaca ad Pisonem, nil aliud in eo defendendo te attulisse video, quàm quòd aperte negas librum illum haud quaquam à Galeno fuisse editum, & ob id non esse opus aliquo defensionis genere. Ac eò magis penè sum stupore affectus, quòd semper antea mihi persuaseram librum illum legitimum esse, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione se perpetuò exercent, qualis est in primis Iacobus Syluius apud Gallos insignis, præclariq; nominis Medicus, qui in Galeno ita versatus est, vt æstiment quidam Galeni Genium in ipsum transmigrasse, vt quiuis facilè intelligere posit, cùm ex cæteris eius scriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis instituit, nihil prorsus eum dubitare, quin is de Theriaca liber sit Galeni legitimus. Quinimo de Aloë & Asphaltite trifolio scribens, eadem omnia ex Galeno deprompsit, quæ de ijsdem libro de Theriaca ad Pisonem leguntur. Quin etiam non Syluium solùm hac duci opinione video, sed quotquot sunt in Italia nostra præclarissimi medici, & præsertim ij, qui in publicis Academijs medicam facultatem profitentur (ut sanè audio) idem proculdubio affirmant. Idcircò cùm id erroris abs te tantum fuerit obseruatum, hocq; non paucis comprobes rationibus, nempè quòd stylus & oratio ipsa à Galeni ordine ac grauitate plurimùm distent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam vti soleat Galenus, non possum teipsum, tuumq; ingenij acumen non magnopere admirari, & (cæterorum, qui secus tenent, pace dixerim) sententiam tuam alijs omnibus præferre. Mihi quidem tuæ rationes adeò firmis fulciri videntur argumentis, vt nihil sit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam sententiam. Proinde rectius posthac (vt arbitror) fiet, si Calcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Pisonem à legitimis seiunxerint, & inter spurios, ascriptitiosq; te autore reconderint. Cui hæc meritò accepta referre debent, non ij solùm, sed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ studiosi. Atqui mihi relictis his perquàm gratissimum erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponã Galenus seruari posit, cũ certò sciam libros, in quibus, quæ mihi animad uersa sunt, nulla dubitatione esse legitimos. De Macere itaq; prima erit animaduersio, in quo Galenus sibi ipse dissidere videtur. Siquidem libro septimo de simpl. Medicament. facultatibus. Macer, inquit, in tertio siccantium est, in caloris verò, & frigoris differentia neutrum insigniter efficit. Verùm huiusce fortassè censuræ oblitus, longè aliter sensisse videtur libro sexto de medicament. compositione secundum locos, vbi de parando è Punicis pharmaco egit, sic inquiens: Nomina-

Liber de Theriaca ad Pisonem falsò Galeno adscriptus.

De Macere in Galenum animaduersio.

tur autem Macis cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adstringens. Qua in re vnicuiq; palam est sibi parum constare Galenum, ac etiam manifestè contradicere, cùm hîc Macerem calidißimum esse scribat, illic verò nec excalfacere, nec frigefacere censeat. Præter id eodem sanè modo videtur in hordeo idem aberrasse, siquidem libro de Ptisana. Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atq; exiccat: Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti vsu apud homines est, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: Siquidem hoc palam calefacit, illud verò non modò non calefacit (qnomodo nonnulla quæ in medio sunt calfacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) sed quoquo modo vtare, siue panes ex ipso feceris, siue ptisanam coxeris, siue polentam paraueris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cùm ita generaliter sint prolata, hæc efficere præstareq; hordeum, tam interius assumptum, quàm exterius appositum, sensisse Galenum non ambigo. Ad hæc Lib. septimo de simp. medicament. facultat. eundem Galenum scripsisse constat, hordeum refrigerare & siccare ordine primo: sed longè aliter sensisse videtur, non sine ipsius doctrinæ repugnantia lib. quarto de medendi methodo cap. quinto, vbi sic habet: Porrò omnia quæ putrefiunt ex calido & humido afficiuntur. Ideoq; etiam ea cataplasmata quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humectentq;, omnibus ijs affectibus, quibus moueri pus expedit, admouemus. Hæc ille. Quibus palam est, quòd tametsi pluribus alijs in locis semper affirmauit, hordeum, quoquo modo in medicum vsum venerit, corpus ipsum refrigerare ac siccare: hic tamen manifestè docet contrarium, cùm idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te consulendum decreui, vtpote Galeni defensorem, & qui ingenij acuitate & doctrinæ præstantia hosce nodos dissoluere facilè valeas, quin etiam Galenum ipsum ijsdem argumentis tueri, & mihi id maximè expetenti satisfacere. Quod si non ita cito, vt velim, expedies, alijs fortasse maioribus in Galenum animaduersionibus te quamprimum præoccupauerim. Has quidem prædictis attexuissem, nisi aliquantulum subuererer, ne tibi plus molestiæ afferre quàm par sit, si longioribus literis ad te scriberem. Hoc tantùm addam, nimirum me summoperè optare, vt me fraterno eo amore prosequaris, quo semper antehac erga me affectum te fuisse cognoui. Vale, Goritiæ.

De Hordeo contrarie Galeni sententia.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Medicus, Iulio Alexandrino
Cæsareo Archiatro,
S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoq; (vt Galenus inquit) per vrinæ meatus excerni poßit. 4.

QVum tabellariorum, qui isthuc irent defectu priores literæ meæ hisce secundis adnexæ ad te mitti nequiuerint, manserintq; apud me ab Idibus Decembris in hunc vsq; diem: committere non potui, quin iterum ad te scriberem, narraremq; quanta sim affectus admiratione, & penè attonitus factus, dum hisce diebus elapsis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. sexto cap. quinto, vbi diffusius de vesicæ morbis egit, ac etiam de

ijs

ijs corporis excrementis, quæ per vrinæ meatus excerni solent, rem intellectu maximè arduam afferre videtur, his verbis: Præter has aliæ quidem fiunt purgationes, sed rarò, vt cùm thorax, & pulmo per aluum purgatur, quæ sub septo transuerso positæ sunt partes, per vrinas: quorum causam cùm nonnulli ignorent, neq; id vnquam accidisse viderint, quòd à multis visum est, negant fieri posse, vt abscessu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autem per intestina & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino sit dubitatio. Etenim vt à caua vena, ita quoque ex magna arteria, rami descendunt ad renes. Hæc quæstio tamen Erasistrati sectatores non parum vrget, quippè qui putant solum spiritum in arterijs contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, vtpote intelligentibus, quòd læuis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica suscipit, id in sinistrum cordis sinum deferre potest, quod inde in magnam ipsius arteriam incidens, per renes transit ad vesicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter scriptum reliquit Auicenna, vtpote qui magis Galeni testimonio acquieuerit, quàm rationi. Quo fit, vt penè obstupescam, quo pacto velit ibi Galenus, quòd pus ipsum, quod nil aliud est quàm putridus fœtens & corruptus sanguis, non solùm labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur spiritus, qui vbi paulisper à sua distrahantur functione & in discursu remorentur, præsertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verenda emergunt symptomata: sed quod ingrediatur in sinistrum cordis sinum, vbi nil profectò aliud manere potest (vt Galenus idem ait) quàm tenuissimus ac purissimus sanguis, tenuissimis spiritibus refertus: nimirum, nescio ego quomodo fieri possit, quòd in sinistro cordis sinu, vbi hominis vita, et sanguis ille purissimus vnà cum vitali spiritu continetur, possit quoq; contineri eo tempore pus illud fœtens, erodens, labefactansq;, vel illac transire, quin sanguinem illum selectissimum inficiat eiq; misceatur, & per consequens quin mortem illicò afferat. Siquidem cum Medicis omnibus comprobata sit sententia, quòd sanum omne quod à putrido tangitur, putridum fiat, non video sanè quo pactò fieri possit, quin spiritus, & sanguis ille purissimus pure fœtido labefactatus, aliquid in se fœtoris putredinisq; excipiant, et verenda admodum subsequantur symptomata, & ipsum fortassè totius corporis exitium. An non videmus quotidie, qui morbos curamus sæpenumero, cor ipsum versus malignos ferri vapores, à vitiatis succis exortos, qui quàmprimū cor ipsum inuaserint, ægros inducunt, cùm in animi deliquium, tum in cordis tremorem? Quæ symptomata statim sequuntur, frigidus sudor, totius corporis pallor, virium defectio, arteriarum interceptio, & alia huiusmodi accidentia, quæ hominis interitum denunciare solent. At si certum est ab infecto aëre infici spiritus, & humores, & pestilentes subinde (vt Galenus pluribus in locis scriptum reliquit) oriri febres, quarum putredine innumeri moriuntur, quomodo fieri potest, vt non solùm spiritus, sed etiam sanguis ob tam fœtidi puris per eorum vasa, imò per ipsius vitæ fontem decursum, non admodum afficiantur, sed ex consequenti corpus vniuersum, affecta facultate vitali? Fiat autem id tam velociter quam à natura fieri possit, haud vnquam mihi aliter persuaserim, quàm quòd impossibilè sit, quin contactis affectisq; spiritibus id fieri queat. Nam quemadmodum videmus, si quis veloci quantumuis cursu feratur, vbi in putridum inciderit cadauer, quod nullo sanè pacto fieri posset, quin fœtor illi illico nares feriat, & spiritus ibi contentos inficiat, ita sanè longè magis infici posse spiritus vitales crediderim, qui à fœtidissimo illo pure fuerint contacti. Equidem mihi de hac re diligenter cogitanti nulla succurrit ratio, cuius auxilio cognoscere possem, cur id tam facilè factu affirmauerit Galenus. His

Argumenta contra Galeni sententiam.

accedit Galeni ipsius autoritas, quippe qui libro primo Aphorismorum Medicos quoscunq; admonet, ne humores trahant uacuentq; per principes partes his verbis: Motus verò humoris noxij ad loca non accomoda sunt, quando vel aliquem habuerit suapte natura principatum, & maius ex ipsis damnum est subsequuturum, quàm morbus, qui iudicatur expostulet, vel nullam habeant effluxionem. Exempli gratia, Vbi Epar humores infestant, quos oportet euacuari, duæ sunt accommodæ motiones. Prima per ventrem, & huius illa, quæ per aluum inferiorem: altera per vomitum melior existit. Secunda quæ per renes atq; vesicam. At motus qui ad pulmonem, thoracem, & cor inclinat, bonus non est. Oportet itaq; medicum naturæ motum animaduertere, & siquidem idoneus fuerit, subministrare & adiuuare: Sin autem contrarius ac noxius, prohibere, transferre, atq; diuertere oportet. Hæc ille. Quæ omnino affirmare videntur nullo pacto expurgari posse vomicæ pulmonis pus per arterias illas, & sinistrum cordis sinum absq; manifesto mortis discrimine. Hoc autem cùm fortasse animaduertissent Paulus & Aetius, viderentq; id non esse rationi consentaneum, nihil peculiare de venis, vel arterijs decernere ausi sunt, sed tantum scriptis posteritatis memoriæ reliquerunt, huiusmodi abscessus sursum erumpere, nonnunquam infra, atq; ea, quæ inferius tendunt, partim in ventrem & intestinum transmitti, partim in vesicam per vasa quædam administrata. Quo fit vt facile existimem hac in re (si tamen hoc liceat affirmare) aberrasse Galenum. Quamobrem non desunt etiam docti viri, qui putent, quod si tamen fiat huiusce puris ad vesicam transmisio, transmitti id ad venam sine pari, quam Græci ἄζυγον vocant, vel ad alias fortasse, quæ circa pulmones vel thoracem habentur, & inde in venam cauam, in renes, & in vesicam. Nam quemadmodum nonnunquam sanguinem menstruum in vteri affectionibus, vbi obstructa ea vasa fuerint, quibus sanguis ille expurgari debet, sursum ferri videmus per venam cauam, & deinde non per arterias, neq; per sinistrum cordis sinum, sed (vt putamus) per venam sine pari, vel per alias quascunque, à quibus facilè in pectus thoracemq; diffunditur, fieriq; inde, vt ita affectæ mulieres cruentum emittant sputum: Ita videtur facilè euenire posse, vt eodem ductu pus ipsum deorsum feratur. Proinde non ita facilè adducar ad credendum, posse pus per arterias illas & per cor ipsum transire, vt ipse apertissimè censet Galenus, nisi tu mi Doctissime Iuli, qui Galeni genio pro tua voluntate vteris, doctissimis tuis argumentis ab hac me dimoueris sententia. Vale.

Vomicæ pulmonis expurgationem ad vias vrinæ fieri per venam sine pari.

Goritiæ.

IVLIVS ALEXANDRINVS,
Petro Andreæ Matthiolo
Medico.

Respondetur obiectionibus & animaduersionibus nonnullis in Galenum factis, in Epistolis præcedentibus.

QVoniam

QVoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abſtinebimus in poſterum à nimijs illis, ac verboſis, quæ iam diu antea inchoatam, ac nunc demum abſolutam, minimè omnium decere videantur amicitiam noſtram, pollicitationibus: in id ſcilicet futuro ſemper tempore intenti vnum, vt quoties vſus venerit, aliquaq; ſeſe aliquo tandem pacto mutuo iuuandi præbuerit occaſio, vno tantum verbo quid ſit, quod fieri ac peragi à nobis velimus, inter nos ſignificemus. Dioſcoridem Gallici autoris illum, quem ad nos miſeras, poſtridie Hieronymo à Sprincenſtain Baroni, nominis tui amantiſsimo legendum dedi: ipſe tamen prius quum Proëmium illi autoris totum, ac capita præterea quædam delecta à me ad rem hanc antea percurriſſem. In quibus honorificentiſsima ſemper mentio tui fiat, vſq; eò, vt ingenuè paſsim fateatur autor libri accepta ſe vni propè tibi libenter referre omnia, quæcunq; tandem dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hanc aptè & concinnè. Hoc non opinor ignoras, ſi paulò magis gloriolæ, neſcio cuius, eſſemus cupidi, quantum non ſolum tibi Autori operis tanti ceſſurum laudis eſſet, ſed etiam mihi, cuius tu nomen inſcribendum curaſti in parte clypei, quem Dioſcoridi de tuo, tanquã Mineruæ olim ſuæ, opinor Phidias ille, affixeras. Cuius iam operis non ſolùm Italiam peruaſit fama abſoluti, verùm etiam Germaniam ipſam omnem peragrauit, Gallias & Hiſpanias occupauit, atq; haud ſcio an minimè in his tantum locis ſubſiſtens vlterius etiam ſeſe propagauerit, & ad Indos vſq; peruenerit, nouaſq; memoria noſtra inuenti orbis penetrauerit regiones. Verùm natura quadam, & inſtituto, philoſopho homini, cuiuſmodi tu eſſe in primis videris, non tam de hoc gloriandum eſſe cenſeo (quanquam & hoc quidem non prorſus dedeceat ſi quis benè apud bonos omnes audiat) quòd nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quàm de eo lætandum magnopere, quòd propagatus in vniuerſos ita, ex rerum tuarum animaduerſione hac, vſus fructuoſiſsimus omnibus futurus ſit, vti iam tibi homini, vt dixi, à natura ad philoſophiam facto, ſatis hoc futurum ſuperq; ſit, ſi te tua benefacti huiuſce tui, quod mox atq; olim in vniuerſum genus humanum redundaturum ſit conſcientia, conſolêre. Atq; hæc ita ſe habent.

Quod autem nodos mihi offers explicandos quoſdam in Galeni libris, quamuis ſciam hoc idem præſtari à te ipſo melius poſſe, non ſubterfugiam tamen hoc quicquid id eſt amicè iniunctum à te mihi laboris, vt ſi ſententiæ de re hac noſtræ fortè conueniant, certior quædam opinioni indè noſtræ acquiratur fides, ſin minus: at anſa tamen ex hoc ſuborta veritatis appareat aliqua, quam tenere poſsimus. Ac primum de Macere, video à Galeno Libris de ſimpl. Medicament. facultat. Corticem id eſſe ſtatui ex India allatum, in quo exiccandi, & adſtringendi vis inſit inſignis, ac pauca præterea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniaq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breuiterq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorem vel frigus attineat. Atqui in lib. de compoſitione Med. per locos ſexto diſſonant Autoris eiuſdem dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minimè obſcuris egregiè excalfacere & adſtringere dicitur. Non confugiam eo nunc, vt dicã (quod affirmare tamẽ poſsim) hoſce de compoſitione per loca libros, inter omnes à ſe poſtremò factos reponi à Galeno, ſicuti de ſimp. med. facul. præſertim verò operis partẽ eam, quæ tractatũ de lapidibus præcedat, multò ante tempore ab Autore eodem prodijſſe, qua temporis intercapedine haud ſanè exigua veriſimillimum ſit, *Reſponſio ad contradictionem Galeni de Macere.*

 potuiſſe

potuiſſe diligentiore quadam, vt in rerum ſępè harum examinatione euenit, obſeruatione, alia quadam reperiri cortex is facultate prædítus à Galeno, quàm viſus ei antea fuiſſet: imò non alia, diuerſa nimirum, ac contraria: ſed quòd tam multò antea modicè ſe acre ac calidum guſtanti obtuliſſet, idem poſtea maiori inſignitum caliditate repræſentaretur. Quod cùm frequenter in alijs contingere omnibus poſsit, quæcunq; obuiæ eundem ſæpè referre guſtum experimur, tum verò longè minus futurum mirum ſit, ſi in re exotica idem contingat, vt ab euanida, ac iam marceſcente aliter, atq; aliter à vigente adhuc, vires ſuas integras obtinente affici guſtus queat. Atq; id ſicuti paulò ante dicebam, non diuerſimode prorſus, ſed cùm vtrobiq; calfaciendi vim quandam notare poſſumus, hîc tamen, quàm ibi efficacem eam interdum eſſe magis deprehendamus, poſterioraq; ita Galeni verba non deſtruentis prorſus priorem ſententiam ſint, ſed addentis potius, eamq; ipſam tanquam in melius promouentis: à qua ego ſententia non ſanè recederem, ſi qua modò poſteriore in loco facta prioris fuiſſet mentio à Galeno. Eadem hac de cauſa dicendum nobis non fuerit diuerſi, ac varij, diuerſis his in locis, meminiſſe Maceris autorem eundem. Neq; enim facilè ſilentio præteritum hoc à Galeno fuiſſet, preter id quòd iiſdem propè vtitur vtrobiq; locorum, quibus nobis rem ipſam notis prorſus ſuis implicet verbis, vt eundem omnino eſſe appareat. An verò antiquorum, ac noſtri temporis Macer eadem, aut diuerſa habenda res ſit quærendum. Non diuerſam eſſe omnino videri non immerito poſsit, quòd in noſtro, non ſecus atq; in veterum illo, caliditas adſtringendiq; & exiccandi vis, & aromaticum præterea haud obſcurè quiddam ineſſe omnino apparet, corticiſq; idem ſpeciem refert, imò prorſus cortex ipſe eſt quidam. Eò igitur hac in re deuenio, vt conſiderem affectum, de quo ſexto de comp. per locos libro. à Galeno mentio fit. Phlegmonem eſſe in ſcirrhũ iam abeuntem, quam non niſi frigidi, craſsiq; humores quidam procreare ſoliti ſunt. Video igitur à Galeno libro de Simp. Medic. facult. Maceri vim tribui valenter in primis exiccandi, quod ſi præſtare poteſt, vt frigidos id genus humores ſiccando diſsipet, idem non immerito videatur dici poſſe excalfacere, ſi non primò ac per ſe, at ſecundariò, et ex accidenti, nimirum exiccandi vi ſua, dum frigiditatem humorum eam omnem aufert. Sic quidem, vt quod prius Galenus in lib. de Simp. medica. facult. dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει retulerit in libro de comp. medicamẽt. per loca, ἱκανῶς θερμαίνων καὶ στύφων. Ac quoniam loco ξηραίνει θερμαίνων reponit, idem voluiſſe ac effectum omnino eundem notaſſe videatur, diuerſa quamuis id ratione fieret, propè vt illud θερμαίνων pro ξηραίνει accipiendum ſit. Reliqua enim omnia eadem de re verba ſunt, hoc vno dempto, vt ſi reijcere diſſenſionis cauſam in librarios velimus, facere id haud vlla omnino abſq; cauſa nõ prorſus immerito poſsimus, contenderemuſq; hoc pacto eorum culpa in ſedem prioris ξηραίνων irrepſiſſe poſterius θερμαίνων. Quid eſt enim quamobrem iiſdem propè vtrobiq; ad rem hanc verbis vteretur, in hoc autem vno diſsideret? alioqui longè quoq; veriſimilius cùm ſit, cum inſigni adſtringendi vi, inſignem illam exiccandi potius quàm calefaciendi conſiſtere facultatem poſſe. Quod ſi θερμαίνων ſcriptum omnino ſit, hoc ſcimus, nempè egregiè calidum, exiccare egregiè quoq; ſolere, quemadmodum exiccans, ſicuti prius dicebam, calfacere ex accidenti, & quidem non tenuiter, ſiqui dem humores quos ſiccando diſſoluit, frigidi valdè fuerint. Neq; tamen interea pro magna habenda controuerſia illa ſit ac diſſenſio, in qua res eadem calida ſemper eſſe pronunciatur, plus licet aliquando, minuſq; aperta, & ex profeſſo dictorũ repugnantia eſſet, ſi quòd prius ſtatuiſſet frigidum, calidum poſtea vehementer eſſe aſſereret. Nunc cum calidum primò, ſed non magnopere, ſecundò verò

magnopere

magnopere calidum posuerit, idq; interiecto annorum plus viginti spacio, videri cuipiam posterius diuersum potius, quàm aduersans aut repugnans priori, dictum non iniuria posit.

Responsio ad factas de hordeo obiectiones.

Iam de hordeo facilior est explicatio, Vt enim frigidum id alibi semper statuerit Galenus, quarto autem Therap. Meth. libro Cataplasma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit vti Cataplasma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus mouentia cuncta faciunt, præstare existimemus. Quæ cum emplastica esse conueniat, sic meatuum cutaneorum obturatione calorem natiuum detinent, vt hac de causa, quoniã quidem calorem hunc, rem calidam humidamq; adaugent, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus propè in eo inesse controuersiæ videri cuipiam non immeritò queat, quòd quum ex quarto Meth. ex suppurantibus hordeum fecisset: idem deinceps quinto de simp. Med. facult. libro ex horum ipsorum numero delet addita etiam ratione, quòd abstergentis inesse illi plus facultatis appareat, quàm suppurantibus conueniat. Verùm hoc de simplici, ac per se. De composito illud intelligendum, vt, licet non sanè multum à suppurantium temperamento recedat, haberi tamen huiusmodi non nisi addito hydrelæo posit. Neq; tamen inuenias quarto Meth. ea quidem in parte libri priuatim nominatimq; factam fuisse à Galeno hordei mentionem vllam: In hunc quidem modum scribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ὠμηλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoq; ea Cataplasmata, quæ ex hordei farina componuntur: quàm rectè haud ausim affirmare. Nec ignoro alibi à Galeno acceptum fuisse ὠμήλυσιν pro farina hordei, vt 14. Method. quum ὠμῆς λύσεως prius meminisset, subdit postea ὀνομάζω δὲ οὕτω τὸ κρίθινον ἄλευρον, ita voco hordei farinam. Idemq; propè 3. de compo. medicamentorum, κατὰ γένη protulit, quòd nõ sic tamen perpetuum habendum fuerit, vt non accommodari alterius alicuius generis farinę vox eadem ab autore eodẽ soleat, vt ex secundo colligi potest de comp. med. per loca libro. Capit. de Cephal. κριθίνῃ ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμηλύσει quasi alia quoq;, quàm hordeacea reperiatur, & quarto eiusdem operis libro, quo loco medicamentorum Archigenis meminit itidem ἢ ὠμηλύσει κριθίνῃ, ἢ πυρίνῃ, id est, hordeacea vel triticea, atq; itidem sexto inter Archigenis eiusdem medicamenta ad Gargareonas, Καὶ ὠμήν λύσιν ἐπιθετέον τὴν διὰ κριθίνου ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου, ἢ τήλεως, id est, imponendumq; ὠμὴν λύσιν quæ ex hordei, vel lini seminis, vel fœnogræci farina componitur. Quod si igitur non vnicum idemq; vbiq; ὠμῆς λύσεως significatum esse manifestò apparet, viderit interpres, qui ὠμὴν λύσιν hordei statim farinam interpretatus est, quàm rectè factum ab eo hoc fuerit: vti iam siquidem vera sunt, quæ diximus, ac quarto Methodi, vbi nulla hordei mentio, ac suppurantia tractantur, p. ὠμήλυσιν triticeam, vt quæ dubio procul suppurans sit & habeatur, accipere conuenientius, quàm hordeaceam farinam liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controuersia sit, & vt cataplasma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidum id, humidumq; illo quo antea diximus modo, caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non vnius quidem hordei ratione, sed hydrelæi, quod vel in primis nominandum ὠμηλύσεως sit. Sic enim ait Autor lib. qui introductorius siue Medicus inscribitur, τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικὰ τὰ δὲ δι᾽ ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν, id est, Cataplasmatum alia ex solo melle & oleo præparantur, nominanturq; malactica, alia verò ex hydrelæo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμὴν λύσιν vocant. Apparet iam hinc ὠμῆς λύσεως compositionem hydrelæi potius esse, quàm farinæ additamenti, quæ, sicuti dictum fuit, vt hordeacea quoq; interdum sit, olei in primis & aquæ

Ωμηλύσεως varia significata.

additione nancisci temperamentum id queat esse, vt ex pus mouentibus medicamentum vnum quoddam posit. Atq; hæc credere omnia magis posimus, si dictorum à Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari eius aliquando temperamentum, & ex sicco humidum reddi apertè pronunciet. Idq; intrò etiam pro cibo assumpti. Ita namq;, ait, libro de alimentis primo capite de hordeo. Οὐδέποτε μὲν οὖν θερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασίας, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διαφόρως σκευασθεῖσαι. τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῆς φρυγείσης κριθῆς γινόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισσάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. quod est: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeum calefacit, humectat autem & exiccat pro modorum diuersitate, quibus præparatur. Etenim farina, quæ ex tosto hordeo fit, manifestò exiccare videtur. At ptisana, si pro eo ac conuenit præparetur, humectat, quæ de hordeo, vt in alimentum tantummodo cedit, dicta accipi cuncta debent. Eiusmodi namq; nunquam quidem excalfecerit. At extrinsecus admotum cum hydrelæo, quomodo dici calidum, atq; humidum posit, natiuum ipsum calorem conseruando, superius ostendimus. Concesso etiam quòd dicta quarto Method: ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen non vsq; adeò firmum, certumq; esse dictis antea de causis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit, sententiam nostram, quam olim de vini temperamento sicco, humidoq; memini me protulisse, Galenicis scriptis de hordeo hisce veluti asseuerari certius etiamnum posse. Etenim si hordeum, quod siccum per se habeatur, commodè præparatum, hoc est, plurimum inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quendam longiusculè deductum, sic humectans reddi ualet, quid est quamobrem existimare non posimus vini quoq; siccitatem, quæ naturalis illi sit, addita aqua attemperari, deduciq; ad humiditatem posse, vt sicuti siccando prius fuerat, nunc idem humectando sit, præsertim cum tam facilis ac prompta rerum inter se harum mistura sit, vt non magno negotio alterutrius communicari alteri natura, atq; adeò vinci ea paulò liberaliore alterius additione posit. Non autem facilè memini incidisse me in loca Galeni vnquam vlla, in quibus vinum humidum statuat, non autē indidem semper certisima quædam duci coniectura queat, de potu, alimentoq; vini intelligenda dicta ea esse. Ideoq; pro diluto semper tunc accipiendū. Quoniā certū, probatumq; sit, frequentisimum vsitatisimumq; diluendi benè vini veteribus semper morē fuisse. Quæ si vera esse contendimus, ac siccitas solius, ac per se perpetuò intelligenda est, humiditas autem aqua admisti, dictaq; autoris de hoc aptisimè semper tanquā applicari sensui quæq; suo possunt, nulla hac quidem in re dissensio, discordia nulla fuerit, sicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, meritò modò siccum, modò humidum dicatur, frustraq; hoc pacto tot, ac tantæ, à tot ac tantis susceptæ de rebus his altercationes fuerint, quas diluere vnica hac ex re veritateq;, ipsa (vt mihi quidem videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quòd minimè cohærentia sibi protulerit, quàm damnari, quòd imposibilia, quæq; vt fieri queant, rationi omni, vt videri vnicuiq; posit, reclament, scripserit. Ea sunt dicta sexto de locis affect. lib. quo loco thorace, & pulmonibus contenta, quanquam rarò, at interdum tamen per aluum sicuti quæ sub transuerso septo sunt, per Vrinas purgari solere dixit, atq, ita pulmonis aliquando abscessum per vrinam, thoracis verò per intestina, & aluum purgatum visum à se testari ipse non dubitauerit. Quod non vsque adeò videri mirum debeat, quum haud difficulter, sicut ipse ait, lęuis pulmonis arteria quod puris in seipsam recipit ex abrupto abscessu, id in sinistrum cordis ventriculum deferre posit, vnde in magnam arteriam incidens, pus per renes in vesicam transiens

Responsio ad quæstionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

ſiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena caua, ſic ex magna quoq; arteria ramoſæ quædam propagines in renes tendant. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptam, præternaturalemq; ſaniem naturæ noſtræ infenſam, non ſolùm arterias ipſas, quibus ſpiritus continentur vitales, omnium maximè rerum ſibi aduerſantium noxam præſentientes: ſed etiam ſiniſtrum illum cordis ventriculum occupare poſſe, quo loco ſanguis ſolùmmodò ſpirituoſus quidam conſiſtere ſoleat, vt, ſi peruenire eò delatum pus concedamus, neceſſarium ſit cùm ſpiritus eò in primis infici in quibus vita, tum verò horrenda inde quædam ſymptomata ſequi, cùm tantum non quotidie in curationibus ipſis videamus impetentes cor ipſum, fumidos quoſdam vapores ac malignos, cordis tremorem, ſyncopen, frigidosq; ſudores, ac horrenda quæq; inferre ſymptomata. Iam ſi ex aëris corruptione infectis ſpiritibus febres oriuntur peſtilentes, vnde multa ſæpè hominum millia pereant, quid cenſemus futurum, decumbente eò putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum ſtatim iri ſpiritus ac ſanguinem? cordiſq; vires, corpusq; vnà totum correptum affici credemus? His adductus rationibus inconſideratæ cuiuſdam oſcitantiæ propè damnas Galenum, nec inire rationem vllam te poſſe ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit vt iſta ſcriberet: maximè autem, quòd repugnantia his ipſis ſcripſiſſe videri poſsit non immeritò, vt ſectione Aphoriſmorum prim. aphor. 21. Qua parte cauendum nobis eſſe admonet, ne per principales corporis partes euacuatione vnquam ducantur humores. Eadem culpa notas Auicennam, quòd idem ſenſiſſe viſus ſit. Paulum, & Aetium eximis quòd diuerſa: Ad extremum reiecta Galeni, ipſe tuam de tuo affers ſuper re hac ſententiam, vt facti tamen ratio, quòd fieri interdum videamus, ſeruetur: ais quoq; videri tibi tranſmiſsionem puris hanc per venã potius ſine pari fieri, per quam in venam cauam delatum, peruenire tandem ad veſicam poſsit, non ſecus ac in menſtruorũ ſuppreſsione videmus aliquando, ductibus eiſdem ſurſum actum ſanguinem ſputo tandem reijci. Atq; hæc ferè argumenta ſunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer ſanè abrogas. Verùm ſi diligenter nobiſcum perpendentes reputarimus, animaduertere licebit longè aliud eſſe, quum quid naturaliter, atq; quũ præter naturaliter ſit, cùm à facultate quadam, atq; quum ab affectu, cùm pars valet, atq; cùm imbecillis eſt, cùm expellitur noxa, atq; cùm recipitur. Contrariarum enim inter ſe rerum harum, diuerſam quoq; ac contrariam eſſe rationem oportet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad deijciendam Galeni ſententiam fuerit, in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum eſſe cor ipſum neceſſum ſit. In ſyncope enim, ac tremore cordis, & huiuſmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter iſta poſſunt. Eodem pacto inſpiratione attractus aër peſtilens, ſi cor, vicinasq; cordi partes malè affectas, ac putredini expoſitas offenderet, noxam intulerit, aliter verò nequaquam: non iniuria, ſuccumbit enim his caſibus impetenti nocumento cor, viribuſq; ſuis defectum afficitur, Contrà verò quoties expultrice facultate ſua validum vtitur, longè à ſe venientem ſemper noxam expellit, atq;, vt aliunde aliquando tranſmiſſam admittat, non vt retineat, admittit, ſed vt propellat, quaſiq; per tranſennam, & in tranſitu actã eijciat. Quod tunc fiat quoq;, cùm pulmonis abſceſſus diſruptus, eam ſibi fortè inuenit viam, vt per læuem arteriam ab expultrice vi actus, tanquam fugiens ſiniſtrum quoq; cordis ventriculũ perſtringat. Quo tempore veriſimile eſt, robore ſuo conſtans cor, ſpiritibuſq; vnà præditum validis, cum alijs vnà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandam expulſionem, vti iam robuſta quidem pars ea non ſanè admodum adfici debeat,

dum

dum integra facultatem ſuam obtinet, qua materiam quantumuis fœtidam ac corruptam, de ſedibus ſuis exturbatam pellit. Solere autem expultricem vim ex minima quaq; occaſione per quaſcumq; corporis partes humores quoſcunq; actos propellere, autorem habemus Hippocratem ipſum. Hippocratiq; vnà ſuſcribentem Galenum πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι, καὶ μίαν πάντων εἶναι σύῤῥοιαν, καὶ σύμπνοιαν, καθάπερ καὶ τοῦθ' ὁ θαυμασιώτατος ἱπποκράτης εἶπεν. Id eſt, Videtur enim vnumquodq; ex vno quoq; trahere, atq; ad vnumquodq; tranſmittere, vnamq; habere omnium conſpirationem & confluxum, ſicuti hoc quoq; ipſum admirabilis maximè Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per ſingulas corporis partes ductos trahi humores malos, atq; etiam malignos ſæpè, ad ventriculum, & inteſtina, rurſus ex præcordijs ſæpè ipſis in extimam cutis ſuperficiem expulſos verti, quoties morbum faciens materia ſæpenumero omnium peſsima, cuiuſmodi quidem peſtilentium febrium fuerit, expultrice facultate protruſa, particulas tunc omnes permeans in ambitum diffunditur. Hippocrates igitur eſt, qui primus partium omnium inter ſe conſenſum ac conſpirationem quandam inuexit, quam videri poſsit ſequutus Galenus, dum puris tranſmiſsionẽ per loca cordis fieri poſſe aſſeruit. Quæ ſiquidem robuſtæ partes eæ ſint, vireſq; ac facultates obtineant ſuas propellendis noxis validas, veriſimilimum eſt, tranſcurſum eas ferre poſſe materiæ tantula temporis mora per eas abactæ, præcipuè non vſquequaq; tamen, vt pleræq; aliæ malæ. Quandoquidem pus ipſum ſcimus rem eſſe ſemicoctam quandam, tum quæ non prorſus naturæ vires effugerit, atq; ideò quæ minus eſſe eidem aduerſa queat. Quodſi tunc temporis imbecillum cor ſit, viribusq; defectum ſuis, nec celeriter propterea depellere à ſe noxam eam valeat, non negauerim eo caſu, quibus abſceſſus ad cordis ſedes eas tetenderit, hoſce Syncopen, multaq; præterea incurrere ſymptomata alia poſſe, atq; adeò mortẽ quoq; ipſam fortaſſe quandoq; obire. Tanta enim eſſe poteſt redundantis eò ſaniei vis ac copia, inde vt veluti ſuffocatus perire æger queat. Nam aliâs niſi copia ea exuberet, non crediderim facilè moriturum, cuius robur tam potens fuerit, vt immutãdę in melius materię noxię, conficiendoq; inde puri ſatis eſſe potuerit. Neq; Galeno tamen aduerſantur iſta, qui eo loci, ſexto nimirum de locis affectis, nil aliud quàm delationem puris per loca ea contingere poſſe affirmauit: ſubſequantur autem nec ne ſymptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quæſo repræhendere Galenum poſſumus, qui rem, quæ fieri poſsit narrauit, rem verò ipſam aliquando inſequentia non attulit: Neq; enim neceſſarium ſemper hoc facere eſt, vt qui pus per ſiniſtrum cordis ventriculum tranſire, atq; ita in veſicam deferri aliquando poſſe dixerit, idem is, niſi tunc ſolere hoc ipſum grauia quandoq; inſequi mala addat, damnandus propterea non ſit: Non enim rem attingit hoc, quæ explicata ſatis eſſe videri poteſt, ſi delatio ea puris notetur tantum ea quidem in parte, in qua nihil quàm hoc oſtenſum aliud volebat Galenus. Conceſſerim igitur rem hanc, ſymptomata ea ſequi interdũ: num ideò culpabimus Galenum? quod id quòd fiat ſcripſerit, accidentia autem aliquando non ſcripſerit? aut num affectus quidam cordis, quum de his ſcilicet inſtitutus ſolum ſermo eſt, non rectè numerabuntur? quos nihilominus ſequi plerunq; ſyncope conſueuerit, etiamſi nullam ſyncopes mentionem faciamus. Scimus obſtructionem arteriarum vicinarum cordi ſyncopen facere: ſæpè de arteriarum earum obſtructionibus loquimur, aut ſcribimus: quoties hoc ipſum, videlicet tantum agimus: de ſyncope verbum nullum: an ideò falſa nos dixiſſe cauillabitur aliquis? Sic Galeno quum deriuatio tantum puris illa ſignificãda eo in loco eſſet, nihil præterea non fuerant neceſſariò adnectenda

nectenda ſymptomata, quæ inſequi interdum deriuationem illam conſueuerint. Quid itaq; fuerit quòd queramur de Galeno? Nunquid falſa ipſum dixiſſe dicemus quòd per cordis loca abire in veſicam pus exiſtimauit? at σύῤῥοιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illam admittere docuimus, exemploq; firmauimus maximè ſæpè malignorum humorum vltrò citròq; per corporis particulas omnes permeantiũ, & modò ſe foras ex præcordijs ad extimas corporis partes protrudentium, modò eiſdem prorſus vijs, ſed diſceſſu in contrarium facto, interius actorum, idq; in omnes prorſus partes πᾶν, vt inquiunt, ἐκ παντὸς, & rurſus ἐκ παντὸς εἰς πᾶν φέρεσθαι, tertio de nat: facult: lib: nulla vt inde eximi prorſus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorundam ſymptomatum ſequelam. Primum non erat ne ceſſum hoc facere aliud agẽti, remq; ſolum ipſam vt contigit narranti: Deinde nõ ſemper ſucceſſerint ſymptomata eiuſmodi, ſed quo caſu tantum inualidum imbecillumq; fuerit cor, ſpiritusq; vitales exiles, quemadmodum non quoſcunq; corripi animi defectu videmus, etiam vt in corpore cauſa ſubſit, quæ facere hoc valeat. Fortis namq; virtus, quod dici ſolet, multò maximis nocumentis reſiſtit. Ne miremur igitur Galenũ iſta dixiſſe, quæ, quomodo contingere poſſint, ratio extet. Nec valere exiſtimemus: tranſmiſſionẽ eam ad loca ea puris ſequuntur aliquando ſymptomata quædam: ergo tranſmiſſio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum ſanè poſſe absq; quod vel pereat, vel grauiſſimis quibusdam ſymptomatis corripiatur æger, apertè, ni fallor, docuimus, ac proindè minimè contraria ſibi attuliſſe credamus 21 Aphor: lib: 1. Quorum ſi recta examinetur ratio, confirmandæ potius Galenicæ huiuſcemodi ſententiæ cauſa adduci debeant, tantum abeſt vt deſtruant. Nihil enim aliud perſuadere nobis nititur ibi, quàm vt loca queramus per quæ commodius ſemper, ac tutius duci euacuandus humor queat: inſpiciatq; ſemper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, vt conuenienter promoueamus, contrariũ verò cohibeamus, aut aliò auertamus, atq; hæc ſunt aphoris: libri dicta. At in de loc: affectis: ſolere inquit, interdum fieri, quamquam rarenter, vt materia ex pulmone in cor feratur, Οὐ μὴν εἴωθεν οὕτω συμβαίνειν ὡς τὸ πολὺ φθανούσης τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γίνεσθαι Atqui, ait, plurimum non ita contingere conſueuit facta prius in aſperas arterias transmiſſione, vt cùm hanc minus naturæ vſitatam eſſe dicat. Proindè minus eſſe quoq; intelligamus commodam, niſi tamen affatim, confertimq; transmiſſio illa ad tracheam fiat, in quo periculum ſuffocationis inſit. Idem prorſus, quod in Aphor: dixerat conſueſſe naturã, modò conuenienter, modò contrariè hoc facere. Neq; vſquam reperietur Galenus eo quidem in loco euacuationem hanc alijs prętuliſſe, ſed ſolere, raró licet, à natura fieri, dixiſſe: videlicet, vt quum potiorem non inuenit, hanc tamen ipſam tanquam ſecundo loco ad exonerandum ſe quærat. In Aphor: autem nihil aliud, quam medicũ admonet, caueat diligenter, ne per loca inconuenientia ducat, quod nos quoq; præceptum ſequuti, quoties euacuandum nobis contentum pulmone pus eſſet, ſi quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, non vtiq; ad loca deduceremus paulò nobiliora, quòd idem à natura quoq; fiat, vt non, niſi quum aliter aliqua tandem de cauſa non poteſt, puris eò ab ea materia transmittatur. Nihil igitur controuerſiæ in his, repugnantiæ nihil. Nec diſſentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius (nam de Auicenna ne tu quidem ambigis) illud enim quod vtriq; verbis propè iiſdem, quibus Galenus ad hæc vſi, per vaſa quædam id fieri dixerint, quid aliud, quàm monſtratæ à Galeno viæ illæ (niſi verò aliquid nobis fingamus) eſſe poſſit, fateor me non videre. Addis ad extremum quum Galenicam ſuper hoc ſententiam refutaſſe tibi viderere acutè in primis excogitatam de tuo communiq;

tibi cum quibusdam alijs credisq; : siquidem transmissio tandem hæc fieri à pulmonibus ad vesicam debeat, per venam id solum fieri posse ἄζυγον quam vocant, id est, sine pari. Vnde per venam cauam in vesicam tandem deriuetur, non dissimiliter atq; , quanuis motu in contrarium facto, sanguinem menstruum videmus, cùm impeditas naturaliter delegatas sibi vias inuenit, retrocessione per venam cauam ad venam sine pari deferri, pectusq; ipsum ingredi, atq; ita sanguinis sputum efficere. Mihi autem (siquidem ingenuè quod sentio dicendum est) longè difficilior hæc esse, quam Galenica illa ratio modusq; videtur. Quum enim de pulmonis abscessu disputetur, nemini dubium esse potest, multò magis facilem habendum esse materiæ illius transitum in asperas, læuésue arterias, quàm quòd pectoris primùm cauitatem de pulmone emissa, empiemaq; potius ita faciens, occupet, aliter enim non potest: Deinde venæ sine pari exiguis magis osculis sese insinuet. Tum quod de sanguine menstruo dicitur, suspectum mihi valde est, vt fieri rectè queat. Non enim video quomodo egressus (quod ipse dicis) venam sine pari sanguis, in cauitatemq; pectoris ingressus, non sæuissima quædam inferre symptomata debeat, non enim ignoras, quacunq; in corporis parte, præsertim verò si thoracis cauitas ea esset, extra vasa contineatur sanguis, quantopere verendos affectus faciat: quod nihilominus euenire his casibus non experimur: præter id quod, vt sputo educeretur contentus ita illa in parte sanguis, necessariò prius intra pulmones eum assummi opus esset, vt per sputum deinde ita prodiret. Quanto igitur minore negotio existimandum nobis est, menstruum sanguinem per venam cauam apertis, continuisq; quibusdam vijs in tracheam delatum sputo tandem eijci. Atq; hæc sunt vir Doctissime, quæ si probâris, mihi quoq; probabuntur, sin minus, sequemur alia. Et quoniam superest fortè nunc satis adhuc mihi ad scribendum temporis, significasq; doctissimum quemq; Patauinorum medicorum, quos ego præceptorum meorum semper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Pisonem libro, Galeni, esse (vt ita dicam) ipsissimum, quamobrem ego contrarium sentiens, ad te scripserim : rogo, legere ne grauare, licet paucula quædam de re hac scripta alibi à me sint. Primùm dico libri dictionem illius, longissimè semper mihi distasse visam ab ea, qua Galenus in operibus suis vtitur. Huiusce ego rei fidem facere certiorem non possum, quàm si per se eruditi, quos ego longè meipso melius hoc ipsum animaduersuros sperarem, collatis inter se lectionibus diuersis, exactè in primis in hæc inquirerent, insignem quandam deprehensuri vocum ac figurarum diuérsitatem, maximeq; diuersas elocutionis formulas, periodos varias, fluxumq; nimis, ac solutum dicendi genus. Vox ἐυτόδια dubitandi primùm mihi ansam dedit, qua Aristoteles & Dioscorides vtantur: Galenus (quod sciam) nunquam, nisi cùm aliena fortè recitat. Ait εὐθέως μὲν φιλικοῖς ἐνεῖδες τοῖς ὄμμασιν, id est, Confestim amatorijs inspexisti oculis. Periodos profectò nimis pro Galeno molles. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς verbum Poëticum prorsus, & propè dixerim ampullatum, quibus non temerè vsum Galenum reperias. Dum Pisonis filij historiam narrat, quàm se pro adulatore gerit autor ille? Quod Galenus semper cauit. Diuinum sæpissimè appellat Platonem Galenus: sapientissimum quo loco appellarit, non succurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorem Marcum diuinum nominat, non temere inuenias Galenum Marcum, aut Traianum, aut Adrianum, aut Commodum, aut Neronem, aut Seuerum, aut Antoninum diuinos vocasse, vt qui Cæsares, quoties illorum mentio incidit, nominibus tantum suis appellet sic simpliciter. Deinde quod persuadere omnium maximè possit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namq; fuisse apparet ad Pisonem librum Romę duobus imperantibus

Liber de Theriaca ad Pisonem ostenditur nothus.

rantibus Cæſaribus, atq; ibidem rurſus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperauit, vt demortui iam mentio fit. Conſtat autem quamdiu Romæ vixit Galenus, nullos duos ſimul regnaſſe Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum vſq; & Gordianorum tempora ſoli imperarunt. Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnaſſe faciunt cum filio annum, aut eo paulò plus. Quæ ſi vera ſunt, certiſq; argumentis colligi poteſt, poſt Seuerum Romæ non vixiſſe Galenum: poſt quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non ſoli imperarunt: liber autem (vt diximus) is plurium ſimul Imperatorum meminit: neceſſariò conuincitur Galenum ipſum libri autorem haberi neutiquam poſſe: qui ſub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romæ tantum fuerit, quos ipſos ad Piſonē liber mortuos iam faciat. Fuiſſe autem Seueri temporibus Romæ Galenum, vel illud argumento eſſe poteſt vnum, quòd Seueri iuſſu in Theriacæ compoſitione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis ſummere, idq; Romæ priuſquã ſecundo peregrinaretur. Poſt quod deindè tempus, cùm in patriam reuerſus alteram iam peregrinationem peregiſſet, tertiò non redijt: Non enim tertiò peregrinatus eſt. Compoſuit autem librum de Antidotis in patria, viuente etiamnum Seuero, vixitq; poſtea domi ſemper ſuæ, vt nullo tandem pacto compoſuiſſe librum ad Piſonem potuerit, qui Romæ poſt Seueri omnino tempora factus compoſitúſque fuerit. Idem porrò manifeſtius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit præterita pro aoriſtis, modo minimè quidem Galeno vſitato τεθαύμακα, τετεχνολόγηται: animaduertet adulationis genus à Galeno ſummopere abhorrens: hiſtoriam fabulæ ſimillimam de ſerpentium in Romanorum exercitum proiectione, de Cleopatra, de huius ipſius ancillarum nominibus, de Auguſto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam ὦμεν εἰδότες, φυμάτων σκορδισικὸν, φυλοτίμοις λόγοις, προκαλλιπότερον, περιπλοκὰς, φαντασίας, σύγκρισις, pro ἕξις, πεταρπαιζόντων vocabula ſunt, quæ omnium minimè Galeni moneta percuſſa videri poſsint. Quoties quidem de ſuo ea profert, non alienis vtitur. Illud verò quomodo credamus Galenum admiſſurum fuiſſe, vt puello illi Theriaca ad pernitiem daretur? Hoc atq; huiuſmodi præterea quædam, præcipuè verò genus dicendi, longè à Galenico diuerſum, fidem cuiuis facere poſſunt, à Galeni officina remouendum eſſe librum hunc. Ac vide quò progrediar. Ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni eſſe credo opus, eandem ob cauſam, neq; tamen tam me Ariſtarchum de rebus his facio, vt ad verſuum duorum inſpectionem, ſicuti in ſandalario ille olim profitear Galeni me poſſe hanc illámue eſſe aut non eſſe dictionem affirmare. Verùm, quod initio dixi, ſperarem ego eruditos idem, quàm ego certius animaduerſuros, modò animum intenderent, vt quod ego primus fortaſſè hoc deprehenderim, non id perſpicaciæ, aut eruditioni tribuendum alicui ſit, ſed animaduerſioni potius cuidam tantummodo, verborumq; inſpectioni paulò magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter ſoleant, ſtudio maiora ſemper quædam, ſpretis interea, quæ illis ita videantur, minutijs his, conſectandi. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Medicus, Ioſepho Salandio
Medico,
S. D.

Scribitur de Metallicis quibusdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi sunt literæ tuæ, quibus prioribus meis responderas. Sum autem ijs maximopere delectatus cùm à viro Medicę facultatis studiosissimo emanarint, cuius percommodè nũc fruor amicitia, quinetiã cùm à viro, quem plurimi laudant, mea scripta non parum probari intelligam. Nam etsi non desint alij docti viri, qui quotidie ad me scribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quod eorum sententiam tot laudibus mihi probes. Cùm autem ad me scribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hisce diebus nuper elapsis fuisse ais, vnà cũ Baptista Balisto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidem meam concessisse fortunam, vt etiam me comite hoc idem euenisset. Quandoquidem (vt Galenus inquit) libro sept. & octauo de compositione medicament. secundum locos. Nemo in simplicium cognitione se peritum euadere confidere potest assidua tantum librorum lectione, etsi eos quidem grauissimi conscripserunt autores: nisi sæpius ad visenda stirpium & metallorum genera se contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonstratione prius fuerit edoctus, ac oculorũ sensu, gustatuq; omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cùm ipse etiam aliter consequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliaq; loca nauigauit, vt oculis proprijs fossitia quæq;, & quæ in fornacibus perficiuntur medicamenta inspiceret. Hæc autem nolim à me esse dicta putes, quòd mihi persuadeam me adeò in metallica materia esse peritũ, quasi ibi nonnihil huiusce facultatis te docere potuissem, nec quòd credam eaipsa metalla mihi longè magis quàm tibi esse cognita, sed quòd videam Balistum illum, quem tecum duxeras in ijs censendis metallicis medicamentis, quæ à fornacibus, in quibus æs conflatur, se accepisse scribit, non parum à scopo aberrasse. Quandoquidem quamuis ea omnia à Dioscoride describantur, ac etiam à Galeno, non tamen illa mihi esse videntur, quæ ipse Balistus putat. Scribit enim quòd mittat ad me Cadmiam, Spodium atq; Pompholygem cùm tamen repererim ex ipsius inscriptionibus pro Cadmia Diphrygem missam esse, pro Spodio Cadmiam botritem subnigram, & pro Pompholyge Cadmię aliud genus, quod ex cinereo rufescit. Legitima Pompholyx est mihi ad manus, candidę farinę similis, & admodum leuis, quam ipsemet ab ærarijs deraseram fornacibus, quæ ijs in locis concrescit candidissimę lanę similis, vbi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Est etiam ad manus Spodium, quod circa imas huiusce loci reperitur partes, vtpote ipsius Pompholygis pars grauior, et impurior. Quamobrem si vnà vobiscum fuissem, præter id quòd tua consuetudine ac doctrina fuissem maximè delectatus, Balistus ipse nonnihil fortasse doctior inde recessisset. Etenim non solùm metallica hæc proprijs nominibus appellassem, sed alia fortasse nonnulla digito (vt aiunt) ostendissem, nempè, æris florem, scoriamq;, quin etiam Cadmiam, tum placitem, tum fossitiam, quæ omnia ijs in locis reperiri facilè crediderim. Atqui valde sum admiratus quî factum sit, vt is qui in ijs conquirendis te præceptorem asciuerit, ita rem omnem peruerterit. Adhæc habeo tibi gratiam, quòd (vt fidum amicum decet) ita liberè ad me scribas, tibi me aberrasse videri in Hyacinthi historia, cùm adolescentem Hyacinthum, non Aiacem, vt ipse scribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quin etiam quòd de Zea dicocco agens, illam non declarauerim esse Far, quo nostrates in cibis vtuntur. Cum autem certò sciam, non aliam

Simplicium peritiam nemo potest adipisci ex librorum lectione.

Pompholix legitima.

Spodiũ vbi reperiatur in fornacibus metallicis.

Aiacis & Hyacinthi fabula.

aliam ob cauſam hæc abs te mihi ſcribi, quàm vt meo honori, meiſq; laboribus benè conſultum velis, cupiaſq; mea ſcripta omni prorſus erroris nota carere, nihil mihi verendum eſt, quin gauiſurus ſis, cùm in vtraq; obiectione, teipſum, non me quidem hallucinatum comperies. Proinde quemadmodum ego fraternas tuas obiectiones candidè ac ſincerè à te emanare video, ac etiam læto gratoq; animo ſuſcipio, velim, vt eadem ratione meas admittas defenſiones. Quæ tamen cum fortaſſe tam placidæ eſſe nequeant, quin te obliuioſum oſtendant, rogo ne ægrè feras, ſi, quomodo aberraueris, nunc tibi aperiam. Etenim id tantum efficiam, non vt te arguere velim, ſed vt cognoſcas me in altero non aberraſſe, in altero non defeciſſe. Vt autem ad priorem tuam obiectionem reſpondeam, in qua me aberraſſe putas, quòd non rectè ſcripſerim Aiacem in florem Hyacinthum fuiſſe conuerſum, quòd ea quæ de Aiacis cruore tradiderim, Ouidius de Hyacinthi adoleſcentis ſanguine ab Apro interfecti poſteritatis memoriæ commendauerit, ſcias velim, iam mihi ſanè manifeſtè conſtare, philoſophiæ & medicinæ ſtudia, vtpote nobiliora & fructuoſiora adeò tuam occupaſſe mentem, vt huiuſce fabulæ prorſus fueris oblitus: quemadmodum & mihi ſæpenumero contigiſſe ſcio. Siquidem Ouid. lib. 10. & 11. Metamorph. ſcribit. Aiacis ſanguinem in eundem creuiſſe florem, in quem Hyacinthus ſe permutauit. Quo factum eſt, vt Apollo cuius diſco necatus eſt Hyacinthus. Ouid. ipſius teſtimonio morientem ſolaretur his verbis:

> Semper eris mecum, memoriq; hærebis in ore,
> Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.
> Floſq; nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros,
> Tempus, & illud erit, quo ſe fortiſsimus heros
> Addat in hunc florem, folioq; legatur eodem.

Hic enim de Aiace intelligit Ouidius, quem fortiſsimum vocat heroëm, de cuius interitu ſcribens lib. 13. eiuſdem operis ſic carmine habet:

> Ne quiſquam Aiacem poſsit ſuperare niſi Aiax
> Dixit, & in pectus tum demum vulnera paſſum,
> Qua patuit ferro lethalem condidit enſem,
> Nec valuêre manus infixum educere telum,
> Expulit ipſe cruor, rubefactaq; ſanguine tellus
> Purpureum viridi genuit de ceſpite florem,
> Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.

Hæc Poëta ille lepidiſsimus. Quibus ſubſcribit Plinius lib. 21. cap. 11. ſic inquiens. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens, eius, quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore æditi, ita diſcurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura αι legatur inſcripta. Hæc ille. Proinde videas obſecro quàm latè longeq; à ſcopo aberraueris. Verum tu videris quo nam pacto, quibúſue argumentis te ipſum ab errore excuſaueris, quòd credas Hyacinthum ab apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamauerat, non Hyacinthus ab apro illo (Ouidij ipſius teſtimonio) occiſus eſt, & in florem ſui nominis à Venere ipſa conuerſus. Sed de fabulis ſatis. Quod autem vbi Dioſcoridem ſum commentatus non declarauerim Zeam, quæ Græcis δίκοκκος dicitur, illud eſſe ſemen è quo far conficitur, cùm contra tuam ſententiam certò ſciam, aliud ſemen eſſe adoreũ è quo far paratur, aliud verò Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit malè ſentire cum illis, quorum videris tu ſequi opinionem. Vt autem non putes me fortaſſe hęc temerè affirmare, ſcias velim, quòd quemadmodum Ptiſana paratur ex hordeo à putaminibus repurgato, confractis craſsiuſculè granis, eodem pariter

Zea & far non idem ſunt ſemen.

modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam semine Adoreo vocato fit ipsum quoq; far: adeò vt Ptisana, Alica & Far, non nisi arte parata è varijs, vt diximus, seminibus habeantur. Cæterùm quòd ptisana arte fiat, id facilè comprobatur Galeni testimonio, quippe qui libro de ptisana ita scriptũ reliquit. Quandoquidẽ composita quædam res est, tum ptisana, tum eius cremor, ex hordeo enim probè contuso et aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non solùm hoc cibi genus ita parati ptisana dicitur, sed etiam hordeum ipsum crudum, vbi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus ostendit lib. 1. de aliment. facultatibus, sic inquiens: Crudam ptisanam aliquamdiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium coniectam manibus terere oportet, eodum præpositus & qui in superficie est cortex, sit abiectus. Is enim quo vestitur, ceu tenui tunica, non totus inter pinsendum abijcitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Cæterùm quòd Alica paretur ex Zea, eaq; præsertim, quam dicoccon vocant, testatur sanè Dioscorides, quippe qui libro secundo Alicam ex Zea illa parari scribit. Cui subscribit Plinius lib. 18. cap. 11. his verbis: Alica fit ex Zea, quam semen appellamus. Tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Plinio item subscribit Constantinus Imperator, qui lib. 3. suæ agriculturæ. Ad Alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in feruentem aquam inijcitur. Optima est, quæ primum excussa est: secundum locum habet quæ succedit, deterior autem tertia, id quod à Plinio transcriptum videtur loco superius citato. Quibus facilè palàm est, non solùm parari Alicam ex Zea, sed adeò eam frangi mola, vt postea incerniculis tria eiusdẽ excuterentur genera, nempè crassius, medium, & tenuius. Nec obstat quod scripserit Galenus lib. 1. de aliment. facultat. Chondrum ex genere esse tritici. Quippe, quòd (vt postea dicam) eo in loco chondrum pro farre, quod ex triticeo semine paratur, accipiat Galenus. Quòd autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreum antiquis appellatum, ob eius in sacris sponsalitiorum vsum, facilè tibi satisfactum iri putauerim, vbi hæc quæ sequuntur legeris. Plinius lib. 18. cap. 8. Frumenti genera, inquit, non eadem vbiq;, neq; vbiq; eadem sunt ijsdem nominibus. Vulgatissimum far, quod veteres adoreum appellauêre. Et eodem ipso capite: Qui Zea vtuntur, inquit, non habent far. Item 7. eiusdem lib. cap. Populum Romanum ait, farre tantum è frumento trecentis annis vsum Verrius tradidit. Quo tempore nullus erat Alicæ vsus, nec vnquam posthac, nisi post Pompeij magni æuum. Proinde, inquit idem Plinius, Alica res Romana est, neq; Pompeij magni ætate in vsu fuisse traditur, nec pridem excogitata. Prǫterea differre Alicam à farre testatur apertissimè Asclepiades eo in eclegmate, quod scribitur à Galeno lib. 7. de compo. medicament. per genera cap. 5. sic inquiens: Farris Clusini appellati sextarium dimidium, decocti marrubij viridis sextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari finito, sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum Alicam maceramus. Hoc idem manifestius ac clarius demonstrat Aetius lib. 9. cap. 55. ita ex Archigene transscribens. Quod verò latinè in regionibus Romę vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum & in pilam coniectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, vbi vero corticem exuerit, tollito atq; insolato: Deinde manibus tritum, donec penitùs à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinq; partes redigatur, & siccum asseruato. Vsus autem tempore Alicę modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur, pro ægris verò variè apparatur, & Epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnãt, quo modo & suauius & iucundius

Ptisana quæ dicatur

Alicæ tria genera.

Adoreum semen frumenti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

Farris parandi ratio

Farris & Alicæ differentia.

dius redditur. Hæc ille. Ad hæc facilè constabit Far nihil cũ Alica habere cognationis, si Zeæ substantia rectè expendatur. Est enim hæc fragilis, ac mollis adeò, vt cortice expoliari non posit (vt Plinius inquit) nisi in pilis ligneis, cum lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus seri, nisi Vere inchoante, cùm sit algoris & frigoris impatiens. Far verò contrà, quòd durissimum sit, quòdq; algores ac frigidissimas hyemes superare posit. Ac ea propter, dicebat Plinius loco superius dicto, far ex omni frumentorum genere esse durissimum, & contra hyemes firmissimum. Patitur, inquit, far frigidissimos locos & minus subactos, vel æstiuosos sitientesq;. Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adoreę donis, sicuti diximus. Optimum far dabat olim Clusium antiquissima Etrurię vrbs, vnde dicebat Plinius lib. 18. cap. 7. In transpadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Clusium et Senas. Hinc itaq; tibi palàm fiet nulla dubitatione esse affirmandum, non solum Far ab Alica differre, sed quòd impropriè in quibusdam Italię locis Alicam far nuncupent, cùm Alica (vt diximus) ex eo Zeę genere fiat, quæ dicoccos appellatur, queq; Foroiuliensibus vulgò vocatur Pirrafarra, quod ipsi quoq; perperam Alicam, far legitimum esse putent. Sed rectam Alicę nomenclationem adhuc retinent Ananienses in agro Tridentino, quippe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quasi Alicam vocant, farriq;, quod etiam habent proprium reseruantes nomen. Siquidem Adoreum suo idiomate appellant formento farro. Quò autem factum sit, vt Alica farris nomen in aliquod Italię locis hoc tempore sibi vendicauerit, nulla mihi alia succurrit ratio, quàm quòd putarim, quòd cùm legitimi farris vsus ibi defecerit, Alica in eius locum successerit, vel quòd facie fortasse far ipsum referat. Quemadmodum laricis resina Terebinthinæ nomen & locum sibi vendicauit: Acorus odorati calami locum tenet, & magnum Centaurium vbiq; legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quod meminerim) nulla habetur historia, quòd proprium sit far Latinorum, quanquam apud Asclepiadem (vt Galenus inquit) & apud Archigenem (vt recitat Aetius) Latinum hoc nomen ex Latino Græcum sit factum. Verùm tametsi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum est, neq; credendum; quin illis Far innotuerit, cùm eo suis in medicamentis sint vsi. Namq; (quantum mea fert sententia) cum ij farris nomenclatura carerent, illud sanè sub chondri genere collocarunt, tanquam sub generali nomine omnium seminũ, quæ ad ciborum vsum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptisanam & chondroalicam dixerunt, vt palàm est ex Galeni verbis lib. primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni lib. capit. Quamuis non negauerim quin etiam χόνδρος Græcis, simpliciter, Alicam quandoq; designet. Nam & in Etruria triticum granum vocant, cum tamen granum vniuersale omnium seminum habeatur nomen. Quinetiam Latini Zeam semen appellauêre, quò fit vt rectè etiam à nobis chondrofar dici posse putarim. Eodem sanè Ptisanę nomine Græcos vsos esse reperio, quòd etsi proprium hordei sit, eo tamen sæpenumero generaliter vtuntur. Siquidem non solùm hordei, sed & Alicę, & Tritici, & Orizę ptisanam apud illos inuenio. Testatur hoc primum Dioscorides libro secundo capite de hordeo, vbi sic habet. Facit hordeacea ptisana ad acrimonias omnes, faucium asperitates & exulcerationes, quibus & triticea accommodata est. Galenus deinde lib. primo de aliment. facult. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus Ptisanam triticeam chondrũ hoc modo paratum appellant. Et paulò inferius inquit: Quidam autem dicunt ex Alicę ptisana ægrotum fuisse sanatum. Plinius præterea ex Oriza fieri Ptisanam testatus est 8. cap. 18. libri sic inquiens. Itali quidem maximè Oriza

Quò factum sit, vt quidam alicam far appellent.

Chondros, Ptisana, Far, indifferenter ab autoribus capiuntur.

gaudent, ex qua ptisanam conficiunt. Quibus palàm est, quòd quemadmodum chondros, ita etiam ptisana apud Græcos indifferenter capi soleat. Hoc idem in farre video pariter obseruasse Latinos, qui tametsi far parari asserunt ex frumento illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei. Cuius rei testis est Columella ac etiam eum sequutus Palladius. Ii enim vbi phasianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeò vt quemadmodum Græci cum ptisana se habent & chondro, sic Latini suo cum farre agunt. Cum tamen simpliciter prolatum semper Adoreum significet, sicut ptisana hordeum & Alica Zeam. Quo fit vt mihi persuasum velim (vt superius diximus) quod vbi Galenus lib. primo de aliment. facult. χόνδρ☉ dixit: ex genere est tritici, valenterq; nutrit, ac succum lentum habet, is ibi de farre scripserit, non de Alica, quę ex Zea paratur. Quem postea sequutus Paulus posuit Chondrum simpliciter pro triticea specie, de Alica posthac speciatim scribens, tanquam ab altera differente. Quò postea factū est, vt Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimùm sint admirati Paulum à Chondro separasse Alicam. Et hæc quidem sunt, mi Salandi, quæ de Alicę Farrisq; differentia nunc ad te scribenda succurrunt, quæ si accuratè, vt soles, perlegeris, nihil mihi verendum est, quin priorem abijcias sententiam. Porrò plantam, quam pro Tragorigano ad me misisti, cùm folia serpilli non habeat, nihilq; linguam excalfaciat, siccetq; : sed mansa lentitiam ac mollitiem quandam prę se ferat, haud quaquam Tragoriganum esse potest. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Aegipto nasci scribit Crateuas, & alij, qui Panacem Chironium esse putent, sed cùm notæ non adstipulentur, neq; his neq; illis hactenus subscribere volui. Paliurum quam mittere polliceris, gratissima sanè mihi fuerit, si legitimā referat. Sed cùm tantum semen à Dioscoride describatur, nec vllam cæterarum partium notam is descripserit, nescio quo pacto mihi fuerit affirmandum Paliurum tuam esse legitimam, nisi ea ratione, quod à Græcis (vt ais) Paliurus passim dicatur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri historia, vt in commentarijs nostris in Dioscoridem diffusius sum commentatus. Vale & ne obliuiscaris rogo, quin Apologias tuas, quas te missurum scribis, quamprimum ad me mittas. Goritiæ.

Far ex hordeo apud Columellam.

Chondros apud Galenum pro farre.

Pauli locus explicatus.

Tragoriganum.

Paliurus.

Lib. primo cap. 104.

PAMPHILVS FLOREMBENVS Forosempronienſis, Pet: And. Matthiolo. S. D.

Agitur de altera Dioscoridis Clematide.

Miraberis fortasse Andrea doctiss. qui te nunquam viderit, nunquam fuerit allocutus, literas tamen ad te scribat, & amicitiam tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea est eruditorum conditio, vt à multis amentur colanturq;, quos illi ne nouerunt quidem, tantū abest vt conspexerint. Tu verò vnus es (tanta est ingenij tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctissimi quidem tempestate hac nostra planè venerentur. Quis enim est hodie qui Medicinę studijs operam nauet, qui tuos in Dioscoridem commentarios non perlegerit, non perdidicerit? nam adeò multiplici doctrina, & rerum cognitione referti sunt, vt meritò illos medici nocturna manu, ac diurna versare decreuerint.

Me verò in primis adeò illi ipsi delectant, vt nulla dies elabatur quin aliquid ex ijs, tanquam ex aliquo perenni fonte, hauriam, quòd facultatem hanc medendi meam, si qua est, quam sentio quàm sit exigua, locupletet. nec parum mihi contulerunt ad herbarum, fruticum, arborum, metallorumq; cognitionem. Cùm verò legerem ea quæ scribis de altera Clematide Dioscoridis, non videris aliam plantam conspexisse, quæ illius descriptioni magis respodeat, quàm eã, quæ vulgo flammula nuncupatur: nec illam ipsam esse negares si per arbores reperet, quod exigit Dioscorides. Ego verò superioribus annis cùm essem Forisempronij (ea est ciuitas prope Metaurum Vmbriæ 15. millib. passuum à Pisauro distans) & campos nonnunquam peragrarem, & herbas quibus locus abundat, examinarem, illam sæpenumero vidi, legi, gustaui, flores obseruaui, radicitus (vt nihil non excuterem) euellendam curaui, & in sententiam tuam pedibus iui. Semel autem contigit arborem quandam procerã, & amplam conspicere, de qua punicei flores quamplurimi dependebant: cùm verò propius accessissem, frutex quidam, simillimus Iouis flammulę, viticulo sis ramulis, rubescentibus, lentis, gustu planè acerrimis, flore puniceo, per illam repens totam occuparat: Cùm primùm igitur illam degustassem, hæc est altera Clematis, vt existimo, dixi, & hactenus illam esse non dubito, habet enim omnia quæ in ipsa Dioscorides exigit. Hac de re volui certiorem te facere, vt posthac diligenter (vt soles) inquiras hunc fruticem, examinesq;, & si mea tibi sententia placuerit, publicę vtilitati elargiaris, nec adeò difficile fuerit videre tractareq;, nam tametsi ager in quo nunc degis eam fortasse non ferat, habetur tamen hic Venetijs in horto eorum qui diuum Franciscum sectari profitentur: locum appellant S. Francesco dalla vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æquè acri exulcerantiq; gustu præditam reperisse hic plantam ac Forisempronij, quòd nihil me mouet. Ibi enim spontè nascitur: hic verò nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetijs.

Clematis altera Dioscoridis quæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Pamphilo Florembeno S. P. D.

Præcedenti Epistolæ respondetur.

GRatæ quidem ac periucundæ mihi fuerunt literæ tuę. Ex ijs enim facilè intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua est humanitas) quantus sit tuus in me amor. Ecquid aliud sperandum erat à Pamphilo viro eruditissimo? Nulla equidem sum admiratione affectus, quod tu, qui me nunquam conspexeris, neq; de facie noueris, ad me scribas, & amicitiam mecum contrahere cupias, cùm non desint clarissimi viri, quorum consuetudine literarum maximè delector, cùm medicæ materiæ studiosi, tum in alijs scientijs optimè versati, qui etsi nunquam me nouerint, nec viderint, frequenter tamen ad me scribere solent, ac de varijs materiæ medicæ dubijs per literas mecum agere. Quam ob causam facilè adducor, vt aliquando mihi assenter ipse, mihiq; gaudeam, non quòd laudari tantum labores nostros desiderem, sed quòd optimos quosque viros ijs delectari audiam. Tibi verò ingentes, & ago, & habeo gratias, quòd mea tanti facias in Dioscoridem commentaria, quódque tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento reuoluas. Siquidem hæc omnia maxima sunt, & certissima tui in me amoris argumenta.

menta. Verùm quid à te in posterum expectandum, cùm, quæ iam tertiò multis aucta rebus ac illustrata prodibunt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirum me tot laudibus abs te celebrari spero, quot nunquam mea scripta promereri crediderim. Sed hæc iam missa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioscoridis accedamus, de qua ita accuratè ad me scribere videris, vt eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum nostrorum editionibus cæteris rei plantariæ studiosis mea opera innotescere desideres. Scias itaq; velim me idcirco tibi perpetuò fore deuinctum, quòd viderim te nulla alia ratione adductum, vt de re hac ad me accuratius scriberes, quàm vt amorem erga me tuum, tuiq; animi liberalitatem apud me testatam relinqueres, atq; nostros in Dioscoridem commentarios splendidiores redderes. Quò fit, vt nihil mihi magis nunc sit in votis, quàm tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc si contigerit, occasionem sanè commodissimam exhibebis, vt tui nominis autoritate mea scripta magis elucescant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticulosam conspexisse plantam, agrorum quorundam sepes scandentem in comitatu Tirolensi, à qua purpurei dependebant flores stellatim ferè radiantes, sed nescio qua mentis perturbatione vel somnolentia, à meipso auocatus, plantam legere, & examinare neglexerim. Cæterùm si rectè memini, hæc nihil prorsus viticulorum & foliorum facie à mea Clematide, quam nos Vitalba vocamus, differre videbatur. Quò fit vt credam me non longè à scopo abesse: quandoquidem etsi Vitalba purpureos flores non ferat, si eam rectè per omnia intueamur, nulla sanè erit nota quæ non illi correspondeat, ac nos ad credendum compellat, vel ipsam Clematidem esse alteram legitimam, vel alterũ eius genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioscorides, nec alius (quòd viderim legerimq;) qui plantarum historias scripserit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidã Vincam peruincã vocant, ceruleos gerat flores, qui quidẽ color non longè à nigricanti purpureo distat, facilè adducor, vt credam eam legitimam esse Dioscoridis Clematidem, quæ purpureos flores edit. Nec mirum si Vitalbę Dioscorides non meminit, nec generi illi ascripserit, cùm innumera aliarum plantarum genera nostro hoc æuo sint adinuenta, de quibus antiqui nulli meminêre. Reliquum est vt si his in locis aliquid tibi gratius præstare possim, id liberè à me peti abs te posse intelligas. Vale.

Clematis altera duplex.

Diosc. lib. 4. cap. 6.

Clematis altera legitima.

VINCENTIVS CANTONVS MEDICUS, Petro Andreę Matthiolo, S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam censuræ in eius in Dioscoridem Commentaria.

CVm anno præterito pituitosa quadam fluxione affectus essem, nec morbum vllis medicamentis expugnare possem, contuli me ad sancti Caßiani thermas, vt ibi aquas spontè nascentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, insumerem. Ibi fortè aderant eius rei causa nonnulli Veteris vrbis ciues, viri sanè cùm summa probitate, tum etiam eruditione. His cùm in amicitiam familiaritatemq; venissem, vt in Thermis plerunq; fieri solet, inde recedentes multis à me precibus petierunt, vt vnà me ad Vrbem veterem conferrem: Quibus cùm non possem non honestè non assentire, ac etiam videndæ vrbis desiderio

derio allectus, facilè consensi. Venimus tandem illuc, vbi cùm solatij perlustrandæq; vrbis gratia aliquot dies consumpsissem, inter deambulandum fortè deueni ad Myropolæ cuiusdam officinam, ibiq; cùm conspexissem nonnullas herbarum plantas recenter effossas, & modò vnam modò alteram, vt fieri solet à rei herbariæ studiosis, inspexissem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui cœpissem, rem eòusq; produximus, vt in simplicium medicamentorum sermonem incideremus. Quò tandem factum est, vt de tuis in Dioscoridem commentarijs non indignam fecerim mentionem. Quæ cùm, pro eo, ac rei ipsius veritas postulare videbatur, laudarem, tantumq; eis tribuerem, quantum à summis viris medicæ materiæ peritis Pisis, Patauij, Bononiæq; tribui sciebam: vnus quidam, qui tum fortè superuenerat arridens, rectè quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre, patriæq; tuæ dignitatem tueri conaris: Si verò Matthioli opus rectè perpendere volueris, id sanè permultis erroribus vndiq; scaturire cognosces, quorum ad quinquaginta, & fortasse plures, si in eius ædes me conferrem ostensurum esse dicebat. Huius ego rei nouitate permotus, vt qui omnia magis fore credidissem, nihil mihi gratius contingere abs se posse dixi, quàm si id palàm faceret, & eos mihi errores ostenderet. Itaq; non multo interiecto tempore rectà ad eius ædes venimus, vbi statim bonus ille vir annotationes quasdam Monachorum, qui in Mesuem commentati sunt, in tuum Dioscoridem mihi legendas obtulit. Quas cum perlegissem vidissemq; friuolis admodum argumentis hos patres tecum contendere, consultius fore duxi assentiendum esse quàm te defendere. Id autem eam ob causam facere libuit, vt rei copiam mihi non denegaret. Quamobrem perlectis omnibus petij, tanquam admirans, vt harum annotationum mihi copiam faceret. Consensit illico ille, adeò vt non exemplum sed libellum ipsum Monachorum manu scriptum mihi concesserit. Hunc itaq; ad te mitto, non solùm vt vanas (vt spero) eorum calumnias, si placet, mea causa rem medicam iam addiscentis, refellas, sed vt intelligas quàm subtiles sint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli commentarios.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus Vincentio Cantono Medico, S. P. D.

Respondetur præcedenti Epistolæ, censurisq; Monachorum.

GRatissimæ quidem mihi fuerunt literę tuæ, quas vna cum Monachorum illorum censuris in Dioscoridem meum ad me misisti: Recognoui enim ex illis, quanta (quæ tua est humanitas) me prosequaris beneuolentia, quantaq; tua sit meæ augendæ, ac tuendæ existimationis promptitudo. Quo fit vt iam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem vsque bonorum illorum Patrum obiectiones, sed sanè nihil commotus sum, quòd viderem non mihi, sed sibi ipsis hanc inussisse notam. Siquidem cùm nullis rationibus, nec alicuius momenti argumentis in me nitantur inuehere, potius de his mecum ridere deberem, quàm tam friuolis, & inanibus respondere censuris. Attamen cùm videam te non mediocri esse desiderio, vt horum cucullas parumper excutiam,

Responsio ad Monachorum obiectiones.

tiam, & rei veritatem tibi aperiam, relinquere ſanè non potui, quin tuis votis ſatisfacerem, vtpotè qui à me petieris, vt, tui tantum cauſa id facere non recuſarem. Cœterùm animaduertas velim, ne id notæ tibi magis quàm mihi hi patres acceptum referant, & ſubinde perpetuo te odio proſequantur. Ego quidem tibi morem geram, ſed tu poſtea cum illis pugnabis noſtra hac indutus lorica: Nolim tamen, vt horum odium adeò pertimeſcas, vt haſce quas mitto recriminationes occultes. Sed ſimulac perlegeris, eas illicò ad eum hominem mittas, qui tibi haſce Monachorum cenſuras conceſſerat, vt cognita ſuorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum iure quidem laudaſſe fateatur: quinetiam, vt ſi fortaſſe is falſam eorum imbiberit doctrinam, deguſtato Matthioli antidoto, hanc ſtatim reuomat. Sed iam audias quàm bellè, quàm rectè, quàm facilè horum confutauerim calumnias.

1. ACORVM.

Pſeudoacori radix nulla acredine prædita.

FATEOR quidem, vt Monachi ſcribunt, me in meis ſcripſiſſe Commentarijs vulgaris Pſeudoacori radicem, quod flore melino in paluſtribus & aquoſis naſcitur, guſtui non eſſe acrem: guſtanti enim mihi, mandentiq; ſæpius hanc, omni prorſus acredine deſtitutam reperi. Sententiæ noſtræ maximè aſtipulatur Fuchſius vir profectò clariſsimus, quippe qui ſcribat in ſuo libro de ſtirpium hiſtoria Pſeudoacorum hoc nullam guſtantibus acredinem relinquere. Quod & tu facilè affirmabis, vbi primùm huiuſce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non poſſe Pſeudoacorum alijs in regionibus guſtu acre, vt Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis ſapor. Verumenimuero cum loca non nominarint vbi Pſeudoacorum deguſtauerint acre,

Caſtigatio.

facilè adducar vt credam cenſuræ ſubeſſe mendacium, quo fit vt à primo inſtituto ne tantillum quidem commouear. Ego de Italico loquutus ſum, Fuchſius de Germanico. Sed Monachi fortaſſè de fanatico diſputant.

2. GALANGA.

SVI inſtituti immemores Monachi, ſcribunt de Galanga differentes ſe falſò à me de eo eſſe redargutos, quod ipſi nuſquam ſcripſerint, quaſi inferentes his verbis, ſe haudquaquam ſcriptis commendaſſe communis vſus Galangam non eſſe genuinam, ſed Iunci odorati radicem. Conſtat tamen dementatos eſſe Monachos ſui ipſorum teſtimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertiſsimè fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in vſu, teſte Braſſauolo, Acorus eſt, imò verius, ſecundum alios, radix qua vtimur pro Galanga, eſt radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod poſtea repetierunt in Diamoruſiæ antidoto, vbi Galangam vocatam pro Schœnantho ſubſtitui iubent: Quo fit, vt non parua ſubſit furtiuæ meſsis ſuſpitio, cum ſatæ ſegetis non recordantur meſſores. Nouum iam audis problema, de quo fortaſſè latius aliàs diſſeram. Interim de calumnia tu iudex eſto.

Caſtigatio.

Furtiuæ meſsis ſuſpitio.

3. MEVM.

SED videas quàm inane, ac infirmum ſit tertium eorum ſpiculum, quod in me iaculantur, cùm ſtatim excuſſum diſsiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere ſpecies contra Dioſcoridis mentem, quòd ſcilicet is non duas ſpecies, ſed duas Mei differentias habeat, me quaſi his verbis inſimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputant, quòd genuinum non nouerim Meum. Atqui qua fronte id ſcribere audeant aſſerere profe-

Lib. 1. cap. 3.

profectò nescio: Siquidem in primis nusquam legitur fecisse in suo codice Dioscorides plures Mei species, vel differentias, prout ipsi somniarunt Patres, cùm ibi vnius tantum Mei meminerit. Id quod manifesto est argumento, quàm sint hi Monachi medicæ materię imperiti, & quàm oscitanter in Dioscoride studuerint.

Castigatio.

Lib. 21. cap. 23.

Mei species duæ.

Plinium dixi non Dioscoridem Mei duas facere species, vel duo genera: quod idem significat, vbi quis Grammaticus genus pro specie intelligat, nulla prorsus facta differentiarum mentione his verbis. Duo genera eius, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit vt iam apertè cognoscas quanta sit Monachorum fides. Deinde, quòd mihi vitio adscribant me legitimum non cognoscere Meum, haud sanè moror, quandoquidem ingenui esse animi semper existimauerim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterùm nullam aliam ob causam de hac re me accusant, quàm quòd ego non sine ratione dubitarim, num Meum ab ijs in Nursiæ, & Calabriæ montibus repertum, genuinum illud fuerit, de quo scribunt Dioscorides, & Plinius, ac si eorum scriptis aliquo iure credere deberem, haud secus quàm si ea Apollinis vel Aesculapij manu conscripta essent. Atqui ego non ita facilè soleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, nouerimq́;: quinetiam nec dubiam eorum soleo sequi fidem, qui nullo iudicio, nulla rerum experientia prædití, verum à falso discernere nequeunt. Profectò nunquam ab re esse crediderim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quousq; tractu temporis adeò inclarescant, vt nulla in posterum reliqua sit dubitatio, quo postea factum est, vt nihil temere de Meo decernere voluerim, etsi non desint qui pro legitimo Meo plantam nulla dubitatione demonstrent, cuius imaginem nos etiam fauente Deo opt. max. nostris in commentarijs vnà cum cæteris pingi curabimus, non tamen vt hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt Monachi opinari videntur) ostendam.

De rebus difficilib[us] dubitare, non est ratione alienum.

Hanc certò scio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam esse plantam, quam genuinum esse Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ij Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc stirpem vocari scribunt. Eandem plantam misit nuper ad me Balthasar Pepulus myropola Bononiensis: quo fit vt haud rectè putarint Monachi me suum nunquam vidisse Meum.

Imperatrix herba.

Vidi quidem ac noui quinetiam pluries degustaui, sed an legitimum sit, multis de causis dubitare contigit: Etenim est in primis quòd viderim, huiusce plantæ radices longè crassiores, vegetioresq́;, quàm legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Mei radices requirantur odoratæ, non graue olentes. Est præterea quòd mansæ non multum acrimoniæ resipiant. Verùm, quum (Galeno teste) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil est quod obstet, quin illud genuinum acriori vi pollere putauerim, quàm hoc omni ferè acrimonia destitutum.

Meum, quo recent[iores] vtuntur, pharm[aco]pæi, non per omn[ia] legitimo correspondet.

Est etiam quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs faciant. Id quod etiam fatetur Plinius: Qui deinde non sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum, & tantùm à Medicis ijsq; admodum paucis seri solere.

Meum legitimum in Italia non nasci. Lib. 21. cap. 28.

His itaq; palam est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum, Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatiq́;, quàm doctrinæ & diligentiæ nobis ascriberetur. Quam ob causam illos mihi perpetuò damnandos proposui, qui tam temerè de incertis sententiam ferunt, quinetiam & eos longè magis, qui, vbi fatear hanc vel illam non vidisse nec nouisse plantam, mox mihi irascuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum

Autoris institutum.

dentes pertimescere soleo, quòd semper optimi viri munus esse putarim ignota vel dubia potius silentio inuoluere, nihilq; de illis decernere, quàm in posteritatis discrimen falsa pro veris describere, & dubia pro certis afferre.

4. SALIVNCA.

Stolida Monachorũ censura.

DELIROS aliquando fieri Monachos manifesto est argumento, quòd asserant scripsisse Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cùm nusquam hoc in meis extet commentarijs. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinij autoritate, & rationibus nonnullis contra Ruellium & Leonicenum Celticam nardum & Saliuncam plurimum inter se differre sim commentatus.

5. COSTVM.

Castigatio.

Serapionis lectio nõ improbatur.

Mauritanorum volumina mendis ubiq; scatent.

Cap. 318.

Monachi testimoniũ non recipitur.

VENIO NVNC ad Costum, in quo non leuiter me accusant, quòd perperam scripserim dulcis Costi nunquam meminisse authenticos scriptores, cùm tamen Serapio non paruifaciendus autor, Constantinus & Montagnana, dulcis Costi mentionem fecerint. Porrò miror sanè cur etiam Aesopi fabulas contra me non citauerint. Sed videas obsecro quàm bellè ex balatu cognoscantur oues, & ex strepitu anseres. Serapionem ego nunquam sum aspernatus, quòd is Dioscoridem, & Galenum sequutus in simplicium medicamentorum libris proculdubiò inter Arabas primas teneat. Atqui is vbi Costi historiam & vires describit, Costi dulcis nullibi meminit, quemadmodum nec Auicenna. Quo fit, vt mihi persuadeam, vbi amari dulcisq; Costi meminit capite tertio libri quinti sui breuiarij, ibi plures subesse mendas, quibus vbique scatent cuncta Mauritanorum volumina. Euenisse enim id erroris facilè crediderim non solum interpretum negligentia & inscitia, sed etiam arrogantia, quòd aliquando non modica suæ ipsorum inuentionis verba addere soleant. Quapropter nil mirum si recentiores Medici, qui hæc non ignorant Mauritanorum scriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipse Serapio: Etenim si sciuisset dulce Costum haberi, nulla ratione mihi credendum est, quin is illius mentionem fecisset, vbi proprio capite de Costi historia & viribus egit. Cæterùm Constantini autoritatem nihil moror, nam præter id quòd ipse in hoc deceptus sit, Arabum errores sequutus, cùm fuerit & ipse Monachus, mihi suspectissimus est testis, cùm de vtroque iure irritum sit Monachi testimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre testari. De Montagnana autem nil aliud dicam, quàm quòd Galeni & Dioscoridis manes mihi excitandi sunt, vt montem hunc Montagnanam in iudicium uocent, & suæ inscitiæ arguant. Nam cum huiuscemodi monte, vbi tot immanissimæ syluæ, tot præcipites anfractus, tot senticosa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotij est. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos inuisam colles, frugifera in agris colligam grana, asperos verò, & senticosos montes, quinetiam stramina Monachis & Eremitis relinquam.

6. SCHOENIANTHOS.

SCRIBVNT in primis de Schœniantho agentes, quòd ego probare contenderim communis vsus Schœnianthũ nil aliud esse, quàm genuinũ, sumpto ab ipsius radicibus argumento, quòd scilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentẽ: quippe qui hasce radices fecerit cùm nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, vt æquũ est, Patres, sed se clamant falsò in Schœnianthi calamo à me esse redargutos, quòd ferè omnes Dioscoridis codices, tam Græci, quàm Latino

sermone

ſermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc ſomnia potius apparent, quàm cenſuræ. Somnia inquam, quòd nuſquam in commentarijs meis probare contenderim Schœnianthum communis vſus eſſe legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) ſcripſiſſe Serapionem Schœnianthum radicibus eſſe latis & nigris. Etenim tametſi Schœnianthi radices thymi radicibus aliquanto, tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio: non tamen ob id cum Monachis dicendum ſentio, radices Schœnianthi Serapionis teſtimonio latas & nigras eſſe debere, quùm is nihil de nigredine meminerit. Quòd autem ad latitudinem ſpectat minimè intelligendum eſt voluiſſe Serapionem haſce radices facie eſſe latas, ſed quòd diffuſius eædem per humum ſpargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum ſint capillorum modo, & quæ Schœniantho inſunt, Serapionis teſtimonio illis longè tenuiores habeantur, manifeſto cuiq; erit argumento, non intellexiſſe Serapionem de latitudine ſubſtantiæ ac formę, ſed quòd magis latè ſe humi diffunderent, quamuis ipſe interpres Serapionis ipſius ſententiam ineptiſsimè explicauerit. Cæterùm non minus ſomniaſſe videntur de Schœnianthi calamis, cum omnes Græci Dioſcoridis codices tam manuſcripti quàm typis excuſi qui ad manus ſunt, habeant χρῶσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, quemadmodum legunt Hermolaus, Ruellius, Marcellus, & Cornarius præcipui Dioſcoridis interpretes, quorum nemo habetur qui in ſuis verſionibus calami non meminerit, quos ſi legiſſent Monachi, fortaſſe non ita temere fabulati fuiſſent.

Caſtigatio.

Cap. 19.

Monachorum inſcitia.

Lib. 1. cap. 16.

SANTALVM RVBRVM. 7.

MEDICAMENTORVM profectò omnium ignari, non parùm me accuſant in Santalo rubro, quòd illud ſcripſerim non eſſe odoratum, quum tamen contrarium (vt ipſi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore deteſtor ſententiam, cum nuſquam hactenus repertum ſit Santalum rubrum, quod per ſe fuerit, odoratum, Per ſe inquam, quòd quandoque eueniat, vt dum cum cæteris Santalis conuehitur, aſcititio eorum odore ex contactu ſpirare ſoleat, quemadmodum & veſtes, & linteamina odorata fiunt vbi vel Moſchum, vel Ambarum, vel alia quæuis odoramenta ijs interponuntur, Id quod tractu temporis euaneſcit vbi in poſterum ab odoratis ſecernantur.

Rubrum Sandalum non eſt odoratum.

CANCAMVM. 8.

AC IAM propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ ſtudijs admodum delectaris, faſtidias in audiendis innumeris horum Monachorum erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cum tu ipſe hæc incommoda tibi parareris. Conqueruntur Monachi quòd eos reprehenderim in Cancamo, quòd pro Cancamo, ſanguinis draconis lachrymam ſubſtituerint in ea Antidoto, quam Dialaccam vocant, propterea quòd Cancamum menſes ſuppreſſos eliciat, contrà verò lachryma illa prohibeat. Atqui cùm non nouerim (aiunt) multis in plantis contrarias eſſe facultates, vt exempli cauſa in ipſo Cancamo, cuius non ſolùm (teſte Dioſcoride) facultas eſt, vt menſes remoratos prouocet, ſed vt ſanguineas gingiuarum fluxiones cohibeat, me ignorantiæ acriter accuſant: quinetiam vt non abs re de me conqueri videantur, videri apertiſsimè clamant haſce contrarias facultates non in Cancamo ſolùm, ſed in maiori et minori centaurio, in phillirea, in aliſmate, in medio & in alijs quam plurimis, adduntq; præterea vt ſuam magis videantur comprobare ſententiam maſtichem, teſte Galeno, conſtringere, ac pariter emollire. Id quod etiam

Monachorum querela.

etiam à me ſcriptum eſſe ſciunt capite de prunis, vbi affirmare non dubitaui pruna Tamarindos, & Myrobalanos aluum & exoluere, & ſimul conſtringere poſſe. *Caſtigatio.* Verùm non poſſum horum non ſatis demirari ignorantiam: ſiquidem cum Dialaccæ antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob cauſam, vt iecur, & ventriculum roboret, *Cancami vires.* ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos iuuet, menſes eliciat, & aquas cutem ſubeuntes pellat, videas tu obſecro, qua ratione lachryma, *Sanguis Draconis.* quam Draconis ſanguinem vocant, cui tantùm vis ineſt adſtrictoria, Cancami loco tam temerè ſubſtitui poſsit. *Myropolæ admonentur.* Caueant itaque Myropolæ ne tam deteſtandum ſequantur errorem Monachorum ſcriptis deluſi, & ne falſa eorum doctrina morbos augentes, affectos ſubinde facilè in necem trahant. Quod autem dixerit Dioſcorides admoto Cancamo ſanguinem è gingiuis manantem cohiberi, vt Monachi affirmant, *Lib.1. cap.23.* profectò me legiſſe non memini, Sed quòd gingiuas humore prægnantes attenuet, ea ſanè facultatis ratione, qua pariter obeſos extenuat. Somniarunt itaque Patres Cancamum ſanguinis profluuia adſtringere, cum nec apud Græcos, nec apud Arabas id vſquam reperiri poſsit. Ad id autem quòd dicunt, me nõn nouiſſe quàm plurimas eſſe plantas, quæ contrarijs conſtant facultatibus qualitatibuſq;, nil aliud reſpondendum ſuccurrit, quàm quòd ipſi rectè de ſuo teſtantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Maſtiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognouiſſe, tu facilè noſſe poteris quàm ſtultè ſe ſuo iugulauerint gladio. *Monachi ſuoipſorum gladio iugulati.*

9.

COCCOGNIDIVM.

SCRIPSI quidem, nec id vnquam fateri erubeſcam, Coccognidium Ananienſibus Piper montanum appellari, *Piper montanum.* etſi Monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper eſſe velint. Thymælæ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioſcoridi dicuntur, adeò piperi ſimiles ſunt, vt nil mirum ſi ruſtici ſimilitudine perſuaſi, has baccas in montibus prouenientes Piper montanum vocauerint. Nam & Theophraſtus libro nono capite vigeſimo ſecundo de hiſtoria plantarum, vbi de Pipere egit, illicò de Gnidio grano meminit, vtpote quod maximè piperis faciem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Atqui facilè concedam alijs fortaſſe in locis fieri poſſe, vt incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quòd ſciam alias etiam eſſe plantas, quæ pro regionum more varijs vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, vt exempli cauſa de Cichorio dicam, *Plantæ regionū more diuerſis vocantur nominibus.* quod id quibuſdam Italiæ locis vocatur Giraſole, quo nomine in eadem Italia appellant alij Ricinum. In foro Iulio Abrotanum vbique appellatur Veronica, quæ tamen maxime differt à Germanorum Veronica: Ideoq; non ob id fatebor iure in me ſcripſiſſe Monachos, præſertim quum quid velint pro montano pipere non dixerint.

10.

MYRTINVM OLEVM.

QVOD CVM Myrti folijs, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim fateor: *Caſtigatio.* Atqui etiam fateor perpetuò hallucinari Monachos, quippe qui tam temerè negare audeant Myrtinum oleum Meſui nuſquam cum fructibus parari. Siquidem is Myrtinum oleum eodem modo parari ſcribit, quo paratur è Cydonijs malis. *Myrtini olei parandi ratio.* Cuius parandi ratio, Meſuis ipſius teſtimonio eſt, vt non ſolùm Cydoniorum malorum ſuccus, ſed ipſa etiam mala teſſeratim inciſa in oleo decoquantur. Quamobrem non ſatis admirari poſſum euanidam Monachorum cenſuram, & quòd tam apertè negare non dubitauerint, nullo pa-

ĉto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterùm noſtra huiuſce olei parandi ratio Meſuis non eſt, nec etiam Dioſcoridis, ſed ſecundum ſententiam noſtram: quam ſi improbauerint Monachi, parùm ſanè moror, cùm nullo iure me Meſuem ſequi quiſpiam cogere poſsit. Verùm ipſi meritò quidem arguendi ſunt, quòd in Myrtino oleo parando ſuum Meſuem in quem commentati ſunt non ſequantur, nec eius doĉtrinam recipiant, & aliam huiuſce olei parandi rationem à ſe inuentam afferant.

PISSASPHALTVM. 11.

SCRIPSISSE me, Piſſaſphaltum nil aliud eſſe quàm picis aſphaltiq; miſtionem quandam, non memini, nec vllibi in meis habetur ſcriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, ſi dixerim hoc etiam ſomniaſſe Monachos. Scripſi quidem id dixiſſe Plinium, quod etiam iterũ affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium perſequuti ſint Monachi, ij obſecro reſpondeant quibus veritas cordi eſt, & horum iam norunt inſaniam, quam eò magis vinculis coërcendam putarim, quò inſipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modò Aſphaltum modò Piſſaſphaltum (quod eſt falſiſsimum) Græcis appellari.

Lib. 24. cap. 7.

Monachorum imperitia detegitur.

MACER. 12.

FALSO hallucinari nos in Macere, inquiunt Monachi, ſcribit Matthiolus, cum tamen in hoc ille plurimum cæcutiat, dum comprobare contendit Dioſcoridis Macerem à vulgari Mace plurimùm differre: Quinetiam falſò Serapionis autoritatem adducit, quòd non ſcribat aliud eſſe Dioſcoridis Macer, ſed quòd aliter illud appellauerit Dioſcorides. Verùm ſi ita res ſe haberet, vt ille inquit, quòd ſcilicet differret Dioſcoridis Macer à Mace Serapionis, quid nam Galeni ſententiæ reſpondebit? Fateri quidem cogetur ſe in quàm maximo verſari errore. Patet error Serapionis teſtimonio, quippe qui Galeni verba referens, anteaquam Dioſcoridis verba afferat, non ſcribit Galeni Macerem à communi Mace differre. Quibus facilè conijciet quiſpiam idem eſſe Galeni Macerem cum Mace Serapionis: Ideoq; ſi Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Dioſcoridis macer differt à Mace Serapionis, ergo Dioſcoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamen falſum eſſe conuincitur. Adhæc tametſi Dioſcoridis codex, quem vertit ipſe Matthiolus, & alia quædam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, id eueniſſe, certum eſt, ſcriptorum incuria & negligentia, cuius erroris manifeſto eſt argumento Serapio, qui Dioſcoridis verba referens acutum Macerẽ facit, quemadmodum & Galenus. Nec deſunt aliorum autoritates, quas breuitati indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum ſunt verba: Quæ quàm friuola, quàm inania, inſulſaq; ſint, quàmq; eorum argumenta valeant, & veritatem reſipiant, illico cognoſces. Scias itaq; velim Galeni verba apud Serapionem nihil prorſus atteſtari pro Monachis, ſed contra eorum ſententiam apertiſsimè affirmare. Quandoquidẽ ſimulac ſcripſit Serapio in ipſo capitis principio ſub titulo Bisbeſe ex Iſaaci autoritate de nucum Myriſticarum Mace, illico ſubiunxit aliorum teſtimonio (Dioſcoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui cortex eſt, allatus non à Græcorum regione, ſed aliunde, craſſus, flauus, & admodum aſtringens. Quibus palàm fit Serapionis ipſius teſtimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quodq; vltimum genus Dioſcoridis & Galeni ſit Macer. Poſtremo huic generi ſtatim coniunxit Serapio verba Galeni, vtpotè qui non ignorabat de hoc ſcripſiſſe Galenum, vt quis facilè ex ijs Galeni verbis cognoſcere poteſt,

Monachorum in Macere quærela.

Monachorum argumentum.

Cap. 2.

Serapioni Macis genera duo.

Monachorum argumentum vanum.

cùm proculdubiò affirment Galeni Macerem ex India non ex Gręcia afferri quódque is cortex sit in quo plurimùm sit terreæ qualitatis. Quibus palàm est euanidum, inane, falsumq; esse Monachorum argumentum, et proinde falsam quoq; esse consequentiam: Ad veritatem enim copulatiuę (vt Dialectici attestantur) requiritur vt vtraq; pars sit vera: Verùm quum hic prior falsissima sit, ergo, &c.

Maceris & Macis apud Arabes differentia.
Thalisfar.
Bisbese.

Augent præterea nostras in Monachos rationes Arabum nomenclaturæ, Etenim vt apertè patet Auicennæ testimonio, vocant Arabes nucum myristicarum Macem Bisbese: Alterum verò Græcorum Talisfar, de quo, non de Bisbese apud Serapionem, scribit Galenus, cum inquit: Talisfar est cortex qui ab India defertur. Cæterùm mirum in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cæteris erit argumento idem Auicenna, qui cùm sciuisset Maceris duo esse genera, de his diuersis scripsit capitibus, diuersis inscriptis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere sub Bisbese, de Græcorum verò sub Talisfar, quemadmodum palàm est fecisse Serapionem. Adhæc manifestè patet Galeni Macerem cum Mace myristicarum nucum nihil habere cognationis ex ijs qualitatibus quas illi tribuit Galenus lib.6. de simp. med. facultatib. Macer, inquiens, cortex est qui ex India conuehitur, gustu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia, iucundum sanè redolens, vt pleraque aromata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipse ex mista constare essentia, pleraque terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter desiccat, adstringitque. Proinde cæliacis, & dysentericis miscetur facultatibus in tertio exiccantium consistens ordine, in caloris, frigorisque differentia, neutrum insigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clarissimè colligi potest longè satis à Mauritanorum Mace differre Galeni & Dioscoridis Macerem: Siquidem ipse non reperio Arabum Macem esse acerbum, nec tam leuiusculæ acrimoniæ, quin potius si mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimùm excalfacit, odorem iucundum perfundit, & leuiusculum quendam amarorem quadam cum siccitate relinquit. Quo facilè quispiam rei Medicę peritus dixerit, Arabicum Macim tantum calidi quantum sicci concepisse, vel fortasse plus calidi, & quòd pleraque eius essentia sit tenuium partium, omnísque adstrictionis & frigiditatis expers. Adhæc maximo sunt argumento, Macim & Macerem nihil inter se habere cognationis, Dioscorides, Galenus, & Paulus, quum ij nusquam de Myristicis nucibus meminerint, quarum Macis est tegumentum. Quippe si Macer qui tunc eis conuehebatur ex India, vulgaris fuisset Macis, credendum non est, quinetiam cum illo adueherentur myristicæ nuces, quarum historiam & facultatem describere non prætermisissent, quum inter peregrina aromata non infimum habeant locum. Postremò rem omnem aduersus hosce Patres concludit Plinius, qui de Græcorum Macere agens: Macer, inquit, qui ex India aduehitur cortex est rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ.

Lib.12. cap.8.

Porrò ad id quod dicunt scripsisse Serapionem aliter nominare Macerem Dioscoridem, & non vt ego scribo, aliud esse Dioscoridis Macerem, nihil sanè moror, quum vtraque lectio Monachis refragari videatur. Etenim si aliter Macim nominauit Dioscorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace non intellexisse, ipsa ab hac diuersa nomenclatio: quinetiam & ea, quæ subsequuntur ipsiusmet Dioscoridis verba. Ea enim secundum Serapionis interpretationem omnino contra Monachos affirmant, cum dicant. Machir cortex est ligni siue corium, &c. Et non Machir est cortex nucis Muscatæ, vt fortasse somniarunt Monachi.

Castigatio.

Cæterum ad argumentum illud, quòd dicunt Dioscoridis codicem, quem ego sum interpretatus, & alios quàmplurimos,

non

non esse genuinos, quòd in Maceris historia nihil acuti saporis meminerint: respondeo non Dioscoridis codices hoc loco esse deprauatos, sed Monachos ipsos, vnà cum Serapione: quum nunquam repertus sit Græcus codex, nec manuscriptus, nec typis excusus, quinetiam nec Latinus cuiusuis versionis, qui acuti saporis mentionem fecerint. Id quod manifestò arguit, vel in hoc aberrasse Serapionem, vel illa interpretis esse verba. Nec obstat quòd id scripserit Galenus. Quandoquidem is (vt omnibus palàm est) Dioscoride longè fuerit diligentior in expendendis medicamentorum saporibus & qualitatibus cùm primis tum etiam secundis: Ac hinc factum est vt nunquam scripserim ego Græcorum Macerem non esse acutum.

CANINVS RVBVS. 13.

A MACERE ad Caninum rubum veniunt his verbis. Non declarat Matthiolus quid sit Caninus rubus: Atqui quærit Plinij testimonio comprobare Cynosbatum à syluestri rosa plurimùm differre, idq; præsertim, quòd Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maximè à Dioscoridis Cynosbato differunt: quinetiam quòd Theophrastus speciatim scribat tum de syluestri Rosa, tum de Cynosbato alio à Dioscoridis Cynosbato, asserens subinde Matthiolus nos vnà cum Marcello non parum in re hac aberasse: Sed reuera ipse hallucinatur, cùm non videat nos de multis scripsisse plantis, quæ cum compluribus conueniunt stirpium generibus, vt, exempli causa, hæc Cynosbati demonstrat planta, quæ & in rosarum, & in ruborum genere haberi potest: et proinde mirum non est si Plinius eam vocauerit Cynorhodon, & Dioscorides Cynosbaton, quod idē profectò designat. Cæterùm fortasse Plinio differentię causa Cynorhodos dicta est hæc Planta: Siquidem is de duobus alijs Cynosbati generibus speciatim egit. Nec obstat quòd ab hoc differat Theophrasti Cynosbatos: namq; & is, quemadmodum & Plinius, hunc Dioscoridis Caninum rubum recensuit vnà cum syluestribus rosis, illicò pro rubo Canino aliam plantam subiungens à Dioscoridis Cynosbato plurimùm differentem. Vbi autem scribit Dioscorides rubi Canini fructum oliuarum nucleis similem esse, non de magnitudine, sed de forma tantum intelligit. Ac ita omnia sunt clara, vt clarus etiam videatur Matthioli error. Quòd deinde vna nomenclatio pluribus conueniat plantis testatur apertissimè Plinius, cùm dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorhodon, & Capparis plantam aliquibus appellari Cynosbaton: quamuis præter id habeatur rosa quædam syluestris, quæ fructum edit oliuæ nuclei magnitudine. Hæc illorum sunt verba. Sed cuius sint valoris, & quàm inania ac fabulosa iam audies. Fabulosa, inquam, quòd nusquam à me scriptum sit, Plinij & Theophrasti Cynosbaton differre à Dioscoridis Canirubo. Sed tantum horum Cynosbaton plurimùm differre à syluestri rosa. Quo fit, vt vbi præmissa sunt falsa, quæ sequuntur vera esse nequeant. Præter id quod Cynosbati planta tam cum rosarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, insipida quidem videtur sententia. Quippe hoc argumento assereret quispiam, citra tamen rationem omnem, inter syluestres rosas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non nouerit hasce plantas floribus, fructibus, caule, folijs, aculeis, & radicibus inter se maximè pugnare? Nemo sanè id vnquam affirmarit nisi prorsus desipiat. Adhæc nullibi, quod legerim, viderímque, inter syluestres rosas Canini rubi meminêre vnquam Theophrastus, & Plinius, etsi id fortasse somnia-

Monachorum obiectio.

Inanis ac fabulosa ostenditur Monachorum sententia.

Ruborum, & Rosarum differentia.

Insipida de Cynosbati fructu censura.

runt Monachi. Cæterùm ad id, quod aiunt cynosbaton fructum ferre ossis oliuæ similem figura non magnitudine, nil aliud verius dici potest, quàm quòd in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant. Probatur hallucinari Monachos ipsiusmet Dioscoridis testimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus oliuæ similes, quibus facilè quispiam nouerit hic de magnitudine & forma intellexisse Dioscoridem: quum sensibus nostris palàm sit harum plantarum baccas non forma solùm, sed etiam magnitudine oliuas referre. At si Monachi in Dioscoridis lectione versati essent paulò diligentius, hæc fortassè non ita ignorassent. Etenim is vbi vel flores, vel fructus, vel folia cum alijs plantis comparat, nisi ad vnguem tam in forma, quàm in magnitudine sibi correspondeant, semper addit magnitudinis, et paruitatis differentias. Id, quod in huiusce plantæ fructu minimè prætermisisset, cùm omnibus palàm sit rosarum syluestrium fructus, non solum oliuarum nucleis, sed etiam ipsis oliuis esse longè maiores. Verùm prorsus dementatos esse Monachos facilè conijcies, si rectè perpenderis, quòd hic asserant Cynosbati baccas oliuarum nucleis esse æmulas, & in Mesuis commentarijs de Diamorone agentes huiusce plantæ fructum pyris similem faciant.

Castigatio.

Cynosbati fructus qualis.

Præterea nunquam Dioscoridem scripsisse reperio Cynosbati fructum semen aliquod includere, quemadmodum in rosarum fructu cernimus, quippe is copiosissimo semine refertus est non lanugineis floccis tantum, vt Dioscorides inquit, & eum sequutus Galenus. Cæterum non possum subinde demirari Monachorum fidem, quippe qui asserere ausi sunt illico post syluestres rosas de alio Canirubi genere scripsisse Theophrastum, quum tamen is de domesticis, & syluestribus rosis egerit libro & capite sexto de plantarum historia: de Canirubo verò libro tertio capite 18. inter alia ruborum genera, non inter syluestres rosas, quemadmodum fecit Serapio Theophrastum imitatus. Sed differre Cynosbaton à syluestri rosa idem testatur Theophrastus libro & capite nono de plantarum historia. Siquidem is Canirubi fructum auerso flatu colligendum esse scribit, alioqui periculum oculis imminere: Id quod apertè demonstrat super eo vel tenuem quandam lanuginem, vel puluerulenti aliquid insidere, quòd si à vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in syluestrium rosarum fructu nunquam visitur. Postremò si Dioscorides sciuisset nil aliud esse Caninum rubum quàm Rosam syluestrem, sat erat illi profectò dicere quòd Caninus rubus Rosæ esset omninò similis, non autem quòd arboris instar assurgeret rubo longè maior, quòdq; folia ferret Myrto latiora, à quibus rosa plurimùm differre videtur. Theophrastus Canirubum punicæ speciem referre ait, quæ cùm folia Myrto similia proferat, non putarim ego differre Theophrasti Cynosbaton à Dioscoridis canino rubo.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

14. SILVESTRIS OLEA.

Infirma Monachorũ fides.

NESCIO profectò an temeritati vel inuidiæ, an stultitiæ vel ignorantiæ, vel fortassè malitiæ ascribendæ sint hæ Monachorum calumniæ, quum nihil prorsus rationis aut veritatis resipiant. Negant audacter Monachi, fidem nostram insimulantes, syluestres oleas nullis rigere aculeis, nec vllo autorum testimonio contrarium comprobari posse. His, vt censuræ plus fidei authoritatisq; adiungant, addunt se plures vidisse in Apulia olearum plantas, tam domesticas quàm syluestres, quàm ego ferè viderim folia: Sed quantum à veritate absit eorum fides, tuipse tibi facilè testis esse poteris, quum in agro nostro Senensi syluestris Olea frequens habeatur: Quinetiam idem cæteri testabuntur quamplurimi rei plantariæ studiosi, ad me quotannis Patauio (quæ eorum est humanitas) huc Goritiam proficiscentes, qui

Manifesta Monachorum temeritas.

Olea syluestris spinosa.

tes, qui amplum ſyluestris oleæ ramum firmiſsimis aculeis rigentem inſpexerunt, ex Arbi Hadriatici maris inſula aduectum, & ad Monachorum deliramenta apprimè vtilem.

CORNVS. 15.

SED IN Corno quid dicunt? me perperam ſcripſiſſe ex Theophraſto Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longè magis diſtant, quàm à Salice Ficus: quinetiam nec nouiſſe, vel in hoc loco in Theophraſti codice ſubeſſe mendam, vel fortaſſe Cornum nunquam vidiſſe Theophraſtum. Præterea, vt etiam Geographiæ ſe non imperitos oſtendant, addunt nuſquam legi in Theophraſti codice Idam Troiæ eſſe montem, ſed montem Idam in Creta tantum haberi Inſula. Quibus facilè quiſpiam ſanæ mentis conijcere poterit quanta ſit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Troiæ monte ob Paridis iudicium famoſiſsimo ſcribunt apertiſsimè Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela & cæteri clariores Geographi, quorum non ſolùm volumina non legêre Monachi, ſed nec (pace eorum dixerim) eorum fortaſſe nouêre nomina. Atqui vt ſapientior aliquantulò eorum euadat cuculla, ſciant velim haud nos latere in Creta quoq; eſſe montem nomine Idam, cùm ſæpe legerim apud Virgilium:

Monachorum in Geographia ignorantia.
Ida Troiæ mons.
Caſtigatio.

Dictamnum genitrix Crætea carpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus deſcribatur. Verùm non ob id dixerim, vt ſomniare videntur Monachi, apud Troiam alium non haberi eiuſdem nominis montem longè famoſiorem: Is enim Geographorum omnium conſenſu altiſsimus mons eſt ad Troadem ſpectans, in quo ingentiſsimæ habentur ſyluæ, præſertimq; reſiniferarum arborum, quod facilè ex Theophraſti lectione quiſpiam conijcere poteſt, quippe qui ſæpè ſæpius Idæ & Idearum plantarum meminit. Atqui Theophraſto, qui plantarum hiſtoriam non Geographiam deſcribit, non fuerat opus addere Idam eſſe Troadis montem, cùm id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quòd autem ſcripſerim ex Theophraſto Cornum arborem qui in Ida monte creſcit folia habere Amygdalæ, fateor, cùm hoc ex Theophraſto facilè probari poſsit. Sed me credidiſſe, vel ſcripſiſſe, noſtratem Cornum, qua nihil mihi notius eſt, Amygdalæ eſſe folijs, nunquam ſanè fatebor. De Idæ verò Cornu, quam nunquam vidi, nullam ego certam poſſum afferre ſententiam, nec tamen eſt quod prohibeat, quin liberè credere queam, Cornum in Ida naſcentem folio eſſe oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla ſit apud autores controuerſia. Quamobrem id potius mihi credendum ſtatuerim, quàm temerè cum Monachis affirmandum Theophraſtum non nouiſſe Cornum: etſi rectè ſane quiſpiam dubitare poſſet Theophraſti codici hoc in loco ſubeſſe mendam.

Lib. 3. cap. 12. de plant. hiſt.

NVX VOMICA ET METELLA. 16.

RESIPISCENT ne vnquam hi Patres Reuerendi? Vix id mihi perſuadeam, niſi fortaſſe cùm ad Elleborum venient. Nam vbi iam cum Vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria ſuaipſarum facultate delirium faciunt, ijs aliquandiu ſit immorandum, verendum eſt ne tam properè ad mentem & rationem reuocentur. Scribunt me in hiſce cenſendis nucibus adeò eſſe hallucinatum, vt quid de ijs ſcripſerim neſciam: quùm eæ nuces, quæ inter Myriſticas reperiuntur nec Vomicæ ſint, nec Metellæ, ſed nucum Myriſticarum monſtrum, in quibus nulla

nulla cognoscitur deleteria facultas, vt ego mihi persuadeo. Verùm Monachis danda nunc venia videtur tanquam ab hisce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quòd nusquam à me scriptum sit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myristicas, quæ sumentibus necem inferant.

Monachorum calumnia exploditur.

LAMPSANA.

17.

NEGANT me nosse Lampsanam, quòd scripserim hanc flore esse albo, quodq; in Italia non vsurpetur in cibis, quum genuina flore sit melino, & in Apulia frequentissimè in cibum veniat, vbi omnibus & pueris etiam ipsis notissima habetur. Quibus rectè respondi posse crediderim, quòd si diligentius accuratiusq; rem plantariam expendissent, & optimos legissent autores, qui plantarum historias scribunt, non ita fortassè facilè se omnibus deridendos obiecissent. Scripsi quidem, Plinij testimonio, florem proferre Lampsanam napo candidiorem, non album, vt Monachi somniare videntur: Id quod iterum atq; iterum affirmare non verebor. Namq; tametsi Lampsana melinum proferat florem quemadmodum & Napus, cùm tamen Lampsanæ flos colore sit longè dilutiore, rectè sanè Plinio scriptum est hanc flore esse napo candidiore: Quibus verbis videtur voluisse Plinius Lampsanæ florem dilutiori haberi colore quàm napi, & non, vt Monachi volunt, absolutè candido. Verùm si hisce rationibus sibi satisfactum iri negauerint, & me Plinij sententiam haud rectè intellexisse contenderint, rectè sanè obijci poterit eos legitimam non nosse Lampsanam, quum hæc, Plinij testimonio, album non melinum gerat florem.

Lib. 20. cap. 9.

BALSAMITA.

18.

SED IAM sese offert recriminanda Balsamitæ censura, in qua, quòd scripserim Balsamitam vulgò mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, vt ipsi dicunt, omnium consensu ea planta genuina sit mentha Romana, quam ipsi Lassulatam vocant. Sed quid aliud rectius responderim, quàm Monachos sua ipsorum & falce sibi secuisse pedes? Etenim quum superius de Cynosbato litigantes ostenderint, probauerintq; plures haberi plantas, quæ vno & eodem nomine appellantur, huic vni tantum argumento, si saperent, acquiescere deberent. Cæterum planta, quam ipsi Lassulatam obscuro tamen autore appellant ea est, quam in hortis passim habemus folijs saluiæ latioribus, betonicę æmulis, per ambitum serratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, corymbaceis floribus melino colore in summitate emergentibus, amaro in vniuersum sapore, & odoris graueolentia. Hæc itaq; (vt scio) varijs appellatur nominibus, cum quibusdam dicatur herba Diuæ Marię, nonnullis mentha Græca, aliquibus saluia Romana: sed qui mentham Romanam vocauerint, habeo neminem præter Monachos. At si à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cum illa saluiæ longè similiora proferat quàm menthæ, facilè conijcient rei herbariæ studiosi rectiùs huic saluiæ quàm Menthæ nomenclaturam conuenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parùm sanè moror, quamuis nunc, vt Monachorum censuram irritam reddam, comprobare compellor non solùm meoipsius, sed tuo etiam testimonio Balsamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negauerim alijs in locis, alijs vocari nominibus, cùm sciuerim hanc, Brasauoli testimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à crispis folijs Mentham crispam appellari.

Castigatio.

Lassulata Monachorum quæ.

Saluia Romana.

AMBV-

AMBVBEIA. 19.

A BALSAMITA ad Ambubeiam veniunt, vbi me perperam affirmasse contendunt Rostrum porcinum appellari Ambubeiam, cùm nil aliud sit Ambubeia quàm genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectiùs fortasse responderet quispiam, nil aliud esse Porcinum rostrum quàm horum desipientium, quo materiam Medicam penè vniuersam defedarunt, & inuerterunt. *Porcinum rostrum.* Quandoquidem mea ipsius sententia nusquam scripserim rostrum porcinum esse Ambubeiam, sed vocari quibusdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, alijs vulgò piscia alleto, quibusdam verò etiam Ambubeia. Id quod facilè comprobat Ruellius, qui in indaganda stirpium facultate inter recentiores facilè primas tenet: Siquidem is, etsi scripserit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiam: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quàm Rostrum porcinum siue Monachi caput. *Castigatio.* Sed hæc non meminisse Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu derasum habuerint caput.

OCIMVM. 20.

IAM TÆDET profectò cum istis ineptijs me ad nauseam vsque contendere, sed tibi satisfaciendi promptitudo me ipsum vincit. In Ocimo me accusant, quòd tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophyllatiue Ocimi meminerim. *Ocimi genera tria.* Scripsi quidem (vt ingenuè fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ si diligentiùs expendissent Monachi, nouissent fortassè reperiri inter ea cùm Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cùm id, cui folia insunt purpureo Amarantho similia Citream malum olentia, nil aliud quàm Serapionis Citreatum: illud verò, cui folia insunt parua ac tenuia, iucundissimum odorem spirantia, nil aliud sit quàm Caryophyllatum. *Citratum & Caryophylatum ocimum.* Etenim si quis Ocimi genera, quæ Serapioni tribus diuersis capitibus describuntur, diligentius expenderit, facilè quidem eadem esse cognoscet, quæ in nostris habentur commentarijs. *Cap. 156. 157. 155.* Sed nescio quo vultu se iactent Monachi, se primùm Caryophyllatum Ocimum hoc æuo adinuenisse, quum id Serapioni folia paruiuscula proferat, & caulem angulosum, his verò folia melissophylli maiora, & caulem rotundum edat. *Castigatio.*

SMILAX HORTENSIS. 21.

QVOD SCRIPSERIM hortensem Smilacem varij coloris phaselos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, alijsque sustentaculis se implicat, longè à scopo me aberrasse clamant, cùm tamen ij hac in re in manifesto versentur errore. Atqui cur non fatear hoc me scripsisse, cùm illud idem scribat Dioscorides, & Smilax ille clauiculas siue capreolos reuera manifestò proferat? *Lib. 2. cap. 140.* Facilè hoc non negassent fortassè Patres, si omnes huiusce plantæ partes, notasq; diligentius expendissent, sique non ignorassent quid Capreolus latinis, quid ἕλιξ Græcis designet. *Capreolus quid.* Siquidem hortensis Smilax seu (vt illi vocant) Indicus phaselus capreolos vtrinque in caule profert, qui etsi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia similes non cernantur, capreoli tamen sunt ijs per omnia similes, qui in aspera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. At proinde rectè scribit Dioscorides Clematidem alteram repere per arbores, vt *Lib. 4. cap. 7.*

Smilax

Smilax. Cæterùm cùm hiſce plantis capreoli bicornes non ſint, ſed vno tantum proceſſu prodeant, paruo emergente in cacumine folio, putant patres hoſce proceſſus, quibus hortenſis Smilax arboribus ſe implicat, haudquaquam appellari poſſe capreolos, ſibi (vt puto) perſuadentes ita à capreolorum cornibus denominari. Porrò ſi haud ignari vocabuli energiam intellexiſſent, & ſciuiſſent capreolum Latinis à capiendò ſuam duxiſſe denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumuoluere, circumflectereq; deſignat, ſuam trahere originem, nouiſſent profectò capreolos à bicorni forma minimè denominari. His itaque palam fit non oportere plantarum capreolos omnes eſſe bicornes, vt fortaſſe ſibi perſuaſere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis diuinis lectionibus quam humanis operam nauarint.

Caſtigatio.

22. CHELIDONIVM MINVS.

SVBDVBITAVI quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cùm teſte Galeno minus Chelidonium vſq; adeò acutum ſit, vt exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nuſquam me affirmaſſe ſcio hanc herbam Chelidonium illud eſſe non poſſe, cùm omnes in vniuerſum notæ Chelidonium minus quàm maximè referant. Quinimo vt comprobarem legitimum eſſe, ea quæ de Aro ſcribit Galenus in medium attuli. Nam, exempli cauſa, ſi, vt ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo eſtur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi ſit acrimoniæ vis, vt non ſolùm manſum linguam, & fauces acerrimè vellicet: ſed etiam cutem exulceret appoſitum, non eſt ſanè quòd prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præſertim cùm in hac planta nulla penitus ſit nota, quæ reclamare videatur. Hæc itaq; etſi ſcripſerim, vt meam ſoluerem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accuſari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum ſubdubitarim teſticulum Sacerdotis (vt vocant Monachi) minus eſſe Chelidonium: Namq; cùm ſciam de incertis dubitare, virtuti potius quàm vitio eſſe aſcribendum, nec vllibi de teſticulo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in ſeipſos latrare ſinam, & de ſuis inter ſe contendere teſticulis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia ij rectius teſtabuntur.

Teſticulus ſacerdotis.

Faceta caſtigatio.

23. RHABARBARVM.

RHABARBARVM à Rhapontico differre adeò firmis rationibus in noſtris comprobauimus commentarijs, vt nil aliud Monachis contrarium ſentientibus mihi reſpondendùm ſeſe offerat, quàm quòd extremæ dementiæ ſit RhaBarbarum cum RhaPontico æſtimare. Nam cùm nullis argumentis, nullis probatorum ſcriptorum teſtimonijs contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non eſt, ſed ſinere Monachos ſua frui ignorantia, perinde ac cæteros ſui ſimiles, qui tantum ſuis opinionibus addicti in pertinacię ſimo iacere malunt, quàm nitidis ac floridis acquieſcere rationibus.

Rhabarbarũ à Rhapontico differt.

Caſtigatio.

24. ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

SED quàm temerè in clematide Ariſtolochia, quàm tantum abeſt vt nouerint, vt ne viderint quidem, me inſimulent, tu tibi ipſe facilè iudex eſſe poteris, vbi commentarios noſtros Latino ſermone conſcriptos nunc primùm edendos legeris. Ibi enim non ſolum Monachorum cenſuram, peruerſamq; ſententiam exploſam reperies, ſed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas

Monachorum cenſura exploſa.

confutatas cognoſces, quippe qui cenſeant eam genuinam eſſe clematidem Ariſtolochiam, quàm vulgus longam exiſtimat. Clamant Monachi maximè hallucinari Matthiolum, quòd aſſerat fateatúrque, non ſolùm non cognoſcere clematidem Ariſtolochiam, ſed in Italia haberi neminem, qui eam demonſtret, cùm tamen vbique hæc in vineis, alijſque in locis habeatur frequentiſsima, & dactylite vbique copioſior, quam putant me nunquam vidiſſe, & ob id haudquaquam ſe ambigere aiunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaque cùm (vt antea dixi) ſatis ſuperque reſponſum ſit in Latina illa editione, quam propediem expectamus in lucem, & ne in hiſce inanitatibus plura quàm deceat ætatis noſtræ momenta euaneſcere permittamus, non eſt cur ea quæ antea ſcripta ſunt hic à me repeti expectes.

RVTA SYLVESTRIS.

QVAM temere aſſerant ea omnia, quæ de ſylueſtri Ruta in meis ſcripſi 25. commentarijs, è ſuis in Meſuem ſcriptis eſſe deprompta, vnicuique facilè conſtabit, qui eorum, & meos legerit commentarios. Sed nolit, obſecro, Deus Opt: Max: ut tam ſim amens, ut Monachorum ineptias imiter vnquam, in cenſenda ſecundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeant quàm ſomnia, deliramentáque, tam clara tàmque euidentia, vt nullis non riſum excitare poſsint, ſimúlque ſtomachum mouere. Ii enim (vt rem hâc exordiar) ſimulac longa verborũ ſerie de altera ſylueſtri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac ſuadent, cùm hæc non habeatur niſi rariſsima in Italia, Myropolas eius vice rectè vti poſſe Androſemo, quod Hypericum vocamus, quum nil aliud Hypericum ſit quàm genuina ſylueſtris Ruta altera. Qua in re vſque adeò deſipiunt, vt non ab re mihi verendùm ſit, ut vllo vnquam tempore ad mentem reſtitui poſsint. Sylueſtris primi generis Ruta, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, in omnibus ſuis partibus hortenſi eſt ſimilis, præterquam quòd guſtatu ſit acriori. Hæc in Goritienſi agro Saluatino, & Gargaro montibus, adeò copioſa prouenit, vt toti ferè Europæ pro parandis medicamentis ſufficere poſsit: Quam qui viderunt rei herbariæ ſtudioſi, horum deliramenta, quæ me ſibi furatum eſſe mentiuntur, perpetuò deridebunt, quinetiam qui hæc legent, quum illis palàm fiet in quàm multiplici hic verſentur errore: In multiplici errore, inquam, quòd primum exiſtimauerint Sylueſtrem Rutam ab Androſemo, & Hypperico nihil differre: Deinde quòd putauerint Androſemum, & Hyppericum vnam, & eandem eſſe plantam, quum tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis egerit. Poſtremò quòd prodiderint hanc primi generis ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride eſſe deſcriptam, magnámque habere cum Hyperico cognationem, quod potius ſomniaſſe quàm ſenſuum iudicio ſcripſiſſe videntur Monachi, quum non huius Rutæ caput ſit, in cuius fronte in quibuſdam falſis codicibus illa leguntur, quæ doctiſsimorum virorum teſtimonio hîc aſcititia, Hyperici autem propria cenſentur: ſed eius quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij Moly alij Armolam vocant, deſcribitur hiſtoria.

Monachorum in ſylueſtri Rutæ ridenda opinio.

Lib. 3. Cap. 45.

Caſtigatio.

26.

PANAX.

QVOD Meſues in deſcribendo Panace aberrauerit, & Aſclepium cum Heracleo confuderit, fatentur ſanè omnes contra Monachorum ſententias Medicæ materiæ ſtudioſi, qui in Meſuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgo vocant officinæ, ex Heracleo tantum (vt Dioſcorides inquit) collachrymat, quippè cætera Panacium genera nihil liquoris fundunt.

Meſuis in Panacibus erratum.

Opoponax ex Heracleo tantum defluit.

dunt. Atqui cum Meſui ex planta defluat Opoponax, quæ ferulaceis ſit folijs, facilè quiſpiam noſſe poterit Aſclepium pro Heracleo perperam accepiſſe Meſuem. Etenim Heracleum Panaces folijs non exit ferulaceis, ſed ficulneis. Deinde ſui Panacis caulem facit Meſues cubitalem, quod proculdubiò indicat Meſuem Aſclepium deſcribere, quòd Dioſcoridis ipſius teſtimonio Heracleum altiſſimum caulem proferat, Aſclepium verò cubito haud maiorem. Quibus palàm eſt vnà cum Meſue hallucinari Monachos.

27. CARVM.

CREDIDERVNT Patres Carotam Italis vulgo vocatam, cuius purpurea radice in acetarijs hyeme veſcuntur, legitimum eſſe Carum: quod atteſtantur eorum in Meſuem commentaria, quorum autoritate freti, non leuiter me erroris accuſant, quòd vnà cum vulgo crediderim illud genuinum eſſe Carum, cuius ſemine paſſim vtuntur Myropolæ, quódque ijdem, Mauritanos ſequuti, Carui vocant: ſed in hoc, quemadmodum in cæteris, cæcutire Monachos apertiſſimè demonſtrat Carotæ ſemen, quippè quòd guſtantibus, mandentibúſque nullam, vel obſcuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quiſpiam rectè aſſerere poſſit ex tertio eſſe excalfacientium & exiccantium ordine, vt de Cari ſemine ſcribit Galenus, & manifeſtè apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obſcurè mordet, & os (vt Dioſcorides inquit) nõ ingrato odore commendat. Quin & (vt Galenus ait) manifeſtè excalfacit, vrinam ciet, & flatus mirificè pellit, id quod Carotæ ſemini præter Monachos aſcribet nemo, quum id nulla ſit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis ſiccitatiſque tam valida facultas, quæ talia præſtare poſſit. Cari hiſtoriam, qui ſcribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, vt alia ratione comprobare nequiuerim Carum, quo paſſim vtimur, eſſe legitimum, quàm ab ipſius facultate, quæ facillimè guſtatu deprehendi poteſt.

Carotæ ſemen.

Lib. 3. Cap. 57.

Cari hiſtoriam antiqui non deſcripſerũt

28. SYLVESTRE CVMINVM.

A CARO ad ſylueſtre Cuminum veniunt, in quo cenſendo non parum me ignorantiæ inſimulant, quòd non nouerim flauum Melanthium, vel (vt ipſi dicunt) Nigellam citrinam ſylueſtre eſſe Cuminum primi generis apud Dioſcoridem: ſed ij mea ſanè ſententia in magno & aperto verſantur errore: quandoquidem, vt vnuſquiſque ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, nil aliud vnquam fuerit Nigella citrina quàm flaui coloris Melanthium, cùm neminem lateat, ſi Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quàm in ſeminis colore. Cætera namque in forma, magnitudine, ſapore, ac omni denique facultate nulla differentia diſcerni poſſunt, cùm eadem vtrique ſint folia, idem caulis, flos idem, capita vtrique per omnia ſimilia, idémque in omnibus hiſce partibus ſit ſapor eadémq; facultas: Seminis quoque nulla formæ viſitur differentia, ſed tantum coloris, quem qui dixerint genus immutare poſſe, & ex Melanthio ſylueſtre Cuminum efficere, extrema eos teneri dementia proculdubiò cenſebunt omnes rei herbariæ ſtudioſi: Speciem enim immutare poterit coloris in ſemine vel in floribus varietas, ſed haudquaquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem in papauerum ſemine quotidiè comperimus? Ex quibus tamen varius ſeminis color nõn prohibet, quin omnia ſint papauera. Id quod etiam perſpicuum eſt in hyoſcyamo, lactuca, hortenſi ſmilace, anguria quam cucumerem vocamus in Hetruria,

Nigella citrina quid

Seminum color genus plantarum non immutat.

Hetruria, & alijs nonnullis plantis, quarum ſemina etſi quandoque albo, quandoq; nigro, nonnunquam & flauo rubentíque colore varient: non tamen aliud ab illis plantæ genus conſtituunt. Nam ſi, exempli cauſa, in genere Leucoij, quod albam violam Latinis deſignat, non ſolùm Dioſcoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum ſcriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, ſed etiam quod croceum, quódque purpureum, amentis profectò fuerit opinio, quòd Nigella citrina Melanthium non ſit, quòd ſola coloris ſeminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaque palàm fit, vt in hac cenſenda Nigella, et ſylueſtris huiuſce Cumini hiſtoria hi Patres, & qui eos ſequuntur, planè hallucinati deprehendantur. *Caſtigatio.* Quippe huiuſce ſylueſtris Cumini ſemen, in capitibus mollibus ac rotundis acerosum gignitur, fortaſſe vulgaris pimpinellæ noſtratis modo, quam quidam ſanguiſorbam vocant, non autem in capitibus Melanthij inſtar durum, ſolidum ac fractu contumax.

OREOSELINVM.

SED in Oreoſelino quid ſomniauêre Monachi? Somniauerunt, inquam, quòd vnà cum Marcello perperàm crediderim Montanum Apium, quod Græci ὀρεοσέλινον vocant, ſemen papauerum modo in capitibus proferre, cùm tamen hoc ſit falſiſsimum Hermolai & Ruellij teſtimonio, qui rectè ſanè animaduerterunt Dioſcoridis codici hoc in loco ſubeſſe mendam: ideóque locum hunc priſtino candori reſtituentes, ſcripſerunt montanum Apium ſemen proferre non papaueris, ſed cicutæ, quemadmodum cætera Apij genera. *Lib. 3. Cap. 64.* Id quod manifeſtè demonſtrat antiqua Dioſcoridis verſio, ac etiam Serapionis lectio: ſiquidem ibi manifeſtè legitur montanum Apium cicutæ ſemen progignere. *Caſtigatio.* Hæc Monachorum in Oreoſelino eſt aduerſum me cenſura, imò ridenda ſtultitia, & non vulgaris amentia, quum ego Hermolai, et Ruellij opinionem ſequutus, imò potius Theophraſti lectione perſuaſus, ſcripſerim in Commentarijs meis Oreoſelinum haudquaquam capitula papaueris modo progignere, ſed ſemen cicutæ æmulum: quod omnibus palàm fiet, qui in meis in Dioſcoridem commentarijs meam de omni Apio perlegerint cenſuram. Ad hæc falſum eſſe conuincitur Serapioni proferre Oreoſelinum ſemen cicutæ ſimile, cùm quiſpiam facilè noſſe poſsit, non ſine hac menda fuiſſe Dioſcoridis codicem à quo tranſcripſit Serapio, cuius hæc ſunt verba. Oreoſelinum eſt planta habens virgam longitudinis vnius palmi aut circa, quæ egreditur à radice vna ſubtili, à qua plures virgæ paruæ egrediuntur, & à virga egrediuntur ramuli plures ſuper quos ſunt capitula ſimilia comæ, niſi quia ſunt minora ſatis, & rotunda, & in eis ſemen longum. *Cap. 29.* Quibus palàm eſt quàm acutum ſit Monachorum iudicium in indaganda ſtirpium hiſtoria, cùm non dicat Serapio ſimilia Conio ſed Comæ, quòd verbum à Meconio corruptum eſſe nemo ſanè inficiabitur, qui non vſque adeò fuerit ſtupidus, vt neſciat an cicuta vel papauer capitula proferat. *Serapionis locus explanatus.*

CHAMOELEONES. 30

DVM meam in Chamœleonibus damnant ſententiam, quòd mihi perperàm perſuaſerim plantas Carlinas vulgo vocatas genuinos eſſe Chamœleones, ij profectò in hiſce cenſendis Carlinis prorſus hallucinari deprehenduntur, cùm nulla dubitatione affirmauerint Carlinam caulem habentem, quam nigrum Dioſcoridis Chamœleonem hactenus ſemper exiſtimaui, eiuſdẽ eſſe Spinam albam, quam Græci ἀκάνθαν λευκήν vocant: *Inutilis Monachorũ opinio.* Alteram verò caule viduam, ſpinam eſſe Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cùm ſpina alba (Dioſcoridis teſtimonio) *Lib. 3 Cap. 12.* caulem proferat inanem, bicubitalem, albicantémque perinde ac folia, vnde fortaſsè

tasse suam duxit nomenclationem, & flores purpureos: Carlina verò hæc caule sesquidodrante paulò maiore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus versicoloribus hyacinthi æmulis, non simpliciter purpureis: nulla ratione dici posse crediderim Carlinam hanc esse spinam albam, sed potius rufam, de qua fortasse somniarunt Monachi. Neque etiam eos similiter probare posse censeo Carlinam caule vacantem spinam Arabicam esse, quòd nusquam inuenerim scripsisse Dioscoridem spinam Arabicam caule vacare, sed spinæ albæ potius esse persimilem. Ex quo sanè rectè quispiam concludere poterit, Arabicam quoque spinam proculdubiò caulem edere perinde ac albam. Cæterùm quòd firmissimis tum argumentis tum rationibus affirmarim Carlinas esse chamæleones contra Monachorum censuram, nec id temerè ex me tantum deprompserim, tibi ac cæteris maximo erunt argumento mei in Dioscoridem commentarij, qui Latinè iam iam è prælis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi satis sententiam meam de chamæleonibus comprobauerim non videtur hic esse opus eadem iterum repetere. Legent (vt spero) quã plurimi rei medicæ studiosi nostros illos labores, qui postea suã de his sententiã ferent, dicentq; longè magis decere Monachos suum colere Breuiarium quàm de simplicibus verba facere: de quibus tamen si tandem quandoque loqui voluerint, de seipsis loquãtur. Siquidem vsque adeò simplices, ne dicam stolidi suis ex scriptis apparent, vt non parua de seipsis volumina conficere possint. Si hoc posthac fecerint Monachi, & in suis perstiterint calopodijs, non ita fortasse deridebuntur ab omnibus.

Castigatio.

31 LEVCACANTHA.

Falsa Monachorum accusatio.

PORRO quàm falsò me accusent in Leucacantha, ipsa mea attestantur commentaria, quæ non ita facilè Monachi fortasse in suum peruerterent sensum, si ijs tuendæ potius, quàm deprimendæ veritatis fuisset animus. Siquidem tametsi dixerim ego non esse omnino reijciendam eorum sententiam, qui carduum, quem quidam Diuæ Mariæ appellant, Leucacantham putant, quòd folia illi sint lacteis quasi maculis infecta, radixque amara ac dura, non tamen id vnquam me affirmasse constat, quemadmodum habet eorum censura. Quandoquidem quum neminem habeam, qui Leucacanthæ historiam scripserit, nec apud Dioscoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis scripserunt vlla habeatur huiusce plantæ nota, præterquam quòd sit spinæ albæ similis, non ab re credidêre quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortasse radicis amaritudine ac duritie hanc legitimam esse Leucacantham, quanquam hactenus horum placitis subscribere noluerim.

Carduus Diuæ Mariæ.

32 TRAGACANTHA.

NEGANT subinde patres communis vsus lachrymam, quam passim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimam esse, quòd genuina linguæ subdita, facilè (Dioscoridis testimonio) colliquescat, hæc verò nunquam. Quinimo si linguæ supponatur adeò lentescit, ac tenax euadit, vt nullo ferè modo dissolui queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, vt qui Dioscoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioscorides haudquaquam de sola lachryma linguæ subdita, sed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam scribit his verbis. Huius increbruit vsus ad oculorum medicamenta, ad tusses, exasperatas fauces, retusas voces, cæterasque destillationes cum melle in delinctu, liquescitq; subiecta linguæ. Hæc Dioscorides. Quibus palàm est voluisse Dioscoridẽ Tragacanthæ lachrymam non solam, & per se tantum, sed in eclegmate cum melle paratam linguæ esse subijciendam, vt clarissimorũ medicorũ institutione fieri assolet cùm Bechicis catapotijs et Diatragacantho quibus.

Monachorum inscitia in explananda Dioscoride.
Lib.3.Cap.20.
Dioscoridis locus explicatus.

quibus ipsa lachryma commiscetur: quandoquidem quum oporteat medicamenta quibus aspera arteria, pulmones, ac pectus vniuersum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ subdita sensim leniterque liquescere, vt cōmodè in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioscorides eclegmatis vsum describere. Nam si huiusmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorsus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, sed in ventriculum. Alia huic accedit ratio, quòd si lachrymam per se tantum linguæ submittendam intellexisset Dioscorides, subiunxisset quidem, vt sui moris est, quibus in morbis id factitandum esset. Etenim absurdum planè videretur scribere, quòd aliquod gummi linguæ subijciatur paulatímque liquescere cogatur, ac deinde silentio præterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi potest voluisse Dioscoridem eclegma, quod Tragacanthæ lachrymam exceperit, linguæ subijciendum esse, non ipsam per se lachrymam: sed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, esse deceptos.

HYSSOPUM. 33.

MAGNO etiam mihi vitio vertunt, méque ineptissimè stirpium comparationem facere scribunt, quòd (vt ipsi falsò calumniantur) totam Hyssopi plantam vnum tantum corymbum fecerim, vt cum chrysocome concordari videretur. Sed profectò nil mirum quum hactenus ad Elleborum non peruenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, nisi prius iter faciant per Hyoscyamum, Papauera, Mandragoras, soporiferum ac manicum Solanum, non parùm sanè verendum est, ne somno longè altiori addicti eò nunquam peruenire queant, nisi fortassè somniantes. Ego enim, si vera fateri debeam, nusquam vnum tantum corymbum Hyssopi plantam feci, sed quæ densioribus fuerit cùm surculis, tum etiam folijs floribúsque comam rectè imitari. Quibus palàm est Monachorum argumenta per peràm ex commentarijs nostris esse deprompta.

Faceta castigatio.

STOECHAS. 34.

AB Hyssopo illicò ad Stœchadem se conferunt, in qua non parum me aberrasse volunt, quòd eam Arabicam esse Stœchadem affirmarim, quæ Venetias affertur, quum ipsi Arabicam viderint plurimùm forma ab altera differre. Cæterùm in hoc falsa deprehenditur Monachorum censura, quòd non absoluté vnquam scripserim Stœchadem omnem, quæ Venetias conuehitur ex Arabia deferri: sed quòd non solùm nascitur Stœchas in Stœchadibus insulis, vnde illi nomen, sed etiam in Arabia, vnde Alexandriam primùm, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco non ob id mihi imponere debent patres, quòd scripserim, putarímq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliunde quàm ex Arabia, quum id nusquā affirmarim. Atqui Monachi ipsi rectè redargui possunt, quòd ita temerè dicant nullam esse Venetijs Stœchadem, quæ eò ex Arabia aduecta fuerit, cùm tamen non desint negociatores, qui Monachorū sententiæ reclamabunt. Ad id autem, quòd dicunt Arabicam Stœchadem forma non parùm esse ab altera dissimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quàm propria eorum scripta, quorum non ita facilè obliuisci debebant. Siquidem quum iam diu palàm sit scripsisse illos suis in commentarijs, nullam aliam inter nostratem Stœchadem, & Arabicam intercedere differentiam, quàm quòd hæc densioribus sit ramulis: nescio sanè qua fronte hîc plurimùm hanc ab illa differre mentiantur, nisi fortassè dixerit quispiam spuria illa esse commētaria, eaq; pietate ductos, sibi adoptasse patres, nec hactenus ea adeò

Falsa Monachorum censura.

diligenter perlustrasse, vt de cunctis reminisci queant. Verùm ab illis scire velim, quis nam ex Arabia Stœchadem illis videndam transmiserit, si, vt illi aiunt, non affertur in Italiam.

DICTAMNVM.

35 *Monachorum obiectio.* SED & in Cretensi Dictamno in me sua spicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cuius generis Dictamnum sit, quod nũc ex Creta passim habetur, quum tamẽ is scire debuisset tertium illud esse genus, de quo postremo loco meminit Dioscorides. Primum enim nec florem, nec semẽ profert. Sed tertium illud è contra & flores & semẽ edit, quo fit, vt illud esse non possit, sed tertium, cùm omnibus in cõfesso sit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur et flores, & semen gerere: quinetiam nec affirmari debere, aiunt, esse hoc Pseudodictamnum. Nam quum hoc in omnibus suis partibus primi generis Dictamno correspondeat, rectè sanè quispiam censere poterit neutiquam hoc flores proferre nec etiam semen. Hæc Monachorum sunt argumenta, quibus probare nituntur non solùm me in censendo primi generis Dictamno plurimùm à scopo aberrasse: sed quòd Dictamnum hoc, quo passim pro genuino vtuntur Seplasiæ, tertium illud sit genus, quod ex Creta quoque afferri scribit Dioscorides folijs sisymbrij æmulis. *Exploditur Monachorum opinio.* Sed quàm infœliciter hoc sibi persuaserint patres, testatur apertissimè Theophrastus, quippe qui libro IX capite XVI de plantarum historia, simulac de genuino Dictamno, & Pseudodictamno fusius egit, de tertio etiam scribens: Est, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquiuoce appellatum: Nec enim speciem, nec vim habet eandem: quippe quod folio sisymbrij constet & ramis condatur maioribus, cuius vsus cum alijs minimè conuenit. Quibus palàm est prorsus hallucinari Monachos, quum communis vsus Dictamnum folia sisymbrij non habeat, sed Pulegio maiora, crassiora, tomento quodam, siue spissa lanugine obducta, gustu acri mordacique. Quæ quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco scribit Dioscorides, omnibus astipulatur modis. Sed deprauata esse ea Dioscoridis volumina, quæ de floribus habent. ὄυτε δὲ ἄνθος ὄυτε καρπόν φέρει nescierunt Monachi, cum tamen ex Theophrasto comprobari possit. Quippe is loco superius citato de Cretensi Dictamno agens: vsus, inquit, non ramorum nec seminis est sed foliorum. Siquidem his verbis palàm est Dictamnum primùm, & ramos & semen edere, quinetiam per consequens & flores, de quibus apertissimè scribit Vergilius libro xii Aeneido. Sed cum magis deceat Monachos, Prophetas audire quàm Poëtas, Vergiliana illa Carmina silentio inuoluam. Tu verò si Dioscoridis codicem suo pristino candori restitutum hoc loco habere cupis, ita rescribito. *Locus Dioscoridis restituitur.* ὄυτε δὲ ἄνθος, ὄυτε καρπὸς συμφέρει: id est: neque flos neque semen confert, scilicet in medicamentis, vt inquit Theophrastus.

DAVCVM.

36 *Inanis censura.* NON parua profectò me redarguunt ignorantia in Dauci descriptione Monachi sua hac inani censura, quam ita describunt. In Dauci capite Matthiolus vnà cum alijs nonnullis perperam Dioscoridem interpretatur: siquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt quum primùm hoc Anethi vmbellam & semen ferre scribant: Deinde verò addant Pastinacæ vmbellam, & semen cumino simile. Id quod euenisse scimus quorundam verborum causa, quæ hoc loco in Dioscoridis codice desyderantur: Patet menda ex antiqua Dioscoridis versione quæ quatuor Dauci species habet, scilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino nõ absimilem. Hæc omnia Monachorum sunt verba, quibus non in me solùm, sed in ceteros

teros quotquot ſunt clariſsimos Dioſcoridis interpretes, imò in Dioſcoridem ipſum inuehuntur: ſed temerè ſanè, & ſuo tantum futili conſilio perſuaſi: quandoquidem nullus (quod ſciuerim viderímque) habetur Dioſcoridis codex, nec manu ſcriptus, nec typis excuſus, qui de pluribus quàm tribus Dauci generibus meminerit. *Lib. 3. Cap. 69. Dauci ſpecies tres.* Nec plura quàm hæc habent Oribaſius & Serapio, qui ad verbum ex Dioſcoride tranſcribunt. Quinetiam nec Auicenna plures quàm tres refert Dauci ſpecies, nec Arabs, vel Græcus alius, qui de plantis ſcripſerit. Ideóque cur magis hiſce diſcalceatis blateronibus credam quàm antiquiſsimis Dioſcoridis imitatoribus, & eius tam præclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoueat, eóque præſertim quòd antiqua illa Dioſcoridis verſio, quæ ad manus eſt, hos manifeſtè mentiri aſſerat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quàm de tribus Dauci generibus meminit.

SENA. 37

AT quàm nec ſui ſe diſsimiles præſtant in Sena? Etenim quòd ſcribam zingiberem cum Sena miſcere Meſuem, *Zingiber cur Senæ admiſceatur.* non ſolùm vt eius in deijcienda aluo roboretur facultas, ſed etiam, vt ab eiuſdem Senæ noxa, quam illi idem tribuit Meſues, defendatur ventriculus, non parum me inſcitiæ accuſant Monachi, ac ſi zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ij perperam ſibi perſuadeant zingiber nihil poſſe iuuare ventriculum, nil magis Senę admiſtum preſtare poſſe putant quàm ipſius augere uires. Sed ij maximè decipiuntur, quum zingiber (Dioſcoridis teſtimonio) *Lib. 2. Cap. 154.* non ſolùm aluum leniter emolliat, ſed etiam ventriculum iuuet. Id quod tertio de Aliment: fac: cap: XXI. teſtatur pariter Galenus.

ROSMARINVM. 38

IN Roſmarino nodum in ſcyrpo quærentes, non paruo mihi vitio vertunt, quòd de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioſcorides, tum etiã Galenus quatuor fecerint Roſmarini differentias, quinetiam quòd perperam fœminam Libanotidem pro ſecunda ſpecie repoſuerim, eámque fecerim fruticoſam. Quibus nil aliud ſanè fuerit reſpondendum, quàm quòd qui facilè malignos hominum animos cognoſcere cupiunt, eos intueantur, qui leui quacunque cauſa rixãtur, perinde ac Monachi, qui calami noſtri candorem, tam leuibus cauillationibus, ac ridendis admodum cenſuris interturbare inficereq; moliuntur. Etenim vbi affirmabam me vidiſſe Venetijs primum Roſmarini genus, intellexeram quidem de vtraque maris differentia, quòd pariter ambas maris plantas ſub vno tantum genere comprehenderit Dioſcorides, quum nulla inter ipſas intercedat differentia preterquàm in ſemine: *Lib. 3. Cap. 72. Roſmarini genera.* quandoquidem is in ipſo capitis principio duo, inquit, habentur Roſmarini genera: vnum fœcundum, frugiferúmque, alterum verò ſterile. Quòd verò in capitis ipſius proceſſu pro frugifero genere vtramq; maris plantam intellexerit is, pro ſterili verò fœminam, ij facilè affirmabunt, qui in Dioſcoridis lectione fuerint verſati. Quibus cùm palàm ſit priora duo genera vnum tantum Dioſcoridi eſſe genus: quid Monachis mirum videri debet, ſi Dioſcoridem imitatus ego pariter ex duobus illis vnum fecerim genus?

PEVCEDANVM. 39

PEVCEDANVM, quod legitimum ſit ſe iactant ex Hiſpania ſecum attuliſſe patres. Quoniam verò pati nequeunt, quòd quiſpiam, præter ipſos Peucedanum adinueniſſe ſcribat, non ſolùm negant me in Ananienſibus montibus inueniſſe Peucedanum, ſed nec vidiſſe volunt. Qua in re palàm fit quàm inanis gloriæ cupidi, mecum contendant Monachi. *Caſtigatio.* Quippe quòd haud quaquam pro certò affirmarim Ananienſe Peucedanum eſſe genuinum: ſed adeò Peucedanum

 ſuis

ſuis notis referre, vt illud ſemper peucedanum exiſtimem, quoad aliud ſeſe mihi offerat, quod euidentioribus notis legitimum referat.

40. LASERPITIVM.

Calumnia.

HIS accedit altera ferè ſimilis Monachorum calumnia, in qua etſi nihil deliquerim, non tamen ſibi prætermittendum putarunt quin hac etiam in re me reum facerent. De Laſerpitio itaque agentes affirmant me contra Dioſcoridis, & aliorum antiquorum ſententiam, Laſer pro planta, pro lachryma verò ſæpe accepiſſe Laſerpitium. Sed quàm iniquè me arguant patres, facilè teſtantur mei in Dioſcoridem commentarij: quandoquidem vbi eo in loco ex meipſo loquutus ſum, nunquam æquiuocè hiſce vſus ſum nomenclaturis. Ideóque mihi vitio vertere patres non debent, ſi interpres ille, qui Ludouici Romani peregrinationes Latinitate donauit, cuius verba ibi nobis allata ſunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi, non mihi ſit aſcribendum. Sed profectò neſciunt quo corruant impij, cùm à veritatis via ſemel aberrauerint.

Calumniæ depulſio.

Caſtigatio.

41. EVPHORBIVM.

Obiurgatio ſibilo explonenda.

POSTREMA Monachorum obiurgatio, vt omnium ineptiſsima, ita præ cæteris ſibilo explodenda, quum diligentius videndum eſſe ſcribant, an Euphorbium, vt ego commentatus ſum, ab Euphorbo Iubæ Mauritanorum Regis medico ſuam deſumpſerit denominationem. Qua in re mihi fortaſsè ſuccumbendum fore putarent Monachi, niſi Plinius grauiſsimus autor eorum retunderet temeritatem, ne dicam inſaniam. Siquidem is libro XXV Capite VII: Inuenit, inquit, & Patrum noſtrorum ætate Rex Iuba, quam appellauit Euphorbiam medici ſui nomine & fratris Muſæ, à quò Diuum Auguſtum conſeruatum indicauimus: hæc ille. Sed iam me profectò tædet, imò potius pudet tam ineptiſsimis ac puerilibus Monachorum cenſuris longius reſpõdere: Nam etſi plura quàm hæc in me ſcripſerunt: tamen quum nihil frugis præter ziza nia indè colligi poſsit, merito ſanè cætera mihi deſpicieda duxi. Quapropter, quæ reliqua ſunt tibi cenſenda relinquo: Etenim quum diutius iã ſis in ſimplicium cognitione verſatus, horum ignorantiam, & in plantarum hiſtoria inſcitiã facilè per temetipſum cognoſcere poteris, Vale.

* *
*

PET.

PET. ANDREAS MATTHIOLVS FRANCIsco Melchiorio Medico, S. P. D.

Literis tuis quas ad XI Calend. Martias mihi publicus reddidit veredarius, mirum in modum sum delectatus, quòd ex ijs intellexerim quàm diligenter commentariorum meorum persequaris lectionem. Ego verò, quum pro ea paterna beneuolentia, qua te semper complexus sum, summo semper sim desiderio, vt in dies huiusce medicę materiæ peritior fias, non possum non lætari plurimùm, vbi te intelligo nunc hisce studijs assiduam nauare operam. Ideóque prætermittere non possum quin te, quem ferè à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis omni paterna pietate educaui, nunc plurimum horter, vt hoc tuum institutum ad finem vsque sequaris. In quo eo magis te promptum assiduùmque præstare debes, quòd iam mea consuetudine institutus, non sanè parum hac in re hactenus profeceris. Itaque legas atque iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, non modo vt inde aliquid quotidie addiscas, sed vt diligenter obserues, an aliquid ibi inuenias, quòd minus rectè à me scriptum existimes: Non enim is sum qui mihi persuadeam mea scripta vsque adeò esse elaborata expurgatáque, quin in aliquibus, imò fortassè in multis, reprehendi possint, quum nihil perfectum, inculpatumque præstare possint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quàm de his, à quibus tua dissenserit opinio, ad me sæpius scribere, quemadmodum nunc primùm hisce tuis literis facere cæpisti: video enim ex ijs quàm diligenter Marcellum Dioscoridis interpretem, ac etiam eum sequutum Brasauolum in Hyperico à mea tuearis censura, qua eos redarguere non sum veritus, quòd de florum colore minus rectè interpretati sint Dioscoridem. Siquidem si hoc pacto tuum mecum exercueris ingenium, non solùm tibi ipsi plurimùm profeceris, sed mihi etiam respondendi disputandíque de his occasionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipsum atque etiam Brasauolum citra rationem omnem à me esse redargutos, quòd interpretati sint in Dioscoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Græcus codex Ἄνθος ἔχον μήλινον: id est florem habet album. Ac vt non videaris ex te ipso asserere μήλινον nil aliud quàm album designare, Plinium in medium citas: quippe qui libro XXXV: capite VII. de coloribus agens, Melinum quoque, inquit, coloris candidi species est. Optimum ex Melo insula. Hac itaque Pliniana lectione fretus palàm esse arguis Marcellum Brasauolúmque haud quaquam aberrasse, ob idque immeritò à me esse redargutos. Quod sanè non parum contra meam faceret sententiam, si ita res se haberet vt tu ex Plinio tibi persuades. Cæterùm non possum non mirari tuum de animi mei synceritate iudicium, cùm certò scias ex longa, quam mecum habes, consuetudine, neminem solere calumniari Matthiolum: sed eos potius admonere, quos proculdubiò deliquisse cognouerit. Sed non ob id tibi succensere velim, quum fortassè potius discendi cupiditate motus, quàm redarguendi voluntate de re hac ad me scripseris. Hoc itaque quum mihi persuadeam, paternè tecum agam. Vt autem animi mei synceritatem tantùm à veritatis zelo commotam esse intelligas, & rationes, quibus inductus sum clarissimis illis viris contradicere, à veritatis scopo non abesse cognoscas, nec meam me fefellisse opinionem: scias vtique, velim, nusquam aliud quicquam Dioscoridi designare μήλινον quam luteum, siue aureum colorem: Album verò nequaquam. *Melinus color qualis.*

Quo quidem vocabulo in hoc significato vsus est is, non solùm in Hyperico, cui proculdubio flores aureo sunt colore, sed in alijs ferè innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quàm luteo: Id quod tibi palàm fiet, & te à tua amouebit sententia, si in Dioscoridis codice Celticæ nardi, ranunculi, sertulæ campanæ, Heraclij panacis, hieracij, peucedani, conyzæ, alterius nymphææ, buphtalmi, gallij, verbasci, thapsiæ, & aliarum plantarum quarundam historias perlegeris. Siquidem in omnibus hisce locis habet Dioscorides ἄνθοσ μήλινον. Quo sanè palàm est, nil aliud Melinum colorem Dioscoridi designare, quàm luteum: quum hæ singulæ plantę, quas genuinas esse fatemur omnes, luteo aut aureo flore procul dubiò habeantur. Nec his obstat tui Plinij autoritas, qua fortasse deceptus est Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo suo æuo vtebantur pictores à vocabuli significatione, sed à loco à quo aduehebatur, nempe ab Insula Melo, vnde selectissimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioscorides non à loco, sed à malorum præsertimque Cydoniorum aureo colore, quæ Græcis Μῆλα dicuntur, μήλινον perquàm rectè denominat. Quo fit vt non possim non demirari Marcelli alioqui doctissimi uiri ingenium, quòd in cæteris plantarum floribus, de quibus superius meminimus μήλινον vbique luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico suipsius oblitus μήλινον album reddiderit. Quod etiam de Brasauolo dixerim. Etenim quum is amplum simplicium medicamentorum examen ediderit, nesciò sanè quo pacto Græcum Dioscoridis codicem non inspexerit diligentius, vocabuláque non expenderit, quę ad plantarum, et florum colores spectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem sequi maluerit, quàm ad fontem viuum labia admouere: ex quo qui commodè limpidam possunt haurire aquam, & ad riuulos inde manantes potius declinant, malo quidem consilio ducuntur. Hæc si diligentius expenderis, non solùm me legitimo iure cognosces accusasse Marcellum ac Brasauolum: verùm, et tuipse facilè fateberis, me nulla alia de causa scripsisse id in clarissimos illos viros, quàm vt errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipsos accusare incipies, quos prius defenderas. Cæterùm non ob id prætermittas velim quin in posterum de alijs, quæ tuæ fortasis obstabunt sententiæ ad me scribas. Hoc si feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratissimum: namq; vbi erroris conscium me adinuenero, fatebor id tibi ingenuè, & posthac meipsum emendabo, vbi verò secus euenerit, pro virili enitar tam firmis meipsum tueri argumentis, vt non solùm tu posthac ijs subscribere posis, sed & cæteri, qui tuæ potius sententiæ, quàm meis astipulabuntur commentarijs. Vale.

Marcellus, & Brasauolus haud rectè defensi.

PET. ANDR. MATTHIOLVS HYPPOLITO BRILLO MEDICO S. P. D.

Probatur Guaiaci ligni decoctum non esse indifferenter dandum Gallica lue affectis, et pręsertim vbi biliosus fuerit affectus.

Ostremas literas tuas reddidit mihi Marcellus Capuanus Tergestinorum Præfectus, quibus antea respondere non licuit, quòd in conficiendo commentariorum meorum Indice plurimum sanè fuerim occupatus. Ex illis itaque intellexi, quòd quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quòd scripserim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione conuenire Gallica lue affectis, quæ cum flaua bile complicata fuerit: quinetiam nec ijs, quibus iecur fuerit præter modum biliosum. Cæterùm quum

tibi

tibi videatur mea hæc opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decreuiſſe te inquis, exercendi ingenij cauſa, contra ſententiam meam non inualidis nunc diſputare argumentis, quibus facilè ſperas à mea me amoturũ ſententia. Quod vt præſtare videaris hanc in primis adducis poſitionem, ſcilicet, quòd ea contraria ſunt quæ maximè inter ſe differunt, quéque ſeſe conſumunt, ac inuicem ſeſe propellunt: ſed eæ qualitates, quæ ſunt in Guaiaco, & quę ſunt in aqua in qua Guaiacum ipſum decoquitur, ſunt omnino contrariæ. Nam illud calidis, ſiccíſque pollet facultatibus, hæc verò frigidis & humidis. Vnde palàm eſt magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, vt hinc facilè ſequatur, quòd hæ contrariæ facultates ſibi adeò opponantur, vt neceſſariò opus ſit, vt altera alteram vincat. Atqui, quum qualitates, quæ in Guaiaco habentur, minus validæ ſint ac potentes, validiores aquæ vires ſuperare non valent. Namque Guaiacum (recentiorum medicorum teſtimonio) calidum eſt circa tertium exceſſum: Aqua verò (vt Ariſtoteles inquit lib. II. de generatione) extremè habetur frigida. Quamobrem neceſſariò fieri oportet, vt calidæ Guaiaci qualitates, à frigiditate aquæ ſuperentur. Vnde ſequitur, vt Guaiaci ipſius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam coniunctam, quàm ad aliam qualitatẽ, quæ in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis quòd in decoquendo medicamento longè maior ſit aquæ portio, quàm ligni, quum vnaquæque Guaiaci libra in quatuordecim, ſexdecímue aquæ libris decoqui ſoleat. Quæ quidem aquæ quantitas ob frigidiſſimas, quæ ei inſunt, qualitates, non modicas poſſidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare poſſit: id quod pariter euenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci priſanam vocant. Etenim tametſi hordeum frigidum habeatur & ſiccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur miſtionem, ſicca eius facultas vſque adeò deperditur, vt eius decoctum frigidum & humidum euadat: quo fit, vt febrientibus commodiſſimè, ac admodum vtiliter exhibeatur potandum, non ſolùm ad refrigerandum corpus, ſed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco euenire aſſeris, quippe quòd dùm in aqua decoquitur, calidæ eius qualitates ab ipſius aquæ frigiditate proculdubiò ſuperentur. Vnde poſtea euenit, vt aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum, moderatè tum excalfacere, tum exiccare poſſit. Deinde quum hac ſola poſitione haud ſatis contra me dictum cenſeas, huic ſecundam annectis: quòd ſcilicet ijs ex rebus, quæ in ſuis temperamentis æquales habentur, nulla prorſus reſultet actio. Quandoquidem vbi hæc illam ſuperare debeat, operæprecium eſt alteram viribus eſſe altera longè maioribus: Id quod ex Guaiaco haudquaquàm ſequi poteſt, cum longè ſatis ſuperque fuerit comprobatum imbecilliores, minoréſque eius qualitates à fortioribus maioribúſque in aqua permanentibus facilè ſuperari. Quibus apertiſſimè cognoſcitur, ac probatur Guaiaci decoctum non admodum excalfacere poſſe. Poſtremò inquis, quod ſi ex duabus poſitionibus concederetur prima, ſequeretur ligni Guaiaci decoctum biliosis haudquaquam dari debere, ſed quum conſequens ſit falſum, habetur falſum & antecedens. Quod enim conſequens falſum ſit patet ex communi practicantium vſu, qui indifferenter Guaiaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentiſſimè vidiſſe aſſeris tum Patauij, tum etiam alibi in quampluribus, non ſolùm lue illa Gallica affectis, ſed alijs etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum ſententia Guaiaci decocto ſanati ſunt. Quod tametſi caliditatis aliquid poſſideat, attamen quantum videri poteſt plus ſatis iuuaminis quàm læſionis ſemper afferre ſolet. Quibus

Prima contra Matthiolum poſitio.

Secunda poſitio.

Quibus palàm est Guaiaci decoctum in biliosis affectibus minimè prohiberi debere. Hæc tua sunt præsidia, quibus putas meam te destruere sententiam. Sed animaduertas velim me non esse rei Medicæ omnino imperitum: ideoq; non tibi cōfidas oportet, quòd primus me inuaseris: Quippe quòd vbi quis sibi diligenter prospexerit, rarò aduersis succumbit insultationibus. Cæterùm, vt ad mea confugiam præsidia, inquam, positiones propositionésque tuas apud omnes tui similes videri forsan posse efficacissimas: sed vbi rectè ijs mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit gustus, illicò ne tantillum quidem salis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me superare credideras. Atqui, vt videas à se non abesse Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmissimam esse pronuncio, quod pariter falsissimum sit fundamentum, à quo id proficiscitur. Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis scire deberes) in vno quoque composito omnes simul habentur: vbi quanquam vna plerunque aliam suis viribus nonnullis superet gradibus, non ob id tamen (vt tu perperàm arguis) altera alteram destruit, nec à suo loco expellit. Quinimo potius euenit, ut hinc ea non solùm resultent corpora, sed diu incorrupta permaneant: nec obstat quòd altera contrariarum qualitatum alteram viribus superet longè maioribus, & primum inter cæteras sibi vendicet dominium, à quo vnumquodq; compositum sibi nomen ascisit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel sicci à primo vsque ad quartum temperamentorum gradū, prout vna longè magis quàm altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, vt cùm tua quibus niteris fundamenta proculdubiò falsa inaniaq; habeantur, quicquid vlterius ædificaueris destruatur, et ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quę in Guaiaco sunt, frigidas aquę vires nullo pactò vincere posse, quòd illæ his minores sint, & longè imbecilliores, quódque aquæ quantitas Guaiaci quantitatem plurimùm exuperet, dicam (vt tuis omnibus respondeam argumentis) te satis negligenter perpendisse decoctorum omne genus qualitates, ac vires. Quandoquidem si aqua (vt tu minus rectè tibi persuades) calidas vinceret superarétque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta proculdubiò fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinarent, si, vt putas, à maiori aquę frigiditate ac quantitate superari deberent, quo fieret, vt non incassum modò darentur in frigidissimis morbis vbi maximè calida medicamenta requiruntur, sed cum non parua propinarentur ęgrorum iactura, si tamen, vt quidam faciunt Pseudomedici, vel potius impostores, consentire non puderet, vno tantum medicamento vnumquemque posse curari morbum, vt tu affirmare non vereris: Asserrere .n. non dubitas Guaiaci decoctum indifferenter exhiberi posse tam in calidis, quàm in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, nescio sanè quo pactò tibi persuaseris, vt in frigidissimis morbis vtiliter propinari possit, quum huiuscemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, sed ijs, qui plurimum caloris possident. Cæterùm vt redeam vnde diuerteram, scias oportet, quòd dum Guaiacum aqua elixatur, cum eius calidæ siccæque qualitates in durissimo impactæ sint corpore, non se permittit vnita ipsa virtus ab aquæ frigiditate superari. Etenim durum vbi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quàm è conuerso: Quinetiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longè magis in auram resoluuntur, quàm quæ in Guaiaco consistunt, quod non aliam ob causam tam longa protrahitur coctione, quàm quòd difficilè admodum eius qualitates ab eo separentur. Ad hęc facilè probari potest aquam in qua Guaiacum incoquitur, non admodum Guaiaci ipsius caliditatem

Responsio ad primū.

Decoctorum consideratio non inutilis.

Guaiacum lignum cur longa egeat coctione.

liditatem alterare poſſe. Siquidem quàmprimum ipſa efferueſcit, igneus introducitur calor, & omnis eius naturalis deperditur frigiditas, cuius illicò ſedem occupat feruoris ipſius auxilio calida ligni facultas, quę quum ſubinde paulatim aquam in ſuiipſius conuertat naturam, prohibet etiam quòd ſimulac refrixerit, ne expulſo ignis feruore frigiditas vnquam poſthac introducatur. Quo fit, vt huiuſce ligni decoctum, perinde ac crudum lignum, vel etiam fortaſsè magis excalfaciat, vt poſtea non infirmis dicam rationibus. Quòd autem decocta quælibet veras eorum quæ decoquuntur qualitates, facultatéſque ſibi aſciſcant, nec eas, (vt perperam iudicas) ob aquæ frigiditatem vincant, & prorſus reddant imbecilles, facilè probatur Ariſtotelis teſtimonio, qui libro iii. Metheororum capite IIII. tuam deſtruit ſententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in ſartagine verſantur aſſari ſolent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipſe calor verſatur magis ſiccum reddit, quandoquidem illud ad ſe trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipſo humor à calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. Quibus palàm fit ea, quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim ſuam tranſmittere. Ac hinc euenit quòd vbi dulcis ac potabilis aqua in terræ viſceribus calefit, feruetque in metallis, metallicas aſciſcat ſibi facultates, & ex frigidiſsima, admodum calida cùm actu, tum potentia fiat: id quod infallibili ſcitur experientia ex earum thermarum aquis ſpontè naſcentibus, quæ aut ſulphur, aut ſal, aut nitrum, aut chalcanthum reſipiunt. Ideóque rectè in hanc ſententiam conceſsit Galenus libro I. de ſimp. med. facultatibus, ſic inquiens: quæ exactè ac ſyncerè aqua eſt, ſi per bituminoſa, ſulphuroſa, nitroſáque loca diſcurrens, ſubſtantiæ eius aliquid abſterſerit, ſecumque traxerit, mixta iam eſt: multa enim eſt diuerſitas potabilium aquarum, & ſalſarum, & earum quæ ſulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Myſi, aut chalcanthum, aut (vt ſimpliciter dicam) quæ calidorum natura medicamentorum guſtu aliquid referunt. Inimicæ enim ſunt omnes calidis noſtrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus eſſe calidas.

Guaiaci decoctum non minus excalfacere quàm ipſius lignum.

Decoctum quodlibet veras eorũ qualitates quæ decoquũtur ſibi adſciſcit.

Aſſata, & elixa contrario modo ſe habent.

Aqua metallicis admiſta temperamentum permutat.

Hæc omnia Galenus contra tuas obiectiones tuumque medendi vſum: cùm aſſeras feliciter dari Guaiaci decoctum, quod calidum, ſiccúmque faciunt omnes in principio tertij exceſſus, Gallica lue affectis, quam bilioſus foueat humor, & vbi iecur ipſum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam ijs, qui ſimul cum hoc morbo maraſmo etiam laborant, quum aſſeras indifferenter dari omnibus. Verùm nunquàm negauerim ego non poſſe ſecurè propinari decoctum in bilioſis temperaturis, vbi Gallica lues ab ipſa bile immutata non foueatur, ſed ab alio quouis humore, quum morbi contrarijs curentur, temperamentum verò ſimilibus conſeruetur. Sed vbi bilioſus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema ſanè dementia fuerit. Adhæc, vt omnibus tuis reſpondeam argumentis, dicam etiam quòd vbi ſcribit Ariſtoteles aquam vltimo exceſſu eſſe frigidam, ibi de aqua noſtri vſus non loquatur, ſed de ſimplici, ac puriſsima aqua, vt elementum purum, in quo nulla ſit cæterorum elementorum qualitatum admiſtio: quandoquidem noſtri vſus aqua neutiquam ſimplex fuerit, nec talis, cùm omnium philoſophorum conſenſu cum cæteris mixta ſit elementis, nec vacet terreis, aëreis, ac igneis qualitatibus, vt Galenus teſtatur libro primo elementorũ, & libro de ptiſana, & pariter Auerrhoes diuerſis in locis. Siquidem ſi noſtri vſus aqua frigida eſſet vltimo exceſſu, vt inquit Ariſtoteles, de ſimplici ac puriſsima aqua proculdubio potantem interficeret, quũ talis ſit eorum facultas, quæ extremè ſunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, vt de Cicuta, & Meconio ſcripſerunt ferè omnes antiqui Medici. His itaque

Decocti Guaiaci temperamentum.

Responsio ad exemplum de hordei ptisana vel decocto.

taque cognosces quàm friuolis mecum agas argumentis. Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quòd Guaiaci qualitates aquæ coctione reddantur imbecilles, nil aliud respondere possum, quàm quòd existimem te in non paruo versari errore: Etenim si diligentius, accuratiúsque expenderis qua ratione velit Galenus hordei decoctum seu Ptisanam longè magis sitim extinguere quàm simplicem aquam nostri vsus, reperies sanè scribere Galenum euenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur siccam qualitatem, quam possidet, sed alijs verioribus de causis, quas tamen quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterùm quum apertissimè cognoscam hæc te prorsus nescire, audias obsecro, vt doctior paulò fias, Galenum de ptisana differentem his verbis:

Lib. de Ptisana. Ptisanæ facultates.

Ptisana, inquit, siue hordei decoctum sitim reprimit ceu humidum, atq; eandem (quantumuis humiditate inferior sit) plus aqua compescit. Porrò quòd citius digeratur, quòd ob eius lentorem firmam quandam habeat humiditatem, quódque præterea frigida sit. Harum, inquam, nomine febribus ardentibus accomodatissima est, nec ea tantum gratia quòd his vndequaque repugnet, sed quòd è maximè coctibilibus sit, atque in nulla non qualitate imbecillima digestuque facilis, atque ob detersiuam vim putridos succos lustret, semiputres autem concoquat. Hactenus Galenus. Cuius doctrinam si rectius expenderis, causas, quibus hordei decoctum magis refrigeret, & sitim extinguat, quàm aqua pura potabilis, facilè cognosces, & tui erroris conscius fies. Quinetiam illicò conijcies hordei ipsius qualitates nulla destrui posse aquæ elixatione, sed in ipso semper permanere decocto: id quod apertissimè testatur Galenus cum dicit. Ptisana (quantũ vis humiditate inferior est) sitim plus aqua compescit. Quandoquidem hisce verbis manifestò ostendit Galenus nõ aliam sanè ob causam ptisanam aqua potabili minus esse humidam quàm quòd in ea remanserit sicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem ostendere videtur cum dicit ardentibus febribus accomodatissimam esse ptisanam, non ea tantum ratione, vt his vndequaque repugnet: id quod proculdubiò indicat non vndequaque ardentibus febribus repugnare ptisanam ob hordei tantum siccitatem, quæ in ea permansit. Præter id quòd in ptisana, vel hordei decocto, conseruetur sicca hordei qualitas idem maximè palàm facit Galenus, vbi scribit ardentibus febribus etiam conuenire ptisanam, quòd sua detergendi vi putridos succos lustret. Etenim quum detersio in hordeo ab alia qualitate quàm à sicca esse nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctum siccam eius qualitatem sibi proculdubiò asciuisse. Itaque dicemus vnà cum Galeno non ob id magis humectare ptisanam, quòd aqua potabili sit humidior, sed quòd humiditas, quæ in ea reperitur ob lentorem qui illi inest firmior sit, & magis permanens, quàm quæ habetur in aqua: Nec alia sanè ratione fit quòd longè magis ab aqua, quàm aëre humectentur Ethica febre laborantes, quanquam est aër sui natura humidior quàm aqua, quàm quòd aquæ humiditas firmior, crassior ac permanentior habeatur quàm aëris: proindeque primo canticorum dicebat Auerrhoes: oportet autem te scire aërem esse humidiorem aqua, & quòd aqua sit nihilominus in humectandis corporibus quibus obuiat potentior quàm aër, propter maiorem substantiæ consistentiam. Quantum verò spectat ad secundam positionem, scilicet quòd ab his, quæ æquali sunt temperamento nulla prorsus resultet actio &c. nil aliud mihi respondendum videtur, quàm quòd cum ijsdem confundatur argumentis, quibus primam, vnà cum consequentibus irritam fecimus, superfluum sanè esset, ac tædiosum, hîc eadem repetere argumenta. Cæterùm ad tertiam in qua dicis (petendo id, quòd est in principio) quòd si concedatur prima duarum positionum, scilicet quòd ea contraria sunt, &c. sequeretur, quòd in biliosis affectibus nullo pacto dari deberet Guaiaci decoctum: sed quum consequens

In ptisana non deperditur hordei sicca qualitas.
Detersio in hordei decocto à qua fiat qualitate
Cur ptisana magis humectet quã aqua.
Aër magis humectat Ethica febre laborantes quam aqua
Responsio ad secundam.
Responsio ad tertiã.

quens sit falsum, necesse est esse falsum etiam antecedens, quódque falsitas palàm fit ex medicorum practicantium vsu, &c. respondeo hæc omnia non parùm tuæ detrahere autoritati, quippe qui, spretis philosophicis rationibus, fallaci inhæseris experimento, quod tamen Hippocratis testimonio periculosum, ac fallax est, nisi ratione consistat. Atqui posteaquam hoc tantũ te regis fundamento, fateor ego ingenuè quòd nullum vnquam viderim rectè curatum simplici ligni Guaiaci decocto, qui Gallica illa lue biliosa teneretur, quum tamẽ certò sciam innumeros Guaiaci truncos, & corticis eius quamplurimùm non solùm in lue illa, sed in alijs permultis diuturnis affectibus me fœliciter cõsumpsisse. Quod cum exercitatissimi ac doctissimi Medici non ignorent vbi coguntur in biliosa Gallica lue, vel vbi iecur nimia bile redũdet, Guaiaci decoctum exhibere potandum, maiori aquæ quantitate (vt tu faciendum putas) calidam ipsius non temperant qualitatem, sed aut intubum, aut cichorium, aut buglossum, aut melopeponum, cucurbitarumque semina admiscent. Siquidem horum frigidę qualitates cùm permanentes sint, & ab aqua ascistantur in qua decoquuntur, corrigunt temperántq; calidas & siccas Guaiaci qualitates, vnde postea fit, vt ægri nulla percepta noxa conualescant. Sed non possum non mirari plurimùm, quòd hæc te ignorare iam primum animaduerto, quódq; tibi persuaseris Guaiaci decoctum parùm, vel non multum abesse à temperamento, cùm non solùm ex assertis rationibus, sed etiam gustu, quo ferè solo medicamentorum qualitates cognoscuntur, quis rectè apertissimè conijcere posit decoctum hoc vsq; ad tertium caliditatis gradum ascendere: id quod maximè palàm facit acerrimum incendium piperi ferè simile, quo fauces & guttur afficiuntur ex huiusce decocti potu: quinetiam & copiosissimus sudor, qui à potione illicò ferè in vniuerso corpore emanat: Siquidem hæc fieri non possunt nisi ab acribus & calidis admodum medicamentis. Sed tu fortasse nunquam gustatu decocti ipsius vires explorasti, nec qua ratione tam abundè sudorem eliciat. Sed de his satis. Quum autem plus otij nactus fuero scribam contra tuam sententiam, cucurbitulas incisa scalpello cute administrari non debere, nisi prius purgatis corporibus: Mannam, Cassiam, & cætera clementiora medicamenta dari securè posse vtero gerentibus quocunq; tempore, nec esse præter Hippocratis institutum. Quinetiam Rhabarbari dilutum in biliosa Pleuritide rectè sanè ac nulla repugnãte ratione à medicis nonnullis exhiberi vale.

Guaiaci decoctum quibus admiscendũ in biliosis affectibus

Cucurbitulas administrari non debere repletis corporibus. Mannam & Cassiam, & cætera clementiora dari posse prægnantibus quocunq; tempore. Rhabarbari dilutum dari secure potest in biliosa pleuritide.

PET. AND. MATTHIOLVS IACOBO BOSELLO Vtinensium Medico. S. P. D.

Disputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum nostrum sit Saccharum, et an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus.

ILlud mihi dedit natura ingenium, hoc assignauit temperamentũ, vt si quid mihi quandoque quispiam polliceatur, quiescere nõ posit animus meus, quousq; quod promissum est, fuerit consequutus. Ac eo magis longæ dilationis mora angore quodam teneor, quo expectatæ rei maior fuerit consideratio, maiúsque illius consequendæ desiderium. Ideóq; vellem, vt in eo, quod mihi hinc proficiscens iam tribus elapsis mensibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autem pollicitus simulatque Vtinum peruenisses, tuis illicò pollicitationibus & nostris te satisfacturum desiderijs) et te perquam maximè hortor, non quòd de constantia, fideq; tua dubitem (puto enim te hominẽ esse certissimum) sed quia incredibili cupiditate ardeo eiusce rei, quam tu mihi promisisti, vt longiori temporis mora non differas ad me scribere, tuam de Rhacomate sententiam ex Pliniana lectione depromptam. Cupio enim mirum in modum in re plantaria abs te doctior

fieri, atq; id, quod antehac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, vbi de Rha Barbarico (vt spero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilatio nes legitimis apud me impedimentis defendere soleo, id sanè moræ primo, nec tuæ adscribebã negligentiæ, nec imperitię, sed verebarne ęgrorum curis detentus, qui frequentiores, numerosioresq; in æstate adesse solēt, et longa temporis mora, huius ce negotij fueris oblitus: sed cũ nunc audiã ab his qui Vtino Goritiam veniunt pau cos admodum nunc istic homines ęgrotare, excusari nulla ratione potes, quòd nihil tuarum literarum ad nos miseris, quibus aut te purges, aut tuis satisfacias pollicitati onibus. Quò fit, vt non ab re esse putarim, si tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meministi enim cùm hic esses et de Rha Barbarico simul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid scirem vnde Rha Barbaricum nomen hoc accepisset, respondisse, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quàm quòd probatißimis scriptoribus, præsertimq; Mesui posteritatis memoriæ fuerit comendatum: nempe quòd à regionibus à quibus conuehitur sibi nomē asciuerit. Quandoquidem (responderam) non solùm medicamentum hoc Rhabarbarum à Mesue appellari solitum, sed Rhascenicum, et Rhaturcicum, quòd non modo ex Barbaria afferri soleat, sed à Turcis, et Sinis (vt puto) qui extremæ Indiæ sunt populi: Cur autem fiat, vt id quod nunc ex India aduehitur Barbaricum dicatur, illud in causa esse suspicabar, quòd scilicet quum olim fortasse maior ipsius quantitas ex Barbaria ad ueheretur, et ob id longè magis Barbarici nominis quàm Indici, vel Sinici apud omnes inualuerit vsus, nil mirum videri, si hac quoq; tempestate alijs etiam è regio nibus allatum perpetuò Barbaricum dicatur. Quibus te respondisse facilè memine ris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quę non à Mesue, sed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti prouentu vnà cum Costo nasci scribit in quadam fluminis Gangis insula, quæ Bar baria apellatur, vnde tractu temporis factum est, vt ab insulæ illius nomine Rhabar barum posterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirem, quo Plinianæ le ctionis exercitatiorem intellexeram esse neminem, loci videndi percupidus, illicò Plinianum codicem coràm afferri curaui. Atqui longè aliter inuenimus de Rhaco mate lib: xxvii: cap: xii. scripsisse Plinium, quàm tu, vel tuipsius, vel aliorum fortaßè cōmento, narraueras. Siquidem nec Indiæ, nec Gangis, nec Insulæ, nec Barbariæ, nec quòd vnà cum Costo nascatur Rhacoma, vlla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate scribens plura q̃; hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ supra pontum sunt regionibus: Radix Costo nigro similis, minor, et rufior paulò, sine odore, calfaciens, et gustu adstringens. Eadem trita vini colorem reddit ad cro cum inclinantem. Hęc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quòd Rhaponticũ Dioscoridis intelligo, abs te inueniri potuerunt. Id quod tantum mihi tædij molestiæq; attulit, quantum prius videndæ historiæ assequendæq; doctrinę conceperam voluptatis. Cæterùm tu, vbi te captum agnouisti, ne fabulatoris crimē subires, non leuibus sanè verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice procul dubiò adnotasse, quamuis tunc non ita facilè id ex tempore reperiri liceret, pollice barísq; quàmprimum Vtinum venires domiq; tuum inspiceres Plinium, illicò de re hac ad me scripturum, et Plinij ipsius locum aßignaturũ. Sed cùm tam longè ex pectationi abs te haudquaquã satisfieri videam, vel quòd, vt antea dicebam, preter-quàm audieram ægrorum curis detinearis, vel quòd maleuolus fortaßè quispiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, non potui diutius tolerare quin ad te scribe rem, vt fidei tuæ consuleres, et me hac spe frustratum non derelinqueres. Ego autem (vt ingenuè fatear) etsi non parum Plinij lectione sum delectatus, non tamen vsquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legisse recordor, quàm

Rha Barbarici nomenclatio vnde duxerit Originem.

Rhacoma.

Rhaponticum Plinio Rhacoma dici.

quàm ea de quibus nunc superius diximus. Quamobrē iam primùm abs te expectabo, aut nouam hanc Rhabarbari historiam, aut nō indignam tam longę moræ, aut erroris excusationem. Erroris, inq̄; quòd verear ne id quod in Plinio te legisse putas, in alio fortasè legeris autore: vel ne Plinij lectionē cū Ptolemęi Geographia cōfuderis. Siquidē hic in quadā Indi fluminis Insula, nō Gangis, quemadmodū perperam ex Plinio affirmabas, ciuitatē quandā non regionem describit, quę Barbari dicitur. Atqui non ob id, nec ab illo, nec à quouis alio (quantū legerim viderimq́;) scriptū esse reperio circa ciuitatē illam nasci Rhabarbarū, nec inde asciuisse sibi nomen. Quo fit vt à Mesuis historia mihi recedendū non sit, quippe qui scribit Indicum Rha, Rhauetsceni Mauritanis vocari, quòd à Sinis fortasè (vt prędiximus) Indorū omniū ultimis, ad nos cōuehatur: Barbaricū verò quòd ex Barbarica afferatur regione.

Rauetsceni.

Ambrosius Calepinus notatur.

Hinc itaque palàm est hallucinari plurimùm Ambrosiū Calepinū municipem tuū, quippe qui non solùm Barbariā prouinciā in Aphrica circa Carthaginē haberi ait, sed (vt Prolemeus scribit) esse etiam in Gange flumine Insulā quæ Barbaria dicitur. Quod autem Rhabarbarici nomenclatio à fabulosa Calepini Insula nō duxerit originē, id apertissimè testatur Mesues, quum dicat, Indicum Rha omnium esse optimū, et post ipsum secundū locū obtinere Barbaricū. Id quòd proculdubiò concludit, haudquaq̄; in India esse Barbariā, vt tuus somniauit Calepinus: cuius fortasè (vt diximus) lectione deceptus, in eam te adductū opinionē esse suspicor, vt id in Plinij codice te legisse censeas, quod in Calepino illo tuo longè antea legeras. Verùm hæc, vt à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec præter meam opinionem, rē hanc aliter se habere abs te factus fuero certior. Sed ad saccharum venio de quo, cùm simul colloqueremur, contra meam disputabas sententiam, Saccharū nostri vsus illud nō esse saccharum, de quo antiqui scripserūt. Cùm autem plura in contrariū adducerem testimonia, nil aliud respondebas, q̄; quòd de re hac plura contra sententiam meam esses commentatus, quæ ad me mittere decreueras, vt ijs perlectis ac degustatis, in tuā concederē sentētiam. Quod si præstiteris, nō parua cū gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis consilijs tantopere cōfidas, anteaq̄; de his cæteri ferant iudicium. His etiā accessit tertia de pinguedinis in animalibus generatione disputatio.

Pinguedo à frigiditate oritur.

Siquidem cum Galeni testimonio affirmarē pinguedinē, tam in homine, quàm in cæteris animalibus à frigiditate oriri, fieri, ac cohærere: id, nulla prorsus facta distinctione, falsum esse pronūciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaq̄; à frigiditate fieri pinguedinē sed ab humiditate tantum. Quod cùm scirem Galenicę doctrinę q̄; maximè repugnare, & te hęc omnia tradidisse obliuioni, præterire quidem non potui, quin illicò libros de temperamentis afferri curarem, ibiq́; in secundo tibi facilè ostenderem, quàm apertè cōtra tuam opinionem censeret Galenus his verbis: Quicquid in sanguine pingue, leue, & tenue est id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus verò seruatur: Cùmq; id venę extra se transmiserint, vbi in frigidas particulas incidit, quod genus membranę sunt, in ijs concrescit. In partibus verò natura calidioribus, cuiusmodi carnosæ sunt, à calore ipso absumitur ac digeritur: nisi sicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipsis carnosis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiā, quæ hyeme delitescunt animalia non raròinueniuntur adipe obesa. Et fœminę viris sunt pinguiores, quòd scilicet fœmina mari sit frigidior, & plurimū domi versetur. Hactenus ille. Quā quidem sententiam paulò post ostendebam iterū repetijsse Galenum, ac postremò affirmasse in ijs plus adipis reperiri quibus plus frigidi inesset q̄; humidi, & ideo adipem omnem ex ipsius habitus frigiditate progigni.

Animalia quæ hyeme delitescūt cur pinguescant.

Quæ omnia tametsi tuę omnibus sanè modis refragabantur sententię: his tamen haudquaq̄; acquiescere voluisti, sed Galenum dicebas ibi de ea tantum solida disseruisse pinguedine, quàm Seuum appellamus, non de ea, quæ carnosis in toto corpore partibus cohæret: nec de adipe illa molli, quàm in suibus, canibus, ac vrsis progigni videmus, quamq́; axungiam antiquis appellatam scimus, cùm reuera hæc duo adipis genera non à frigiditate, sed ab humiditate tantum, & oriantur, & coalescant. His autem, quamuis etiam facilè respōdere, tuamq́; cum Galeno opinionē destruere potuissem:

Boselli de pinguedine opinio explosa.

ob temporis tamen angustiam id præstare non potui. Atqui ne viderer quicquam à mea defecisse sententia, pollicebar per literas te redditurũ certiorẽ, in quàm magno versareris errore. Quamobrem cùm nunc primùm à tuo hinc discessu ad te scribam, prætermittendum mihi non duxi, quin cæteris eas attexerem cùm Aristotelis, tum Galeni sententias, quibus posthac tuam de adipe ignorantiam apertisimè cognoscere valeas. Velim itaque scias proculdubiò hallucinari eos, qui putant hoc in loco (vt tu tibi persuades) Galenum de solida tantum intellexisse pinguedine, cùm de omni pinguedinis genere absque vlla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quàm de seuosa pinguedine intelligere videtur: Id quod facilè ex eo cognosci potest, quòd hic Galenus de humano potius adipe quàm de cæteris scribat. Quadoquidem, vt Aristo: lib: I. cap: vi. de partibus animalium, ac pariter Galenus lib:xi. de simp. medicamen: facultatib: posteritatis memoriæ tradiderunt, solidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua insunt, & dentes in superiori mandibula deficiunt, cuiusmodi habẽtur boues, capre, cerui, arietes, et huiusmodi plura: mollis vero in his, qui vtrinq; dentati sunt, & cornibus carent, scilicet in hominibus, suibus, canibus, vrsis, & eiusdem generis pluribus, quòd hæc humidiore, illa vero sicciore prædita sint temperamento, nõ quod ob id differat adipum horum generationis causa, cùm reuera solùm à frigiditate, tãtorum autorum consensu, vterq; fieri posit, sine qua imposibile est, vt sanguinis pinguedo è vasis ipsis egressa concrescere queat. Quæ quidẽ pinguedo in seuum ijs in animalibus coalescit, quorum sanguis fibrosior, & terrestrior fuerit: in alijs vero humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior euadit, vt ijsdem in locis apertisimè testantur Aristoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre nõ libuit, ne lõgiori sermone tibi molestior essem. Cæterùm quòd is de molli potius intellexerit, maximè palàm facit exemplum ab eo allatum eorum animalium, quæ hyeme delitescunt, cuiusmodi sunt vrsi, glires, montani mures, meles, & alia pleraque, quæ tamẽ omnia quum sint vtrinq; dentata, mollem, nõ solidam generãt pinguedinem, ipsamq; copiosam, quòd frigida admodum sint ob otiosam desidemq; vitam, & somni longitudinem. Quod deinde adeps ille qui vna cùm carne in carnosis gignitur partibus à frigido non ab humido fiat, facilè idem testatur Galenus, siquidem non solùm eius testimonio, sed Physicorũ quorumcunq; consensu frigidi proprium est condensare, humidi verò dissoluere: quæ quidem facultates quàm sibi inuicẽ repugnent, nihil mihi verendũ est, quin tu à me excitatus iam recognoscas. Cæterùm, vt ad tacitas etiam respondeã obiectiones, quibus meam posses inpugnare sententiã: si fortasè à me quæreres, quî fiat, vt supra cor in quo caloris nostri fons residet, et feruẽtes admodũ vitales hospitãtur spiritus, generetur pinguedo, quæ quãdoq; in superiori cordis ipsius parte nõ modica visitur, quum ne tantillũ ibi quidem frigiditatis extet: quinetiã cur supra renes plus pinguedinis gignatur, q̃ in cæteris corporis partibus, quũ tamen hi plurimo abundent calore? Ego illicò tibi responderẽ, generari in superiore cordis parte pinguedinẽ ab aëris frigiditate, quẽ cõtinuò inspiramus trahimusq; in corpus ad refrigerandũ vitales spiritus, & cor ipsum refocillandũ: quadoquidẽ is vbi primũ effluxit è pulmonũ arterijs, illicò superiorem cordis partẽ inuadit, eamq; non mediocriter refrigerat. In renibus autẽ id fieri dicerẽ, quòd etsi ij calidiores sint, cùm tamen suapte natura, quòd aquosum in sanguine generatur, excernant ac trahant, nil mirũ si cum aquoso sanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibusdam mẽbranis quæ ibi habentur inhærens, facilè in adipẽ coalescit, qui cùm frigidus sit, nec quicquã caloris, vel spiritus contineat, in causa sanè est, vt aucta ibi frigiditate ob copiosæ pinguedinis continuum accessum, adeps adipi concrescat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illicò in glaciem concrescit. Postremò ne putes velim adipem Galeno axungiam tantum vel mollem designare pinguedinem, sed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertisimè ostendit lib:xi. de simp. medicamen: facultatib: sic inquiens. At si voles oleosam & pinguem in animalibus substantiam omnem adipem appellato, sicuti et pinguedinem appellari totum hoc genus licet. Sed de his fortasè plura quàm par fuerit. Quibus tamen

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

Cur in superiori cordis parte concrescat pinguedo, ac etiam in renibus, plus quàm in cæteris partibus.

tamen, nisi potius pertinaciæ, quàm veritati fueris addictus, facilè quidem cognoscere poteris adipem quemcunq;, in quauis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coalescere: quinetiam inspicere quàm longè à Philosophiæ scopo aberrauerit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te scribere Matthiolum tuæ impugnandę doctrinæ ratione persuasum, cùm teipsum, tuamq; doctrinam perpetuò, & laudauerit, & probauerit apud omnes: sed vt cognosceres hæc illum nō ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, sed velim, vt quemadmodū liberè aperteq; nunc in te arguo, nunc tuis ipse respondeo obiectionibus, tu quoq; par pari (vt aiunt) referas, vbi valentioribus firmioribusq; rationibus & argumentis persuasus sententiam tuam defendere statueris, Vale. Goritij.

PET. AND. MATTHIOLVS IVLIANO à Marostyca Medico. S. P. D.

Disputatur an Turdi salubre præbeant alimentum.

QVum Lelium à Cusano, virum cùm nobilitate, tum ingenij præstantia clarū, simul in diuturna illa febre curaremus, et de victus ratione simul colloqueremur, egoque turdos in cibum illi describerem, tu contra ab ijs abstinere suadebas, Sauanorolę doctrina persuasus: quippe qui scribat (vt tuipse affirmabas) Turdos quartanarijs minime cōuenire, quòd crassum, atrabiliariumq; generent alimentum. Atqui pluribus sanè modis hac in re te errare animaduerto. Primùm quòd apud Sauonarolam, quem tantoperè sectari videris, nusquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere succum: deinde verò quòd tuum hoc argumentū ne tantillum quidem Galenicę doctrinæ resipiat, nec antiquorum quorumcunq; placitis adstipuletur. Legi cùm domum me recepissem Sauonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quàm hæc de Turdis scripsisse illum inuenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis sunt digestionis sed remouetur hoc si ex iure pingui decoquantur. hactenus ille. Quibus palàm est Sauonorolæ ipsius testimonio Turdos concoctu tantum esse contumaces, non autem melancholicum succum gignere, imò si pingui è iure decoquantur optimum inde subsequi alimentum. Atqui aliter de Turdis video scripsisse Galenum, quē minus rectè tuus ille percepit autor, dum suam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus lib: iii. de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis scriptum reliquit: Auium porrò omnium genus, leuissimum cibum præstat, si ad quadrupedes conferātur: in primis verò si ad suillam, qua nō aliud facilè inuenias, quod valentioris sit nutrimenti. Verùmtamen eorū, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionē pręcipuam laudē meretur, maximeq; perdicis, attagenis, columbæ, gallorū gallinatiorū, & gallinarum, turdorū verò, merularum, paruorumq; passerū illis durior est: quas ipsas turturis, palumbi, anatisq; caro duritie etiam superat. Hæc ille. Quibus omnibus palàm est haudquaq̄; affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, vt tuus somniauit Sauonarola, nec melancholicum, crassúmue præbere alimentū, vt tui ipsius inuentione addebas, sed esse eorū carnem perdicis, attagenis, & iuuenum gallinaceorū carnibus duriorē. Quod etsi verùm sit, nō tamen sequitur esse verum, vt turdi deuorati ægrè difficileq; concoquātur. Etenim tametsi (exempli causa) hædina caro medicorū omniū consensu concoctu facilior est, q̄; vitulina: nō tamen ob id sequitur vitulinā carnē non concoqui facilè. Quamobrem hisce tum argumentis, tū testimonijs apertissimè quispiam nosse poterit, q̄; valeat apud Galenum Sauonorolæ autoritas, cùm satis superq; Galeni ipsius scriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec crassum prębere succum, nec ad concoquendū esse contumaces, sed contrà potius concoqui facilè, & inculpatū præbere alimentū. Id quòd lucidius ad clariorē huiusce loci expositionē lib: de cibis boni et mali succi idē testatur Galenus, sic inquiens. Cibi autē nulla omnino ex parte damnandi, neq; tenues, neq; crassi sūt, sed veluti ī symmetria, omnisq; excessus mediocritate cōsistūt. Eius generis panes optimi habentur, quorū confectionē lib: 1. de alimen: facultatib: scripsimus. Præterea ex Gallinaceorū genere fœminæ quidē & mares, ex auibus phasiani, perdices,

Obiectio.

Sauonarola taxatur.

Responsio.

Turdorum facultas.

attagenes, colũbę, merulę, turdi, turtures, passerculiq; omnes. Et libro de attenuãte victus ratione. Ex piscibus saxatilibus, inqt, mõtanisq; auiculis, multũ, ac copiosum potes alimentum ad tenuantẽ victũ accõmodare, &, vt ego iudico, aues mõticolę, nõ modò quòd aëris, sed etiã alimẽti, quod nobis præstãt, tenuitate antecedãt, alijs auibus, quę in locis aquosis ac cãpestribus degunt, sunt pręferẽdę. Auiculas igitur, turdos, merulas, perdices, et reliquas id genus aues mõticolas mandas licet. Abstinendũ autem ei, qui attenuante victu vti volet, alijs auibus, quæ in locis aquosis viuunt. Hęc si rectè perpenderis per tete facillimè cognosces quantũ non solùm à Galenicis decretis, sed ab ipsa veritate tuus desciuerit Sauonarola. Quo postea fiet, ne illi in posterũ tam facilè credas. Cæterùm si hisce allatis testimonijs rationẽ addamus, nemo, qui suę mẽtis fuerit compos, negabit vnq̃;, eorũ animaliũ carnes, quę probatissimis vescũtur alimentis, et in optimis degunt pascuis, longè excellentius alere, q̃; quę contrario modo se babent. Siquidem non aliã ob rationem Galeno improbãtur pisces qui in fluminibus capiuntur, quę magnas per ciuitates excurrunt, q̃; quòd putridis vescantur cibis, cùm in huiuscemodi flumina vuiuersę vrbis Latrinę, ac immũditię confluant. Eadẽ sanè ratione olim incœnis vetabantur coturnices (vt Plinius est autor) ac etiam improbãtur Sturni, quòd scilicet hi cicutæ, illæ veratri semine alantur. Quapropter quũ Turdi in eò habeãtur volatiliũ genere, quę optimis victitant cibis nempe ficubus, vuis, oliuis, myrti & iuniperi baccis, degantq; in montibus & vineis, vbi salubrior est aër, aliter sanè ratio cõcludere nequit, q̃; quòd Turdorum caro salubriter alat, ac nutriat. Postremò cùm turdos videamus canoras esse aues, id manifesto potest esse argumento has melancholico succo haudquaq̃; abundare. Quod cùm nõ ignoraret Galenus de quartanæ febris curatione ad Glauconẽ scribens, volatilibus vescendum suadet, quæ boni succi sunt, & in paludibus nõ degunt. Quibus nemo inficiari debet, quin etiam ibi turdos cõcedat Galenus, vtpote qui vbiq; eorũ commendauerit alimentum. Sed cum te sanè nouerim in medẽdis morbis optimè exercitatũ, quinetiam in Galenicis lectionibus assiduũ, nõ parum quidẽ sum demiratus cur à viuo fonte deflexeris ad riuulos, nisi fortasè, vt meã hoc modo experireris doctrinã. Quę tametsi per omnia tuę eruditioni non correspondet, non tamen adeò tenuis est, vt putes me alimentorum omnium facultates ignorare, Vale. Goritiæ.

PET. AND. MATTHIOLVS IACOBO BOSELLO MEDICO S. P. D.

Disputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate, & Sacchario antiquorum.

QVod primum postulauerã, vt in his, quæ pollicitus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi respõdes, quod te tuum fateri erorẽ apertissimè ostendit. Quo fit vt nunc facilè cognoscam haud meam me fefellisse opinionẽ, quòd putarim te à tuo Calepino esse delusum, quinetiam te plura tibi de re hac confinxisse, cùm nullum Plinij de Rhacomate & Rhabarbaro testimonium afferas, nec vllum verbum facias de Barbaria Insula illa, quam in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autem primùm tibi respondendũ fuerat, & deinde si qua reliqua scribenda afferendaque videbantur argumenta, de ijs posthac ibi agendum fuerat. Hæc itaque decere virum peritum & compotem mentis videbantur. Atqui tu, nescio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberrasse videaris, nouis quibusdam alijs argumentis pugnas, quibus fortasè putas meum adeò te occupaturum ingenium, ac illud à priori causa auersurũ, vt nulla eius posthac in me remaneat memoria. Astutè sanè ac prudenter meditaris, sed an rectè synecreq;, tu ipse tibi conscius es. Cæterùm tametsi ipso iure nouis hisce tuis argumentis me opponere non tenerer, nisi vbi prius debitum persoluisses, vel fassus esses mentis fortasè imbecillitate te esse deceptum: ne videar tamen ea quæ recenter affers expauescere, recusare sanè nõ possũ quin illis pluribus respondeã modis. In primis itaq; (vt rem ipsam statim aggrediar) scias velim nõ fuisse tibi opus tantũ temporis cõterere in describẽdis

tot

tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro ſcripſerunt, cùm proculdubiò ſcires, te nihil ad me ſcribere, quod multò antea non nouerim atq; ſciuerim, vt mei in Dioſcoridem cõmentarij (quos te legiſſe non ambigo) apertiſsimè atteſtãtur. Ibi enim lib:3. de Rhapontico agens ea omnia quæ nunc in medium affers, ac ſi abs te nunc primum naſcerentur, et ea me docere velles, à me fuſius deſcripta ſunt. Deinde ad ea quæ dicis non aliam ob cauſam te eos omnes attuliſſe autores, qui de Rhabarbaro ſcripſerunt, quàm vt oſtenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quã duobus Rhei generibus (vt tuis vtar verbis) meminerint, et ideò hallucinatum eſſe Meſuem, quòd præter cæterorum ſententiam tria Rhei genera deſcripſerit, diuiſeritq; Barbaricum à Sinico, quæ quidem genera (vt tua fert opinio) nihil inter ſe differunt: reſpondeo teipſum, non Meſuem mihi videri hallucinatum. Etenim tametſi quotquot attuliſti autores ij duorum tantum generum Rhei meminerint, id ſanè haudquaquam impedire valet, quin huiuſce medicamenti adhuc plura poſsint haberi genera, quum ij de pluribus meminiſſe nequiuerint, quàm de his quorum notitia ad eos peruenit. Quo fit, vt hinc palàm ſit quàm infirmis rationibus Meſuem impugnare contendas. At ſi hęc, quibus vteris, argumenta ita vera eſſent, vt tibi falsò perſuades, non minus aberraſſe Paulum, Auicennam, Raſim, quorum patrocinio niteris, quàm Meſuem, fateri cogeris. Siquidem cum Dioſcorides, et Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quiq; alios omnes hanc docuerunt, nuſquam de pluribus, quàm vnius Rhei generib: meminerint. Et Paulus, Auicenna, Raſisq;, qui eos lõgo ſatis poſt tẽpore ſequuti, Rhei duo fecerũt genera, Põtici videlicet, & Barbarici, nihil eſt quod impediat, quin velis nolis fatearis hoſce quoq; magnòs autores vnà cum Meſue aberraſſe. Cuius Manes ſi pauliſper ad nos reuocarentur, et abs te vt ais, in iudicium vocarentur, nihil mihi verendũ eſt quin longè plura acerbioraq; tibi reſponderet Meſues, quàm à me hic breuiter ſunt allata. Quandoquidem diceret, quòd cùm is poſterior vixerit, non ſolùm non ignorauerit ea omnia quæ ijſdem deſcripta ſunt autoribus, ſed etiam quòd longè plura didicerit, legerit, viderit, inuenerit ac comprobarit, quàm tu, qui tot ſæcula poſt ipſum conſeneſcis et hæc ignoras, eorum fortaſse opinionem ſequutus, qui nihil quicquam volunt nobis eſſe nouum, nihilq; antiquos latuiſſe, cùm tamen audacia hæc infeliciſsimè ceſſerit quãpluribus. Atqui (ſi vera fateri debeam) non parum ſum demiratus, quòd adeò tuæ fueris addictus voluntati, vt tam petulanti licentia hac in re auſus ſis infidelitatis arguere Meſuem, cùm omnium rei medicæ ſtudioſorum conſenſu nemo ante ipſum tanta fide ac diligentia ſcripſerit de exoluentibus ſimplicibus medicamentis, quin etiam de cõpoſitis omnibus, quibus in morbis quibuſcunq; curandis quàm feliciſsimè vtitur vniuerſus Medicorum cætus. Præterea ad id quod ad me ſcribis, quòd ſi Barbaria (vt mea fert opinio) extra Indiam eſſet, Meſues proculdubiò defendi poſſet, & quòd libenter à me audires quo Geographo autore alibi eſſe Barbariã intelligam, hoc ſanè reſpondendum videtur, quòd cùm ſatis ſuperq; comprobauerim in meis in Dioſcoridem cõmentarijs Barbariam antiquis dictam eſſe Troglodyticam Aethiopiæ regionem, non eſſe hic opus eadẽ repetere, ſed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere. Quantũ autem Aethiopia ab India diſtet, qui rem Geographicã intelligunt tibi facilè dicent: Quo poſtea fortaſsè fiet, vt tuũ non ſolùm in hoc recognoſcas errorem, ſed etiã in eo, quòd tam temerè nunc primùm aſſeras Barbariã quàm prius Gangis inſulam faciebas, regionẽ eſſe in Patala Indici fluminis inſula, contra Geographorũ omnium ſententiam. Nã qui ſcribat in Patala, ſiue (vt quidam vocãt) Patalena eſſe Barbariã habeo profectò neminẽ. Sed vt adnotauit Ptolemęus in alia eiuſdẽ fluminis Inſula ciuitas eſt (quemadmodũ antea ad te ſcripſerã) nomine Barbari, à qua Sini populi longius diſtant q̃; tribus milibus et noningẽtis Italicis miliaribus

Meſues defenditur.

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Patala ſiue Patalena vbi.

liaribus

liaribus. Nimirum (vt idem Ptolemæus. eſt autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos ſexagintaquinq; intercedunt latitudinis gradus. Quibus palàm eſt RhaSinicum nullam cum Barbarico habere cognationem. Siquidem quanquam concederemus, quòd tamen non facimus, à Barbaria illa, quam tibi fingis tuæ tantum defendendæ opinionis cauſa, aduehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno verſareris errore, cùm Sinicum & Barbaricum idem eſſe cenſeas. Ideóque velim ne poſthac ita mordicus teneas excogitatas à te tantum opiniones, ſed vt facilius veritati acquieſcas. Si verò ſecus feceris, & pertinaciæ potius, quàm rationi & veritati fueris addictus, nolim vt ægrè feras, ſi nihil de his tecum in poſterum conferam. Adhæc quòd Rhaponticum Rhabarbaricum non ſit, adeò nobis comprobatum eſſe ſcimus in cōmentarijs noſtris in Dioſcoridem editis, vt opus nunc non ſit hic plura ad hæc afferre argumenta: namq; id adeò palàm fecimus, vt ſcripſerit vir quidam tempeſtatis noſtræ clariſsimus, extremæ eſſe dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æſtimare. Etenim non ſolùm hæc radix ex Ponto aduehitur, quò à Rha fluuij accolis apportatur, ſed etiam ex India, et Troglodytica regione, quàm Barbariam veteres vocauere, ad nos defertur, argumento quòd quandoq; eadem radix quàm Pōticam vocamus, à Venetis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Aegypti allatum, quo ex India, Arabia, Aethiopiaq; mercimonia deferuntur, reperiatur. Id, quod ſi neſcis, ſi voles, reſciueris facilè, vbi huiuſce facti negotiatores diligenter interrogaueris. Hoc itaq; cùm non ignorauerit Myrepſicus ille Alexadrinus, qui tam diligenter ſcripſit de componendorum medicamentorum ratione, vbi catapotia quædam componit, cap: cx: ad ventriculi, renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiſcet, tanquam diuerſa medicamenta. Etenim cum fruſtra (vt ait Ariſtoteles) fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora, non fuerat illi opus duo hæc admiſcere medicamenta, niſi magnopere virium facultate ea inter ſe differre agnouiſſet. Atqui ne ægrè feras òbſecro, ſi tecum verbis quandantenus amariuſculis de Rhabarbarico egi. Namq; id amaroris in Rhabarbaricum ipſum potius quam in Matthiolum tibi reijciendum putarim. Cæterùm cùm nunc de ſaccharo mihi tecum diſputandum ſit, deguſtata dulcedine, facilè hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui iocis hiſce relictis ad ſacchari ipſius controuerſiam me confero, in qua, vbi (vt ſpero) è tuis te deiecero præſidijs, mihi plurimum gratulabuntur amici. Siquidem, cùm ad me ſcribas, tuæ tibi infirmitatis conſcius, quòd ſi fortaſsè in Rhabarbarici examine tuas ſuperauerim vires, in hac ſecunda ſacchari cauſa te neminem agnoſcere, qui tuas poſsit vincere rationes, magno admodum honori mihi adſcribent omnes, vbi me etiam in hoc viciſſe intelligent, niſi id fortaſsè obſtet, quod iunior ſeniorem vicerit iam fatiſcentem. Ne autem diutius in hiſce immoremur ſermonibus, rem ipſam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cùm Auicennæ tum etiam Raſis autoritate comprobare niteris ſaccharum antiquorum à noſtro plurimum differre, infirma ſatis ac inania eſſe reſpondeo: eò ſanè argumento, quòd horum nemo ſacchari hiſtoriam deſcripſerit, quinetiam nec quo pacto illud à natura procrearetur, & hoc arte fieret. Ac quanquam ij de vtroque ſaccharo ſcribunt, nuſquam tamen ſcriptum reliquerunt quòd alterum ab altero differat, & in diuerſis gignatur calamis: quinetiam nec quòd hoc è rore proueniat, illud ex arundinum ſucco exprimatur. Scripſerunt quidem de vtroque ſaccharo hi antiqui patres, non quòd in diuerſis natura calamis id gigni cenſerent, ſed vt poſteritatis memoriæ commendarent, ſaccharum non ſolùm à nobis arte parari, tuſis decoctis & expreſsis calamis, ſed etiam naturæ ipſius opera concretum in ijſdem calamis reperiri: Etenim ſi ſciuiſsent ij quòd ſaccharum arte paratum aliud fuiſſet liquoris genus, aliud verò quod ipſa per ſe parauit

RhaSinicum à Barbarico differt.

RhaPonticum etiam ex India afferri.

Reprobata de Saccharo antiquorum ſententia.

rauit

rauit natura, putandum quidem non est, quin huiusce differentiæ meminissent, quemadmodum sequenti capite silentio inuoluere noluerunt, quæ inter hoc & saccharum Alhaser siue Haoscer intercedit, differentiam, dum huius historiam descripserunt. Scribit Dioscorides Eleomel in Palmyris Syriæ è trunco cuiusdam arboris per se manare: verum esse etiam homines, qui vt plus liquoris consequantur, arboris cortices tundant, & prelo liquorem exprimant. Præterea de papauere agens Opium scribit è vulneratis capitibus guttatim prodire. Atqui non deesse etiam subiungit, qui papauerum ipsorum capita vnà cum folijs contundant premantque deinde, & ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphuræ duo genera recensent Arabes, alterum suapte natura exiliens, erumpensque gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens. Resina è Pinu quanquam per se facilè distillat alba nitidaque, vi tamen ignis pix nigra copiosior fluit. Quo fit vt mirari non debeas si ijsdem è calamis, qui olim saccharum per se fundebant, anteaquam ars naturæ opus præoccupasset, nunc hominum industria exprimatur, ut inde longè maior accedat prouentus. Cæterùm videtur ab omni ratione alienum, quòd absque vllo autorum testimonio, vllaúe coniectura sibi persuaserint quidam, quos te secutum video, saccharum, de quo Græci meminere, è rore concreuisse, cùm tamen sciant illud in calamis reperiri, & quòd è calamis nostrum exprimatur. Ad id autem quod inquis scripsisse Dioscoridem, Galenum, Plinium, saccharum mel esse in calamis concretum, quodq; si mel est, & mel (vt Galenus inquit lib. 3. de alimentorum facult:) nec succus sit, nec fructus, nec pars alicuius plantæ, quomodo fieri potest, quòd hoc mel arundinũ sit succus: respondeo: quòd Galenus hoc in loco de illo tantum speciatim scribit melle, quod apum artificio conflatur. Siquidem cùm ex plãtarum floribus suum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipsis omnibus palàm sit, ne fortasse censerent homines mel ex ipsis plantis prouenire, rectè nos admonet non esse mel illud aliquam plantæ partem. Cùm itaq; de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de saccharo, quod à dulcedine mel impropriè appellarunt antiqui, anteaquam proprium ascriberent illi nomen, non est quòd tuis subscribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quę non parum contra te pugnat. Namq; cùm dicat Galenus, saccharum est mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet hoc, quàm saccharum esse mel arundinũ, facilè palàm est huiuscemodi mel nil aliud esse, quàm plantę partem: cùm mihi haud verendum sit, quòd si sciuisset Galenus saccharum illud mel esse aëreum, quin is huiusce mellis historiam ita facilè silentio inuoluisset, quemadmodum nec aërei mellis, quod manna posteriores vocauerunt, historiam non reticuit. Etenim si hæc idem non ignorasset Galenus, facilè scripsisset is saccharum mel esse aëreum, cadens super calamos, ibiq; concrescens: nec pariter scripsisset Plinius saccharum reperiri in arundinib: gummi modo concretum. Id quod etiam scriptum reliquit Auicenna. Is enim quum non ignoraret saccharum nõ solùm arte fieri, sed sua sponte gummi modo resudare, assumptũ quidem, ait, sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Hinc itaq; palàm fit de hoc melle haudquaquam intellexisse Galenum, & quòd impropriè Græcis saccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodum & saccharum nostrum quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appellant Mauritani. Impropriè, inquam, quòd hoc ex rore, vt genuinum mel in aëre non confletur, sed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertissimè testatur Strabo lib: 15. de Indicis arboribus scribens his verbis. Refert Aristobulus arbores ibi esse non magnas, quę magnas siliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam iam omnibus notum est gingiber, quod conditum ad nos India mittit, nullo alio asseruari liquore, quàm siliquarum melle, quo etiam Myrobalanos, Myristicas nuces, &

alia

Lib. 1. caput 32.

Lib. 4. cap. 60.

Caphuræ genera duo.

Galeni sententia declarata.

Arbores in siliquis mel ferentes.

Saccharum nostro etiã æuo sua sponte in calamis concrescit.

alia quàm plura condiunt ac præseruant. Sed an quid pluribus de his disputandum, cùm multorum testimonio iam notum sit in Insulis quas Cannarias & Diui Thomę appellant, in ijsdem sanè calamis à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per se gigni, & aperto arundinis latere, manare & gummi modo coalescere? Quibus facilè subscribunt ij, qui hoc æuo in Indiam nauigant. Etenim ad Bathecalam Indiæ vtrunque iam vendi affirmant. Dicas itaque obsecro quid ad hæc respondebis? Nonne Galenum dices peruersissime abs te, contra historię huiusce veritatem, esse allatum? Aut fatearis hoc necesse est, aut aberrasse Galenum. Atqui ego non Galenum, sed Bosellum aberrasse non ambigo. Cæterùm quanquam hoc tantum argumento te omnibus iam defecisse viribus agnosco, nolim tamen te prius dare manus, quàm tua omnia superauerim præsidia, quæ aduersum me habes. Cùm itaque scripserim contra sententiam tuam, cùm saccharum antiquorum salis modo fuerit durum, lapidosúmque, fieri haudquaquam posse, vt mannæ vel roscidi mellis fuerit materia, eò argumento, quòd nusquam visa sit manna, vel roscidum mel, quæ super plantas, vel alibi salis modo obdurescerent, vel potius à sole contacta liquesceret: illicò mihi obijcis hoc esse falsum, & à Strabonis sententia, cui plurimùm addictus videris, alienum. Siquidem cùm scribat is, quòd super folia arundinum, non quidem super ipsa arundine saccharum reperisset antiquitas, facilè palàm fit non manasse id ex arundinum medulla, sed super folijs è rore melleo prouenisse. Vt autem firmius tuam hanc fulcias opinionem, illud etiam addis, quòd quamuis è rore vt manna gignatur, nihil est quod prohibeat, quin concrescere possit salis modo, cùm in calidissimis fiat regionibus, vbi vehementissimo Solis ardore, nõ magno sanè negotio salis modo obdurescit. Idque eò magis tibi persuades quòd non parum ad hoc conferat foliorum arundinum adstrictoria vis, ac pariter desiccans. Nec his obstare putas quòd manna, quæ in Europa nascitur, ad tam solidam non concrescat duritiem, cùm id aëris & cœli nostri clementia euenire non possit, cumque non colligatur ab arundinum folijs, sed plurimum inueniatur super lapides, raroque super cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ sunt partim

Obiectionum confutatio.

obiectiones, partim responsiones, sed profectò non vides quàm sensibus pateant meæ rationes, quamque tuæ contrario modo se habeant, cùm tantum sint coniecturæ, & tuæ ipsius inuentiones. Quæ quidem si veris niterentur rationibus, vel probatissimorum autorum testimonijs, non solùm viriliter mecum pugnare videreris, sed longè magis ingenium mihi excitares. Atqui quum tam retusis nitaris suffragijs, non magno sanè studio te comprehendam. Cæterùm ne me fortasse putares hisce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obsecro, quàm peruersè Strabonis testimonium in medium attuleris. Siquidem is (quod viderim, legerimque) nusquam scriptum reliquit super arundinum folijs coalescere saccharum, sed ibi arundinem mel sine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μελισσῶν μὴ οὐσῶν· οὐ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν: idest dixit, etiam arundinem mel sine apibus gignere, & cum non sit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertissimè probatur contra tuam sententiam non in arundine, sed ab arundine, gigni saccharum illud, quinetiam & illius esse fructum. Adhæc in magno te versari errore animaduerto, vbi ais roscidum illud mel, quod super calamis durum salis instar inuenitur, siccari ac concrescere ob ingentissimos Indiæ calores: quinetiam quòd super arundinum folijs subsidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipsum pugnat, argumento, quòd cùm in tepidioribus climatibus roscidum mel quod in mannam concrescit, facilè euanescit, quàmprimùm aliquandiu à Sole illustratur ac calescit, id quidem longè

longè magis fieri necesse est, vbi solares radij calore longè maiori regiones exurãt. Sed & illud ab omni Philosophia & ratione videtur alienum, quòd roscidum mel multò magis concrescere possit super arundinum folijs, primo tantum excessu sic cantibus, refrigerantibusque, quàm super lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi solet. Siquidem cùm lapides frigidiores sicciores que sint, quàm arundinum folia, vt vbi à Sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facilè siccent, intelligere sanè potes quàm tua valeant argumenta. Quinetiam illud, vt pote falsum, explodendum videtur, quòd manna longè minus cohæreat arborum frondibus quàm lapidibus. Etenim præter id quod omnes contra sententiam tuam affirmãt, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maximè refragatur Galenus, quippe qui lib: 3. de alimet: facultatib: ex arboribus substratis pellibus à pastoribus legi mannam, non ex lapidibus affirmat. Id quod etiam Atheneus ex Amyntæ libris testatur lib: 11. cap. 18. his verbis. Ἀμύντασ ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆσ Ἀσίας σαθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλούμενου διαλεγόμενοσ γράφει οὕτως: σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντεσ συντιθέασι εἰσ παλάθησ Συριακῆσ τρόπον πλάττοντες. οἱ δὲ σφαίρασ ποιοῦντεσ καὶ ἐπειδὰν μέλλουσι προσφέρειν, ἀποκλάσαντεσ ἀπ' αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοισ ποτηρίοις οὓσ καλοῦσι ταβαίτασ προβρέχουσι καὶ διηθήσαντεσ πίνουσι καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡσ ἄν τίς μέλι πίνοι διείσ, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον: id est: Amyntas in primo de ponderibus Asiæ, de melle aêreo vocato differens, sic scribit. Vnà cùm folijs demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus sibi mutuo incumbentibus asseruari solent: alij autem in pilas redigentes, componunt. Vbi autem iam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabætas appellant, prius rigant, mox percolatum bibunt. Et similè est ac si quis mel dissolutum bibat: hoc verò & multo dulcius est. Hæc ille. Præter id quòd scripserim ego saccharum antiquorum nunc ad nos non deferri, quòd modò arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodq; hac vindemia eueniat, ne adultæ iam arundines & sacchareo liquore prægnantes, à quibus, nõ à iuuenibus, saccharum gummi um modò antiquitus manare solebat, adeò frequentes habeantur, tu quidem hisce meis argumentis illicò reclamas & ea sanè plurimum veritati refragari affirmas. Ideoque rationem à me expostulas, qui fiat, vt magis ab adultis quàm à iuuenibus calamis fundatur succus, quum tamen hi teneriores, rariores, & succo turgentiores habeantur, quàm qui consenescentes in dies sicciores inanioresque euadunt. Vt autem hasce tuas coniecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum esse quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis saccharum expresserint. Ideoque id in causa non esse, quòd antiquorum saccharum ad nos conuehi desierit. Nam quum (vt asseueras) præclarissimorum autorum testimonijs satis superque fuerit comprobatum è calamorum radicibus Indos semper dulces elicuisse liquores, id facilius è calamis qui statim ad manus erant, elicere potuerunt, quàm fodendo humum tam ingentium arundinum radices extirpare, quæ quidẽ (vt Strabo & Solinus testantur) tricenum, quinquagenumúe passuum longitudine, tanta verò crassitudine, vt quibusdam diametrus sit ternum cubitorum. Hæc itaque sunt quæ aduersum mea scripta habes argumenta. Quibus respondebo facilè magis esse rationi consentaneum succo pregnantiores esse adultiores arundines, quàm quæ annuatim proueniunt & exciduntur. Siquidem hæ dum crescunt, maiorem humoris partem in suum ipsius augmentum assumunt, vt apertissimè videmus in omni arborum genere, quæ dum adolescunt, vsque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos si ferunt simulac aliquandiu adoleuerint, paucos admodum eos esse cernimus: quippe cùm continuò crescant, maior humoris pars, quem è terra assumunt, in earum transit alimentum, quòd vegetabilis administrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quòd omnes quæcunque extant

Amyntas de aêreo melle.

Arundines miræ magnitudinis.

Arbores quo tempore fœcundiores.

arbores fœcundiores sunt quum ad consistentiam vsque peruenerunt, quàm antea. Etenim cum tunc crescere desierint, nec subinde augmento opus sit, necesse sanè est, vt id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem se recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per insensibiles digeratur vapores. Videmus enim apertè quòd resiniferæ plantæ omnes, cuiusmodi sunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ, quinetiam gummiferæ, vt amygdalus, prunus, cerasus, resinam aut gummi haudquaquam fundunt dum adolescunt, quē admodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palàm est ex ijs arboribus quæ perpetuò fructificant, fructusque in tertium ac quartum annum ferunt, cuiusmodi sunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus succi multò pleniores sunt ac suauiores, quàm qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cum & Philosophum te, & medicum profitearis, & idem scribat Theophrastus lib: 6. cap: 16. de plantarum causis sic inquiens. Vbi plantæ in longitudinem augeri cessarunt, crispari deinde dilatarique incipiunt, sicut etiam animalia. Eadem causa est & quamobrem tædam, picemque, aut resinā nullam penitus nouellæ arbores habeant. Alimentum enim totum ad incrementa, fructificationemque absumitur. Quippe postea in tædam vertuntur, atque omnino fructibus illum destinatum humorem magna parte vsurpant. Tūc enim velut fordes naturales quædam hæc relinquuntur, cùm vis augendæ longitudinis destitit, et radix, atque vniuersa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaque ratione plus sacchari reperietur in arundinibus quæ pluribus creuerunt annis, quàm in ijs quæ vnius tantum anni spacio seruntur, nascuntur, crescunt, secantur, premunturque deinde anteaquam consistant. Adhęc an Indi etiam antiquitus è sacchariferis arundinibus quæ nobis saccharum ferunt, idem pariter expresserint, an non, mihi nunc disputandum non est, quòd nihil nostris conferat colloquijs. Atqui iam, id sanè non reticebo, quòd etsi tibi concederemus, quod non facimus, Indos antiquitus etiam arte parasse saccharum, id tamen adeò exiguum fuisse diceremus, quòd vsque ad Dioscoridis, Galeni, & Pauli tempora, nihil illius ad nos conuehebatur. Cuius rei magnum nobis potest esse argumentum, quòd longè numerosiores eæ apud Indos haberentur arundines, quæ illæsæ adolescerent, quàm quæ quotannis secarentur. Nec his obstat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cū nō repererim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentissimarum arundinum radicibus Indos vnquam expressisse saccharū, sed nasci has in aquis & ibi tantum ob cœli solique naturam, arborum radices & presertim arundines esse dulces, aqua à solibus tepefacta, tam cœlesti quàm fluuiali. Siquidem (vt ipse inquit) ea quæ apud alios & fructuum et succorum maturitas dicitur, apud illos concoctio est, quę tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Atqui hoc posteritatis memorię haudquaquam commendauit Strabo, vt nos admoneret ex hisce radicibus apud Indos saccharum fieri solere, sed vt regionis illius dulcedinem narraret, quanquam ille hanc de tam ingentibus arundinibus historiam potius fabulosam, quàm veram censere videatur, quemadmodum & Plinius. Cæterum si hæc vera sunt, potius credendum est (vt Lucanus inquit) quod ex hisce arundinum radicibus succum extraherent ad potiones parandas, quàm ad saccharum conficiendū, præsertimq; cùm in Syria, Cypro, Creta, Sicilia & in alijs sacchariferis insulis, vnde nunc saccharum ad nos conuehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Isaaci autoritatem, quem scripsisse inquis in antiquis arundinibus non inueniri saccharum, respondeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexisse, sed de his, quæ ad consistentiam vsq; creuissent, quanquam

Arbores Indicæ omnes radicibus dulces

id in meo Iſaaco nuſquam profectò reperio. Quo fit vt mihi perſuadeam, te fortaſſe in hoc eſſe deluſum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ obijcis, quòd ſi ſacchari hiſtoria apud antiquos ita ſe habuit, quemadmodum à me deſcribitur, illud te plurimum demirari, quòd id concreti liquoris Pontica nuce non eſſet maior, cum tamen aliarum arborũ reſinæ ac gummi portiones quãtitate longe maiori reperiantur, nil aliud tibi reſpondendum ſuccurrit, quàm vt naturam ipſam conſulas. Nullus profectò mortalium nouit hæc, præter illam: luſit enim illa quatenus ei libuit, ſui vnius vnicus exemplar, autor, ſequeſtra, hera, adminiſtra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc ſi conſulas non ſolùm hoſce tibi diſſoluet nodos, verumetiam quamobrem dicet, tam ingenti mole creauit Elephantos, tamque minima formicas. Atque ſi cum natura de his colloqui non poſsis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiſcus rarò maſtichen fabæ maiorem gignat, cùm tamen arbor ſit non infimę proceritatis, cur ab arbore, cuius vmbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis non emanat amygdalæ nucis maioribus: cur longiſsima Cypariſſus adeò exiguum ſemen gignat, vt ferè oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum melopeponumque plantæ tam ingentes ferant fructus, cucumerorum verò his longè minores, ego poſthac tibi facilè aperiam quî factũ ſit quòd ſacchari illius particulæ nucem Põticam magnitudine non excedant. Dicis poſtremò quòd ſaccharum apud antiquos tantum medico fuit vſui, in cibis verò nunquam, putaſque hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre ſententiam, quum noſtri plurimùm veniat in culinarum vſum. Sed hæc ſatis ridenda videntur. Etenim & ſi id Plinij teſtimonio in tuam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui ſcribat ex arundinum ſaccharo homines ebrios fieri. Id quod manifeſto eſt argumento in potionum concinnamentis etiam antiquos ſuum addidiſſe ſaccharum. At ſi reſponderes quòd de cibis, non de potibus fueris loquutus: dicerem ego id eueniſſe, quòd ſaccharum non curauerit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortaſsè ob eius penuriam, qua fiebat, vt vix ad medicamẽta ſufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Poſſem & alias afferre rationes, ſed cùm ſatis ſuperque de re hac me dixiſſe putem, & iam ferè in volumen excreuerit epiſtola, ea quidem ſilentio non ab re inuoluere libuit. Eóque præſertim quòd in meis in Dioſcoridem commentarijs adeò ſacchari hiſtoriam expenderim, vt nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum ſaccharum ab ijſdem reſudarit calamis, è quorum medullis noſtrum conficitur. Verùm ſi his ſatisfactum tibi non ſit, mannam, qua quotidie vteris, accipito, & vehementiſsimis ſolibus exponito, vel in furnum conijcito. Id ſi feceris nihil mihi verendum eſt, quin illicò palinodiam ſis meditaturus. Cæterùm putaram de pinguidine te tuas ad me ſcripturum defenſiones. Verùm cùm videam illa omnia te negare quæ Goritiæ non ſolùm contra meam, ſed aduerſus Galeni ſententiam afferebas in medium, ne teſtes habeam quorum præſidijs vti poſsim, id conſcientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cum ſciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctiſsimo, collega tuo, te ſæpius habuiſſe ſermones, facilè ab eo reſciam, an plus mihi quàm tibi credere debeam. Vale.

PET. AND. MATTHIOLVS IOANNI FRANcisco Naſcimbeno, S. P D.

Agitur de Reſinis omnibus, quarum meminère Dioſcorides & Galenus.

QVum eo natura ſim ingenio, eaq; perpetuo voluntate, vt vbi ſtudioſus quiſpiam, medicæ præſertim facultatis ſecta tor, aliquid à me petierit, recuſare non poſsim, quominus illi pro tenui mea facultate ſatisfacere adnitar, etſi nulla antea cum eo mihi interceſserit amicitia: viderer nunc profectò, non parũ à meo deficere inſtituto, quinetiam boni viri officio, ſi ad ea, quę à me petis de Reſinarum dubijs explicandis, quantum intelligam, ſilerem. Cùm non ſolùm doctrina, & eximia virtus tua, id quòd petis, iure mereri videantur, ſed etiam, quod magis eſt, noſtra diuturna amicitia nulla vnquam ex cauſa violanda, illud idem magnopere expoſcat. Non miror autem in cenſendis arborum quarun dam reſinis, multis in locis, vt ſcribis, te eſſe adeò implicatum, vt ſine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cùm certò ſciam præter te non deeſſe doctiſsimos viros & in plantaria facultate iam diu verſatos, qui non ſolum in reſinis examinandis de pluribus dubitarunt, ſed in earundem hiſtoria tractanda non parùm etiam aberrarunt: argumento quod reſinarum genera ab ipſis ſpeciebus neſciuerunt diſtinguere, nec earum nouerunt differantias: quinetiam quòd veras vocabulorum, nomenclationumque proprietates non intellexerunt. E quorum numero vnus eſt Andernacus, quippe qui, ob harum fortaſsè ignorantiam, in vertendo Galeni libro de com: medic: ſecundum genera, adeò multa confundit, vt nihil mirari debeam, ſi tibi ac etiam alijs ille non paruum faceſserit negotium in hiſce cenſendis medicamentis. Verùm vt ad id quod à me petis, veniamus, tibi ſentẽtiam meã illicò exordiar. Scribis itaque in primis legiſſe te apud Dioſcoridem Pineam, Piceamq; reſinam, quæ ſua tempeſtate ex Gallia & Hetruria conuehebatur, olim conuehi ſolitas eſſe à Colophone celeberrima minoris Aſiæ ciuitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ reſinam nihil prorſus differre à Colophonia. Atqui (inquis) ſi id verùm eſſet, tibi quidem non parum verendum fore, quin hac in re aberrauerit Galenus, quum is apertiſsimè ſcribat lib: 3. de comp: medicament: per genera, Piceam, Pineamque reſinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus eſſe præſtantiorem. Id quod etiam lib. 7. eiuſdem voluminis iterum affirmauit. Quæ omnia (ais) magno nobis eſſe poſſe argumento, non paruam inter haſce reſinas intercedere differentiam. Deinde ſcire deſideras an Galenus de pluribus reſinarum generibus meminerit, quàm Dioſcorides: cùm tibi videatur is de pluribus proculdubiò ſcripſiſſe, quòd præter eas de quibus ſcribit Dioſcorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgò vocant Seplaſiæ Græcam, atque etiam Hiſpanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quàm quòd ex figulinis impura ſumitur, & vbi purgetur in frictam mutatur. Adhæc, ſcribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon phyſema illi vocatur, quæque Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit vt non deſit tibi ſuſpitio quin ibi lectio fuerit deprauata, vbi nõ ambigo deprauatè vertiſſe interpretẽ. Quinetiam præter has meminiſſe Galenum (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæque, quam omnino te ignorare fateris, etſi ſcias ſtrobilum nil aliud eſſe q̃; pinum. Atqui cùm in alio loco idem ſcribat Galenus πιτυΐνον φύσημα ſeu pinea &c: videtur quòd nihil differat pinea ἀπὸ πιτυΐνου φυσήματος, quũ tamẽ idem Galenus lib. 8. de ſimp. medicam. facultati inter has manifeſtam interponat differentiam. His ſubinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderique tibi,

Reſinarum implicata hiſtoria.

tibi, inquis, pineam hanc à cæteris differre, quòd peculiariter περὶ πιτυΐνου φυσήματος,
de Strobilina, pineaque idem meminerit Galenus: sed quòd non vides de tot resi-
narum generibus scripsisse Dioscoridē. Postremò haberi etiam apud Galenum, in
quis, Lentiscinam atque Piceam, quæ an pix liquida sit à me scire desideras. Hæc
denique sunt, quæ tuis literis à me petis. Verùm cùm tam diligens fueris in enume-
randis resinis omnibus, nescio quo pacto factum sit, quominus Cyparissinæ memi
neris, cúm etiam hanc habeat Galenus. Cæterùm anteaquàm ex hisce te eximam im
plicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis est
nonnullas assignare distinctiones & interpretis errata còrrigere, quæ (vt video)
mentem tuam non mediocriter perturbāt. Velim itaque primum scias Colophonię
resinæ duas haberi species, quarum altera, cruda, liquida, mollisq; est, ita sanè à pi-
neo vel piceo caudice manans: altera verò cocta siue fricta, perinde ac illa quę nūc
in Seplasijs omnibus Colophoniæ nomen retinet. Hęc esse vera testatur ipse Gale-
nus lib. 7. de compos. medicament. per genera sic inquiens. Quoniam verò Pice
am, & frictam resinam, & Colophoniam appellare consueuerūt, sciendum erit ali-
am quandam esse Colophoniam Chiæ mastichę persimile aliquid habens, quemad-
modum illa & Thus. Siquidem ex hisce Galeni verbis facilè palàm est in Colopho
niæ genere, coctam siue frictam alteram haberi siccam: crudam alteram, mollem,
tractabilemque, artificio nullo paratam, de qua prius speciatim ipse meminerat Ga
lenus lib: 2. eiusdem voluminis cap: 20. de viridi Andromachi emplastro differens
his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, sicuti etiam Colophonia thuris redo-
lens, quæ nonnullis sola vocatur Colophonia, odoratu suauitatem quandam refe-
rens, sicut Abietina, & colore mediocri prædita: nascitur admodum modica, atque
ob id preciosa. Et lib. 3. eiusdem operis, vbi de medicamentis neruorū egit, de Co
lophonia cocta siue fricta inter siccas resinas peculiariter scripsit sic inquiens: Om
nium verò siccissima est, quam non nulli frictam, alij Colophoniam vocant. Prete-
rea nolim te ignorare tres haberi resinarum species, quæ è Pino proueniunt, inter
se differentes, quarū duę è caudice manāt, tertia verò è nucibus, quas Gręci στροβίλους
vocant. E caudice manantium, altera quidem est omnium præstantissima liquida,
mollis, albaque, arboris ramentorum, foliorum, omnisque immunditiæ expers, &
(vt Galenus inquit) thuris redolens, & vbique syncera, Colophonia propriæ ap-
pellata. Ac ea est hæc de qua inter liquidas resinas meminit Dioscorides. Alte-
ra sordida est & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon
physema, quòd hæc in ipsa arboris germinatione exudet. Hæc .n. ea ratione exo-
leta prouenit, quòd tunc temporis vniuersæ plantę humor longè magis distribua-
tur ad noua germina producenda, foliaque nouella nutrienda, quàm ad aliud pera-
gendum naturæ opus: quo postea fit, vt quę eo tempore manat resina, cæteris de-
terior habeatur: quemadmodū de thure scribit Plinius quòd Vere à Sabęis legitur.
Hoc verò quum haud lateret Theophrastum lib: 9. cap: 20 de plantarum historia:
Terebinthum & Pinum, dicebat is, & si quæ resinam aliæ fundunt, cædendas esse
post germinationem affirmant. Postrema verò est quam Strobilinam vocant, quæ
tantum è pineis nucibus prouenit: Στρόβιλος enim pineam nucem designat, non pi-
num arborem ipsam, vt te tibi persuasisse video. Adhæc illud quoque te scire opor-
tet, haberi in resinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam
vtrasque ex ijsdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies
cùm pingues liquidasúe, tum etiam siccas ac exoletas proferunt resinas, ea nimirū
ratione de qua superius diximus. Itaque in pinguium seu liquidarum genere ea pre
cipua esse videtur, quę Colophonia appellatur, ac alia quęcunque illi similis, quę in
æstate & autumno suis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter

Colophoniæ duæ species.

Pineæ resinæ genera tria.

Pityinon Physema.

Resinarum liquidarum et aridarum differentia.

siccarum verò genera exoletarumque, ea in primis habetur quę Pityinon Physema vocatur, deinde quæ in fictilibus aduehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideoque dicebat Galenus lib. 3. superius citato, Omnium esse siccißimam, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam dicunt, & huic etiam succedere, quæ ex figulinis impura et despumata sumitur. Quinetiam his ambabus licciorem esse, quę dicitur Pityinon Physema. Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodum Terebinthinam, alias vero inarescere, sicuti Strobilinam. Sed has sanè omnes inter aridarum genera reperio descripta apud Dioscoridem, vt clarius postea intelliges. Postremo & illud etiam scire debes Andernacum minus rectè vertisse πιτύινον φύσημα id est, picea germinatio, quòd Gręcis πίτυσ pinum non piceam designet. Cuius erroris seipsum accusat, cũ illud idem modò piceam, modò pineam germinationem vertat. Hæc itaq; præfari prius oportebat, quàm petitioni tuæ responderem.

Andernaci versio improbatur.

Dioscorides de resinis omnibus, de quibus & Galenus, scripsit.

Nunc verò vt ad rem ipsam me conferam, non video de pluribus resinis scripsisse Galenũ quàm Dioscoridem, quanq; hic non ita diligenter, vt Galenus, earũ enarrauerit species. Resiniferæ ergo arbores Dioscoridi, præter Cedrum, de quo is postea peculiariter scribit, plures quàm septẽ non sunt, nempe terebinthus, lentiscus, pinus, larix, picea, abies et Cyparissus. De quarum omnium resinis idem Dioscorides speciatim meminit, nec de pluribus video scripsisse Galenum. Nec obstat quòd apud ipsum plures videantur esse resinarũ appellationes, quæ non reperiũtur apud Dioscoridem, vt est exempli causa Pityinon Physema, & quæ ex figulinis impura sumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec speciem, sed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus in quib. asportantur, aut maiorem aut minorem præstantiam ostendit. Præterea quanquam certum est Dioscoridi Colophoniam aliam non esse, quàm pineam vel piceam, non tamẽ dicam ob id aberrasse Galenum, quòd (vt inquis) lib. 3. de comp. medicament. secundum genera, Colophoniam à pinea & picea differre scribat. Quandoquidẽ quamuis de siccis resinis agẽs differre asserat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea quæ Pithyinon Physema dicitur, nullibi tamen reperies affirmasse illum à Colophonia differre pineam aut piceã, quæ selectißima sit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, propriè Colophonia appellata. Ideoq; scire debes quòd vbi eodem libro in tuo Galeno reperis pineam resinam cæteris minus præstare, contra priorem ipsius Galeni sententiam, & eam ob causam infimum ferè ibi habere locum, non esse id erroris Galeno adscribendum, sed interpreti Andernaco. Quippe qui peruersè admodum illa Dioscoridis verba à Galeno ibi allata inuerterit. Quandoquidem Dioscorides piceam, non pineam in penultimo collocauit loco sic inquiens. προάγει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη καὶ μετὰ ταύτην ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυΐνη καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ᾽ ἃς ἀριθμοῦνται ἡ τε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη. id est. Terebinthina resinas omnes antecellit, proxima lentiscina, & e pinu & abiete, has sequuntur picea & strobilina. Quibus palàm est pineam resinam non postremũ, vt tu ab Andernaco deceptus putas, sed tertium bonitatis locum obtinere. Cęterùm quo pacto fricta siue cocta parari debeat, non solùm è pinea piceaque, sed ex cæteris liquidis, diffusius scribit Dioscorides, quamobrem non est quod putes frictam fuisse illi incognitam. Quandoquidem hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideoq; lib: 3. eiusdem operis dicebat idem Galenus (vt antea diximus) omnium verò siccißima est, quam nonnulli frictam, alij verò Colophoniam apellant: & lib. 7. Pineam resinam, dicebat, & frictam & Colophoniam appellare consueuerunt. Atq; ea quæ sordida & impura in figulinis afferebatur, aridã illam esse facilè crediderim, quam ab abiete, piceaq; manare diximus, cum is inter aridarum species hanc etiam reposuerit. Nec aliam ob causam dicebat ille, quòd hæc vbi à sordibus purgabatur, fricta fiebat, quàm quòd expurgari nequiuisset, nisi ad ignem colliquesceret. Quo postea fiebat, vt cùm sui natura esset arida, non po-

Alia versionis Andernaci reprehẽsio.

Resinæ pineæ præstãtia.

fuerit tam paruo temporis interuallo igne calefieri, quominus illicò aridior fieret, coctæ frictæue Colophoniæ similis. De ea autem quæ à nucibus pineis emanat strobilina vocata meminit Dioscorides lib. primo cum inquit: τῆς μέν τοι ξηρᾶς ἡ μὲν ἐστι στροβιλίνη, καὶ ἐλατίνη ἡ δὲ πευκίνη ἡ δὲ πιτυΐνη. id est. Quæ uerò aridarum generi ascribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliȩ ex abiete, picea & pinu exierunt. Quibus palàm est non solum Strobilinæ meminisse Dioscoridem, sed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud est apud Dioscoridem sicca pini resina quàm quȩ πιτύινον φύσημα uocatur: quinetiam nil aliud figulina, quàm quæ à picea abieteque sicca colligitur. Quæ quidem, vt hoc etiam æuo, ad nos comportantur impuræ ac aridæ siccis arborum folijs & corticum ramentis vitiatæ, quibusdam in receptaculis è suarum plantarũ corticibus paratis, ita nihil sanè prohibet, quin credamus easdem aduexisse antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quȩ postulas an picea resina, de qua scribit Galenus lib. 3. de comp. medic. per genera, liquida sit pix, de qua pluries idem meminit, respondeo, hanc haudquaquam esse picem, sed piceæ arboris resinam sua sponte manantem: Etenim liquida pix nunquam sua sponte fluit, sed arte accensis igne pinis, quæ in tędam contabuerunt, vt pluribus disseruimus in nostris in Dioscoridem Commentarijs. Hisce itaq; cùm rationibus, tum allatis Galeni testimonijs non solùm quæ prius confusa de resinis videbantur, iam clara, aperta, ac extricata cognosces, sed etiam quòd in resinarum historia nihil à Dioscoride dissentiat Galenus, quodq; plura quàm is habeat earundem genera. Quinetiam fortasse plura Goritiæ vel Vtini de resinis te didicisse fateberis, quàm Patauij, cum ad me scribas, ibi te adinuenisse neminem, qui ex hisce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiam addiscebas. Vale.

Aridæ resinæ à quibus proueniant plantis:

Galenum nihil à Dioscoride in resinarum historia dissentire.

PET. AND. MATTHIOLVS IOANNI FRANCISCO Nascimbeno Medico. S. P. D.

Declaratur quæ sit æris nigri squama apud Galenum.

ET si antea ad ea non respondi, quæ, datis ad me literis, de nigri ęris squama, à me petieras, de qua lib. 2. de comp. med. secundum genera cap. 2. de giluis emplastris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi persuadeas haudquaquam euenisse, quòd non semper accinctus sim quominus tuis satisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris facessat, sed quòd pluribus fuerim mensibus occupatus in augendis excolendisq; meis in Dioscoridem cõmentarijs, nec ab hisce studijs sine iactura potuerim ingenium meum auertere. Atqui quum otij nunc aliquid supersit, diutius sane differre non possum, quin tuis humanissimis literis respondeam. Scias itaq; velim quòd quanquam non negligenter perlegi cùm antiquorum, tum recentiorum libros, qui de metallicis scripserunt, non memini me tamen legisse apud quempiam reperiri æs quod suapte natura nigrum fuerit. Sed haberi ęs aureo, argenteóue colore ex rubro nigrescente, asserit Plinius lib. 34. cap. 2. sic inquiens. Aeris tria genera, Candidum argenteo nitori quàm proxime accedens, in quo illa mistura præualuit: alterum in quo auri fulua natura: tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hęc est & ęs, cuius ratio reddi non potest: suo colore preciosum ad iocinoris colorẽ vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaq; sunt æris colores de quib. meminit Plinius, qui longè diffusius de ære scripsit quàm cęteri qui ante vel post ipsum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio fit mentio, nisi quispiã fortasse diceret, illud nigrum esse æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cùm sit (vt ille inquit) cæteris præstantius, præstantior etiam fuerit eius squama.

Aeris genera.

& medico vsui competentior. Hæc fortaſse opinio tibi non diſpliceret, præſertim vbi eam pluribus, efficacioribusq; rationibus augere adniterer. Nec dubito quin te in hanc ſententiam longè melius adducere poſsim, quàm tui illi Præceptores, qui dicebant, imò nulla dubitatione (vt ais) affirmabant, illud eſse Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non ſubſcribit ſententia, nec etiam videtur aſtipulari Galenus, nolim ſanè, vt ignorata huiuſce rei veritate ijs acquieſceres. Ideoq; diligentius queſtionem hanc diſcutere oportet. Dioſcorides lib. 5. duas tantùm æris ſquamę ſpecies habet, de quibus diſserit his verbis.

Probatiſsima æris ſquama quæ.

Probatiſsima ęris ſquama eſt, quę in Cyprijs ęrarijs ex clauis Cyprio ęre confectis craſsa decutitur, Helitis, ideſt clauaris ꝓprie dicta. Damnatur cõtra, quę vulgari ęre aut cãdido cõfecta fuerit tenuis et infirma, quã et nos reprobamus, maximè approbãtes craſſam. De his duabus, nec de pluribus ſcribit Gal. lib. 9. de ſimp. med. facultatib. et Paulus Aegineta in 7. et Aetius in 2, nihil prorſus de nigri ęris ſquama differẽtes. Quo fit, cùm apud Galenũ et cęteros ęris ſquamæ duæ tantũ habeãtur ſpecies, vt neceſsariò harũ alterã nigri ęris ſquamã vocauerit Galenus. Quoniã autẽ in medicamẽtis parãdis, pręſtãtiora, ſelectioraq; expeti ſolent, quum Helitis ſquama Dioſcoridis teſtimonio probatiſsima ſit, infirmiſsima verò altera, aliter ſanè mihi cenſendum non eſt, quàm quòd Galenus pro nigri æris ſquama Helitem intellexerit, quæ in Cyprijs officinis à rudi ære, è quo claui fiebant, ad nauium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec leui ſanè ratione adducor ad credendum id proculdubio

Squama æris nigri eſt Helitis.

eſse verum, quum certò ſciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus claui parabantur, alio non fuiſse colore, quàm nigro: tum in primis quòd non ſolum æs rude, ſed argentum & ferrum ſuapte natura nigrum contrahant colorem quamprimum in ignem conijciuntur, tum deinde, quòd æs ipſum, ſimulac è ſua fluit minera, coitque vel in maſsam, vel in virgas digeritur, illico ſuperficietenus nigrum reddatur. Sententię noſtrę ſubſcribit Plinius cap: 9. eiuſdem libri ſic inquiens: Exurente .n. coctura æs nigrum conficitur. Cęterùm ſi à me percontareris quî fiat vt æris ſquama, quæ ignium vi tantum nigreſcat, ea longe magis præſtet, quæ à repurgato elaboratoq; ære excutitur, è quo cacabi omneq; genus vaſa parari ſolent, cum tamen vnũ & idem ſit æs, & ex eadem minera prouenerit: dicerem id non alia euenire ratione, quàm quòd pro conflandis clauis, rudis tantum æris virgæ ſumantur. Siquidem hæ dum ignium vires experiuntur, vt inde claui fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo poſtea fit, vt ſubinde malleis percuſsæ, craſsiorem, pleniorem, ſolidioremq; exuant ſquamam, quàm quę decuſsa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, vt fieri quotidie videmus in ærarijs officinis, vbi varia vaſorum genera malleo & incude, nullo accedente igne, conflãtur. Etenim æris huiuſce ſquama cum tenuis ſit & parũ contineat excremẽti, in quo maior ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, vt Dioſcorides inquit, & ferè inutilis in medicamentorũ vſu. Ideoq; rectè dicebat Galenus Helitem ſanè principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſsimæ omnium eſſe ſubſtantiæ. Quamobrem in ea perpetuò ſum ſententia, quòd vbi lib: 2. de comp. med. per genera in giluo illo emplaſtro & in alio Heræ ad vlcera contumacia Lib. 4. eiuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama ęris rudis, non elaborati. Quippe quòd (vt prædiximus) expurgatũ æs, è quo cortinę, cacabi, lebetes, cæteraq; vaſa cõflantur tenuem admodum ſquamam remittunt, minimeq; excrementoſam: cuiuſmodi eſt albi æris ſquama (vt Plinius eſt autor) quòd hoc non parùm argenti contineat. Hæc itaq; ſunt, quę tibi de re hac reſcribenda putaui, quibus ſi tibi ſatisfactum eſse putabis, gaudebo mihi ſane plurimum: at ſi fortaſse ſecus euenerit, velim vt pro tua humanitate meam non accuſes ignorantiam, aut negligentiam, ſed quòd plura non repererim, quæ viderentur meliora. Vale.

FRANCISCVS PARTHINVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

NEMINI hoc vnquam mortalium hactenus concessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantumcunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodò placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non valuerint adipisci, id suæ imperitiæ tenebris in alijs obruere contendant. Quorum quum molesta, & inhumana sit ingratitudo, tum non ferenda est hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipsi, quibus nihil bonum, & elimatum placere potest, in optimis fastidiunt, sed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate spolient. Ac quamuis ea sit in te constantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiusdam Lusitani hominis ingratissimi, & ab omni humanitate alienissimi, imperitissimam in tuis scriptis temeritatem: tamen postmodùm nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par sit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem instituera s, pariter & censuras in eius grauissima errata penè ad finem perduxisse, non minus tua, quàm omnium reliquorum causa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defensionis partes per neminem commodius subiri, nec per vllum facilius, & clarius huius insanam vecordiam, quàm per te ipsum retegi posse existimarem. Nunc autem quo consilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum isto nugatore, nescio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuum hac in re nonnihil vituperem propositum. Quòd si ita tibi persuades, vt non tanti æstimes Lusitanum, quem nemo aditu, nemo congressu, nemo conspectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt istam dissolutam, & præcipitem loquacitatē irretitam retundas, magis tuam eruditionem, quam summam esse nullus dubitat, quàm reliquorum consulis iudicium. An quo singulari doctrinæ lumine facilè tu huius falsitatem animaduertis, idem quoque de omnibus censes? Erras profectò mi eruditissime Matthiole. Quot erunt, qui casu in hunc hominem incident, quos istius falsitas à veritatis studio impediat? Quot ille nondum satis instructos, et in hac facultate roboratos suis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius scientiæ tyrocinia adhærescunt, aut nec dū tua doctissima scripta expenderint, tantò periculosius ab hoc veteratore inducētur. Qui adeò perfrictę frōtis est homo in aliena reprehēdēdo, in suas fabulas intrudēdo, adeò perfidiosus in alienis scriptis violādis et (qui imperitorū mos esse solet) adeò pcliuis est in sua cōstituenda sentētia, vt vl' mediocriter doctos nōnihil fortè cōmoueat. Huius ipudētię tu nō occurres? Eā quū tu sine omni tua molestia cōprimere valeas, cū omniū reliquorū detrimento libidinosè grassari patieris? Dicā id, q̄ sentio Matthiole,

non

non tam vt cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hâc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo cōspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis communibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, vt nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta sit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria non compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit vt omnes grauissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil istorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem fecisse) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeóne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, vt corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisque viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis, summus, & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suū in te intimum affectum declaret, & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odiosa confidentia, virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumque virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super commentarijs in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat, ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se translatam operam alienam (quod crimen est longè omnium turpissimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etiam enarrationibus suis inseruit, quod non iustissimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque alijs visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eo quoque modestiorem se præstare, quod ingenuum Philosophum decet.

Hactenus

Hactenus ille. Quid ſyncerius? Quid magnificentius huiuſcemodi viri grauiſsimo teſtimonio? Vt recreare potius te debeant talium, & tot clariſsimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines eſſe portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipſam humanitatis naturam exuerit. Si monſtri hoc ſit ſimile, talem in lucem eſſe editum, et in commune humanum cõſortium fuiſſe productum huiuſcemodi hominem, qui ea rodat, laceret, conuellat, in ea inſaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intemperantiam conuincãt, qui ſua gratitudine, & candore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniam ſuperẽt. Quorum ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus reuocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te deijciat. Abſit, vt non multò plus eruditiſsimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Luſitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipſe per te commodè, & opportuniſsimè confutare poſsis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cùm iſto ſubeunda homine. Alij ſuis impediti negotijs, alienæ difficulter ſe ſubijciant falci. Cęteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimillimũ) tibi hanc reſeruant prouinciam. Indignum ſe arbitrantur de eius diſceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cuius labores ſint attentati, cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros reijci, quod ab eo ſit accerſitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſsimè eſt commentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, contra peruerſorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſsime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγνωρία σεαυτὸν καταχλείνῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſsè imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtum ſcarabeum è tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſsimis ſuſurris, & fœtore iſta contaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliquiſe confecturos ſperant. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſsima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non abſoluta, ſplendidè adumbrata, non expreſſa. Quid? Vereor Mathiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuũ ſilentiũ moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui et priorum ampliſsimorũ beneficiorum pœnituiſſe te dicant, cùm tãti ea nõ ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulſa nobis hanc moleſtiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentiſsimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Luſitanus ita nequiter tua inuaſiſſet opera, implorãdus, & excitãdus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuiſsima aſperſa labecula, tua niditiſsima nobis reſtitueres opera. Nũc qd viuus ceſſas? Quod tũc à mortuo nos obtinere nõ poſſe penè iniquũ putaremus, quãto id erit deploratius, quãtò iniquius à viuo non impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, ꝙ victus, et tuo iudicio, ꝙ grauiſsimũ eſt, ſuperatus, manũ cõſerere cũ iſto imbelli trãsfuga abnuere cẽſeberis? et ea iam tacitè cõdemnare,

demnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dissiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctissimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, et mẽtibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitissimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuissima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, & visu iucundissimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatissimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secum volutabit? Noli tantum locũ dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, & eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecæ scrinijs delitescat, quòd nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum sollicitè, non satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficijs te cumulatissimè prosequi valeat, timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutantur humanitate, & summo reipublicę amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, vt confido, adipiscentur) suis maleficijs tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt consequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per communem omnium literarum amorem, quibus animum semper habuisti deditissimum, declara, quàm mala cœcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, dispelle istorum inuidentiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius sana in eis mente vti, quàm in illis suum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum sapientissimis summam vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui ante quam sapere didicerit, omnium se agitatorem præbet. Quod quum tua postulet sapientia, eruditio, existimatio, tũm nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctissimè nobis elucubrasti, ea nunc aduersus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, salua, illæsa, & intacta posteritatis memoriæ tradas, simul & ipsum sua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditissime Matthiole, et quamcelerrimè nostrę satisfacias omnium expectationi. Viennæ Austriæ, Quarto Nonas Septembris. 1557.

PET.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIUM Liber Secundus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS Medicus, Petro Cannizero Prothophysico Cæsareo. S. P. D.

NESCIO quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarissime vir) summos, & præstantissimos viros, quo magis excellunt, quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumnijs impeti, ac lacessi. Quo minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicę vtilitatis, non id pręstantię culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui improbitatem (vt quidam fortasse putant) sed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametsi minus sit nouum, minus inusitatum, vt ab honestissimo quẽquam impediat instituto, tamen miserum est, & certè deplorandum, quum vnà cũ ipsa virtute nata sit inuidia, liuor cum primordijs emerserit, & hæc omni tempore suam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis suæ nunquam in obscuros, ignaros, abiectosque exercere solet, sed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel sapientia, vel alijs quibuscunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresque euaserunt. Vtpote quæ cùm eò loci euehi non possit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis se extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, si quò magis quis inclarescat, eò vehementius in illum hæc se iaculetur vipera, & sæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertissem, & labores, conatusque nostros ab inuidis dilacerari comperissem, gaudebam sanè, & meæ propè cuiusdam felicitatis esse ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarissimorum hominum communi fortuna me non segregari. Ob idque decreueram potius inuidorum rabiem silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium facessere: præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemque vanissimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem Commentarios editas ab Amatho Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantissimo: quumque præter id comperissem hunc quamplurima ex commentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus, pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Censuris in eius deli

ramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Ob idque consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquem tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctissimos & honestissimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrociniũ suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idque eò magis mihi faciendum suadebat, quòd iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, & ipsius hominis damnosa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quã exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iam diu nouerim (vir clarissime) quantum doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumque te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosque mittere decreui, sed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, sed quòd eximia virtus tua id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitissimi huiusce hominis nequissimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & postremò autoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumque virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi nõ est, quin tuis etiam præconijs nostra augeantur præsidia. Nam vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumque discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis.

Commentarij in Dioscoridem magno labore sunt editi.

QVum itaque non sine magno labore, magnaque industria Commentarios in Dioscoridem edidissem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclarisque materiæ medicæ studiosis hosce labores nostros non ingratos fore sperabam: sic neminem tam peruersum, inuidum, improbumque fore iudicaui, qui non potius optimi consuleret (vt ingenuè fatear) candidos nostros, & synceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his existimaret. Etenim quum semper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & studij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque nostrum in hac facultate valere iudicium crediderim

ingenui

ingenui honeſtique viri munus eſſe putaui, ſua induſtria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium ſtudioſorum vſum in publicum promere. Hanc itaque ob cauſam hoc mihi ingenuum, honeſtumque videbatur, vt id quod vnuſquiſque in quolibet ſcientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnaque lucubratione, obſeruantiaque ſibi priuatim, & non quaſi priuatum, & ſibi proprium fuerit aſſequutus, contineat, ſed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat: Hoc cùm iampridem à me eſſet factum, non ſine fructu fortaſſe, nec (vt audio) abſque magna multorum præclariſsimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametſi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam, non leuiter ſum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum ſuſciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & latino ſermone cuderentur. At dum acriori, intentiorique, quàm hactenus, in hac verſor opinione, & iam opus prælis Eraſmianis ſubeſſet, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiuſdam Luſitani intemperantia. Id quod non parum fortaſsis ab hoc meo me diuertiſſet inſtituto, niſi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuiſſem, quæ tot præſtantiſsimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen non adeò hominum iudicio ſtare volui, quin & ille Luſitanus, quem immodeſtiſsimè in meos inuehi commentarios audieram, non nihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta poſſe duci temeritate, vt ea, quæ paſsim ab omnibus penè probarentur, ſine magna ratione, & conſilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui ſedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philoſophi munus, & meæ modeſtiæ ſemper duxi, nō ea peruicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & ſanius aliquid ſentirent. Equidem putabam quòd cum Luſitanus ille omnium vltimus Dioſcoridis codicem expendiſſet, adeò omnia cribraſſet, & excuſsiſſet, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque iſtius Centurionis nomen, quem centurias quaſdam digeſsiſſe aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, eueniſſe cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò aſcriptas, nihil aliud quàm inuidentiſsimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obſeruare potui. Neſcio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps et inſaniſsimè damnet, an improbitas, & inſignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipſis, quæ in alios calumniatur, ſuas agit prædas, & tanquam ſua quaſi vindicat. Verùm vt ſuam agnoſcat inſcitiam, nec ſuis calumnijs quicquam noſtræ detrahat autoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in poſterum fortè honeſtiſsimum noſtrum, vel aliorum impediat curſum, cogor ſanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad poſteros relegare, ſi præſentibus culpis ignoſcerem. Licebit itaque nobis noſtra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne ſi hæc ſilentio diſsimularem, aliquis tandē modeſtiam noſtram in conſcientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos laceſsiuit, ſecum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquiſsimè diſcernat vtriuſque controuerſiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ ſingulatim mihi reſpondendum meminero.

Ingenui viri munus.

Quam ob cauſam Cōmentarij in Dioſcor. latinè ſunt editi, & plantarum imaginibus illuſtrati.

Cur edita hæc ſit Apologia.

AT videte obſecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Luſitanus, non quaſi de herba ſibi ſit certamen, ſed quaſi mecum de regione contendat, quam, homo inconſtans, iam pridem turpiſsimè, ac impudentiſsimè deſeruit. Nec enim (inquit) veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tempore Meum in Italia non niſi à paucisſimis

Calumnia prima de Meo.

mis medicis feri, quem sequutus postea Marcellus Virgilius vir alioqui doctissimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit. Nunc, quod sciam, nullum Italiæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus Senensis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres, Mesues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nursiæ montibus Meum nasci affirmant. Quod ita esse crediderim, cùm apud Bononiam quoque nascatur, vt testes sunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola Ferrariensis, & Caspar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accusandus igitur Matthiolus est potius, cùm magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentissimi Patres, qui desudantes Nursiæ montes, vt eam inde eradicarent, ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta vsus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cùm ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè dissimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solùm exponerem sententiam: nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè crassiores, vegetioresque quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deinde, quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea, quòd mansæ parum omninò acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cùm non nisi à medicis, ijsque admodum paucis ipsum feratur, magnum et euidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si vbique in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaque palàm est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatique, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia, potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio

Calumnia refellitur

Mei consideratio.

Meum, quod circumferiur à genuino pluribus dissidet notis.

Vulpina Lusitani religio.

gitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudęorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè lacessiuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet.

Calumnia secunda.

Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauissimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quòd à Plinio non nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis. Illyrica quoque duorum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari possit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quàm tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. An non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palàm fit, Grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctissimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subijci opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem & studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, capite XXX. Castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea libro XXXIII. capite III. apertissimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens libro XVI. capite XXIII. nullum hanc florem. nullumque fructum edere ait, quorum oblitus libro XXXIII. capite VIII. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio summo vtique autore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quã propriam. Te potius miror Amathe, qui quòd tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadet, non licere censeas. Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari. Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quàm de laboribus nostris agis, rapinam æstimandam censemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusque, quàm furtiuam frugem ex aliena

Plinium quandoq; nõ satis sibi constare.

Animaduersio in Lusitanum.

na messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitijs adoriri? Optimorùm ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumque potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse posis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui posideat, vbi possim postea refici, adepta victoria: sed tantū medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros, deprædatus sit, deindè quòd falsissimas, friuolasque calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd vbi aliquid suo marte cudit, in grauissimos, frequentesque labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non sit munus, conuitijs ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere videbuntur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem.

Calumnia III. de Amomo.

A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senensis cùm nos vero carere Amomo sciret, vt illum tamen habeamus, in Lusitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatum contendit: mea tamen sententia fallitur, cùm hucusque Amomum verum incompertum sit. Hæc ille.

Calumniæ depulsio.

Sed planè falsò, cùm plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomum ex India in Lusitaniam conuehi, nunquā eò quemquam remiserim, vt ille somniasse videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterum cùm eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet conijcere quidem non possum, nisi quis fortassè in eius maleuolum animum hæc reijciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentarijs nostris latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ meminerim.

Calumnia IIII. de Calamo Odorato.

AD CALAMVM odoratum veniamus, vbi ille grauiores, sicut ipse putat, in me admouet machinas, quas idcircò non magno sanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua prudentia, aut ratione, sed suo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophrasti, & Plinij testimonio certò affirmauerim radicem, qua pasim Odorati Calami vice vtuntur Seplasiæ, legitimum, genuinumque esse Acorum: quin & quòd scripserim Calamum odoratum harundinum esse, non radicem, quibus refragatur his verbis. At mea sententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophrastus & Plinius, in Calamo Odorato calamum, & nō radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem desiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium est legere libro XXIIII. capite II. in quo cùm Calami odorati iuuamenta enumerat, sic inquit. Efficacissima autem in omni harundine, quæ proxima radici: efficacissima

cissima & genicula. Per quæ verba manifestè percipitur, quòd in omni calamo, siue harundine, radix efficatior est pars. Qua de causa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda est, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac præciosa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato vsi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem attinet, si quis introspiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus? Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui accuratius priusquàm scripserit, pensitauit, sed quàm turpiter ipse potius decipiatur: quippè qui temerè Plinij, & Dioscoridis grauissimorum authorum abutitur testimonijs. In primis enim vt eius argumenta dissoluam, & tanquàm inania, & irrita monstrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophrastus Calami odorati radices adeò desiderarint, vt nusquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficacissimam in omni harundine eam esse partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, latinique sermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexisse Plinium? Namque examinaturus, quæ nam partes in vniuerso calamo cæteris præstent, ne non radices, vt Lusitanus sua quadam malitia, vel for tassè imperitia in me distorquet, sed partes radicibus proximas cæteris præstare inquit: quod facilè prudens animaduertet. Nec enim aliam ob causam putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi crassiores, vegetiores, robustioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, vt etiam calami ipsius genicula efficaciora pariter ipse existimauerit Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & crassiora. Quam ob causam Calamum illum prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum, quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si melius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solùm deponet hanc iracundiam, sed fortassè etiam noscet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait. Calamus Odoratus in India nascitur, melior est fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Lusitanus intelligit. Quippe calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbique occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (vt ille contendit) vt ipsa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioscorides ipse respondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonullarum stirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco, in Crateogono, in Gramine, in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsque nonnullis. Sed relinquamus hæc (inq;) quæ legere nō vocauit Lusitano, & alios cōsulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit. Hinc lib. de senectute; Culmo geniculato, inqt Cicero. Hęc si animaduer

tiisset Amathus, aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset, tam non fuisset insulsus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reique herbariæ peritissimum, eius sententiæ, quam damnat, nullam soluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultam, videar persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, vt vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat: vt non veritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primùm quòd nusquam visa sit radix inter valdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, vt quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, vbi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami odorati esse contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui scripserit odoratum calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in nostram concedere sententiam Lusitanum fortasse mouebit, quòd à Galeno dictum est, quippè qui scripserit calami odorati partium essentiam esse in caliditatis, frigiditatisque cõiugatione temperatam, & minimùm habere acrimoniæ, cùm tamen gustantibus palàm sit, radicem hanc non obscurè esse acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hisce itaque satis iam comprobatum censemus sua in sententia hic hallucinari Lusitanum, nec pluribus est hæc nostra defendenda causa. In sequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus ostendemus, radices has legitimi esse Acori. NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aspalatho contra nos affert. Est verò Aspalathus (vt Ruellius testatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Insula affertur, & illud, lignum Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falsum euertere contendit, audiendus est, quum re vera lignum hoc, ex quo coronę parantur, ex arbuscula humili, crebris spinis aculeata, in insulis Rhodiorum, & alijs Græciæ locis ceditur, non verò ex oliuæ speciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucensem insignem apud Ferrarienses pharmacopolam huiusce ligni frustum brachialis crassitudinis, solidum, graue, multis interceptum nodis, quod è Græcis hominibus sub nomine Aspalathi acceperat. Erat enim lignum coloris subrufi, cui simile in Hispania apud Taraconenses & Valentinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicem discipulum, qui vbique magistros habet pharmacopolas, à quibus sic institutus discedit, quasi ab Apollinis, aut Aesculapij reuertatur oraculis. Sed venit mihi in mẽtẽ, ne quoq; iniuriã his faciã, quibus pręceptoribus se toties vsum iactitat. Verũ seu ab ijs hæc sit edoctus, seu ipse ingenio hęc excogitauerit (malo n. non à me hæc agitari testimonia, q̃; ad hæc inuestigãda tantũ frustra suscipi laboris) ego profectò Rhodiũ illud lignũ multùm distare ab Aspalatho certò scio: quòd

Calamus odoratus communis vsus, vnde afferatur.

Calumnia V. de Aspalatho.

Calumnia retunditur.

quòd primum illud cortice tenus rubens non ſit, ſed potius albicans. Aſpalathus enim Dioſcoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram penè referat. Quo argumento credidêre quidam Santalum rubrum legitimum eſſe Aſpalathum, quã quàm & illi aberrauerint. Sed & id clariſsimè demonſtrat, Rhodium lignum nullam cum Aſpalatho habere cognationem, quòd ſcribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortaſsè pluries deguſtauit, hunc guſtu eſſe acri, & ſimul adſtringenti vi præditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioſcorides. Quòd autem huiuſce ligni planta ſit Oleaſtri ſpecies, id maximè fatentur Rhodij, qui eius hiſtoriam ex Melita Inſula ad me ſcripſerunt his verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus eſt arboris, longitudine hominis metam non excedentis. Naſcitur arido, & ſaxoſo tractu, fronde perpetua Oleaſtri æmula, floribus albicantibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij inſtar craſſo, à quo rami prodeunt rari, ſpinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis, albicantibus. Quibus palàm eſſe arbitror Rhodium hoc lignum ab Aſpalatho admodum eſſe diuerſum, & Luſitanum vnà cum Ruellio in eodem verſari errore. Quippe (vt præmiſimus) Aſpalathus tantùm cortice tenus, non vt ille exiſtimaſſe videtur, in tota ligni ſubſtantia, adeò ſaturatè rufeſcit, vt purpureus appareat. Quinetiam cùm Aſpalathus in Rhodo proueniens, frutex ſit ſurculoſus (vt teſtis eſt Dioſcorides) non arbor procera, rationi conſonum non eſt, vt ad brachialem craſsitudinem adoleſcat. Cæterùm quòd de re incerta non modò contendat, ſed tam facilè audeat affirmare, deteſtandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, tamque indignum ſapientis grauitate crediderim, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis explo ratè perceptum ſit, & cognitum, ſine vlla dubitatione defendere.

Rhodium Oleaſtrum non eſſe Aſpalathum

Rhodij Oleaſtri hiſtoria.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Luſitanus exiſtimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nullis poſsim me defendere rationibus, acriori morſu in nos inuehitur his verbis. Confirmat Marcellus Vergilius ſe ſic in antiquiſsimo Dioſcoridis codice legiſſe. Caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquando maiorem, anguloſumque, flores luteos, & in ijs ſemen Verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Vnde facilè credere eſt, vt hæc peruerſa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinẽ attinens: quanquàm eam quoque à Plinio prætermiſſam animaduerto. Vnde Matthiolus Senenſis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. capite V. qui vltrà quòd in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. capite X. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarij, ramulos ſerpylli modo humi ſparſos tribuit, folia verò Lenti ſimilia: cui quoque eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Immò in deſcribenda hac herba Plinius à Dioſcoride variat, cùm Dioſcorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terrã ſparſos Aegyptiã Inulam habere tradat. Ille verò nõ Lentis folia, ſed Serpylli potius poſsidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd cap. xxi. eiuſdem libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe aſſerit, non amaram: vt liquidò conſtet Plinium de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriã feciſſe, nõ verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, ſi Plinij autoritatẽ in hac parte ſubticuiſset, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primũ cùm credat, Pliniũ de hac Inula prima mentionem feciſſe, quum (vt diximus) potius de ſecunda Aegyptia agat.

Calumnia VI. de Helenio.

agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reijciendam; quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro XXIII. Capite V. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippe quum propè essent duæ illæ Plinianæ autoritates. Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præterijt, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortassè quis putet me id totum subdolè in Typographum reijcere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij verba per Typographum eò translata libro XIX. Capite V. ibi ascripta non legantur, sed libro XXI. Capite X. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nihil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, vt priores Italicæ editiones nostræ vnumquemque certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus quòd adeò sim excors, vt tam indecenter, tamque fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, Capite quinto, à me eo loco citata, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. Siseris satus mensibus Februario, Martio, Aprili, Augusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed torosior, amariorque. Inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mista saluberrima: pluribus modis austeritate iuncta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt suam Lusitano detegam negligentiam, vel fortassè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro decimo nono, capite V. Helenij, siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis imprimùm Lusitanus conijcere poterit, id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam.

Lusitani imprudentia.

Calumnia vii. in vnguento Sampsuchino

SED IAM sese offerunt recriminanda, quæ in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quę nulllis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, et quę pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosque alios celebres viros Sampsuchus

psuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro delitijs habita sit: Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtraque differentiam Galenus, & Paulus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Amaraco, quam prius noscens Dioscorides vigilantissimus, oleum Sampsuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuersam distinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioscoridem, Parthenium est, vt tertio libro facilè quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioscoridis esse opinantur, miro modo cœcutiunt, nam etsi verum sit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum simplicium de Maro nullam faciant mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioscoridis Marum, ob nominis vicinitatem esse, dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari, tanquam rerum diuersarum, meminit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc animaduertisset, non sic facilè cespitasset, nec hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubijs meam suspenderim sententiam? an velis tu potius, vt præcipiti quadam arrogantia in istam tuam incurram vecordiam? nisi incredibili arderes libidine nostros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præsertim cùm non desint clarissimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siquidẽ non desunt rationes, quæ ostendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum posse designare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, vel improbare libuit. At si aliquid in re difficili & suspecta asserere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum esse debet, magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum esse translatum. In qua re tametsi authorum certa desint testimonia, non tamen huius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum designare præ se ferant. Siquidem cùm sit Galeni proprium institutum simplicium medicamentorum vires ex Dioscoride describere, idque præsertim seruare in his, quæ viribus non vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionesque consumere. Quandoquidem tam raras, vtilesque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd in vnguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamẽtorum facultatibus, vbi fortasse deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisq; perstrinxerit, nec plura dixerit, q̃; quòd sua vi excalfaceret, et siccaret. Id quod etiã egit fortasse lubẽs, q̃ latius de eo scribere statuisset lib. I. de antidotis in Hedichroi cõpositione. Hęc nobis dicta velim, nõ affirmandæ tantũ huiusce opinionis causa, sed tuæ refellendæ

Calumniæ confutatio.

fellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem sequeris. Nimirum quòd in obscuris, incertisque nusquã soleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim causam probabilem reddere, eoque præsertim quòd sciuerim ijs esse etiam rationes, quibus se tueri possint, nempe Serapionis testimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco scripsit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam posset destrui autoritas. Hæc itaque si rectè, sincereque perpēdisses, non modo te ipsum nouisses, sed & fortassè puduisset ita te iniuriè in me conspirasse. Reliquum nunc est, vtinam tibi tua detegam errata, ne alios in posterum ducas in errores. Inquis tu Lusitane, apud Dioscoridem, Galenum & Paulum Sampsuchum, & Amaracum admodum inter se differre. Id quod esse falsum, & à veritate alienum, illicò probari potest ex ipso Dioscoride, quippe qui libro tertio de Sampsucho agens, scriptum reliquerit: Sampsuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatissimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facilè videtur probare etiam Galenus. Ipse enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico nasci scribit, et Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. 1. de compositione medicamentorum secundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quàm Sampsuchum. Etenim cum Cyziceni Sampsuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusique ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro xxi. cap. xi. sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, et Syria Sampsuchum. Et cap. xxii. eiusdem libri: Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cyzico laudatissimum, et odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum vocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosque neruos, & vuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis, non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manuscripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum vnguentum odore iucundissimo redolens parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quãtùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrantia plurimùm pręstasse scribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro 1. de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari, & Amaraci oriri plurimum, parum verò in alijs regionibus, præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbique abundet Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim vbique scatent campi, horti, areæ, plateæ, semitæ, ac colles, adeò vt nullus in Italia sit locus, vbi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci nasci plurimum, vbi Amaracinum vnguentum omnium odoratissimum parabatur, & nobis iam comprobatum sit Sampsuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, satis etiam comprobatum esse putamus, Lusitanum

sitanum medicæ materię ignarum, & tam Dioscoridi, quàm Galeno idem esse Sampsuchum, quod Amaracum. Demum an Dioscoridis Parthenium Cotula fœtida sit ita vulgò vocata (vt Lusitanus certò sibi persuadet) is postea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex ijs floribus vult parari Iasmenũ, quos Itali vulgò appellant Gelsimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, sed tantùm suis nitatur verbis, non est cur multis cum illo agam. *Calumnia VIII. de Iasmeno vnguẽto* Sat enim mihi esse existimo, cùm scribat Dioscorides parari Iasmenum (id est violaceum vnguentũ) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri posse, vt ex alijs paretur floribus, & ex ijs pręsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. *Depulsio calumniæ.* Quin etiam superuacaneam hîc omnem verbositatem esse censeo, eò quòd in commentarijs nostris satis superque comprobatum sit, eos procul dubiò decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cùm is rationibus argumentisque nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicumque vt audio se putat) non vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illũ nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus.

IN PINO autem vt Theophrastum defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. *Calumnia IX. de Pino.* Longum profectò, nec minus difficilè esset omnes Pini species percurrere. Illius tamen (Theophrasto authore libro tertio de historia plantarum. x.) duæ sunt species, altera vrbana, altera verò syluestris. Syluestris verò in Ideam, & Maritimã partitur. Nam Idea, id est montana, rectior, celsior, materiæque crassior est, sed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria vtili, in qua nux conspicitur rotunda, breuique dehiscens. In Idea verò tanquam nux syluestrior, oblongior est, viridis, minusque hiscens. Hæc ad Theophrasti mentem, quę vera esse nullus hucusque in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senensem qui omninò hęc suo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, se in syluestri maritima Pino obseruasse nuces non quidem rotundas, sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscentes: in montana verò non oblongas, sed breues, & ad aperiendum faciles. At nos reuera Theophrastum verum vniuersaliter dixisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendisse, aut potius, vt noui aliquid alijs dixisse videretur, in mediũ hæc afferre voluisse. HAEC ILLIVS SVNT VERBA. *Lusitani figmẽta explodũtur.* Cæterùm an vera, vel falsa, syncerè, vel subdolè prolata, candidissimus quisque lector, qui nostros legerit cõmentarios facilè conijcere poterit. Explodenda enim detestandaque sunt Lusitani figmenta, quę hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum, nec delusum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quod vtriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quòd autem vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (vt ex se ipso fortassè me iudicat Lusitanus) is ꝓculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano Maritimã obseruauerit Pinastrum. Quippè in maritimis hisce locis duo habẽtur Pinastri genera, quorũ alterũ strobilos profert spithama longiores: alterũ verò breuiores paulò, cõpactili duritie conclusos, nec per se facilè dehiscẽtes. In Tridentinis verò montibus, quemadmodũ et in Bohemia, quę Pinu vbicũq; syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longè maritimis breuiores, infirmioresq;, quæ cùm primùm inaruerint, illicò dehiscunt, & ab arbore decidũt. At si quis ad viuas, virentesq; huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines postremæ cõmentariorum nostrorũ editioni appictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non veremur, quin

facilè conijciat, nostrã in plantarũ historia fidẽ falsò à Lusitano improbatam, ac cognoscat subindè etiam magnam illius imperitiã, & apertã in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophrastum reijcere, sed nostro climati causam assignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanum, quippè qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negauerim Pinastros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cœli, solique illius immutata natura.

Calumnia X. in Hippocampo.

VENIO AD Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficilè admodum sit absque vlla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampum appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clarissimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quòd Latinis flexuosus equus, si quo probari possit, esset ad manus.

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiam, sanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, atque Achillem, Nereidasque supra Delphinos, & Hippocampos. Quæ quanqàm demonstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij authoritate quis vnquam rectè affirmare poterít, Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos equi vel dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos non esse pisces, sed ingentes fortassè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores: nisi hæc potius fabulosa censeamus, quàm vera. Nos autem cùm iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui equiculos illos, vel marinos dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum equiculorum imagines commentarijs nostris adiungere, non ea tantùm causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnumquemque, præsertimque Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verùm non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quę de Hippocampo antea scripsimus, doctissimos Dioscoridis interpretes, & Græci sermonis peritissimos secuti, quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi Hippocampũ. Quibus subscribere videtur Plinius lib. XXXII. cap. XI. At cùm inter Locustas nulla spectetur, quæ magis flexuoso dorso erucas, quas Græci κάμπας vocant, referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta spectari potest, ne fas sanè fuerit tam petulanti ore affirmare, nostram, & aliorum opinionem, tanquã absurdam esse spernendam, cùm tamen rationibus, & authoritatibus comprobatam vnusquisque facilè cernat.

Calumnia XI. de satiuo Cucumere.

MVLTA etiam contra nos de satiuo Cucumere effundit Lusitanus procacius magis, quàm verius, sic inquiẽs. Cucumer nõ vbiq; satiuus reperitur, qua de causa multi non sine ingenti errore Citrulum, quem Peponem esse certò scimus Cucumerem appellant, vulgarium forsitan voce seducti, qui in Italia ferè vniuersa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant sed, vt dixi, non sine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouissimus extat Matthiolus Senensis in suo Dioscoride Hetrusca lingua confecto. Est igitur Gręcorum Cucumer, siue Cucumis dictus sic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi crassitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, presertim si in flore existens in fistulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius lib. XIX. cap. V.) mira longitudine, & ad fistulæ complementum crescit, & hac de causa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, crassus, atque instar anguis

flexuosus

flexuoſus ſit. Naſcitur enim in ſimili planta, quæ Cucumis ſylueſtris oritur. Raro in Luſitania Cucumer videtur, ſecus autem in altera parte Hiſpaniæ, præcipuè apud Salmaticenſes, vbi in magna cernitur copia, hirſutus, colore omninò viridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is eſt, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquiſitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον, id eſt maturũ Graia voce dixere. Quam vocem Hiſpani vel hodie ſeruantes nulla mutata litera, aut ſyllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius ſupremam partem conciſam fronti æſtus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem, admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioſcorides innuere videtur. Veſcimur enim Pepone Hiſpani, dum viret, nam poſtquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid tamen illius comedendum ſit, eius ſuprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus ijs non niſi maturis, contra Hiſpanorum conſuetudinem, in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem inqua ſemen continetur, tanquam improbam & malam reijciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte contenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehenditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines è carne intima, in quo ſemen habetur, abſtinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe. Solus ne inter tot eruditiſsimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum inſectaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm videaris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opima ſpolia congeſsiſti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè ijs ſecum gaudeat, quę publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me conſtruuntur hic verba? Sed audiat ipſe Luſitanus quàm hic toto aberrauerit cœlo. Etenim ſententiæ noſtrę haudquaquam obſtare, ſed plurimum aſtipulari cenſemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore eſſe dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paſsim in Italia proueniunt, & quos falsò Luſitanus Pepones eſſe contendit, plerunque incurui ſpectantur, vt æſtate tota videre quis poteſt in clariſsimarum vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò ſi hæc ignorat Luſitanus, medicos nõ conſulat, ſed olitores. Nam ij oſtenſis incuruorũ cucumi num millenarijs, facilè craſſam hanc caliginem ab ipſius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo paſsim vtimur, verum & genuinum eſſe manifeſtò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his verbis. Particulatim Cucumis floret, ſibi ipſi ſuperfloreſcens, candida lanugine obductus, magisq; cum creſcit. Hæc ille. quibus palàm eſt Cucumeres noſtri vſus legitimos eſſe. Quippè ſi Luſitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorum hortos ſæpè ſe contulerit, vniuerſos videbit cucumeres, illos ſcilicet, qui nuper emerſerunt, & iam primùm ad iuglandium quãtitatem intumuerunt, ſibi ipſis in cacumine ſuperfloreſcere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc ſententiam noſtram, ac quàm plurimorum clariſsimorum ſcriptorum à Luſitano falsò improbatam illud ſanè luce clarius oſtẽdit, quòd ſatiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem ſunt folia, ijdem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuerſum denique facies, vt libro quarto teſtatur Dioſcorides, & lib. VII. cap. VI de hiſtoria plantarũ poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus. Tanta enim inter haſce plantas intercedit ſimilitudo cognatioq;, vt ſi ſimul ſerantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoſcantur. Nec propterea negauerim, quòd Cucumis ille, qui ſua longitudine

Amathus ſuas enarrationes in Dioſco. ex Matthiolo tranſcripſit.

Calumnia refellitur.

ſerpentis ſpeciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipſe olitorum mangonio, è vulgaribus noſtris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui ſcripſerint flore in fiſtula, vel harundine demiſſo, Cucumim indè mira longitudine creſcere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque ſuam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum ſe diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè ſato ſubindè ſemine, quod exemptum ſit ex hiſce prę longis mangonio illo paratis, in poſterum per ſeſe eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum ſcimus, non ſolùm in Cucumeribus, ſed etiam in Cucurbitis, præſertimq; in ijs, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Luſitani fert opinio prælongi non erant) et huiuſce formæ cauſam reddere vellet. Fortè (inquit) primò natum ita audio vnũ, mox ſemine ex illo genus factum. His itaq; palàm fit (vt Luſitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is verſetur errore. Quippè ſi (vt idem falsò contendit Luſitanus) vniuerſum Cucuminum genus ſponte ſua ita prælonga proueniret, ſtolidum ſanè eſſet id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres ſui natura non eſſe adeò in longitudinem protenſos manifeſtò demonſtrat Plinius, quippè qui ſcribat Cucumeres in Italia eſſe quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam ſi ſpõte ſua ea eſſent forma (vt Luſitanus ſomniaſſe videtur) ſcripſiſſet quidem naſci Cucumeres in Italia quàm breuiſsimos, in prouincijs quàm longiſsimos. Adde quòd etiam experimento conſtat (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) quòd Cucumeres ſic Italis vocati in ſuppoſitam aquam deſcendere nitantur appenſi, & contrà refugiant, et vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum ſupponatur apertũ. Id quod proprium eſſe Cucumeris affirmant præclariſsimi rei ruſticæ, plantariæq; ſcriptores. Prę ter id, ſi guſtum conſulas, nulla penitus ſaporis vel odoris differentia inter perlongos Cucumeres illos, & vulgares noſtros cognoſci poteſt. Adhæc cùm tria Theophraſto, & Plinio ſint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumque, hoc maximè etiam Luſitano aduerſatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus ſtatuerit, preſertim cùm etiam Auicenna lib. 3. de tuſsis curatione ſcribens tria ſtatuat Cucumerũ genera ſic inquiens. Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi & Cucumeris cõmunis. Ad id autem, quod Columellæ teſtimonio afferit Luſitanus ſatiuum Cucumim anguinum vocari, quòd forma anguium referat ſpeciem, nil aliud nobis reſpondendum ſeſe offert, pręterquàm quòd falsò id Columellæ acceptum referat. Conſtat enim anguinum Cucumim nil aliud fuiſſe Latinis, quàm Cucumim ſylueſtrem, quemadmodum ſylueſtre Alliũ Dioſcoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, ſed quòd in ſylueſtribus naſcatur locis, vbi facilè ſtabulantur angues. Cæterùm quòd anguinus Cucumis ſylueſtris ſit, non ſatiuus, teſtatur in primis Lucius Apuleius ſuo de ſimplicium medicamentorum libro, capite proprio de ſylueſtri Cucumere, quin & quidam Dioſcoridis codices, ut Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiã ſubſcribit Plinius lib. xx. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorum virorum teſtimonijs comprobare, cùm Luſitanus ipſe capite de Agreſti Cucumere, ſui ipſius oblitus, id apertè fateatur, & ſuo ipſe ſe iugulet gladio? Sed quòd falsò Columellæ teſtimonio fuerit is vſus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virũ ſanè pręclariſsimum, qui in ſuo Coerolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demiſſo flore mira longitudine quaſi anguian

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorum mangonio varias induunt formas.

Cucumerum tria genera.

Anguinus Cucumis quis.

Luſitanus ſui ipſius laqueo captus.

Luſitanus mendax.

anguina ſpecie proueniunt, quanquã Anguinus cucumis idẽ videtur eſſe, qui Syluestris, multò infra magnitudinem ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At ſi ita: demus huic bono viro à ſua forma lõgiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miſer, quòd nõ aliã ob cauſam hę differentię plantis addi ſolẽt, quàm quòd à reliquis earundẽ generibus diſtinguantur? Non neſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerũ genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquã, cũ ſignis omni luce clarioribus vincatur à teſtibus, et propria confeſsione vrgeatur. Comprobat etiam cucumerem noſtratem non eſſe Peponẽ, cùm in primis ſapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cũ ſcribat Symeon Sethi Grecus author, Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè ratione fieri poteſt, vt cucumeres noſtri vſus fuerint pepones, quippè qui eò magis amareſcunt, quò maturiores euadunt, vt Theophraſtus ſcribit lib. VI. cap. XIIII. de plantarum cauſis. Præterea ſi Peponum facultas expẽdatur, conſtabit ſanè ex Galeni ſententia, quòd deuorati bilioſos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeõ ille aſſerit) ſua dulcedine efficiunt, præſertim cùm inbilioſum inciderint ventriculũ. Ad hęc confricata Peponũ caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nẽpè alphos, lentigines, ephelidasq; abſtergit dulci, quo imbuitur, ſucco. Id quod ex noſtratis cucumeris affrictu nunquàm cõſequeris. Nec obſtat quòd Hiſpani cucumerem noſtrum (vt Luſitanus inquit) Pepanũ vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originẽ ducant, omninò credendum videtur Latinas rerũ nomenclaturas rectius aſſeruaſſe eos, quàm cæteras nationes. Demũ fabuloſum eſſe ſcimus, & Luſitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus cõſenuerint. Sunt enim domi noſtrę Flandri, qui nobis ſeruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus deteſtantes. *Luſitani figmentum exploſum.* Nec obſtat ſcripſiſſe Galenum à Peponum carne intima, quæ ſemen continet, abſtinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorum ſeminibus vnà cum carne veſcimur. His itaq; poterit Luſitanus fortaſsè noſcere quàm in cenſenda Cucumeris hiſtoria fuerit hallucinatus, & ſubindè palinodiam meditari. Nam ſi ſecus fecerit, quum ſcribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs verò quàm maximos prouenire, cumque Luſitanorum regio, qua ſe oriundũ facit, ad vltimas Europę oras habeatur, & ob id cæteris fortaſsè magis ab Italia diſtet, verendum ſanè eſt, ne rei medicæ ſtudioſi qui hęc perlegent, Cucumerem Luſitano maiorem nuſquam ſe vidiſſe affirment. Sed nimis fortaſsè prolixè Cucumeris cauſam egi. Equidem hæc nimia eſſe fateor in re minimè obſcura. Veruntamen vt huius calumnię et maledicta aliquando ceſſent, omnis eius eſt obtũdenda verboſa importunitas, ne ſi fortè breuior ſim, iure ſibi cedi putet, minusq; ſibi à nobis ſatisfactum clamitet, &, qua eſt inani arrogantia, non ſilentio, vel diſsimulatione vanè ſe victorẽ glorietur. IAM DE CARPESIO pauca ei reſpondeo, de quo agens Luſitanus capite de Pipere, poſtquam ibi de Caryophyllis egit, noſtrum ibi ordinẽ, & doctrinam queadmodũ in cęteris ſequutus, ita aduerſus nos ſcribens cõminiſcitur. *Calumnia XII. de Carpeſio.* Caryophyllis Carpeſium proximũ eſt, quod Cubeba Officinis dicitur, vt lib. I. meminimus, & Actuarius confirmat. Non .n. Carpeſium Zedoaria, ſiue Zurunbet Arabum eſt, vt Matthiolus augurat, quũ potius, vt dicimus, Carpeſiũ Cubeba ſit. Hęc falsò Luſitanus. FALSO, inquã, quòd à nobis nuſquã ſcriptum ſit Zedoariam, ſiue Zurumbet, eſſe Carpeſium. *Luſitanus impudentiæ & mendacio notatur.* Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mẽdacemq; locutionẽ? Quis non deteſtetur huiuſcemodi hominũ genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac impoſturis candidiſs: quoſq; lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendũ? huic aſſentiendũ? Nequaq;. In confeſſo enim eſt omnibus hominibus huiuſce ſcripta ſui ipſius eſſe figmẽta, mẽdacia, vanitates, adeò vt iam omnibus ſtomachũ cõmouerint. Sed quantũ hallucinetur miſer, dũ ſibi perſuadet Zedoariã, & Zurumbetũ Mauritanis nihil inter ſe differre, poſtea audiet, cũ innumeros illius errores promulgauero. SEQVITVR, vt quid de Artemiſia dicas, videamus.

 mus.

Calumnia XIII in Artemisia.

mus. Artemisia duplex est, altera latifolia hortensis, odore acuto, sapore verò amaro; altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Lephtophyllos apellata. Nec enim in eam imus sententiam, quòd Matricaria hęc Partheniū sit, vt Matthiolus contra omnes grauissimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria sit. Nam Partheniū, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillę similis est, vt suo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihilq; ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorū testimonijs, quibus satis superq; nobis comprobatum est, Matricariam vulgò vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subindè vllis indicijs ac rationibus contra sententiam nostrā scripserit, sed sua tantùm falsa opinione ductus, non est sanè cur cū illo pluribus agam: sed illū in se ipsum latrantem relinquam. Verū vt huiusce hominis imperitiā pluribus detegam, & procacitatem compescā, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Lusitanus Artemisiā duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemq;, alterā Matricariam tenuifoliam dictā, quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridē legerit. Qui etsi scripserit alterū Artemisię genus folio esse tenui, non tamē ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον quū ea ꝓpriè λεπτόφυλλον dicatur, quā quidam Dioscoridi adulterinā putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridē, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortēsem esse plantā, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Adhęc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariā non esse secundi generis Artemisiam. Alterū quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria nō visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum cādidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circūseptus, vt in Anthemide. Alterū, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeo maiorem Artemisiam ęmulatur, adeoq; illi congener est (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendū non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq; plurimū à prima Artemisia differat, non est sanè censendū, quin eius differētias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides, sed cùm inter primū & alterū Artemisię genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis crassitudinisq;, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, nō fuit illi opus alterius Artemisię notas pluribus explicare. Demū & illud vnicuiq; contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorū nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alterā nec etiam primā esse amaram, quemadmodū reperitur vulgaris Matricaria, quę amaro admodū gustu sentitur, adeò vt parū ab Absinthio differat. Quod etiā argumentū præbet in caliditate et siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa, Galeni testimonio, excedat Artemisia. Hęc itaq; si quis rectè perpēderit, nobis quidē minimè verendū fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatē facilè deprehenderit. Quòd autē Matricaria non sit, quā vulgari appellatione Cotulā fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Partheniū esset, quū hæc omni ex parte Anthemidē adeò referat, vt tantū ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nā dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemidis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò nō habet, sed Anthemidis Matricaria verò contrà. At si obiecerit Lusitanus cū ad summū vsq; Coriandrū adoleuerit, & suū iam ediderit semen, quę in sumitatib. sunt folia, adeò parua tenuiaq; spectari, vt Anthemidis folia quadātenus referāt, quumq; dicat Dioscorides, Partheniū folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantū folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facilè. Siquidem cùm neq; Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neq; Serapio, qui eandē seruat regulam, legat particulā illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulā illam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, pręsertim cùm plantarū comparationes re-

Amathum in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

Matricariā nullam esse Artemisiæ speciem aperte probatur.

Cotula fœtida non est Parthenium.

ctius, exactiusq; fieri debeant, cùm plantæ ipse adolescunt, vel constant, quoniã hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt: non autem cùm primum oriuntur, vel cùm consenuerint, quo tempore genuina foliorũ forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanũ maximè pugnat, quòd cùm Cotula fœtida lõgè acrior sit, quàm amara, adeò vt ea sedem abstergentibus ardorẽ nõ obscurũ inferat, ob idq; vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Partheniũ esse nõ potest. Quãdoquidẽ Dioscoridi Partheniũ nulla saporis acredine cõmendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tãtillo. Postremò cũ sexcenties iam expertũ sit Matricariã ea omnia præstare, quę Parthenio ascribuntur, palàm sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiã nostram friuolis quibusdã argumẽtis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinã tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa conuinci.

Calũnia XIIII. de Symphyto Petræo.

CAETERVM quum anteà scripserim in meis cõmentarijs Italico sermone primùm in lucẽ editis Symphytũ Petręum à me hactenus nõ visũm, quasi me negligentiæ inertięq; accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis, quas Ioãnes Falconerius Anglus secum afferebat, Symphytum Petræum erat, quod Consolidam nõnulli apellant, quæ (vt testatur Ruellius) familiaris Gallis admodũ est, & eam sua lingua Buglã vocant. In Italia quoq; nasci cũ Paulo Castiliono medico affirmamus, quanquã Matthiolus eam nunquam se vidisse tradat.

Confutatio.

HIS LVSITANVS non tantùm in me inuehitur, vt putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ glorię, quippe qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verùm si (vt solertes decet scriptores) Italica eadẽ cõmentaria secũdo edita, anno à CHRISTO nato M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petręum me per memet adinuenisse. Id quod is nunquã per sese, vel per alios fortassè fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Nõ enim vna die vniuersa seges in horreũ congregari potest. Quo fit, vt accusari iure nõ possim, vbi quandoq; fassus fuerim, me hanc vel illam non nouisse stirpem. Pręstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri, vt doctior, diligentiorq; viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusq; dici potest.

Calumnia XV. de Sparganio.

AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, siue Xiphidion Officinarũ Spatula fœtida est, cùm inter se maximè conueniant. Vnde Matthiolũ Senensem hic errare certum est, qui Sparganium non esse Spatulam fœtidam cõtendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non cõperiri, in quibus semen claudatur, dicat: quod falsissimũ esse, qui Spatulę fœtidę mediocrem habẽt noticiam, norunt. Proindè Sparganiũ Spatulã fœtidam esse certũ est. Hactenus ille.

Calumnia contunditur.

Demiror sanè tam perfrictam hominis frontẽ, qui quasi omniũ rerum naturam, plantarũ omnium intimã notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, cõfestim me errare accusat. Cognoscitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitę consuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ studiosis (vnum tantùm Ruelliũ excipio) sed & cęteris omnibus, quibus aliqua sit stirpiũ cognitio, in confesso est nil aliud esse Spatulam fœtidam vulgò appellatã, quàm Xyridem.

Spatula fœtida est Xyris, non Sparganium;

Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidã referat, foliorũ odore facilè indicat nomenclationis occasionem, quippe quoniam si digitis confricentur, fœtidum admodum odorem fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tiresia, vel talpa cæcior sit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam õnibus sanè notis Xyridẽ referre. Hãc à nemine descriptã reperio, pręterquã à Matthęo Syluatico Pandectarũ authore, qui eam Iridi similẽ reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridẽ referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrẽ Iridem, à quo quantũ distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indagãda plus operis, ac laboris, quã Lusitanus impenderunt.

Calumnia XVI. de Siderite.

NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quę de Siderite obijcis, in qua magis ac magis tuam detegis rei plãtarię inscitiam, cum ita memoras. Cõspicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aspero, Saluiæ magnitudine, tanquam Marru-

bij albicante, et per circuitũ tanquam quercus dentato, quod fricatum ex ſe odorem, qualem ex Cydonijs optimè maturis oriri videmus, emittit, quẽ Dioſcorides ſubintelligit, cùm dicit, guſtu non iniucũdo, cum adſtrictione aliqua. Hanc verò Fuchſius in ſuo herbario nouiſſe videtur, quanquã Matthiolus oppoſitũ cõtendat. Sed re vera Matthiolus eã nunquã vidit, quia ſi eam cognouiſſet, illius odorẽ ſuauiſsimũ nunquam pretermiſiſſet.

Sui ipſius nugis confunditur Luſitanus.

Hec eius ſunt verba: ſed quàm omni ſucco inania, ipſe videat. Quòd enim de Siderite prima, quã ſe in doctiſsimi viri Fuchſij herbario narrat inueniſſe, ſuas proferat cõmentitias nugas, hìc facilè demõſtrat, quòd eius folia non modò nõ ſpectẽtur quercus inſtar ſinuata, ſed nec per ambitũ vlla parte laciniata: tametſi Luſitanus, vt potius ſuam tueretur opinionẽ, quàm veritatem, id non ſit veritus affirmare. Ipſa enim Fuchſij pictura de Luſitani fide maximè teſtatur. In primis enim flores oſtendit ſpicatos in cauliũ ſumitatibus erumpentes, non autẽ in ipſis caulibus orbiculatę vertebrę inſtar, vt in Marrubio, per interſtitia diſpoſitos. Pretereà folia nulla ex parte correſpõdent, nec pomorũ Cydoniorũ odor, quẽ ſolus Luſitanus illi tribuit. Dioſcorides .n. nec Cydoniorũ odore, nec quouis alio Siderité hanc cõmendauit, ſed guſtu non iniucũdo, multa enim habentur, quę odore maximè placeant, & ſapore diſpliceant. Sed mihi ſatis verendũ eſt, an Luſitanus Cydoniorũ odorẽ huic plantę tribuerit, vt vera fateretur, an fortaſsè ſuę ſuſtinendę opinionis cauſa. Quippè Fuchſius huiuſce odoris nõ meminit, nec nobis periculũ facientibus percipi potuit. Non enim hanc ſtirpẽ ignoramus, vt ſua potius temeritate, quã ſcientia exiſtimat Luſitanus. Sed non fortaſsè à ſcopo aberraret, qui diceret Luſitanũ Fuchſij Siderité nuſquã vidiſſe, niſi appictã, quòd falsò ſcribat, Siderité hanc in vallibus naſci, vbi plerunq; ſolũ vliginoſum eſſe ſolet, Fuchſius verò perindè, ac Dioſcorides in aſperis, petroſis, ac incultis locis.

Calũnia XVII. de Trago.

MINVS acerbè aliquãtò patior, cùm de Trago noſtrã ſtudet emendare opinionem, vbi Luſitanus ita ſuam exorditur calumniã. Non prætermittẽdus quoq; eſt Ruellius, qui proculdubiò in dignoſcẽda herba iſta multũ hallucinatus eſt, qui Tragũ Iunci ſpeciẽ eſſe crediderit, cui quoq; Matthiolus Senẽſis ſubſcribit nulla fultus ratione, cũ è directò Tragũ herba ſit, ex qua vitrũ conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta ſunt à Luſitano, & ſatisdilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iuſtius, nihil æquius, fateor, vnquã in nobis eſt calumniatus, quàm quę de Trago hìc recitat. hoc modò ſi cauere potuiſſet, dũ nimis ſe ſollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidẽ fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitẽ me habuiſſe opinionẽ, quanquam inclinaret quandoq; animus ad credendũ, nil aliud Tragũ eſſe quã quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemẽ acinoſum in cacumine naſcitur rubrũ, adſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumẽto, quòd ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragũ ſine folijs, puſillis circũ ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quę omnia potius ad iuncos ſpectare quàm aliã quamuis plantã videbantur. Opinionis indicia ſubindè augebat, quòd ſequenti ſtatim capite idẽ Dioſcorides de Iuncis vulgarib⁹ egerit. Verũ quod & ſummis & pręclariſsimis cõtingit ingenijs, vt temporis ꝓceſſu plura quoq; inuenerint, et diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Re nanq; in poſterũ exactius agitata, ac perpenſa melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionẽ. Etenim cùm animaduerterẽ apud Theophraſtũ, & Plinium, quorum etiam iudiciũ in noſtris Latinis cõmentarijs ſecuti ſumus, Tragum vtriſq; Scorpionem appellatũ, quemadmodum & Dioſcoridi aculeatam in vniuerſum eſſe plantã, priorem, quę in animo verſabatur, opinionẽ diutius ſequi nõ libuit. De hac enim plãta ſcribens Theophraſtus lib. VI. cap. I. de Plantarum hiſtoria. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius. Hęc enim nullum pręter aculeum, foliũ generant. Id quod poſtea repetijt tertio eiuſdem libri capite his uerbis. Inter ea verò diſtincta genera plurimum quę aculeato folio conſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur, exiguo eſt numero, quemadmodũ diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quę poſt Aequinoctium

Autumni florescunt. Scorpius enim florem in carne extuberante sub extremo aculei profert, initio candidum, postea leuiter accedentem ad purpuram, & singulari radice, eademq; breui adhæret. Hęc ille. cui subscribit Plinius lib. xxi. cap. xv. sic inquiens. Spinosarum multæ species. in totum spina est Asparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palàm est Tragum, quem Dioscorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire folijs, sed scatere tantùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioscorides, quòd dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, sine folijs oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompsisset, sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpisimè labitur, quòd eam velit plantam legitimum esse Tragum, quę Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusq; imaginem vltimæ huic editioni addidimus lib. 2. inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen cõficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & sal, quod à planta Alkali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cũ primùm emergit, folijs prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur geniculatimq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq;, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundęq; prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen cõcluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, ijs præsertim locis, quibus salinarum areę circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus verò nõ salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimũ Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusque deprehenditur, vt eandem herbã legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea differam. Cęterùm eam constat plantam genuinũ esse Tragum, quem nos suo loco appinximus. Quippè ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbiq; scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentisima, copiosaq; oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippè quòd auelli non posit, nisi ictis ab ea manibus, vt egò mihi testis esse possum. Tantùm igitur abest, vt celari velim mea, sicubi sunt, errata, vt ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoq; hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæq; inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quũ proprium sit hominũ labi) se hallucinatũ aliquãdo agnoscere, quàm, quod extremę est pertinacię, ac vecordię, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli nõ consentias. Ac sanè in ijs cõmentarijs, quę anteà Italico euulgaui sermone, nõnulla postmodũ deprehẽdi, quę minus quàm decreuerã à nobis enucleatè, exacteq; essent scripta. Quorũ et eo ipso tẽpore non erã nescius. Verebar quidẽ sępe ne tãti operis festinatio inter tot alia, quibus

Kali & Alkali Arabum.

Kali historia.

Lusitani inconstãtia

Tragum genuinum.

Autor Tragum primus inuenit.

bus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum vtilitatē, tum facilè compensari, tum rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent, & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm vt leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem, vt improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me in tēpestiuius obijci maluerim, quàm horū resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longe accuratius in latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus, vt nullam in me ostentasset acerbitatem, nullas in optimè munita, firmataq; suas ingessisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, et synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam verò optima quæq; fœdissimè lacessit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate.

Lusitani obiectio in Amarantho.

DIXI paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iampridem est factum. At ne Lusitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipse quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthū esse Chrysocomem.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quòd Grȩcorum verborum vires tam negligēter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη verò coma. Adeò vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani inscitia, Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri posit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ij dijudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quique hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, vt ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius lib. XXI. cap. VIII. vbi sic inquit. Chrysocome, siue Chrysitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrem non solùm constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsium.

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur,

Quippè cùm Chrysocome, et Amaranthū longe inter se differant, vt clarissimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictū est, Amarantho purpureo vim esse adstringentē, siquidem mansa coma, folia, ac etiā radix adstringentē facultatē non obscurā prę se ferūt.

Calumnia XVIII. de minori Sedo.

HIS ACCEDVNT, quę in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba crassa, siue faba inuersa herba dicta est, natura frigida, non autē Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putāt, quia Vermicularis herba sapore acris est, natura verò calida, quę duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi, Sedū minus, sicut & maius, natura frigidum est. Cæterùm & planta ipsa descriptioni in toto respondet, vt iure concludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa dicta

dicta minus hoc Semperuiuum ſit. Hæc illius ſunt deliramenta. Sed ſanè vereor, ne hæc tam craſſa, tamque frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritque, ac Amathũ noſtrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioſcorides: Semperuiuum minus in petris parietinis, et macerijs, nec non ſcrobibus opacis naſcitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidoſque flores, & tenues gerente. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. XXV. cap. XIII. his verbis. Minus Semperuiuum in muris, parietinisq; naſcitur, & tegulis fruticoſum à radice, & ſurſumq; ad cacumen, folijs anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabarię illius notæ. Quandoquidem Fabę inuerſę vocatę cauliculi non inſunt tenues, ſed craſsi, ac pingues, bicubitales, & quandoq; maiores, nec folia quidem exilia, rotundaque, ſed magna, lata, ac pręlonga, flores in vmbella non herbidi, ſed plerunq; melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non eſt inutili, nec ſuperuacua, ſed bulboſa, pluribus adnatis tuberculis Aſphodeliferè modo, colore cinereo, cortice læui, & ſucco plena, ad multa expetita. Quæ in vniuerſum notæ, ſi cum minoris Sedi hiſtoria comparentur, clariſsimè demonſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto vireſcat, ac viuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro VII. cap. XIIII. de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem prætereà affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Gręcis ſempiternum deſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in vniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur vniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſè Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiã.

Luſitanus reprehenditur.

Calumnia refellitur & Amathũ hallucinatum eſſe oſtenditur.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion noſtræ vulgatę Buglosſę reſpondet, vt omninò fatendum ſit eandem eſſe herbam, cuius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò, quia videmus Bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid, vt animaduertenti notum euadet, euaneſcit, nam in cęteris ita inter ſe reſpondent, vt ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Matthiolum in hac re minus benè dixiſſe crediderim, cum Cirſium alteram herbam à Bugloſſo eſſe contendat. Sic Luſitanus ille. Cęterùm cùm vulgari Bugloſſo caulis ſit rotundus, non triangulus, vt fortaſſè per ſomnium vidit Luſitanus, nec foliola ab imò cernantur, quæ vllam roſæ ſpeciem præ ſe ferant, ſed ſpithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non ſit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euaneſcant, videantur, vulgaris vſus Bugloſſum Cirſium eſſe non poteſt, cui caulem reddidit Dioſcorides perpetuò triquetrum nõ aliquando tantùm, & angulos ipſos ſolum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Bugloſſum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, vt diximus, tereti, qui vbique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiſcant. At cùm vulgare Bugloſſum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, ſed flores tantùm purpureos, nullam præ ſe ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video cur ita ſtolidè crediderim vulgare Bu-

Calumnia XIX. de Cirſio.

Calumnia diluitur.

re Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit è vulgaris Buglossi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentarijs nostris, quæ uiuum legitimumque referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt aliàs latius explicabimus.

Calũnia XX. de Elleboro.

RELIQVVM est, vt ad ea respondeam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo periculosiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio vtantur. Hæc in nos ille. Sed an iure, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs nostris de vtriusque Ellebori viribus scripsimus, quibusque in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrũ albo esse validius, perniciosiusque (vt Lusitanus somniasse videtur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, suesque necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuriã in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eò cæcitatis, insolentiæque processit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vtpote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor causa, quàm quòd voluerit monimentum sceleris, atque audaciæ suę esse in conspectu omnium.

Exploditur Lusitani calumnia.

Lusitani inuidentia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramenta inscitiamque.

Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumnijs satis superque puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantaq; luce eas me diluisse nũc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facilè seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiant, priusquàm tam arroganter, tam temerè in eorum labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm vt eos imperitè lacessas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, vt solum tua furta commendata alijs esse velis, cætera verò, quæ tua libido sibi non vendicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidẽtia? Patefaciam in alijs tuum infidelem in meis scrinijs animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias, quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo, sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificijs, confestim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium superstitione, quòd Cybeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidissimè descistas. Etenim cum (vt audio) nunc nostræ religionis teipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusque te totum addicas, et ita non solùm in homines, sed in ipsum Deũ Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mẽtis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, & cæteris omnibus molestissimum, ac infestif-

Lusitanus Semiiudeus.

Hispani tales Maranos vocant, quos maximè detestantur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

infestissimum te exhibeas: & tumultuosissimis mentis furijs impulsus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccirco tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquando in tãta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos, tuæ fortè impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temerè irruentem declinauerim, penitusque profligauerim. Quapropter aut cessa Amathe post hac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas aut, quod vltimum est, caue, ne apud eruditos, & æquissimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia & calumnia nostrum augeant & amplificent honorem.

Cur author hanc cõfecerit Apologiam

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectaque duci ratione. Quòd si liberius in hominẽ petulantem adeò importunè lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure cõcedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumnijs, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantum in ipso est, sua imperitia & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur vniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, satisque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impunè, & tacitè sit improbis permittendum, vt suo tantum iudicio audacter reprehendant, ac contaminent omnia, quo nam omnium præstantissimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verùm vt & ipsum, si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanissimæ licentiæ, & non solùm ex alijs, verùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam, infringeda est hæc nimis arrogans, & effrænis audacia. Non arbitrabar quenquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios cẽsoria vtatur virga, vbi ipse tot vbique scateat erratis. Molestum, friuolumque penè credidissem, grauioribus impeditus negotijs, vt cum huiusce hominis disceptarem ineptijs, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, et vanam incursionem à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: Audiat bonus & egregius vir, quantò tutius fortassè fuerat honestè tacere, quàm eo pacto contra cæteros insanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius persequi, q̃; veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucem producam, vt si vel ipsemet aliquid habeat, quo ijs, quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquiescam, q̃; vt aliquã pertinacia reliquorum studia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquissimum, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentũ rerum & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque nostrum suam ferat sententiam, vbi nostras rationes diligenter expenderit ac pensitarit. Amathus

Præfatio in Cẽsuras.

non nisi quadam præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullam huiusce facti afferens rationem, nisi quod suæ authoritati, hoc est stultissimę libidini, tantum putauerit vbique concessum. Ego sanè, quæ in isto reprehendo, nisi apertissimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quàm de se prodidit ille. Atque sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facilè discernet, ita fore arbitror vt minimè eum pœniteat eius lectionis, vbi non tantùm istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoque hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa digessimus capita, ac iam tandem alijs innumeris silentio inuolutis ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpissimè offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Censura I.

DE ACORO suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quantò præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indicijs. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia proferat Iridis (vt qui viderũt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) vt non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quòd radix hæc rufescat potius, quàm subalbicet. Præterea Galanga nusquã reperta est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, sed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simpliciũ medicamentorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud verò Acorum. Ob eandem quoque causam inter Gręcos Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquã medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangã, & Acorum pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, nõ subrufescentes, & (vt Plinius inquit, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisque comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim vnquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, sed tantùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortassè dixerit, euenisse hoc magicis præstigijs, quò suam tueretur opinionem. Ac cùm ad nostra penitus obmutescat argumenta, quibus in hac re sumus vsi, illud sanè suspicari libet, hæc potius retractasse Lusitanum, vt Brasauolum à nobis reprehensum (illi enim vbique plurimùm videtur addictus) sui immemor defenderet, quàm vt veritatem, quam prius fatebatur, sustineret. At Fuchsius vir profectò clarissimus, & qui potius philosophum se existimat, quàm vt pertinax sit author, etsi iampridem in Brasauoli concesserit sententiam, visis fortassè commentarijs nostris, ac pariter argumentis, quibus eorum detestamur opiniones, qui existimant, maiorem Galangam esse Acorum, honesta quadã dicendi serie, qua suam tuetur existimationem, postremo quem edidit, de compositione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm videtur abesse. Quòd fortassè fecisset etiam Brasauolus, nisi immatura morte fuisset præuentus.

Galangæ Cyperi folia.

Lusitanus Brasauolo addictus.

Fuchsius laudatur.

Porrò Acorum non mea tantùm sed plurimorum sententia, qui in re medica multùm

multùm præstiterunt, ea sanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipsa enim si primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde syncero ruminetur gustu, nulli dubium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is meritò stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, vt ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cùm enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quòd fortassè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrãtiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Ad hæc in Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus sententiam, deindè verò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cùm flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur, quæ à grauissimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob causam velit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro xxv. cap. xiii. Acorum nigras habere radices. quandoquidem crassioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippe quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infra, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat, subniger verò qui ex albo nigricat, adeò vt subalbus & subniger color parùm inter se differant. Talis autem visitur color ijs in radicibus, quibus passim vtimur Calami odorati vice.

Ridiculum argumentum.

Apuleio in Acori historia non astipulandum.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Censura secunda.

NEC sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, vtpotè qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, fartumque, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertissimè grauissimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, vbi sic habet. Fructus autem, qui vnà cum virgultis, folijs, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis Dictamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina verò hæc.

Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his versibus.

Καὶ μαράθρον σπέρμα, καὶ ἴδ᾽ αἶον καρδάμωμον,
Καὶ ψαφαρὸν σήσειο παρθέμενος σέσιλι.

Hæc Andromachus & Galenus, aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura III. de Nigella Citrina. *ERRAT* Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaserit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopæorum vti vocabulis) Maius Mauritanorum esse Cardamomum: Minus verò id, quod Meleghetam vocant. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum semen est, quod oblongis quibusdam cõcluditur capitibus, ijs ferè similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis sub nigris, rotundis, in quibus minuta continentur semina angulosa, farcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (vt nobis aliàs satis superque ostensum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm, intercursantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, nõ video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari possit.

MELEGHETA.

Censura IIII. de Meleghetis. *QVOD* præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardamomum non sit, quis facilè conijcere poterit, quippe cùm hoc semen calice quodam, Melanthij in star, concludatur: Cardamomum verò minus (vt Serapio inquit) suum ferat semẽ nullis occlusum capitibus, colore maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est assimilis, eò quòd hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam vocant, Insubres verò Melegam, vnde fortassè accessit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cùm Meleghetæ semen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non video sanè cur consentaneum fuerit id minus vocari Cardamomum.

CVBEBA CARPESIVM.

Censura V. de Cubebis & Carpesio. *IN CVBEBIS*, & Carpesio censendis quantùm aberrat, quòd Cubebas velit, quibus passim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, vt apud Arabas nullùs habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen: ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmenta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse possit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorũ Cubeba, vt pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Censura VI. de Saliunca. *MVLTO* verò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quàm eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant, ad quod quoq; genus refertur, quæ passim vulgò vocatur Lauendula: in

quo

quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam afferat esse plantam, adeò breuem, vt necti non possit: quin & herba verius quàm flos, densa, veluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantùm ab hoc differt Pseudonardus? quum planta sit fruticosa lignosaque, Rorismarini Coronarij instar, non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti possit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Præterea Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fruticat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa proueuit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, nõ bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa. quamobrem in Bucolicis poeta cecinit. Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum nòn cernit Lusitanus, vt humillimam herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortasè etiam equo; accipiat.

CINNAMOMVM.

Censura VI. de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam verè) nos locupletet diuitijs, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclarissimorum authorum sententiam sibi persuadet. Cinnamomum esse corticẽ tantùm suæ arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcircò suę authoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatũ multa genera esse aduecta. Miror cur non se in his quoq; partibus fuisse fingat, vt maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id afferat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras petierunt, vllam huius rei afferant historiam, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens. In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recens nigrum, ex vinoso in cinerem vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultũ esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro I. de Antidotis his verbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitque hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, paucioraúe, non æquali tamen omnia longitudine sunt. Verùm quod maximum est, pedis Romani dimidium non excedit. Hæc ille. Adest adhuc liber de simplicibus medicamentis ad Paternianum Galeno adscriptus, qui etiam de Cinnamomo sic habet. Cinnamomum sunt rami ferè, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excrescunt, recta & minuta, breuiaq;, colore subrufo, & cortice extenso non rugoso, qui cortex nõn ita facilè vngue à ligno abraditur: nodulos plures & interualla habent, & in medio læues habentur. Si verò frangantur, quasi puluerem emittunt, odore omnia vincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi est, quòd sit omnium rerum odoratissimum. Quibus grauissimus accedens author Aristoteles, Cinnamomum surculum esse testatur lib. ix. cap. xiii. de historia Animalium, sic inquiens, In Arabia & Auis Cinnamomus appelata, quam surculos Cinnamomi portare, & nidũ ex his conficere aiunt. Nidificat excelsis arboribus & ramis, sed incolæ sagittis plumbatis nidum pe-

Cinnamomum est uirgultum pumilæ arboris.

runt, atque ita discusso in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum surculaceum esse virgultum fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuisum multùm attollebatur, sed Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori vel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi virgultũ esse tenue, & non solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantùm præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præsertim cùm præter assignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quò vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit repereritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit.

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

Nimis quoque vana est opinio, qui credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd mihi reijciendum omninò non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Casiæ imponendum censent, quanquàm ego semper Cinnamomum imposuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos composui, cùm vel Imperatorũ amici vel diuites essent, facilè fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs verò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni sunt verba: quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tãta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casiæ duplum, modò Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

Censura VIII. de Lacca Arabum.

Lusitani centuriæ fabulosæ.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem sententia) fuisset Lusitano, si poeticæ potius quàm medicæ facultati se totum addixisset: nam qui eo in effingendis fabulis aptior promptiorq; se præstiterit, video profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica versatis, qui diligenter istius intuebuntur Centurias, in quibus innumera sese offerunt figmenta, adeò rem seriam præ se ferentia, vt ea quis difficillimè fabulas esse noscat, nisi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum sanè non est, si à fabulandi facultate discedere nequeat, sed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præsentia ductus de Mauritanorum Lacca scripturus euadere non potuit, quin fabulosi aliquid admisceret his verbis. Qui huc vsque Cancamum Laccam esse putarunt miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum gummi odoriferum sit: Lacca verò siue mansa, siue suffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Lusitani ex India afferunt rubram, translucidam, tincturis præcipuè deseruientem, & ex ea Officinæ compositionem quãdam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (vt certò scimus) non gummi, aut arboris plantæue alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum stercus, fauagoq;, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iusto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam subtilia ab incolis sic disposita in altum ascendunt, in quibus Laccam generant, & hac de causa in Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul arboris non sunt Laccam

Lusitani Laccæ historia fabulosa.

cam ferentis, vt hucusq; omnes ferè crediderunt. Hæc illius eſt fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus lib. vi. ſuæ nauigationis, vbi de his agit aromatis ac mercimonijs, quæ Sumatra Inſula, ſiue Taprobana mittit, ſic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hec in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Hæc ille. Cui ſubſcribit Ioſeph Indus cap. cxli. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius naſci, quàm alibi gentium, non autem fieri gigniúe formicis aut ſcarabæis, vt læpidius & facetius quàm verius fabulatur Luſitanus. Præterea cũ duplex ſit Lacca, quę Alexandria Aegypti Venetias cõportatur, altera lignis quibuſdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortaſsè Inſula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ inſtar concreta, nulli inhærens ligno, non eſt cur Luſitani fabulam hiſtoriam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palàm facit, Laccam gummi eſſe arboris, non quidem, vt per ſomnium vidit Luſitanus, formicarum alatarum ſtercus, quibus etſi vbique ſcateat tota Europæ regio, nuſquam tamen viſe ſunt alatæ formicæ quæ Laccam, aut ſimile aliud excernerent. Cæterùm cùm ſatis ſuperque nobis comprobatum ſit in commentarijs in Dioſcoridẽ editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum eſſe idem, adeò vt pluribus id comprobare teſtimonijs non ſit opus, cadit, peritque Luſitani ſententia, quam ſequi nemo debet.

Luſitani fabula explodiutur.

ELAEOMELI.

TRIPLICI ſe pariter implicat errore in Elæomele: tũ q̃ ipſum defluere ſuo more fingat è Palmarum caudicibus: tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioſcoridem defluere, non vnum tantùm, Mel nimirum per ſe & Oleum ex eadem arbore manantia: præterea vt noui ſemper aliquid apportet, quòd hunc liquorem ex Indica nuce credat diſtillare. Deprehẽditur in primis error ex ipſiuſmet Dioſcoridis verbis, qui Elæomelis hiſtoriã ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocant, ex quodã caudice manat oleũ melle craſsius, ſapore dulci. Quibus palàm eſt de vno tantũ liquore ſcripſiſſe Dioſcoridẽ, nempè de Oleo, quod ob melleã dulcedinẽ vno verbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autẽ περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioſcoridis hiſtoria nunquã probari poterit Elæomel è Palmarũ caudicibus fluere, quũ is nuſquã deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius lib. xxiii. cap. iiii. vbi ex Olearũ quarundã truncis, nõ ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autẽ ex Indica nuce Elæomel manare nõ crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim, quòd huius hiſtoriæ neminem habeam authorem, præter Luſitanum.

Cenſura IX. de Elæomele.

MACER.

CONTENDIT maximè Luſitanus, vtpote qui ſemper falſa tueri nititur, Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorũ Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illũ ſeuerus iudex contumacem declarat: tantam ſibi arrogat authoritatem, vt certò putet vnumquẽq; ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verũ quũ id nulla aſſerat ratione: vel authoritate, ipſe meritò non modò contumax fuerit declarandus, ſed inſolẽs, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorũ ſubſcribere ineptijs, quã veritatem amplecti ac tueri. Atqui quũ nobis in commentarijs noſtris in Dioſcoridẽ editis, abundè cõprobatũ ſit, cũ Græcorũ, tũ etiam Mauritanorũ teſtimonijs, horũ Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentũ, vt ipſo oculorũ intuitu vnuſquiſq; videre poteſt, illorũ verò Macerem corticẽ eſſe radicis magnæ (vt apertiſsimè lib. xii. cap. viii. teſtatur Plinius) non eſt vt hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam & inſcitiam rędarguam. Eò itaque ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus nõ conſiderarunt.

Cenſura X. de Macere.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

Censura XI. de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippe qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam, eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam, hoc tantùm inani argumẽto fretus, quòd hęc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophrasti testimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed alijs quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno et autumnali tempore, sine vlla controuersia florescere. At cùm libro tertio scribat Dioscorides Corim herbam Ericæ folijs prouenire, cõstetq; id Ericam nostrã per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Censura XII. de Acacali.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim, fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegiptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructũ gerens, quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem, videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquã id scriptis commendauerit.

Myricæ genera

PALIVRVS.

Censura XIII. de Paliuro.

IN PALIVRO cõfundens historiã pede prolabitur: siquidẽ putat Dioscoridis Paliurũ & eam, de qua lib. III. cap. xvii. de historiã Plantarũ tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorũ facultatibus, illã esse arborẽ, quã Agrifoliũ vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoq; fructu Rusci modo rubente. At tam Dioscoridi, q; Theophrasto citato loco, Paliurus frutex est, nõ arbor, et semẽ in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorẽ relinquẽs seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquã spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifoliũ aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse Theophrastus inqt lib. & cap. IIII. de historia plantarũ) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm nõ ob id affirmauerim Agrifoliũ alterũ illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus forte audierit Agrifoliũ inter Paliuri genera haberi, nec vnquã legerit Paliuri differentias apud Theophrastũ, nulla adhibita distinctione, pro omni Paliuro Agrifoliũ adducit.

Censura XIIII. in eodem Paliuro.

QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio descriptum lib. xiii. cap. xix. & à Theophrasto lib. & cap. IIII. esse Dioscoridis Paliurum. Error sanè per se patet, quòd Dioscoridi Paliurus semẽ in siliquis ferat: Theophrasto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrũ siliquis nullis insertũ. Nam tametsi siliquarum non meminerit Dioscorides, sed tantùm seminis, quum tamen rara in arboribus sint semina, quæ siliquis, vel vasculis quibuslibet nõ asseruentur, non temerè censeri potest siliquas prætermisisse Dioscoridem. Nam si de Africana Paliuro scripsisset is, fructus meminisset non seminis. Adhæc quum Theophrastus Paliuro siliquas ferenti easdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas suo reddidit Dioscorides, ambigẽdum sanè non est, quin Dioscoridis Paliurus semen in siliquis ferat.

RIBES.

Censura XV. in Ribem.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem sequutus, eam arbusculam censet hortis & viridarijs familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo

lo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisque, topiarijs aptissimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborem capreolos proferentem, colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, rotundisque: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Ribes legitimæ historia.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altum magis in hoc turbulento mari vela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum velim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauseam vsque conflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc dãda vela, quæcunque se offerat molestia: maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, vt hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasq; vulgus Moschettas vocat, quòd odoris fortassè fragrantia Moscum resipiant, non solùm has non minori vi deiectoria pollere existimet, quàm Scammonia: sed exitiosissimum esse medicamentũ pariter contendit. Hoc vt cõfirmet, anilem prorsus huic subtexit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat mihi nunc suo vti testimonio) nobilissimam quandam suæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ cum semel tantùm saccharum ex hisce Rosis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamẽtum quòd nullo incommodo aluum cieret, degustasset, statim faucium & linguæ desquammationẽ, quin & ventriculi erosionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quã adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi testis esse possum) id contra Lusitani sententiam maximè pugnat, quum sæpius ipsemet id sumpserim medicamentum, alijsque frequenter dederim sine vllo prorsus incommodo, adeò vt quandoq; pueris felicissimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi potest Lusitani iudicium esse falsum, quòd mansa hæc rosa nullam penitus gustui relinquat acredinem, sed tantùm se ostendit tum adstringentem, tum etiam subamarã. Id quòd manifestè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatioue hinc degustantibus accedere possit. Mihi enim hasce rosas sæpè mandenti, vt quã doque adstrictam excitarem aluum, nihil erosionis, inflammationisque accessit. Quo fit, vt quis rectè opinari possit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, vtpotè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credẽdum sit id ab acrium, salsorumque succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharum mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq; fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cùm ad huiusmodi ditissimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas, odore per quàm suaui fragrantes, è quibus clementissimum illud paratur medicamẽtum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratũ. Quãdoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempè crebris vomitionibus, ventriculi et intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui

Censura XVI. de Rosis Damascenis.

Lusitani iudicium falsum.

Lusitani in re medica euidens imperitia

alui deiectionibus, quæ omnia plerunque ſequitur frigidus ſudor, æſtuatio, virium amiſsio, & corporis vniuerſi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hûc meritò Α'μαθῆν non appellauerit, cum eò ignorantiæ perueniſſe conſtet, vt certò ſibi perſuaſerit Ieleniabin è Perſicis roſis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Perſici arboris floribus parari debere? Sed quàm falſa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius oſtendit ipſa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclariſsimorum medicorum conſenſu nil aliud deſignat, quàm Mel Roſaceum. Sed quonã pacto Roſaceum Mel è floribus Perſici arboris parari poſsit (ah, ah, ah præ riſu ſcribere ferè nequimus) qui ſciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim vſquam. Conſtat enim per Roſas Perſicas nil aliud voluiſſe Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, vbi is de compoſitione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerſo meminit volumine: Ieleniabin ad febres et ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Roſis, nõ autem (vt Luſitani vana fert opinio) ex Perſici arboris floribus. Id quòd manifeſtè indicat, nil aliud Perſicas Roſas Auicennæ deſignare, quàm Puniceas, Perſicas illi fortaſsè vocatas, quod à Perſis in ſuas venerint regiones. Nam & nos Damaſcenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damaſco Syriæ primò ad nos peruenerint?

Luſitani in Ieleniabin inſcitia.

Roſæ Perſicæ quæ apud Auicennam.

P A L M AE I N V O L V C R V M.

FALLITVR præter id Luſitanus in ea examinanda palma, quàm Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην græcis vocatum primùm eſſe exiſtimat, quàm Nucis Indicæ villoſum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmę ſimili. Deinde verò ſua fortaſsè inconſtantia ductus, in eiuſdem capitis proceſſu, reuocata priori ſententia (qui talium puerorum eſt mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioſcoridem eſſe Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd ſcripſerit Galenus libro octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic ſe implicat errore. Quandoquidem Dioſcoridi Palma Elate nihil aliud eſt, quàm fructus Palmarum adhuc floreſcentium inuolucrum, calixq́; non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nuſquàm meminit Dioſcorides, nec (quod ſciuerim, legerimúe) antiquorum aliquis. Quo fit, vt cenſendum ſit, huiuſce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuiſſe. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Luſitanum nõ ambigimus) primò inuolucrum magnum edit, folliculi cuiuſdam inſtar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ſerie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiſcit, emerguntque flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idque eſt, quod Dioſcoridi Elate appellatur: quę ſi non ignoraſset Luſitanus, non ita fortaſsè facilè, dum duabus vult inſidere ſellis, duobus hinc parietibus caput impegiſſet. Nec nobis ſanè obſtat Galeni authoritas, qua nititur Luſitanus. Siquidem Galenus loco ſuperius citato, duo facit Elates genera, vnum quod germen eſt ipſius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm ſcribit Dioſcorides, cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud eſt, de quo diximus, aliud verò id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorũ nullũ Nucis Indicę tegumentũ, nec Galeni Encephalon eſſe poteſt. Ceterùm vt fortaſsè probet Elaten plura apud antiquos deſignare, Pliniũ in medium affert, quippe qui ſcripſerit libro XII. capite vltimo, arborem quãdam eſſe

Cenſura XVII. in Palmæ Inuolucro.

Palma Elate Dioſcoridi quid.

Palmæ Elates hiſtoria.

Galeno Elates duo genera. Quin etiam & Dioſcoridi.

Abietem

Abietem, vocatam vnguentis expetitam, quàm alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè palàm facit, quàm imprudenter velit Luſitanus aliorum errorum inſcitia ſuam tueri opinionem. Siquidem Plinius non ſatis aptè locutus deprehenditur vocabulorum ſimilitudine deceptus. Ipſe enim cùm legiſſet apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem deſignare, quin & ἐλάτην quibuſdam vocari Palmam Elaten ſiue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem eſſe Abietem arborem, & floreſcentium dactylorum inuolucrum, quod ad vnguenta ſpiſſanda expetebat antiquitas.

Plinij error, quem maximè ſequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Cenſura XVIII. de Perſea.

REPREHENDIT etiam aliorum opinionem, vt vanam, qui Perſeam arborem exiſtimant à Perſico noſtrate differre. Sed quàm ille totus ſit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatiſſimorum authorum teſtimonijs. Nam (vt Theophraſtus memoriæ prodidit libro quarto, capite ſecundo, de Plantarum hiſtoria) Perſea arbor eſt Aegypti aſpectu magna, formoſaque folio, flore, ramo, totaque figura potiſsimum Pyro proxima, niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omnique tempore perficit. Nouus anniculum ſemper occupat, maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus eſt magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longe minorem, molliore mque. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctuque facilis, & innocua etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam craſsitudine, multitudineque. Materie conſtat robuſta, dura, viſuque decora, veluti Lotus. quapropter ex ea, & ſimulachra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia fabricant. Hactenus Theophraſtus. Cæterùm ſi Perſeæ Aegyptiæ notæ cum Perſico noſtrate conferantur, qua vniuerſus ſcatet orbis, liquidò conſtabit has plantas nihilominus inter ſe diſtare, quã à quercu ſalicem: Perſicus enim arbor, quæ noſtris in hortis, viridarijs, ac vinetis paſsim frequentiſsima viſitur, procera, magna, formoſaque nuſquam viſitur, nihilque cum Pyro cognationis habet, ſed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is eſt Amygdalæ inſtar, ſed orbiculatim in ſpheræ modum, colore minimè herbido, ſed cùm maturuerit, aut ſubpallido, aut ſubcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic oſsiculum præter id Pruno minus non viſitur, ſed quandoq; duplo, triploque maius, nec illi figura ſimile, quin nec fractu facilius, ſed longè contumacius. Adhæc noſtratis Perſici fructus guſtu prædulci non percipitur, ſed potius ſubauſtero, aut vinoſo. Adde quòd vulgaris Perſici fructus maximè damnauerit Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, vt praui ſucci alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contrà verò qui ex Aegyptia Perſea proueniunt. Poſtremò Perſicus noſtras radice nititur breui non longa, tenui non craſſa, rara nõ multiplici, & proinde rariſsimè annoſa reperitur. Contabeſcit, peritque facilè, quòd imbecillibus admodum ſuſtentetur radicibus. Ob idque ligni materies illi rara, fungoſaque cernitur, nec niſi ad ignem apta, quum tamen Aegyptiæ Perſeæ ſolida, compacta, pulcherrimaque ſpectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vſus. Quo fit, vt omnino Amatho amentior, & Luſitano luſcioſior fuerit, qui non nouerit Perſeam Aegypti arborem à vulgari Perſico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij teſtimonio, qui Libro XV. Capite XIII. ſic ſcriptum reliquit.

Perſeæ arboris hiſtoria ex Theophraſto.

Nam

Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quòd primum ab Aegypto eorum fuerat hospitiũ. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarum causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perside propter supplicia translatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modo hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiam grauissimus author
Galenus, qui lib. II. de cõpositione medicamentorum secundum locos, manifestè 10
testatur in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquã in Alexãdria Aegypti. Sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamẽ tantùm addam, quòd cùm per lõgas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias passim regiones, si Persicus nostras ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto credendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

FLVVIATILES CANCRI.

Censura XIX de fluuiatilibus cancris.

QVVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinnum. 2
Siquidem illum eò inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus, eo grauissimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur.

Ridenda Lusitani amentia.

O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceã? Serió ne hæc dicuntur ab Amatho? an risum mouere sua vecordia studet? Nimirum adducor, vt credam (si id seriò fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoque vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cohleæ in Cancra 3
rio genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

MARINVS SCORPIO.

Censura XX de Marino Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere exstimauerim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuissimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. capite XXII. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλευ vocat. Verùm Aristo 4
teli, Hicesio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoque, Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, & quotquot sunt alios, duræ carnis recẽsetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in Commentarijs nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginẽ appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit.

RANAE.

Censur XXI. de Ranis.

VBI Ranarum vires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is

libro

libro III. cap. LV. palustres ranas inter venenata recenseat: & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum pretulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis est manifestus, quòd quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quę in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes uenenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent; quum non desint homines innumeri, qui ijs tantùm sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostrę obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum, quippè is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quòd malum in corpore succum procreent, perindè ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippe si Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquam eas inter cibos retulisset. Sed magis fortasse Lusitanus, credo, lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetium inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quæ in vsum medicum veniunt, vbi deuenit ad palustres Ranas, quæ passim ab omnibus eduntur: Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleque & modico oleo conditæ venenosorum reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnum præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit ijsdem verbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro XXXII. cap. quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam, Salamandramque ijs laudibus prætulit. Nec ob id velim fortassè putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata palustris Rana tanquam venenosa, varijs ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniũt, sed de venenosis, quæ è Bufonũ sunt genere, & in paludibus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Gręci sub Ranę palustris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemq; compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusque medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de noxiorum animalium morsu, & de bestijs virus eiaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem, quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, sexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetę, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandũ.

Lusitani Religio.

Lusitano in re medica non esse astipulandum.

GALLINAE.

Censura XXII. de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verũ cũ solertissimo degustatore, vel coquo potius, quo plurimũ recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitiosumue præbere alimentum: quin & rarò ibidem homines idcircò vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, vt istis eum spoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitatis, saporisque iucunditate præ-

ſtent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabuloſum eſſe fatentur, quòd raro gallinis ibidem veſcantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, ſed quòd multi fortaſsè à gallinis abſtineant ſumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Luſitanus) qui poſt exactam purgationem ad ventriculum abſtergendum ab inherente medicamento ſimplex gallinarum ius exhibent, ſanè non improbamus, ſed qui ſint illi prorſus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vſu perpetuò eſſe ſciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, niſi ſacharum admiſceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, cùm non ambigam ius ita paratum non modò abſtergere, ſed etiam poſſe roborare. Id quod à purgatione plurimùm præſtat.

LAC SCISSILE.

Cenſ. XXIII. de Sciſſili Lacte.

Lactis Sciſsilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud eſſe cenſet, quàm lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem ſcribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſsile appellant, hoc modo. Lac ſi ctili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquam bis uel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit, ſed cùm feruet, ne ſuperfundatur, cōueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus libro primo, cap. LXXXVIII. Non poſſum ſatis cogitare, quę fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quòd cùm tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeò graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cenſ. XXIIII. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeò vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyre euenire fatetur Galenus loco ſuperius citato, dum Olyrinas expendit partes, ſic inquiens. Habet autem Typhæ ſemen extrinſecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobiliſsima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo plerique vtuntur. Quibus planè conſtat Olyram decorticari in area non poſſe flagellis, quemadmodū nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur, ſed opus eſſe, vt in pilis pinſentur, vt etiam hoc æuo moris eſt apud omnes.

CHONDRVS.

Cenſ. XXV. de Chondro.

EX ea fruge parari Chondrum exiſtimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro,

tino agro, Scandellam vocant, quod meritò redarguit omnium agricolarum conſenſus, qui dicunt hanc eſſe Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophraſto noſſe poteſt libro octauo, capite quarto, de plantarum hiſtoria. Quæ ſi rectè expendantur, nil aliud Scandella erit quàm Hordeum minus, quæ binis tantum verſibus ſpicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia, nempè facie & viribus, Hordeum referat, conſtat non eſſe Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta ſit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum ſemen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenſeri poſsit. Zea autē Dicocco abundat Goritienſis ager, & Foroiulienſia arua, ibique vulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in vniuerſum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, ſiue Chondrum ſibi parant, quam ipſi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis eſt error, quòd ſcripſerit, putaueritque Far ab Halica nihil differre, idq́; ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cenſet. At Plinij teſtimonio Far nihil aliud eſt quàm frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita ſcriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadē, ſunt iiſdem nominibus. Vulgariſsimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret aliud eſſe Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far. Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. VII. eiuſdem libri. Populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vſum Verrius ſcribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vſus, vt ipſemet teſtatur Plinius libro XXII. cap. XXV. cùm inquit. Halica res Romana eſt, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ætate in vſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis & Galeni authoritas libro ſeptimo de comp. medic. ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, vbi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarij dimidium, decocti Marrubij viridis ſextarium vnum. Hæc in uas vitreum coniecta per diem et noctem macerari ſinito, ſequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus. Quibus palàm eſt à Farre differre Halicam. Galeno ſubſcribit Aetius libro IX. cap. XLV. his verbis. Quod verò latinè in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq́; extractum, ac inpilam coniectum, veluti Ptiſanam à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atque in ſole ſiccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſsiſsimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibum ſumitur, Hæc ille: ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarū centuriarū constructor.

Cenſ. XXVI. de Farre & Halica.

Far ab Halica differre.

PHASEOLVS.

PHASEOLVM, ſiue Phaſiolum, non paruam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, ſed magnam eſſe Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Piſum dicitur, non autem Phaſeolus. Differre autem Phaſeolum ab omni Eruilia & Piſo, teſtis eſt Plinius libro XVIII. cap. VII. ſic inquiens. Frumentis folium harundinaceum, Fabę rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piſo. Phaſeolis venoſa. Quibus palàm eſt, nec Eruiliæ genus, nec Piſum eſſe Phaſeolum. Conſtat præterea Eruiliæ cuiuſq; generis, vel Piſi ſiliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura ſint carti-

Cenſ. XXVII. de Phaſeolo.

lagine, vt nullo manſu dentibus confici queant. Contra verò vulgaribus, genuiniſque Phaſeolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius capite XII. eiuſdem libri, vbi ſic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piſo cilindriacæ, Phaſeolorum cum ipſis manduntur granis: id quod noſtris Phaſeolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum ſiliquas ſuis granis refertas, modo in acetarijs Aſparagorum modo, nunc vnà cum braſsicis elixas, ante maturitatem æſtate comedimus: quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum eſſe comperimus. His itaque palàm eſt, Phaſeolum Dioſcoridi nullam eſſe Eruiliam, ſed vulgaris vſus Phaſeolum, qui paſsim in campis ſeritur. Quippe non tantùm folia illi inſunt (vt Plinius inquit) venoſa, ſed (vt Dioſcorides ait) deuoratus inflat, ſpiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam viridis cum ſiliqua ſumptus, aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaſeolo, Dolichum à Theophraſto credit appellari? quum Dolichum ille teſtetur apertè adacto longo palo conſurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud eſſe, quàm varium Phaſeolum illum, qui Dioſcoridi hortenſis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longiſsimos aſcendit palos, qui Lupi Salictarij modo ſe circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis ſeritur. Quinetiam eius ſiliquæ ſimul cum granis, perinde ac aliorum Phaſeolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione ſecundi libri de Alimentorum facultatibus teſtatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui ſi pluribus inanem ſuam velit ſententiam confutari, commentarios noſtros in Dioſcoridem conſulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic ſilentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius hiſtoriam ſcribere, quod in alijs vberius exequuti ſumus, quàm iſtius temerarij hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod iam noſtrum eſt inſtitutum, ſed id breuiter: ne, ſi omnino tacuerimus, ille ſua temeritate in cæteris noſtra abutatur modeſtia, ſin copioſius, ne iuſtum excedamus modum.

Cenſ. XXVIII. in Dolicho.

LAPATHVM SIVE RVMEX.

Cenſ. XXIX. de Rumice.

AC iam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem faſtidiat in audiendis innumeris & turpiſsimis iſtius hominis erratis. Quę ſi nuda in medio ponerē, cui non iſta ſtomachum moueant? Nunc ita vniuſcuiuſq; occurrere ſtudeo prudentiæ, vt non parum hoc quemque conſolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (niſi me ſpes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum ſiquidem hic vbique laboro, vt & Luſitani, qui tam infidè ac improbè aliorum verſat ſcripta, pateſiat audax inſcitia, & veritas ſimul in his tenebris non ſine lectoris emolumento eluceſcat. Verùm ſic à nobis vtrumque eſt peragendum, vt plura, & abſolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, vtque contra Luſitani inſultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris ſum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, ſeu Rumice ille profert. Nam quòd hortenſe olus, Spinachium nobis paſsim vocatum, ſatiuum Lapathum eſſe aſſerat, meo certè iudicio longiſſimè aberrat, quòd Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis, ſiquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec ſemine, nec radice Spinachium Lapatho ſimile cernitur: quemadmodum nec guſtu, nec viribus. Conſtat item Galenum (& ſi contrarium fortaſsè ſomniauerit Luſitanus) Spinachij, quin nec Hortenſis Lapathi meminiſſe inter olera, ſed tantùm ſylueſtris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (vt ante diximus) Lapathum apellare Betam agreſtem, vt quod non

gustu modò, sed viribus etiam Betæ Hortensi est adsimile. Verùm cùm Beta Lapatho sit suauior, iccircò nemo est, qui non ipsa libentius vescatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm est Spinachium Lapathum esse non posse: nam præter id, quòd Spinachium nihil cum Lapatho habeat similitudinis, sylueſtre olus non est, sed hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius, & cibo gratius olus sit, quàm Beta. VANE idem sibi persuadet Lapathum communis vsus nunquam in ciborum vsum concessisse, cùm Galenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritiensia rura, totiusque ferè Italiæ agrestes homines id maximè comprobant, cùm Vere Syluestris Lapathi plurimùm manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium non esse inter Lapathi genera recensendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò vt inter Cichorij species veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectiones maximè versatum se vbiq; censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanũ.

Cens. XXX. de Chōdrylla.

GINGIDIVM.

NEC errore vacant, quæ de Gingidio censet: quippè qui velit recentiores quosdam sequutus, nil aliud Græcis esse Gingidium, quàm vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstrictionisque mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt, quum tamen Dioscoridis & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis & amaritudinis non obscuræ, adeò vt sit etiam Syluestri Pastinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit libro secundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni & mali succi capite VIII. & Attenuante victus ratione cap. III. Gingidium herba sit syluestris. Contrà verò Cherophyllum, quod passim in hortis seritur, ad obsonia.

Censura XXXI. de Gingidio.

SCANDIX.

NEC minus improbari debet, quòd senserit legitimam Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur semen: quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt. Prætereà quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimque) nemo scripserit antiquorum, arduum sanè videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plan-

Cens. XXXII. de Scandice.

plantam esse Scandicem. Quippè hæc quam, alios, sequutus Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, vt latius in commentarijs nostris scriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Censf. XXXIII. de Hirci barbula.

QVANTVM in censenda Hirci Barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragoponi esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo, sed vtrique radicem esse paruam, bulbosam, aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint, Tragopone radicem esse longam ac dulcem. Id quod Sole clarius visitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter quamque accurratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (vt Theophrastum & Plinium prætercam) quem enarrandum suscepit. Is enim (quantùm video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentarijs de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantùm, sed etiam in vineis. Germani, Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cùm Tragopogono cognationem, ego sanè nullam video.

Lusitanum non legisse Dioscoridem nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS.

Censf. XXXIIII. de Hortensi Smilace.

NON paruo profectò etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace differentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm vulgares Phaseoli, quibus passim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeò frutices conscendant, vt Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Prætereà quum vulgaris Phaseolus passim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáve ratione hortensis Smilax vocari possit, profectò nescio. Sed quoniam hęc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentarijs nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

THLASPI.

Censf. XXXV. de Thlaspi.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum, & proinde rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem foliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui folliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanum. Cæterùm Thlaspi folia (vt intuentibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed foliculi, qui semen concludunt, vt in commentarijs nostris quis legere

legere poterit, vbi hunc Dioſcoridis locum reſtituimus.

ZEDOARIA.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idem non ſint, aduerſus Luſitanum reclamat Serapio, qui de his diuerſis capitibus diuerſam ſcribit hiſtoriam. Deinde quòd Zedoaria radix ſit herbæ, Zurumbetum verò arbor procera, infrugiferaque, citreum odorem ſpirans, folio Salicis, colore ex viridi in luteum langueſcente, vt idem Serapio ſcriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriuſque meminit, Zedoariæ, ſcilicet, & Arnabonis varijs in locis, tanquam de medicamentis inter ſe differentibus. Sed Luſitano perinde ac alijs quibuſdam errandi anſam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipſius teſtimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Cenſ. XXXVI. de Zedoaria.

Serapionis interpretis lapſus.

STRVTHIVM.

STRVTHIVM, ſiue Radiculam, ſiue Lanariam herbam magno ſanè errore nihil à vulgaribus Saponarijs differre putat Luſitanus. Quippè quod harum nulla ſpinoſo proueniat folio, quum tamen Theophraſto ac Plinio Struthium aculeata ſit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis ijs Saponarijs, de quibus meminiſti, non viſitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus ſternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachinno explodendam, quàm verbis refellendam, quam narrat Luſitanus de herba illa in eius caſtelli mœnijs naſcente, à quo ſe oriundum facit, quæ flore ſit Paſſerculi effigie, eò quòd ibi paſſeres quàm plurimi nidificent, & ſemine in coitu eiaculato herbæ radices reſpergant, nil aliud dicendum cenſemus, niſi quòd hic ſuis deliramentis colophonem addiderit Luſitanus. Cæterùm ſi propè nidificantes paſſerculos, naſcentes plantæ ob id flores paſſerculorum illorum formam proferant, quod earum radices eorum ſpermate madeſcant, cur fiat igitur quòd plurimorum animantium formas, qui in campeſtribus, & ſyluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum ſemine perfuſis, Luſitanus ipſe dicat, qui ſua ſingulari amentia nouam hanc philoſophiam excogitauit, in qua ſi fortaſsè perſeuerandum ſtatuerit, diſcat etiam à circulatoribus ſcribere Mandragoras ex humani ſeminis profuſione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius ſemen vaſculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

Cenſ. XXXVII. de Struthio.

Cenſ. XXXVIII. in Luſitani fabulam.

CYCLAMINVS ALTERA.

GRAVE, & permoleſtum mihi eſt, quòd in Cyclamino ſui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senenſem alteram Cyclaminum à ſe conſpectam affirmare, radice parua Auellanæ perſimili, tametſi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oſcitanter commentarios noſtros legerit, & inaniter me citauerit: quandoquidem nobis nuſquam dictum eſt Cyclaminum alteram, cui ſuperuacuam radicem aſsignat Dioſcorides, radice conſtare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nuſquam vidiſſe in Italia.

Cenſ. XXXIX. de altera Cyclamino. Luſitanus inaniter Matthiolum citat.

BVLBVS ESCVLENTVS.

Cens. XL. de Bulbo Esculento.

NVLLVM discrimen cernit diligens & solertißimus rerum inspector inter Esculentum Bulbum, & Ascalonicum Cæpe, quod nos vulgò vocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterū eiusdem generis Fißile appellatum inter Cæparum genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquiens. Allium, Cepasque inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de simplicium medicamentorum facultatibus Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter adstringentes facit. Id quod rursus repetijt libro secundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valdè, perindè ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc non ignorasse Lusitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudeæ.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

Cens. XLI. de altera Argemone.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, vt in Cōmentarijs nostris diffusius diximus, sed hoc fortasse nesciens Lusitanus, ne huius plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam esse censet, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (vt opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quę quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentißimè explorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortaßis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen acceßisse, quòd folijs & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Cens. XLII. de Telephio.

QVANTVM in Censura Telephij hallucinetur, qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertium Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo, & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdam Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantùm adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuū esse Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Partheniū quosdam appellasse Dioscorides scribit, Partheniū est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenū Hemionium, nec Gingidium Lepidium: tametsi hęc omnia aliarū plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idem

idem esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altero verò libro tertio inter Semperuiui genera, vt etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui libro XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro verò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de alijs duobus generibus disseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligenes sanare, quinetiam vulnera, & sinus: hoc verò Semperuiuum strumas tantùm discutere.

AGARICVM.

Censura XLIII. de Agarico.

LONGE ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim vtuntur, noua sua quadã opinione ductus, quòd Agaricum contritum nullò pacto diu suas vires seruare possit. At nos illum errore sanè longè maiori procul dubio duci censemus, eoque præsertim, quòd nullam afferrat rationem, nec probatissimorum scriptorum authoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porrò Mesues clarissimus inter Arabas, & qui in cõponendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, vt vna cum ijs, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facilè quicquid tenuium partium in eo extiterit (vt friuolis admodum verbis contendit Lusitanus) euanescere possit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem fossilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non sanè constat, cur tam facilè tenuior Agarici pars in auram resolui possit, cùm mellis proprium sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis verò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiunt, Seplasiæ confectas asseruarent: quin & electuaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim deperderet vires: frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarissimorum virorum placita, solus iubeat Agaricum ea ipsa hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABARBARVM.

Censura XLIIII. de Rhabarbaro.

CÆTERVM de Rhabarbaro scribens Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, vel vstum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quarè suadet, vt à Rhabarbaro in dysentericis omninò abstineant medici. Atqui si Rhabarbarum dari libeat, non vstum, neque assum esse propinandum, sed crudum, hac tamen conditione, vt prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (vt ipse ait) effici potest, si ex aqua Plantaginis vel Rosarum maceretur. Verùm Lusitano maximè refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum tostum dysentericis probè confert. Et paulò superius ait, Quod si post hasce fuctiones viscera adstrictione roborãte egerint, ipsum quidẽ Rhabarbarũ in puluerẽ contritũ exhibendum fuerit. At illud, quod igne torrescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medi-

Rhabarbarum tostũ dysentericis maximè conuenire.

medicamentorum ſecundum locos, combuſta torrefactaque medicamenta dyſentericis dare ſuadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyoſciamum, Acatiam, & alia plura uino nigro excepta. Prӕtereà XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exuſtas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dyſentericis commendat. Quibus ſanè patet non modo hoc in medicamento ſpernere Galenum Cochlearum, et Gallarum combuſtarũ acredinem, ſed etiam addere Piper acerrimũ medicamentum. Huiuſmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam poſteriores Græci, Paulus (inquam) Oribaſius, Aetius, Alexander. Adde quòd vbi inteſtina vlceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris ſquammam, & alia plura erodentia medicamenta clyſteribus infundunt. His itaque palàm eſt, combuſta, toſtaque medicamenta non modò nullo prorſus incommodo dyſentericis dari poſſe, ſed magno ſanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adſtringant. At ſi vſta, & in cineres verſa dyſentericis tutò exhibere ſuadent tot grauiſsimi authòres, cur illis toſtum Rhabarbarum interdicat Luſitanus, conijcere nequeo. Nam ſi, Medicorum omnium conſenſu, dyſenteria affecti ali debent aſſatis volatilium carnibus, ouorum vitellis ignitis tegulis toſtis, & alijs quàm plurimis alimentis frixis, torrefactiſque, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abſtinendum, nulla penitus (ni fallor) ſeſe offert ratio. Porrò ad aliud Luſitani figmentum, quo fretus ait, plures vidiſſe Luſitanos ſui generis homines dyſenteria affectos vſti Rhabarbari potu interijſſe, nil aliud reſpondendum in præſentia ſuccurrit, quàm quòd nobis minimè ſit approbandum, cùm ſexcentos homines ad vitam reuocatos ſciamus toſti Rhabarbari potu. Equidem non poſſum non mirari Luſitanum, quòd ſuæ tantùm gentis Luſitanos Rhabarbari vſti potu interemptos in exemplum adducat, ac ſi illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (vt ipſius teſtantur ſcripta) toto ferè ætatis ſuæ decurſu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos ſuam exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temerè quaſi diuinitus edoctus affirmare non ſit veritus potius ex Rhabarbari vſti potu interijſſe eos, quàm ex morbi natura, quum hæc ſciri non poſſint. Præter id, mihi nũquam perſuaſum velim, longè magis dyſentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis vel Roſarum fuerit maceratum, quàm toſtum, vel vſtum. Quandoquidem, Galeni teſtimonio, aſſatio vſtioque plurimùm ſiccitatis aduſtioniſque medicamentis confert, contrà verò euenit ijs, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortaſsè in medium adducit Luſitanus Auicennæ teſtimonio confiſus, qui dyſentiricis Rhabarbarum nullam vſtionem aſſationemque expertum ex Plantaginis aqua bibendum ſuadet, quòd fortaſsè neſciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ deſignare interpretis lapſu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra vſtionem, aſſationemque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt ſibi fingit Luſitanus.

Luſitani inſcitia in cenſendo Auicennæ Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBVS ET NIGER.

Cenſ. XLV. de Chamæleonibus.

AC cùm ille Chamæleonem album cenſet eſſe ſtirpem ſpinis vndiq; horrentem, folio grandi, lactis quaſi maculis interlito, quam quidam Carduũ Mariẹ, quidam à maculis Carduum Lactariũ vocant, quidam Suariũ, quòd eo ſues paſcantur: quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioſcoridi, ſed·

di, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoque maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prçdurisque. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra verò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, vndè illi nomen. Postremò albo Chameleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autē paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chameleone, existimans hūc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quòd huic folia non sint lacteis illis maculis respersa, sed potius nigricantibus. Cui istud cōprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, sed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deindè huic flores non sunt uersicolores, sed purpurei. Prætereà Carduus hic radice nititur alba, integraque, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius verò flaua & pluribus in locis exesa, non acri, sed potius subamara. Adde quòd Dioscoridi Nigri Chalamælonis folia requiruntur rubro colore distincta, nonm aculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum censura ducatur Lusitanus.

CROCODILIVM.

AT quàm nec sui se præstat dissimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur esse stirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non solùm in syluis, sed etiam in arenosis (vt Plinius inquit) & sitientibus nascatur locis. Sed cæcutit non leuiter, quòd Carlina, quæ caulē profert, adeò omnibus in vniuersum notis nigrum Chamæleonem repræsentat, vt neutiquam quis persuaderi possit eam esse Crocodilium prçsertim, cum facto periculo, ijs sanè viribus non prçstet, quibus prçstare Crocodilium Dioscorides, Galenus, Plinius, ac alij plerique posteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium testimonio) potui datum sanguinē copiosum per nares pellit. Quod si præstaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æstimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix sit longa, læuis, aliquantulum lata, odore, vt Nasturtio, acuto: Carlinæ vero crassa, rotunda, aspera, inæqualis, exesaq;, nullo Nasturtij odore prçdita. Adhæc Crocodilij semen, Galeni testimonio, acre, odoraturmque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò desiderantur.

Cens. XLVI. de Crocodilio.

Crocodilij mira vis.

POTERIVM.

POTERIVM eam vult esse arbusculam, quam Germani Schlehen, nos verò syluestrem Prunum nominamus, quod idem existimauit Cornarius vir alioqui insignis, cuius opinionem magis hic sequitur Lusitanus, quàm genuini Poterij historiam. Ego verò nihil hic contra Cornarium dicam, quem vir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iam supersedemus, solùm, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunque deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum, quòd syluestris Prunus potius inter fruticosas arbores recenseri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus cōuestiatur lanugine, quòd item ramulis nō habeatur longis ac tenuibus Tragacanthę modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisq;: quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò vt qui dixerit syluestrem Prunū esse Poteriū (Cornarij, & illius pace dixerim) Tiresia cæcior dici possit, vel mēte captus. Quo fit, vt

Cens. XLVII. de Poterio.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsij laus.

fit, vt mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium vberrimę conscripserit.

LEVCACANTHA.

Censs. XLVIII. de Leucacantha.

NEC à seipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quę in sepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantissimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam verò Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, pręduras que, austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò vt nihil succi inde exprimi possit, etiam si arctissimo prelo stringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Censs. XLIX. de altero Cretensi Dictamno.

CÆTERVM & de altero Cretensi Dictamno cæcutisse Lusitanum non ambigimus, quippe qui scripsit videri hoc non modò in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri videmus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophrasti testimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioscorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Præterea quòd non scripserit Dioscorides, quin etiam nec Theophrastus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio esse Sisymbrij Aquatici, quod Lusitanus, vulgus sequutus, Cresonem appellat, sed Sisymbrij absolutè, quod indicat, hos pręclarissimos authores de primo Sisymbrij genere intellexisse. Sisymbrium enim primi generis, folio est Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia sunt Cresonis folia, quæ an magis Dictamni folijs sint comparanda, quàm primi generis Sisymbrio, ij dijudicent qui rem herbariam doctissimè profitentur. His accedit, quòd Dioscoridi huiusce Dictamni folia odorem ex se mittunt medium inter Sisymbrium & Saluiam, à quo omnino eum diuersum putamus, quem Arantiorum flores suauissimè fundunt.

CALAMINTHA.

Censs. L. de Calamintha.

EO quòd Ferrarienses, & Longobardi Gattariam herbam Neuedã (quasi Nepetam) vocent, magno errore sibi persuasit Lusitanus Gattariam hanc esse secundum Calaminthæ genus: sed aberrasse videtur, quippe Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiastri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda tertij generis Calamintha, quod crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia vtuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calaminthã similem fecit Dioscorides.

Censs. LI. de tertio Calaminthæ genere

SAMPSVCHVS.

Censs. LII. de Sampsucho.

QVANTA sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaquę is suiipsius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes

rationes libro primo in Olei Sampsuchini confectione,& libro tertio cap.proprio de Sampsucho. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens, Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracũ,& ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro verò tertio euidẽter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum,quàm Amaracum,vel Maioranam. Quare non modò seipsum euidenter confutat, & grauissimè vulnerat,sed etiam palàm declarat,nõ aliam ob causam nostram impugnasse sententiam,quàm vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat,& insano quodam modo se ipsum destruat,ac penè subuertat.

Lusitani leuitas.

RVTA SYLESTRIS.

Censura LIII. de Ruta syluestri.

SYLVESTREM Rutam,quam Cappadocibus Molyn,Syris Besasa,quibusdam verò alijs Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat,flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris,candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præterea,nec semen illi visitur trianguli speciem referens,neque subrufum,sed longum,nigrumque,nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram,id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè desideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Censura LIIII. de syluestri Cumino.

SYLVESTRE Cuminum quum non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis rusticum Cuminum vocari ait, perindè ac si adeò vulgaris notitiæ fuerit,vt nullo sit opus examine,quũ tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi,qui vnum vel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter satiuum,nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, syluestre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri possit. Quo fit, vt rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit syluestre Cuminum penitus nescire,& ignorata,tanquam cognita & vulgaria,fateri. Duo enim Dioscoridi,quẽ nunquam accuratè legit Lusitanus,sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolutè protulit syluestre Cuminum Officinis,Cuminum rusticum vocari, quum tamen non desint rei herbariæ peritissimi,qui hactenus de syluestris Cumini generibus nihil affirment.

Censura LV. de eodem.

CORIANDRVM.

Censura LVI. de Coriandro.

IN censendo Coriandro quàm nõ hallucinatur,nõ decipitur,sed penè delirat? quòd vulgaris vsus Coriandrum scribat,non esse antiquorum Coriandrũ,sed illis Coriãdrũ fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriãdri simili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratũ sit,& eius pariter herba optimi sit odoris, vel saporis. Cæterùm hæc quum legis-

Lusitani insignis amentia.

ſem, mirari ſanè deſij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Luſitanum hunc nugantem, immò & amentem ignoret, quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidiſsimi lectulariorum cimicum inſtar optimi eſſe odoris ac ſaporis? Equidem cenſebam vtero tantum gerentes mulieres citta picáque corripi poſſe. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quòd fortaſsè ob multam præſtitam in re medica operam, et ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, vt prægnanti ſimilis euaſerit: Vel quòd fortaſsè Coriandri tantùm inter olera eſitauerit in Hiſpania eius ſaporis, odoriſque præſtantia allectus, vt inde facilè amētiam contraxerit, quam facere Coriandrum ſcribit Dioſcorides, vbi largius aſſumatur in cibum. Quo poſtea factum eſt, vt inde Amathi nomen fuerit conſequutus. Præterea cur ſuam probare poſsit Amathus ſtultitiam, quòd Coriandrum communis vſus, veterum Coriandrum non ſit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil ſanè rationis adduci poteſt. Quandoquidem etiam Galeni tempore Coriandrum in obſoniorum veneratvſum, vt ipſe teſtatur Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioſcorides non niſi à largiore Coriandri eſu abſtinere prohibet. Proinde mirum non eſt, ſi cum alijs oleribus pro obſonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

Cenſura LVII. de Petroſelino.

GENVINVM Græcorum Petroſelinum idem quod Seplaſiæ, & Herbariorum vulgus paſsim Apium vocant, magno ſanè lapſu eſſe credit Amathus, quòd hoc Paludapium ſit in hortis translatum, riguis, & vliginoſo ſolo gaudens. Contrà verò Petroſelinum, quod Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, in præruptis & ſaxeis montium locis, vt ipſamet indicat nomenclatio, tantùm proueniat, ſemine Ammi odoratiore, ſapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nuſquam percipitur.

ELAPHOBOSCVM.

Cenſura LVIII. de Elaphoboſco.

ERRARE in Elaphoboſco non modò Amathum cenſemus, ſed pro more etiam falſa narrare ſcimus. Nam vt ſe ipſum præclarum oſtendat, ait in quærendo Elaphoboſco ſibi adiunxiſſe duos doctiſsimos viros, quos etiam nominat. At quũ horũ alter, cuius in commentarijs noſtris pluries meminimus ob præſtantiſsimã eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouiſſe, nec fortaſsè vidiſſe vnquam, quod illi credam, non habeo.

Amathus infidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

Cenſ. LIX. de Collutea.

COLLVTEA quibuſdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis verò vulgò Aorno. Verùm quantum ego legi, cùm Alburnum planta non ſit, ſed pars tantùm arboris, idem qui ſemper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm teſtimonio, qui libro xvi. cap. xviii. de Alburno hæc ſcriptis mandauit. Humor & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex eſt. Proximi pleriſque adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis, ac peſsima pars ligni, etiam in robore facilè putreſcens, teredini obnoxia. quare ſemper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At ſi fortaſsè, vt noſtram effugiat cenſuram, dixerit, non dixiſſe Colluteam vocari Alburnum,

ſed

ſed Laburnum,& id erroris in Typographum reiecerit,facilè reſpondi poterit et hoc eſſe falſum. Quandoquidem Laburnum, teſte Plinio, Alpina tantùm eſt arbor dura,et candida materie,cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea ſanè deſideratur,quum hæc Alpina non ſit, ſed vbique ferè proueniat,materie non alba,ſed exterius buxea,medullitus nigra, flore non cubiti longitudine,ſed breui, Geniſtæ modo.

S E N A.

Cenſura LX. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore ſcribit Senam herbam aluum exoluentem eam eſſe plantam(vt ipſe opinatur) quæ Theophraſto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophraſtũ duplex ſit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non ſolùm hallucinatus deprehenditur,ſed & confuſus,adeò vt quid ſibi velit neſciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophraſto libro iii. cap. xiiii. & xvii. de hiſtoria plantarum arbor ſit non herba,& vtriuſque meminerit inter arbores,minus conſtare ſibi vana Luſitani poteſt opinio.

G L A V C I V M.

Cenſu. LXI. de Glaucio.

NISI alium præter ſe teſtem adduxerit Luſitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienſes viderit ,quæ cum Dioſcoridis hiſtoria cõcordet,ego illi credã? Nam cùm illum tam ſepè hallucinatum offenderim,ac fabuloſum,vitio mihi dandum non cenſeo,ſi niſi dato pignore illi non credidero.

A L Y S S V M.

Cenſura LXII. de Alyſſo.

NVLLAM conſtituit differentiam inter Dioſcoridis Alyſſon,& Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguus eſt frutex vnicaulis,ſubaſper, rotundis folijs, fructu duplicium ſcutorum effigie, quadantenus latum, in mõtibus & aſperis locis emicans? quæ ſanè omnia in ſylueſtri Rubia,quæ Plinio Alyſſum eſt,deſiderantur. Siquidem hæc non adeo exigua eſt planta,ſed plerunque bicubitalis,non vno tantũ caule creſcens,ſed pluribus,folijs minimè rotundis,ſed ſtellæ modo decuſſatis,ſemine rotundo non lato,nec duplicem,nec ſimplicem ſcutum referente.His accedit,quòd Dioſcorides de vtraq; Rubia maiori nempè & minori tradidit, vno & eodem capite. Id quod illũ feciſſe putandum non eſt, ſi Sylueſtrem Rubiam ab Alyſſo diuerſam non iudicaſſet, de quo prius dixerat eodem libro.

A T T R A C T Y L I S.

Cenſura LXIII. de Attractyli.

REDIT auſterus & immitis cenſor? virgam,vel fuſtem potius profert. Eijcit omnes ex medicorum,id eſt ex ſuo ſenatu, & grauiſsimè hallucinari eos contendit,qui negant Attractylida alterum Sylueſtris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus,quòd ſcribat Plinius,primam ſylueſtris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari,ſed,quantùm videre aut conijcere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamuis ſcribat Plinius primi generis ſylueſtre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari,non tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida,nec eorum recipit ſententiam,qui putant genuinum ſylueſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre,quemadmodum ſuperius diximus de Telephio differentes,Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus,quòd hic etiam Telephi

um (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helſinem Parthenium, nec Aſplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Attractylis quoq; niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palàm eſt Plinio Attractylida nullum ſylueſtris Cnici eſſe genus. Id quod maximè atteſtatur Theophraſtus libro vi. cap. iiii. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquàm de omni Cnici genere diſſeruit, de Acarna, et Attractylide ſpeciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum ſylueſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia.

TEVCRIVM.

Cenſura LXIIII. de Teucrio.

SANGVISORBAM quam Itali Pimpinellã propriè appellant, quamq; frequentiſsimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cæcitate, quippe quum ſcribat Dioſcorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facilè palàm fit inter Teucrium et Sanguiſorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis conſtat cauliculis, folijs vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eò quòd odore ſit Citruli, quem Hiſpani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuiſſe primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video.

Amathi opinio exploſa.

LYCHNIS.

Cenſura LXV. de Lychnide.

QVAE de Lychnidis viridibus folijs ſcribit Amathus, quòd ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem, fabuloſa omninò videntur, cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarum vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomẽ inuenit, non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippe λύχνον Græcis lucerna dicitur, ελύχνιον funiculus, qui è goſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſaque, & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cenſura LXVI. de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam eſſe exiſtimat, quam ipſe ab Hercule Petilium vocatam ſcribit libro xxi. capi. viii. At demiror, vbi Luſitanus, qui tanto vſu, tanta omnium rerum peritia eſt præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cùm flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſtè arguit Hemerocallẽ pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namque is flore conſtat aureo Lilij tum facie tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum, fateri ſanè non auſim, quum Petilium, Plinij ipſius teſtimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa verò cum

alijs Lilijs media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquã viderit noueritque Luſitanus, hoc argumento facilè conijci poteſt, quòd aſſerat pratenſe Trifolium omnibus vulgò notum primò Rutam olere, vbi verò adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui pratenſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiet. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio, quod Græci Aſphaltite ab odore nos Bituminoſum vocamus. Iccircò rectè ſcripſit Plinius libro XXI. capite IX. Trifolij tria eſſe genera: Aſphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia ſcatent. Hinc itaque apertiſsimè conſtabit pratenſe Trifolium longè ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari. *Cenſura LXVII. de Trifolio.*

AMBROSIA.

AMBROSIAM ait ille eſſe herbam, quam vulgò Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verùm patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia, Dioſcoridis teſtimonio, puſillus eſt frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoſo ſuauiq;, radice tenui, ſeſquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè deſiderantur. Nanque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, ſed maioris Millefolij, amaro ſapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appenſos, nullus ibi vinoſus odor, nec aliàs ſuauis. Illud etiam addi poteſt, quòd Tanaceto nuſquam viſa ſit radix ſeſquipedalis, ſed breuis, & ſuperuacua. *Cenſura LXVIII. de Ambroſia.*

GNAPHALIVM.

ADEO breuiter, perplexeque Gnaphalij hiſtoriam ſcribit Dioſcorides, quin etiam Plinius illum ſequutus, vt non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipſo naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræſentet. At Luſitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium eſſe aſſerit, quæ Anconitatis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus ſit folijs, mollibus, albicantibusque, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis inſigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræſentat, vt poſt hac ambigendum non ſit, quin Impia nobis ſit deſideranda. *Cenſura LXIX. de Gnaphalio.*

OENANTHE HERBA.

RECENTIORES quoſdam ſequutus Oenanthem eam vult eſſe plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe, Dioſcoridis teſtimonio, caulem craſſum palmi longitudine gerat, ſemen quale in Atriplice ſpectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, naſcaturque in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, ſed in pratis, & læto ſolo naſcitur, radice nuſquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, ſed fili modo *Cenſura LXX. de Oenanthe herba.*

tenuis, pluribus appensis globulis, non rotundis, sed potius glandium figura, vt in Pæonia, sed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non inest, sed globuli instar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo: quin nec caulis illi visitur crassus, sed tenuis, nō palmari longitudine, sed bicubitali. Quibus palàm esse non ambigimus, Oenanthem à Filipendula quàm maximè abesse.

P H Y L L V M.

Censura LXXI. de Phyllo.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, seipsum ignorantiæ manifestè accusat his verbis. Hanc Ruellius alteram Persicariam esse credit, quo verò iudicio alij iudicent. Est verò hodie herbula quędam, vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum, serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est serpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit Lusitanum, hanc plantam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant.

Censura LXXII.

H O R M I N V M.

Censura LXXIII. de Hormino.

ALIORVM quorundam insistens vestigijs pro certo asseuerat Horminum eā esse, quam quidam Sclaream, alij Matrisaluiam, nonnulli herbam sancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminentiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum nigrumque, neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij, caule bicubitali, non semicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliqulæ, in quibus semen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam, quòd nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum sequitur errores.

O N O S M A.

Censura LXXIIII. de Onosma.

ONOSMAM inter vulgares Rapunculos, quibus passim vtimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, vt difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ, Dioscoridis testimonio quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quòd Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo, quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

ANTYLLIS.

QVIN & in Antyllide cenſenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimò & affirmauerit eam legitimam genuinamque eſſe Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, ſiue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehenditur. Etenim cum Diſcoridi duæ ſint Antyllidis ſpecies, altera quæ Lenti ſit ſimillima, folijs mollibus, ramulis rectis palmi altitudine, altera verò folijs Aiugæ hirſutioribus, non video, cur credam Alkalim Antyllidas vtraſque referre, quum nullis conueniat notis: quippe Alkali, cùm primùm è terra emerſerit, folio eſt tereti, pingui, minori Sedo non abſimili, quod poſtea in dodrantalem ferè longitudinem adoleſcit, geniculatimque protrahitur Equiſeti modo. Quum verò iã adoleuerit (vt de Trago differẽtes in Apologia ſuperius diximus) prodeũt è geniculis folia pinguia, craſſaque, incurua, ex lata origine in acutũ deſinentia. Vbi verò ad ſummum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora exiliora que ſpectantur rufo colore, à quorũ exortu paruæ rotundeque pilulæ prodeunt, in quibus ſemen minutum concluditur. At quum huiuſce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Luſitanus, proinde factum eſt, vt ipſe crederet Alkali diuerſi eſſe generis, quorum vnum alteram Antyllidem, aliud ſecundam eſſe contendit. Sed cùm Alkali nullam cum Aiuga habeat ſimilitudinem, cui alteram Antyllidem ſimilem fecit Dioſcorides, nec folijs vnquam hirſutis ſit viſa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis eſt æmula, fateatur ex veteri ſuarũ opiniorum promptuario conſtanter hæc ſe protuliſſe Luſitanus. Adhæc cùm ipſe de Trago agens aſſerat Alkali eſſe Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Luſitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam & eandem plantam in varias tranſmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit.

Cenſura LXXV. de Antyllide.

Luſitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

GENVINVM Dioſcoridis Lithoſpermum eam memorat eſſe plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeſtè peccat, quoniam Dioſcoridi Lithoſpermum planta eſt folijs Oleæ longioribus, latioribusque, ac mollioribus, humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, craſsitudine acuti iunci, lignoſis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibeant, folijs longis, interque paruum ſemen, rotundum, Erui parui (vt Oribaſius & Serapio ex ipſo Dioſcoride tranſcribũt) magnitudine, naſcaturque in aſperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente deſiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus ſemen Orobo duplo grandius viſitur, quæ quantũ cũ Lithoſpermi notis habeant ſimilitudinis, ipſe videat. Adde etiam quòd Lithoſpermum in editis & aſperis locis per ſe ſponte naſcatur: lachryma verò vocata non niſi ſata proueniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, vt ſcribit Plinius.

Cenſura LXXVI. de Lithoſpermo.

ALISMA.

CÆTERVM Aliſmam herbam credit Luſitanus Ruellium & Cordum ſequutus eam eſſe plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticã, alij Barbam Sylua-

Cenſura LXXVII. de Aliſma.

nam vocant, sed falsum non obscurè liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataque, caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido, pallescente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plantagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Lusitano in hoc versantur errore.

BRITANNICA.

Censura LXXVIII. de Britannica.

ALIORVM iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, q̃ eam herbam, quæ passim Seplasijs, ac vulgaribus herbarijs Bistorta dicitur, eo tantùm fortassè argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folio. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, læuioreque, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus cæsio, quæ omnia in Britannica maximè desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra verò alteri. Namque Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali ferè crassitudine, bipollicari autem sæpissimè, colore in nigrum rufescente, non (vt in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cùm tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum vsus.

ALTERA CLEMATIS.

Censura LXXIX. de Altera Clematide.

NEC minus in altera decipitur Clematide, quippe qui censeat Flammulam vulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs nostris. quanquam ob id haud quaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus: sed non propterea affirmauerim vnquam Clematidem alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

Censura LXXX. de Polemonia.

NIMIVM addictus Brasauoli, viri alioqui eruditissimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quàm vt pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (vt in Commentarijs nostris ostẽdimus) quæ vtriusque sententiam confutent. Primùm si natale solùm expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus & asperis proueniat, illa in campestribus læto & vliginoso solo, adeò vt propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, sed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius exploraffet

raſſet Luſitanus, non ita fortaſsè facilè in Braſauoli ſententiam conceſsiſſet. Nec ſanè video cur ſibi tantùm arrogantiæ aſciuerit, vt tantùm Braſauoli tuẽdi cauſa, Aloyſium Mundellam medicum huiuſce tempeſtatis eruditiſsimum, & medicæ materiæ ſtudioſiſsimum, ſua tantùm garrulitate fretus, adeò temerè maledictis cõ uitijsque laceſsiuerit, præſertim quum pro more illius argumentis, quemadmodũ & noſtris, nihil reſponderit. Obſecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt auſus ſis, vbi de Sorbis egiſti, Mundellam ipſum, virum citra omnem controuerſiam clariſsimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone iſtã mentem, deſine impudentiſsime iſto modo doctiſsimos viros laceſſere. Omnes, qui iſtam in te audient ingratam contumatiam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne ſtolidum, vecordem, inſanum, & omni mentis ſtatu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te exiſtimat: hoc vnum tibi patet refugium, ſi iſtius inſanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præſtantiſsimos viros optimè de literis meritos non tuo more ſycophantas, ſed modeſtius nominare aſſueſcas.

Arrogantia Amathi.

Aloyſius Mundella à calumnia vindicatur.

LAGOPVS.

LAGOPVM magno errore eam plantam exiſtimat Luſitanus, quæ à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioſcorides, Plinius, et ſi qui ſunt alij, qui Plantarum hiſtoriam ſcribunt, nullis penitus notis Lagopum deſcripſerint, non video cur ſolus Luſitanus diuinare velit, quaſi oraculo quodam doctus, quę nam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non ſit, id argumento eſſe poteſt, quòd ille Plinij & Dioſcoridis teſtimonio inter ſegetes naſcatur in campis, illa verò in frutetis iuxta ſepes, et in opacis proueniat.

Cenſura LXXXI. de Lagopo.

XYPHIVM.

QVOD Plinius libro xxv. capite xi. per Xyphium intelligat Pſeudoacorum, quod in paludibus prouenit, flore aureo, Iridis æmulo, vt Luſitanus perperam intelligit, minimè probamus, non ſolùm ea ratione, quòd Xyphij Hiſtoriam Plinius accurratè, probeq; deſcribat, nõ Pſeudoacori: ſed quòd etiã genuinas eius facultates, quas Dioſcoridi acceptas facilè referre poteſt, recenſeat. Præterea Pſeudoacoro radicẽ eſſe Iridis grandiorẽ nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit eſſe radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obſtat quòd ſcripſerit is naſci Xyphion in aquoſis, Dioſcorides verò in aruis, quum & in aruis, & in paluſtribus locis magis quoque proueniat, vt, perinde ac nos, rei herbariæ ſtudioſos obſeruaſſe non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale ſolum explorauerat quàm Luſitanus, non aliam ob cauſam in humidis naſci dixit, quàm vt eorũ refelleret opinionẽ, qui Lonchitim à ſeminis figura Xyphium eſſe cenſebant. Hinc itaque is argumentum ſumens, probat Lonchitim Xyphium non eſſe, quòd illa in ſitietibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Luſitani lapſus, quo facilè adducor vt credã, ipſum nuſquã vidiſſe Xyphiũ, nimirũ quòd ſcribat illi eſſe radices Caninis teſticulis ſimiles, quũ nuſquã Xyphium repertũ ſit, quod Cinoſorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ ſunt & compreſſæ verticilli modo, vel

Cenſura LXXXII. de Xyphio.

vel Ibisci seminis instar, cui plurimùm astipulatur, inuolucris simul cõclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

Censura LXXXIII. de Harundinaceo Gramine.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarissimam ad Eridani ripas nascẽtem, quin & iumentis gratissimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendũ fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum.

RVBVS IDAEVS.

Censura LXXXIIII de Idæo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur: Lusitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Censura LXXXV. de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemum viderit Lusitanus, quo tamen abũdat Italia, passimque omnibus sit notum, quumque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque mense floreat, Calendulam vocat. Apertè cõuincitur error, quòd Chrysanthemũ Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi minoris Anchusæ modo longa spectentur, nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortassè illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exẽplaria, quę habeant Chrysanthemum, quod alij Caltham vocant, &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existimẽt, ille nominis tantùm argumento fretus, neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si de simplicium facultate ac historia, vt illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaque præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sunt restituta, vidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα, sed χαλκὰς.

ASTRAGALVS.

Censura LXXXVI. de Astragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani modo magna, scribit Dioscorides. Quibus quis facilè conijcere potest Astragalo radicem non esse rotundã in pilę modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quamobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat inferioris Germaniæ incolas Astragali radicibus vesci sub cineribus Castanearum modo assatis, easq; Iuglãdium nucum figura, magnitudineq; esse asserit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & quibusdam ex recentioribus, Dioscoridis esse Apios existimantur, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ vocatur.

Sed

Sed quàm magna inter has plantas intersit differentia, Tiresia cæcior fuerit, qui non viderit.

ACONITVM.

Censura LXXXVII. de Aconito.

DVM incensendo primi generis Aconito Fuchsium virum apprimè doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberrat: quippe qui tanquam cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisque plantarum historijs. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabastri modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro viderint ad Constantini lauacrum propè sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Censur. LXXXVIII de Colchico.

QVANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatium in omnibus paginis respirandi? Vbique (vt verè fatear) ad nauseam vsque omnia passim Amathi sapiunt officinam. Tædet omnia huc coaceruare, quibus ille suum volumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem, strictim per omnia, propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nihil refert dissidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, & Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cum Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hũc per se, vel ex decocto potum, arthriticis cõmendans, illud verò quod letale sit ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum nõ esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentẽ sermonã habeat, alibi vero de caput Colchico prefigat: quũ id cõsultò fecerit, videns vtiq; Colchicum nõ adeò venenosum esse, præcipuè vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso, cũ cæteris Græcis caput constituit: alibi verò, tanquã de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa, sub Hermodactyli nomine differit. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si Paulus hac fuisset ductus opinione, credendum quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorisq; peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret vsum mortiferũ medicamentum, de quo paulò post egit sex tãtũ interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in vno loco de eo tanquã veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, sicuti in alijs nonullis Colchicum,

quod

Serapio lapſus.

quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo ſpeciatim egit Paulus, confundit. Etenim ſcatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioſcoridi accepta referre debeat, Paulo aſcribat, & quæ Pauli ſunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Luſitanus putat) in ſola Colchide Colchicum naſci venenoſum ac letale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiuſce rei ſit nobis veterum authoritas. At quum Dioſcorides libro quarto, vbi de Colchico ſcripſit, nō Colchicos tantùm admoneat, ne huiuſce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, ſed omnes in vniuerſum homines, maximo eſt argumento, hanc plantam nō tantùm apud Colchos, ſed vbique naſci venenoſam.

EPHEMERVM.

Cenſura LXXXIX. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quoſdam ſequutus Lilium, quod Conuallium vocant, magno errore Ephemerum eſſe putat. Nam huic Lilio, folia non inſunt Lilij: quin nec radix longa, quæ digiti ſit craſsitudine, ſed tenuius in capillamenta deſinens. Preterea nec caulis illi videtur Lilio ſimilis, ſed gracilis, flexilisque tenuiſsimi iunci inſtar. Adhæc nec credi par eſt, Dioſcoridem ſilentio inuoluiſſe, quinetiam nec Galenum, qui eius quoque hiſtoriam narrat, ſuauiſsimi odoris præſtantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, ſi hoc illis Ephemerum eſſet. Quo fit, vt vnà cum Luſitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Cenſura XC. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico ſcribit Luſitanus, tam primum quàm alterum pari etibus hærere aſſerit, & humectis naſci in locis, folio craſſo, rotundo, concauo, co xendicis figura, quibus palàm fit, quantùm in re herbaria præſtet valeatque Luſi tanus, quippe qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniunt: quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam: alterum verò maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quū primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorum parietibus, proueniat, maritimis præſertim locis, vt Plinius inquit: Alterum verò inter ingentiſsima ſaxa in montibus naſcatur.

TALICTRVM.

Cenſura XCI. de Talictro.

RVELLIVS vir profectò clariſsimus, & in ſtirpium hiſtoria non poſtremus author, Thalictrum in Gallia naſci ſcribit, ibique appellari Argentinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo ſplendore micent. Nos autem quòd hanc herbā nuſquam viderimus, Ruellij ſententiam probare, nec improbare poſſumus. At Luſitanus, qui nulla ratione omnes impugnare ſolet, ſtatim id falsò ſenſiſſe Ruelliū ſcribit, tametſi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Luſitani argumentum, quòd Argentinam herbam, ſic alijs vocatam, à Talictro maximè diſtinguat. Siquidem de hac Luſitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim folijs non eſt Coriandri, ſed vnico tantùm folio aſſurgit, nullis lacinijs interſecto. Quo fit, vt ille meritò veniat accuſandus, quum iniurià alios accuſet.

POTA

POTAMOGETVM.

Cenſura XCII. de Potamogeto.

POTAMOGETVM ſic dicta eſt Græcis, quòd fluminibus ſit vicina, aut in ipſis fluminibus naſcatur. Id quod clariſsimè demonſtrat Dioſcorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ſimile gerit hirſutum, paulò ſupereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Luſitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam eſſe contendat, quam Seplaſię Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non naſcitur, nec prope eorum alueos, ſed ſecus vias propter ſepes & fruteta, præſertimque opacis locis, folio non Betæ, ſed Bugloſsi, cuius ſaporem etiam adeò imitatur, vt eo ſicut & facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cenſura XCIII. de Vrbana Loto.

O QVAM vehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla ratione nec authorum teſtimonijs temerè affirmauerit eam eſſe Lotum Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetoſum, alij Panē Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem Lotum hanc ſapore eſſe acetoſo. Præterea Plinio quis non viderit aliud eſſe Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore meritò vocat, quòd nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocellas, & diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod facilè quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum verò ſatiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium deterſoriumque medicamētum. Id quod nunquam Oxys præſtare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cenſura XCIIII. de Antirrhino.

IN exiſtimando Antirrhino immeritò ſanè Luſitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino ſimilem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (vt ipſe putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi ſimilem, & magna ſit inter has plantas differentia. Qua in re ſanè quid arguat in Plinio neſcit. Cuius inſcitiæ id in cauſa eſſe putauerim, quòd Luſitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. capite x. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari ſcribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria vna & eadem ſint planta, ſed tantùm admonet, à quibuſdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibuſdam Dioſcoridis codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accuſandus eſt etiam Dioſcorides, qui non ob hoc prætermiſit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de domeſtica ſcripſit. Aliàs enim nobis ſuperius dictum eſt, præſertimque de Telephio diſſerentes, non deeſſe plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellētur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cū plures hodie habeatur Antirrhini ſpecies, quarū alia, quę maior eſt, folia gerit multifida, alia Lino ſimilia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortaſsè genera nunquam vidit Luſitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accuſare Luſitanum, quum is de Iride diſſerens, acriter me accuſauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompſerim.

POLYGALA.

Censura XCV. de Polygala.

POLYGALAM scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere folijs Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro xxvii. cap. xii. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo folijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficilè admodum videtur, vt quis herbam afferre possit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalisque soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantùm video) longè potius Oedipum quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ virgas Genistæ mittit, in quarum sumitate flores emicant aurei, præstanti odore, ex qua (vt ipse ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoque plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum eas scribere non sit ausus, friuolas ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quotquot sunt alij grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram, sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus, putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani coniecturæ inutiles.

OCHRA.

Censura XCVI. de Ochra.

PVTAT Lusitanus Rubricam, qua vtuntur Pigmentarij ac Sarcinatores, quaque vsi sunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. ὦχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. II. in libro Prognosticorum Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortasè temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

MELANTERIA.

Censura XCVII. de Melanteria.

MELANTERIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, vt æris potius aliquid hanc cõtinere crediderim, quàm argenti, vt sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in ęris cuniculis, cuius facultates possidet, perinde ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Misy: & proindè rectè vim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, queadmodũ & Misy. Argento enim nulla vis caustica inest, sed æri q̃; plurima.

SORY.

Censura XCVIII. de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitriolum Romanum vocant, genuinũ esse Sory. Patet error, quod Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum siue fossitium, siue sit arte paratum à Sory, omnium consensu, plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Censura XCIX. de Auripigmento.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, teme-

rè asserat id coctũ esse. Error facilè palàm fit, quòd scribat Dioscorides Auripigmentum per se gigni ijs in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autem excoqui & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum, non coctum. Quippe si coquatur & igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Censura C. de Gagate lapide.

QVID de Gagate tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantùm illa inter se dissonant? Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus: contra verò illud, quum nullam lapidis speciem præse ferat, nulloque squallore, crustisue sit vitiatum. Genuino ac vero Gagate vtuntur Septemtrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flandros, Brabandosque, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne videamur pilos quosque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quasq; cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) non leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs colluctari. Veruntamen tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (vt prædiximus) honestissimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm vel meæ occupationes, vel istius leuissima & imperitissima temeritas à me exigebant: Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnes tam temerè, tamque vanè sibi vendicat, cui tantum cæteros existimauit adhibituros fidei, vt ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mentis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortassè simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere & immodestissimè damnare labores, priusquam sua valeat intelligere fœdissima errata, quibus omnia eius volumina, & præclaræ illæ Centuriæ vbique scatent. Nunc cùm & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidijs, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec verò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantum potui, hoc vnicè sum conatus, vt non solùm se reprehendi doleat, sed & suæ confidentissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam vt sciat ac noscat se errorum Centurias fecisse, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantùm profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum, erit iudicium.

Gagatis descriptio.

Animaduersio in Amat.

PET. AND. MATTHIOLVS BERNHARdo Dissenio Cronenburgio Medico, S. D. P.

QVanta sit doctorum studiosorumque virorum inter se συμπάθεια, mi candidissime ac doctissime Cronenburgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cùm nō exiguus sit doctissimorum virorum numerus, qui nostrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per epistolas gratulentur, partim me amore & beneuolentia summa prosequātur, partim verò contra inuidos obtrectatoresque meos sua me sponte defendant, qui tamen nunquam me de facie nouerunt, nec vlla mihi cum illis antea intercessit necessitudinis causa. Atqui inter hos neminem sanè habeo, cui plus quàm tibi me debere sciam, vtpote qui ad me non amandum modo, quòd ipsum sanè per se maximum est, sed etiam absentem & ignotum tuis doctissimis scriptis defendendum, laudandum, colendumque accesseris. Quod quidem in causa est, quum tot sint, qui tum scriptis, tum verbis (quæ eorum est humanitas) plurimùm me collaudent, atque etiam obseruent, vt non facilè commouear quorundam inuidorum ac perditissimorum hominum calumnijs: præsertim cum videam mihi non deesse clarissimos viros, qui me etiam nesciente, contra horum rabidos morsus mihi patrocinentur. Tu enim primus causam meam contra Lusitanum illum suscepisti in doctissimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quin etiam innumeris sanè locis dignitatem meam, quibus potuisti amplissimis verbis, ornasti, & me cæteris, qui hoc nostro æuo de medica materia scripserunt (quæ tua singularis fuit benignitas) præferre voluisti. Tantis autem tuis beneficijs non videor mihi facilè respondere posse, nisi fortè ita sensurus es, vt me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria tenebo. Quam nimirum memoriam colam beneuolentia sempiterna non solùm dum viuam & anima spirabo mea, sed etiam quum te mortuo monimenta tui beneficij permanebunt. Nosco quidem amplissimam tuam erga me humanitatem, nosco beneuolentiam, quinetiam incredibilem amorem quibus me tantoperè prosequeris: nosco candorem ingenui animi tui, & propensam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etsi animo & corde sim par, verbis tamen & literis satisfacere non possum: Dum enim auidè cupio exprimere quàm me tibi deuinctum putem, mihi nec stylus, nec oratio suppetit. Cognosco te cùm virum doctum, tum etiam officij plenum, meæ laudis ac famæ studiosum, frugi hominem, ac planè virum bonum integerrimumque, studiosum omnium virtutum. Id, etsi nunquam te de facie nouerim, noui tamen ex tuis doctissimis monumentis, quæ de parandis componendisq; medicamentis posteritatis memoriæ reliquisti. Quandoquidem clarissimi & amicissimi hominis pręclara hęc ingenij ac doctrinæ monumenta aspiciens, eū sanè ipsum visus sum aspicere. Nā ipsa oratio & dicendi genus eiusmodi est, vt nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modestius, neque venustum magis desyderari posit, vel in delectu cultuque verborum, vel iudicij acrimonia, vel dignitate & copia sententiarum. Apparet itaque in te ipso, vt extat, quædam rara naturæ tuæ probitas & singularis integritas nullo obfuscata obtrectandi studio. Quod tamen est veræ atque perfectæ virtutis pro-

prium,

prium, cuius qui compotes ſunt, cum ipſi ſibi confidant, alienas ſolent virtutes exoſculari. Porrò tuum de ſcriptis meis iudicium, tanquam profectum ab homine doctiſsimo ac laudatiſsimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea eſt enim profectò iucunda laus, quæ ab ijs proficiſcitur qui ipſi in laude vixerunt. Atqui neſcio quonam modò paſsim tuam in me compenſare beneficentiam, niſi pro virili dem operam, vt aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officijs, opera, conſilio, authoritate, diligentia, ſtudio pro tanta in me beneuolentia præſtare poſſum, ſemper me præſtaturum polliceor. Cæterùm quum Dioſcorides meus elapſo anno auctior illuſtriorque iterum editus ſit, additis quàm plurimis ſtirpium & animalium imaginibus, videamque te ex tuis frugiferis ſcriptis eius lectione delectatum eſſe plurimùm: prætermittere quidem non potui quin nunc exemplar vnum ad te mitterem vnà cum Apologia contra Luſitanū Amathū illum, quem tu tam pulchrè ac tanto cum iudicio cōpendioſiſsimè cribraſti, q̄; vt legas maximè rogo ac peto. Duplex enim cauſa extitit, quæ ad hanc edendā Apologiam me plurimùm induxit: Altera quidē, vt ne me tacente putarēt nonnulli me alicuius erroris conſcium eſſe, aut meis diffidere ſcriptis: altera vt noſcerent omnes acerrimum tuū de Luſitano iudiciū. Ego hic Pragæ (vt meam tibi declarem conditionem) iam per quinquennium Sereniſsimi Principis Ferdinandi: Archiducis Auſtrię Phyſicum ago, vbi etſi non minimè ſint curæ, quę nō parùm mea impediunt ſtudia, ſucciſiuis tamen temporibus in literis & libris aſsiduus ſum, paroque nunc nouas plantarum imagines prioribus longè maiores elegantioresque, quarum aliquot nunc ad te mitto, vt de his tuum feras iudicium. Imperator Ferdinandus, & Sereniſsimus Archidux meus ampliſsimi in hoc opere cudendo mihi ſunt Mecœnates, adeò vt facilè mihi perſuadeam (modò Deus Optimus Maximus ſit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorificè me perfecturum. Quanquam non parùm vereor, ne vnà cum opere creſcant & inuidiæ: quod tamen non multi facio, magnam enim Philoſophiæ habeo gratiam, quæ non modò ab omni ſolicitudine cæteriſque animi morbis me abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus & inuidorum latratus armat. Poſtremò id maximè rogo atque etiam peto, vt eo in me amore, ea beneuolentia ſemper eſſe velis, quibus ſemper anteà fuiſti: ſcilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defenſor. Hoc ſi feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratiſsimum: Sed an quid opus eſt vt te horter ad ea præſtanda, quæ tua ſponte præſtas? Nunquid ego equo (vt aiunt) ſpontè currenti calcaria adhibebo? Literas ſi ad me ſcribere volueris Norimbergam ad Clariſsimum Medicum ac Philoſophum ſummum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæſaris aulam ad Clariſſimum Iulium Alexandrinum Suæ Maie. Archiatrum mittere poteris, nā illinc poſthac ad me tutò deferentur.

Vale, Pragæ XIII. Kalend: Septēbris.

* *
*

BERNHARDVS DISSENNIVS CRONENBVRGIVS MEDICVS, PETRO ANDREAE MATTHIOLO, S. P. D.

Antecedenti respondet Epistolæ.

Ecquid primùm in te collaudem, mi Domine Matthiolæ Vir multis nominibus Clarissime ac doctissime, humanitatem ne admirabilem, an insignem animi candorem, & incredibilem integritatem amoremque mei an potius simul omnia? Næ tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, nisi verius ipsa humanitas nominari merearis, qui sic temet deijcias ac negligas, in sublimi residens, in Italia totius doctrinæ parente natus, institutus: apud Principes, Reges, imò Cæsares admirandus, vt me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum respicias, dum literis tuis eruditissimis, omnique officiorum genere refertissimis non visere modò, verùm insuper magnoperè prædicare, atque ingenij tui fœtura monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec est quod de συμπάθεια quicquam mireris, quæ inter Viros ingenuos, probos, doctos semper est solida, & adamantino quodã vinculo connexa, præsertim eiusdem fidei ac professionis, vtcunque delinquant maleuoli & agresti ingenio improbi, quorum haud exigua isthac calumniatrice ætate turba habetur.
Nam vt de me verissimè confitear, quando commentaria tua longè omnium doctissima in Dioscoridem legere ac relegere, atque insuper icones elegantissimas typis ad viuum expressas contemplari cœpissem, mox quantis ingenij viribus, quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefessoque labore Simplicium veram cognitionem explicuisses, genuinam Dioscoridis interpretationem edocuisses, lapsus plerosq; etiam doctis non animaduersos indicasses, ambiguam obscuramque lectionem instaurasses, opiniones falsas refutasses, atque vt summatim expediam, totum Dioscoridem redintegrasses, cognouissem: ita mihi aliorum in eundem scripta languere aut saltem minus absolutè elaborata videbantur, quantumuis etiam maximi illi nominis atque rarissimæ doctrinæ viri fuerint (etenim suam quisque laudem & gloriam meretur, quam immensis laboribus proximi iuuandi studio iure cõsecutus est) vt continuò ad diuinam penè indolem tuam, incomparabilem ingenij vim, vberrimam scientiam, eloquentiam summam amandam, suspiciendamque exarserim, vt quiduis maluissem quàm tui amorem deserere.

scripsit

Scripſit de ſimplici Medicinæ materia hoc æuo Euritius Cordus, ſcripſit Ottho Brunfelſius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus, Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatiſsimi atque eminentiſsimi. Hos ſequuti ſunt Clariſsimi & peritiſsimi Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Braſauolus, Fuchſius, Mundella, Geſnerus, & ſi qui ſunt alij in arte celebres. At reuera omnes ſuperat & poſt ſe longo relinquit interuallo vnus, me iudice, Matthiolus, vt poſtremus, ita facilè ſupremus: quia neminem habemus (liceat mihi ſine aliorum detrimento quod res eſt pronunciare) in hac ſtudiorum palæſtra tibi conferendum, ſi modò non vnam aliquam laudem, ſed vniuerſas dotes tuas ſimul expendamus. Id præter puriſsimam dictionis facultatem, diuitem verborum ſupellectilem, exactum vbique iudicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehenſibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modeſtiam, intrepidam admonitionem, fidelem remediorum plerorumque communicationem, ſimilesque dotes eximias, indubitata prorſus fide manifeſtum fit, quòd nemo huic diſciplinæ amplius quicquam putet addendum, ſed ad vnum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu abſolutum, poſt Dioſcoridem, exemplar imitandum ſibi proponant, dum vltrò ac paſsim tibi gratulentur, te ſtudioſè proſequantur, & aduerſus æmulos ac calumniatores quoſdam (quia vix vnquam tam inculpatum fuit ſæculum quin monſtrum tale vnum aut alterum produxerit) ſuo etiam periculo innocentiam pariter & induſtriam tuam tueantur. Atque has præclaras virtutes quum ego quoque in te, mi Domine, agnoſcerem & intelligerem, tibi ne an cuiquàm, nouum ſiue rarum videri debuit, ſi pro meis viribus obiter tui defenſionem contra maligniſsimum Sycophantam & impium Apoſtatam, ſuſceperim, qua ſanè non egebas, nam noſti illud Horatianum.

Integer vitæ ſceleriſque purus
Non eget Mauri iaculis nec arcu, &c.

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imò colendum venerandumque impulſus ſim? Et rectè faciunt, qui ſimili honeſto ſtudio tenentur, quoniam ita demonſtrandarum ſtirpium prouinciam ſuſcepiſti, ita feliciter Iconas omnium expreſsiſti, vt ab omni ambiguitate pariter & obſcuritate vindicaueris, & priſtinam laudem Dioſcoridi, ſimplicium Parenti, aſſerueris. Cæterùm an primus inter plerosque Clariſsimos Viros, vti ſcribis, cauſam tuam, contra Amathum Luſitanum ſuſceperim, neſcio: hoc tamen ſcio, hunc, potiorem operam ex Commentarijs tuis primò editis Italicè in Dioſcoridem, impudenter ac furtiuè ſibi vendicaſſe, quod flagitium eſt improbum minimeque diſsimulandum. Præterea eundem, per quem profecerat, imperitiſsimè, immodeſtiſsimè, ac odioſiſsimè nominatim inſectari improbiſsimum eſt, & planè eorum qui omnem pudorem humanitatemque exuerunt,

erunt, cuiusmodi perfidissimum testimonium de seipso præbuit nebulo à Christianismo ad Iudaismum turpiter iamdudum desciscens. Certè hac temeraria improbitate & inuidentissima insectatione tui, nihil aliud est consequutus, quàm solent, qui ex aliena gloria popularem inuidiam ac commune odium merentur. Potuisset aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, si sua sorte contentus à morsu celeberrimi nominis tui abstinuisset: sed infelix dum te cepisse videretur, ipse miserè captus est, suoque inuento malum sibi accersijt, adeò vt iure maximo, maximam Medicorum ac Studiosorum omnium iram in se concitarit, dignus iccirco quem omnes Reipublicę vtilitatem amantes & probi doctique homines exibilent atque explodant: Si igitur innocentiam ac præstantiam ingenij tui vtcunque tutatus sum, meumque de pessimo calumniatore iudicium Cõmentarijs meis, ita ferente occasione, inseruerim, magno equidem id commodo meo feci, vt qui tam sis vir munificus ac locuples, quòd non aspernando fœnore studium illud meum compensare volueris insigni laudum mearum præconio, quas agnoscere non possum nisi vehementer ambitiosus: neque negligere nisi ignominiæ notam subire velim. Proinde vtcunque sit, certè beasti me testimonio amoris, beneuolentiæ ac humanitatis tuæ: Siquidem abundè tota epistola declaras quo me amicorum loco habeas, habiturusque sis sempiterna memoria, non modò dum viuas, sed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficij mei contra Lusitanum pro te suscepti permanebunt. Hoc si uere dicis, sicut omninò credo (alioqui non erat necesse id scribere nõ expectanti neque de facie vnquam viso) pluris mihi est syncerissimus hic animus tuus, quàm vniuersæ Cræsi opes, spondeoque bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunque fortuna vehat: sed inuiolabilem, sanctam, perpetuam adeoque immortalem fore: Neque enim me vllius iuris aut necessitudinis nexu tenacius obstringere potuisti. Atqui ô vtinam vtinam sacrum illud pectus intueri, sacros mores discere, os sacrum genasque amabiles deosculari, vel, quod malim, corpus totum complecti semel liceat: Quanta hæc mihi fœlicitas, quanta lætitia, quanta voluptas? Verũ quum id nõ possim, facio tamẽ quod possum: fruor eloquentissimis doctissimisq; cõmentarijs tuis, in quibus viuam imaginẽ tui indubitanter expressã video: Hos iugiter ante oculos positos habeo, nõ illos quidem primo euulgatos, sed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris nostri symbolum, superiori Francofordensium mercatu, ad nos misisti. Istis foueo amorem tui, istis memet veluti quotidiano speculo oblecto, quod dum intueor, specimen ingens corporis tui videre me mihi persuasi: Istis animum tui desyderio flagrantem quo ad possum restinguo: Istis velut amœnissimis Musarum viretis fruor ac pascor ad sacietatem: quibus accedit Epistola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuæque humanitatis tuę plenissima, qua equidem vniuersam ad absolutam amiticiam necessaria tanquam sarta tecta explicantur Hanc reposui inter ea quæ animo meo charissima sunt, vnde quandoque eã repeto, nouo me gaudio eiusdem relectione imbuiturus. Quod autem tu rogas ac petis, vt Apologiam tuam contra Amathum, quem compendiosissime calamo meo cribratum asseris, legam: duas adiungens eiusdem editionis

causas

causas, quarum vna est, ne quis æmulus alicuius te erroris conscium fore, tuisque diffidere viribus tacendo, existimaret: Altera verò, vt omnibus iudicium meum de Lusitano constaret: Legi itaque non solùm illam, sed insuper Censuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita sum recreatus, quasi coràm duellum vtriusq; spectatu dignissimo, assistere toto Herbariorum choro, præside atque iudice Apolline, testibus Dioscoride, Crateua, Theophrasto, Galeno, aspexissem: in quo, Deum immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & nisi tu maiorem vitæ illius rationem, quàm ipse suæ, habuisses, iam in ipsa pugna occubuisset miser. Itaque si quicquam sapit, cauebit omnem conflictum etiam cum imperitis parumque exercitatis. Legi & alias editæ Apologiæ causas scripto tuo comprehensas. Porrò quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuisse tam inertem, improbum, malignum, aut prorsus sine mente, qui tam iniquam suspicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenij excellentia clarissimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modestia aliorum errores castigans, vt omnium amore ac veneratione iure dignus haberi, vel hoc nomine vno, debeat. Nec credo vllum eorum quos nominatim errorum admones, singulari sanè vrbanitate, imò cum laude ac honoris præfatione, tantillum commotum aut quæstum, quum tamen & Aristoteles vnicum penè naturæ miraculum, veritatis potius quàm amici Platonis rationem habendam esse iudicauit. Quare ego Lusitani stultam arrogantiam & prodigiosam insaniam risu potius ac Elleboro explodendam & expurgandam, quàm scripto confutandam iudicassem: attamen, quę tua sublimis est doctrina & animi ingens magnitudo, famæque tuendæ laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac disertissimis rationibus semel conuincendum conterendumque censuisti: quod certè sic factum Apologia tua pariter ac Censura decerno, vt nunquam exurgere vel emergere possit amplius. Alteram quam allegas causam, humanitatis beneuolentiæque tuæ est, Vir Syncerissime, quibus Croneburgium nominis tui, aut magis veritatis prouehendæ tutandæque studiosissimum, iudicio acerrimo præditum, significare voluisti. Id qualecunque sit apud te, tuique simillimos exactæ censuræ viros, examinandum relinquo, quanquam tergiuersari poteram, nisi decreto tuo tam impensè fauerem, aut saltem vnicè delectarer: mihi satis fuerit, si alienæ laudis & doctrinæ iniquissimum æmulatorem coloribus suis verè depinxerim. Atque vtinam idem tam copiosè quàm sceleratè illius confidens malignitas meretur. Et hæc hactenus. Nunc vicissim breuiter vitæ meæ statum tibi exponam. Ego Italiam Anno XXXVIII & doctissimam Bononiensem Academiam, in qua D. Curtium aliosque Medicos profitentes audieram, relinquens, rectà (Deo propitio) ad patrios Penates in Hollandiam florentissimam regionem redij: cuius laudes verissimo Elogio celebrauit ter maximus Erasmus Roterodamus noster ad finem Chiliadum, titulo Auris Bataua: vbi dum Annum vnum artem exercuissem, mox ab inclyto & prudentissimo Senatu Gruningæ Vrbis, quæ profectò magnifica, opulenta, munita, ac benè instituta est, non ita procul ab Orientali Oceano, publico ære accersor. Hîc annis nouem commoratus multis equidem dolentibus, Coloniam Agrippinam perueni, adiuuante tunc institutum nostrum clarissimo medico Ioanne Echtio amico meo charissimo, studiorumque meorum per Italiam

sodale

sodali coniunctissimo: In qua Academia etiamnum viuo, natus annos quinquaginta: miram fortunæ improbitatem multipliciter expertus sum. Nulli Principum obstrictus, tametsi talium conditionum occasiones non defuerint, quia ingenium meum aulis non perinde conuenit, vtpote liberum ac simplex, atque eas alioqui formido, cogitans: Exeat is aula qui pius esse volet. Quas ad me misisti Simplicium picturas, vehementer probo, simulque laudo & prædico Summorum Monarcharum liberalitatem, ac propensam in te iuuando ornãdoque voluntatem quibus dotibus sese verè Reges declarant: nam nisi conatus eiusmodi hac ratione iuuarentur, non video quorsum literas & disciplinas didicisse, easdemque posteritati, immensa corporis iactura, tradere esset operæpretium, quibus constat omnis politia, rerum harmonia, philosophiæ moderatio, hominum salus, quibus à reliqua mortalium fece disiungimur, & ad Deorum beatitudinem sensim deducimur. Postremò quando maximè rogas, vt in amore beneuolentiaque tui perseuerem, & quæ sequuntur in Epistola. Hoc tibi iureiurando affirmo Vir Excellentissime, me nulli tuorum amicorum cessurum, tametsi cæteris sum inferior, etiamsi capitis periculum obeundum esset, meque paratum esse pro virili improbissimorum nebulonum virulentam insaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modò da operam, quod facis, ne temerè hunc affectum concepisse videar, & me similiter amare perge. Interim macte virtute, mi Matthiole, & qua cœpisti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam prouehere, eadem quæso absoluas, vt omnes natum te gaudeamus, Sacrosanctæ arti nostræ gratulemur, simulque calumniatorem tuum Lusitanum Amathum execremur. Certè admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quàm reprehendit nemo, quicquid amarulentus Amatus, quem facetè & falsè Amathum vocas, ineptè garriat. His valebis Vir animo meo charissime, & si quid habes in manibus materiæ Medicæ, eius me quæso facies participem, vt istiusmodi beneuolentia magis tibi deuincias Croneburgium, quem iam dudum totum obæratum addictumque possides. Literis tuis amantissimis iamdiu respondissem si, vt mihi paratus calamus, ita promptus fidusq; fuisset nuncius. Iterum vale doctissime Matthiole. Coloniæ XX. die Martij. Anno, M. D. LX.

* * *

MELCHIOR GVILANDINVS BORVSSVS Conrado Gesnero Medico S. P. D.

PLATO Philosophiæ pater, & diuinioris scientiæ autor longè clarissimus, itemque Stoici omnes μαντείαν, hoc est diuinationem introducunt per instinctum afflatumque diuinum, quem ἐνθουσιασμὸν Græci vocant, qui phanaticus furor est, feruorque lymphaticus per somniorũ imaginationes, ac Chaldæorum obseruationes, Magorumque, Brachmanum, Gymnosophistarum, Druydum, atque Augurum disciplinam. Cæterum hi plerasque vaticinij partes & commendant & probant, quamuis Xenophanes, ac Epicurus λιλιώδιον α omnem è medio tollere conati sunt. Hui dices, quò denique tam longè petitum exordium tendet? Cum literas tuas, vir clarissime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officijque genere plenas perlegissem, adeò mihi mens argumentis, corpus autem armis telisque uacua relicta sunt, vt qua denique ratione tot in me acutissima directa spicula viriliter propulsarem, oculis nequaquam circumspicere possem, parumque abfuit quin παλινῳδίαν meditarer, & insuper gratias agerem, planeque tuo iuditio acquiescerem, Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modò diuersorum generum plantas denotare, verum etiam vtranque vocem prorsum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenses Trasci & Trasi vocant, Genuenses ziziphas terrestres, Hispani Iuncum auellanam, Arabes denique Habbaziz, si Leoni Africam describenti, itemque Bellunensi credimus) discrepare. Quod dum ita toto die anxiè sollicitèque mecum ipse cogito, rubore suffusus interim aliquoties, non tam quod sententiam meam corruisse magnopere dolerem, quàm quia minimè præuidissem, quibus eam fulcris contra aduersariorum insultus communirem, sensim pater ille rerum omnium Sol, ex nostro delapsus horizonte ad inferius hemisphærium ad latentes hactenus tot Antipodum myriadas nostris gentibus cognitas deuoluitur, & mihi placidus membris omnibus sopor vndique circumfunditur. Interea in somnio opprimor manifesto liquidoque, ac volitare circunquaque incipio, veluti infesto mari ventis pulsata nauis: In terram vniuersam excurro, è terra in cœlum efferor, vniuersum transmitto mare, aërem peruolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum astrorum iungor choro, &, quod mirum est, integro etiamnum in repentina & violenta adeò peregrinatione manente corpore: nec planè prius ἱπποµανεῖν καὶ ἐνθουσιάζειν desino, quàm in floridissimum pratum vastissimæ illius & remotissimæ Hesperidum populorum telluris, quàm diuinus Plato in diuino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixè graphiceque in Critia describit: nec sanè alia est vlla, quàm quæ hodie Orbis noui, & Indicarum Insularum terræ firmæ Americæque nominibus vniuerso mundo innotuit, descendo, vbi, inter cætera, Dulcichinorum molem conspicio magnam, Hippocratemque ipsum, mirabile dictu, seuero aspectu grauem, manu dextera Balin illam Xanthi tenentem, sinistro vero canos leniter pertractantem, voce denique alta Trasci à se Holoconitin appellari succinentem intonantemque. Dum hæc sic menti obuersantur, expergiscor, admeque ipsum redeo, nec satis scio gaudióne magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam planè capiebam delectationẽ, quòd quæ de die meditabundè ac magno adhibito studio apprehendere

prehendere neutiquam potuissem, ea, omni cura solutus, & aliud omnino agens, vera esse cognouissem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui diuinationis partem vnam ex somniorum imaginibus apprehendunt admittumque, quando & à Peripateticorum placitis alienum non est, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neque posse veritatem contemplari. noctu autem ab hac seruitute solutam, & in loco qui est circa thoracem conuolutam, ad vaticinandum promptiorem fieri, & propterea insomnia nasci. Angebar autem insigniter, quòd quibus rationibus veritas in insomnio agnita doceri posset minimè perspiciebam. Certum tamen erat arreptam semel opinionem & insomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle vnquam, ac nequicquam potius ad ea respondere, quæ tu in medium attulisti, quàm culpam deprecari. Videbam enim rem esse arduam, vetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus vero naturam, & naturæ sua omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum aduerte quæso, & placidas mihi aures præbe, cognoscesque qualis se mihi inter angores hos coniectura nouam stabiliendi sententiam, dum cuncta altius rimor scrutorque, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod misi, βολβοκάσανον Tralliani dici nequeat: nec animaduertere etiam posse, quid impedimento sit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Aeginetæ vocetur. Denique Holoconitin Hippocratis, Moly à Dioscoride appellari sentis. Verùm cauendum tibi est apprimè, Gesnere iucundißime, siquidem vndequaque videris esse eruditißimus, ne dum mea studes conuellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxiè, in densißimas prolabaris tenebras, idemque tibi eueniat quod Chymistis vsu venire cernimus, qui iam diu frustra vertendis speciebus, & decantato illi aureo velleri summo & temporis & rerum omnium dispendio incubuerunt, incumbentque posthac in posterum. Nam si Dulcichinum, Mamiras est, vt profectò Pauli verba attestantur, radiculam esse tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodosis cinctam, detergētis naturæ, nequaquam βολβοκάσανον dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & βολβοκάσανον discreuit, vtriusque separatis locis mentionem faciens. Mamiras sanè libro medicinæ ii. capite v. nominat: βολβοκασάνου autem libro vii. περὶ ἐμπυηματικῶν meminit. Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioquin celeberrimos, ἀντὶ βολβοκασάνων, βαλανοκασάνων substituentes, siquidem non tam vox ipsa βολβοκασάνον, quam equidem vetustatem haud redolere fateor, quemadmodum nec χύνιαν, nec τρώξιμον, nec μαέβλιον, & sexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander vtitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, q̃; autoris eo loco propositū spectādū est, quando rectam victus rationē purulēta excreantibus præscribens, abstergentibus nutriendos præcipit, qualia sunt, Ius gallorum, phasianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, similiumque auium. Ad hæc, si sanguis reijciatur purus, iusculo ei incoquere mandat βολβοκάσανον, alicam, itrium, similaginem, & eius generis alia, quæ ob succi crassitiem, vasa sanguinem continentia modicè obstruere, & pectus lenire atque abradere potis sint. At tantum abest Castaneas detergendi farciendique vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis poßit esse contrarium. Adde vocem βαλανοκασάνον æquè esse nouam atque βολβοκασάνου, & quod per magni refert, nullam planè possunt Castanearum glandes ἐμπυϊκοῖς vtilitatem commodumúe afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & βολβοκάσανον pro herba interpretor, quæ pingui succo constat, & facultatem obtinet humorum crassitiem mediocriter incidendi, adeò vt excreationibus è pectore sit idonea. Quòd vero βολβοκάσανον vix alia esse planta poßit, quàm illa ipsa cuius semina ad te misi, argumenta habeo,

beo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in ſe habet, tum quia radice cõſtat bulboſa, Caſtaneæ tamen ſimiliori quàm bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus verò ſubſtantia Caſtaneis ſimillima expletur, quæ res & nomini occaſionem præbuit, vt compoſita nomenclatione βολβοκάστανον diceretur, quia Bulbum Caſtaneamque mentiri videtur. Sed hæc leuiora. Quod maximè me mouet vt βολβοκάστανον credam herbam, cuius ſemina hoc titulo inſcripſi, illud eſt, quia nomen in Græcia in hodiernum vſque diem retinet, Chijs ἀγριοκαστανίδας, Bizantinis ἀγριοκάστανα, Rhodijs βολβοκάστανα appellantibus. Adſtipulantur in omnibus meæ ſententiæ, aut ego potius ſuæ, vir grauiſsimus, cùm doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Falloppius Mutinenſis, in ordine & numero ſcholæ Medicorum Patauinæ minimè poſtremus, Anatomicorum huius æui facilè princeps, atque in ſimplicium palæſtra athleta inuictus, imò vero in debellandis domandiſque Chirurgiæ prodigijs, Italicus Hercules. Quid habes, mi Geſnere, quod damnes? Quis ſenſus eſt verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis vrgeo, commoueri videris, ſiquidem errorem tuũ agnoſcis, Dulcichina non modo βολβοκάστανον dici non poſſe, ſed nec Mamiras quidem rectè βολβοκάστανον appellari. Verum ne in nouam figmenti ſuſpicionem apud te incurram, quod vel ex nuda ſeminis figura argumentari veritus non es, radicem eius bulboſam eſſe nequaquam tibi probabile videri, ideo radicem vnam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam vt terræ mandes iubeo, cognoſceſque liquidò Melchiorem tuum nihil minus ſcire quàm nugari. Folijs veſtitur Crithamo ſimilibus, cauliculo breui, candidos floſculos in vmbellis ſuſtinentem, quibus ſemina anguſta, & ſtriata, canaliculataúe, Cumino æqualia, ſuccedunt. Non is ſum, qui cauillis & impoſturis inanem gloriolam aucupari velim. Mentiri neſcio, nec, ſi ſcirem, velim. Nondum eò dementiæ deueni, vt Matthæoli pellem, qui eo nomine malè apud eruditos, nec immeritò, audit, Boruſsiaco corio anteponam. Metamorphoſis iſta hactenus moleſta mihi eſſe non cœpit, nec placet cum Euanthæ & Agriopa ex homine in lupum verti, rurſumque reſtitui ſibi. Satius eſſet eius generis homines naſci nunquam, aut profectò in cunis emori præſtitiſſet. Neque enim res vlla maius bonarum literarum ſtudioſis detrimentum apportauit vnquam, quàm iſta eruditorum mentiendi audacia impunitaſque. Cæterum Doronicũ vulgare non poſſe ab Aegineta Mamiras vocari, vt Fuchſius putat, conſimili planè argumento priori comprobatur. Nam cùm ſit verum Doronicum, vt deſcriptio atteſtatur, & doctiſsimi quique fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracaſtorius, Manardus, Cardanus, Mundella, Matthæolus, Braſſauolus, Amatus, & denique tota Medicorum ſchola clamitat, Mamiras profectò nullo pacto eſſe poterit, quando Auicenna Mauritanæ factionis princeps libro II. tract. II. ſeparatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, proſequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixè pertractet. Illudes tu nodum hunc, duo eſſe Doronici genera inquiens, Orientale nempè, & Europæum, quod officinarum ſeplaſiarij Romanum vocant: ſed te concedere quidem Orientale eſſe legitimum Barbarorum Doronicum, noſtrum autem, vel maximè ire inficias. Equidem non dubito, vir clariſsime, quin vtriuſque radices iamdudum conſpexeris probeque perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehenderis, quàm quæ eſt inter duo eiuſdem alitis oua. Quòd vero Doronicum Romanum non ſic vt Orientale ferueat, & linguam vellicet (quæ Ruellij opinio eſt) id noſtri cœli ſolique temperiei ferendum eſſe acceptũ, vt quiſque eſt eruditiſsimus, ita ſententiæ huic promptiſsimè accedit. Radices enim plantarum diſsimilibus ſaporibus à terræ proprietate perfici, vti etiam in fructibus euenire videmus, credendum omnino eſt. Si enim radices arborum, aut vitium, aut

reliquorũm ſeminum non ex terræ proprietatibus ſuccum capiendo ederent fructus, vno genere eſſent in omnibus locis & regionibus omniũ ſapores. Sed animaduertimus in Inſula Creta Monobaſites vinum (Maluaſium vocat vulgus) in Cirno Corſicum, in Campania Græcum & Lachrymam, circa Meſſanam in Sicilia Mamertinum, in Thraciæ maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, vtrunque Homeri teſtimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neque omnibus partibus, Rhenanum, in Pannonia Vngaricum, reliquiſque locis plurimis innumerabili multitudine genera vini viruresq́; procreari, quę non aliter poſſunt fieri, niſi cum terrenus humor ſuis proprietatibus ſaporum in radicibus infuſus, enutrit materiam, per quam egrediens ad cacumen profundat proprium loci & generis ſui fructus ſaporem. Chelidonium minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariam minorem vocat, cum quarti ordinis abſoluti ſit in calefaciendo & deſiccando, ſi Aetio credimus, ideoque magnã præ ſe fert acrimoniam, & guſtum erodentem, cur, quæſo, commanducando ſæpe nullam prorſus nobis acrimoniam imprimit, idque potiſsimum quod in humido loco natum ſit? Cur item Cicuta, Socratis maximè ſupplicio nobilis, in Germania, Gallijs, in plurimiſque Italiæ locis ferè innoxia naſcitur? An ob eam cauſam quã Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως ſecũdo ſcriptam reliquit? Dicit enim Arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq́; acrimonię poſsidere, adeò vt in cibis vel Rapis vtilius habeatur: In Italia vero, ac minori Aſia contra adeò acre, vt medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri poteſt vt Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Gręcia eiuſmodi viribus prædita naſcantur, quales eis à veteribus contribuuntur, in Italia vero, Germania, & Gallia nocendi oblita proueniant. Comprobant id in primis inſignia autorum teſtimonia, Plinius, Columella, Martialis, Galenus, Dioſcorides, & cæteri, Perſeam arborem in Perſide exitioſam eſſe, translatamq́; in Aegiptum, mutata natura in cibos receptã. Idem Belenio accidere literarum monumentis prodidit Ariſtoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in prouincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba eſſe ignoras? At varietate regionis adeò pernicioſam plantam euadere nouum videri non debet, cum & ſexcentis alijs eiuſmodi mutationes accidere conſtet. Summa ſummarum, quòd ſi terra generibus humorum non eſſet diſsimilis, & diſparata, non tantũ in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Iuncis eſſent odores, neq; abietes in Arabia Thure manarent, neque Oleæ in Troglodytica regione Myrrhæ glebulas funderent, nec Hedera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laſer naſceretur, nec Cinnamoum & Caſsia in Moluccis inſulis ex Lauro decorticarẽtur, ſed in omnibus terræ regionibus & locis, eodem genere, omnia procrearentur. Has autẽ varietates regionibus & locis, inclinatio mundi, & ſolis impetus propius, aut longius curſum faciendo tales efficit terræ humores: quas qualitates non ſolum in his rebus, ſed etiam in pecoribus & armentis diſcerni notius eſſe autumo, quàm vt autorum teſtimonijs demonſtrare habeam neceſſe. Illud in tranſitu adiecerim, nobiſcũ ſentire Theophraſtum & Plinium clariſsimos rerum conditores, Calamum & Iuncum odoratos, nequicquam à noſtris harundinibus & Iuncis diſcrepare, præterquã quòd ferè compertum ſit, ut quæ locis frigidis odore carẽt, ea feruidis odorata ſint, vt Calamus & Iuncus in Syria. Abundè ſatis, & latius etiamnum quàm res exigebat, demonſtraſſe me arbitror, Doronicum Europæum eandem prorſus eſſe cum Orientali plantam, quando & nomen, & radicis effigies, & par vtriuſque natura illud coarguunt, nullo alio quàm maioris minoriſq́; diſcrimine. Itaq; Doronicũ vulgare nequaquam Mamiras appellabitur, vt Fuchſio placet, cum Doronicũ ſit, Auicenna

cenna inter Memiren, quod Mamiras est, & Doronicum differentiam adnotante. Quare cum hactenus nihil obstare animaduertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici posit, non recantabo, nec dimouebor à mea sententia, nisi tu exercitatiores in literaria palæstra athletas in arenam deducas denuo, qui id agant, vt tua & fulciant comprobentque, & mea destruant confringantque: quod vt facias, vehemẽter etiam atque etiam rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus existimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionem conuellas conscindasque. Ridendus hoc loco Bellunensis, qui Dulcichinum ab Auicenna Granum Alzelin vocari asserit, non animaduertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem capite cccxxxvii Simplici. medicamento. in siliquis nasci tradere. Habzelin (inquit) granum pingue est, magnitudine Ciceris, citrinum ab exteriore parte, album ab interiore, boni saporis, apportatur è terris Barbaris, nominaturque Piper Aethiopicum (verum Piper Aethiopicum re vera est aliud) in Barbaria dicitur Croni. Forma spectatur phaseoli, siliqua & Grano minoribus. Colos grani citrinus nigerue. Sapor acutus ad instar Piperis. Vis eius gradu tertio calida, humida primo. Hæc ille. Ex quibus planum fit, ingens esse discrimen inter Dulcichinum & granum zelin. Memini, me Venetijs aliquando Agyrtam in medio foro Balsami laudes, & præclaras eius virtutes (vt id genus hominum facere assolet) decantantem conspexisse, qui post longam inanium verborum seriem, siliquas quasdam faselo similimas, breuiores, aromaticum saporem præferẽtes, quibus semina nigra, faselo æqualia, sed minora inerant, pro Balsami fructu vẽditabat, quæ res & doctis, vt audio, imposuit, verum veterum Carpobalsamum cũ iactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen medius fidius aliud nihil sint quã Croni, seu Hab alzelin. Sed iam tempus est vt Holoconitin Hippocratis, Dulcichinum esse probem, & differre à Molyo, non solum Dioscoridis, verum etiam auctorum omnium ostendam. Magna & vetus est eruditorum concertatio, cuiusmodi planta sit, quam antiquissimus ille Græciæ vates, vnicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinij iudicis ingeniorum summi sententia, Mercurium Vlyssi tradidisse in remedium carminum Circes in decima Odysseæ Rhapsodia cecinit.

ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δὲ μιν καλέουσι θεοὶ, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
ἀνδράσι γε θνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύνανται.

Quod interpretans Ouidius Transformationum quartodecimo ait.

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.
Moly vocant superi, nigra radice tenetur.

Et meminit Lycophron in Alexandra obscuro poemate, μῶλυ σαώσει ῥίζα. Vbi Isaacius commentator ait, μῶλυ δὲ ἐστὶ κατὰ τοὺς ἰατροὺς τὸ ἄγριον πήγανον, quod & Suidas. Eustathius, & sectator eius Erasmus duobus locis, præfatione in Aristotelis volumina Græca, & in prouerbio, Neque mel, neq; apes, Moly ἀλληγορικῶς interpretantur, radicis nigræ symbolo laboris molestiam significari affirmantes, qua peruenitur ad animi tranquillitatem virtutis absolutæ præmium. Diuersum censuit, quisquis ille fuit, qui hos versiculos condidit, quos in Priap. lusib. extare obseruaui.

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit,
Quem cum Moly vocant, mentula Moly fuit.

Theophastus & Plinius herbam esse existimant, & nasci eam circa Pheneum, & in Cyllenæ Arcadiæ tradunt, speciẹ illa Homerica, radice rotunda, nigraque, magnitudine cepæ, folio scillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophrasti verba legenda sunt, καὶ μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, nõ quemadmodum Gaza vertit, & om

nes Græci codices habent, ὃν μὴν ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν, tũ quia Homerus ita tradit, tum etiam quia Plinius difficulter erui ait, Theophrastum proculdubio sequutus, cuius verba refert ad vnguem. Adijcit huic sententiæ calculum Homericus scholiastes, Moly appellatum esse scribens παρὰ τοῦ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι. Quæ verba claro sunt argumento, non radicem ipsam euelli molestè, (vt plerique falsò rentur) sed cum mortis periculo eruentem se subijciat haud facilè à quouis effodi posse. Quæ cum ita se habeant, luce merediana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexisse nihil, quàm Cynospastum seu Aglaophotin terrestrem Aeliani, quæ, vti à te obseruatum egregiè est, Baharas Iosepho in Belli Iud. hist. dicitur, & à Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradunt enim autores illi, Baharan, seu Cynospastum captu admodum difficilem esse, & rizotomi manus fallere, oculosque refugere, neq; prius consistere quàm mulieris menstruorum profluuio laborantis lotio fuerit cõspersa: neque tamen hoc etiam modo retentã sine periculo euelli, quippe extrahentem præsentaneam mortem consequi, nisi eiusdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carẽtes, terram circum circa sacrificare, radicemq; laqueo vinctam cani alligare, ac repentè discedere, tandemque nimio conatu sequuturũ canẽ radicem extrahere, & veluti domini persoluẽtem vices illico commori, & nullo postmodum periculo radicem illam à quouis tractari posse. Vim eius in expiationibus præstantissimã esse, vt etiam qui à spiritibus vexantur immundis, protinus liberare compertum sit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Persico latere, & in Iudæa iuxta Macheruntem oppidum querendum. Neque enim dici posse quicquam longius à vero remotum arbitror, quàm Moly, quod Homerus celebrat, Narcissum Theophrasto appellari, & Dioscoridi Colchicon, vt Tragus censet, quando Colchici flos lacteus non est: & Theophrastus insuper magnam inter Moly Homericum, & Colchicon Dioscoridis, suumque Narcissum discrimen statuit. Sed eiusmodi errores, Trago ferè fatales, toto opere passim. Homines sumus, fateor: sed parcius errare possumus, modo velimus. Per incuriam multa committimus. Vt quimus aiunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioscorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ folia, radix non Cepæ magnitudine, sed parua. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortassè coniectura fretus, quòd autor is libro De muliebribus morbis primo radicem eius velut bulbum esse narrat, nec planè Oliuę paruæ dissimilem: quæ notæ Molyi à Dioscoride reddi videntur. Equidem plenissimè perspicio cùm hac in parte, tum in alijs plurimis singulare illud ingenij tui quo polles, acumen, & fateor exosculaturum me fuisse, protinusque ambobus, quod dici solet, pedib. in istam tuam sententiam descensurum, nisi me Galenus medicinæ coryphæus reuocasset, & veriorem amplecti existimationem coegisset.

Nam autor ille in libello quo obsoleta Hippocratis vocabula planiora facit, μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur: ὁλοκωνίτιδα verò herbam esse agrestem, & à Dioscoride ὀροκωνίτιδα appellari, quasi dicas in monte natam. Quibus verbis perspicuum fit, nihil minus posse statui quàm Moly Dioscoridis, & Holoconitin Hippocratis vnius esse stirpis nomina, quando quod Dioscoridis Moly nominat, Hippocrates μώλυζαν nuncupat: contrà quod hic ὁλοκωνίτιδα, ille ὀροκωνίτιδα, Quæres tu, vbi apud Dioscoridem ὀροκωνῖτις habeatur. Respondeo, nusquam. Falsò igitur Galenus Dioscoridem allegat. Nego. Nam & Auicenna eodem libro quem supra indicaui cap. 743. in describenda Zedoaria, & Serapio cap. 104. medi. simpl. in Dochon, id est, Panico, non Milio, vt malè interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem historiam condidit, sed alter, libro de re Medica quarto, capite vltimo in

Spomelidibus

Spomelidibus pomis, Dioscoridem citant, cum tamen nusquam, quæ nominati autores de ijs plantis adferunt, apud Dioscoridem reperiantur. Nisi igitur nomine Dioscoridis alium quàm Pedacium Anazarbeum intelligant, profectò volumina, quæ hodie sub hoc nomine circumferuntur, manca esse in plerisque videntur. Sed hæc per coniecturam dicta sint. Ad institutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non esse Moly Dioscoridis, iam tandem te agnoscere arbitror, alioquin nec Galenus μώλυζαν apud Hippocratem, Moly interpretatus fuisset, nec Holoconitin à Molyo separasset. Quid multis? Et descriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate redditæ, attestari videntur, nequicquam à Dulcichino disidere. Reliquum est vt pari ratione Moly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quæ à Deo illo herbariorum Matthæolo traduntur, Moly ignotam esse Italiæ plantam dicenti. Ridere subinde mecum ipse soleo, Gesnere lepidissime, doctorum quorundam nostri æui hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui vt fucum, nescio hercule quàm laudatum, suæ prætexant ignorantiæ, frequenter fateri non erubescunt, multa se præterire, sed quæ nec alijs quidem peruia sint, ac si docta esset, si dijs placet, ignorantia, ea nescire, quæ ab alijs hactenus prodita non sunt. Verùm τουτι μὲν ὀνθὴμ πρὸς ἔνλω καὶ νέαν Aristophaneo Strepsiade, aut si mauis ὀνθὴμ πρὸς τὸμ Διόνυσομ cum cæteris. Alterius ista instituti: alium hæc locum postulant. Dabunt tandem imperitiæ suæ pœnas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proximè commemoraui, Allium est simplex caput habens, & non diuisum in spicas. Quem locum si Matthæolus apud Galenum legisset, vt profectò legere debuit, nunquam in Molyo, & suam, & reliquorum ignorantiam accusasset. Nihil enim medius fidius allio isto syluestri μονοκεφάλῳ esse potest notius. Nascitur locis campestribus passim, folijs exilibus, gramini aut croco proximis, sed latioribus, tenerioribus, paucioribusque, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concauo, albicante, in cuius vertice σκοροδοειδὲς quiddam inest. Flores candidi sunt, non planè ijs dissimiles quos in Lilio conuallium cernimus. Radix subiacet parua, bulbosa, nullos in nucleos secta, sed simplex, & vnica, allium olens & sapiens, quæ causa fuit vt à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoq; sub nomine secundo loco post Allium syluestre depingeretur. Sed de omnibus satis á me dictum est, pleniusque ac ab initio quidem putaram, nec pauca præter institutum: quare iam opportunũ est classicum comprimere, & receptui canere, contractisque huius epistolæ, siue potius libelli velis sensim portui ad nauigare. Illud currens notauerim, Moly à Dioscoride vocari, & Eringion, & Solanum soporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ vtranque speciem, Montanam, & syluestrem alteram. Nec me prætereunt, quàm monstrosa sint, quæ Plinius de suo Molyo memorat, radicis xxx. pedes longæ. Verum ego super eo alibi copiosè. Hæc in transitu monuisse quid officiet? Habes igitur vir præstantissime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, sed ingenuam respõsionem, quam ita accipias velim, vt ab eo qui te diligit sine aliquo fuco proficiscentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto iudicio, tam hæc qum alia quæ à me scripta sunt, diligenter examinare, calculumque vel album, vel nigrum singulis porrigere: vtrunque enim æqui bonique consulam, modo me ames, quod vt facias etiam atque etiam rogo

Vale.

CONRADVS GESNERVS MELCHIORI GVILANDINO S. P. D.

PRO Epistola tua, erudita sanè et prolixa, quanquã mihi cum voluptate legenti perbreuis ea visa est, gratias tibi habeo doctissime Guilandine. Nam quòd ad breuissimam meam tam copiosè: quòd ad subitaneam & familiarem, tam grauiter & argumentosè respondere dignatus es, id quidem ex amoris in me tui abundantia profectum interpretor. Tantus autem orationis tuæ apparatus est, vt perlectis omnibus, animo consternatus, & nescio quomodo affectus (quod ex mea etiam nimiùm simpliciter condita, itidem tibi contigisse, vt scribis, miror) sententiam omnino mutarem, & victum vndiquaque vt faterer, non parum absui. Id quod (vt mox initio dicam, ne prorsus contumacē & refractarium me putes) circa Bulbocastanum certè ingenuè fateor. Dabo enim hoc honori tuo, vt victoriam tibi adscribam eius rei, de qua tecum non certaui, sed interrogaui duntaxat, subdubitans: atque hoc etiam gloriosius tibi est, si me non tanquam aduersarium, sed vt præceptor discipulum vincas. In reliquis verò non æquè, vt in progressu epistolæ dicam, tecum sentio, Neque verò me à te amando, colendoque (hoc eruditio tua, illud beneficētia meretur) acres & vehemētes illę tuæ ἐκπληκτικαὶ ῥητορέιαι dimouebunt: non magis quàm ab Antisthene Diogenem baculus. Imò quòd tam audacter me increpas, quòd mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & penè tragico dicendi genere, equidem minimè ægrè fero: qui malim, si in alterutram peccandum est partem, nimio inueniendæ veritatis feruore peccari, quàm remissione nimia nullum in nobis rerũ inquirēdarum studium flagrare. Itaq; & hoc tibi cōdono, & vicissim eodē erga te cādore ac libertate, homini Heluetio & liberè educato agendi, absque vlla indignatione tua, ius egomet mihi sumo atque postulo. Epistola mea, quantum memini, nimiùm fortè familiaris, dubitationes tantùm & interrogationes aliquas continebat: vt pleniùs instruerer de ijs, quæ tu simpliciter ad me scripseras. Tu verò ita cōmotus es, ac si ea quæ scripsisti, vera esse negassem, & toto (quod aiunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multum interest: adeò vt inuicem contraria sint, ita vt ἕξις & στέρησις. Dubitare certè non est negare: neque penitus ignorare, sed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philosophi hominis, non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: sed ignorantiam fateri primùm, deinde in vtramque partem argumenta disquirendo conferre. ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ λύειν δ' οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντας τὸν δεσμόν, inquit in prima philosophia Aristoteles. Et in lib. de longitudine ac breuitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu longè secus, ne inquirendo anxiè veritatem in densissimas tenebrás abeam, periclitari me ais: & stolidissimis hominum chymistis me comparas immeritò: illi enim rem impossibilem quærentes meritò non inueniunt: ego verò diligenti indagatione & hactenus in hoc ipso Stirpium genere quædam inueni, Dei gratia: & inuenio subinde, nullius ante me literis, quæ ad me peruenerint, prodita. Dices fortassis discentem æquum esse credere & assentiri. Fateor: & in plurimarum rerum cognitione, doctore te frui licere mihi optârim. Sed discentiũ cōditio duplex est, nã qui pueri vel tanquã pueri

discunt,

diſcunt, ſimpliciter & abſque demonſtrationibus etiam, fidem autoritati præceptorum, vt filij parentum, adhibere debent. Qui verò methodi ac demonſtrationis vim intelligendo conſequi poſſunt, illos ſanè homini vtcunque amico, & autoritati abſque certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorſus ἀφιλόσοφον eſt. In amicitia vera voluntati & beneuolentiæ vtrinque habenda eſt mutua fides quàm ſyncerißimè, ita vt neuter de alterius animo dubitet, etiamſi euentus aliquando nō videatur reſpondere. Multæ enim ſunt cauſæ & circunſtantiæ, propter quas multa ſecus quàm inſtitueramus eueniunt. Iudicio verò & doctrinæ ſuæ, quamuis dubitationes in contrarium non deſint, credere amicum poſtulare, ambitioſum eſt, & neruum amicitię æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breuiter conprehenſis argumentis ſatisfacere, ac dubitationes meas diſſoluere: ſed oratorem te eſſe, & ſi res poſtularet, vel tragædias condere poſſe, declarare mihi voluiſti. Non erat quòd tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quaſdam aut Græciæ plantas, mihi eſſe ignotas. Aut cur non Dioſcoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophraſtum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, ſingulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignoraſſe prorſus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probè calluiſſe miraris? Cur non te ipſum? qui forſan omnium hominū ad noſtrā vſq; ætatē diligentißimè harū rerum cognitionem es perſecutus: ad nos tamen ſi uenires, Helueticas quaſdam, alpinas & alias quaſdam plantas (non dubito) vel prorſus, vel nominibus quibuſdam, vel facultatibus, antehac ignotas tibi oſtenderem. Tu verò admiraris, Mamirân eſſe Dulcichinum aut Oloconitin, non ſtatim me tibi aſſerenti credidiſſe, idque ſine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) ſine rationibus. Potueras ſaltem ex tam breui & incompto Epiſtolio meo, etiamſi nō expreßiſſem, hoc tēpore prorſus à ſtirpiū hiſtoria alienū eſſe me cognoſcere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atque vtinam feliciter & aliquo cum ſtudioſorum fructu aliquando abſoluam: Animalium hiſtoriam dico, cuius pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, vt vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ ſcribo, imò effundo, aliud agens, horas aliquot piſcib. meis ſuffuratus ſcribo. Quòd ſi ocium ſuppeteret, & eadem diligentia in plantarū hiſtoriam incumbere poſſem, quam nunc in piſces conſumo, de paucioribus fortè dubitarem, ac minus tibi ſciſcitando moleſtus fuiſſem: nec illos, quos tu mihi profers, Tralliani locos ignoraſſem. Sed cauebo in poſterum, quando iam noui ingenium tuum, ne importunius ſciſcitando, aut argutius dubitando, negocium tibi faceſſam. Quanquam nunc etiam non malè hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc eſt, Dei beneficio) non admodum commoueor: & à bonis doctiſque viris amandis, inter quos minimè poſtremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me abſterreri patior. Tu quoque viciſsim, ſi magno celſoque animo vir es, qualem te eſſe mihi perſuadeo, non ideo me amare deſines, quòd aliter forſitan quàm expectares tibi reſponderim. Magnum enim amicitia tua amiſſa dolorem mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragraſti: qui ingenio vales, & indefeſſo ſemper ſtudio omne genus librorū excutis: qui doctißimorū virorū amicitijs flores, multa non me tantùm, ſed publicè omnes docere potes: idque vt facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copioſaſq; obſeruationes, in ſtirpiū hiſt. pręcipuè, in literas maturè referas, antequā humanitus aliquid tibi accidat, etiā atq; etiā te rogo. Et quanquā te vellē ſimplicius proponere pleraq;: ſi tamē operæpreciū videbitur interdū, ne hominū autoritas cuiquā imponat, illis etiā qui viri magni videri volunt, interdum reprehēdendis, ſiue nominatim

siue opinione ipsorum duntaxat, non abstinebis. De me quoque, postremo in hoc scriptorum ordine, vbicunque dissenseris, pro arbitrio statues, totum enim in potestatem me tibi trado. Quod si quid laude dignum in me laudaueris, amàbo te: si quid meritò taxaueris, non irascar. Puerile profectò, ἄγροικον & nequaquam sapientis, ne dicam impij, viri est, sanctum amicitiæ ius propter aliquot herbas, earumúe nomina, dissolui, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graues, vt sibi aut vulgo videntur, infrequens non est, quibus hoc ferè exprobrari posset, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam eius expetẽti, saperdam verò (aut caseum, vt alij tradunt) ferre detrectanti, dixisse fertur: τὴν σὴν καὶ ἐμὴν φιλίαν σαπέρδης διέλυσε. Nisi tu fortasśis aliud etiam hîc spectari putas, gloriam & ostentationem ingenij, quo nemo libenter cedit. At hoc etiam absurdius est, ambitionis & contentionis studio summam virtutum amicitiam soluere. Nos igitur istos, φιλικνέφαλι, rideamus: & alter alterius posthac sententiam ac argumenta, placidè tranquilleq; (hoc est, ἀπαθῶς, aut certè μετριοπαθῶς) audiamus: vt, si fieri poterit, cõsentiamus per omnia: sin minus, salua amiticia, liberè, simpliciter, candidèque inter nos dissentiamus, nullis æmulationis, inuidiæ, simultatis, aut calumniæ affectibus obnoxij, ut indoctiśsimi quidam docti hodie sunt. Amicitia uera animorum inter se uinculum est, uirtutum ac pietatis ratione connexum, his igitur saluis, quorum nomine suscipitur, rumpenda non est. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piscis? quæ vel suis nominibus ignorari, vel ipsa stirpitus interire, quàm sacrosancta amicitiæ iura, quorum autorem imò exemplar Deum habemus, inter homines violari præstaret. O vita, ô mores. Non tecum iam Guilandine loquor: nec te huius criminis reum facio: sed alios nostri temporis homines, vix homines, noto: qui mundo se deridendos præbent, dum vel in medicina nostra, vel alijs de rebus neque magni momenti, & ad vitam ac pietatem minimè necessarijs, litigantes, tumultuantur, insaniunt, cœlum terræ permiscent, neque somniantes tantùm (vt tu somniabas) sed vigilantes ἱπποµανοῦσιν. ἁπλοῦς ὁ µῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil simplicius veritate, nihil simplicitate pulchrius, cùm alijs in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quàm simpliciśsimè, & vt in Areopago moris erat (neque enim maior illius maiestas fuit, quàm amicitiæ inter viros bonos esse debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιµίων: vt veritas ipsa nuda sic magis elucescat, quanquam enim feruore aliquo et iusta æmulatione ingenium in astruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus sæpe amittitur veritas. Ego fortè te omnium in hac palæstra exercitatiśsimum, aut nihil aut perparum docere possum, mi Guilandine: excitare saltem te & veluti obstetricando, ea quæ concepisti, quæque parturis, vberius, felicius & maturius in lucem vt edas, interrogando dubitandoque efficere, quantum in me est, percupio, nam hoc etiam non cuiusuis est, de vnaquaque re cõmodè dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea displiceo, quam tamen epistola tua propemodum mihi extorsit. Expectas fortè vt ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attulisti, tandem refellam: ego verò non tecum disceptare, sed profectò abs te aliquid addiscere, & rationibus tuis intellectis, cùm ipse solidius tecum sentirem, tum apud alios ijsdem argumentis vti, & sententiam tuam fulcire possem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipsa postulare, & tu quoq; petere videris, si quid in contrarium possem, vt depromam, ne facilè de sẽtẽtia semel nõ sine ratione cõcepta recedere videar, quod leuitatis nõ iudicij est, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantũ et per ingeniũ et per ociũ licet) satisfacere conabor. Nõ deessent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: ijs tamen abstinebo, cum mihi

mihi prolixiori esse nec liceat nec libeat: quanquam tu quoque in tuis astruendis probabilia multa, vt oratores solent, nō vndiquaq; firma aut necessaria, protulisti.

Quid pridem ad te scripserim, non equidem satis memini, neque Epistolæ ad te datæ copiam habeo: sed ex tua, quæ scripserim, pleraque agnosco. Primùm igitur in eo quòd dubitaui an Mamirâs Pauli, Bulbocastanum Tralliani forte esset, plenè à te satisfactum mihi est: & plantas esse diuersas facilè agnosco, & tibi qui tam liquidò id mihi demonstrasti, gratias habeo maximas. At superiori æstate, cum semina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamirâ quidem Dulcichinum mittebas (vt nunc quoque sentis) radiculas scilicet: eam verò Oloconitin Hippocratis esse negabas, quòd ridiculè rhizotomus quidam ita sensisset: Oloconitidis autem semen seorsim mittebas, nigrum, rotundum, durum, sapore ferè nitroso, magnitudine qua minimum genus viciæ. Schedæ inscriptio hæc erat: Olo conîtis Hippocratis, quod ei apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc verò in epistola tua, quæ prius separaueras, coniungis: Trasi siue Dulcichinum recentiorum, Pauli Auicennæque Mamiran, Hippocratis Oloconitin esse magna voce clamas, & asserentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum fortè dubitaui, possetné idem Bulbocastanon dici, quòd radix veluti bulbulus quidam, saporis dulcedine castaneis proximis (vt Matthiolus scribit) appareret: nunc verò penitus tecum sentio, postquam & Bulbocastani radicem mihi communicasti, & Rhodios etiamnum sic appellare docuisti, &c. Quamobrem & assertam à te veram Tralliani lectionem, & rem ipsam quoque demonstratam, ex animo tibi gratulor, assentior, gratias habeo: & cùm doctrinam diligentiamque tuam admirabilem veneror, & candorem exosculor: qui communia mihi & hæc, & alia complura, doctissimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocastanon igitur quid sit, nihil est quod amplius addubitem. Mamirâs verò quid sit, si venia tua licet, adhuc sum dubius: & rursus veteris alicuius Medici (non Hippocratis, qui Mamirân fortassis haud agnouit: sed Pauli vel Auicennæ) manes, si qua arte non illicita potes, non Magia, non Necyomantia, euocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tollerent. Tu Mamirân Dulcichinum esse affirmas, aut potius somnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamirâ audiamus scripta: & an ea Dulcichino conueniant, consideremus. Mamirâs (μαμιρᾶς, vltima circunflexa in prima declinatione, & seruat alpha in obliquis) veluti radicula quædam est, οἷον ῥιζίον τι, herbæ, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνούς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, abstergentis nimirum naturę, Aegineta libro 7. Mamiram Auicennæ libro 2. capite 487. est lignum sicut nodi, declinans ad nigredinem, in quo est reflexio parua: & est acutius quàm venæ tinctorum, calidum & siccum in fine secundi gradus, abstergit & expurgat, siquidem abstergit albedinem vnguium. Succus eius humiditatem crassam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix eius dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi, & acuit visum, fit cum eo alcohol, & abstergit humiditatem crassam, propriè succus eius. Radix etiam vtilis est ictericis. Dolori ventris pungenti medetur: & est in eo prouocatio. Hæc Auicenna. Quòd si vires Mamirâ perpendas, easdem omnes ferè Chelidonio vel maiori vel minori, à veteribus Græcis adscriptas reperias, non dico Chelidonium Mamirân esse, vires conuenire dico: nempè Chelidonium maius euidenter calfacit, et siccat (hoc est in secundo gradu, vel principio tertij) abstergit, crassos circa pupillam humores discutit, radicis et succi vsus est, è succo collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodest, hæc omnia suo Mamirâ tribuit Auicenna: & insuper quòd vngues albos

(scabros

(ſcabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam ſuccus eius naribus immiſſus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori adtribuũt. Non (inquam) Chelidonium Mamirân eſſe dico, ſed uiribus cum eo congruere: unde apparet, quantum à dulci humectante & inflante radice Dulcichinorum abſit. Acutius (uel, ut uetus interpres habet, calidius) eſſe Mamiran Auicenna inquit, quàm uenas tinctorum. Eodem autem in libro cap. 736. de uenis tinctorum ſcribens (Arabicè eſt Haruchſubagin) eadem prorſus de ipſis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit uires Mamirâs, aut etiam uehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculã, quæ primũ calfaciendi ordinem nõ excedit, & acrimonia omni caret? Neq; hic me commouebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum vteris, quod in Europa & noſtris regionibus, ſapore, odore, viribus cæteris inferiora naſcantur pleraq;, videmus enim et experimur, eoſdem primarum qualitatum ordines in noſtris herbis reperiri pleriſq; omnibus, quos ſuis olim Græci attribuerunt: quòd ſi pauca quædam excipias, nihil hæc ad vniuerſalem ſententiam infringendam faciunt. Poſſem hîc euagari ad longam digreſsionem, ſed non libet nec vacat. In Dulcichinis eximia eſt dulcedo: Mamirân dulcem eſſe nemo dixit, ſed acrem & acrimonia abſtergentem: qua quidem facultate remedia multa præſtat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis vtitur, nec vteretur profectò feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamirâ condylos, id eſt nodos habent. Sic & Polypodij radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis diſtinguuntur, geniculatæ non ſunt. Taceo Auicennam Mamirân lignum facere, quod Dulcichino nequaquam conũenit, & Aeginetam non radiculam, ſed veluti radiculam. Apud Trallianum lib. 2. capite 5. ad exterendas cicatrices oculorum, uox μαμιρᾶσ in Græcis codicibus deeſt: à Gupylo ex Aegineta eum in locum rectè repoſita. Apud Nicolaum Myrepſum requiritur in Antidotum de Croco Eſdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellij verſione habet Mameræ. Aetius quidem & Paulus in eiuſdem antidoti deſcriptione (Fuchſio teſte) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale Paulo Arnabo aut Mamirâs vocatur: eo Romanum durius & ſolidius eſt: Fuchſius. Sed profectò Doronicum, Arnabo & Mamirâs, vt vocabula tria, ita res etiam tres diuerſæ ſunt, vt oſtendemus. Doronicum noſtrum, vt vulgus medicorum appellat, quod in alpibus noſtris & hortis etiam tranſplantatum, prouenit, mollius eſt Romano & orientali, ni fallor, ad manum enim peregrina nunc non habeo, noſtrum molliculum eſſe ſcio. Ruellius apud Actuarium Mamirân interpretatus eſt Doronicum, ita vt lector ſuſpicari poſsit ipſius autoris eam interpretationem eſſe: quod fidi interpretis non eſt, & multis fortè impoſuit, ſicut & Fuchſio Gyraldus Symeonis interpres: Errant (inquit Fuchſius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico eſſe putant, nam ita Symeoni Sethi careum appellatur. Nicolao autem Myrepſo cuminum Aethiopicum. Atqui hoc non Symeon Græcè ſcripſit, ſed de ſuo adiecit Gyraldus interpres, carnabadium eſſe careum. Cæterum iiſdem ferè rationibus, quibus Dulcichinum non eſſe Mamirân negaui, Doronicum etiam vulgò dictum Mamirâm eſſe negari poteſt. Iacobi Syluij etiã verba de Doronico ex Serapione nõ bona fide recitãtur: Doronicũ (inqt ille) Serapioni eſt radix parua, foris ſubflaua, intus alba, dulcis, calamo aromatico ſimilis, calida, ſicca, ordine tertio, flatus, præcipuè vteri, diſsipat: cordis palpitationi cõfert, ipſumq; roborat, venenoſis ictibus auxiliatur, ſumptũ & admotũ (cũ ficubus) Hęc Syluius. At Serapionis codex meus Argẽtinę olĩ excuſus, in voce Haronigi (Syluaticus legit Varonig) cap. 325. neque dulce Doronicum,

neque

neque Calamo aromatico ſimile facit: ſed reliqua, quæ Syluius, de eo tradit: Fruſta ſunt (inquit) craſsitudine ramorum ſcetharagi, magnitudine nodi pollicis ad ſummum: & ſunt venæ (radices) albæ intus, ſubcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graues: et deferuntur ex Sem vt plurimũ. Et mox de viribus, eadem quæ iam ex Syluio retulimus, ſcribit: (quæ certè cum Doronico hodie dicto ſiue Europæo ſiue Orientali, minimè conueniunt:) & antidotis magnis admiſceri ait, ſicut & Auicenna libro 2. capite 210. Durungi vel Durunegi vocans: Eſt autem (inquit) fruſtum lignoſum radicale, nodos habens, interius album, &c. Loco eius ponitur zurumbad æquale pondus, aut duæ tertiæ ponderis ipſius de caryophyllis. Ex his verbis deſcriptionem Mamirâ & Durunegi, ſimilem eſſe apparet: colore tantum excepto: nempè lignum radicis inſtar, nodoſum, remedia verò ex vtroque diuerſa: etſi vtrunque calidum ac ſiccum ſit, hoc ordine tertio: illud in fine ſecundi. Ergo veri Doronici ſeu Durunegi loco, quandoquidem eo caremus, vel galangam, vel zedoariam, vel caryophyllos cum ſeminibus, quæ flatus diſsipant, vſurpabimus: His ſcriptis, apud Syluaticum ſic legi: Doronec radix eſt ſimilis brancæ pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aſpero: à qua ſimilitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & adfertur ex India, ſed quia rarò habetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendum, quod eſt Doronicum Serapioni, vt paulò antè recitaui. Idem Syluaticus alibi, ſine autore: Dironici (inquit) ſunt radices paruæ, cuiuſdam herbæ ſimiliter nominatæ, habentis folia parua, vtcunque rotunda, & flores violaceos, naſcitur in muris & rupis, (rupibus.) Et eandem eſſe Varonig Arabicè dictã ſentit. Vulgare noſtrum Doronicum flores luteos ꝓfert, hedypnoidis aut barbæ ſenis (quam vocant) floribus ſimiles forma coloreq;: qui forſitan cærulei quoque in ſpecie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Meſuæ: Actuarius in eodem non habet. Doronicum vulgò dictum nimia dulcedine omnes ferè radices, ita vt amaritudine Gentiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico ſuo nullam ſaporis dulcedinem adſcripſerunt. Quòd ſi etiam tibi donarem Doronicum noſtrum & veterum (ſic enim Durunegi appello) eandem eſſe herbam, quoniam tamen, vt tu quoque fateris, noſtro eædem vires non ſunt, in remedijs quæ veteres præſcripſerunt, non noſtro vtendum, ſed alijs ſuccedaneis de quibus dixi: inter quæ & Zurumbad eſt. Matthiolus in Serapione duo capita de diuerſis Zurumbet confundit: poſterius ſanè videtur carpeſium, & Zarnabo ab Auicenna dicitur: nam & feſtucas eſſe aiunt arboris cuiuſdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Auicennæ (Algieduar ipſe nominat) eadem præſtat quæ Ariſtolochia, & quæ Durungi: ſed efficatius quàm Durungi aduerſatur venenis, nominatim napelli (vt Antitora dici mereatur) viperæ, & alijs. Porrò Zurumbad eidem eſt herba, vel lignum, vt Bellunenſis emendat, ſimile Cypero, ſed maius, & minus odoratum, calidum & ſiccum in tertio abſceſſu. Flatus diſſoluit, impinguat, & aufert odorem vini, & alliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitum retinet. Aſtringit naturam, (aluum intelligo) & vteri inflationes pellit. Morſibus venenoſis efficaciter medetur, Zedoariæ in hoc propinqua. Ponitur autem loco eius aduerſus venena Durungi ſeſquialterum, & duæ tertiæ (portiones) ponderis eius de taraxaco ſylueſtri, & dimidium ponderis eius de granis citri. Vides quàm cognata inter ſe natura ac viribus remedia ſint, Zedoaria, Zurumbad & Durungi: & quàm iniquè facturus eſſet, qui pro aliquo iſtorum Doronicum noſtrum ſupponeret: Rutam ego malim, aut Ariſtolochiam, ex remedijs quæ noſtræ regiones ferunt, quàm Doronicum noſtrum pro veterum Durungi vſurpari, ſed zedoariam præ cæteris probo.

Cæterum

Ceterum quod Zurumbad Arabes, hoc Greci recentiores Carnabadium dixerunt, vt ex Symeone Sethi apparet; καρναβάδιον (inquit) calidum est & siccum ordine tertio: concoctionem ciborum adiuuat, flatus dissipat, stomachum roborat, uentrem sistit, lumbricos interimit, vrinam cit, pituitam incidit, sed flauam bilem in calidis corporibus gignit. Porrò Zurumbeth alterum Serapionis (capite 261. in mea editione) quod Arabicè aliter in translatione Galeni Tarich adhueba vocari dicit: aroma est calidum & siccum, prope tertium gradum, casiæ & cubebis viribus proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores sunt. Et Isaac filius Amram: Est (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id est, in Oriente, nullo fructu, folijs longis, colore inter viridem & citrinum, similia folijs salicis: idem & ramorum color est, odor citri. Calefacit, siccat, astringit, resoluit, (flatus nimirum, potius quàm apostemata, præsertim matricis, vt in capite 72. ex Mesarugie quidam transtulit) & astringit ventrem. Est in eo astrictio vnà cum subtilitate & caliditate. Eadē efficit quæ nux moschata, sed est subtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, si sternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica sua prodest. Hæc Serapio. Vnde apparet facultates easdem ferè vtrique Zarumbeth suo eum attribuisse: & si fortè errauit Matthiolus, duobus capitibus in vnum confusis, leuem & ferendum hunc errorem esse. Sed prolixior sum, quàm par sit. Certè Arabes medici plerique sæpe res diuersas in vnam cōfundunt, & ex vna propter nominum varietatem multas faciunt: & scripta Græcorum ineptè transferunt: quanquam in plurimis interpretes potius eorum, quàm ipsi fuerint accusandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res vna & eadem sunt, aut substitui inuicem possunt. Zarnabum simul & Zeduaris in antidotum diamoschu Actuarij recipiuntur. Zadæra in diamargaru. Carnabadium & zedoaria in antidotum auream Alexandri: vbi Fuchsius Nicolaum Myrepsum Carnabadi nomine intelligere dicit cuminum Aethiopicum, idque constare ex antidoto eius 406. vbi ipse ita interpretetur. Ego in ea antidoto nihil tale inuenio, & numerum à librarijs corruptum puto: nec magna apud me Myrepsi autoritas est. Cuminum Aethiopicum certè carnabadium esse minimè concesserim, sed in locum eius fortè succedere posse. De grano alzelen Bellunensis verba hæc reperio: Granum alzelen vel allezen, est granum quod apud Venetos appellatnr Dolceghini: & nascuntur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alzizi. Eius sententiæ Leonē quoque (nescio quem) Africæ descriptorem esse ais: Eruditus etiam & longè peregrinatus vir Alexander Benedictus idem sentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à Serapione describi cap. 327. & reprehendi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigrorum cō fundunt. Ego Dulcichinos granum alzelin esse sentiam: Croni verò vel piper nigrorum, id quod tu etiam sic appellas, sed cum grano alzelin contra Serapionis sententiā confundis, donec verisimiliora cognouero. An non Dulcichinum tu quoq; calidum & humidum esse fateris, & Venerem stimulare? atqui hoc de grano alzelin scribunt. Conuenit & color, albus interius, foris citrinus: & sapor bonus, videlicet dulcis. sed magnitudo ciceris, inquies, non conueniet. atqui missæ à te Dulcichini radiculæ paruæ sunt, & in Africa multo minores nasci testis est Alexander Benedictus, vbi & cicer fortè maius habetur: si modo ciceris rectè transtulit interpres. Quòd si res eadem non sit, uires uerò sint eædem, quid est quòd digladiemur? Venio tandem ad Oloconîtin & Môly. ὀλοκωνίτιδος τῆς γλυκείας ῥίζα. ἐστι δὲ ὥσ ὁ βολβός. σμικρὸν δὲ ὡς ἐλάια. Verba sunt Hippocratis libro 1. De muliebr. morbis. vbi à Dioscoride ὀροκονίτιδος pro ὀλοκωνίτιδος scribitur. φησὶ δὲ διοσκουρίδης τὴν ἐν ὄρει γενομένην ὀροκονίτιδα

πὸ δαὶ ὀνομάζεσθαι, Galenus in Gloſsis. Ex quibus verbis miror putare te Guilandine coniecturam meam Oloconîtin Hippocratis, Moly Dioſcoridis eſſe, deſtrui poſſe, quaſi non etiam Moly illud in montibus naſci poſsit, aut ſi in montibus non naſcitur, quid tum poſtea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: ſed Dioſcorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quærens cur oroconitis diceretur, à montibus, ſic dici eam coniecit. Moly quidem Theophraſti ſiue idem, ſiue aliud eſt, apud Pheneum & Cyllenam Arcadiæ montes naſcitur. Quin potius Galeno credamus, cui ὀλοκωνῖτις eſt βοτάνη πσ ἀγρία λαχανώδης: hoc eſt olus quoddam ſylueſtre: (vtpote & bulboſa & dulci radice) olera autem quamuis ſylueſtria, non herbas montanas, aut in altis tantùm montibus naſcentes appellamus: ſed quæ circa vrbes & pagos, & in agris ferè naſcuntur. Dioſcoridem dicat aliquis bonum eſſe autorem: eſto, ſed Anazarbeum, cuius de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hîc non loquitur, quod tu non animaduertiſti, ſed de altero recentiore, qui proxima ante Galenum ætate (patris ipſius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionẽ exponere conatus eſt: vt ex Galeni in Gloſſas præfatione apparet. Hunc verò tanquam minimè bonum authorem aliquoties reprehendit Galenus. Sed vehementius inſtas: Galenus (inquis) μώλυζαν Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Môly dicatur, itaque infers, Môly Dioſcoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam eſſe, non autem Oloconîtin eius. Impoſuit tibi fortè Latinus interpres aliquis: certè Galenus Græcè hoc non dicit, his verbis: μώλυζα, σκόροδον ἁπλῶν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. τινὲς δὲ μῶλυ. hoc eſt, Molyzam vocat Hippocrates allium capitis ſimplicis, non in ſpicas diuiſum. Aliqui verò Môly interpretantur: inſinuans priorem ſententiam ſibi magis probari, meritò ſanè: nam Hippocrates libro 1. De muliebribus morbis fœcũditatis experimtẽũ hoc ſcribit: μώλυζαν σκορόδου ἀποξέσας, πρόσθεῖναι, καὶ ὁρῆν εἰ διὰ τοῦ ςόματος ὄζηται. ſic enim poſteriora aliquot verba legi oportere, & res ipſa & Cornarij interpretatio indicat, quæ huiuſmodi eſt: Caput allij deraſum appone pro peſſo, & an odor per os tranſeat obſerua. Porrò in ſimplicium medicamentorum cenſu, & μύλυ & μῶλυ à Galeno memorãtur: Môly eius eſt, ruta ſylueſtris Dioſcoridis, quam & ipſe Môly vocari dicit in Cappadocia, à ſimilitudine, quam cum Moly ſeruat radice nigra, flore cãdido. Myle vero Galeni, proculdubio Dioſcoridis Môly eſt, radice parua, bulboſa, vuluis vtili. An verò eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioſcoridis an Galeni lectio ſit, nunc inquirere tempeſtiuum mihi non eſt. Plinius Môlon appellauit, caule ſtriato, folijs mollibus, paruis: radice quadrantali, in qua per extremum allij caput extuberat. Eodem Syron aut Scyron Plinio dicitur. Ego Oloconitin (ſic enim ſine aſpiratione ſcribere malo) Hippocratis, Dioſcoridis Moly, & Galeni Mylen, eandẽ eſſe ſtirpẽ, ſententiam nondũ muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici poſſe videtur, nam & μυλοειδὴς rotundum ſignificat. Cæterùm an allium caninum Tragi, Dioſcoridis Moly ſit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præſentia non conceſſerim. Môly vel Morion Plinio libro 21. capite 31. halicaccabus eſt, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Iam quòd Môly idem eſſe cum Aglaophotide terreſtri Aeliani affirmas, vno duntaxat argumento, quòd Môly etiam vt Scholiaſtes Homeri prodit, ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρει τῷ ἀποσπῶντι, quod Aelianus Aglaophotidi attribuit: non ſatis ad faciendam fidem mihi videtur: & poſſem veriſimiles aliquot rationes contra te producere: ſed nihil quàm λογομαχία aut σκιαμαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipſæ nobis ignotæ ſunt, ex remotis ad Orientem terra marique petendæ: ab incolis ſcilicet Arabię, à quibus forſitã aliquis ad Troglodytas, aut Indos remitteretur: ſemper enim lon-

gius refugiunt huiuſmodi miracula, & tandem nuſquam in natura reperiuntur. Hoc tantùm dicam, non debuiſſe te aſſeuerare tanquam luce merediana clarius (ſic enim loqueris) Moly Aglaophotin eſſe, ſed ex coniectura duntaxat hoc proponere, propter ſimilem ab autoribus traditam radicis euulſionem, quæ coniectura tamen, vt dixi, infirma eſt, nam & Mandragoræ radicem cùm olim ſic ſolitam erui, Euſtathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoſcyamum & ὀπὸν (Papauer nigrum fortè intelligit) ſimiliter, nõ tamen canibus, ſed auibus alligatis, Aelianus alicubi tradit. De Bulbocaſtano, vt dixi, planè tibi ſubſcribo: ſed quæ de facultatibus eius ſcribis, non ſatis aſſequor. Numeras enim id inter ea, quæ ob ſucci craſsitiem vaſa ſanguinem continentia modicè obſtruere, & pectus lenire, atque abradere queant. Et ſubinde, Caſtaneas verò (inquis) tantum abeſt detergendi farciendiq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis eſſe poſsit contrarium. Et paulò, pòſt Bulbocaſtanum non aliam eſſe plantam quàm ego aſſero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in ſe habet, &c. At ſi craſsi ſucci eſt Bulbocaſtanum, & obſtruendi leniendique vi præditum, & farciendi, ſimiliter vt alica, itrium, ſimilago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplaſticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipſum: vel vllum aliud emplaſticum dicemus? Trallianus non quibuſuis purulentis, vſum iſtorum commendat, neque vt pus & ſordes pulmonis abſtergantur: ſed ijs tantum, in quibus ſanguis purus apparet, quem ſiſti & obturari meatus res poſtulat.

Hæc habui in præſentia, quæ ſubitò ad epiſtolam tuam mox ut accepi, reſpondere viſum eſt: tu ſcriptionem tumultuariam & incõditam æqui bonique facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum iudicio ſubmittere paratus ſum: & te magis etiam in poſterum, quàm ſi nulla vnquam inter nos controuerſia oborta fuiſſet, amabo.

MATTHIOLVM de facie non noui, neque viri ingenium aut mores. Doctrina eius & diligentia, ex editis in Dioſcoridem Italicè Latineque Commentarijs, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut errauit, humanum hoc eſt, & nobis commune. Emendabit fortè multa in poſteriore editione, quæ nunc expectatur. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem ſi quid in eius ſcriptis eſt, quod reprehendas, modeſtius & ſimplicius vt facias rogo: neque tam hominem, quàm eius errores vituperes.

ἔλεγχ', ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Vale optime mi Guilandine, & me ama. Tiguri. Martij die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PET.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS, MEDICVS Gabrieli Faloppio Mutinenſi Medico præclariſsimo S. P. D.

Agitur de Bulbocaſtaneo, Oloconitide, Mamira, Traſo, Môly, Doronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpeſio, Baara, et alijs nonnullis ſimplicibus medicamentis.

INCIDI nuper, neſcio quo fortuito caſu (præſtantiſsime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Geſneri binas literas, quibus illi non tã familiari aliqua ſe oblectarent ſalutatiuncula, quàm ſeria (vt poſtmodum vidi) diſputatione inter ſe altercarentur. Ac primo aſpectu quum vtriuſque nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitauit, quòd titulus vtriuſque epiſtolæ iam ſtatim promitteret eorum concertationem non alienam forè à medica noſtra materia, cui rei (vt noſti) ſemper animum addictiſsimum propenſiſsimumque habui, ac totam verſari in quorundam ſtirpium indagatione & facultate, nempè Bulbocaſtanei, Môly, Mamiræ, Oloconitidis, Doronici, Traſi, aliarumq; nonnullarum, quarum cognitio nõ omnibus, imo fortaſſe perquàm paucis rei herbariæ ſtudioſis hactenus innotuit. Fecerat id iã Geſnerus, nõ infimæ eruditionis uir, & qui non inter poſtremos Medicæ facultatis profeſſores numerari uelit, ut nihil leue, nihil humile ab eius officina expectandum putarem: Verum quantum hac in parte meæ poſtmodum ſatisfecerit opinioni, liquidò cognoſces ex his, quæ mox in medium allaturi ſumus: Guilandinum uerò tuum (mi doctiſsime Faloppi) eo uſq; ſomniantem pertuli, dum adeò profũdo immergitur ſopori, uel potius extra ſeipſum, neſcio, in quas remotiſsimas terras (credo ad Cimmerias caligines, quamuis ſibi aliud ille perſuadeat) una nocte ſomno abripitur, ut ſui Geſneri, & omnium penitus oblitus, me ipſum quòq; procaciſsimè pungat, & importunius calcibus impetat. Et licet antea quoq; ſic de omnibus diſceptaret, ut etiam ipſo tacente, facilè deprehenderetur eius ſomnium, eatenus tamen nolui dormientem perturbare, quatenus id ſomnium non manifeſtam, & contumelioſam mihi inferret acerbitatem. Etenim, quemadmodũ homines temulentos, & furioſos toleramus ut inſaniant, dummodo neminem lędant, Si uerò huc eorum ſpectet furor, ut nec manus à reliquis abſtineant, tum eorũ propulſamus iniurias: Eodem quoq; modo Guilandinum ſomniantem feremus, ſi aliud peccet nihil, niſi hoc ſolum, quòd noctes atq; integros dies uigilans etiam ſtertat. Sin autem eò eius erumpant ſomnia, ut intolerabilis in innocentes eius ſit petulantia, quis non huiuſcemodi ſomniatorem excitet? Quis non Boruſsiacum hunc glirem ex ſtratis deijciat? Nam profectò nihil aptius, & uerius in huiuſcemodi ſua diſceptatione dici potuit, quum hæc talia deliramenta afferat Guilandinus, quàm ut ſe ipſum nõ hæc tam argutè diſputaſſe, & perpendiſſe, quàm uanè, & futiliter ſomniaſſe fateatur. De me uerò quàm abruptè, & petulanter ſomniarit, ij optimè iudicabunt, qui haſce eius legerint ineptias, quas poſtmodum toti orbi non erubuit diuulgare. Quid, obſecro, commiſi? Quod nam flagitium perpetraui? Quid cõtra me habet Guilandinus? cur tam aſperè, & repentè in me inuehitur? Certat cum ſuo Geſnero, nihil in me reprehendit, nulla uſquam mei ante facta eſt mentio, nihil attingit quod ad me pertineat, & ecce, neſcio quo maligno, ac uirulento morſu ex improuiſo, relicto Geſnero, rabidi canis inſtar, dentes mihi inijcit. Si quem

Geſneri laus.

Guilandinus redarguitur.

Facetè.

vel leuissimum meum recitaret errorem, non modo á doctissimo quouis homine, sed vel ab ipso Guilandino, cui nemo somniando fortasse par est, libenter & æquissimo animo corrigi, & emendari me paterer. Porrò cum iam ita suas disseminet nugas, infartas contumelijs & maledicentia, eásque in cæteros cerebrosè congerat, satius iudicauimus patefaciendam ipsius imperitiam, quam nostra tolerantia tantā impudentiam, & audacē inscitiam, & in præclarissimam artē Medicā, cōtumeliā sustinendam. Verumtamen sic rem mihi esse cum Guilandino meminero, vt nullas inimicitias, à quibus maximè semper abhorrui, sentiam mihi cum ipso suscipiendas. Dissimillimum me planè illi præbebo, vt nō persequi furiosè videar personā, quòd ipsum fecisse, satis liquidò constat, quin vt potius eius errata remoueam, ne ille Medicinæ canditatos somniando remoretur. Hunc fructum sicut ipse perpetuò in meis studijs sum venatus, vt ex meis qualibuscunq; laboribus vberrima semper vtilitas in studiosos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, vt & suis intricatissimis, & inuolutis somnijs studiosæ imponat iuuentuti. Atq; quò syncerius sine omnibus conuitijs, absq; omni simultate agere paulisper cum Guilandino decreui (mi præclarissime Faloppi) eò libentius huius nostri siue colloquij, siue certaminis testem, iudicem, ac arbitrum te constitui, in quo summa doctrina cum singulari certat humanitate. Cuius rei, tuorum nimirum ornamentorum, non solum domestici, qui quotidiana tua fruuntur consuetudine, verum & exteri, in quos latissimè hæc diffunduntur, clarissimum dant testimonium. Quorum nonnulli à te ex Patauina Vniuersitate Pragam venientes, cum amicitiæ causa, quam inter nos intercedere norunt, me inuiserent, vehementer apud me obstupuerunt, cum tali viro in eadem domo, plena ac referta omni eruditionis flore, suauitate, lepôre, ac summa integritate, hunc barbarum, impium, ac penè immanem Borussum cōsistere posse. Et quantum te doctrinæ, & omni virtutis decore præcellere, tantum hunc ab ijs laudibus non alienum solum, sed & animum ijsdem habere infestissimum prædicabant. At quid mirum, si inter amœnissimos flores venenosi aliquando delitescant angues? Quid si inter lætissimas segetes simul adolescant tribuli, zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet serpens inter flores, suo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ ista familia tam bene instituta, in qua nulla se exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adipisceris (mi eruditissime Faloppi) quòd non tantum domus tua te habeat quem sequatur, sed & tota florentissima Patauina Academia in te iam dudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantissimo studio imitetur. Quò maior erit nequitia Guilandini, si eo domestico non moueatur exemplo, quo summa cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoq; causam hæc tuo iudicio dedicata uolui, vt pro tua modestia hominem domi tuæ admoneas, & tua humanitate reuoces ab hac maledicendi licentia. Quòd si tuis non acquieuerit consilijs, & saluberrimis admonitionibus, an non toti mundo suam barbariem, imperitiam, inhumanitatemq; ipsemet optimè declarabit? Ad me quantum attinet si nihilominus, quemadmodum cœpit, conuitiari, ac maledicere perrexerit, feram (vt potero) eius proteruitatem: At ipsius nequitiam & peruersam omnium rerum ignorantiam, facilè detegam apud honestos & eruditos viros. Si enim Gesnerus, qui interdū etiam me reprehendit, ferre non potuit tā effrenē petulantiā, quā in me ex improuiso euomuit Guilādinus, quin eā sua epistola reprimeret, adeò vt ipsum cōparauerit mulierculis panes in foro vendētibus: Ego illā in me, & in totam rei Medicæ disciplinā impunè grassari, & insanire permittā? Continebo felicem illū somniatorē inter arctos fines, ne ad Americā illā euagetur, & somniando lasciuiat. Quin etiā ne tibi fortasse diutius Hippocratē perturbet dū tanti

Falopij laus.

Guilandini nequitia

tanti uiri Manes compellere nititur, ut in ſuæ opinionis robur falſa pro ueris afferãt in medium. Sed prętermiſſo omni ioco, rem ipſam, quæſo, diligenter agitemus, quã hæc nobis eructant ſomnia. Audi obſecro (mi Faloppi) ut tua te reficiat fortuna, quem Endymionem nõ ſub dio, ſed ſub tuis laquearibus domi ſtertentem alas. Vide ne fruſtra te tandem Patauij quæramus, & ne ita violenta, ita monſtrifica, ita uenefica ſint iſta ſomnia, ut pariter domum una nocte ſomniando ad Occidentales Indias in Americam tranſportent. At quid rem ipſam diutius differimus, quæ doctiſſimam ſimul & candidiſſimam requirit cenſuram, & quam ſerio & fideliſsime Paduæ domi tuæ ſomniando in America reperiſſe lætatur Guilandinus? Neminẽ certè pręter te habui (candidiſſime Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis noſtræ, nec mihi magis idoneus, magiſque paratus ſeſe obtulit, cui liberè meam hac in re ſententiam, meumq; iudicium (ſit tamen citra omnem iniuriam cum cæterorum venia dictũ) rectè ſancteq; proferrem. Clamat Guilandinus & improbat nouam Alexandri Tralliani lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, uiris in utraq; lingua doctiſſimis, reſtitutam, quòd particulam, quæ in ueteri exemplari, à quo noua & ultima prodijt editio, deprauatè legebatur βολβοκαστάνων, ipſi βαλανοκαστάνων uel uerterint, uel reſtituerint. Sed mea ſanè ſententia, inſcitè ac turpiter hallucinatur, & parũ, ne dicã omnino nihil, in re Medica ſe verſatũ oſtendit, Quinetiã nec autores ſe legiſſe demonſtrat, à quibus Alexander hoc eſt edoctus medicamẽtum, nec eos fortaſſé, qui idem ab Alexandro acceperunt. Siquidem omnes in uniuerſum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (ut Dioſcorides & Galenus atteſtantur) adſtrictoria ui, qua pollent, ſanguinem reijcientibus maximopere conferunt. At cum Caſtaneæ omnium conſenſu in glandium genere habeantur, & ijſdẽ ſint præditæ facultatibus, quiſnam fuerit tam uecors, aut amens, ut non iudicet Goupylum & Andernacum rectè legiſſe βαλανοκαστάνων, non (ut Guilandinus) βολβοκαστάνων? Nam horum opinionibus rectè adſtipulatur Aetius, qui lib. 8. capi. 63. ubi ad ſanguinis reiectiones curationem inſtituit, Caſtanearum corticem præbet, his uerbis: βαλάνου φλοιὸς, καὶ μάλιστα τοῦ καστάνου, A quo medicamentum hoc ſumpſiſſe Alexandrum, qui poſterior uixit, affirmare minimè uereor, quemadmodum & alia plura, quæ nunc prætermittimus. Præterea Auicenna, qui claruit poſt Alexandrum, curam reiectionis ſanguinis iuſtituens, Caſtaneas ad id cõmendauit his uerbis: Et quandoq; admiſcentur eis ſtiptica æqualia, ſicut Çaſtaneæ. Ad hæc quum Dioſcoridi Caſtaneæ. Σαρδιαναὶ βάλανοι καὶ Διὸς βάλανοι appellantur, cur non igitur Caſtaneas βαλανοκαστάνους, id eſt glandes caſtaneas Alexandro appellare licuit differentiæ cauſa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Iligneas glandes dicimus, ut etiam in Bucolicis dixit Virgi. Caſtaneaſq; nuces, quemadmodum & ipſi Græci μυρο βάλανον, unguentariam glandem uocant. Quamobrem non eſt ullo pacto cenſendum loquutum eſſe Alexandrũ de Bulbocaſtaneo Guilandini. Deniq; cum nullus habeatur inter antiquos, nec inter recẽtiores Gręcos, qui uſquam Bulbocaſtanei meminerit, nec eius hiſtoriã, uel facultates deſcripſerit, abſurdum ſanè admodum uidetur, medicamẽtum tam ignotum, obſcurumq; in medium attuliſse Trallianum, Medicum apprimè circumſpectum, quin id prius per omnia deſcripſerit ac delineauerit, præſertim cum ſibi ſoli ſuum non ediderit opus, ſed ad totius Reipublicæ uſum. Nec me à mea remouet opinione, quòd Græcorũ quidam, ut Rhodij (Si tamen uera refert Guilandinus) herbæ cuiuſdam radicem βολβοκάστανον appellẽt, alij ut Chij ἀγριοκαστανίδας, alij ut Byſantini ἀγριοκάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego ſemper admodum paruifeci, quòd ignarum vulgus pro ſuo arbitrio non tantum plantis, ſed etiam alijs innumeris rebus nomenclaturas

Goupylus & Andernacus defenduntur.

imponat: Id quod etiam Dioscoridis æuo factum inuenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quòd, cum Alexander Rhodius non fuerit, sed Trallibus Lydiæ oriundus, unde illi Tralliani cognomen, non uideo sanè, cur potius Rhodios tantum, quàm Chios, Bisantinos, & alios totius Græciæ populos fuerit imitatus, apud quos nulla unquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocastanei mẽtio. Quo fit, ut uana ac futilis sit Guilandini opinio, qui præter omnem rationem, & probatissimorum autorum testimonia βολβοκάστανον id legẽdum censet, quod iure recteq; βαλανοκάστανον omnium doctorum uirorum consensu legi debet. Quorũ sententijs maximè adstipulatur C. Plinius secundus libr. 4 capi. 54 suæ Medicinæ, ubi sic habet aduersus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Castanearum cũ succo coquuntur, cæliacis, dyssentericis, sanguinem reijcientibus bibendam haud inutiliter datur. Quamobrem non possum non admirari Gesnerum, quippè qui ita facilè concesserit Guilandino, radicem illi missam, esse Tralliani Bulbocastanon, cum nulla penitus in hac radice reperiatur adstrictio: Quin etiam, quòd tantum in eo nõ emicuerit igenij, ut explorare ac nosse quiuerit, in Tralliani codice hoc in loco manifestissimam subesse mendam, eoq; præsertim, quòd Andernacum & Goupylum haberet huiusce rei indagatores. Cedit Gesnerus Guilandino nihil respondens, illi gratulatur, illi assentitur, illi gratias habet, eius admirabilem ueneratur doctrinam, candorem exosculatur, quòd eum ad suas conuerterit fabulas. Cæterum futile quidem, ac penitus inane est Guilandini argumentum (ut Gesnerus etiam annotauit) ubi inquit, nihil ualere Castaneas ad purulẽtos, quòd nulla detergẽdi, farciendiq; facultate præstent. Siquidem si Alexandrum diligentius, nec ita oscitãter legisset, uidisset quidem illum eo in loco Castaneas non probasse ad purulẽtos, nec ad detergenda pulmonum ulcera, neq; ad pus educendum, sed ubi fortè fortuna euenerit, quòd ij purum reiecerint sanguinem, & ut tantum huic Symptomati occuratur. Nec præbet præter id ijs Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quẽadmodum Guilandinus rei Medicæ ignarus existimat, ut hoc alimento abradatur abstergaturq; pectus, aut pulmo, cum cibus hac facultate præditus, sanguinem reijcientibus non mediocrem possit inferre noxam, sed ut sanguis crassior reddatur, & leuiter adstringatur ea, qua pollet, substantiæ crassitie. Nescio profectò ubi nã repererit Guilandinus, qui tot se fatetur peragrasse regiones, & qui cum Apolline & Aesculapio de re herbaria certare audet, Halicam, Itrium, Similaginem, uim habere abradentem. Non enim probat, à quo unquam tam temere scriptum sit, ut ubi sanguis reijciatur purus, opus esset abrasione. O fœlicem Guilandinum, O admirandum Oraculum, O Borussum omnium fortunatissimum, qui primus tam abstrusa nobis reserat arcana. Miror equidem, quinimo detestor, nonullos, qui ut præ cæteris excellere, & noui aliquid inuenisse uideãtur, tales inanes apportarẽt Chimæras, quas ut ueras ostendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitijs, minimeq; ueris autorum testimonijs adeò concinnant, ut non modo tyrones, qui rebus nouis maximè delectantur, & alliciuntur, decipiant, sed etiam quandóq; seniores, & qui in re medica diu fuerint uersati. Verumenimuero ubi quis harum rerum peritus hasce nugas diligenter intueatur ac exploret, facilè horum impostorum fallaciæ deprehendentur: Tametsi enim primo statim intuitu paradoxon quoddam illi afferre uideantur, quum tamen peruulgatæ & in manibus bonorum doctorumque uirorum iactatæ, & excussæ fuerint, facilè horum imposturæ, quid medullitus oleant, præ se ferunt, nummorum adulteratorum instar, qui quanquam tenuissimo auro circumtecti fraudem non ita primum ostendunt, plurium tamen manibus agitati, perditissimorum hominum malitiam tractu temporis detegũt. Hisce itaq;

Tralliani locus restitutus.

Gesneri synceritas reprehenditur.

Guilandini in re Medica inscitia.

Historia plantarũ nõ sufficit ad eas agnoscendas.

Animaduersio in Sophistas.

Fallaciæ à peritis facilè deprehẽduntur.

itaq; rationibus,& probatißimorum autorum testimonijs unusquisque, qui liuore non fuerit perfusus, nec pertinaciæ potius, quàm ueritati fuerit addictus, facilè adduci poterit, ut credat Alexandrum de Castaneis esse loquutum, non de bulbosa ac ueteribus & recentioribus ignota illa radice, quam ille fortasse nec nouit, nec vsquam vidit. Quæ radix, si (vt Guilandinus asserit) crassi succi fuerit, & obstruere ac lenire facilè ualeat, Halicæ, Itrij, & Similaginis instar, non uideo profectò, quomodo abradere, detergere & attenuare ualeat. Hic Guilandinus, quo facilius suæ patrocinetur opinioni, mi amantißime Faloppi, tua autoritate suam tuetur sententiam, & te idem sentire affirmat. Verum quamuis in te singularis sit splendor, & ingenium omni doctrinæ, & philosophiæ genere agitatum & excultum: tamen nulli homini tantum unquam tribuerim, ut nusquam uel hæsitet, uel non humanum aliquem committat lapsum. Talem qui de se conceperit existimationem, diuinam, potius, quàm humanam sibi autoritatem asserit. Hominum est non intentam sic ubiq; habere aciem, quin aliquando hallucinetur.

Homines & docti quandóque hallucinantur.

Liberalis autem et optimè instituti animi (qualem in te uigere non dubito) semper esse duxi, libenter cedere ueritati, ac nulla uinci pertinacia. Quare mi doctißime Faloppi, siue falsò hæc tibi adscribat Guilandinus, quò facilius tāti uiri grauitate suam obtegat imperitiam, seu uerè id dixerit, facilè tuam eximiam eruditionem, quæ in omni disciplinæ genere abundè relucet & excellit, ab istius hominis confusa ignorantia separabo.

Tuetur autor Faloppium.

Patefacta & illustrata tot argumentis ipsa ueritate, facilè tu pro tua egregia doctrina iudicabis, quantum aberrauerit, ut in plerisq;, ita hac in parte Guilandinus, ob idq; fortasse haud quaquam miraberis, si Borussus hic immanis, me nasci nunquā sibi satius duxerit, uel in cunis emori, quum certò sciuerit ab Hippocratis Manibus, quos excitauerat, admonitus, me suæ temeritatis futurum esse domitorem.

Acuta responsio.

Atqui ego hunc uiuum suæ insolentiæ, inscitiæ, ac uecordiæ spectatorem perpetuò adseruari uelim. Quanta præterea sit huiusce Borusi imperitia, arrogantia, & temeritas in censendis, Oloconitide, Mamira, ac Traso, quinetiam in suscitandis Hippocratis Manibus, quòd illa omnia unam tantum designare plātam, uel radicem censeat, eos uerò falsa attestari uelit, ut suam inanem euehat opinionem: ex sequentibus facilè palam fiet. Hippocrates grauißimus autor libro primo de mulierum morbis, ubi ad Secundas pellendas medicamenta describit, Oloconitidis meminit his uerbis: Oloconitidis dulcem radicem. Est autem uelut Bulbus, & parua uelut Oliua, hanc in uino territo, duas dato, si uero maior, una sufficit, Hæc ille: Quibus facilè arrogans Guilandini conuincitur assertio, & Hippocratis Oloconitidem non esse Trasum, quod Veneti Dulceghinum uocant, neq; Mamirā, non magno sanè negotio palam fiet.

Oloconitidis examinatio.

Verumenimuero sunt in primis ponderanda Hippocratis uerba, quòd à grauißimo sint prolata autore. Etenim cum afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, uidetur quidem hisce uerbis asserere, quod alia sit Oloconitis quæ dulcis non sit, sed amara fortaßis, uel alterius saporis, aliàs non fuisset illi opus addere, dulcis, nisi differentiæ causa, & præcipuè cum dulcem appellauerit plantam, non radicem, id quòd maximè impedit Oloconitidem, Trasum siue Dulceghinum esse non posse: Trasi enim planta dulcis non est, sed tantum radix, quæ nullo usquā alio (quòd sciuerim uiderimq;) sapore habeatur quàm dulci.

Hippocratis uerba pōderanda.

Rationes contra Guilandini sententiam.

Trasorū examinatio

Præterea Trasorum radices substantiæ bulbosæ non sunt, nec bulborum modo ullis uelaminibus circūtectæ, sed cortice quodam tenui, aspero, & adstringente, qui pertinaciter admodum inheret, adeò ut nucleos potius referat, quā bulbos. Adde quòd nusquā ulla Trasorū uisa sit radix, quę Oliuæ magnitudinē æquaret, sed omnes longè minores habētur. Adhæc cū iubeat Hippocrates ad pellendas Secūdas unā tantū dari Oloconitidis radicē, ul' duas ad summū, si parua fuerit una, maximè quidē hoc ipso indicare uidetur

Traſi temperantia.

radicem hanc vehemens eſſe medicamentum, quo ſanè indigemus ad ſecundas trahendas. Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non eſſe Traſum, quia primum caliditatis ordinem fortaſsè non excedit, nec vlla prouocandi vi pollet, ac adeò clemens habetur, vt edatur à Veronenſibus, in quorum agro frequentiſsima naſcitur, præſertimque à prægnantibus mulieribus, quæ talia ferè ſemper appetunt ad ſaturitatem vſque, nullo penitus incommodo. Poſtremò quum Galenus eo libello, quo obſoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agreſtē, & oleraceam eſſe herbam, facilè quis noſſe poterit Traſorum plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non eſſe Oloconitidem. Cæterum nec poteſt Traſum eſſe Mamira, quia Mamira Auicennæ teſtimonio medicamentum acrius eſt, quàm Venę tinctorum, quæ illi Chelidonium deſignãt, & calidum, & ſiccum in fine ſecundi ordinis. Præterea Mamira Auicennæ abſtergit, mundat, prouocat, attrahit, præſertim à capite pituitam, ſi mandatur, vel naribus ſurſum trahatur. Quin etiam præſtat ad Icteritiam, & dolores inteſtinorum, quæ omnia procul dubiò in Traſo deſiderantur. Nec poteſt Traſum dici Mamira, eò quòd radiculas geniculatas habeat. Nam id aſſerere ex hac tantum nota maximè fuerit abſurdum, cum innumeræ habeantur plantæ, quæ geniculatas edant radices. Porrò nec Oloconitidem Mamiram eſſe putamus, quando hæc Auicennæ teſtimonio acutior eſt Chelidonio, illa verò Hippocratis autoritate dulcis. Verùm ſi quis Mamirę notas ac facultates diligenter explorauerit, facilè conijcere poterit parum, vel fortaſsè nihil, ab Anemone diſtare. Etenim Dioſcoridi Anemone radix eſt Oleæ magnitudine, quæ veluti geniculis quibuſdam cingitur, vis illi acris, & ea de cauſa ſuccus naribus infuſus, purgat caput, Commanducata radix pituitam trahit, decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emendat, ſordida vlcera abſtergit, lac prouocat copioſum, menſtrua cit vellere impoſita, & lepras exterit. Quæ omnia adeò cum Auicennæ Mamira conueniunt, vt nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter ſe differant. Conferamus, obſecro, mi Faloppi, Auicennam cum Dioſcoride, vt clarius lucidiuſq; noſtra comprobetur opinio. Mamira (inquit Auicenna) nodoſum eſt, acutius Chelidonio, abſterſiuum, mundificatiuum, & prouocatiuum. Quibus optimè rectèque correſpondent, quæ ſcribuntur à Dioſcoride, cum inquit: Anemone radix veluti geniculis quibuſdam cingitur, vis illi acris, ſordida vlcera abſtergit, lepras eximit, lac copioſum prouocat. Item Auicennæ Mamiræ ſuccus extrahit humiditatem groſſam ex capite, & mundificat ſuperfluitates cerebri: Id quod etiam Dioſcorides de Anemone ſcribit cum ait: Succus naribus infuſus purgat caput. Præterea Auicennæ teſtimonio Mamira confert dolori dentium, ſed & idem videtur de Anemone annuere Dioſcorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam ferè omnia, quæ manſa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, vt exempli gratia Pyrethrum, de quo ſcribens Dioſcorides, Pyrethrum, inquit, pituitam elicit, ideò in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro xxi. Capite xxiii. Vbi apertiſsimè Anemones radicem dentes ſanare ſcribit, ſi commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquiſsimus Medicus Capite II. vbi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Auicenna, mundificat albuginem, & acuit viſum. Cui maximè adſtipulatur Dioſcorides, quòd ſcripſerit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Adhæc, inquit Auicenna conferre Icteritiæ, quòd in Dioſcoridis Anemone non reperitur. Sed cum à Galeno ſcriptum ſit libro vi. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vaſorum orificia reſerare, nihil probibet, quin etiam Anemone Icteritiam curare valeat, & mē-

Traſum vbi plurimum.

Mamiræ examinatio.

Mamiræ facultas.

Mamiram non eſſe Oloconitidem.

Mamirā ab Anemone nihil diſtare.

omnia quæ per os pituitam deponunt dolori dentium conferunt.

ſes

ſes remoratos pellere, vt Dioſcorides inquit. His itaq; ſic collatis, prorſus adducor, vt credam nihil aliud eſſe Auicennæ Mamiram, quàm Anemonem Dioſcoridis. Nam præter hæc (quòd uiderim legerimque) nulla extat planta, quæ magis ſuis facultatibus cum Chelidonio conueniat, quàm Anemone. Quòd cum animaduertiſſet Dioſcorides, non longè à Chelidonio deſcripſit Anemonem. Nec noſtræ opinioni obſtare videtur, quòd Paulus & Anemonis, & Mamiræ meminerit: Siquidem is (Sit tamen tanti autoris venia dictum) ſe parum in ſimplicium hiſtoria & cognitione fuiſſe verſatum oſtendit, quando ea, quæ breuiſsimè admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex ſe ipſo haud quaquam depromit, ſed modo ex Dioſcoride, modo ex Galeno tranſcribit, quemadmodnm, & alia omnia quæ in ſuum volumen congeſsit. Quo fit ut mirari deſinam, quod quandoq; aberrauerit Paulus in earum ſtirpium nomenclaturis, quæ ab alijs, nouis quibuſdam deſcribuntur nominibus. Id quòd iam diu nouiſſe noſtræ tempeſtatis eruditiſsimos quoſque Medicos non ambigo. Eodem etiam pede claudicaſſe Auicennam animaduerto, quippe qui nomenclationum varietate deluſus, (quibus pro ſuo arbitrio varij vtuntur autores) bis Anemonæ meminit. Nempè primum, capite 486. ſub Mamiræ titulo, & deinde capite 664. ſub nomine Sakaik, quòd pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diuerſas eſſe ſtirpes, quemadmodum in alijs nonullis eundem ſimili lapſu cæcutire obſeruauimus. Atque id plerunque ijs accidere ſolet, qui ea ab alijs tranſcribunt, quorum nulla, vel admodum tenuis eſt experientia. Hæc itaque ſi tuus perpendiſſet Guilandinus, non adhuc ſuam in re herbaria deprehendiſſet ignorantiam? Tam ne temerè cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, inſultaſſet? Mirum mihi, Faloppi doctiſsime, videri crebrò ſolet, quoſdam homines ſui penitus adeò immemores, vt neſcio qua facultate, quibus digitis aut vnguibus, cœlum, terram, & omnia metiri contendant. Qui dũ vano quodam tinnitu, & mera iactantia reliquorum nituntur explodere labores, vt nobis facilius ſuas commendent nænias, aliud nihil aſſequuntur, quàm vt inaniter tinniendo omnibus ſuam retegant, quæ latebat, inſcitiam. An non hunc fructum ſuæ temeritatis, & arrogantiæ nactus eſt Guilandinus? Audi, obſecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quàm etiam Guilandinus in hoc ſeipſum vincat. Nam quò magis Guilandini epiſtolam perlego, eò plus eius ridendam imperitiam detego. Ipſe enim dum contra Bellunenſem Granum zelim apud Serapionem non eſſe Traſum, ſiue Dulceghinum perperam contendit, Aethiopicum piper (vt etiam Geſnerus annotauit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus vno & eodem capite ſcribit Serapio his verbis: Habzelin granum eſt pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum ſaporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum ſecundum veritatem eſt aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & eſt ſimile Faſeolis in forma ſua, niſi quia grana eius, & cortex ſunt minora Faſeolis, & habet colorem nigrum, & cõfert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilãdinus magnus Serapionis interpres ea omnia, quę de Aethiopico pipere Serapioni deſcribũtur, ad Granũ Zalim refert, & Bellunenſem (quantũ mea fert opinio) perperã impugnat. Etenim hallucinatus non videt, q̃ ;a perte Serapio Aethiopicũ piper tum notis, tũ facultatibus à Grano Zelim diſtinguat. Deniq; cũ ſcribat Serapio, Habzelin granũ eſſe pingue, magnitudine ciceris, citrinũ exterius, & albũ interius, boni ſaporis, quomodo quis imaginari poterit, ipſum dixiſſe, quòd ſit ſimile Faſeolis, & quòd habeat colorẽ nigrũ & ſaporẽ acutũ, ſicut piper. Si (vt Guilandinus falsò interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Sarapio. Nonne hiſce

Paulus notatur.

Auicenna notatur.

Erroris cauſa.

Animaduerſio in Guilandinum.

Habzelin quid.

Piper nigrorum.

Guilandinum calumniandi causa tantum scribere.

hisce verbis luce clarius palam est hîc Serapionem piperis Aethiopici historiam describere. At cum Guilandinus ad scribendum potius videatur adductus calumniandi causa, quàm sustinendæ indagandæque veritatis, magna sanè cum ignominia autorum sententias ad suas inuertit chymeras. Quòd si fortasè negabit, fateri cogetur suam in Serapione inscitiam. Verùm cum vtrunque illi magno dedecori ascribi poßit, suæ vel ignorantiæ, vel temeritatis pœnas meritò dabit. Porrò is Bellunensem deridẽdum temerè clamat, quòd scribat Habzelin nil aliud esse Mauritanis, quàm id, quod Veneti dulceghinum vocant. Sed mea quidem sententia non solum is longè magis deridendus fuerit, sed etiam acriter accusandus. Quippe qui Bellunensem & perperam, & citra omnem rationem deridendum censeat, & qui vel sua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortasè malitia corruperit: Bellunensis enim cum diu in Africa fuerit versatus, adeò vt Arabicæ linguæ peritißimus euaserit, & ibi Trasum, vel Dulceghinum viderit, & eius nomen Arabicum rectè obseruauerit, quis præter Guilandinum adeò fuerit vecors ac temerarius, vt dicat hac in re ridendum esse Bellunensem? Quis eius opinioni, & genuinæ interpretationi meritò non subscripserit? Profectò nemo. Præsertim quum scribat Auicenna Granum Zelin calidum esse, & humidum, quinetiam inpinguare, & semen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubiò adscribunt.

Bellunensis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinum esse legitimum.

His cum etiam subscribat Guilandinus, quid pluribus opus est eius confutare petulantiam? Adhæc comprobatur Bellunensis sententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum asserit esse pingue, id est carnosum, boni saporis, id est, dulce, citrino cortice, & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obstat quòd Dulceghini, qui in Veronensi agro proueniunt ciceribus sint maiores, quando qui Africam perlustrarunt, eosdem longè minores ibidem nasci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc à nobis allata contra Guilandini sententiam scribit Gesnerus, qui illum inconstantiæ astutè notat, quòd aliâs ad se Dulceghinum pro Mamira miserit, quòd tamen negabat esse Oloconitidẽ, & ea propter Oloconitidis etiam semen Guilandinum misisse scribit, ex quo fortasse admirandum aliquod monstrum prodijt in lucem.

Guilandinus à Gesnero notatus.

Probatur Doronicum, non esse Mamiram.

Doronicum nostri usus adulterinum.

Quod autem Doronicum cuius paßim in Myropolijs est vsus, Mamiras nõ sit, tametsi contrarium sentiat Fuchsius in Nicolai Myrepsici annotationibus, ego quidem non ambigo, dissentio tamen à Guilandino, quòd Doronicum nostri vsus, tam id, quod in Orientalibus prouenit regionibus, quàm aliud, quod in Europa nascitur, non existimem esse legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinns Ruellij, Leoniceni, Fracastorij, Manardi, Cardani, Mundellæ, Brasauoli, & nostra etiam autoritate: nil tamen affert, quòd iure aliquo admitti poßit. Quippe quantum ad me attinet, nescio quo pacto Borussus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris usus, legitimum esse Doronicum, de quo scripsere Mauritani, quum id ego nunquam affirmauerim, neque negauerim. Atqui si meam de Doronico debeam in medium afferre sententiam, dicam ingenuè legitimo nos carere. Cum enim Auicennæ Doronicum excalfaciat, & siccet ordine tertio, suaque vi valenter flatus dissoluat, non video cur Doronicum nostrum, legitimum appellari poßit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur qualitas, quàm non obscura dulcedo, cuius nullus est inter Arabas, qui meminerit.

Doronici legitimi facultas.

Cæterum inanis, & friuola est Guilandini ratio, quòd velit nullam aliam ob causam Doronicum, quod in Europa nascitur, linguam minimè vellicare, vt Orientale, quàm regionum, vel soli discrimine. Etenim tametsi (vt ipse asserit, & nos quoque aliâs scripsimus) non desint plantæ, ac radices, quæ in quibusdam regionibus nascuntur acres, in quibusdam verò insipidæ (vt constat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen est hic ad-

mittendum

(vt conſtat exempli gratia de Acoro,& minori Chelidonio)non tamen eſt hic admittendũ friuolum Guilandini argumentum, eo quòd etiam Doronicum orientale,quod pro legitimo affertur,omni penitus acredine deſtituatur. Quod ſi deguſtaſſet Guilandinus,vt decebat tam admirabilem ſtirpium indagatorem, facilè quidem errorem hunc euitare potuiſſet. Cæterum quomodo fieri poſsit,vt Doronicum & Mamira,vnum & idem poſsint eſſe medicamẽtum,(vt Fuchſius exiſtimat) nulla prorſus eſt ratio,tum quòd Auicenna de vtroq; diuerſis ſcripſerit capitibus, tum quòd medicamenta ſint diuerſis prædita facultatibus,tum quòd à nobis ſuperius luce clarius comprobatum ſit, nil aliud eſſe Mamirã quàm Anemonem. Nec obſtat quòd vtrunq; ſit acre, & calidum(de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera ſunt medicamenta,quæ acredine pollent,& in qualitatibus conueniunt, nec tamen ſunt eadem. Nec pariter obſtat quòd Doronicum & Mamiras, parum forma videantur differre.Etenim plura ſunt(vt aliâs diximus)quę,cum tamen ſint diuerſa,adeò ſibi facie correſpondent,vt quandoq; peritos etiam medicamentorũ exploratores fallant.Cæterũ an Græcis Carnabadium idem deſignet,quod Mauritanis Doronicum,non adeò compertum habeo,vt mihi non reliquatur dubitandi locus.Siquidem Nicolaus Myrepſicus antidoto 429.quod ex hermodactylo,id eſt,de Behen,appellat,habet Cumini Aethiopici, hoc eſt,Carnabadij. Actuarius verò in quodã antidoto ad cordis vibrationẽ,ſenſuum ſtuporem,inuoluntarios fletus,tremores,et terriculamenta(ſi tamen rectè interpretatur Ruellius)habet Carnabadij,id eſt,Doronici,ſed mihi non conſtat,quũ Actuarij Grę cus codex non ſit ad manus,quòd hactenus à nemine(quòd ſciam)ſit excuſus,an illud,id eſt Doronici, Actuarij ſit,vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græce ſcribens, quid ſit nõ explicat,quãquã ex facultatibus,quas illi reddidit,facilè conijcitur, nil aliud illi eſſe Carnabadium,quàm Cari ſemen. Quò fit,vt non parum ſit ambigendum,quis horum rectius Carnabadium fuerit interpretatus. Antidota autem tam Nicolao,quàm Actuario deſcripta,vtraq; adCardaicam,cordis palpitationẽ,et melancholicos affectus præſtant. Quamobrem Actuarij ſententiam probarem,ſi ſcirem illa Ruellij non eſſe verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium cõſenſu,præſertimq; Serapionis & Auicennæ, ad cordis vibrationem mirificè confert, & cor ipſum admodũ roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro,autorum omnium conſenſu deſiderantur.Verum ſi quiſpiam argueret,quòd in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quòd vtrũq; flatus propellat,quibus plerũq; hypocũdriaca gignitur affectio,à quo cordis palpitatio,& atrabiliarij excitatur morbi,illi ſanè facilè reſponderi poterit,nõ modo præſtare Doronicũ,quòd legitimũ ſit,ad cordis affectus,& hilaritatem conciliandã,tum Serapionis,tum Auicẽnæ teſtimonio,ſed ad ventris,et vteri dolores,à craſsiori flatu excitatos:Nec tamẽ ob id velim me hæc omnino affirmare cenſeas. Cũ enim nihil ſolidi,certiq; mihi ſeſe offerat,quò verè aſſerere poſſem Carnabadium eſſe Doronicũ,haud quaquã id auſim decernere,eoq; præſertim,quòd hiſce diebus nup elapſis Gulielmus Quacelbenus Flãdrus eruditiſsimus Medicus,et rei plantarię ſtudioſiſsimus Conſtantinopoli,vnà cum pleriſq; alijs peregrinis ac raris ſimpli. medicamẽtis ad me miſerit Aethiopicũ Cuminum,cui Carnabadium inſcriptũ erat,ea fortaſsè ratione (vt puto)quòd ibi à Grę cis ita Cuminũ illud vocari audierit. Nec placet eorum opinio, qui Doronicũ orientale Pauli Arnabonẽ eſſe exiſtimant,quòd nuſquã apud Arabas legerim,viderimq; Doronicũ addi in vnguẽtis odoris gratia, nec quòd eorum aliquis Caſsiæ, et Carpeſio illud viribus ſimile fecerit.Cæterũ ſi Pauli Arnabonẽ, et Auicẽnæ Zarnabũ rectè expendamus, nil aliud clarius veriuſq; repreſentabunt

Doronicum à Mamira differt.

Medicamentorum ſimilitudo plurimos fallit.

Carnabadij examinatio.

Orientale Doronicũ non eſſe Pauli Arnabonem.

Zarnabum.

quàm

Zurumbetum.

quàm postremum Serapionis Zurumbetum. Quamobrem manifestè hallucinatur Gesnerus in sua epistola ad Guilandinũ, dum falsò in Zurumbeto me accusat. Quippe qui existimat posterius Serapionis Zurumbetum esse Carpesium, cum tam apud ipsum, quàm apud cæteros Arabas nil aliud sit Carpesium, quàm Cubeba. Nam vbi Paulus Arnabonem suum Carpesio facultate similem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat. Præterea quum Galeno libro primo de Antidotis Carpesium herba sit, non arbor magna, vt de Zurumbeto scribit Serapio, cadit peritque Gesneri sententia, qui perperam in me inuehitur, ac præter omnem rationem scribit, quòd duo capita de Zurumbeto Serapionis simul confuderim. Atqui potius mihi videtur confusus Gesnerus, cum certò putet posterius Serapionis Zurumbetum, quod nos iam dudum scripsimus esse Pauli Arnabonem, esse Carpesium. Non equidem alia de causa dixisse illum me hæc duo capita confudisse crediderim, quàm quòd primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterum cũ legatur in principio huius capitis Zurumbet, id est, Zedoaria sunt radices rotundæ similes Aristolochiæ, & idem de Zedoaria asserat Auicenna, non ab re mihi factum constat, si primum hoc Zurumbetum Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurumbetum primo loco descriptum conferat morsui venenosorum animalium, vt Auicennæ Zedoaria, non video sanè quid obstet, quin hoc Zurumbetum Zedoariam designet. Quò fit, vt iniuria me accusauerit Gesnerus. Etenim hæc ego haud quaquam confudi, sed per se ipsa confusa spectantur. Quippe Serapio primum sui Zurumbeti caput vnà cum Zedoaria cõfundit, vel quòd similia fuerint inter se medicamenta, vel facultate paria, vt testatur apertissimè Auicenna, vbi de Zurumbeto egit. Verumenimuero, vt res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confusum pronunciamus, quòd in principio de Zedoaria, in processu verò ad calcem vsque de Zurumbeto tantum agat: Secundum verò non aliud esse medicamentum dicimus, quam Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum. Verum, vt nihil intactum relinquamus, dicendum est mihi aliquid etiam de Môly, in quo censendo postquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Gesneri sententiam, Dioscoridis Moly non esse Oloconitidem, reliquũ est (inquit) vt pari ratione Môly Dioscoridis excutiam, perpendamque vera an falsa sint, quæ à Deo illo Herbariorum Matthiolo traduntur, Môly ignotam Italiæ esse plantam dicẽti. Quibus sanè verbis suam in nos inuidentiam apertissimè declarat. Nam quanquam prius quasi iureiurando dixerit, non is sum, qui cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari velim, mentiri nescio, nec si scirem velim: hîc tamen sui ipsius oblitus, sibi planè plurimum, non mihi imponit. Sed vtinam Guilandinus hîc sui sit memor, vtinam hîc cauillis & imposturis inanem gloriolam aucupari nolit, vtinam hic mentiri nesciat. Itane me dixisse, vel vnquam cogitasse affirmat? Nusquam (me hercule) scripsi ego Môly esse plantam Italiæ ignotam. Scripsi quidem me hactenus in Italia reperire non potuisse Môly quæ Dioscoridis delineationi responderet, nec sciuisse ab alijs inibi fuisse repertum, aut aliunde eò aduectum. Quæ verba quantum distent à Guilandini calumnia, vnusquisque sanæ mentis facillimè dignoscere poterit. Sed is rectè cauillis se ipsum fallit, cum tam stolidè hallucinetur, vt credat caninum Allium à Hieronymo Trago, secundo loco appictum, esse Môly. Etenim Dioscoridi planta est Môly, quæ folia habet graminis latiora, humi sparsa, florem albæ violæ similem, sed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris, & caulem candidum quaternorum cubitorum. At Allium alterum, à Trago caninum apellatum, folia gerit graminis angustiora, sursum spectantia, flore Lilio conuallio æmulo, violæ purpureæ longè minorem

Argumenta contra Gesneri opinionem.

Carpesium.

Serapionis error.

Guilandini inuidentia declaratur.

Manifesta Guilandini calumnia.

Guilandini inscitia in Moly.

Moly descriptio.

minorem, caulem uiridem nunquam spithama, aut ad summum cubito, longiorem. Quæ quidem notæ, si rectè expendantur, facilè palam fiet, quam magna sit Guilandini uanitas, quam insolens inscitia. Sed quo autore ista proferuntur in medium? Vnde ista erumpunt? Ex Galeno fortasse dicet, & ex eo libello, quo obsoleta Hippocratis clariora facit, O fœlicem interpretem, ô admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μώλυζαν apud Hippocratem μῶλυ interpretatur. *Guilandinus μώλυζαν perperam interpretatur.* Subinde uerò, ut suam inanem comprobet opinionem, falsò asserit Galenum eo in loco μῶλυ interpretari Allium, quum apertissimè scribat non μῶλυ sed μώλυζαν Hippocrati uocari Allium capitis simplicis, non in spicas diuisum. Quo fortasse utitur Hippocrates, quod aptius altero sit ad supponendum, & uuluis inijciendum. Hinc itaq; palam fit Guilandini malitia, qui, ut probet Caninum Allium esse μῶλυ illa Galeni uerba in suam peruertit sententiã, id quod facilè deprehendi poterit, si Galeni uerba rectè perpendantur, quæ ita scripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. τινὲς δὲ μῶλυ, id est, Molyza est Allium, simplex caput habens, & non diuisum in nucleos: Quidam uero Moly. Quibus uerbis maximè constat non probasse Galenum eorum sententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipse apertissimè dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud designare, quàm Allium, simplex caput habens, cumq; etiam non ignoraret μῶλυ contraria ui pollere, quòd uuluas occludat, non referet: Quid igitur aliud profitetur Borussus ille, quam petulantiam, malitiam, maledicentiam? *Detestatur Guilandini petulantiam.* Quid aliud molitur, quàm cauillis detrahere, obtrectare, autorum sententias euertere, & falsa pro ueris asserere? Non enim (inquit) eo dementiæ ueni, ut Matthioli pellem Borussiaco corio anteponam. Atqui tametsi hîc stultissimè (ut alibi diximus) loqui uideatur, in hoc tamen plurimum sapere demonstrat, quòd corium illud suum tanti faciat, præsagiens fortasse, sibi aliquando usui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum asseruare poterit, & pro thesauro recondere, *Guilandini corium quibus utile.* Nam quid ualentius, quid aptius ad timpanum faciendum, uel Musicum suæ gentis utrem conflandum, quàm Guilandini corium? O inf&licem hominem, qui putat non solum maledictis, sed etiam minacibus uerbis terrorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ suæ p&nas, quas caueat, si non sapuerit, ne ipse primus experiatur. Vidi quidem longè antea, quàm fortasse Guilandinus hunc Galeni locum, quamuis is temerè me illum nec uidisse, nec legisse censeat, Legi sanè, ac uidi, sed non ut ille perperam intellexi. Moly itaq; Allium non est, sed Molyza Hippocratis, Galeni testimonio Allium designat integri capitis, Quò fit, ut si dixerim hisce rationibus, & autorum testimonijs persuasus, me hactenus Moly non reperisse in Italia, non propterea tam acriter accusari debeo, ut Guilandinus, qui tam admirandum monstrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facilè Gesnero accesserim, quòd *Gesneri opinio reprobata.* putet Dioscoridis Moly esse Hippocratis Oloconitidem: Siquidem contrarijs omnino constant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis est facultatis, adeò ut cum farina Lolij suppositum, apertas ualeat occludere uuluas, illa uerò maximè aperire. Certant inter se de Moly Guilandinus & Gesnerus, (Sed ut ingenuè fatear, & ut Gesneri uiri alioqui non uulgaris pace dicam quòd sentio) tanquam cum Tyresia talpa, cum hic uterq; cæcutiat. *Guilandini sententia de Moly Homerico improbata.* At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam sanè non habeo, nec etiam quod probem Guilandini sententiam, qui temerè (ut solet) affirmare uidetur, nil aliud per Moly intellexisse Homerum, quàm Cynospastum, siue Agleophotin terrestrem Aeliani, siue Baaram, de quo libro 7 cap. 25. de bello Iudaico meminit F. Iosephus: Sed falli decipiq; Guilandinum in hoc, vt etiam in cæteris, facilè palam fiet: Siquidem Homerus in Odyssea Moly sui radicem nigram esse scribit, his uersibus.

sibus. ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος· μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

Baara apud Iosephum.

At Iosephus Baaræ radicem flammeo colore nitescere asserit, adeò ut circa uesperas uideatur ueluti iubar fulgurans. Verum quoniam fabulosa perpetuò despexerim, etsi longè plura hîc aduersus Guilandini ineptias afferre possem, ea tamen potius silentio duximus prætermittenda, quàm in medium proferenda. Porrò Gesnero gratias habeo ingentes, quòd contra Guilandinum causam meam susceperit, si tamen hoc ipsum fecit defendendæ potius ueritatis, & nostræ uindicandæ calumniæ causa, quàm illius accusandæ insolentiæ. Hæc itaque sunt spolia (mi candidissime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quòd te mirum in modum semper dilexerim, ac etiam plurimum obseruauerim, quem mihi fortuna dedit, non modo amplificatorem dignitatis meæ, sed etiam inimicorum ultorem. Quandoquidem præterquam, quòd id mihi pollicentur tua in me præstita officia, non desunt sanè studiosi isthinc ad nos remeantes, qui non solum de tua admirabili uirtute, eruditione, integritate, humanitateq; plurimum commemorant: sed sæpe, ac sæpius audiuisse Faloppium (quæ tua est beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publicè disserentem, prædicant. Quamobrem si tu is es, qui tuis sententijs me sæpissimè ornasti, qui tuis præconijs, qui summis tuis laudibus usque ad sydera me euexisti, uerendum mihi non est, si quis tam impudens in posterum fortassè emerserit, qui nostris syncerissimis conatibus obesse uoluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maximè præstas, me absentem defensurus sis: Nam hæc omnia sic in te elucescunt ut cum quolibet antiquorum comparari possint tuæ uirtutes. Interim me excuses uelim, si uehementius, quàm nos decere putas, ac acrius quàm pro more antea consueuerim, in Guilandinum dixerim. Siquidem cum nullus hic offeratur lenitatis locus, seueritate putaui reprimendam esse huiusce conuiciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo obiurgem, id ipsum uidear imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor.

Faloppij laus.

Pragæ Calendis Ianuarijs.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM.

Liber III.

GVLIELMVS QVACELBENVS CVRtacen: Phyſicus Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Agitur de plantis quibuſdam peregrinis Conſtantinopoli à Quacelbeno miſsis.

NON tam temerè utiliſsimas tuas occupationes, reiq; herbariæ iam tandem reuiuiſcenti in primis neceſſarias, Doctiſsime Matthiole, interturbarē, niſi ea mihi de ſumma tua humanitate, qua ex æquo omnes proſequeris, uel ex ſola Magnifici Domini mei Oratoris teſtatione conſtitiſſent, ut nihil uereri debeam, quin amiciſsimè has primas meas ſalutationes ſis accepturus. Nequè uerò illæ ab ignoto prorſus homine uenient, nam quamuis uix bis præſens te præſentem conſpexerim (prohibebat enim tui conueniendi cupidiſsimum familiarius tecum agere morbus, quo ſuperiori itinere reuerſus Viennæ diſtinebar, grauiſsimus & diuturnus) abſente tamen iam ſecundo Byzantium, atq; inde etiam ad Ponticæ uſq; Cappadociæ Amaſſeam comite uſus ſum aſsiduo & ſuauiſsimo, atqui nec comite tantum uerumetiam præceptore fideliſsimo, & ex quo emolumenti plurimum fructuſq; percepi. Luculentiſsimis profectò tuis in Dioſcoridem commentarijs totum debeo, quicquid hactenus de herbarum, aliorumq; ſimplicium medicamentorum natura, ſolidæ cognitionis aſſequutus ſum. Flagraui quidem ego ab ineunte ætate illorum cognoſcendorum non mediocri deſiderio, ſed quod non parum relaxarunt doctiſsimorum noſtri temporis de unaquaq; ferè planta uariæ atq; incertæ diſceptationes Seplaſiariorum, quibus Medicæ materiæ, curam atq; ſcientiam ſuperiores Medici deteſtabili quadam ſua uecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diuerſa ſentientes Arabes: poſtremò quòd nullus in uniuerſum prodijſſet, cui uelut certo in tanta uiæ incertitudine ductori tutò confidi poſſet. Sed poſtquam ſemel in publicum editas eruditiſsimas tuas, pleniſsimaſq; in Dioſcoridem enarrationes uel à limine tantum ſalutaſſem, recepto protinus animo, cæpi maiore longè, quàm antea unquam, rei herbariæ ſtudio teneri, confirmata penitus in hoc animi ſententia, nos talem in hoc ſcientiæ genere inſtauratorem nactos eſſe, qualem ſuperioribus annis in anatomicis adminiſtrationibus doctiſsimum Andream Veſalium. Scripſerunt de eadem materia ante illum complures, ſed quos poſt ſe multis paraſangis reliquit. Scripſerunt quoq; ante te non pauci atq; huius tempeſtatis Medici celeberrimi, ſed qui libenter niſi philautia quadā tranſuerſi rapiantur, tibi palmam ſint ceſſuri. Ita accuratè, ita dilucide, ita ad numerum appoſitè omnia pertractas. Habuit Veſalius (ut in comparatione perſiſtam) ſuos æmulos non igno-

biles uiros, habes & tuos, sed quos ut ille facilè, pugnante pro te inuicta perpetuò Veritate, retundes. Patiaris obsecro, doctissime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neq; unquam in animum inducas, me leuiter potius adulantem tibi, quàm uerè, atq; ex animo hæc scribere. Adulandi namq; nulla mihi necessaria causa incumbit, ut plurimæ sunt è diuerso, quæ, ut quàm optimè tibi uelle debeam, de te quàm optimè sentire, ac loqui, hortantur, atq; etiam impellunt: eruditio tua summa, iudicium de re herbaria exactissimum, studium iuuandæ Medicinæ, qua parte iam maximè laborat, indefatigatũ, lucubrationes postremò tuæ laboriosissimæ, ex quibus eos progressus me iam fecisse in simplicium medicamentorum notitia sentio, facturumq; indies maiores spero, ut tandem illa ardenti meo cognoscendi desiderio satisfactum iri confidam: Sed de his satis. Ad ea conuertar, quæ potissimã huic epistolæ scribendæ causam dederunt, quæque quòd, ad susceptum tibi negotium, proximè faciunt, non ingrata futura satis scio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbeck non minori, quàm ego noscendi res naturæ mirabiles studio captus, quo nescio an aliud homini libero & nobili conuenientius excogitari possit, cum priori itinere præpropero & impræmeditato, multa sibi ad animum suum explendum defuisse animaduerteret, secundo Byzantium remissus, de asciscendo in familiam suam inter cætera perito aliquo pictore, cuius opera adiutus, quæ minus commodè auehere posset, depicta saltem, quàm optimè referret, cogitabat, impulsus quoq; ad hoc Serenissimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atq; nostri, missis ex Oeniponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cuiusmodi hic complures reperiri certum est, imaginibus, agebant. Constantinopolim igitur reuerso; & diligenter sibi commissam prouintiam tractanti, quam non leuem tantum promptissima tanto Principi obsequendi uoluntas, sed suauem etiam animus natura eò propensus, faciebat, superuenerunt alteræ eiusdem instituti literæ à Gastalo Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, quæ de transmittendo hinc tuo Acoro illũ commonebant, quod quia non tam Principis, quàm tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non solum de mittendo Acoro, neq; de arboribus exoticis tantum, uerùm etiam omnis generis plantis raris (præcipuè quæ in tuis commentarijs, aut ipso etiam Dioscoride desiderantur) & nostro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficillimè conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob durissimam, qua hic uiximus, conditionem, non omnino successit pro animi sententia, successurum tamen non infœliciter sperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem elucescerent, & studium suum non ingratum Sereniss: Principi, neq; impensas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic est ad ista accommodissimus, Ponto herbarum omnium (ut pernosti) parenti fæcundissimo, Asiæ item & celebrioribus mediterranei Insulis uicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantissimum. In primis uerò earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus penè orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum studijs, qui mercium nouitate præ cœteris hominibus, quos usquam uidi, uel maximè delectantur. Porrò cum huiusmodi mercium nonnullas ad Serenissimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum suorum discessum occasione oportunissima, mittere constituisset, nam illius mandato emendas Vienna susceperat, adiunxit in tuam gratiam cistellam quandam ijs medicamentis instructam, quæ, ut ex tuis commentarijs cognouimus, tibi optata iam diu aduenient. De his ob id breuem narrationem adijciendam putaui, quod, quædam sint nostris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, sed tanta cum alijs quibusdam similitudine coniuncta, ut uix à perito harum rerum inuestigatore exactè discerni possint. Nomina & facultates, duo

potissima

potißima ad cognoſcendam uniuscuiuſq; rei naturam inſtrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à factitantibus hic Medicinam Iudæis, accepta coniunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perſcrutationem tibi commodatum cenſerem. Nihilominus tamen omnia exactißimo tuo iudicio perpendenda relinquo, illud unum iterum atq; iterum rogans, ut has meas primitias, uelut meßis è tuo ſemine propagatæ, benigniter ſuſcipere digneris.

Calamum uulgarem, quem Acorum in tuis commentarijs eſſe affirmas, nec malè meo iudicio illi conueniēte Dioſcoridis deſcriptione, Dominus Orator dato commeatu per Seplaſiarium quendam Fulginatem, cuius apotheca in Pera eſt, non procul à Nicomedia, ex uaſtißimo quodam lacu deferri curauit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantum unà quidpiam anguloſum uelut cauli ſimile gerebat, uertice truncum, exaridumq;, ex latere uerò obliquè eminebat aliquid, non diſsimile, aut plantaginis capitello, aut auellanæ nucamento, digitali longitudine, quod paucis poſt diebus, ad uitiginei floris modum efflorеſcere uiſum eſt, idq; paulò ante Calend. Maias, poſt uerò aliud floris ueſtigium nullum apparuit, licet plantas ampliſsimis uaſis impoſitas, affuſa indies ad ſemipedalem altitudinem aqua (ſic enim dicto lacui innaſcebantur) eam ob rem hucuſq; dominus Orator aſſeruari curauerit, ut idcirco omnino metuam, ne ſi florem Iridis ſimilem in Acoro requiras (cuius tamen non meminit Dioſcorides) uerus hic ſit Acorus. Superiori Amaſiano itinere, non procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia diſterminat, uiginti penè dierum itinere, me herbam uidiſſe recordor, cui optimè Dioſcoridis deſcriptio quadrabat, eamq; habebat radicis diuiſionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet guſtanti primum acris parum uidebatur, tanta tamen poſtea acrimonia non ſolum fauces, uerum etiam gulæ interiora uellicabat, ut procul dubio ſi non Acorus fuerit, plantam aliam inſignem fuiſſe oporteat. Huius ob id potißimum memini, quod è medio caules eminebat, quæ circa Calend. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum diſtuliſſet, ut auferendi recentiorem poteſtas eſſet, incidente ſub illo grauiſsima domini Oratoris ualetudine, dum illam ſollicitus obſeruo, immemor deſignatum locum præterij, campus is erat uaſtus, non lacuſtris, ſed quem intumeſcens Halys aliquando inundaret.

Altera herba Ruta eſt ſyluеſtris, quam copioſißimè toto itinere ab Amaſsia ad Sangariam uſque naſci uidimus, ignotam tunc temporis, ac poſt tamen cognitam, intellecto hìc ab arabibus illius nomine. Harmel enim iſti, ut priores, qui de ea ſcripſerunt, appellant, eodemq; modo inducta cerebro, uelut ebrietate quadam rerum triſtium moleſtiam tollere aſſerunt.

Tertia hic uulgò Eliſſoth, uocatur, id eſt, herba gladiolus, vtuntur hac ad alui deiectiones, quem uerò humorem purgando potißimum trahat, ex imperito iſtius diſcriminis uulgo cognoſcere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neq; tutum uidebatur, neq; conueniens.

Alumen Iameni, ſic à Perſiæ regione, unde aduehitur nominatum, ut hic uolunt, namq; aliter antiquum Arabicarum uocum in Auicenna interpretem exponere memini, rem factitiam eſſe ex inſertis tranſuerſim paxillis, apertè conſtat, cuius hic frequentißimus præſertim in ocularibus equorum medicamentis eſt uſus, hominibus quoque non inuſitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blattia Byzantia ab ungue odorato, communiter huius urbis Pharmacopolæ

distinguunt, atque hæc, quæ mittimus Blattia. Quæ uerò tuo libro depicta sunt, ungues odoratos apellant.

BOZETH an Alcyonij Milesij species sit, tuum esto iudicium. Dioscoridis certè descriptio non malè conuenire uidetur.

CHESMEZEN tam uulgare hîc ad oculorum morbos est remedium, ut tritum sit prouerbiũ. Si doleant oculi, habes Chesmezen. Petrus Bellonius in Gallicis suis commentarijs de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim esse affirmat. Ex Aegypto sanè adferri certò mihi constat, eaq; abundantia, ut nummulo, quantam uix requiras, emere possis.

CHRYSOCOLLA quàm mittimus, fossilis est, rara istis officinis, nam plerunque ut nostræ, factitia utuntur. De hac si quicquam nostro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, nostram longè ad auri ferruminationem efficatiorem esse.

CASTANEARVM species hîc frequens reperitur, quæ ob id uulgò equinæ cognominantur, quòd ternæ, aut quaternæ deuoratæ, pectoralibus equorum morbis, tussi præcipuè, & anhelitus difficultati opitulentur.

CARDAMOMI species ex diuersis apothecis diligenter corrasimus, penes te sit liberum de illis iudicium. Turcæ huius urbis incolæ, commansis aliquot seminibus, vini odorem tegere solent, alioquin non sine uitæ periculo se prodituri, siquãdo ad magistratus suos appellentur.

CARNABADIVM ubi de Orinthogalo agis, cum Actuario Doronicum esse sentire uideris. Nicolaus autem Myrepsus aliquoties Cuminum Aethiopicum interpretatur, cui adstipulantur duo manuscripta Græcè dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota etiamnum appellatio, ex cuius opinione iam illud mittimus.

DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, nisi quòd Coulcoul quibusdam in delitijs sint, præsertim quando recentes ex Aegypto aduehuntur. Genus quoddam resinæ à Persa mercatore Capura uiua cognominatum, ob id Dominus Orator, quantũ uis magno emendum putauit, quòd illius nullam adhuc apud quenquam, nisi sub alio fortassè nomine mentionem factam intelligeret. Venerem inprimis stimulare contraria uirtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat, Odor certè saporq; non mediocrem caliditatem possidere tãtùm testantur. Hîc admonendus es, dum imprudentius uitreum uasculum in quo asseruabatur tractaturus, collisa ansula, particulam unam atque alteram uitri liquori incidisse.

IVNCVM odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro uero, magno Dominus Orator redemit, mirum quãta acrimonia gustantis linguam mordicet.

LAPIS Bezahar à Persis mercatoribus è regione quadam Armuzio uicina, ut ipsi referunt, sed uereor ne falsè, apportatur, precio ob id grandissimo, quòd rarior sit & illis non secus atque Arabibus olim, præsentissimum aduersus omne ferè uenenorum genus præsidium habeatur.

HAEMATITAE nostro non malè quadrarent Dioscoridis notæ, si de friabilitate tantum constaret: sed cum ea non uno solum modo in rebus consideretur, nihil fortassè impedit, quin hic sit Hæmatites, præsertim quando ad eos morbos à Medicis Iudæis hic adhibeatur, ad quos conducere affirmat Dioscorides, qui, ut non sunt uulgares, ita non uulgaris hîc quoque est precij.

MAHVMETANI sua lege uini potu prohibiti, diuersi generis compositiones, inter quas communissima est, quæ uulgo Maslach dicitur, meditati sunt, quibus non dissimilem ebrietati, mentis alienationem sibi inducere consueuerunt, Atqui nec istam tantum, uerum immanem quoque aliquando insaniam, quam nunc ad ponendam animi mœstitiam, nunc ad fugandum suborientem in rebus difficilibus pauorem, conducere opinantur.

NVCES Farfalach ego tuas atque Arabum, uomicas esse arbitror, propterea tamen mittendas censui, quod inter illas una sit cortice superiori intecta, qualem me illic uidisse non recordor.

NVCIS quoddam genus ex Aegypto adfertur, cuius non externus tantum cortex fibrosus, glaber, colore subrufescente, sed & internus, si uera hic narrant, quod, qui recens mollescit, illius regionis hominibus pro delitijs expetitur. Illud de eo mirandum est, in tantam postea duritiem euadere, ut aptissimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, uelut in planulis cardines circumuoluuntur.

NITRO uero longo iam tempore destituimur, non sine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Aegypto se uerum uidisse asserit, quò d fidem aliquam mihi facit, cum ex Alexandria hoc nostrum aduectum sciam, neque cum quoquam fossilium, atque nitro maiori similitudine conueniat, uerum nitrum esse posse, quod si sit, quoniam abunde satis illinc, aduehitur, quantum putas nostris regionibus adiumenti accessurum?

SADETHZ non minimi inter Iudæos nominis medicus, apertissimo errore (ut ex Dioscoride patet) Glaucium esse contendebat, ego eruginis potius scolæciæ speciem aliquam arbitror. Gustanti nescio quid sebacei saporis refert, atque ego profectò è seuo compositum esse aliquid putarem, nisi lumini admotum non diffluere, quæ illius est natura, sed paulatim indurescere, post etiam siccitate aut ipso calore nimio dehiscere uidissem. Arabes hic Dembehewa uocant. Ocularibus uero compositionibus plerunque solet admisceri.

CASSABOVSSERIRE Bellonius in dictis suis commentarijs, cum uulgo hic Pharmacopolarum Calamum aromaticum esse opinatur, meo quidem iudicio absurdissimè. Placet Auicennæ potius spodium esse, quod arundines ui uentorum, & partium ad se inuicem confricatione adustas esse, uidetur iudicare, ac tale quidpiam huic arundini accidisse, aliquis non ineptè dicere mihi posse uidetur. Nihil tamen certi de hoc statuo, sed totum ut alia omnia priora ad tuum iudicium relego.

POSTREMA est Zedoaria Indica, ut præsentissimum ad quælibet penè uenena creditum remedium, ita incredibili ferè precio hic uenale, si Arabum iuramentis credere liceat, nullum uel maximis Principibus dignius munus excogitari potest.

HAEC, doctissime Matthiole maiori (ut ingenuè fatear atq; ipsa Orationis, & characterum inæqualitas testabitur) labore, & tibi gratificandi studio, quàm cura & diligentia tumultuariè congesta, idcirco boni consulas, quod ad missam à Magnifico Domino Oratore cistellã, ut ante ostendimus, penè necessariò uidebantur adijcienda, ac pro ijs uicissim, nisi maiores te occupationes aliò auocent, liberrimũ de omnibus tàm missis quàm scriptis iudicium tuum postulo. Latissimam prætetea si placet earũ rerum explicationem, quæ apud uos illic aut desiderari nouisti, aut im

probas tantum corruptasq; proſtare. Sic occaſionem dabis cõmodiſsimam cognoſcendi animi mei ad tua officia paratiſsimi. De herbis peregrinis, animalibus item, & arboribus atque alijs nonnullis libens quædam adiungerem, ſed prohibet Epiſtolæ longitudo, quæ in iuſtum iam propè uolumen excreuit, eamq; ob cauſam moleſtam fore metuo. Quòd ſi gratam tibi meam battologiam intelligam, ſcribam aliâs quàm copioſiſsimè. Interea Deus Optimus Maximus te Principi noſtro Sereniſsimo ac publico Studioſorum Medicinæ bono, quàm diutiſsimè incolumem conſeruet. Conſtantinopoli VII. Calend. Auguſt. 1557.

PETRVS ANDREAS MATthiolus Gulielmo Quacelbeno Curtacenſi Phyſico S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ cenſuq; quodam omnia expenduntur.

QVantum gaudij, quantmúuè uoluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantumq; debeam Clariſsimo Augerio Romanorum Regis iſtic apud Turcarum Imperatorem Oratori, quòd tam pulchra, tã rara, tam precioſa ad me miſerit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferenda, nulla dicendi facultate eloqui, nec ullo calamo exarare poſſum. Nam quid ijs mihi gratius, quid iucũdius, quid ſuauius, quid optatius, à quoquam donari potuit? Profectò nihil. Cum nihil magis mihi unquàm fuerit in optatis, quàm perpetuò Medicæ materiæ ſtudioſis aliquid noui, boni præclariq; cõparare. Etenim ſtudiũ augẽdi, ac illuſtrandi Medicã facultatem, iuuandiq; poſteritatẽ, adeò me totũ complectitur, ac detinet, ut ſpretis cæteris humanæ uitæ uoluptatibus, hoc ſolo tantum me oblecter ſolerq; plurimum. Nam cum Dei Optimi maximi munere lucubrationes noſtras quotidie magis, ac magis inclareſcere, non ſolum apud omnes præclaros rei Medicæ ſtudioſos, ſed etiam apud alios cuiuſuis facultatis doctiſsimos viros animaduertam, quis profectò mihi unquam perſuadebit, ne præclariſsimam hanc ſimplicium medicamentorum facultatem omni theſauro præferam? Quamobrem & Clariſsimo Augerio, & tibi quoque tantas habeo gratias, quantas ſtudia erga me ueſtra ac officioſa uoluntas requirit ac poſtulat. Fatebitur & poſteritas (niſi fallor) ſe uobis plurimum debere, quod me in hoc tam neceſſario ac utili labore iuueritis, ſi modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haudquaquam futurum cenſeo. Nam quicquid propemodum toto noſtræ uitæ curriculo, magno labore in medica facultate conſecuti ſumus, id totum in eius commodum collatum uolumus. Hic paternus noſter amor, quo mirificè erga eam affecti ſumus, multis Clariſsimis uiris notus eſt, qui eò libentius noſtros conatus ſummo ſtudio adiuuant & promouent, quò magis poſteritatis cõmodo ducũtur. Cœterũ etſi nullis opibus, nullis officijs, hæc in me collata beneficia rependere quiuero, enitar tamen, ut ſcriptis, ac præconijs noſtris omnibus palam fiat, nos ingenuè fateri, per quos, profecimus. Non me præterit, quantum tibi meritò debeam, quòd ita Commentarios noſtros (quæ tua eſt humanitas) ad cœlos uſque euehas, & cœteris alijs præferas, quod facilè ex hoc animaduertam ingenui animi tui erga me uoluntatem, ac beneficentiam eſſe haud uulgarem. Gaudeo ſanè abs te uiro apprimè erudito commen-

commendari labores noſtros, non quod hiſce delecter commendationibus, ut præ cœteris euehi uelim, uerùm ut hinc certior fiam me non incaſſum laboraſſe. Commentaria illa noſtra nunc primum iterum in lucem prodierunt, aucta non modo ſexcentis ferè locis, ſed quàm plurimis plantarum, & animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea acceſsit Apologia aduerſus Amathum luſitanum, & cenſura in eius enarrationes, quo fit, ut codex iam multum excreuerit. At quum iam dudum mihi compertum ſit, quanta animi propenſione rem plantariam excolas, quantumq; hæc facultas tibi ſit cordi, dabo ſedulam operam, ut Venetijs ad te iſthuc noua hæc noſtra perferantur. Curabo itaque ut mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti uocant) iſtic agentem, ut citius, & ſecurius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio uti poſsis, donec tertiò perficiantur Iconibus longè maioribus, ac elegantioribus illuſtrata. Alo nunc hic ſculptores plures, qui omni ſolertia, ac diligentia adpictas excidunt tabellas, ut ex Iconibus, quas ad te mitto, facilè conijcere poteris. Opus eſt magnum, magni admodum ſumptus, ac laboris. Verùm quum primum Deum Optimum Maximum habeam, qui hæc ſua Clementia mihi infundit, nec Reges deſint, nec Principes noſtri, qui hac de cauſa mihi non mediocri liberalitate ſuccurrunt, non uereor, quin rem hanc ad optatum deducam finem. Quò fit ut hinc conijcere poſsis, Candidiſsime mi Gulielmè, quam magno gaudio, quanta animi uoluptate ueſtra hæc peregrina exceperim medicamenta, quùm non ſolum magno ſim captus deſiderio, illuſtrandi hoſce noſtros labores elegantiſsimis imaginibus, ſed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortaſſe nullis hactenus uiſa ſunt. Quamobrem te rogo atque obteſtor per amicitiam noſtram, per communia ſtudia, per mortalium ſalutem, quibus maximo eſſe potes auxilio, ut tuam continuè naues operam, ac diligentiſsimè cures, quod ſi qua iſthic reliqua ſunt, quæ operi noſtro profutura cenſeas, illa ſummo ſtudio colligas. Porrò quæ nunc à me deſiderantur, hic per ſe annotata reperies. Atqui quum mihi facilè perſuadeam longè plura abs te inueniri poſſe, quam à me peti, non uereor quidem, quin tu & augendæ medicæ facultatis, & poſteritatis, cauſa, te totum ad hoc munus obeundum promptiſsimnm exhibeas. Nec admodum fore difficilè crediderim, ut ea quæ abs te inuenta fuerint, huc ad nos adferantur, Quippe cum iſtic ſit Venetorum Orator, eius auxilio cenſerem, quòd omnia ſecurè mitti Venetias poſsint ad Cœſaris Oratoris manus, qui poſtea per Veredarios, qui illinc quotidiè ad nos ueniunt, hæc omnia tutò mittere poſset. Sed de his hactenus, Nunc uerò ad ea me conferam examinanda, quæ à Clariſsimo domino Augerio, nobis miſſa ſunt, & à te tuis humaniſsimis literis mihi deſcripta.

Acorum uerum. *Calamus Aromaticus uulgaris uſus quid.*

IN primis eſt Acorum, cuius non ſolum plures accepi plantas, ſed imaginem ad uiuum pictam, adeò ut iam omnes Sole clarius noſſe poſsint, Calamum uulgare noſtrum, nil aliud eſſe, quam legitimum Dioſcoridis Acorum. Quinetiam & palam fiet, eos toto erraſſe cœlo, qui Galangam Acorum eſſe contendunt. Deſideraſſem tamen, ut caulem quoque uel eius Iconem miſiſſes unà cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meminiſti. Siquidem haud quaquam crediderim, quòd tu qui non ſolū doctrina, & eximia eruditione, ſed etiam prudentia, ac ingenio præſtas, capitula illa, & caulem tibi aſſeruaueris, cum proculdubio ſcieris hæc peregrina, rariſsima ignotaq; eſſe omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatum uelim, ut caulem illum unà cum capitulis ad me mittas, ſi cupis huiuſce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia uerò planta, quam te inueniſſe ais, non procul à fluminis illius ripa, qui

Galatiam

Galatiam à Cappadocia disterminat, quid sentiam, asserere nō ausim, cū planta non sit ad manus, nec possim de incertis, & nusquam uisis nisi temerè meam afferre sententiam.

Siluestris ruta legitima.

SILVESTREM Rutam rectè probamus legitimam esse Harmolam, quum omnibus illi respondeat notis, quam cum hactenus nec uiderim, nec nouerim, hilari admodum animo accepi.

Elissoth uidere.

DE ELISSOTH, quam etiam Gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cum nusquam hanc me uidisse meminerim. Recensebo tamen fortasse illam inter deiectoria medicamenta. Quare si fortè fortuna interim cognoscere poteris, quem propriè nostri corporis exoluat humorem, & qua detur mensura, molestum tibi non ducas, id ad me scribere.

Alumen Iameni.

ALVMEN Iameni res factitia est, ut ex insertis festucis quisquam conijcere potest. Atqui si uera fateri uelim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcantum putarem, quàm alterius generis alumen, quòd nihil sapore à Calcantho differat, tum etiam quod Chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino simile. Sereniss: Princeps meus allectus colore & rei nouitate, id totū quod misistis ad se recepit, quò postea factum est, ut periculo facto comperire nequiuerim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quòd autem non putem hoc alumen, id esse, quòd Arabes Iameni uocant, illud in causa est, quod sciam nihil aliud Mauritanis esse Alumen Iameni, quàm alumen scissile, albi non cœrulei coloris, quin etiam per se fossile, non arte paratum. Opinioni nostræ rectè quidem astipulatur Serapio ex Dioscoride scribens, cap. cccc. xx. ubi sic habet: Multæ sunt Aluminis species, sed illæ, quæ administrantur in medicinis sunt tres. Vna est illud, quod dicitur Iameni, & est melior alijs: & melius ex eo est illud, quod est recens album, fortis albedinis, facile diuidens se, & habens uelut capillos albissimos. Serapioni subscribit Auicenna lib. ij. cap. l x x. his uerbis. Scissum uerò est Alumen Iameni, & est album ad citrinitatem declinans. Quibus palàm est, hoc alumen non esse legitimum Iamenum, sed Chalcanthum factitium potius, id quod facilè comperies, si gallarum decocto aut diluto illud adijcies.

Alumen Iameni est alumen scissile.

Blatta Byzantia.

QVI Blattiam Byzantiam ab ungue odorato segregant perperàm meo iudicio faciunt, cum Serapioni, & Auicennæ nil aliud designet Blattia Byzantia, quàm unguem odoratum, uel conchulam Indicam, de qua lib. ij. meminitq́ Dioscorides. Verùm cum in Serapione de Blattis Byzantijs duo habeantur capita, scriptorum (ut mea fert opinio) errore repetita, cogitauerunt fortasse quidam differre inter se Blattias Byzantnias, & odoratos ungues, quo postea factum est, ut ab impostoribus hoc Conchilij genus, quod ad me missum est, pro Blattia Byzantia inuentum sit, & subinde in medicum usum concesserit. At si Medici uel Pharmacopæi in Serapione caput c lj. & ccccxlij. in quibus de Blattis Bysantijs agitur, accuratè legerint, facilè hanc nouerint imposturam.

Alcyonium Milesium.

ALCYONIVM Milesium, quod Turcæ Bozeth uocant, nisi mea me fallit opinio, legitimum esse puto, quòd pluribus illi respondeat notis. Quod ad me missum est, totum accepit Serenissimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Milesio sum destitutus, cum iam pridem sint mihi una cum illo aliæ Alcyonij species.

Chesmezen.

QVOD seminis genus Chesmecen esse possit, mihi sanè incompertum fateor. Nec tamen Bellonij sententiæ accesserim, qui semen hoc Acacalim perperam esse putat, quum nihil cum myrica habeat similitudinis, uel cognationis. Seram ego hoc semen futuro uere, nisi aliud diuinitus nobis accidat, ut quid inde proueniat, inspicere possim. Tu interim cui res ipsa plantaria plurimum est cordi operam dabis,

dabis, ut uideas, an istic à mercatoribus, uel Myropolis, uel Medicis explorare possis, utrum semen sit arboris, fruticis, uel herbæ. quinetiam an eius plantæ ramusculum consequi posis. Cupio præterea abs te scire huiusce medicamenti usum ad oculorum morbos, & an ualeat in frigida uel in calida causa.

Chrysocalla. *Equinæ castaneæ.*

CHRYSOCALLAM tuæ omnino similem uidi aliâs Venetijs plurimam, sed si Chrysocollæ notas à Dioscoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, nisi quod utraq; aurum ferruminet. Placuerunt sanè admodum Castaneæ, quas istic equinas uocari, ais, quod anhelosis, & tussientibus equis maximo sint auxilio. Cuperem tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur uulgaribus castaneis simili, an echinato concludantur inuolucro, & an ut nostræ tutò possint deuorari in cibis.

Cardamomi uulgatissima genera.

QVID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentarijs nostris posteritatis memoriæ mandauimus, non superest. Nec tantum otij nunc mihi sese offert, ut altius Cardamomi, & Græci & Arabici historiam expendam. Spero tamen me id breui facturum non sine fructu. Quod si effecero, fortassè ut uelim, statim tibi meam probabo sententiam.

Cuminum Aethiopicum.

ETSI semen quod Aethiopicum Cuminum esse censeo, istic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certò sciam, carnabadium esse carum, non possum tuæ acquiescere sententiæ, & ob id mihi facilè persuaserim ea uerba in Actuario potius esse Ruellij, quàm Authoris.

Coulcoul.

NVCLEVS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentissimus in Bohemia, Austria & Goritiensi agro nascitur. Huiusce fructus arbor Plinio Staphylodendron appellatur, Scripsimus nos huius arboris historiam, ubi in Dioscoride de Pistaceis egimus.

Caphura uiua quæ.

LACHRIMAM quam uiuam Caphuram à Persis appellari scribis, plurimi facio. Cogitabo posthac sedulò an fortassè legitima sit Stacte, nam adeò odore placet, ut credam non obscuræ facultatis esse medicamentum. Explorabo itaque rem hanc diligentius. Tu uerò interim uideas an scire posis unde afferatur, ubi nascatur, & à cuius generis plãta fundatur hic præclarissimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, uel quantitate, quo modo quauè ratione fumatur, ubi frigeat Venus. Cæterum mihi rem gratissimam facies, si tantundem iterum ad me miseris.

Iuncus odoratus.

DE IVNCO odorato ita ad me scribis. Iuncum odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro uero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia gustantis linguam mordicet. Quibus minimè correspondet id, quod facto periculo non solum mihi, sed alijs nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc iuncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum dereliquit gustandum. Sed mirum quod tu qui iudicio, & experientia præstas, hanc potius imposturam odoratum Iuncum esse putaueris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Iuncum referat.

Lapis Bezahar.

LAPIDEM quem Mauritani Bezahar uocant accepit in sui commodum Serenissimus Princeps. Ego iam dudum plures illi similes uidi lapides, sed an ueri, uel adulterini sint profectò nescio. Atqui si Serapionem, & Rasim consulamus, non uideo cur probem, lapidem hunc legimum esse, nec est ut plura nunc de eo in me-

in medium afferam, cum ſententiam meam libro v. noſtrorum commentariorum in Dioſcoridem, poſtquam de Lemnia Sphragide egimus, fuſius declarauerim.

Qualiter friabilitas Hematitæ intelligenda ſit.

NON eſt ut dubites, quin Hæmatites tuus ſit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari poſsit, cum ſcribat Dioſcorides Hæmatitem lapidem eſſe durum, ſed quod cum frangitur, facilè ſcindi poſsit. Scatet enim uenis innumeris, quæ cum facilè diducuntur, tum ſubinde non magno negotio teruntur in puluerem. Naſcitur hic etiam in Bohemia, Miſnia & Saxonia frequens. Sed tuus duritia & præſtantia hos plurimum ſuperat, quòd ex orientali plaga afferatur.

Maſlach Mahumetanorum.

MAHVMETANORVM Maſlach minimè parui penderem pluribus de cauſis, ſi quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, uel menſura dari poſsit. Crediderim ego non uno tantum medicamento parari, ſed pluribus quorum tum nomenclationes tum facultates libenter abs te audirem.

Nuces farfalach.

RECTE quidem iudicaſti nuces farfalach eas eſſe quas Vomicas apellant Arabes. Ego Venetijs alias ab ijs emi, qui Myriſticas nuces ſeligunt. Nam plurimum inter illas ad nos conuehuntur.

Nuces Aegyptiæ.

NVCES aliæ, quas ex Aegypto iſtuc afferri ais, ut à me nuſquam hactenus uiſæ, ita nec facultate cognitæ. Admiranda ſane mihi eſt, non ſolum putaminis interioris duritia, ſed multò magis nuclei, cum nihil is à duriſsimo quòquo marmore diſtet. Cuperem quidem ut de earum uiribus mihi aliquid adiungeres, curareſq; ut etiam huius arboris ramuſculus ad nos afferatur.

Nitrum.

NITRVM (ut ex Commentarijs noſtris in Dioſcoridem tibi palam fiet,) olim in Aegyptijs nitrarijs ex Nili aqua factitium habebatur. At quoniam Plinij teſtimonio conſtat, nitri cumulos tractu temporis ibi lapideſcere, facile adducor ad credendum, ut hoc tuum legitimum ſit nitrum, cum illi omnibus notis correſpondeat. Quamobrem quum iuuandæ Reipub: promptiſsimus tibi ſit animus, uelim, ut negociatoribus, qui uel iſthinc, uel ex Aegypto in Europam nauigant, ſuaderes, ut hoc nitrum copioſum ad nos conueherent, multum enim utilitatis humano generi conferre poteris, ſi tua opera id noſtræ aſſequantur regiones.

Sadethz non eſſe Glaucium.

QVI putant Sadethz eſſe Glaucium mea etiam ſententia plurimum falluntur. Nihil enim obſtat mihi, quin tecum cenſeam compoſitum id eſſe medicamentum. At ego ex Sapone, erugine & nonnullis fortaſſe alijs, quàm ex Seuo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liqueſcat, ſed areſcat potius, magiſq; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quam ſeuum. Videas tu interim ſi parandi rationem ab aliquo conſequi poſsis & unde iſtuc afferatur.

Bellonij error.

ERRASSE toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animaduerto, quod tam facilè crediderit lapideos calamos illos Aromaticum eſſe calamum. Nec ob id tecum ſentire poſſum, ut ij Spodium ſint Auicennæ. Nam tametſi antiqua Auicennæ lectio habeat, Spodium eſſe radices cannarum aduſtas propter fricationem ſuarum extremitatum cum uentus eas perflat, noua tamen Bellunen: lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alcanna, quæ nobis Liguſtrum deſignat. Cæterum ſi priorem uerſionem magis etiam probaremus, quàm ultimam, quùm Spodium illud cannæ radix combuſta eſſe debeat, non ipſa canna, id quidem mihi maximè obſtare uidetur, quin hoc Auicennæ ſit Spodium. Præterea ſi diligentius hos cannarum trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos iudicabit, quam fricatione uel igne aliquo combuſtos? Scio autem te minimè latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunq; imponantur, lapideſcant. Quo fit, ut mihi facile perſuadeam hoc calami genus in litore alicuius lacus

lacus ſcatentis petrifico ſucco prouenire, qui ſubinde vel ventorum impulſu, vel alio quouis caſu in lacum demerſi, in lapidem vertantur. Id quod facilè palàm fiet, ſi vndè afferatur ſcire curabis, & etiam quomodo fiat, vt potius Lapis, quam calamus videatur.

Zedoaria Indica quæ.

ZEDOARIAM Indicam cum nuſquàm hactenus nouerim nec viderim, quid tibi de ea narrare poſsim, ſanè non habeo. Verumtamen quum odoris tantilllum in ea perceperim, nihilque ſaporis mandentibus derelinquat, qui eius præſtantiam oſtendat, ęgrè quidem adducar ad credendum tam admiranda contra uenena radicem hanc præſtare poſſe, vt Arabes illi prædicant. Idcirco decreui omninò huiuſce Zedoariæ aliquod periculum facere uel in Gallis ſylueſtribus (ut de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porrò niſi id agat à propria forma, mihi perſuadere non poſſum, hanc Zedoariam tam admirandis præſtare viribus ad ſuperanda venena. Vidi tamen alias quaſdam radices ex quibuſdam ciſalpinæ Galliæ montibus aduectas, quas Antoræ (antitoræ potius) herbæ eſſe affirmabant, & ad uenena omnia, quàm maximè præſtare aiebant, quæ nihil penitus à Zedoaria iſta diſsidebant. Verum cum illas nec olfecerim, nec guſtauerim, ex viſu tantum affirmare non auſim, Zedoariam hanc, & Antoram illam vnam, & eandem eſſe radicē. Cæterùm cum Auicennæ ſcriptum eſſe animaduertam, Zedoariam vnà cum napello creſcere, & idem de Antora fateri recentiorum quoſdam, ſuadet profectò genius meus, vt credam Zedoariam hanc, & Antoram nihil inter ſe differre, quòd compertum habeam vnà cum napello Antoram prouenire. Quamobrem demiror, quòd iſthic tam magno vęneat precio. Ob idque te admonere operæprecium duxi, vt ab impoſtoribus, ac deceptoribus caueas, quorum infinitus eſt numerus. Nec velim hæc à me dicta eſſe cenſeas, ut te negotiandi modum doceam (Mineruam enim mihi docere non licet) Sed vt cognoſcas me hac in re etiam aliquid intelligere..

Antitora.

Behen album.

PLACENT non parùm Behen albi radices, quòd notis nonnullis legitimum referant. Eſt Serapioni Behen radix contorta, odorata, & manſu lenta, quæ ex Armenia affertur. Auicennæ verò ſunt fruſta radicum lignoſa. In tuis deſideratur tātum odoris fragrantia, qui fortaſsis radicum vetuſtate exoleuit. Cætera meo iudicio correſpondent, quo fit vt mihi perſuaſum velim, hoc Behen album eſſe legitimum, quouſque aliud ad me non adferatur, quod magis odoris ſuauitatem fundat.

Behen rubrum.

BEHEN rubri radices nil aliud (mihi credere) ſunt, quàm diſtortæ ſeu colubrinæ radices. Nec ob id improbauerim, qui haſce radices Behen rubri loco in uſum medicum traxêre, quum ſciam non obſcuræ eſſe facultatis aduerſus deleteria medicamenta, & ad venenoſorum omnium ictus. Ego eum mihi hactenus perſuaſerim Ben rubrum communis vſus, Limonij eſſe radicem, nihilque cōducere ad cordis affectus, nec ad uenena, eius loco Tormentillam vulgò vocatam medicamētis ad cordis affectus parandis ſemper addere ſoleo.

Bdellij legitimi nota.

BDELLIVM (teſte Dioſcoride) translucidum eſſe debet, taurini glutinis in morem, ſuffitu odoratum, & guſtu amarum. At cum tuum nigro ſit colore, nulla in parte pellucidum nec ſuffitu odoratum, ſed virus potius redolens, cur id legitimum dicam, non habeo. Quandoquidem ſola amaritudo, quę illi ineſt, vt cæteris ferè lachrymis, ac reſinis non ſufficit, alijs non adſtipulantibus notis, vt adulterinum hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus.

TAMETSI eorum opiniones deteſtatus ſum, quin Ephemerum Colchicum legitimum putant eſſe Hermodactylum, quum tamen neminem habeam qui Hermodactyli hiſtoriam ſcribat, an tuus legitimus dici poſsit, nec affirmare, nec probare auſim. Rem itaque mihi gratiſsimam facies, ſi diligentiſsimè exploraueris vbi

nascatur, & an isthîc eo vtantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea vt cures plurimum opto, an plantam cum folijs, & radice consequi possis. Cæterum si facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atque etiam obsecro, vt plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera.

RVBRICARVM tria illa genera vidi ac degustaui, eaque nihil differre video à rubrica illa communi, quam Seplasię Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio esse, censeo. Sed abs te fieri certior vellim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Insula isthuc aduehantur, vel an alia sit rubricæ vel terræ species, quæ ex Lemno asportatur. Cum enim Lemnum, quod vulgò nunc Stalimene vocant, non longè absit à Byzantio, facilè fortassè poteris legitimam terram Lemniam adipisci. Nam, vt puto non deerunt, qui quotidiè istinc eò nauigent negociationis causa, quibus tutò rem hanc committere possis.

INTER hasce rubricas paruum quoddam inueni terræ frustulum, cuius color ad luteum potius, quàm ad rubrum se habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortassè hæc illa sit Armenia terra, de qua Galenus scribit, & plurimum aduersus pestem præstare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliundè. Cæterùm nec prætermittas obsecro, quin omni studio, ac diligentia inquiras, vt legitimum Armenium Bolum consequi valeas.

Zuccharum alhasser

SI ea quæ scripsimus de Zuccharo Alhasser in commentarijs nostris in Dioscoridem expenderis, facilè mecum senties id, quod ad me misisti, adulterinum esse, quod nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Sacchareæ dulcedinis quicquam. Verùm cum de his peregrinis difficilè sit, tum rectè negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram iudicium, quùm in eo sis loco (vt tuipse fateris) in quo multa peregrina adipisci posse non ambigis. Cures igitur vt intelligas, in quibus regionibus Zuccharum hoc proueniat. Ac etiam si fieri possit, vt suæ arboris ramusculum vel folium aliquod ad te afferatur.

Tutia.

TVTIAM illam tuam, qua passim pro legitima vtuntur Pharmacopæi, Cadmiam Botrytem legitimam semper existimaui, vt ex nostris in Dioscoridem commentarijs tibi palàm fiet.

Argillada.

CORTICIS illius frustulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pseudocassiam esse, quam nostri Pharmacopæi Casiam ligneam vocant.

Lapis Armenus.

LAPIDEM cui titulus inscribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio esse censeo, quòd cerulei sit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum esse non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego sæpe vsus sum magno auxilio ad Melancholicos.

Herba tinctoria.

POSTREMA est herba tinctoria, quam etsi non nouerim nec viderim hactenus, eam tamen esse crediderim, qua Turcæ vtuntur ad suos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaque ei sit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre possit, velis rogo de ea me certiorem reddere.

HIS breuioribus, quibus potui, verbis, tibi nostram declarauimus sententiam, non eam ob causam, ut tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, vt putem censuram nostram nulla controuersia abs te probari debere, sed vt tibi tantum, id à me petenti, satisfactum esse nò ignores. Cæterùm quod nihil peregrinarum stirpium, animalium, ac aliorum quorundam simplicium ijs nunc ad me missis adiunxeris, ne fortassè (vt ais) longiori sermone me obtunderes, uel molestiam aliquam inferres, non potui sanè non ægrè ferre. Quippe quùm antea noueris, ex his, quæ in hac re præstiti, medicæ materiæ me adeò esse addictum, vt nullis machinamentis illinc auelli possim: cur igitur tibi putandum fuit, molestiam ijs rebus nobis afferri, quibus

bus præ ceteris, maximè delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris, tibi ipſi forſitan accidat, dum plura quàm poſsis, à te petam fieri. Quod ſi quandoq; euenire animaduertas, velim teipſum tantum accuſes, quod nimia humanitate, ac fortaſsè liberalitate, ad id plurimum me excitaueris. Quæ nunc à nobis deſiderantur, ſchedæ hiſce noſtris annexæ annotata reperies, quibus cætera interim à te inuenta, vt addas maximè rogamus. Vale, mi amantiſsime Gulielme, & ad me quàm celerrimè fieri poſsit, de omnibus fuſiſsimè ſcribas. Interim ego Deum Optimum Maximùm precabor, vt non ſolùm poſteritatis iuuandæ cauſa te ſeruet incolumē. Sed & ſoſpitem, ac hilarem ad nos reducat, vt tua valeamus conſuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decemb. Anno M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Michaeli Florino à Lambſtein Medico. S. P. D.

Diſputatur quænam ſint exanthematum, ac Morbillorum cauſæ.

TAmetſi iam dudum nihil mihi iucundius, delectabiliuſque euenire poſſe putabam, quàm noſtræ facultatis problematibus, quæ in medium afferebantur reſpondere, temporis tamen tractu factum eſt, vt rei domeſticæ curandæ negotium, ægrotantium curæ, & medicæ materiæ indagandæ labores, illinc me penitus diduxerint, quò fit, vt hac in re parum, vel omnino nihil præſtare hoc tempore valeam. Verumenimuero, quùm tibi viro doctiſsimo, & rei medicæ ſtudioſiſsimo negare non poſsim, quin tuis petitionibus morem geram, neruis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandumque erit: ea tamen lege, quod ſi fortè fortuna, vbi memoriam refricare conabor, caput parieti impingam, id non mihi tantum, ſed imbecillitati etiam noſtræ, noſtriſque vitæ incommodis aſcribere debeas. Nam ſi ea præſtare nequiuero, quæ velim, velis tu (obſecro) plura non expoſcere, quam à me præſtari poſſe, cognoſces.

PROBLEMA itaque dubiumúe tuum erat, an probanda, vel improbanda ſit communis omnium ferè Medicorum ſententia, de morbillorum ac variolarum, quas vocant, cauſis, quæ pueros, adoleſcentes, iuuenes, & quandoque ſenes inuadunt, quùm proculdubio cenſeant, id plerunque euenire, menſtrui materniúe ſanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (vt eorum fert opinio) dum matris vtero geſtamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione ſanè non obſcura plurimum præſtas, videbaris horum ſententiæ prorſus refragari, argumentis quibuſdam aduerſantibus, nec vtique negligendis. Cæterùm, quùm tantum tibi fidere non auderes, imò potius recuſares, rogabas, vt quid in hiſce difficultatibus ſentirem, ſincerè afferrem in medium. Adduci quidem primùm dicebas, vt in eorum ſententiam ire nō poſſes, quùm Galeno ſcriptum ſit, quinto Aphoriſmorum Com. XXXVII. fœtum in vtero contineri ac nutriri puriſsimo præſtantiſsimoque ſanguine. Id quod nos etiam ſcripſiſſe ſcimus libro primo de ſanitate tuenda, tertio de moribus vulgaribus, & libro de atra bile. Dicebas præterea, quod ſi communis Medicorum

Problema an infans in vtero ſanguine menſtruo nutriatur.

I. Ratio negatiua

II. Ratio

rum opinio veritati consentanea esset, quùm menstruus sanguis sit venenum, proculdubio sequeretur, omnes in vniuersum infantes non solùm huiuscemodi corripi morbillis, sed etiam omnes ijsdem suffusos nasci. Siquidem necessarium putabas eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam fieri debere, ne autem temerè id tibi persuasum esse ostenderes, impoßibilè esse contendebas, venenosam illam qualitatem, tanquam naturæ humanæ infensissimum hostem, vnà cum vi adhuc tenella, & vbi calor modicus imbecillisq; reperitur, in sanguine vniri ac sine pugna diu consistere posse. Quippe necessarium fore putabas, aut illico ob venenosam illam qualitatem succumbere naturã, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili quodã sermone hæc te in medium attulisse, alijs etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris.

III Ratio. Proinde dicebas ingenuè, menstruas deiectiones uenenosas esse, & quoddam uitiati sanguinis excrementum singulis mensibus naturæ ope ac ui à puriore sanguine secretum, cuius tanta sit pernicies, ut contactu tantum illius nouellæ uites vel arescant vel cõmoriantur, fruges steriles euadant, pereant & exurantur insita hortorum germina.

Menstrui sanguinis malitia.

IIII. Ratio. Quinetiam fatebaris authoritatibus quibusdam abortire vterum gerentes, quæ menstruum sanguinẽ alterius fœminæ fuerint prætergressæ, quæque eo sibi pudibunda infecerint. Idque conceptionis spẽ adimere ijs, quæ vtero non gerunt.

V. Ratio. Præter id asserebas canes, qui sanguinem menstruum degustauerint, in rabiẽ agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem ueteres non inmeritò dicebas menstruum sanguinẽ inter venena retulisse. Hisce itaque rationibus fretus, non esse credibile asserebas fœtum in vtero tenellũ & quasi cereum ex eo sanguine venenoso nutriri ac inde alimentũ capessere. Eaque propter vanã eorum esse opinionẽ, qui morbillos, variolasuè ex alimento menstrui sanguinis suam trahere causam existimant.

VI. Ratio. Asserebas præterea id maximè eorũ sententię refragari, quod multi inueniantur, qui non semel tantum, sed etiam sæpius hisce morbillis affecti sunt. Quo fit vt proculdubio censeas non ex menstruo sanguine id euenisse, sed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in sanguine exorta. Hoc quidẽ infantibus accidere existimabas, vel ob lactis infectionem, vel ob eiusdem ingentem copiã, quùm infans sua voracitate plus quã par sit exugit, quippe, quòd eo oppressa natura, facilè id in putredinem vertere posit, ac subinde morbillos excitare, perinde ac Aphtas, quæ etiam tumores sunt præter naturam. Adolescentes autem cruditatibus, ingluuie & voracite accersitis, quòd inde obstructiones, infarctus ac putredines oriantur his morbillorũ affectibus infestari censebas. Postremò causam cur Senes quandoque sexagenarij morbillis inficiantur, pariter in cruditates reijciebas, non ex voracitate quidem, verùm ex natiui caloris imbecillitate, & humidi substantifici (vt tuis vtar verbis) defectu conquisitas. Hæc erat summa tuorũ argumentorũ, quibus opinionẽ tuam, à ratione & veritate non deflectere, satis superq; probasse putabas.

Senes sexagenarij aliquando morbillis egrotare.

Responsio argumenti. Cæterùm à tuis argumentis maximè dissentit opinio nostra, quòd Galenus ipse tuæ vtique sententiæ prorsus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtũ sanguine menstruo eo tempore, quo vtero geritur, ipse luce clarius demonstrat, libro I. capite V I I. de Symptomatum causis, vbi cittæ, siue picæ, quæ prægnantibus primis mensibus accidere solet, causas recenset. Ibi enim non modo nutriri fœtum bono, synceroque sanguine, sed etiam tractu temporis (vt postea dicam) vitioso ac malo. Quod post ipsum posteritatis memoriæ prodiderunt Paulus libro & capite I. Aetius verò libro X V I. capite X. Præterea hoc idem apertissimè testatur idem Galenus libro quinto Aphorismorum, com. L X. libro de venæ sectione, aduersus Erasistratum, libro secundo, de semine, capite primo, ac etiam alijs in locis. Cui subscribunt Auicenna, Auenzoar, Haliabbas, & alij plerique

rique Arabicæ familiæ authores, quo fit, vt vbi dixerit Galenus nutriri fœtum purissimo ac præstantissimo sanguine explanatione sit opus. Nam mea sanè sententia, nihil aliud velle Galenum semper putauerim, quàm quod fœtus nutriatur pręstantiore purioreque sanguinis menstrui parte. Siquidem (vt Aristoteles inquit lib. primo de generatione animalium & eum fortasse secutus Auicenna Libro tertio Fen. XXI.) menstruus sanguis in fœminis vtero gerentibus in quatuor, naturę opificio, diuiditur partes. Vna.n.trãsit simul cum semine ad ipsum procreandum fœtum, alia in ipsius transit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (vt etiam Galenus testatur libro de sectione venæ aduersus Erasistratum) ibique in lac vertitur. Reliqua excrementum & superfluitas est, quæ in prægnantis corpore consistit vsque ad horam partus. Id quod etiam fert Haliabbatis sententia, libro quinto Theoricæ, vbi fœtum nutriri sanguine menstruo puriore, præstantioreque, remanentibus excrementis ad tempus sui ortus, apertissimè fatetur. His itaque omnibus palàm fit, sanguinem menstruum ab ipsa natura suis expurgari excrementis, adeò vt sine aliquo fœtus incommodo non solùm fiat illi accommodatissimum alimentum, & in lac purissimum vertatur, sed etiam concurrat ad ipsius fœtus generationem, vt Galenus pariter testatur libro secundo, de semine capite quinto. Et libro secundo, de naturalibus facultatibus capite II. & III. Libro de natur. humana, capite XIX. Et libro III. de vsu partium, capite X. quibus in locis id apertissimè fatetur. Quò fit, vt non solùm nutriatur fœtus, dum in vtero manet sanguine menstruo, sed vt etiam ex eo exordium suæ generationis ducat vnà cum semine, eoque nutriatur postquàm editus fuerit. Quippe satis superque comprobatum esse censemus, lac in fœtarum mulierum vberibus ex menstruo gigni sanguine, quod non solùm infantibus optimum præbet alimentum, sed etiam hectica febre, marasmoque affectis saluberrimum est, quinetiam ad alia corporis incommoda præstat, quæ lubens prætereo. Quod minime præstare posset, si ex venenoso sanguine (vt tu imaginari videris) generaretur. Quãdoquidem si (vt inquit Galenus lib. iii. de alimentorum facultatibus) eos qui lac, vel capræ, vel alterius cuiuspiam animalis scamoniã, aut tithymalum depasti, cibi loco sumpserint, alui profluuio omnino affici debere, pari sanè ratione sequeretur, vt omnes perirent, vel in magnum venirent discrimen, qui muliebre lac degustauerint, si ex venenoso sanguine fieret: Sed quùm hoc nunquàm (quòd sciuerim) euenerit, falsam omninò eorum sententiam existimauerim, qui sanguinem menstruum venenatum simpliciter esse crediderunt. Quò fit, vt sequi necessariũ non sit, nasci debere infantes morbillis ac variolis suffusos, quamuis necessarium esse censeamus, editos omnes aliquo pòst tempore ijs omnino affici debere, vt postea dicemus. Nec est quòd putes necessarium, vt eo statim tempore, quo menstrui sanguinis venenosa vis in fœtus vasa concesserit, sanguinis efferuescentiam esse expectandam, quandoquidem (vt præmisimus, & paulò post dicemus) menstruus sanguis non est, nec potest dici simpliciter venenosus, sed excrementosus, & malitia quadam infectus: quibus non adeò afficitur natura, vt illi necessarium sit, statim in sanguine efferuescentiam moliri, nisi sibi prius asciscat sanguis determinatum tùm modum, tùm gradum caloris, sicut non ebullit mustum illicò à vinaceorum expressione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non est in fœtu adhuc in vtero existente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor suffocatus conclusus, obtususque cum magna humidi portione. Quùm itaque

Fœtum nutriri præstantiori sanguinis menstrui parte.

Sanguis menstruus ad fœtus generationem concurrit.

Lactis muliebris facultas.

Lac caprarum tithymalum depascentiũ aluum exoluit.

Sanguinem menstruum simpliciter venenatum non esse.

Quare quidam citius, quidam tardius morbillis afficiantur.

que per discursum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, siue id intrinseca, vel extrinseca moliatur causa, tunc fit sanguinis efferuescentia, & subindè variolæ & morbilli. Cæterùm quoniam huiuscemodi acquirendæ dispositionis facultas, in ipso calore varijs diuersisque fit modis, nempè secundum infantium tēperaturam, & regiminis ac aeris diuersitatem, ea propter euenire non ambigimus, vt etiam diuersis temporibus acquiratur huius caloris ad agendum facultas, quô postea fit, vt aliqui citius, aliqui tardius hisce corripiantur morbillis.

Sanguis menstruus est vitiati sanguinis excrementum.

Preter id non negamus, quin sanguis menstruus, qui quolibet mense per vteri venas fluere solet, sit quoddam vitiati sanguinis excrementum, quamuis nobis minimè fuerit affirmandum, sanguinem hunc esse venenum, tùm quia Galeno alijsque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoriæ proditum sit, tùm etiam quia ea omnia, quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque sunt cottidiano esui idonea, quibus tamen, si vel nouellæ vites, uel insita, vel germina, vel fruges, vel alia quæuis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illicò arescant. Hoc enim præstant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam, quàm plurima reperiuntur medicamenta salubria, omniqúe veneno expertia, quæ supposita, vel illita, abortum & sterilitatem faciunt.

An canes, qui sanguinem menstruum degustarunt, rabidi fiant.

Quòd item canes, qui menstruum sanguinem deuorauerint in rabiem agantur, ego quidem probare non ausim, quùm sciam non deesse mulieres, quæ non alia de causa Meliteos caniculos domi alant, quam vt, dum mensibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibundis partibus inhærent. Nec proinde vnquam euenit (quod certò sciuerim) vt huiusmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabiosi fierēt. At cōcedamus canes, qui muliebres menses degustauerint, rabie cōflictari, nō quidem ob hoc vnquam affirmare quis poterit menstruum sanguinem esse venenum, quùm idem faciant aromata quæ maximè prosunt aduersus venena, nempè piper ac Gingiber.

Sanguis menstruus qui omnium pessim9

Præterea non negauerim recentioribus, quibusdam, ac etiā nobis, qui eorum placita sequuti sumus, memoriæ proditum esse, menstruum sanguinem præsertim biliosarū mulierum, ac facilè rixantium, eos, qui sumpserunt, varijs afficere incommodis, ac Symptomatibus. Siquidem (vt ipsi fatentur) amētes, ac lunatici, ij plerunque fiant, sed non propterea dixerim ego sanguinem menstruum quemcunque esse venenum, quoniam veneni propium est necare eum, qui sumpserit. Verum quùm plura habeantur, quibus continuo vescimur in cibis, quæ quandoq; varios excitant morbos, quæ si fortasè negligantur, homines ad interitum ducunt, ea inter deleteria medicamenta à nonnullis computantur:

Vinum merum & alia quædam, quæ in cibo sunt lethifera.

At quis ignorat vinum merum, passum, aquamque potabilem non esse venena, neque venenosa medicamenta? & tamen à quàm pluribus inter venena relata sunt, quòd sumpta liberalius præsertim à coitu, balneo, cursu, vehementique exercitatione, homines in magna trahant discrimina. Cæterùm esto, sanguinem esse venenosum, qui scilicet, quolibet mense expellitur à natura tanquam inutile excrementum, sed quum hic sanguis ab eo differat, quo alimur, dùm utero gerimur, illico soluitur quæstio. Quod si quis obiecerit, non ergo generari morbillos ex menstrui sanguinis malitia, cum ita purus à natura fuerit redditus, illi facilè respondebimus, sanguinem illum non ita ad amussim ad puritatem synceritatemq; esse redactum, quin aliquid adhuc menstruæ infectionis resipiat. Huic

alia

Alia etiam accedit ratio. Quippe quùm dicat Galenus libro I. de Symptomatum causis, quòd fœtus auctior redditus, ampliore eget nutrimento, & ob id euenire, vt non solum quicquid optimum in venis est, attrahat, sed aliquid etiam quod vitiosum est, palàm omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam sanguine nutriri. Ad hæc, si Auenzoharis sententiæ astipulamur, alio etiam modo sanguine menstruo inficitur. Nam (vt ipse testatur) quùm sanguis menstruus continuè in vterum feratur, & in vniuersam eius substantiam, ac corpus infundatur, nihil sanè mirum fuerit, si infans ibi continuò permanens, à mẽstruo hoc sanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamuis fictilia vitro circumlita, non facilè impositos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipsos tandem combibunt, mediante fermenti qualitate, postquàm ibi genitum fuerit & manserit diu, adeò, quod si post longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in huiusmodi fictile imposueris, sine aliqua fermenti mistione, ibi fermentationem accipiet, quod minimè consequeris, si in nouum fictile conieceris. Quô fit, vt hoc facilè etiam fieri possit in fœtu in vtero decumbente sanguine menstruo oppleto, à quo non læditur, tùm quia vteri robur illum tuetur, tùm etiam, quia præstantia optimi alimenti Menstruali malitiæ resistit. Quibus omnibus palàm, iam est pluribus modis infici posse fœtum materno sanguine, quamdiu in vtero moratur. Quamobrem non ita facilè nobis fuerit mirandum, quòd scripserint Auicenna, Auenzohar, Halliabbas, ac alij etiam præclariores Mauritani, morbillos, variolasque plerunque fieri ex menstrui sanguinis alimento. Quorum in vniuersum placitis refragari nemo debet, qui magis suæ modestiæ, synceritatique, quàm arrogantiæ ac temeritati consultum velit. Constat præterea plurimùm fieri morbillos, ac variolas ex menstrui sanguinis affectu, non solùm quod aperte fateatur Auenzohar illud manifestissimum esse signum, quòd scilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, sed quòd etiam hoc ratione comprobari possit, quùm hic affectus in aliam causam, quàm in prædictam reijci nequeat. Quandoquidem ex ipso sensu omnibus palàm est, hominem ferè inueniri non posse, qui hac lue non laborauerit. His accedit, quod etiam manifestum sit quam plurimos, imò ferè omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad septimum annum vsque in hosce incidere morbillos, adeò vt mirum admodum videatur, si aliquando fortè fortuna acciderit, si aliquis illæsus euadat. Quô fit, vt aliqua communis sit causa, quæ cum non posset ascribi causæ vsus lactis, eô quòd lac humanum conueniat pluribus, nõ poterit igitur hæc causa reijci nisi in vterum maternum. Nulla autem hinc potest esse causa communis, nisi materia menstrui sanguinis. Quô fit, vt non sit amplius hac in re ambigendum. Nec obstat, quòd aliqui inueniatur, qui pluries hisce exãthematibus laborauerũt. Quippe tametsi ipsi primo affecti sint causa materni sanguinis, tamẽ nihil prohibet, quin postea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex alijs etiam causis à te in medium allatis infestantur corripiũturque. Nam minimè negant authores, imò potius astipulantur, quin morbilli, vel variolæ ab alijs etiam causis fieri possint.

Auenzoharis sentẽtia pulchra.

Morbillos fieri ex menstrui sanguinis alimento.

Qua plurimum ætate fiunt morbilli.

Qua de causa quidã pluries morbillis afficiuntur.

Reliquum est, vt meam proferam sententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi senes quandoque sexagenarios ob materni sanguinis causam, an ob putredinem ab eorum cruditate prouenientem. Dixerim ego ob id mihi non esse

Authoris opinio de senibus morbillis affectis.

mirandum, quòd etiam senes poßint morbillis variolisque affici materna tantum infectione, tùm maximè ex his, quæ superius diximus, tùm etiam quòd scripserit Galenus libro de cibis boni & mali succi, & libro de curatione renum, quòd quãuis quandoque accidat, vt nulla ex frigidißimo potu iuuenibus sensibilis accidat læsio, euenit tamen vt sensim, occulteque crescente vitio, ij manifestè læsionem sentiant, quùm iam ætas senij progressu temporis accesserit. Quinetiam (vt authores comprobant) qui à cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diem in rabiem aguntur, cum alij per integrum annum, alij per septem annos, alij ad quadragesimum vsque manserint, antequàm in aliquod rabiei incommodum inciderint. Potest enim inueniri corpus tàm syncerum, tàm robustum, tamq; superfluitatibus vacans & in quo plurimũ caloris innati consistat, vt mirum non sit, si in tali corporis dispositione tam diu protrahatur ea sanguinis efferuescentia, quam diu perdurauerit innati caloris robur. Hanc igitur ob causam rarißimè fit, vt senes hisce morbillis inficiantur, quòd tuæ opinioni maximè refragatur, qui omnes causas in cruditates ferè reijcis. Nam cum senes cruditatibus longè magis cæteris scateant, sequeretur tua sententia, vt illi cæteris omnibus plus morbillis, ac variolis essent obnoxij. Sed hoc sensibus repugnat, quoniam reuera ea corpora, quę sicciora habentur, minus contagiosos experiuntur morbos. Ea itaque de causa pituitosa excrementa, ac cruditates, quibus senes ferè omnes ex accidenti abundant, rarò ijs contagiosos excitant morbos. Sed anhelandi difficultates, destillationes, tusses, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuissem plura etiam adducere, & authorum sententias hîc integras alijs cõnectere, sed ne longior fieret oratio, quam res ipsa exposcat, illa omnia silentio inuoluenda duximus, Vale.

Qui à cane rabido demordentur, non omnes ante quadragesimum diẽ rabidi fiũt.

Cur senes rarò morbillis inficiantur.

CASPAR NOEVIVS. ILLVSTRISSIMI SAXONIAE DVcis Electoris, Augusti Medicus. Petro Andreæ Matthiolo Medico, S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibusdam plantis, in quibus ab ipso dissentit Nœuius, nempè, de Scorpioide, Polygala & Cytiso.

Tsi ex doctißimis tuis in Dioscoridem commentarijs, in quibus rem herbariam communi studiorum fructu, stylo eleganti, ac in perstringendis aliorũ erroribus modesto, summa cum laude tua, industria singulari, præ alijs hoc sæculo exornasti, mihi non vulgarem de præstantiæ tuæ humanitate spem, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam semper, antequam te vidissem, qua excitus cogitabam ignotus etiam, tibique splẽdore nominis, ac fama doctrinæ impar, scribere ad te, de nonnullis in simplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipsam longè nuper superasti, Pragæ tecum cũ essem, vir doctißime præstantißimeque. Cùm .n. ex Thaddęo Nemico amico

amico communi, cupidum esse tui, amiciamque tuam ambire me in via cognosceres, declinasti posthabitis tuis negotijs è vestigio ad meum hospitium, meque ita excœpisti, ita complecti es visus, ac si longa tibi consuetudine iunctus fuissem. Collocutus verò es mecum de studijs tuis communibus, ea humanitate, vt ad inuestigandum, quę tum desiderabam, videbaris me quasi inuitare excitareque. Cœpi itaque fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortasse, quàm me decuit, aut tua etiam admittit authoritas, de picturis nonnullorum simplicium in commentarijs tuis, non me herculè ostentandi ingenij causa, multò minus, vt te virum doctissimum docerem. Quid enim (quod dici solet) sus Mineruam? Sed studio potius indagandæ veritatis, cuius video te esse studiosissimum, & præcipuè de pictura, quam Dioscoridis capiti Scorpioidis iunxisti, motus fortassè similitudine corniculorum in imperfectione descriptionis eius herbæ, cum illa Telephij capiti congruere potius mihi videatur, cùm ob similitudinem multarum notarum, tùm verò ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, vt ex Galeno astruis, sed cum adstrictione frigidam reperio in illa planta. Crescit enim apud nos nunc vbertim, ex illo semine, quod ex pago Saxo vocato propè Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, vnà cũ Polygala, quam exiccatam propediem ad præstantiam tuam mittam, cum animaduertam ex cõmentarijs tuis, & illam tibi visam nõ esse. Dicebã præterea Cytisum Dioscoridis cũ picturam nullã capiti iunctã viderim, in commentarijs tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moueri me, quòd fruticem illam Dioscorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippè militarem & in castris degentem, studiosum parum fuisse, & Galenus testatur, & exemplis, vbi frutice pro herba sit vsus, confirmari potest, quamuis & eandem in agro Patauino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantemque viderim. Hæc & alia tu pro singulari tua humanitate modestiaque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate sua, præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupidè audiebas, nec ratione adductus, auersabaris. Et cum auctiorem picturis Dioscoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modestia tua, vt contemplatis collatisque singulis picturis cum capitibus suis, si quid reperirem, in quo rationibus quibusdam à te dissentirem, id ad te vt perscriberẽ. Et quãuis mihi iudiciũ de cultissimis doctissimisq; tuis scriptis nõ sumo, sum enim ab arrogãtia illa, vt qui maximè, alienissimus. Quia tamẽ studijs in hoc genere tuis valde faueo, teque ob illa & veneror & colo, pollicitus sum, si quid apud nos, aut in Saxonia ad iuuandum conatum tuum pulcherrimum vtilissimumque reperiri possit, me pro testificanda obseruantia gratitudineque summa voluntate missurum. Erant & alia de quibus tùm libentèr tecum contulissem, tùm in simplici medicina, tùm in alijs artis nostræ problematis, mihique dubijs, & non sine fructu, vt sperabam tuæ consuetudinis. Sed quia negotia tùm vtrisque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, reiecimus illa in tempus aliud, meque vt per literas, de quibus hæsitarem, tecum agerem, amanter es cũ pollicitatione responsionis haud grauatè cohortatus. Pro qua humanitate, ꝙ me colloquio tuo doctissimo literarũ dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cũ mihi studijsq; meis in excellenti tua doctrina subsidij plurimũ positũ in posterum existimem, scribam ad præstantiam tuam de nonnullis cum Hebreo nostro singulis mẽsibus ad uos eunti, fecissemq; hactenus, nisi crebris ab eo officio peregrinationibus fuissem impeditus. Thaddæo verò nostro reuertẽti ad te has literas dare volui, testes meę obseruãtiæ, vt itelligeres memoriã tui me reuerẽter cõ seruare.

ſeruare. Adiunxiſſem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, niſi ſe ante ſarcina librorum grauatum excuſaſſet, ſed feret illa hebræus & propediem. Fratrē tuo nomine, vt uoluiſti, ſalutaui, is ſummis votis tuam exoptat amicitiam, iuſſit te obſeruantia ſumma reſalutare. Defert autem tibi ſtudium & voluntatem ſuam. His vale vir clariſsime doctiſsimeque, ac præſtantiſsimum Medicum Gallum collegam tuum offitioſè, noſtro nomine ſaluta, ac Næuios tui ſtudioſiſsimos, teque ob eruditionem excellentem ſuſpicientes, commendatos habe. Dreſdæ, XXVIII. Ianuarij, &c.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEDICVS, GASPARI NOEVIO MEDICO. S. P. D.

Reſpondetur ad Nœuij epiſtolam, & eius ſoluuntur Quæſtiones.

IDibus Februarij iucundiſsimas ac pariter humaniſsimas literas tuas reddidit mihi Thaddęus Nemicus, & tibi & mihi amicitia coniunctus, quæ quidem tantoperè me delectarunt, vt explicare ſatis nequeam. Tanta enim humanitate modeſtiaque mecum agis, tot laudibus labores noſtros extollis, tantaque animi propenſione (quæ tua eſt benignitas) me proſequeris, vt tametſi meam omnem impendam operam, vt propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, vt velim, hac in parte mihi ſatisfacere, videar. Nec ſanè opus eſt, vt me tanta humanitate, beneficentiaque collaudes, quòd ad hoſpitium tuum, tui tantum inuiſendi ſalutandiq; cauſa acceſſerim, cum longè plurimum me tibi debere ſciam, ob tuam illam mei cognoſcendi voluntatem ac animi tui erga me beneuolentiam, quibus me tam humaniter complexus & proſecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque ſuauius mihi accidere poteſt, quàm vt doctiſsimos, eruditiſsimoſque viros, in quorum albo iam dudum te deſcriptum habeo, ſæpius inuiſere, & eorum amicitia, ac conſuetudine frui poſſim. Quotieſcunque enim eorum colloquio familiari me intereſſe contingit, ſimul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc diſcedens aſporto. Quòd etiam eo paruo tēporis ſpacio, quo tecū hîc eram mihi eueniſſe animaduerti, quùm plura, quę iam diu obliuioni tradideram, mihi in mentem cum mira ſuauitate reuocares.

His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, ſiquidem non ſolùm varia medicamenta, nunquam mihi antea viſa nec cognita, contemplanda ac inſpicienda exhibuiſti, ſed etiam horum aliquam partem, cum alijs quibuſdam non contemnendis muneribus nobis donaſti. Poſtremò cum te rogarem, vt iudicium tuum de commentariis noſtris in Dioſcoridem, & plantarum iconibus nobis ſignificares, cum magna dexteritate, ac ſingulari candore id præſtitiſti, ac deinde eandem ſententiam literis modeſtiſsimis grauiſsimiſque ad nos perſcripſiſti: Quô fit, vt cognoſcam me longè plura, ac maiora tibi debere, quàm pręſtare poſſum. Miraris autem primum & tibi rem nouam videri ſignificas, quòd Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis vtar) plantam adiunxerim, motus fortaſsè corniculorum ſimilitudine in im-

Obiectio in Scorpi-

perfectione

perfectione deſcriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephij capiti congruere potius tibi videatur, cum ob ſimilitudinem multarum notarum, tum verò ob facultatem quoque, quam nec excalfacientem, vt ex Galeni ſententia aſtruo, ſed cum adſtrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua ſunt, quæ tamen quãtum faciant, quantumúe valeant contra ſententiam noſtram, nunc tibi palàm fiet. Scias itaque, velim, talia mihi iam diu obieciſſe quoſdam doctrina & ingenio clariſsimos, quibus quùm reſpõderim, demonſtrauerimque ipſos in errore verſari, nil deinde vlterius voluerunt obijcere. Verùm ne his tantum verbis cenſeas meam me velle tueri ſententiam, audias (obſecro) quibus contra te nitar rationibus. Dioſcorides de Telephio ſcribens vltimo capite ſecundi libri ſic habet. TELEPHIVM herba eſt Portulacæ ſimilis, & caule, & folijs, alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit. Ramuli à radice ſeni ſepteniúe prodeunt, folijs referti ceruleis, craſsis, lentis, carnoſis, flore lùteo aut candido. Naſcitur in cultis, & maximè circa vites tempore verno. Hæc ille. Quæ ſi perpenderis, & Telephij notas cum Scorpioide noſtra cõparaueris, facilè ſanè conijcies in Scorpioide illa nullam eſſe notam, quæ cum Telephio conuenire poſſet. Siquidem primùm Scorpioidi illi nulla ineſt Portulacæ cognatio ſimilitudoúe, nam huic folia ſunt pinguia, lenta ac craſſa, quin & eius ramuli pingues, lenti, craſsique ſpectantur, quæ tamen in Scorpioide noſtra omnino deſiderantur, quùm tenuiſsimis, macerrimiſque, tum folijs, tum caulibus conſtet. Præterea Telephio addit Dioſcorides alas binas in ſingulis foliorũ geniculis, quæ ſanè in Scorpioide noſtra nuſquam viſuntur. Ad hæc Telephium folijs creſcit ceruleo colore ſuffuſis, quod tamen in Scorpioidis noſtræ folijs nuſquàm obſeruare licuit. Præter id Telephij ramuli folijs referti ſunt, Scorpioidis uerò cauliculi folijs admodum paucis veſtiuntur. His accedit neminem extare (quod ſciuerim) qui ſcripſerit Telephium corniculos edere Scorpionum caudis ſimiles. Quo fit, vt nullis (quod viderim) notis comprobari poſsit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum eſſe Telephium. Cæterùm quod Scorpioidi conueniat noſtra hæc imago, atteſtantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referunt. Quinetiã folia, quæ in ea planta, pauca raraque viſuntur, adeò vt (quemadmodum Dioſcorides inquit) eam potius herbulam, quam herbam, appellare liceat. Nulla enim vera ratio prę oculis ſeſe offert, qua conijcere poſsim, duci eos, qui aliter ſentiunt, niſi fortaſsè vocabulorum ſimilitudine decepti (vt quandoque fieri ſolet) Telephium pro Telyphono accipiant. Nam cum hæc planta Scorpion etiam dicatur à radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus aduerſatur, credidere fortaſsè plura negligentes, noſtram Scorpioidem legitimum eſſe Telephium. Ad ea autem quæ dicis hanc plantam Scorpioidem eſſe non poſſe, quòd Scorpioides Galeno ex tertio ſit excalfacientium ordine, hæc verò quæ noſtris commentarijs appinximus, frigida & adſtringens guſtu, vel etiam fortaſsè experimento deprehendatur: Reſpondeo. Quod nec Telephium eſſe poteſt, cum Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientium cenſu. Verùm (vt ingenuè dicam, quod ſentio) cum huiuſce herbulæ notæ notis omnibus (vt prædiximus) Scorpioidi correſpondeant, crediderim potius euenire cœli, vel ſoli cauſa, vt ea in regionibus noſtris, præſertimque in Germania nullum caloris ſignum præ ſe ferat, quàm quòd adulterina dici debeat. Siquidem (ſi Galeno credimus) vt Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo, guſtu dulci deprehenditur, contra verò in Italia acerrimum. Et vt Chelidonium minus, è conuerſo in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeò ſit acre, vt in tertio excalfacientium ordine illud repoſuerit Galenus, facilè etiam in Scorpioide Italico vel

Reſponſio.

Telephij deſcriptio.

Scorpioidem & Telephium maximè inter ſe diſtare.

Telyphonum.

Telephij facultas.

uel Germanico id euenire posse crediderim. Nam, ut Theophrastus etiam inquit, loci à locis differunt. Quamobrem nihil me mouet facultas, quam huic herbulę inesse scribis, præsertim cũ illam uiderim, probauerimq́; nullam cum Telephio habere similitudinem, contra verò Scorpioidi maxime conuenire. Habes itaq; & rationes & authoritates, quæ me compellunt, ut credam herbulam hanc Telephium esse non posse, imò nec quamuis aliam plantam præter legitimam Scorpioidem. Verũenimuero nihil gratius mihi facere poteris, q̃; si mihi afferas rationes, quibus sententiæ nostræ refragaris, utsi fortè me in errore uersari nouerim, posim te duce ueritatem agnoscere. Nunquam enim cum ratione pugnare soleo. Non est præterea quod mireris te Polygalam nostris commentarijs appictam nõ adinuenisse, nec ob id putes uelim plantam quam pro Polygala quàm plurimi rei herbariæ studiosi vsurpant, me non uidisse ac etiam gustasse, ac sæpius fuerit ad manus. Verum cum tam paucis notis à Dioscoride describatur, vt arduum sit ne dicam impossibile, plantam hanc de qua loquimur, legitimam facere Polygalam, non placuit illam nostris commentarijs adscribere. Nolim tamen ob hoc ut à tua recedas opinione, nec vt adeò refrigescas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (vt polliceris) mittito. Siquidem si præter id quòd folia habet lenticulæ lac etiam prouocare copiosum tibi experimento constet, eam nostris commentarijs adiungere haudquaquam verebor, te maximè authore. Porrò ad id quod de Cytiso scribis nihil aliud respondendum habeo, quàm quòd si ea quæ de Cytiso scripsimus, paulò diligentius perlegisses, nouisses, quidem Cytisum fruticem vel potius arbusculam esse, q̃; herbam. Versabar enim & ego iamdudum in huiuscemodi errore, nec aliud putabam esse Cytisum, quàm vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum et equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinassem reperijssemque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytisum esse arbusculam, nõ potui, in tantorum virorum non ire sententiam. Verùm cum nulla vsquàm mihi se se obtulerit planta quæ, legitimum Cytisum præ se ferre videretur, non licuit eius imaginem suo loco demonstrare. Cæterum cum alia adhuc te habere scribas, tum in re herbaria, tum in alijs rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contulisses dum hîc eras, nisi temporis angustia id vetuisset, rogo atque etiam obsecro, vt quod oretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me scribere velis. Nec tamen id facias velim quod in re Medica herbariaque me adeò versatum existimes, vt omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis sanè non sim, quòd hoc fortassè, ut putas, ita præstare possim, sed vt à te excitatus, doctior euadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thadæuum (vt audio) huc se contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præsentauit. Quamobrem te rogatum velim, si tamen id absque tui incommodo fieri posit, vt metallica illa per illum vel per alium ad me mittere non differas. Cupio enim in fossilium historia aliquid præstare, ob idque mecum ipse decreui hoc anno, mense Maio vel Iunio ad vallem, quam Ioachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctissimum præstantissimumque virum, qui in indagãda metallorum historia, hac ætate, præ cæteris splendet, iam suum vltimum obijsse diem, quod sanè mihi multum molestiæ attulit, cum decreuissem hac æstate ex hisce Metallis ad eum diuertere. Auxit præterea molestiam quòd à Nemico audierim, tam præclarum probumque senem, qui patriæ suæ plurimum auxit decorẽ, illic tãtum soli non adinuenisse, quo suum posset operire cadauer, Prôh Dij immortales. Est ne hoc Christianæ regionis institutum? Estne hæc charitas illa Christiana, quam nunc profitetur vniuersa ferè Germania? Nescio profectò quid dicam nisi quòd vbique

Cur author Polygalam non pinxerit.

Cytisum arbusculam esse non herbam.

Deploratur Agricolæ interitus.

quod ubique iam sint plena dolis ac simultatibus omnia, & ubi ista sunt, Christus non est. Bilis ita me scribere coegit, cum omnino inhumanum sit talia exercere facinora in probos ac doctos uiros, & præsertim ubi non in eos uiuentes, sed in eorum cadauera tàm uilis exercetur uindicta. Sed cur hæc mecum forsitan dices? Non alia sanè responderim, ratione, quàm ut cum homine uirtutibus admodum prædito lugeam, præclarissimi Agricolæ miserrimum finem. Reliquum est, ut clarissimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta eius in me animi propensione, dicasq; illi uelim ac etiam ut pollicearis rogo, me illi futurum perpetuò amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & obseruatur. Clarissimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officiosissimè salutaui, qui econtra gratias agit, & uos pariter resalutat. Vale vir optime ac doctissime, & me ama, Nam à me non solum adamaris quamplurimùm, sed etiam obseruaris. Pragæ VII. Calend. Mart. 1556.

IOANNES HESSVS NORIMBERGENSIS Medicus, Petro And. Matthiolo. S. P. D.

Proponuntur Quæstiones aliquot simplicium medicamentorum, nempè Cardamomi, Gelsomini, Succini, Salsæ Parillæ, Glycyrizæ, Hyosciami albi Aluminis, Halosanthis, Lapidis Morochti, & aliorum quorundam.

Vanquam mihi nulla hactenus tecum intercesserit familiaritas, tamen propter diuinum illum laborem, quem non solum in interpretatione Dioscoridis, sed potius omnium, qui de Medica materia scripserunt, præstitisti, semper sum te admiratus, optauiq; ex animo, dari mihi occasionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, ut à te per literas, si quid scrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri possem. Postquàm autem ad nos uenit Dominus Hieronimus Donzellinus, Philosophus & Medicus doctissimus, tuiq; studiosissimus, non tantum raram tuam eruditionem, de qua iam antea ex tuis Cōmentarijs eram certior factus, sed singularem etiam humanitatē, erga omnes summoperè prædicans, hoc meum desiderium longè magis auxit, & tandem perfecit, ostēsis etiam tuis literis, in quibus hoc uidebaris petere, ut deposito omni pudore, has ad te literas exararem, ut de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomo vero quàm Arabum, tàm Græcorum non puto nos omnino carere, ut autem rectius possis de hac re iudicare, mitto ad te duas species Cardamomi à Serapione descriptas, Maius uidetur omnibus notis descriptioni conuenire, Minus est maiori simile, sed substantia subtiliore, non habet caput respectu maioris, sed grana habent corticem, uel fortè dixit carere capite. Nam quanquam sit inter illas species frequentissima, tamen rarissimè suo cortici inclusa adfertur. His addidi & tertiam speciem, quæ fortè ad Cardamomum Dioscoridis referri potest. Mitto tibi etiam uerum Galeni Carpesium, ut puto, vides enim fructum hunc esse quasi tenuia uirgulta, & odore Phu imitari.

Gelsominum uulgò dictam plantam, ab Arabibus Iesemin esse dictam, quod flores odoratos albicantesq; albæ uiolæ modo proferat, & ex eo ungentum Iasmininum Dioscoridis esse parandum, ut credam, mouet me authoritas Serapionis, qui omnes uires à Dioscorides descriptas attribuit suo oleo Zambatino. opitulatur corporibus, quæ calefactionem & discussis humoribus laxationem desiderant, grauius

etiam spirat, ut quibusdam è naribus sanguinem eliciat, quæ quidem Leucoij albis floribus minimè competunt.

Succinum non esse aliud, quam bituminis speciem, ex quibusdam scopulorum crepidinibus erumpentem & tandem in mare defluentem cum Agricola sentio. Quod & Nicias sensisse uidetur, cum dixit, Succinum esse succum radiorum solis, Nam absque dubio non putauit, quòd hic succus ipsis solaribus radijs, nihil præter qualitatem existentibus insit, sed quòd radiorum feruore, pinguis ille terræ sudor, foras eliceretur, quod plerisq; in locis etiam in liquido bitumine uidemus. Archelaum uero falsò affirmasse, quòd sit succus arboris, manifestè ex natura rei comprobari potest, Cum omnes tales succi aqueæ sint naturæ, quare etiamsi solis aut ignis calore densentur, aqua tamen qualicunque infusa, statim dissoluuntur. Cuius contrarium nostro Succino accidit, quod liquidum in mare influens statim densatur. Nec esse arboris Resinam glebarum forma, soliditas & magnitudo satis ostendit. Plinius scribit glebam allatam esse Romam XIII. librarum pondere. Nos uero scimus nostra memoria repertam esse glebam septendecim librarum & unciarum quatuor. Quibus accedit quod est fossile, ut etiam Philemo rectissimè sentit. Nam & nunc quoque inter arandum grandes glebæ eruuntur, multis à syluis & littore passuum millibus.

Salsam parillam, esse speciem Smilacis asperæ, ut credam, historia & uires, quæ subscribam, me mouent. Retulit mihi aliquoties doctissimus vir, & rei herbariæ peritissimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos unquam habui, fidelissimus; Ducem Florentinum habuisse in sua aula nobilem quendam Hispanum, qui cum aliquando negotiorum suorum gratia, in patriam esset profectus, ut rediret Domino suo gratior, secum attulisse uaria illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagacissimum igitur Ducem, ut intelligeret, an hæc planta etiam in Italia proueniret, uocasse se Ghinum & alium quendam Medicum, cuius nomen excidit. Illosq; communi iudicio statim agnouisse esse herbam, à Dioscoride sub nomine Smilacis asperæ descriptam. Quod etiam euentus comprobauit. Nam postea radicis Smilacis asperæ decocto, in curando morbo Gallico, sicut ipse interfui, Lucas Ghinus magna cum laude usus est, quem postea alij in Italia Medici sunt secuti, ut Romæ D. Gibertus Horschius Flander, qui singulis annis ad hunc usum ex uicinis locis & Regno Neapolitano, ubi copiosissimè nascitur, ita ut uiderim sepes ex ea confici, magnum aceruum huius plantæ sibi curauit colligi. Neque hoc est à sententia Dioscoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenset. Hanc eandem historiam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebatq; se huic dijudicationi interfuisse, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquam aliqua appareat inter has radices differentia, Hispanicam scilicet & Italicam, quòd Italica sit leuior & nodosa, Hispanica uerò rugosa: Tamen ante paucas septimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialistam, ut uocant, tales radices nihil planè ab Italicis differentes, unà cum alijs mercibus ex Hispania allatæ sunt sub nomine salsæ parillæ.

Glycyrizam uulgarem, non esse plantam eam, quæ à Dioscoride depingitur, hinc satis patet, quòd hæc uulgaris sterilis sit. Dioscoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani similem, asperum, qui siliquas lentium modo ruffas habet & paruas. Nascitur autem in uicinis locis apud nos, uulgari per omnia similis, nisi quòd ferat fructum illum asperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus asperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio esse connumeratam.

Hyoscia-

Hyoſciamum album iam per tres annos habui in meo uiridario, habet folia rariora & molliora, quàm uulgaris, flos eſt candidus parum ad flauedinem tendens, eius figura ſatis commodè eſt expreſſa in Dioſcoride. Anno 1 5 4 9. Francofurti cum figuris impreſſo.

Aluminis ſpecies omnes Puteolis cum D. Bartholomæo à Maranta diligenter inquiſiui, & inter alias reperimus ſpeciem liquidi aluminis, albo quidem colore ſed flaueſcente, ſpirantem odorem caſei putridi, quæ manibus ducta lenteſcit. Quare ſæpe ſum ſuſpicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt τυρῶδες, ueriorem eſſe lectione Pliniana, qui legit πυρῶδες, quem omnes ſanè interpretes poſtea ſunt ſequuti. Cum hæc ſcriberem uolui reuidere illam aluminis ſpeciem, (nam eius portionem aſſeruo) & inueni non tantum amiſiſſe illum odorem, ſed maiorem eius portionem eſſe mutatam in Alumem plumoſum, ita ut manifeſtè appareat, ex alumine liquido proceſſu temporis fieri plumoſum, ſicut etiam ex plumoſo fit ſciſsile, quod antea obſeruaui.

Haloſanthos eſſe illud medicamentum, quod inepto & fabuloſo nomine nunc in officinis ſperma ceti uocatur, una cum D. Valerio Cordo, qui primus huius ſententiæ author fuit, ſentio. Habet enim omnes notas à Dioſcoride & Plinio ſuo Haloſantho datas. Reperitur in ſtagnis mari adiacentibus, & per conſequens etiam in Nilo, quòd tot oſtijs in mare influit, odorem gari habet, pingue eſt, & totum in oleo reſoluitur, mordax eſt, & ad colorem croceum uergit. Quod maximè uerum eſt de hoc medicamento nuper è mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eô exiſtimetur præſtantius, quô eſt candidius, certe non lauant ut, aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, Sicut Cordus in quodam tractatu de hac materia ſcripto, eleganter & doctè oſtendit.

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, ubi etiam uulgo uenditur, cuius portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc ſunt de quibus expecto accuratiſsimum E.T. iudicium.

Petijt porrò à me nomine tuæ Ex: D. Donzellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recuſaui, cum ſcirem, quàm rude eſſet chaos ſine omni ordine & delectu congeſtum, Nam non ſolum has plantas collegi, ſed communem operam præſtitit mihi egregius Medicus D. Iohannes Prunſterus, qui ante paucos annos obijt. Hinc factum eſt, ut unica planta decies aliquando ſit repetita, prout eam in diuerſis locis inuenimus. His accedit quod aliquibus impoſuerim nomina, ut tunc eram inſtructus, de quibus nunc planè aliter ſentio. Tamen cum inſtaret, malui inſcitiæ apud te reus fieri, quàm quicquam quod poſceres, negare. His bene uale, & ut meas ineptias boni conſulas, meq; tibi commendatum habeas, oro & obteſtor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno à Virgineo partu 1 5 5 9.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Ioanni Hesso Medico, Norimbergensi. S .P D.

Soluuntur propositæ quæstiones, quæ in præcedenti epistola continentur.

Ccepi humanissimas literas tuas, ad xv. Calend. Martia: quibus, quòd hactenus non responderim, non in causa fuit, quòd respondendi argumento destituerer, quo plane, abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer distinerérq;, ac scirem tua scripta eiusmodi esse, quę mihi ab omni cura, & negocio uacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderanda essent, diutius responsionem distuli: Ac quidem uix tibi exponere possum, quantum uoluptatis quantumq; iucunditatis ex literarum tuarum lectione, cœperim, neque id uerò ea sola de causa, quòd supra omnem expectationem meam, tam doctum uirum & rei plantariæ tam peritum, meis scriptis amicum mihi comparauerim, sed quòd etiam ab illo plura edoctus, & rebus à me prius nusquam uisis humaniss: sim donatus. De iudicio uerò, quòd tibi ego præ cœteris in plantaria facultate Medicaq; materia præstantior uideor (quando hoc ita accipio, ut id tui potius erga me amoris indicium esse putem, quàm ullius meæ doctrinæ, ac uirtutis testimonium) habeo tibi magnas gratias. Cumq; talis uiri beneuolentia satis mihi pro illustri testimonio sit, magnifacio sanè synceram amoris erga me tui uoluntatē, tibiq; parem offero, ac polliceor animi mei candorē. Nam nihil mè magis allicit, uel potius rapit ad amandum, quàm amoris erga me significatio, quæ cũ in te ex tuis literis non mediocris appareat, multaq; sint præterea, quæ ego in te non probem solum, uerumetiam admirer, nemini admirationi esse debet, si tua amicitia nihil mihi esse gratius affirmauerim. Fateor enim ingenuè, nihil mihi tam fuisse unquam in uotis, quam eorum amicitia frui, qui eo officio suam mihi synceritatem declarent, quò possim, si, quid in meis scriptis aberratum, uel prætermissum fuerit, id totum restituere, ac etiam supplere. Quod cum à te mihi impartiri uideam omni cum affectione & humanitate, eaq; beneuolentia & amore, ut meos labores non solum iuues, sed etiam plurimum ornes. uelim quidem ita mihi fauere fortunam, ut possem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo sanè plurimas, quò tibi palam facere possem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quòd uero te ad me scribere significas, vt de quibusdam dubiis confirmeris ac erudiaris, singulari candore te id facere uideo. Nam etsi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus sis, ut uix à me doceri possis, tamē collationem sententiarum ac opinionũ inter doctos utilem ac necessariam esse existimas. Gratissima itaque nobis tua hæc uoluntas fuit, quæ dexteritatem iudicij & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, respondebo.

Matthioli sententia in uulgari Cardamomo.

Tua de Cardamomo sententia mihi sane noua non est, Ego uerò, qui rerum scriptoribus adeò inhærere soleo, ut difficilè illinc abduci queam, nisi ueris ac probatis rationibus persuasus, non potui hactenus in hanc concedere opinionem, ut cum plerisq; asseuerarem, hoc nouum Cardamomi genus, cuius iampridem omnes apud me asseruantur species, legitimum esse Arabum uel Græçorum Cardamomum, Siquidem Serapioni (ut de Arabico primum differam) maiori Cardamomo requiritur, ut eius capita rosarum capitibus similia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra se grana parua & angulosa concludant, Id quod in huiuscemodi Cardamomo nostro reperire ne-

rire nequeo. Nam præter id, quod eius inuolucrum potius bulbum, uel ficum forma referat, quàm rosarum capitulum, nullum intra se granum uel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parua illa granula asseruentur, sed granula ipsa angulosa simul cohærentia intercursantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumuestiuntur, ut passim in punicis malis cernitur. Ideoq; nescio quo pacto possim à mea recedere sententia, nisi quis me in hac facultate præstantior, firmissimis argumentis, uel in hoc conuicerit, uel ostenderit, Serapionem sui Cardamomi historiam minus rectè descripsisse. Id quod difficilè probari posse crediderim, cum à nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita aperte describatur, Cui tamen uidetur subscribere Auicenna, cum inquit, Magnum Cardamomum est, sicut cicer nigrum, quod cum frangitur interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Baccæ, parum à Cicere magnitudine distant. Idem pariter sentio de minori. Quippe quòd Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, sed ita semina ut pleraq; alia nuda oriantur. Idcirco si per notas à quoquam ferenda de omnibus sit sententia, nõ uideo, quo pacto æqui iudices me damnare possint. Siqui uero coniectura aliqua aliter censerent, ijs ego adstipulari non possum, nisi cum illis mihi persuadeam, Serapionis codici mendam inesse non minimam, uel eundem fortasse id ex alijs authoribus transcripsisse minus fide dignis. Atqui quum hanc coniecturam comprobare nequeam, non mihi uideor deliquisse, si à te quemadmodum, & à cœteris, qui ita sentiunt, in hoc hactenus dissenserim. Nihilominus non ita sum opinioni meæ addictus, ut inde auelli non patiar, ubi abs te uiro sanè doctissimo, efficatioribus argumentis me conclusum cognouero. Præterea nõ est quòd credam, Cardamomum hoc cum Græcorum Cardamomo comparari posse, ea ratione, ut quis putet, fortasse nihil ab eo differre. Quippe quod Dioscoridi Cardamomum nullo concludatur inuolucro, sed semen sit plenum, frangẽti contumax, gustu acre, subamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinẽ (quantum uideo) in Cardamomo isto non reperiuntur, Siquidem facillimè frangitur, nullam resipit amaritudinem (quæ Galeno adeò conspicua esse uidetur, ut ea de causa uermes necare asserat) nec odoris uiolentia caput inuadit, imò potius suaui fragrat odore. His accedit Plinij authoritas, qui Cardamomum Amomo simile facit, semine oblongo, quinetiam eodẽ modo meti scribit in Arabia, quo fit, ut mihi prorsus persuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hisce tegumentis conclusum.

Cardamomi minoris Arabici notæ.

Græcorum Cardamomum ab Arabico differre,

Cardamomum Plinio Amomo simile.

Græcorum Cardamomum Amomi modo racematim prouenire.

Siliquas nigras racematim cohærẽtes, quas ad me pro Carpesio misisti, cur probem legitimum esse Carpesium, nihil penitus argumenti mihi sese offert. Etenim quum Galenus Carpesium, præter id quod herba sit figura & facultate Phu similis, festucis, uel stipulis tantum constare asserat, nõ siliquis, neq; granis, nõ uideo, quo pacto, tuæ acquiescam sententiæ, præsertimq; quum iam pridem compertum habeam, hasce siliquas nil aliud esse, quã Piper nigrorum ita Serapioni uocatum, qui eius historiam posteritatis memoriæ cõmendauit his uerbis. Aethiopum Piper Barbari nominant Croni, & est in forma sua Phaseolis non absimile, semina tamen minora habet, & cortices, siliquasuè breuiores, colore nigro & gustu ferè acri ueluti piper atq; è Nigrorum plaga aduehitur, dentiũ doloribus non inutile: Quæ quidẽ notæ adeò conspicuę sunt in hisce siliquis, & granis intus conclusis, ut nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quod mansum (ut mihi exprimento constat) dentiũ dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria uel Pamphilia (ubi Carpesij plurimum prouenire testatur Galenus) sed ex Aethiopia afferatur.

Carpesium quid.

Piper nigrorum.

Piperis Aethiopici descriptio.

Quod autem ad Gessiminum (ita uulgo uocatum) attinet, non possum à mea recedere opinione, ijs semper fretus rationibus, quibus nixus sum in meis in Dio-

Gelsimini examinatio.

ſcoridem commentarijs, quæ niſi ualentioribus ſoluantur argumentis, in eadem ſententia ſemper mihi manendum propoſui. Tu autem ut probes, Dioſcoridis Iaſmenum parari debere ex floribus Gelſimini noſtri, ais ad hanc ſequendam opinionem, te maxime moueri à Serapionis authoritate, Quippe qui ſuo oleo Zambacino eaſdem attribuat uires, quas Dioſcorides Iaſmeno aſsignauit. Id quod mihi Dioſcoridem cũ Serapione conferenti minimè conſtare uidetur. Inquit enim Serapio Zãbacinum oleum eſt iuuatiuum in hyeme, Sed ſi quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, uerendũ eſt, ne ſanguinis fluxiones è naribns concitet. Hæc ille. Atqui longè aliter (ſi rectè ſentio) Iaſmeni facultates deſcribit Dioſcorides his uerbis. Iaſmenum uſurpatur apud Perſas inter epulandũ odoris cauſa, nã toti corpori conuenit, præſertim cũ in balneas deſcenſum eſt. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionẽ & laxationem deſiderant. Grauius enim ſpirat, quã ut libenter á pleriſq; recipiatur. Hactenus Dioſcorides. Quæ omnia Leucoium album, cuius cum floribus ſuũ ipſe comparat Iaſmenum præſtare poſſe, non ambigo. Nam quũ Leucoium (Galeno teſte) ualeat plurimũ ad uteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in ſcirrhi modum induruêre, & idem pariter aſſerat Dioſcorides, mẽſtrua prouocet, lienes minuat & podagricos iuuet, quis etiam nõ concedat ijs eius oleum opitulari poſſe, qui laxationem calfactionẽq; deſiderant? Adhæc cũ Leucoium flore albo cœteris omnibus odoris fragrantia & acuitate pręſtat, adeò ut cum Gelſimino de odoris bonitate certare poſsit, tãto magis adducar ad credendum, ut in hac mea ſententia minimè decipiar: præſertim cũ Dioſcorides Gelſimini nuſquam meminerit. Etenim ſi Gelſiminum nouiſſet ille, mihi nunquam perſuadere poſſem, quòd uir tãtus in deſcribenda Medica materia facilè Princeps, eius hiſtoriã & facultates nõ deſcripſiſſet, cum non adeò uulgaris & inutilis ſit planta, ut is eã ita facilè ſilentio ſibi prætereundã duxiſſet. Pręter id, ſi Iaſmeni nomenclaturã expendamus apud Grecos, inueniemus quidem Atticis Leucoium Iaſmę appellari, unde poſtea Iaſmenum oleũ dictum, quod ex eius paratur floribus. Poſtremò tametſi inſtaret quiſpiam Gelſiminum noſtrum Dioſcoridi fuiſſe cognitũ, non tamen ei fuerit concedendũ tam impropriè uocaſſe illũ, eius flores, albæ uiolæ flores, ac Gelſiminum cum Leucoio confudiſſe:

Iaſmeni olei facultates.

Iaſmenum oleum ex floribus Leucoij paraſſe antiquos.

Leucoium Iaſmæ Atticis appellari.

De Succino uero & Salſa Parilla quamuis iam pridẽ aliam (ut uidiſti) nec ſine rationibus ſequutus ſim opinionẽ, nunc tamen quum ueram Succini originẽ à Boruſsis & ſalſæ parillæ hiſtoriã ab Hiſpanis acceperim, non potui non complecti ueritatem, quæ eò magis nunc mihi clara lucidaq; ſeſe offert, quò uideo me nunc à te viro doctiſsimo in hac noua opinione confirmari.

Salſa parilla.

Hactenus album Hyoſciamũ non uidi, ſi tua uel amicorum tuorũ opera eius ſemen conſequi poſſem, faceres profectò mihi rem gratiſsimam, nam ex illa imagine in Dioſco: illo appicta non uideo, quo pacto mihi ipſe ſatisfacere poſsim. Confuſa mihi in ea uidentur omnia.

Hyoſciamus albus.

Placet mirum in modũ caſtigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter poſſe locũ illum legitimè legi nunc primũ mihi perſuadeo. Tãtoq; magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animaduerto Dioſco: interpretum nullũ id hactenus obſeruaſſe. Verum tametſi mihi uideatur impoſsibile, ut quis quantũcunq; Gręcę linguæ peritiſſimus, & in Dioſcoridis lectione plurimum uerſatus, erratum illud animaduertere potuiſſet, niſi fortaſſe ut tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendiſſet, laudo tamẽ maximum ingenij tui acumen. Sunt mihi iam diu ad manus omnia aluminis generã, ab eodem Maranta tranſmiſſa, verum quũ liquidum recens nõ fuerit, nullũ ex eo caſei odorẽ percipere potui, quò fit, ut hoc tibi tantum acceptum referam, quamuis uideam id etiam ab Oribaſio fuiſſe obſeruatũ, quod fortaſſe Dioſco. codex, à quo ille trãſcripſit, hac menda uacaret.

Locus Dioſcoridis in alumine ex Oribaſio reſtitutus.

Flos ſalis.

Plura ſunt, quæ me ancipitem reddunt in cenſendo ſalis flore. Primum eſt color

quem in Spermate Ceti uocato, nusquam croceũ, neq; ruffũ, ut salis flori inesse testantur omnes, uidere mihi licuit. Dein non mihi uidetur hoc medicamentum adeò liquidum, ut Galenus & Aetius annuere conspiciuntur. Preterea si gustũ consulamus, difficilè quis asseuerabit esse, ipso Sale usto tenuius. Postremo cum Dioscoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibusdam tantum inueniatur, nec usquam in mari uel in maritimis paludibus reperiri meminerint, ubi Sperma Ceti hoc æuo colligitur, nõ ita facile adducor ad credendum, illud florem esse Salis legitimum. Tamen ne uidear à cœteris contentiosè dissentire, in hoc etiam illis facile cedam: præsertim si abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea posse præstare omnia, quæ legitimo salis flori asscripsere Dioscorides & Galenus. *Sperma ceti.*

Lapidem Morochtum nusquam hactenus mihi uidere licuit, Atqui quũ nunc abs te certior sim factus, nasci hunc circa Bononiam, scribam ad Vlyxem Aldrouandum, ut illum ad me mittat. *Lapis Morochtus.*

Quantũ sane tibi debeã pro legitimę Glycyrrhicæ fructu, nõ possum satis uerbis explicare. Quod enim maximo cũ labore nequiui hactenus assequi, id nũc sum tua opera sine labore consequutus. Referam tamẽ illud tibi acceptum, ubi primũ Valgrisius calcographus meos recudet Cõmentarios & ego ipsius plantæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbellè quidẽ Dioscoridis descriptioni fructus is adstipulatur, quo fit ut non solũ tecum de Glycyrrhiza ipsa sentiam, sed ut iam cognoscam duplicem esse Glycyrrhizam quanquam fortasse nihil differunt uiribus. Atqui quod Plinius, ea fortassè causa, quòd fructus is aculeatus sit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumerauerit plantas, id non ita facilè mihi probandum est, quum manifestè scribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam folijs esse aculeatis, pinguibus, & tactu gũmosis, quo fit, ut mihi potius credendũ sit, habuisse Plinium Dioscoridis codicem in quo lubrico librariorum lapsu ἐχίνῳ pro σχίνῳ legebatur, uel quod is Græcæ linguę nõ exactè peritus, (ut plerisq; alijs in locis animaduertimus) uocabulorum uocumq; similitudine deceptus, in hoc etiam errauerit, quàm quod mihi persuadeam, à fructu tantum sumpsisse illum occasionem reponendi Glycyrrhizam inter aculeatas plantas, præsertim cum pleræq; aliæ habeãtur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipso Plinio, nec ab alijs quòd sciam) aculeatæ sunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ. *Glycyrrhicæ fructus aculeatus.* *Plinij erratum in Glycyrrhica.*

Vidi nõ sine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto cõparasti labore: Ob idq; gratulor tibi plurimũ, quòd plantarũ cognoscẽdarum causa, tot, & tã longas confeceris peregrinationes, nõ in Germania solũ, sed in Italia ferè uniuersa, ac etiam in Gallia. Mihi uerò nõ minus gaudeo, quòd ita possim (quę tua est humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrẽ ne putares ea, quę mihi tã liberaliter offers, me fortasse paruifacere, peto, ut quę cũ hisce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferẽtur, eò gratius & alacrius hoc tuũ beneficiũ suscipiam & amplectar. Vnũ tantũ in calce mearũ literarũ addã, Nihil unquã in hac uita, nec accidisse, nec accidere potuisse optatius & desideratius, quã tua & taliũ uirorũ erudita, cãdida, & syncerissima perfrui amicitia. Gratissimũ mihi feceris, si & de meis, & in cœteris omnibus reb; tuũ iudiciũ liberè mihi aperueris. Ego uicissim quò maiorẽ tibi adiungã animũ ꝑ mea mediocri & qualicũq; eruditionis æstimatione, libẽter spondeo ac promitto, nihil mihi fore in studijs tã secretũ & tã unicè charũ, quòd ob tuã, quam mihi offers humanissimã amicitiã, tecũ libenter & amicissime cõmunicare nolim. De mea interim sentẽtia, quã hac epistola familiariter tibi exposui, tuã quoq; audire censuram uehementer peropto. Vale.

GASPAR NOEVIVS MEDICVS Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea, quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

E Armeno lapide ſemper dubius fui, quis eſset, vir doctiſsime excellentiſsimeq;. Itaq; quum ex doctis de ipſo quæſierim, ad me ex Italia Molochitem pro eo ex Norico nuper iaſpidem uiridem miſerũt. Nec puto tibi excidiſſe, quod aliquã do corã ex te quis ſit diligenter ſim percontatus. Cum itaq; hiſce diebus cum Illuſt. Duce noſtro Elect: Saxoniæ in uenatione uerſarer, allata eſt ad ipſius Celſi: terræ quædam ſpecies læuis, colore cœruleo perquàm æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Laſuli paſsim uendunt. Huius portiunculam ad te mittere placuit, præſertim cum in perferenda & reddenda illa mihi operam ſuam ultro deferret Dominus Capitaneus, Franciſcus, Zara Italus, qui nobiſcum per biduũ in pagis eſt commoratus. Videtur autem deſcriptioni lapidis Armeni, non malè conuenire, nec dubitarem aſſeuerare illũ eſſe, ſi mihi de purgandi ipſius facultate conſtaret. Sed quia tu induſtria in indagandis ſimplicibus & eorum facultatibus explicandis omnes noſtri ſœculi eruditos excellis (quicquid etiam nõnulli tibi indignè obganniant) á te pro mea in te obſeruantia vir doctiſsime rogo, ut nacto otio, ad me iudicium tuum de illa perſcribas. Vale, & Nœuium tui ſtudioſiſsimum, a ma. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. IIII. Calend. Iulias. Anno 1558.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Gaſpari Nœuio, Medico: S.P D.

Reſpondetur Nœuio & explicatur Matthioli de lapide Armenio cenſura.

œruleam terram, quam Armenium lapidem eſſe meditaris, mi doctiſsime Nœui, unà cum tuis humaniſsimis literis accepi diebus hiſce præteritis, ſumq; in ijs perlegendis plurimum delectatus, ob eam præſertim, quã erga te habeo, beneuolentiam ac etiam obſeruantiã. Vt autem in hac re, de qua meum iudicium habere cupis, meam tibi declarem ſententiam, etſi id (ut fortaſſe uelis) à me præſtare non poſſe ſciam, ne tamen uidear hũc ſubterfugere laborẽ, dicam ingenuè quod ſentio, Itaq; liberè proferam, ſi rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adſtipulandũ, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem eſſe poſſe iudico, primum quidẽ quòd terra ſit omnino, non lapis, ea que adeò inconſtans ac friabilis, ut tam leuiter tangi non poſsit, quin ſtatim manus inficiat, id quod Armenio lapidi nemo antiquorum aſſcripſit, Nec puto Dioſcoridem. Pliniũ, nec alios. qui de huiuſcemodi lapide ſcripſerunt, tam friabilẽ terram, quæ leuiſsimo contactu ſtatim diſsiliat, tã impropriè lapidem uocaſſe. Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei eſſe coloris, non omnino cœrulei, Plinij authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem ſcribit infectum eſſe chryſocollæ modo, illumquè optimum haberi, qui maximè uiret, communicato colore cum cœruleo. Auget præterea opinionem noſtram Auicenna, quum & ipſe ſcribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cœrulei coloris, quum tamen ipſe non ſit coloris omnino cœrulei. His etiam accedit Meſues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter uiridem & obſcurum. Horũ ac noſtræ etiam ſententiæ aſtipulatur Georgius Agricola rei metallicæ peritiſsimus, qui in Armenio lapide, miſtũ colorem eſſe ſcribit ex uiridi & cœrulæo. Quo fit ut nihil habeam, quo perſuaderi poſsim, tuam hanc terram, quæ cœruleo tantum colore cernitur, ipſoq; obſcuro ac ſaturatiori, Armeniũ legitimum eſſe poſſe. Nec

Armenij lapidis examinatio.

Armenij lapidis color.

me à mea

me à mea reuocat opinione Dioscoridis nostri codex, qui legit Armenum lapidē cœruleo esse colore, nam cum uiridi admodum saturato sit infectus, ut quasi cœruleus uideatur, nihil mihi mirum uidetur, si Dioscoridi Armeni lapidis color cœruleus describatur, cum etiam dicat Plinius, distare á cœruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenuè debeam, quē lapidem rectè credam legitimum referre Armenum, nullum sanè alium dicam, quàm hunc quem ad te mitto. Est enim is colore maximè uiridi, non solum ad cœruleum uergente, sed cœruleis etiam maculis infectus, adeò ut à pictoribus, qui eo frequentissimè utuntur, uiride cœruleum uocetur. Præterea mihi, quemadmodū Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolēsi ad me misit, innumeris constat experimentis, lapidem hunc Melancholiam sanare, & ea omnia exactè præstare, quæ illi reddidit Alexander. Cœterum mea semper fuit opinio Armenum, & cœruleum ex eadem cōflari materia in terræ uisceribus, nullamq; aliam inter eos intercedere differentiam, quàm quòd cœruleus fuerit magis excoctus. Etenim cum sciam, ambos hosce lapides iisdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cœruleæ maculæ uideantur, ut in hisce lapillis, quos ad ad te mitto, cernere poteris, præsertim ubi aqua uel saliua eos deterseris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione. Idcirco eos prorsus aberrare existimauerim, qui lapidem hunc Melochitem esse censent, quum Melochites, etsi crassæ sit uiriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cœruleo, nec melancholicos iuuet, sed tantum pro amuleto infantibus, & pueris suspendatur aduersus nociuos casus. Quanquam sua non frustrentur opinione, qui Armenum pro Melochite suspendunt. Quandoquidem (ut fatetur Serapio Linaci authoritate,) idem Armenus præstare potest. Atqui si à me percontareris, quid terram illam tuam esse putem, cum armenium esse ex præmissis non potest, dicerem potius factitium aliquem repræsentare colorem, ex cœrulei fortasse puluere læuigato & aqua subinde excepto, quàm per se ita in fodinis oriri. Paucis hisce uolui meam tibi aperire sententiam. Tuum nunc erit, eam uel probare, uel improbare. Cœterum si tibi pro tua in me confidentia satisfecerim, lætabor quidem, sin minus, minimè tristabor, præsertim ubi tu ueriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere possem. Nihil noui nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortasse quam pluribus talibus inusitatis, seu non ita comunibus & uulgaribus rebus abundas, rogatum uelim, ut si quid rari in eo genere tibi asseruaueris, id etiam nobis impartiri uelis. Libellos hosce duos, quos ad te mitto, nuper è nostra prodierunt officina, quos si legere non dedignaberis, facilè conijcere poteris, quā rectè ab inuidis illis me defenderim, qui (ut scribis) mihi indignè obganniunt. At obganniant quantū uelint, non tamen aliqua molestia inde afficiar, posteaquam Dei Opt: Max: auxilio non desunt mihi milites uoluntarij, qui acerrimè pro me pugnent, ut ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te scribam non habeo, id tantum abs te peto, ut quandoq; ad me scribere uelis, sunt enim literæ tuæ mihi semper iucundissimæ. Interim precor tibi omnia fœlicia, petoq;, ut clarissimo fratri tuo me plurimum commendatum facias. Vale. Pragæ. XV. die August: Anno 1558.

Lapis Armenus Legitimus qui.

Armenus & cœruleus ex eadem fiunt materia.

Lapis qui passim pro Melochitæ uenditur genuinus non est.

GEORGIVS MARIVS HERBIpolensis Medicus, Pet. And. Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempè Picea, Chamæleonibus, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibusdam aliarum imaginibus.

Cum

Vm mihi recitasset tuas literas Doctiss: Hieronimus Donzellinus, cum quo ob ingenij acutissimi magnas dotes, uirtutum & scientiarum omnium, præsertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius singulari humanitate iam pridem contraxeram, nihil mihi uisum est, iucundius à tanto uiro accidere potuisse, vir Clarissime & excellentiss: quàm quòd eos sermones, quos inter nos de tuis perpetuo uicturis monumentis habuimus, ita pro sua uirtute candidè perscripserit. ut fortassis expectationem tibi de me fecerit, posse me studio qualicunq; non deesse tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te unicum materiæ Medicæ uindicem semper ob oculos proposui. Etsi autem doctorum hominum notitia clarissima & maxima apud me semper fuit, tamen eorum, qui nostram artem exornarunt, semper esse uolui obseruantissimus, è quorum numero cũ te ab hominibus laudatis non minimam obtinuisse laudem sciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere uoluit. Tecum uero, vir maxime, ita loquar, ut partim meam erga te obseruantiam, partim candorem animi, quo me solo beatum iudico, intelligere possis, quorum isto in amicitia nihil firmius arctiusq; inter bonos esse potest, illa uerò nihil pulchrius & rectius, quàm ut ijs iudicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id studium summa dexteritate contulerunt. Luc. Ghinus, vir omni immortalitate dignissimus, cum me superioribus annis Medicinam doceret, & subinde nobis Dioscoridem cum Galeno communem esse uellet, in eas cogitationes uenerat, ut de pingendis & scribẽdis plantis, quæ pictæ hactenus à nullo essent, deliberaret, quod cũ differret, & illi postea in manus uenissent tui Dioscoridis Cõmentaria, ita illis semper delectatus est, ut quantũ ego iam conijcere possum, sui propositi sententiam mutarit, atq; in eam spem uenerit, non posse quenquã nostro sæculo melius id præstare, quàm teipsum, cui eã laudem iure deberi crederet. Cæterũ cum animaduerteret nõnullas plantas non ad uiuũm & naturam à sculptore expressas, ita sui artificis picturis delectatus est, ut earũ aliquot seorsim pingi uoluerit, ea (ut dubium mihi non est) uoluntate, ut eas tuo iudicio & censuræ submitteret. Fuêre ex illis, ut paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero positum putaret, & alia addenda, quæ iam elegantissimè recenti editione satis descripta & expressa sunt. Chamæleontes ambos, ita pictos asserebat, ut in tuis sculpturis albus nigrum potius referret, & econtra, quod uiuis plantis demonstrabat, idq; uel Typographi uel sculptoris uitio facilè fieri potuit. Pyrethrum & si non omnino dissimile, tamen aliud & multorum iudicio uerissimum, ex lacubus Pisanis ostendebat. Saxifragiam longè aliam censebat, quàm picta hactenus à quouis esset, Venerat enim in eam opinionem, ut in Dioscoride non legendum putaret, Epithymo similis, sed Thymo, neque alienam plantam ab illa esse, quam Paulus pro Betonica describeret. Cuius plantæ copiam proxima occasione uobis faciam. De Hermodactylo ita sentiebat, ut paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, ostendebatq; aliquam, quæ Bononiæ in secretis uallibus sinistræ partis non longè à Diui Michaelis æde creuerat, binis tantum folijs maculosis, quantitate, ut in lilijs, flore, ni fallor, subcœruleo, radice digito humano non omnino dissimilem referente, cuius copiam misissem, si mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuisset. Hæc ex paucis (ut pauca uero omnia erant) eo animo ad te scribo, non quod credam Ghini iudicium tibi displicere, aut quod malè tantum uirum iam mortuum apud te insimulare uelim, qui ita tibi addictus erat, ut iam paucis diebus, antequàm è uita in immortalitatem secederet, plurimas plantas ad te missurus fuisset, atque literis de sua sententia, quid de qualibet statueret, te rectius admonuisset. Vtinam

illius

illius ſcripta non perpetuò latere poſſent. Viuit adhuc Bononiæ eius frater chirurgus. Viuit Doctor Camillus & Vlyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notiſsimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit, neque ego ſi quid potero, quod ſentio quàm ſit exiguum, operam aut ſtudium prætermittam à ſtudioſis Germanis illa inquirere, ſi quid ex picturis ſuperſit & ſi hæ uſui eſſe poterunt. Pinxerat idē aliquot elegantiores plantas, quæ deſcriptæ quidem à te, ſed non expreſſæ ſimulachris erant, ſed an eaſdem adhuc habeat neſcio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchſium peruenerit. Verùm de his melius pictor reſpondebit, cuius nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepeſſulanos ſcribam, quorum auditor ad annos ferè tres fui. Siquid ibi eſſe poſſet, quod rei tuæ conduceret, ſcio neminem eorum nobis defuturum. Is ſolus locus Italiam adæquare, ſi non in quibuſdam etiam ſuperare, mihi uiſus eſt: Herbarum ſingularium ita fertilis, ut Roremarino, Lentiſco, Terebintho, Chamælea & alijs focum foueant incolæ. Vnum interea te uirum Maximum contra omnium aculeos uehementer hortor & oro, ne ſtudium indefeſſum excolendæ huius partis Medicę nobis intermori ſinas, pro quo nemo unquam te ſatis laudare, nec ullam ſatis gratiam poſteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in poſterum ama, ac commendatum habeto, quod ut facias rogo, ſi me tui obſeruantiſs: & tua neceſsitudine dignum eſſe iudicaueris. Norimbergæ IIII. Non. Septembris. 1558.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Georgio Mario Herbipolenſi. S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Georgij Marij epiſtolæ.

Literis tuis iamdudum reſpondere uoluiſſem, Doctiſsime & humaniſsime Mari, niſi hiſce diebus ob Cæſaris præſentiam, & Sereniſs: Archiducis Caroli aduerſam ualetudinē, noua & inſolita negotiorum acceſsiſſet multitudo. Quæ quidem & ſi neutiquam me tui facere potuerint immemorem, ſic tamen mentem & corpus mihi ad alia diſtraxerunt, ut magis accelerare non poſſem, ad quod & meus in te inuitabat amor, & tua ſingularis erga me poſtulabat humanitas ac beneuolentia. Quis tuus hic erga me animus? vt longè maiora mihi tribuas, quàm ego in mea hac mediocritate ſentire uel auſim, uel queam? Quod tametſi multi alij tecum ſentiant eruditiſsimi uiri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præſertim virorum beneuolentia, quàm ut tanta de meipſo mihi audeam uendicare. In hac autem noſtra Medica facultate, in qua (ut fortaſſe non ignoras) non paruam ætatis meæ partem conſumpſiſſe me fateor, & ſi quantum hactenus potui, id mea ſponte publicæ utilitati præſtiti. tamen neſcio, quo pacto ad iſtud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctiſsimorum virorum incredibilis benignitas me prouocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis iudicijs quò plus recreor, eò minus improborum nequitia uel calumnijs lædor. Gaudeo itaque & ſummopere delector, non planè infrugiferas ac inutiles meas in publicum uenīſſe lucubrationes. Quod tantò amplius de cæteris ſpero, quò copioſius tuo peritiſsimo iudicio ſatisfactum animaduerto, Nec tibi modo multū debeo, ſed & Donzellino viro Clariſ: & utriq; amiciſs: Qui ſi fort è immodicus fuit, in meis decantandis laudibus, ego id magis

magis ipsius inter nos amicitiæ singulariq; humanitati tribuerem, quàm ut tantam de me complecterer fouerémq; existimationem. Nunc autem licet minora longè omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neque Donzellini in me potest inclinari fauor, ut doctißima iudicia fallātur, aut leui aliqua persuasione perstringātur. Quam obrem in posterū magis mihi connitendum censeo, ut uestræ amicitiæ & grauißimæ de me contestatæ existimationi respondeam, quàm ut hactenus id satis à me factum putem. At certè ob id etiam gratior iucundiorq; mihi est hæc tua de me opinio, referta omni beneuolentia, ac doctrina, quòd eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine sanè excellenti & in hac plantaria facultate exactißimo iudice, uelut hæreditariam disciplinarum possessionem acceperis, & tuo iudicio ac longo studio auxeris. Qui, quem animum erga me semper gesserit, quiduè de nostris in Dioscoridem Commentarijs syncerißimè iudicauerit, testantur ipsius quàmplurimæ ad me scriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reseruo, ne tanti viri unquam me capiat obliuio. Quòd autem in nonnullis plantarum iconibus is à me dissenserit (ut inter eiusdem facultatis studiosos plerunque fieri solet) fateor ego ingenuè, Atqui ea modestia eaq; animi synceritate, ut nihil unquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeò ut cum de his ad me aliquando humanißimè scripsisset, tàm candidè tamq; solidè pro ingenioli mei facultate responderim, remq; omnem, ijs, quæ succurrebant, argumentis enucleauerim, ut deinde is non parum subdubitarit, utri nostrum danda esset palma. Censebat ipse, quùm fortaßè legitimam piceam nunquàm inspexisset, montanam pinum piceam esse, Id quod à me nunquam probari potuit, ijs freto argumentis ac rationibus, quibus maximè contra Bellonij opiniones usus sum, in Commentarijs nostris in Dioscoridem postrema æditione excusis.

Matthiolus contra Bellonium scripsit.

Quæ si perlegere non grauaberis, facilè fortaßè, in nostram concedes opinionem. Etenim piceæ folia (Plinio teste) pini non sunt, sed abietis prorsus æmula.

Piceæ folia quæ.

Nostræ etiam sententiæ fortaßè subscribes, si de utroque Chamæleone primùm Dioscoridis uerba mente rectè conceperis, & deinde commentaria nostra perlegeris. Equidem minimè conijcere possum, quomodo, qua ratione, quauè authoritate à me dissenserit Ghinus, quùm Dioscoridis ipsius testimonio, albus nullum gerat caulem, sed tantum niger. Ghini præterea Pyrethrum fateor me uidisse nunquam, Ideoq; quid ad hoc respondeam, non habeo, Si autem tua opera id consequi potero, nihil mihi gratius præstare poteris. Sic namq; (ut meam tibi insinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc nostram plantarum indagationem, ut huiuscemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cœteris muneribus præferam.

Pyrethrum Ghini.

Scio quidem Pyrethrum meum (ut etiam lectorem admonui) quòd careat umbella à Dioscoridis Pyrethro satis differre, Atqui non ob id mihi uitio uertendum puto, quod uulgare illud demonstrauerim.

Pyrethrum Matthioli.

De saxifragia autem, auditis à Ghino doctißimis argumentis, non potui in eius nō concedere sententiam, adeò, ut nihil mihi sit amplius in hac re dubitandum.

Saxifragia.

Est siquidem proculdubio (ut scitè inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maximè confirmat Galenus (à quo non ambigo transcripsisse Paulum) libro & cap. quinto de sanitate tuenda, ubi de uinis differit, quæ senibus accommoda magis habentur. Inquit enim. Iis uerò qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ & Cestri, qui in Gallijs nascitur, est immiscendum. vocant autem herbam eam, saxifragon Hæc ille. Plantam uidi habuiq; uirentem quodam in fictili, sed aruit (ut ingenuè fatear) mea negligentia, Cum autem nunc non sit ad manus, facies mihi rem gratißimam, si eam ad me miseris, ut humanißimè polliceris.

Betonica prima Pauli quæ.

Verus Hermodactylus, qui à Ghino iamdudum ad me est missus, frequētißimus hîc in Bohæmia prouenit, cuius imaginem suo etiam tempore me daturum in lucem spero. Cœterum erant

Hermodactylus uerus nascitur in Bohæmia.

& alia

& alia nonnulla, in quibus à me diſſentiebat vir ille bonus, nempe in acuta ſpina, in Paliuro, & alijs quibusdam. Sed cum ad omnia rationibus adeò præſtantibus à me illi reſponſum ſit, vt in poſterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quàm quod is meis acquieuerit rationibus. Niſi fortè (vt ais) morte præuentus, id facere nequiuerit. Scio quidem me maximam accepiſſe iacturam, cũ mihi è viuis ſublatus eſt Ghinus, in quo maximè, & quamplures fulgebant animi dotes. Inter quas præcipuum locum ſibi vendicabant, integritas, ſynceritas, humanitas, fides. Nulla vnquàm, in eo fuit inuidia. Cuius rei hoc maximum omnibus præbebit indicium, quòd quùm is decreuiſſet, vt rectè ſcribis, volumina quædam, quæ de plantis conſcripſerat, vnà cum imaginibus in lucem edere, viſis perlectiſque commentarijs noſtris, non ſolùm ad me gratulatorias ſcripſit literas, quòd illum præuenerim eiuſque ſubleuauerim labores, ſed & quamplurimas miſit plantas, quas illi ſanè refero acceptas, vbi earum imaginibus noſtrum ornauimus Dioſcoridem. Poſt autem illius interitum, cum antea non ignoraſſem, illi fuiſſe in animo, nouas quaſdam, de quibuſdam plantis opiniones ad me ſcribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, Scripſi ad Vlyſſem Aldrouandum, virum ſanè inſignem, vt diligenter perquireret, an nouæ illæ opiniones, inter eius ſcripta, reperiri poſſent, ſed nihil (vt ille reſpondit) huiuſce rei inuentum eſt. Eſt enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo deluſum vnquam putarem. Hiſce diebus quoque ſcripſi ad illum, vt Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, ſi tamen eas mihi profuturas putauerit, ſi verò ſecus cenſeat, vt tantum nomina mihi deſcribat, namque ex his facilè conijciam, an emolumenti aliquid ex ijs mihi accedere poſsit. De his quæ pro iuuandis rebus noſtris, ad Montepeſſulanos Medicos ſcribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes. Si quid itaque, vt ſpero, ab ijs conſequeris, id totum illicò, vt mihi comunicare non graueris, rogo, & vbi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel vbicunque locorum apud amicos tuos, aliquid rari pulchriúe mihi comparare, nihil prætermittas obſecro, quin id agas ſedulò. Polliceor me viciſsim, & omnia (vt decet) tibi accepta relaturum, vbi in commentarijs noſtris, de his aliquid diſſeram. Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maximè gaudeo, quòd talem nactus ſim amicum, qui tàm amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat. Ego interim verſa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor maiora etiam præſtaturum, vbi ſeſe obtulerit occaſio. Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

Ghinus in quibus plantis diſſentiebat à Matthiolo.

Lucæ Ghini laudes.

PET. AND. MATTHIOLVS Georgio Hantſchio Medico, S. P. D.

Deſcribitur Ellebori nigri diluti parandi ratio ad Quartanarios.

TAmetſi, mi Georgi, Ioannem Nœuium Clariſsimum virũ, Illuſtriſsimi Saxoniæ Ducis, Sacrique Imp. Electoris Medicum, de facie nunquam nouerim, nec vlla hactenus mihi cum illo interceſſerit neceſsitudo, nomẽ eius tamen præclarum, eruditio non vulgaris & erga omnes humanitas iam diu mihi nota ſunt. Nam præter ea quæ à Gaſparo Nœuio, viro doctiſsimo eius fratre, ac collega, de eius in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, non deſunt cotidie huiuſce regni proceres, ac nobiliſsimi viri, qui ad illum tan

quam ad sacram anchoram confugientes, vbi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiuerint, hi eius doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quàmplurimis extollunt. Quô fit, vt illum quamuis absentem, nō solùm semper dilexerim, sed etiam obseruauerim. Tanta enim inest virtuti vis, vt illos quos nunquam vidimus, nec cognouimus adeò amare, ac etiam colere compellat: vt non solùm eorũ doctrinã, nomen, famã & mores apud omnes promoueamus, sed etiã opes quandoque pro ijs effundamus. Quamobrem pergratissimum mihi est nunc abs te audire, Nœuium ipsum datis ad te literis expetisse, vt eius nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanam febrem curandam memini in meis in Dioscoridem commentarijs illud sit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione posteritatis memoriæ mandaueram, an aliud alia ratione paratum, quódque si aliud est, eundem instanter petijsse, vt parandi rationem à me peteres. Quandoquidẽ cum iam diu mihi fuerit in votis, vt aliqua sese offerret occasio, qua virum hũc præclarum mihi conciliare possem, quaque me illi beneuolum declararem, lætor sanè nunc plurimum, me honestam habere causam, qua id quod maximè optaueram sim consequutus. Atqui cogitaui, non tantum dilutum hoc, ab altero longè diuersum, tibi simpliciter describere, sed etiam addere quibus medicamentis atrabiliarios succos præparare prius soleam, antequam Elleborismum illud ægris potandum præcipiam, vt tantò magis, de mea erga Nœuium voluntate, tibi constare posit. Cum itaque signa aliqua coctionis apparebunt, vel sit, id à natura sponte factum, vel cōcoquentibus medicamentis adiuta.

Sirupus ad Quartanarios.

¶Sumito Aspleni
Adianti
Fumariæ
Melyssophylli
Absinthij Pont. } singulorum manipulum.
Artemisiæ
Agrimoniæ
Pulegij
Thymi
Senæ
¶Florum Anthemidis
Bethonicæ
Buglossæ
Borraginis } cuiusque manipulum semis.
Rorismarini
Stœchadis
Epythimi
¶Radicum Cicorij
Intybi
Appij
Fœniculi
Asparagi
Rusci
Pæoniæ } singulorum drach. sex.
Anonidis
Eryngij
Angelicæ

Buglossæ

Bugloſſæ
Borraginis } ſingulorum drach. ſex.
Doronici

¶Seminum Aniſi
Fœniculi
Ocimi } cuiuſque drach. tres.
Citrei mali

¶Cinnamoni ſelectiſsimi vnciam.
¶Santalorum flauorum drachmas duas.
¶Agalloci drachmam vnam.
¶Iubeto efferueſcere ad tertias in aqua, quod ſufficit ſecundum regulam, tandemque per colato, & deinde ſumito
¶Decocti præſcripti vncias tres & ſemis. Sumendi quantitas.

¶Sirupi, de Fumaria
de Epithymo
Biſantini } ſing. drachmas tres.
Acetoſi de radicib⁹

¶Miſceto ſimul omnia, & fiat potus, propinatoque diebus xv. continuis.
¶Deinde Elleboriſmum ſequens prębeto decima ſexta die. Elleboriſmū ad quartanarios.
¶Sumito decocti præſcripti vncias quinque.
¶Rha Barbarici optimi drachmam vnam & ſemis.
¶Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis ſcrup. quinque.

Iunci Odorati
Zedoariæ } ſing. ſcrup. ſemis.
Semen pæonię decorticatæ
Vini cretici drach. duas.

¶Terito, quæ teri debent, & deinde miſceto ſimul omnia, & die ac nocte macerato affuſo decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cū hoc diluto diſſoluito.
¶Electuarij lenitiui drachmas quinque.
¶Confectionis Amech drach. duas.
¶Sirupi de pomis Reg. Sabor. vnciam.
¶Miſceto hæc omnia diligentiſsimè, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleboriſmum ad quartanarios, doctiſsimo Nœuio mittendum, de cuius aſsidua in commentarijs meis lectione plurimum quidem lætatus ſum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores noſtros, ſuo iudicio probauit, vt illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, vt id potius ſuæ erga me humanitatis amorisq; indicium eſſe cenſeam, quam vllius præſtantiæ meæ teſtimonium. Reliquum eſt, vt tuis literis ita cum Nœuio viro illo præclariſsimo agas, vt certò intelligat Matthiolum ſui habere amantiſsimum, nihilque ſibi eſſe tam charum, de quo Nœuius perinde, ac ille diſponere non valeat,
Vale.

* *
*

PET. AND. MATTHIOLVS ALIprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Agitur de Emplastri albi Damocratis parandi ratione, explicaturq; quid ibi tryphera designet.

Emplastrum album Damocratis.

Tryphera quid significet Galeno in albo Damocratis.

CVm plurimum Galeni medicamentis vtaris, quæ, ad Chirurgicam spectant facultatem, & in ijs tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nūc album Emplastrum Damocratis carmine à Galeno descriptum, ad calcem primi libri Κατὰ γένη, postulasti à me quid ibi verbum illud tryphera designet. Cum tryphera (quod legeris) nusquàm meminerit Galenus, nec vnquam audieris trypheram compositum medicamentum in Emplastris addi. Ego verò tametsi locum istum nunquam expenderim, neque fortasse accurratè legerim, nisi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia censeo, qua quosdam ductos nunc primùm agnosco. Quare haud prætermittendum mihi putaui, quin meam de hac tryphera ad te scriberem sentētiā. Atqui scire te primùm velim, me minimè mirari, quòd hac in re non parùm forsan hæseris, in qua doctißimos quoque viros Græcæ linguæ peritißimos in tryphera hac explananda non hæsitasse solùm obseruaui, sed etiam manifestè aberrasse. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in latinum vertit sermonem, cum fortasse (vt puto) ignoraret, quid ibi tryphera designet, Græcum vocabulum reliquit, nec ausus est Latinè id explicare. Sed longè magis videtur aberrasse Lacuna, qui tametsi in omnes ferè Galeni interpretes, acerrimas scripserit cēsuras, hîc tamen ipse maximè est hallucinatus. Siquidem vbi in suis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis soluta oratione, ex carmine vertit, sic habet, cerusæ libram vnam, lethargyri, tryphæræ singulorum vncias quindecim. Id quod Lacunæ ipsius inscitiam manifestè palàm facit. Ex hac enim versione non aliud quispiam existimasse Lacunam sibi persuadere poterit, quam non solùm, quòd vocabulum illud substantiuè à Damocrate sit positum, sed etiam quod aliquod simplex, vel compositum designaret medicamentum. Ridenda sanè inscitia, illique ferè comparanda, de qua libro primo, de Antidotis scribit Galenus. Ibi enim suo tempore Medicum quendam nouisse ait, qui paraturus Theriacam, nesciensque quid ibi Hedychroum designaret, à Pharmacopæis instanter petebat Hedychroum, vt herbam, vel aliud simplex medicamentum. Cæterùm Cornario Lacunæque in vertendo Damocratis carmen, longè præferendus est Andernacus, qui Latinè hanc dictionem vertit. Nam vbi Cornarius habet lethargyri tryphæræ, Andernacus habet lethargiri mollis. Quandoquidem cum propriè τρυφερὸς idem Græcis significet, quod Latinis delicatus, & idem ferè sit delicatus, quod mollis, rectè sanè Andernaci versio præferenda est, ac etiam multò magis mihi probanda. Quô fit, vt ibi nihil aliud uoluisse Damocratem existimauerim, quā vt ad suum album conficiendum lethargyrus delicata adderetur, id est, nitida, pura, selectißima, & omni sorde, vel excrementis vacans. Audisti iam sententiam meam, cui, vt spero, facilè acquiesces. Vale.

Lacunæ erratum in explananda Tryphera apud Democratē.

τρυφερός.

HIE-

HIERONYMVS HEROLDVS NORIMBERGENSIS, PEtro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epiſtola de Cytiſo, Petaſite, Meſuæ Eupatorio, Gratiola, Siſere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hiſpanico, Flore Sancti Iacobi, Lilio conuallio, Aquileia, Panico pratenſi, et quibuſdam alijs, de quibus ſuam Heroldus declarat cenſuram.

ALiquoties, Clariſsime D. Doctor, Excellentię tuæ nomine me appellauit & ſalutauit D. Donzellinus vir doctiſsimus, & mihi amiciſsimus, rogauitque, vt ad Excellentiam tuam ſcriberem, & ſi poſſem, ſimplicium numerum augerem, & ſi videretur, de quibuſdam dubijs admonerem. Illud etſi mihi propter curſitationes aſsiduas difficile eſſet, ſcribere nempè tibi viro ſimplicium peritiſsimo, & qui fortè iam diu, quæ ſcribo, vel mitto, optimè nouiſti, tamen vt petitioni ipſius ſatisfacerem, curaui quaſdam herbas depingi, quas mitto, quùm ipſas herbas habere non poſsim. Mitto etiam quaſdam meas cogitationes cõſignatas, de quibuſdam herbis, & fruticibus, quas vt legas, & iudices, rogo, atque vt humaniter ea expendas, etiam atque etiam vehementer cupio, offeroque Excellentiæ tuæ, ſtudium meum, in omni officiorum genere promptiſsimum.

DE Cytiſo, miror quod non pingatur, cum copioſè naſcatur in Italia, ante aliquot annos, quùm per Apenninum irem Florentiam, oblatus Cytiſus, quem agnoſcens decerpebam ramulos, quos Ghino pòſt oſtendebam Piſis tùm profitenti. Is idem mecum ſentiebat, atq; in ſuo horto eum fruticem ſpinoſum ex montibus trãſlatum oſtendebat, monſtrauit mihi eum etiam Conradus Geſnerus in ſuo hortulo, à quo facilè pingi poterit.

DE Petaſite, nihil dubito, quin ea ſit radix, quæ à Hieronymo Trago, Peſtilentz vvurtz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo annaſcitur ſtatim folium magnum, tandem radix ſerpit vehementer, & tãdem plura folia, plures etiã pediculos producit. Aequant folia, vt ipſe vidi, magnã patinã, vt meſſores ſe à ſolis æſtu, ijs interdũ tueantur. Puluis radicis drachmæ vnius pondere datur in peſte, magno adiumento, mirificè ſudorem ciet, eſt acris & amara, vlcera maligna, tùm in hominibus, tùm in equis mirificè ſanari ea radice ſæpe vidi. Folia vtiliter equis anhelosis dantur.

GRACIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatorium Meſuæ, omnino enim deſcriptio & vires conueniunt, nam purgando magnam vim habet. In febribus cotidianis, & tertianis nothis, vt ſæpe ſum expertus, vires Centaurio minori admodum reſpondent.

SISER alterum depictum, ſentio cum Cordo, quòd ſit Secachul Serapionis, neque quicquàm, quod repugnet, habeo. In Sueuia mulieres præparant maritis atque vſum norunt.

ANTIRRHINON, multiplex apud nos viſitur, & illud Os leonis appellatũ triplex eſt. Vnum flore luteo, alterum purpureo, tertium albo, inter hæc, quod luteum florem habet, folia habet Anagallidis, de quibus in commentarijs dubitatur. Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differẽtias tres habet.

BETONICA, apud nos duplex eſt. Altera albis floribus, quæ copioſè in pratis quibusdam propè Ratisbonam creſcit. Altera flore rubicante.

FVMARIA etiam apud nos est duplex, altera albicantibus floribus, altera verò rubicantibus.

LVPINI etiam Hispanici apud nos visuntur luteo flore.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem existimo, maiorem & minorem. Maiorem sæpè in alpibus uidi, nec ullam differentiam uidi quàm magnitudinis.

LILIVM conuallium poligonati specie cum Aloisio sentio.

TALIETRI tres Species tantum magnitudine differentes uidi sæpè in his regionibus, Cuius speciē esse Aquilegiam non dubito, eamq; maximam inter quatuor eas, puto. Sunt amarissimæ omnes, atq; folijs & floribus exiguum differunt. Tātum quantitas differentiam constituit, Valeat Excellentia tua. Norimbergæ. XIIII. Martij. Anno, M. D. LIX.

ET. AND. MATTHIOLVS HIEronymo Heroldo Norimbergensi, S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ, & suam Mathiolus de prædictis omnibus ac de quibusdam plantarum imaginibus affert sententiam.

Lurimum sanè debeo Donzellino Viro Clarissimo, quòd non solùm apud te me maximè collaudauerit, ac pluribus fortassè, quam par fuerat, sed quod illud idem (quę sua est humanitas) apud cæteros viros perpetuò facere soleat. Rogaui quidem illum pluries, vt te meo nomine salutaret, siquidem, quùm ex eius literis acceperim, abs te mea scripta laudari admodum, & præ cæteris etiam pluris æstimari, propter eam quam erga me præ te ferebas beneuolentiam, prætermittere quidem non potui, qnin Donzellinum ipsum rogarem, vt pluribus te meo nomine salutaret, & tibi de tuo in me amore, gratias ageret. Cæterùm quùm is sæpe ad me scriberet, certiorem me fecit, de tua non vulgari peritia, & simplicium medicamentorum cognitione, habereque te dubia nonnulla significauit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cum is sim, qui pro mea consuetudine gratissimo semper animo doctorum virorum placita complecti soleam, nihilq; nec gratius nec optatius mihi contingere posse putē, quam ut habeam huiuscemodi doctos amicos, qui sua mihi proponant consideranda, & ego mea uicissim ipsorum candidę censuræ amicissimè subijciam, Donzellinum ipsum magno perè rogaui, vt peteret abs te, ac etiam ab Hesso collega tuo, si quid nouarum opinionū contra mea scripta in animis vestris versaretur, vel si quid plātarū haberetis mihi fortassè, vel non visarum, vel incognitarum, candidè de omnibus, ac libere ad me scriberetis. Quod quùm ab vtrisque humaniter amiceque factum sit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

AD Hessi literas, quem ob suam doctrinam, & in re herbaria peritiam, plurimū diligo, respondi hisce diebus elapsis ea cum humanitate, ac synceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decreui. Fuerunt autem literæ tuę mihi gratissimę, tùm quod tuæ in me beneuolentiæ memoriam apud me perpetuò

petuò testatam relinquent, tùm etiã quod nouerim, me amicum mihi comparasse, qui nostros etiam labores iuuare posit. Accepi sanè congratulans plantarum imagines, quas ad me misisti, quæ eò mihi chariores sunt, quo rariores puto, daboque operam, vt vnà cum meis edantur, & eas, vbi id effecero, & vt mei moris est, tibi re ferã acceptas. Sed iam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me dissentis. Dicam itaque de his sententiam meam candidè ac liberè, non tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec ut videar tuis aliorumq; refragari opinionibus, si qua in re à te, vel ab illis dissensero, sed vt mentem meam tibi syncerè patefaciam. Quapropter velim vt ea omnia boni, æquique consulas.

Cytisi imaginem cur in suo Dioscoride nõ appinxerit Matthiolus.

CYTISI imaginem cur in meo Dioscoride non appinxerim, id sanè in causa fuit, quòd non solum eius planta non esset ad manus, sed quòd etiam dubitauerim, an legitima in Italià prouenerit, vbi raram haberi omninò scribit Plinius. Ego verò hactenus nullam vidi, quæ omnes præ se ferat Cytisi notas. Habeo quidem adhuc plantam, quam pro Cytiso ad me misit Clarissimus vir Lucas Ghinus rei plantariæ profectò acerrimus indagator, sed cum folia nullam ostentarent canitiem, sed potiùs saturatè virescerent, non duxi eam in meo libro pingendam. Tu vèro si quam aliam habes, quæ folia gerat loti trifoliæ maiora, incana tota, dorso prominente, odore erucæ, recentium cicerum sapore, & ligni materie nigra ac ferè ossea, illam proculdubio legitimam Cytisum esse fatebor. Veram Cytisum, quę à Dioscoridis historia nihil prorsus euariat, asserit se reperisse propè Neapolim in colle quodam doctissimus Bartholomæus à Maranta, in suo de methodo cognoscendorum simplicium libello, nunc primùm in lucem edito, à quo si plantam fortasè (vt spero) consequi potero, edam eius Iconem, illique, vt decet, acceptum referam.

Petasitis examinatio.

NIHIL prætetea vnquam dubitaui, eos in errore versari, qui putant veram Dioscoridis Petasitem, eam esse plantam folijs magnis, quæ tam à Fuchsio quàm à Trago pro Petasite pingitur. Quandoquidem Dioscoridi Petasites pediculus est cubito maior, crassitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ceù fungus dependet. Quæ quidem notæ, si cum Petasite Fuchsij vel Tragi conferantur, nullo sanè modo quis in re plantaria versatus affirmare poterit illorum Petasitem eam referre, de qua Dioscorides scribit. Nam præter id quòd planta illa folia plura, ampla ab ipsa statim radice proferat (non vnum tantum folium, vt legitimæ Petasiti reddidit Dioscorides) nusquam tamen visa est in summitate pediculi, id est caulis, folium producere amplum Galeri modò, vel fungi instar dependens. Nam quis ignorat fungorum pediculum in sui orbis centro esse affixum? At in Petasite illa vulgari longè sanè aliter res se habet, cum folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentem, in quo non folium fungi modo suspensum habet, sed flores ferè spicatos ac papposos. Quæ notæ si rectè perpendantur, facilè, vt spero, quis dignoscere poterit, & Fuchsium & Tragum & cæteros, qui hanc sequuntur opinionem esse deceptos. Sed an quis sanæ mentis, vnquam sibi persuaserit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellasse Dioscoridem? An non omninò irrideretur, si quis descripturus Elephantem, illum animalculum appellaret. Ego sanè haudquaquam illis adstipulabor, qui hac in re Dioscoridi detrahere videntur. Nec ea me vnquàm commouebit ratio, vt credam hanc plantam esse Petasitem, eò quòd agricolæ, ac messores æstiuis caloribus, hisce folijs pro Galero vtantur, quùm sæpius etiam viderim personatæ folijs & aliarũ plantarũ

eosdem sibi caput inumbrare, quas tamen stirpes, non ob id Petasitem esse putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petasite minus rectè à quibusdam pingitur, eam quidem esse putauerim, quam à Plinio Personatam appellari scio. Hanc ego maiorem Tussilaginem potius existimarem, pluribus tum notis, tùm rationibus nō infirmis motus. Idque magis nunc affirmare ausim, cum abs te certior sim factus eius radicem dari, vtiliter anhelosis equis. Siquidem & Personata (vt Dioscorides est author) purulenta extussientibus mirificè auxiliatur. Adde quod huic plantæ idem sit sapor, qui in Personata ipsa reperitur. Atqui veram legitimamque Petasitem fatetur se vidisse Vlricus Leonorus Medicus Pragensis senex, & apprimè eruditus in quodam Boæmiæ loco, quæ à Dioscoridis historia nihil prorsus recedit, cuius diligentia, spero me eam omnino consequuturum.

Gratiola non est Eupatorium Mesuæ.

QVOD autem planta vulgò Gratiola dicta Mesuæ Eupatoriū (vt Cordus deceptus scribit) referat, nihil est quod me moueat, vt cum illo sentiā, cū neq; facies neq; facultas Eupatorio illi tantillū sanè correspondeat. Huic enim Eupatorio Mesuæ ipsius sententia, requiritur, vt planta sit cubitalis, folijs Cētaurij minoris, viridibus, tactu asperis, per ambitum serratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cum siccantur pallorem concipiant, quinetiam, vt in caulium summitatibus flores erumpant subflaui & oblongi, quibus notis prorsus gratiola caret. Namque ea cubitalis planta non est, sed supra palmi altitudinem rarò assurgens, folia Centaurij minoris minimè profert, sed Hyssopi potius, læuia, pinguiaq;, non aspera, æqualia in ambitu nō serrata. Item flores in caulium cacuminibus Gratiola haudquàm profert subluteos, sed inter folia in toto ferè caule ex candido leuiter purpurascentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo distent, tu ipse hisce perpensis rationibus, tibi iudex esse poteris. At fortassè dices, conuenire has plantas facultate, quòd experimento constet Gratiolam tùm bilem, tùm pituitam deijcere, sed quùm non desint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non sunt, cur hac tantum causa Gratiolam, Eupatorium illud esse dicam, nulla sanè ratio mihi sese offert, præsertimque cum videam dari à Mesue ad exoluendam aluum pulueris Eupatorij drachmas duas vel tres. Quod si tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio sumentes duceremus in magnum discrimen, cum tantum pulueris huiusce herbæ scrupulum summentes plurimum exoluantur. Nec nostris rationibus obstat, quòd Gratiola ipsa sit amara perindè, ac Eupatorium illud. Etenim quùm amaritudo facultas sit innumeris plantis communis, id minimè concludit Gratiolam esse Eupatorium, de quo nunc agimus, alijs non asstipulantibus notis. Præterea Eupatorium Mesuæ corroborat ventriculum, iecur & viscera, Gratiola verò, vt ego sæpius animaduerti, imbecillia reddit, quùm violentum sit medicamentum. Quò fit, vt rectè à Foroiuliensibus vocetur, Stanca Caualo, quod eius pabulo equi admodum reddanturm imbecilles. Miror postremò quod putes, hanc plantam Eupatorium esse Mesue, quòd aluum ferè subducat perinde, ac Centaurium minus, cum id nusquam scripserit Mesues, sed quod tantum folijs illi planè respondeat. Legitimum itaque Mesuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioscoridi Ageratum vocatur. Quippe præter, id quod omnium ferè doctorum virorum consensu Dioscoridis Ageratum, & Mesuę Eupatorium, nihil inter se differant, cætera omnia sibi inuicem correspondent.

Secacul non esse Siser alterum.

SI altero nobis appicto Siseri folia essent Pisi, non Pastinacæ, flores violacei coloris, ipsisq; violis longè maiores, qui non Vere solùm, sed per initia mensiū prodirēt albi ac parui, in vmbella Pastinacæ simili, semen vero ciceris magnitudine, rotūdū nigrum,

nigrum, succosum, & sapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis ferè instar, vt in sphondylio, tecum profectò cum Cordo sentirem. Atqui quùm hisce notis, quas suo Secacul asscripsit Serapio, Siser alterum prorsus destituatur, non video quo pacto, & tibi, & Cordo asstipulari possim.

ANTIRRHINI genera quatuor, iam pridem apud me extant, foliorum & florum, quinetiam & plantarum magnitudine discrepantia. Quorum Icones dabuntur (vt spero) vnà cum nouis imaginibus nostris. Nec mireris velim, si in commentarijs meis de Antirrhini folijs dubitauerim. Siquidem tunc, non nisi vna tantum Antirrhini planta fuit ad manus.

Betonica flore albo.

REPERIRI Betonicā flore albo, res noua mihi non est. At quoniam huius nusquam meminit Dioscorides, ob id non sum ego accusandus, si de alba nihil scripserim, præsertim cum mihi persuaserim florum colores, speciem haudquaquam immutare, Et proinde nec facultates, vbi cætera correspondeant. Id quod etiam de fumaria nunc dictum esse volo, quam iam diu noui ac vidi. Verumtamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem reuocaueris. Etenim facilè adducar, vt de his etiam aliâs scribam.

Lupinus Hispanicus.

LVPINVS, quem Hispanicum vocas, luteo flore hactenus vsquàm mihi visus non est. Referam illum tibi libenter acceptum, si tua opera fieri possit, vt ad me transmittatur.

Flos Sancti Iacobi. Senecio maior.

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Iacobi vocant, quòd ad finem Iulij florere soleat, maiorem esse Senecionem facilè & tibi, & Trago concedam, quāquam in floribus & pappis nonnulla habetur differentia. Id quod non multifacio quùm eadem in folijs & caulibus facies cernatur, idem sapor & odor, in vtraque planta, appareat.

Lilium conuallium non est Polygonati species.

QVOD Lilium conuallium sit Polygonati species, non ita facilè cum Aloisio sentiam, quod geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationem accepit, quinetiam, quod nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari possint, quemadmodum, nec omninò ipsa folia, quæ Lilij esse videntur, vt hasce differentias rectè expendentibus facilè constabit.

Aquileia. Aquileiam non esse Thalictrum.

QVVM Aquileia à recentioribus ita vocata planta sit, quæ ob eius Maiestatē, & florum artificium, ac pulchritudinem longè diffusius describi mereatur, quàm à Dioscoride factum sit in Thalictro, mihi sanè, non ità facilè persuadeam, hanc plātam legitimum esse Thalictrum, nec id tantum me mouet, ad tuam conseruandam sententiam, quòd Aquileiæ folia dissecta cernuntur Coriandri modo, cum hac tantum nota id probare nō ausim. Miror præterea, quòd asseras Aquileiam, vt cæteras illas species, de quibus meministi, esse amarissimam, quum mihi dum hęc scribo, eam mandenti subdulcis prorsus depræhendatur. Quod etiam à Fuchsio, uideo fuisse obseruatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis inspicere, Ideoq; rem mihi pergratam facies, si eas mihi uidendas transmiseris.

Panicum pratense. Manna semen quid.

STIRPEM, quam pratense Panicum appellas, iam diu obseruaui, cum ea nihil frequentius in Italia proueniat. Attamen planta, à quo semen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthauu appellatur, nobis uerò Manna panicum hoc Siluestre non est, Sed graminis species quædam, quæ in culmorum cacuminibus quinas tenuissimas, longas tamen gerit spicas, ueluti digitos, ut diffusius legere poteris in nostris in Dioscoridem commentarijs, ubi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur hæc planta in Carniola, & in Goritiensi agro passim ad ciborum vsum, veluti cætera Cerealia, ideoque illis frequentissimo est vsui, quemadmodum Bohemis, apud quos ego hoc semine pingui carnium iure incocto

maximè ſum delectatus in cibis. Naſcitur ſponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longè mitior redditur, ea propter eâdem colunt in campis. Dabo fortaſsè etiam eius imaginem, cæteris noſtris addendam, curaboque plantam mihi afferri tui cauſa cum ſemine, vbi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua viſa, facilè eos damnabis, qui tibi ex Panico illo, colligi mannam ſuaſerunt.

Cordi erratum.
Tragi erratum.

PLANTÆ illius imaginem, quam Cordus, minus rectè Buphtalmum appellauit, nonnulli verò hallucinati (vt Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum eſſe cenſent, tam negligenter pictor ille tuus delineauit, vt à me, vel à quoquam, nunquàm cognoſci potuiſſet, niſi mihi abs te deſcripta fuiſſet. Erat profectò eadem planta, ipſa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (naſcitur quidem frequentiſsima circa Pragam) qua tuæ ad me allatæ ſunt literæ, quo factum eſt, vt curauerim à pictore, quem domi alo, ad viuum ſtatim depingi, tibi mittendam, vt videas quàm longè pictor ille tuus à ſcopo aberrauerit. Dedi ego huiuſce ſtirpis imaginem in poſtrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quòd Elleborum eam eſſe cenſeam, ſed quòd in aliqua verſer opinione, hanc legitimam fortaſsè eſſe Conſiliginem. Cum itaque uideam pictorem tuum in hac pingenda planta, plurimum ab eius facie aberraſſe, vereor quidem, ne in alijs etiam, idem effecerit. Quô fit, vt non auſim curare, vt à meo delineentur pictore, niſi prius abs te mihi fuerit perſuaſum: vel plantas ipſas viuas fuerim conſequutus. De quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctiſsimè, de omnibus, de quibus ad me ſcripſiſti, iudicium meum. In quo, ſi tibi ſatisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at ſi ſecus euenerit, velim tamen, vt boni conſulas, & id grato animo ſuſcipias, quod tibi ſatisfaciendi gratia ſcribo. Velimque vt ſi quid melius habes, quo poſſet quiſpiam hiſce meis argumentis, ac rationibus obſtare, id liberè in medium afferas, cum nunquam tàm pertinax fuerim, & meis opinionibus addictus, quin potius veritati acquieſcam, quam mihi ipſi morem geram, Vale. Pragæ XI. Calend. Maij, Anno M. D. LIX.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Vlyxi Aldrouando Bononienſi Medico, S. P. D.

Agitur hac epiſtola de Picea, Pino, Chamelæonibus, Geranio Bulboſæ radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibuſdam Caſtaneis, & nonnullis alijs plantis.

Vmma quidem voluptate affecerũt me literæ tuę. Recognoui enim in illis tuam priſtinam virtutem, coniunctam cum ſingulari erga me beneuolentia. Quarum alteram ſemper in te admiratus ſum. Altera quùm me antea delectauerit, tùm verò præcipuè in hoc tempore delectat: quo, cum ego, aulicis hiſce negotijs impediar, nec Regio hæc raris ſit plantis referta, quibus mihi ipſe proſpicere poſsim, tu tua opera opus meũ, quod nunc præ manibus eſt, ex animo iuuare niteris, plantis innumeris ad me tranſmiſsis, quæ quidem magno ſanè illi erunt ornamento. Quod opus etſi difficillimum omnium eſt, quemadmodum & te ſentire non ambigo, & ego re ipſa experior, tamen animo non deficio, quùm Principum (quod multum eſt) & amicorum ſuffragia non deficiant. Vtinam ſic euentum meorum conſiliorum fortunet Deus Optimus Maximus-

quemadmodum mea cauſa nihil, neque laboris deerit, neque ſtudij. Nec eſt, quod te mihi tàm vehementer excuſes, quòd tam diu ad me ſcribere neglexeris, veritus fortaſsè, ne de aliqua fidei tuæ inconſtantia ſubdubitarim. Cùm enim ego tantum te diligam, quantum literis exprimere non poſſum, non iudico poſſe hoc accidere, in natura ingenua & liberali, cuiuſmodi tua eſt, vt poſteriores in amã do partes ferre velis. Quamobrem certus ſum, me tibi eſſe cordi, quemadmodum quidem antea ſemper fui. Atqui non parum mihi mœroris adiunxit, quòd ijs moleſtijs, de quibus ſcribis, impeditus, ad me prius non ſcripſeris. Verùm cum (vt aiũt) rerum ſit viciſsitudo, omnino ſtatuo, & cõfido, quòd ſub noui Principis imperio, cuius electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & cæteris doctis viris, facilè ſint ſucceſſura. Ceterùm perlectis tuis literis non potui, non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profectò huiuſce ætatis clariſsimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortaſsè habuit neminem, in ea fuiſſe ſententia, quòd illud ſylueſtris montanique Pini genus, cuius ramuſculum, vnà cum Cono, ad te nunc primùm miſeram, quodque Ananienſes, imò & cæteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgò appellant Cembro aut Cermolo, ipſa legitima eſſet Picea, de qua Dioſcorides ſcribit ac etiam Theophraſtus. Ac eò magis id mihi mirum videtur, quod abs te nunc certior factus ſum, ea ratione ita ſenſiſſe illum, quòd Picea (vt inquis) pini folio eſſe debeat. Id quod nunquam, ni fallor, me legere memini apud vllum antiquorum, qui de ſtirpium hiſtoria ſcripſerunt. Nam quamuis ſcribat Dioſcorides Pinum & Piceam eiuſdem eſſe generis, ſed ſpecie tamen differre, non ob id tamen nobis ſtatuendum cenſeo, piceam pini folijs vireſcere. Verùm potius cenſerem, ego accepiſſe hîc genus, pro omnibus Coniferis & reſiniferis plantis, quæ ferè omnes ijſdem ſunt facultatibus prædítæ. Quô fit, vt dixerit pinum & piceam nõ genere, ſed ſpecie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioſcorides Genus pro vniuerſali, ac (vt ita dicam) generaliſsimo Coniferarum arborum genere, facilè quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipſemet Dioſcorides ſcripta reliquit his verbis, Fagus & Ilex Quercui eidem generi aſsignantur, et conſimile munus obeunt. Quæ verba ſi rectè perpendãtur, manifeſtò cuique palàm fiet hîc, quercum generaliter poſuiſſe Dioſcoridem, pro omni arbore glandifera, quùm δρῦσ non ſolùm Græcis ſignificet, quercum ipſam, ſed in vniuerſum glãdiferas quaſque ſtirpes, è cuius genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non ſolùm foliorum forma, ſed fructu, cortice, & ligni materie inter ſe maximè differunt. Ideoq; eodem ſanè modo de pino & picea nobis fuerit cenſendum, præſertimque cum illarum quælibet diuerſo appelletur nomine. Quandoquidem ſi picea (vt ille cenſebat) è pinorum genere fuiſſet, non erat illi opus proprium habere nomen, ſed tantum cognomento aliquo ſuam poterat depromere ſpeciem, quemadmodum exempli cauſa Populus, quippe, quæ cum complures habeat ſpecies, eas cognomentis diſtinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Lybicam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, anguſtifoliam illam, alteram coniugalem, hanc item Tarentinam, illam ſatiuam, hanc verò ſylueſtrem appellant, ſeruato ſemper generis nomine. Quod eô magis fuiſſet in Picea obſeruatum, ſi hoc pini genus, pro picea recepiſſet antiquitas, quô idem folijs, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, reſina, ac vniuerſa facie cultam referat pinũ, tametſi nuces, nucleoſque, tanquam diuerſum genus paulò minores proferat. Atqui hæc quanquam Theophraſtus, à quo fortaſsè Ghinus ſuum deſumebat argumentũ, ubi de foliorum conuenientia differit libro primo, capite ſexto, de hiſtoria plantarum, ſcribit pinum, piceam, abietem, cedrumque folijs eſſe in ſummitate acuminatis,

Ghini ſententia in picea & ſylueſtri Pinu improbatur.

Δρῦσ nomen vniuerſale omnium glãdiferarum arborum

Populi tria genera.

Myrti genera plura

natis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id sequitur, quòd eiusmodi arbores omnes pini folijs amiciantur, quùm non desint aliæ plantæ, vt Iuniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus visuntur, sui tamen forma plurimum quidem à pini folijs distant. Eaque propter, quemadmodum abietis & Cedri folia, longè diuersa à pini folijs sese nobis ostendunt, ita de piceæ folijs quibuscunque censendum putarim. Id quod luce clarius demonstrat Plinius libro X V. capite xxiiii. sic inquiens. Insecta pectinum modo (intellige folia sunt) piceæ abietique: & decimo eiusdem libro capite, taxum arborem, scribit folia proferre abieti & piceæ similia.

Piceæ & abietis folia qualia.

Id quod non solùm firmissimum præbet argumentum, piceam folio esse abietis, non pini, quemadmodum & taxus, quòd vir ille alioqui clarissimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioscorides, in re hac non parùm fuerit hallucinatus, dum sibi persuasum uoluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam esse piceam. Etenim, si pinum hanc diligenter expendamus, nihil magis (mea sanè opinione) referre videtur, quàm Tarentinam, de qua scripsit Plinius, libro xv. capite x. digitis fragili putamine auiumque expositum furto in arbore.

Pinus Tarentina.

Siquidem nuces nucleorumque putamina non magno sanè labore digitis friari possunt & auium rostro frangi, vt dulcibus illis pascãtur nucleis. At si Ghinus, non adeò maturè (id quod quamplurimi optant) communibus cessisset fatis, & postremam editionem Dioscoridis mei, cui semper (quæ sua erat benignitas) fuit addictus, inspexisset, mihi quidem, haud quaquam aliter cẽsendum est, quàm, quòd is qui candidissimus fidelissimusq; rerum fuit indagator, suam hanc reiecisset opinionem.

Lucas Ghinus non solum excusatur, sed etiam laudatur.

Cæterùm quòd demiratus sis, Marantam in sua methodo cognoscendorum simplicium, qua non parum sum delectatus, in aspera Conchitide, quam in meo appinxi Dioscoride, quamque mecum legitimam esse censes, me ita falsitatis insimulasse, quòd certò scias, eam ipsam plantam à Luca Ghino esse mihi transmissam, ego sanè non demiror, cum res ipsa illatam mihi iniuriã apertissimè præ se ferat. Quòd verò id ęgrè feras, habeo tibi gratias, vtpote cui exprobranda displiceat calumnia. Atqui respondebo ego illi adeò firmis argumentis, vt mihi minimè verendum sit, quin probos lectores omnes in illum commoueam, eosque præsertim qui viderint, legerintque, quàm humaniter de illo scripserim, quàm benignè eum ipsum laudauerim, quàmque honorificè collocarim inter tot clarissimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus sæpè seipsum fallit, quæ tamen non concitato calamo, sed animo quo potero tranquillo, vt hominem senem ac Philosophum decet, humanissimè recensebo. Sed hactenus de his. Quòd autem ad Chamæleones spectat, scias, pro certo velim, me non esse meæ opinioni adeò pertinaciter addictum, quin facilè in tuam, ac cæterorum deueniam sententiam, ubi plantas fuerim conspicatus, quæ euidentioribus notis, quam meæ, Chamæleones referant, quanquam non ob id aliter mihi posthac persuadeam, q̃, quòd hę, uel meæ stirpes, sint Chamæleonibus illis omnino cõgeneres. Quamobrem te rogatum uelim, ut pro tua humanitate, vel plantas ipsas, uel earum imagines à perito artifice delineatas proprijsq; coloribus pictas ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, pręter omnem carduorum naturam, inspicere umbellam, quæ aculeatis rigeat floribus.

Geranium bulbosæ radicis.

Geranium bulbosæ ac subrotundæ radicis, quod cum tuis literis ad me misisti, fuit mihi tàm gratum quàm quod gratissimum, antea enim id mihi visum non est, nec fortasse in Italia prouenit, quùm scribas, hoc ex Illyria esse allatũ. Accepi & suberis ramusculum, sed iam alius erat ad manus glandibus refertus Roma ad me delatus.

Saxifraga legitimã

Saxifragam folio Thymi, quam Æginetæ Vetonicam puto, Dioscoridis Saxifragam iam cum cœteris esse sentio.

Vidi

Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, ſub Capitolino colle in quibuſdam ædificiorum ruinis, ſcioq; ſaxifragam illam appellaſſe quendam, qui ea expellendis renum calculis utebatur, ſed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram ſollicitus. Pulcherrima ac uireſcens iam eſt ad manus, proinde non eſt opus, ut mittendæ illius cauſa, tuos nunc fatiges amicos

Nitrum.

Nitrum à Placentino Myropola tibi transmiſſum diligentèr ſum cõſpicatus, ut autem ingenuè fatear, quod ſentio, mihi potius ſalis ſpeciem quandam præ ſe ferre uidetur, quam nitri. Quod nunc ad te mitto, Conſtantinopoli ab Augerio Flandro, viro ut doctiſsimo, ita & nobiliſsimo, & humaniſsimo Cæſaris Oratore ad me transmiſſum, ſubſtantia & ſapore à tuo nõ parum diſtat, mihiq; adeò legitimum nitrum refert, ut nihil ſit, quod (me iudice) reclamet. Præter id transmiſit ad me Gulielmus Quacelbenus eiuſdem Oratoris nomine, cuius Medicum agit, aliquot odorati calami uulgaris plantas, mei tantum cauſa e Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis anguſtiora longioraq;, adeò ut omnibus ſanè notis Dioſcoridis Acorum referant.

Calamus odoratus uulgaris prope Nicomediam naſcitur.

Platanus orientalis.

His acceſsit Platani ramus, cui latiora, quam antea uiderim, inſunt folia, pilulæq; uegetiores, quàm in ea conſpiciuntur Platano, quæ Patauij in horto Bembi uireſcit. Quò fit, ut facilè putarim, plures etiam Platani haberi ſpecies.

Caſtanea equina.

Allatum eſt quoquè una cum prædictis, Caſtanearum genus quoddam, cuius ampliſsimum folium pentaphylli planè modo diuiditur, fructus uerò à uulgaribus Caſtaneis noſtratibus non admodum differt, eſt tamen aliquantò rotundior. Concluditur is echinato calice, craſſo, raris ac firmis aculeis circumuallato, qui plurimum à noſtrate differre uidetur. Scribit ille haſce Caſtaneas, Conſtantinopolitanis, ideo equinas uocari, quòd anheloſis equis tuſsiq; laborantibus, maximo ſint præſidio, ubi ab ijs deuorentur.

Harmola legitima

Miſit idem ſylueſtrem etiam Rutham, Harmolam quibuſdam dictam, & alia quædam antea mihi prorſus ignota, quæ omnia, cum foratſſè te nuſquam uidiſſe putem, diligenter aſſeruo ad te tranſmittenda, cum nuntius quiſpiam adſit, qui uel Venetias, uel Goritiã proficiſcatur, Inde enim facile ad te transmittẽtur. Mitterem ego hinc ad te quàm libenter, per Cæſareos ueredarios, ſi haſce capſulas quæ illos maximè impediunt, ferre non recuſarent. Quotquot habeo amicos nunc continuò defatigare cogor, ut has uel illas ad me transmittant ſtirpes. Ita enim nunc mea ſtudia expoſcunt & plantarum imagines, quæ ſpecioſores maioresq; iam præ manibus ſunt recudendæ: Proinde ne agrè feras obſecro, ſi tibi modo, ſicut & cæteris factus ſum moleſtior. Cupio admodum uniuerſam iuuare Rempublicam: quam ob cauſam mihi fas eſſe crediderim auxilium & conſilium ab omnibus expetere, Si itaque inter tuas plantas, quas prope innumeras à te aſſeruari ſcio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum Solanum, Bulbus eſculentus & uomitorius, Phyteuma, Casanance, montana Nardus reperiri poſsint, rogo ut ea omnia quãtum poteris maturius ad me transmittas, uel ipſarum plantarum imagines. Dabo enim operam, ut quicquid auri uel argenti hac in re expoſueris, id totum tibi quàm libentiſsimè reponam. Ghini Pyrethrum reperi inter ea, quæ olim mihi miſiſti ſimplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum unà cum radice, quod te nunquam uidiſſe ais: quùm autem poſthac flores ediderit, integram tibi plantam conſeruabo mittendã unà cum aliſma, quam antea petieras. Nullo enim planè negotio id efficiam, cum utranque plantam abundè proferat Boæmicum ſolum. Dum Goritiæ agerem miſit ad me Bononia Vincẽtius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cuiusdã ramuſculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigreſcentibus.

Lotus arbor.

Quam plantam pro uera ac legitima Loto arbore, à Fabritio Garzono Medico Bononienſi ſe accepiſſe narrabat. Sed cũ tunc Boæmico itineri me accingerem, negotijs

occupatus, nescio quo pacto plantã neglexerim & quo in loco recondiderim. Nam que domi posthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aspectu perquàm iucundo, baccis pulcherrima serie dispositis ac copiosis, quæ (ut audio) istic Bononiæ nescio in quibus præclaris ædibus habetur. Cum autem plantam hanc recuperare cupiam, uelim, ut pro tua erga me beneuolentia, Fabritium ipsum meo nomine alloquaris atque ipsum roges, ut tibi ramusculum eiusdem arboris iterum mihi mittendum daret. Audio enim hominem esse humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantissimum, cui opto ut non solum me commendes, sed & offeras, uelimq; ut ad me scribas, quo nomine istic hanc arborem uulgò nuncupent, & tuam de illa sententiam. Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non unum tantum nucleum, sed duos intra se concludunt, ut hinc eorum argumenta explosa scias, qui hanc plantam Oxyacantham esse negant, quòd eius baccæ unum tantum ossiculum habeant, cum proprium sit Oxyacanthę plures habere, ut illi affirmant. Postremò facies mihi rem perquàm gratissimam, si tuam de consiligine opinionem ad me scripseris, uelim tamen, ut anteaquàm id agas, meam etiam de ea uideas sententiam, ubi sum de Elleboro in Dioscoridem cõmentatus. Plura nunc ad te scribenda non succurrunt, Si qua interim sese offerant, de his aliàs ad te scribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

Fabritius Garzonus Bononiensis laudatur.

Oxyacanthæ fructus duplici nucleo.

PET. AND. MATTHIOLVS HIERONYMO Heroldo, Medico Norimbergensi, S. P. D.

Tractatur de consiligine, Elleboro nigro, uenenatis sagittis, Eupatorio Mesuæ & Secacul.

Ccepi literas tuas vnà cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri speciem esse statuo, tu uerò Consiliginem cum Fuchsio & Trago esse censes, miror q; quòd tam de leteriæ facultatis hanc esse scribas, cùm huiusce plantæ radicibus ego sæpenumerò sim usus in atrabiliarijs morbis magno sanè iuuamento, ubi alterius Ellebori purpureum florem ferentis, non erant ad manus. Quinimo Tridentini Myropolæ atque etiam Foroiulienses nullum aliud, quàm hoc ueratrum colligunt, quo postea Medici utuntur. Ideoque hanc nequaquam Consiliginem esse putarem, sed certam ueratri nigri speciem, quæ herbaceos flores proferat. Nec quispiam mirari debet, si nigrum ueratrum diuersas habeat species florum, colore & foliorum exilitate uel magnitudine differentes, quemadmodum in quàm plurimis alijs plantis continnè uidemus. Hæc enim quanquàm speciem uariant, genus tamen immutare non possunt. Nam, si exempli causa Symphytum maius uidemus reperiri flore albo, melino ac purpureo, idemq; spectamus in Ononide, in Cynosorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Rosis, in Iasmeno, in Iride, de quarum plantarum uarietate (excipio Leucoium) nihil, quod sciam, meminit Dioscorides: Quid igitur uetabit, quinetiam plures ueratri nigri species reperiri queant? Nempè ut hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter obseruaui) & altera herbaceos, & alia ex candido purpurascentes? Cœterum qui Consiliginis historiam & eius faciem notasq; conscripserit nusquàm me legere memini, quo fit, ut eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temerè Consiliginem esse statuunt. At fortassè dices à facultate facilè cognosci posse, hanc plantam esse consiliginem, quòd in sanandis à pulmonia pecoribus, ubi in traiecta inseratur aure, quàm bellè consiliginis

Florum colores in plantis quanquam species uariant genus tamen non immutant.

Consiliginis examinatio.

ginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præſertim ubi aliæ non adſint notæ, niſi Hieroclem, Abſyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum ſcriberent idem efficaciſsimè præſtare, cuius hæc planta, ſi omnes eius notæ ac facultates diligentius expendantur, eſt proculdubio ſpecies. Nãq; tametſi Dioſcorides unam tantùm nigri Ellebori ſpeciem deſcripſerit, id tamen naturæ obſtaculo nunquam erit, quin alias quoque Ellebori nigri procrearit ſpecies, ut in alijs quàm plurimis (ut ſuperius diximus) eam feciſſe non ignoramus. Præter id, cum planta hæc, ut tu etiam fateris, facultate quadam uenenoſa non uacet, perinde ac quælibet alterius Ellebori nigri ſpecies, miror ſanè qua ratione ducti, tam temerè aſſerere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam eſſe conſiliginem, cum ſcribat Plinius deploratis in Ptiſi eius radicem præſtantiſsimum eſſe medicamentum, ſed bibi debere ex aqua, haberiq; aſsiduè ſub lingua. Hoc ſi ſua cum Conſiligine ij tentabunt, nulli dubium eſt, quin tabidos quoſcunque quàm primũ è medio tollent. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori eſſe ſpeciem, quòd eius caulis in tertium perduret annum & fruticis ſpeciem induat, cum nigrum Elleborum in montibus ſæpè uiderim, folia nunquam amittere & toto anno uireſcere. Infici tela à uenatoribus Ellebori nigri ſucco, ut hoc ueneni genere contactæ, feræ citius intereant, hactenus non audiui. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum ſucco venenum, quo illinendis ſagittis utuntur Hiſpani uenatores. Id, ut mihi experimento conſtat, ubi ſanguinem contigerit, animalia quæcunque paulò poſt interficit. Verum enimuerò me in non paruam admirationem adduxit, quòd ſi deuoretur, niſi magna fuerit quantitas, nihil planè incommodi afferre ſoleat. Ideoque eo ipſo ueſci uenatores affirmant, cum purgationes alui moliri cupiunt, ob idq; nihil mirum ſi ferinæ carnes hoc ueneni genere conquiſitæ, nihil prorſus comedentes inficiant, Verum ubi facto, à iaculo uulnere ſanguini ſe immiſcuerit, nullo alio antidoto ſeruari animal poteſt, niſi deuoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæſare Ferdinando pluries audiui. Fabulari itaque eos putarim uel æquiuocè nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoque præſtare poſſe affirmant. Quandoquidem tantum abeſt, ut nigrum ueratrum eo pacto animalia necare queat, cùm perforatis auribus uel lateribus immiſſum uirus, omne facilè extrahat. Hoc ſanè paſtores & rei ruſticæ addicti, non ignorant, quippè qui boues peſtilentia laborantes & à ſerpente demorſos inſertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusq;, paſsim curant. Cœterum ad id, quòd ſententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Meſue deſcripto nondum aſſentiri poſsis, & ob id admones, ut diligenter Meſuem inſpiciam, nil aliud nunc replicandæ operæ precium mihi uidetur, niſi ut tu epiſtolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inſpicias, Quod ſi præſtiteris & potius ueritati indagandæ, quàm mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multò antea Meſuem me diligenter legiſſe accurateq; inſpexiſſe facilè intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quòd cum ſcribat Auicenna lib. 5. Secacul, eſſe radices peregrinas Zingiberi ſimiles, quæ ex India aduehuntur, id ſatis ſuperquè affirmare crediderim, eos prorſus hallucinari, qui putant Secacul eam eſſe plantam quæ Fuchſio Siſer deſignat. Atqui ſi hæc non ſufficiant, non uideo ſanè, quo pacto tecum de his ulterius agam, præſertim, ubi neglectis argumentis noſtris, quibus te reſpondere ſperabam, nil aliud mecum agis, quàm quòd iterum ad Meſuem relegendum hortaris. Quem cum antea ſatis uiderim legerimq;, parcas obſecro, ſi in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

Sagittæ illinuntur albi Veratri ſucco et ita uenenatæ fiunt.

Cotonea mala ſecuriſsimũ antidotũ ad uenenatas ſagittas.

Elleboro nigro ſanãtur quadrupedia peſtilentia laborantia.

Secacul radicem eſſe peregrinam & ex India allatam

VDALRICVS LEONORVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Quæritur an Sirupi aluum deijcientes rectè, ſecureq́ dari poſsint pluribus continuis diebus, in diuturnis præſertim morbis.

Tſi ſciam, Excellentiſsime Matthiole, te ſemper multis & grauibus tum in curandis ægris, tum etiam in rei medicæ (quam certè his temporibus egregiè & fideliter illuſtrare & excolere iuuas) publicis ac utiliſsimis occupari laboribus, de tua tamen in me humanitate & beneuolentia tantam ſpem concepi, ut certò mihi perſuaſerim, quòd ſi te his vtiliſsimis lucubrationibus intentum, aliquantiſper ab ijſdem abſtrahere uidebor, amanter ſaltem ſis laturus hanc morulam, præſertim uerò cum non tam proprij commodi, quàm ueritatis & publicæ utilitatis coram te promouendæ gratia, rei ipſius dignitas, ad te ut ſcribam, me compulerit. Sunt ſanè quidam Medici, qui cum cœteris doctiores uideri uolunt, ſemper quiddam peculiare, quo ab alijs differant, habent, & ſi quid ab alijs ex ratione etiam factum conſpexerint, id tamen ut ſoli ſapere putentur, improbare non uerentur, atque ut ſuam fuco quodam obuelent malitiam, ubi diutius rationē & experientiā oppugnare ſe poſſe minimè fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro ſuis firmandis opinionibus ſat aſtutè, at parum aptè adducere ſolent, nam adductæ uel nihil ex eorum re faciunt, uel ſi quid tamen facere uidentur, ubi diligentius inſpectæ fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptijs rationi & experientiæ contrarijs, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines nouitatis potius oſtentandæ, quàm ueritatis tuendæ ſtudio, uulgo placere uolentes, multum ſibi ſapere concedo, parum alijs arbitror. Ex horum autem cœtu etiam eſſe puto hos noſtros aduerſarios, qui uſum frequentiorem Siruporum aluum deijcientium, humanæ ſaluti nocentiſsimum clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum ſuadent, atque ut noui quid (prout ſolent) adferre uideantur, nouum commentum ueteribus inuſitatum, atque contra eorum ſtatuta receptum eſſe dicunt, adducentes & hoc Hippocratis. Cõcocta medicari atq; mouere non cruda. Nobis uero ipſius rei experiētia diuerſum teſtatur. Videmus enim quam plurimos in Germania Medicos, his Sirupis ſumma cum laude & ægrotantium commodo vti, ipſi quoque quotidie eorum experimur uirtutem, ut quanto minus eos nocere dicere poſſumus, tanto magis, ut nulla alia medicamenta in diuturnis præſertim morbis conferre, profiteri cogamur, neceſſe eſt. Et quamuis nos illorum parum moueant uani ſtrepitus, tamen ne reliqui etiam à tam ſalubrium medicamentorum uſu iſtorum deterreantur clamoribus, negotium hoc tam utile, tam neceſſarium, tuum deſiderat patrocinium, in quod ut illud ſuſcipias perquàm rogo ac intercedo. Quod ſi feceris magna uoluptate nos afficies & opinionem noſtram confirmabis, & præmunies, illos uero non mediocriter confundes & de manifeſta pertinatia coargues, ſi in ſirupis tuam publicè eò abundius hac de re aperueris ſententiam, nempe, An rectè commodeque dari poſsint in morbis præſertimque, diuturnis, Sirupi aluum deijcientes pluribus continuis diebus, ut quam plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (ut ipſi dicunt & nos experimur) ſucceſſu. Quin & an hoc fieri poſsit, præter celebratiſsimum Hippocratis & Galeni

& Galeni inſtitutum, qui Concocta medicari, & non mouere cruda præcipiunt. Quod ſi feceris, additis aliquot eiuſmodi ſiruporum formulis (ſicut non dubito) non ſolum à nobis, ſed à poſteritate quoque ut in alijs pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Vlrico Leonoro Medico, S. P. D.

Probatur dari poſſe Sirupos aluum deijcientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec eſſe præter Hippocratis, & Galeni inſtitutum,

Eficiunt propemodùm ingraueſcente iam ætate caloris innati flammæ, quæ ad ſtudia antehac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, ſi tuis literis tam diu non reſponderim. Quæris à me an commodè rectèque dari poſsint in morbis, præſertimq; diuturnis, ſirupi aluum deijcientes pluribus continuis diebus, ut plurimi in Germania faciũt Medici, fœlici admodum (ut illi dicunt) ſucceſſu. Quinetiam petis an hoc fieri poſsit, præter Hippocratis & Galeni inſtitutũ, qui concocta medicari præcipiunt, & mouere non cruda. Quæſtio ſanè non uulgaris hæc eſt, & quæ mihi negotij non parum faceſſit, tum quòd de his differere abſque labore nequeam, tum etiam quòd non deſint Medicæ facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem ſequuti, hoſce ſyrupos non ſolum dari prohibent, ſed maledictis & execrationibus deteſtentur: alij uerò contrà experimento & rationibus quibuſdam nixi, eos cœteris ferè præferunt medicamentis, & ſecurè rectèq; dari poſſe contendunt. Namq; ſi hos uel dari prohibeam uel præcipiam, non deerunt qui noſtram improbabunt ſententiam & mihi fortaſſe laborem facient. Verum tametſi mihi laborem & periculum ſubeundum eſſe ſciam, conſtitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quàm laborem ſubterfugere & aduerſariorum morſus pertimeſcere. Exiſtimo enim plures fore, qui noſtram ſententiam ſint comprobaturi, quàm qui eam conuellere conabuntur. Erunt etiam alij opinionem noſtram ſequuti, qui non ſolum eam pro uirili defendent, ſed etiam æmulorum pætulantiam compeſcent. Vt autem, quod de re hac ſentiam tibi explicare incipiam, in primis diſtinguendum eſt, de quo ſiruporum genere nobis intelligendum ſit, an ſcilicet de his, qui clementioribus parantur aluum deijcientibus medicamentis, cuiuſmodi ſunt, Caſia, Manna, Rhabarbarum, Roſarum dilutum numeroſis macerationibus paratum, aut Sirupus ex eo confectus, aut ipſe purus roſarum ſuccus, Fumaria mercurialis, Epithimum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & huiuſce claſsis alia: uel de his, quæ Scammonium, uel Turpetum, uel Pytiuſam, uel agreſtis Cucumeris ſuccum, uel Elleborum, uel alia ſimilia, quæ electiuè (ut aiunt) purgant, & propriè φάρμακα à deleteria eorum ui appellauit Græcorum antiquitas, excipiunt. Si itaque de his, qui tantum clementiſsimis illis parãtur ſimplicibus, intelligamus, haud dubiè affirmabo, facilè, & rectè dari poſſe hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus, nec eſſe id præter Hippocratis & Galeni inſtitutum. Alios uerò minimè. Quandoquidem ſi rectè Hippocratis uerba expendantur, quæ ſic habent, πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινεῖν μὴ ὦμα, facilè ſanè deprehendet quiſpiam, non aliud per φαρμακεύειν uelle illum, quàm non debere cũ Pharmacis, id eſt, cum electiuè purgantibus medicamentis immatura expelli, quòd eiuſmodi pharmaca, ubi humores incoctos repererint, eos non deijciant, ſed ſangui-

Quæſtio an ſirupi aluum citantes frequẽter dari poſsint in morbis.

Authoris ſententia

Medicamenta clementiora, quæ dicantur.

Medicamenta quæ electiuè purgant.

Hippocratis uerba exponuntur.

Quæ medicamenta Hippocratis suspecta fuerint, Mannæ ubi meminit Galenus.

sanguinem inficiant colliquentq́;, ac perniciosa sint. Eiusmodi enim medicamenta hisce de causis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quæ clementiora sunt, nec electiuè, nec fortiter purgant, nec ullo præterea modo sanguinem colliquare, uel inficere possunt. Horum perpauca ipsis cognita fuêre. Namque Cassiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipse Hippocrates, nec Galenus nouit unquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment: facultatibus, de melle scribens. Item de Rosis libro octauo, de simplicium medicamentorum uiribus, sed utriusque medicamenti deiectoriam facultatem ignorauit.

Nec Mannæ nec rosarum deiectoriam facultatem nouit Galenus.

Id quod posthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui rectè sanè clementiora hæc medicamenta Benedicta uocauêre, quòd nihil in eis repererint, quo sumentium corpora ullo afficerentur incommodo.

Clementia medicamenta cum utilitate propinari in morborum principijs.

Quamobrem in morborum etiam acutorum principijs, magna cum utilitate hæc propinantur à Medicis. Siquidem si negligantur humores in uentriculo ac locis illi propinquis existentes, trahuntur posthac per vniuersum corpus in venas, non sine ægrotantium discrimine. Ideoque haud rectè, mea quidem sententia, hactenus contendêre quidam, nulla facta medicamentorum distinctione, dari non debere deiectoria medicamenta in morborum principijs, qui si sciuissent de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi propriè designet φαρμακεύειν, à clementioribus abstinere Medicos non prohibuissent. Atqui nolim ob hoc fortasse putes, me affirmare uelle, sirupos aluum citantes in ægritudinum principio assiduè diebus pluribus dari posse. Quandoquidem, quæ in uentriculo locisque circumstantibus sunt excrementa, tot non indigent euacuationibus. Sed cum in principio ea omnia medicamenta, quibus ijdem sirupi conflantur, tutò dari possint, longè tutius dantur ubi iam materia concoquitur, nec prorsus fuerit matura.

Galenum in iocineris phlegmone quotidie dedisse medicamenta aluum deijcientia

Nec putes uelim meum hoc esse institutũ, sed Galeni. Quippe qui lib. 13. de Met. cap. 15. de iocinoris phlegmone agẽs, iã ubi coctio aliqua fieri incipiat, uacuare eam docet assiduis medicamentis aluum deijcientibus, his uerbis. Procedente autem tempore, ubi phlegmon iam concoquitur, etiam ualentioribus vrinam mouentibus medicamentis in cibis uti licet, nempe Asaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroselino, & Smyrnio & Meo, sicut etiam per uentrem uacuare, si iocinoris cauum afficitur, Cnico cibis admisto, & vrtica, & Mercuriali, & Epithimo, & Polypodio, & omnibus præterea, quæ modicè aluum deijciunt, magisq́; in remissionibus, tum his ipsis audacius, quàm ante, utendum, tum uerò quæ his sunt ualentiora, partim in Ptisana incoctis, partim tusis & in mollissimum puluerem redactis. Exhibenda uerò & hæc sunt, uel ex Ptisana, uel ex aqua.

Nigrum ueratrum & Polypodium in Ptisana quotidie propinat Galenus.

Ego namque etiam Polypodij aliquid in Ptisana aliquando incoxi, & nigri ueratri corticem. Hæc ille. Quibus palam est à Galeni dogmate haudquaquam deuiare Medicos, qui, ubi in morbis signa concoctionis appareant, clementia medicamenta continuis quibusdam diebus in Sirupis exhibent, non solum in diuturnioribus, sed in alijs etiam morbis. Constat præterea ex hisce Galeni uerbis non modo perquam rectè dari posse in Sirupis clementiora hæc medicamenta, sed etiam ubi morbi intensio remittitur, id est, ubi adhuc magis concoquatur materia, etiam ualentiora, ut Elleborus Ptisanæ incoctus.

Quid agant electiuè purgantia cum clementioribus admista

Quo fit ut nihil sit quod prohibeat, quominus possimus etiã nos huiuscemodi medicamẽta, suo tẽpore propinare, & præsertim clemẽtioribus admista, quòd hæc præter id quòd aluum deijciunt, propria sua facultate manifestis subinde qualitatibus exuperantes humores præparant, quum ferè omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abstergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admistum facilè separatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum uirtute. Seruari hanc medendi normam passim ab omnibus in uniuersum Medicis, tam qui hæc probant, quã qui improbant, in contuma

cibus febribus, animaduerto. Siquidem ubi datis prius sirupis ad coctionem facientibus, ac exoluente subinde pharmaco, febris non remiserit, ad alios statim properant, quorum uis humorum præparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediunt, modo sirupos propinantes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in ijsdem Rhabarbarum macerantes tenui linteolo exceptum, & pluribus asiduis diebus propinantes. Cœterum perquàm fœlicißimè etiam dantur hoc modo aluum citantes Sirupi in frigidis admodum & pituitosis affectibus, quin etiam in ijs qui ex adustis proueniunt humoribus, quorum concoctio uel tardè admodum, uel fortaßè nunquam sit futura, Ideoque Auicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari præcipit. Quinetiam Dioscorides anno toto quotidiè Brioniæ radicem drachmæ pondere Comitialibus, attonitis & uertiginosis propinandam suadet. Ideoque si fortiora & electiuè purgantia medicamenta in hisce morbis non sine auxilio priores dedêre Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quo minus nos in similibus morbis securius clementioribus utamur? ac etiam quandoque, ubi necesitas adsit electiuè purgantibus, ut Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil sanè, nisi potius quorundam opinionibus, quam rationibus & experientiæ addicti esse uelimus. Eadem etiam conuenire (ut diximus) in adustis morbis nihil mihi uerendum est, cum Galenus libro secundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamentis, ex quibus sanitas sequitur promptè succumbere scribit, & id tam diu faciendum præcipiat, donec sanitas pristinæ partis subsequatur. Id quod etiam repetijt lib. 14. Methodi, cap. 9. his uerbis, Cōmunis igitur curatio est, ut humorem unde uitium est, natum illico uacues simili uacuationis genere ei, quæ in alijs tumoribus supra est compræhensa, mox prohibere potisimum si fieri potest, ne de cætero eiusmodi succus in uenis colligatur. Sin id fieri nequit, saltem eum omnino ex interuallis uacuare & simul particulam firmare, nequid humorum redundantiæ ad eam confluat. Quibus palam est nihil sanè obstare, ubi in diuturnis & contumacibus affectibus uitiati humores continuè affluant quin ij medicamentis aluum deijcientibus frequenter uacuentur, hac tamen conditione (ut Galenus inquit) ut ea ijs misceantur, quæ læsis languentibusq; particulis robur conferre ualeant. Cuiusmodi sunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Rosarum succus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos uocant officinæ. Siquidem ubi frequentioribus euacationibus aliquid non accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profectò noxius esset, quàm frequenter euacuare. Atqui quum omnibus palam sit, quòd in pituitosis morbis maximè conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Sirupi conuenient, ubi in diuturnis affectibus pituitæ plurimum redundet. Quippe non solum ijdem morbi materiam paulatim partim præparabunt, partim educent, eo quo prædiximus modo, sed peculiariter etiam extenuabunt. Quòd autem hæc aluū ducentia medicamenta asiduè sumpta corpora nostra extenuent, manifestè palam facit Galenus lib. 6. cap. 8. de sanitate tuenda, ubi obesos extenuare docet, his uerbis. In his, qui immodicè sunt obesi, minuenda digestio est, augenda uero corporis exhalatio. Porrò minuetur digestio asidua uentris deiectione, nempe assuefacientibus nobis nutrimenti instrumenta quæcunque continent, ea statim pessum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libro tertio, Methodi in Iocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & huiusce clasis alijs. Id quod apertisimè declarauit Auicenna, Fen septima, quarto capite, de corporis obesitate, sic inquiens. Et medicinæ lenientes naturam, ualde ijs conferunt,

Medicos omnes in diuturnis febribus uti in sirupis Rhabarbaro.

In quibus morbis fœlicißime dentur Sirupi purgantes.

Dioscorides annototo uitis albæ radicē epilepticis propinandam suadet.

Cancrum frequentibus medicamētis purgantibus curat Galenus.

Siruporum purgantium utilitas.

Obesorum corpora asiduis purgātibus medicamentis extenuare docet Galenus.

Medicamenta obesos extenuantia équo genere esse debent.

Extenuant enim corpora quoniam conuertunt cibum à uenis, & ideo quando administrantur, multoties fit uirtus attractiua pigra, & consuescunt uenæ euacuari ab eo, quod uadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad intestina, & quando sunt medicinæ lenientes naturam, subtiliantes & diureticæ, non peruenit ad uenas res magna ex nutrimento. Hæc ille. Quibus facilè patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guaiaci decocto medicamenta hæc deijcientia assiduè addunt, cum nihil magis in hoc morbo conueniat, quàm extenuatio exiccatione, quam perpetuò molimur cum Guaiaci decocto, Nec ualet eorum argumentum, quòd ubi aluum ducentia illa eidem decocto admisceantur, illico deperdatur decocti ipsius propria facultas, qua sanari morbum Gallicum fatemur, quùm facultas hæc superari non poßit, nisi alia fortasse alterius medicamenti propria facultate, quæ illi fuerit contraria. Nam sicut manifestæ ligni illius qualitates calidæ & siccæ minimè impediunt in iocinore calida & sicca temperie affecto, ut in morbo Gallico semper euenire non ambigimus, quo minus uis illa occulta iecur ad suam temperiem naturalem restituat, ita nec ducentia aluum medicamenta id efficere ualent, imò potius decocti ipsius uires augent, quòd materiam continuè minuant & exiccationem augeant, adeò ut non opus sit tam tenui uictus ratione uti ægrotantes. His accedit multorum exemplum, qui cum nullo alio medicamento, nec simplici Guaiaci decocto pluries sumpto sanari potuerunt, ipso tamen deiectorijs medicamentis admixto, tandem sanati sunt. Atqui animaduertendum est, quòd in frigidis ac diuturnis morbis, ubi humores præassati non sint, hi sirupi aluum mouentes propinari non debent, nisi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorum humorum. Sed hæc cum ualdè calidis & tenuium partium medicamentis facienda non est, quòd talium facultas concoquendi non sit, sed præparandi, quæ iam concocta sunt, uel concoqui cœperint. Nanque si cruda adhuc existente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebũt cruditates in uenas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, sed cum temperatè calidis, ut Galenus docuit in quarto de ratione uictus, commento quadragesimo quarto. Hoc autem non solum fieri debet cum his, quæ intus in corpus sumuntur, sed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus uentriculo & hypochondrijs adhibitis, ut idem Galenus docuit, quarto de sanitate tuenda. Qua in re maximè præstat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florum decoctum. Namq; his auxilijs fouetur naturalis calor, adeò ut quiescentibus ob id humoribus, commodè concoctio fiat. Quippe quemadmodum quies temperatusq; calor ad hoc maximè faciunt, è contra agitatio, quæ à calidis ualdè medicamentis fit in humoribus, quietem impedit, & naturalem calorem accendit, quo postea fit, ut non concoquantur humores isti, sed potius putrescant. Vbi uerò concocta fuerit materia, uel saltem concoqui cœperit, securius calidioribus uti possumus medicamentis ad eius præparationem conficiendam, unà cum exoluentibus aluum Sirupis, ut etiam antea dictum est. At ubi humores præassati fuerint, cum ij ueram concoctionem pertransierint, quanquam uera concoctione tunc opus non est, oportet tamen nos innatum iuuare calorem, quò incoctos humores cum præassatis coniunctos concoquat, adeò ut semper nobis opus sit, aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hosce sirupos ueniamus. Possem quidam adhuc tibi plura de re hac in medium adferre, quinetiam ostendere, quòd multi sint inter recentiores, ut Montanus ille clarißimus, qui huiuscemodi utuntur Sirupis experientia docti, sed ne Mineruam docere uidear, lubens ea omnia prætereo. Addam autem tantum hoc, quòd plurimum Medici debeamus Mauritanis, qui nobis hæc tam salubria ostenderunt medicamenta, quibus tutius uti possumus,

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici deiectoria medicamenta cum Guaiaci decocto, misceri prohibent.

Purgantia medicamenta cum Guaiaci decocto magno dari auxilio.

Quid seruandum in propinandis sirupis aluum deijcietibus.

Quibus cum medicamentis humorum crudorum concoctio sit molienda.

Qua ratione quoué tempore concocta præparari debeant.

Medicos omnes plurimum debere Mauritanis autoribus.

possumus, tam in diuturnis quàm in acutis morbis, in quibus non nisi magno cum ægrotantium discrimine electiuè deijcientia medicamenta propinari possunt. Nūc autem reliquum est, ut pro tua facta petitione, hic tibi describam, quo pacto hosce Sirupos parare soleam, in pituitosis & atrabiliaris affectibus, quinetiam in morbi Gallici curatione. Quod & si sciam superuacaneum esse, quòd non desint præclarissimi Medici qui ante me similes descripserunt Sirupos, ne tamen fortasse putares me hoc laboris uelle subterfugere, hic habes, quo ego utor in pituitosis & Melancholicis affectibus.

Sirupi primi ad pituitosos affectus parandi ratio.

Sumito itaque,
Adianti
Aspleni
Betonicæ
Agrimonij
Intubi
Cichorij
Amarici
Florum Stæchadis
Saluiæ
Rorismarini } Singulorum manipulum.

Radicum,
Fœniculi
Petrosellini cōmunis
Asparagi
Eryngij
Centaurij ma: } Sing: vnciam.
Polypodij contusi drachmas VI.

Seminum,
Anisi
Fœniculi
Ammi
Coriandri } Singulorum sesquiunciam.
Agalloci drachmas II.

Santalorum,
Flauorum
Alborum } Sing. drach: III.

Feruefacito hæc omnia seruato coctionis ordine, in aquę libris decem ad tertias & subinde mundo linteolo percolato.

Sumito deinde,
Foliorum Senæ orientalis libram
Cinamomi electissimi drachmas X.
Florum cordialium Sing: vnciam.

Excipito hæc omnia fictili uitreato uel stagneo vase angustiorificij, & affuso decocto præscripto feruenti, macerentur in calido loco, occluso vasis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item huius diluti lib. III.
Diluti Rosati pluribus rosarum macerationibus parati, uel succi rosarum puri, ubi dilutum non esset ad manus, lib. II.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, & tunc addito Rhabarbari selecti crassiusculè secti sescunciam. Turpeti optimi semiunciam, & coquito usque ad Iulapij consistentiam.

ſiſtentiam. Demum ſacculo lineo percolato & vaſe mundo aſſeruato.

Sirupi ſecundi breuior parandi modus.

Atqui ſi cōpendium deſideras, hoc aliud parari iubeto, minori tēpore ac labore.

Sumito, Foliorum, Senæ orientalis vncias IIII.
Abſinthij Pontici manip. Semiſ.
Adianti
Aſpleni
Intubi
Cichorij
Meliſſophylli
Betonicæ
Hyſſoppi
Agrimonij — Singulorum manipulum
Radicum, Fœniculi vnciam.
Petroſelini
Appij
Aſparagi
Polypodij
Eryngij — Sing: drachmas VI.
Glycyrrhizæ mundatæ drach: III.
Seminis, Aniſi
Fœniculi
Appij
Ammi — Singulorum Semiunciam.
Cinamomi ſelectiſsimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach: III.
Agarici crudi præſtantiſsimi ſemiunciam.

Coquito omnia in aquæ quod ſufficit, ſeruato legitimè coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum ſat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Præbeto quotidie diluculo vncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis & virium ratione.

Sirupus in melancholicis affectibus.

Cæterum ubi uelis his uti medicamentis, in Melancholicis affectibus, Epithimium & radicum nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiam Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cùm in dilutis, tūm etiam in decoctis.

Sirupus Guaiaci decocto admiſcendus.

In morbi Gallici autem curatione ita parato.

Sumito Fumariæ
Adianti
Aſpleni
Intubi
Agrimonij
Cichorij
Pulegij
Betonicæ
Meliſſophylli
Florum, Lupulorum
Stœchadis
Borraginis
Bugloſsi
Roſarum rubearum — Singulorum manip:

Radicum

Radicum, Glycyrrhizæ
Fœniculi
Borraginis — Sing: vnciam
Buglosi
Centaurij maioris }
Polypodij vncias IIII.

Seminum Anisorum
Pæoniæ — cuiusq; semiunciam
Fœniculi }

Corticum, Myrobalanorum
Chebulorum
Emplicorum — Sing: drach: X.
Nigrorum }
Radicum Ellebori nigri vnciam

Zedoariæ drachmam

Santalorum Flauorum — Sing: semiunciam
Alborum }

Coquito omnia in aquæ quod sufficit, seruata legitima coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde. Foliorum Senæ orientalis libram
Epithimi Cretici vncis IIII.
Cinnamomi selectißim minutim concisi vnci:

Excipito tria hæc fictili uel stagneo vase haud ampli oris, & deinde affundito decocti præscripti feruentis lib. VI. & concluso vasis ore nequid expirare poßit in loco calido collocato, maceratoq; sic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito post huiusce Diluti lib. IIII.
Diluti rosarum crebris macerationibus parati, uel succi rosarum puri, ubi dilutum non sit ad manus, libras II.
Sirupi de pomis Sabor Regis, libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, postea addito Rhabarbari in tenues particulas secti sescunciam. Et coquito deinde quousque concipiat Iulapij consistentiam, postea colato & asseruato. Propinato manè binas vncias, & usque ad tres, ubi adstrictior fuerit aluus, additis Guaiaci decocti vncijs quaternis quinisuè. Quiescat deinde affectus nec sudet. Vesperi sumat decocti Guaiaci simplicis horis tribus ante cœnam vncias septem & sudet. Et post sudorem ebibat eiusdem decocti vncias quatuor, & post horam capiat cibum. Vbi autem compendiosius medicamentum parari cupias, ita rem expedito. *Sirupus alius ad idē compendiosior.*

Sumito, Decocti primi Guaiaci lib. VII.
Foliorum Senæ orientalis lib. 5.
Rhabarbari selecti vnciam,
Epithymi drachmas X.
Polypodij semicontusi vncias V.
Radicum Borraginis
Buglosi — Sing: sescunciam.
Glycyrrhizæ }

Seminis

Seminis Anisi vnciam
Ammi semiunciam
Florum cordialium singulorum vnciam
Santalorum Flauorum
Alborum } cuiusq; drach. III.

Coquito simul omnia, seruato coctionis artificio ad tertias, & deinde addito Sacchari quod sat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Præbeto diluculo senas uncias, nec affectum sudari finito. Reliqua expedito ut in altero diximus.

Hæc boni consulas uelim, mi Vlrice dilectissime. Interim si quid aliud habeo, quo tibi gratificari possim, uelim intelligas, nihil mihi esse tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentissimè. Vale. Pragæ.

IOANNES CRATO MEDICVS Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob maleuolorum insectationes à Republica iuuanda suis studijs se dimoueat.

Beneficam tuam naturam & publici commodi studiosissimam plurimum amaui: ac cum laboribus tuis sæpe suauissimè perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq;, si quo modo possem, in curriculo industriæ, in quo tibi maleuolentia atque impudentissima maledicentia, impedimenta quædam obijciuntur (etsi uirtus tua confirmatione nostra non egere uideatur) confirmare, Sed amoris atque officij mei iter nescio quid impediuit, nec ineptè mouendi partes, quæ sunt prudentiæ, mihi assumere uolui. Cum autem intelligam, te singulari studio iterum in eo esse, ut Dioscorides illustrissimus ab ingenij tui præstantia & artificum manu conspiciatur, hac exigua quidem, sed grati atque beneuoli animi mei significatione tibi calcar addere uisum fuit, ac si hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας Borussi, aut aliorum insectationes à laudibili instituto te dimouere patiaris. Minimè recta uia laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde est ac insaniam insaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis posteritas exceptura est gratè, tuæ famæ, Borussus ille conquisitis monstris uocabulorum ineptissimè, parū apud bonos & uirtutis rectiq; amantes nocuit, leues si commouit, suæ pessimè consuluit. Vnica autem Socratica ratio respondendi conuenientissima uidetur: Nihil respondere, & plagas ac si asinus calce te percussisset, æquo animo pati, præsertim cum uera proferre atque tueri absque altercatione & dimicatione liceat. Sed nescio quomodo delabor ad id, quod huic Epistolæ non erat propositum. Illud ostendere significatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha uolui, te (si quid hoc tua refert) à me non solum propter tua in rem Medicam præclarissima merita, ualde amari, uerumetiam propter exquisitam doctrinam & industriæ excellentiam singularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias ingenij tui dotes & uirtutes intimè nouit, candidissimè æstimat & perspectissimas habet. Hunc meum animum, si ulla re uerius, atque euidentius, quàm literis probare potero, efficiam, ut id quod sum, me tui studiosissimum & amantissimum cognoscas. Nobilem & præstantem virum Dominum Sauromannum, ut ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris magnoperè peto. Bene ualè. Vuratislauiæ.

PET.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Iohanni Cratoni S. P. D.

Respondetur præcedenti epistolæ. Detegitur quanta sit in historia plantarum Guilandini imperitia, & eius nonnullæ discerpuntur Calumniæ.

NOn dixerim facilè, mi Crato, quantum mihi placuerit, tuum de Borusso illo impudentissimo iudicium, non certè quòd gaudeam doctos viros inimicitias suscipere cum obtrectatoribus meis, sed quòd illorum testimonijs, apud omnes inclarescat nefariè & propè dixerim sceleratè istos mecum agere, dũ maledicis & virulentis scriptis inuidiã mihi & laboribus meis facere nituntur. Id quod ita magno cum affectu, tamque pertinace animo agunt, vt tanquam rabie correpti canes, sit illis ira aduersus innocentiam, perciti latratibus & morsu, aut sicut tu prudenter dixisti, etiam calcibus tanquam asini quidam me impetant. Atque vtinam quanto strepitu spiritutuque prouoluunt criminationum maledictorumque suorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut saltem probabilibus veritati patrocinari si non possent, niterentur saltem, æquiore certè animo acciperemus etiam ea, quę contra nostram sententiam afferrentur. Sapienter tu quidem & amicissimè præcipis, ne patiar à Borussi, vel aliorum quorumcunque maledictis, ac insectationibus à meo me dimoueri instituto, verùm ego ita vitam meam iampridem institui, vt nihil mihi magnopere metuendum existimarem, quod quidem à culpa absit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, vt à iuuanda meis studijs posteritate, nullis calumnijs, nullis latratibus me auertere sinam. Etenim si pulchrum est (vt aiunt) laudari à laudato viro, putarim quidem à perditissimis nebulonibus & impudentissimis Sycophantis laudari, prudentem virum nemi nem optare, quùm id hominum, genus laudare nesciat, nisi asinos sui similes. Imò verò ab ijsdem si vituperentur studiosi, & de Republica bene meriti, maximo id illis semper esse honori existimaui, cum huiuscemodi insidiatorũ cõsilia, nihil aliud moliantur, quàm virtutem opprimere, veritatemque confundere, vitium verò (si tantum possent) extollere, & mendacium fucatis sophismatibus vbicunque alere, vt præ cæteris hisce illusionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Huius factionis principem locum obtinere hoc æuo Guilandinum, quem tu vnà cum cæteris meritò vituperas, neminem iam latere censeo, qui eius in me calumnias, criminationes, conuitia, maledictaque omni sanè fœditatum genere illita, in libello illo, non ita pridem Patauij edito, perlegerunt, à quo iam omnes tam eius amici quàm inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi est, tanquam à fœtore intolerabili nares non aliter auertunt, quàm ab horribili quacunque latrina. Quàm autem, præter id quòd malus est, etiam amens sit, palàm facit infœlicissimi libelli vel titulus solus. Cùm enim eum Apologiæ nomine inscribat, tanquam refutationem eorum, quæ à me contra eum in Epistola ad Celeberrimum virum Gabrielẽ Faloppium de Bulbo Castaneo, Oloconitide, Mamyra & alijs nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, instituisset, mox instituti sui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quæ mendax inscriptio pollicebatur, sed se totum addicit conuitijs, nisi quòd obiter mihi quędam errata, centum circiter numero (vt ipse inquit) obijcit. Quod si ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc est, & dicere & facere, quæ facilè possem, tam

Laudatur Cratonis consilium.

Nebulonum Sycophantarumque munus.

Guilandinus nebulonum omniũ Princeps

angustam ei citra magnum meum negotium Europam redderem, vt vestigium in ea, quo pedem poneret, vix esset inuenturus. Sed melius est me temperare, vel iustissimæ iræ meæ. Iam verò quam leuibus armis, contra me pugnat, dum errores (vt ille ait) quosdã meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorũ scriptorũ autoritate recenset, ipse tu, mi Crato, ista considera si placet, & haud dubiè insignẽ pessimi hominis vbique impudentiam, & rei plantariæ imperitiam deprehendes, quotiescunque me erroris alicuius insimulat. Confundere me in primis duo medicamenta scribit, Folium & Malabathrum. Sed manifesti mendacij illum accusant studiosi omnes, qui mea in Dioscoridem commentaria perlegerunt, vbi Syriaci folij & Indici Malabathri, non cõfusè (vt ille mentiri non erubescit) sed apertè, & perquàm distinctè ex Plinio memini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria nascens quadam ex arbore folio cõuoluto, colore arido, ex quo oleum ad vnguẽta exprimebatur, alterum verò in India, in paludibus gigni, lentis palustris modo, Græcis Μαλάβαϑρον appellatum. Eadem præterea calumnia in Cassia, & Cinamomo me falsò insimulat, cum tàm apertè mentiri audeat, scripsisse Galenum Cinamomum transire in Cassiam, non autem Cassiam, vt ego verteram, transire in Cinamomum. Sed tam procacis nebulonis calumniam, quàm maximè destestantur Galeni ipsius verba, libro I. capite vndecimo, de Antidotis, quæ sic habent.

Guilandini obiectio in folio & Malabathro explosa.

Guilandini calumnia in Cassia & Cinnamomo confutata.

Cassiam transmutari in Cinnamomum nõ è contra contra Guilandini inscitiam.

Ἐπεὶ δὲ μεταπίπτειν εἶπον ἐκ χαλβάνης εἰς σαγαπηνὸν, ὅσον ἂν ἀφρῶδες ἐν αὐτῷ συστὰν καὶ λευκὸν ἑτοίμως ἐν ὑγρῷ λύεται, προσθεῖναι μέντοι χρὴ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μεταπτώσεως ἐκ τῆς ἀρίστης κασσίας εἰς κινάμωμον. ἐθεασάμην γὰρ ἤδη πολλάκις ὑψηλῆς καὶ εὐθαλοῦς κασσίας, ὡς εἰς θάμνου μέγεθος ἀνήκειν, ἀκρέμονάς τινὰς ἀκριβῶς ὁμοίως κινναμώμῳ, κατά τε τὴν ὄψιν, καὶ τοῦ φλοιοῦ τὴν λεπτότητα, καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ βεβαιότατα γνωρίσματα κινναμώμου διὰ τῆς γεύσεως τε καὶ ὀσφρήσεως γινόμενα, id est. Quandoquidem autem dixi transire ex Galbana in Sagapenum, quicquid illius spumosum, consistens, albumque facilè in humorẽ dissoluitur, addendum etiam hoc sermoñi est, & maximè propter similitudinem permutationis ex optima Cassia in Cinamomum. Nimirum vidi iam sæpius Cassiæ proceræ, quæque ita fœliciter excreuisset, vt ad fruticis magnitudinem perueniret, germina exquisita, planè similitudine Cinamomi, tam quo ad aspectum, quàm corticis tenuitatem, aliasque certissimas Cinamomi notas, quas tum gustu tum odoratu exploramus. Atqui longè etiam cumulatius capite xiiii. eiusdem libri idem recitauit Galenus sic inquiens. ἐστὶ δὲ ἡ κασσία πλησίον τοῦ κινναμώμου τῷ γένει, καὶ γάρ καὶ γίνεταί ποτε κινάμωμον ἐκ μεταβολῆς αὐτῆς ὥστε ὅλον μὲν ὁρᾶσθαι τὸ οἷον δένδρον ἀκριβῆ κασσίαν, ἀκρέμονας δέ τινας ἐν αὐτῷ κινναμώμῳ συνεχεῖς, τοῖς κλάδοις τῆς κασσίας εὑρίσκεσθαι: id est, Cassia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex transmutatione illius Cinamomum, adeò vt conspiciatur quidem, tota ipsa quasi arbor exquisita Cassia, germina autem quædam in ea Cinnamomi continua ipsis Cassiæ ramis reperiantur. Hæc ille. Quæ quidem qui legunt, non sine indignatione & stomacho mendacissimi hominis temeritatem exibilant, ac execrãtur, sibi certò persuadentes, diutius hunc apud Aristophanem, mimum, histrionem, parasitumque professum, quàm apud Dioscoridem & Galenum in plantaria præsertim facultate versatũ. Cæterùm quàm etiam à Poetis explodenda veniat noui huiusce interpretis sentẽtia in censendo Virburno, qui tam elato supercilio Viburnum clamat, non plantæ alicuius singularis esse nomen, sed cuiuscunque in vniuersum virgulti fruticisue proprium, ij facilè iudicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius insudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi. Sed cum frutices, virgultaque, propè innumera habeantur, spinosa, rigida, obductisque duritie ramis, nec vlla in parte obsequiosis, huiusce fabulatoris insolentia omnibus

Guilandinus magis versatus in Aristophane quàm in Dioscoride, & Galeno.

Guilandini sententia in Viburno im probata.

Viburnum arbusculam esse, non nomen cuiusque virgulti cõtra Guilandini fabulas.

mnibus palàm fit, qui nulli lentori obnoxij, ſed veritati tuendæ addicti, rigidiori vultu haſce intuentur ineptias. Quibus præ cæteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandaque inter recentiores facilè primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Græci ſermonis peritia, quàm plurimos antecellit. Is enim contra nugatoris huiuſce fabellas, eam ipſam plantam Viburnum putat, cuius nos imaginem appingi curauimus. Non ſolùm quod flexilis, ac lenta valdè omnibus ſuis partibus habeatur, ſed etiam quòd in Gallia hactenus proprium retineat nomen. Siquidem Galli arbuſculam hanc, vna tantum detrita litera, ſuo idiomate Viurna vocant.

Guilandini calumnia inſcitiaq́ue in Armenio Bolo confutata.

Atqui an Armenius bolus (de Orientali & ſelectiſsimo loquor) quo paſsim vtuntur Medici, terra ſit Sinopica, non ſine reprehenſione reſpondebit Agricola pręcellens foſsilium indagator, quippe qui tametſi hæc olim à Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, importabatur, nihilo ſecius haberi alibi etiam inquit, in aurarijs, argentarijs, ærarijs, ferrarijſque metallis, in quibus in Ilua (vt alias diximus) Tyrrheni pelagi Inſula, huiuſce rubricæ plurimum inuenitur.

Armenium Bolum, quem vocant, non eſſe Sinopicam terram contra Guilandinum

Eſt enim hæc (vt Dioſcorides inquit) grauis, denſa, ad iocinoris imaginem vergens, non autem (vt ſelectiſsimus Armenius bolus) leuis, & butyri inſtar pinguis. Vtimur & nos noſtra Sinope, quam vilem, rudemq́ue bolum Seplaſiæ appellant, ad ſanguinis profluuium, quemadmodum & Galenus vſus eſt, vbi Lemnia terra nō erat ad manus. Qua in re non obſcuras ſanè vires retinet.

Zedoariam vulgarē non eße Coſtum contra Guilandini imperitiam.

Zedoariam præterea legitimum eſſe Coſtum, vt impudens ſomniauit Guilandinus, negabunt proculdubio Dioſcorides & Galenus. Ille quidem quòd Helenij radicibus, quæ vegetæ magnæque ſunt, Coſtum adulterari ſcribat, hic verò quod pluribus in locis aſſerat Coſtum ex diſcuſſoria & adſtringente conſtare facultate, & adeò eximij fragrantiſque eſſe odoris, vt non minus ad vnguenta odoratiora paranda eius apud antiquos inualuerit vſus, quàm malabathri, amomi, caſiæ atque myrrhæ, quibus tamen tùm notis tùm facultatibus Zedoaria prorſus deſtituitur, cum potius grauiter, quàm ſuauiter oleat. Adde quòd Coſto Galenus leuiculam planè amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo ſe habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remiſsior guſtu facilè deprehendatur. Saliuncam quoque non eſſe Celticam Nardum manifeſto indicat Plinius libro XXI. quippe qui vno & eodem capite, de vtraque ſpeciatim egit, tanquam de plantis inter ſe differentibus. Nec præter id, eæ tantum ijs diſsident notis apud antiquos autores, ſed etiam natali ſolo & viribus.

Dictamnum album non eße Tragium cō tra Guilandinum.

Nec minus in cenſendo albo Dictamno, quod Dioſcoridis Tragium facit, hallùcinatus deprehenditur ſordidus hic Matthiolomaſtix, cum Tragium Dioſcoridi ſit ſemine, folio, ramis, ſingulis Lentiſco minoribus, Dictāni verò huiuſce folia, triplo Lentiſci folijs maiora habeantur. Adde ꝙ è Tragio lachryma diſtillet, quæ illita ſpicula è vulneribus eijciat. Id quod in alba Dictamno nuſquam hactenus viſum eſt.

Cneoron non eße Tymælæam neque Chamælæam contra Guilandini arrogantiā.

Cneorum, quod videat inter adulterinas Thymælææ nomenclaturas habere Dioſcoridem, quodq́ue habeat Galenus libro nono, capite tertio, de cōpoſitione medicamentorum ex Archigene καὶ κνεώρου ἣν ἔνιοι χαμαιλαίαν καλῶσι, quin etiam quòd ſcribat Plinius lib: XXIII, cap: XXI. Thymælæam aliquibus Cneſtron, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotaſſe ignorabat, non ſine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimuero, ſi tantum rei herbariæ peritiæ, quantum maledicentiæ haberet, facilè quidem nouiſſet vtrunque Theophraſti Cneoron, à Dioſcoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius.

Cneoron Theophraſti à Cneoro Dioſcoridis & Galeni differt

Theophraſto duo Cneori genera deſcripta reperio. Album quidem odoratum, & nigrum inodorum. Atqui vtrunque radice nititur grandi alteq́ue deſcendente, floretq́ue poſt æquinoctium autumni, & multo

& multo denique tempore floret, humique se spargit. Thymælæa verò Chamælæaác ambæ graueolentes sunt, grandi altaque radice haudquaquam nituntur, nec florent, nisi Vere inchoante, nec humi procumbunt. Adde quòd nigro Cneoro folia Tamaricis reddidit Theophrastus. Sed eiusmodi folia, nec Chamælææ, nec Thymælææ insunt.

Cneoron Cassiam ab Igino appellari.

De hoc albi Cneori genere meminit Plinius libro XXI. capite nono, inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Casiam appellari Igino scribit, quem postea sequutus est Gaza. De altero verò Cneoro, de quo Dioscorides & Galenus scripserunt, in quo Gnidium granum nasci ait, meminit is loco superius citato. Scribit de Gnidio grano Theophrastus statim simul ac de pipere egit, non autem, vbi tam diligenter Cneori historiam describit libro sexto, capite secundo, de plantarũ historia, vtpote, qui Gnidium granum nõ ignorabat Cneori non esse fructum.

Propria plantarum nomina pluribus conuenire plantis.

Plura autem reperio plantarum similia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephium planta per se est, ita propriè appellata, verùm & semperuiuum tertium ipsi quoque Dioscoridi Telephium appellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioscorides, Asarum Baccarem, & Asplenum Hemionium, cum tamen Parthenium, Baccharis, Hemionium aliæ per se sint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum si à peritis derideantur.

Guilandini ignorantia in censendo Ben rubro.

Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrum Mauritanorũ vnà cum vulgo esse pronuntiat, cum tamen nullis notis Ben ipsum referat. Feram tamen patienter, quæ hac in censura, de syluestri beta contra me affert, quòd eadem de re, longè magis laceret Galenum, vt Plinium seruet, qui aliorum fidem sequutus, in quampluribus deceptus est. Is enim Limonium, syluestrem Betam esse ait.

Galenus à Guilandini impugnatione defenditur.

Quô fit, vt non Galenus, neque Matthiolus, qui de Limonio satis superque scripserunt, malè herbarijs (vt ille inquit asinus) Betam syluestrem subtrahere cupiant, sed Plinius & Guilandinus, id facere nitantur. Bacciferam Sabinam si nusquam vidit, tàm summus plantarum indagator, cur Fuchsium & Matthiolum reprehendit?

Sabinam Bacciferã reperiri contra Guilandinum.

Matthiolum scio ego è Baccifero ramo, suam appinxisse Sabinam, nec vereor quin etiam Fuchsius suam quoque ex viua planta delineari curauerit. Sed huiusce tàm seueri Rhizotomi censuram inanem, infirmamque pronuntiant Auicenna, ac etiã Serapio, qui de Sabinæ baccis apertissimè meminêre, & in medicum vsum vertêre.

Guilandini Calumnia in Cedro explosa.

Porrò iam ad stuporem vsque huiusce calumniatoris insolentiam, infidelitatemque demiror, quòd mentiri non erubescat, scripsisse me Cedrum magnam bacciferam esse arborem. Hominis tam procacis mendacium deprehendunt, qui mea legerunt in Dioscoridem commentaria.

Veratrum album nõ esse Consiliginem cõtra Guilandini imperitiam.

Quid dicam etiam de huiusce blateronis in cõsiligine censura, vbi mentiri tam temerè audet? Inquit enim quinimo etiam affirmat, Plinio, Columellæ, Vegetio, Absyrtoque Veratrum album Consiliginem vocari, cum tamen horum nemo id vllibi scribat. Consiliginis radicem inquit, Plinius deploratis in Phtisi præstantissimum esse medicamentum, sed bibi debere ex aqua haberique assiduè sub lingua. Vbi autem legerit nouus hic Aesculapius albo Veratro curari posse Phtisicos, subdique id Glycyrrhizæ vice sub lingua, recitet is inter cætera, quæ refert, deliramenta. Lætetur futura posteritas tantum se medicũ habitura, qui hac consiligine tabidos ab inferis reuocet ad vitam.

Herbam Belladonnã Italicè vocatam non esse Mandragoram Theophrasti.

Solanum maius Italis herba Belladonna vocatum, Mandragoram esse Theophrasti contendit, vnica tantum racemorum nota, cum tamen, nec foliorum, nec florum, nec caulium, nec radicis vsquam meminerit Theophrastus. Non enim plantæ ex racemis tantum, vt ex auribus Asini cognosci possunt, sed alijs pluribus notis.

Guilandini Calumnia in Somnifico Solano exclusa.

Somnificum à Luca Ghino acerrimo simplicium indagatore Pisis mihi transmissum est sine flo-

ribus

ribus, crocatis baccis, folliculo obtectis, frequẽtibus caulibus, folijs plenis, malo cotoneo æmulis, & (vt Theophraſtus inquit) piloſis, & in ima parte latioribus, radice ſubalba, vt in ſicca planta idẽ aſsignat Theophraſtus, & vt Ghinus aſſerebat, ſaxoſis locis, & maritimis naſcens. Has itaq; ſi perpẽdamus notas, vanam acerrimi ſophiſtæ cenſurã, facilè è ſuis deijciemus præſidijs. Rotundũ piper Indicus iam negotiator factus, Theophraſtus Cubebam eſſe ſtatuit. Sed videat diligẽtius oportet, inuertatque piperis aceruos, ſi ad mentem reuocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotundi piperis baccas, ſubrubro adhuc putamine obductas, minimè rugoſas erui æmulas, tegmine, carneque conſtantes, (vt idem inquit Theophraſtus) ſicut laurina bacca. Cubeba enim ſuum intra putamen non carnem, ſed nucleum includit, qui longè magis amarorẽ, quã vllã reſipit acredinem. Maiori ſanè iniuria affici nõ poterat Theophraſtus, quàm illi genuinũ rotundum ſubtrahere piper, ac ſi tã notum aroma illi fuiſſet ignotũ. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, quòd is rotundũ piper facit, apud Hippocratem, reſpondebit Galenus, quẽ ille tam temerè reprobat, libro de obſcuris Hippocratis vocibus. Santala noſtri vſus, contra huiuſce conuitiatoris opinionem, Mauritanorũ eſſe Santala perpetuò crediderim, ſed aberraſſe eos in eorum temperamento, vnà cũ cæteris doctiſsimis Medicis, nõ ambigo. Quæ de Maro & Amaraco ſcripſerim, qui legerunt in meis in Dioſcoridẽ cõmentarijs, meritò hunc damnabunt calumniatorem, & omnium mendaciſsimũ promulgabunt. Fabariam, quam tã temerè Telephium non eſſe me putaſſe cenſet, ſi quis Telephij modo calidã abſterſoriamque dixerit, hunc extremo laborare ſtupore, quis non aſſerat? Hanc ſi (vt in commentarijs noſtris diximus) Telephiũ facere volumus, dicamus neceſſe eſt, hiſce facultatibus noſtrã carere Fabariam, ob cœli ſoliq; noſtri temperiem, vt de Cyrenaico Aro ſcribit Galenus. Sed Telephium Theocrito Nicandri Scholiaſtæ vocari Scorpioidem noſtram, nihil ſanè moror, quòd plantis pro regionum more diuerſiſsima ſint nomina. Sat quidem mihi eſt hanc plantã Dioſcoridis Scorpioidem adeò per omnia referre, vt nulla prorſus nota ſit, quæ reclamet. Cæterũ quantũ in cenſendis Dioſcoridis noſtri plantis valeat huiuſce Pſeudocrateuæ iudicium, quis non noſcet in cenſendo Amello. Iam ſæuientẽ in illũ Vergilium video, virgis vnà colligatis, ad eius cõpeſcendã inſcitiam. Siquidẽ cum is florem, non herbam deſcribat, ferula excipiendũ hunc eſſe putat, qui ꝓ Amelli flore, vel Chelidonij minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta ſentẽtia accipiendũ cenſet. An quiſquam, niſi ſtolidus amenſue, non videt nullã caulium ſyluam ipſamque ingentem (vt Vergilius idem ſcribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo ſaporis aſperitatem, quę in hiſce plantis nulla reperitur, quinetiã florendi tempus prætereo, ꝙ tantũ Vere ipſo inchoante floreat Primula veris, ac pariter Chelidonium illud aduentantibus ad nos hyrundinibus, Amellus verò autumni tempore, in tonſis à falce iam vallibus. Præter hæc cũ florem, non herbam deſcribat Vergilius, de foliolis illis ſeſe in toto floris ambitu circumfundentibus ſcripſiſſe neceſſe eſt, non de herbæ cuiuſuis folijs. Atqui ſanè demiror, quòd etiã vt tertiũ Amellum in medium afferret, maiorem nõ attulerit Perſicariam, quòd huic longè euidentiora, q̃; illis allatis plantis nigra illa ſtigmata in folijs videantur, vt numeroſiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterùm cum te virum doctiſsimum eſſe intelligam, cui mihi non opus ſit, hæc omnia explanare figmenta, cumq; iam ad nauſeam vſq; de his aliâs diſputauerim, plura hic Guilandini ſomnia nunc explanare non libuit, quinetiã ea potiſsimũ cauſa, ne mea ingraueſcentis iam ætatis momẽta, quæ in poſteritatis & Reipub: cõmodũm mihi cõferenda ſunt, in hiſce confutandis inanitatibus conterã. Boruſſum hunc diuina eſſe indole facilè intelligo, ꝙ non ſequi tantum naturã, ſed ei præire, non illã explicare, ſed nouã per ſeipſum condere velle videtur. Nõ dubito quin vbi ex India in Italiã redierit, modo interim elemẽta, tam ſublimẽ nobis non rapiant naturæ indagatorẽ, aliam naturã in Europam ſit allaturus, quæ inauditas plãtarũ animaliũq; transformationes nobis pariat. Verùm ſi hac duce ſuos etiam inhumaniſsimos nõ transformabit mores, non deerunt

Rotundum piper nõ eſſe Cubebam contra Guilãdini Chimeras.

Santala noſtri vſus legitima.

Fabariam non eſſe facultate Telephij.

Nicandri Scholiaſtæ Telephium quid.

Guilandini in Amello manifeſta inſcitia.

Fraxinum in Hetruria nasci ad coercendā Guilandini petulantiam.

Reipub. vindices, qui Cacodæmonē hunc ad inferos repellant. Nam & in Hetruria Fraxinum nasci scimus, quæ non tantum virium facultate, sed ligni etiā robore huiusce Borussiacæ viperæ venenū coercere potest. Egregiū verò excogitauit Symbolū, quo ad suū Oenopolium potantes alliceret. Quid.n. stultius, quid insolentius, quid deniq; inconsultius, quā vnius tantū hominis causa vniuersam in se cōcitare regionē? Et quam regionē? Hetruriam nimirū, quæ euerti se imis à fundamētis optarit potius, quā publicas iniurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorū obtrectatorūq; Coryphæum, sua è patria exulare publico montis Regij Academię decreto, quòd seditiones nonnullas excitasset. Ideo mirū nobis esse nō debet, si eo in Italiā reiecto ilico ibi plura corrūpi & malè admodū olere cœperint. Agasonē Romæ, & in Sicilia primū (vt audio) egit, quòd tāta fuerit illi penuria panis, vt aliunde sibi victū comparare nequiuerit, q̄; ex allatis è montibus suo cū asino radicibus cū quo, cū tam diu versatus sit, nulli mirū videri debet, si asini nos induerit mores. Facinorosum hominē nebuloni huic similē nunquam antea genuisse Borussiam facilè intelligo ex illius gentis bonorū doctorumq; virorum moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohæmia, ac etiā in Polonia nō parua mihi intercessit consuetudo. Inter quos sunt Valerius Fidlerus, Matthias Stoius, ambo Borussiaci Principis Medici, Ioannes VVillebrochius apud Sereniss. Ferdinādū, Archiducē Austriæ &c, collega meus, Robertus Finckius Sereniss. Reginæ Poloniæ Physicus, Bartholomæus Vuagnerus, qui in amplissima Republica Dantiscana medicinā facit, & alij pleriq;, quos partim de facie, partim ex scriptis noui. Horum doctrinā, humanitatē, pietatē, fidem, modestiam, insignēq; animi candorē, nescio quibus verbis, prout merentur, extollere debeā. Quò fit, vt credā hoc monstro patria pulso, nihil ibi posthac facinoris, fœtorisue esse reliquū. Sed ignosce obsecro mi Crato, si doloris iustissimi vehementia longius prouectus, molestias omnes animi mei, in tuū amicissimi mihi hominis sinū ita cōfidenter effudi. Leniri.n. mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cū est, cum quo quasi partiri eum, vel colloquio, vel per literas cōmodè possum. Cæterū velim tibi persuadeas me eam amicitiam, ad quā me tui primùm libelli iam sæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper scripta humanissimè ad me epistola inuitauit, sanctè quoad vixero culturum, & vbicunque occasio aliqua se dederit tuæ famæ, & commodis tuis, omni studio seruiturum, Vale.

Borußorum Doctorum laus.

Cur Guilandinus in Italiam reiectus sit.

Guilandinus Romæ Agaso factus.

THADDAEVS NEMICVS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid sint baccæ piscatoriæ, quas Germanicæ Officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

TVus erga me amor, & beneuolentia cum summa humanitate coniūcta, Doctissime Matthiole, facit vt liberius de cōmunibus nostris studijs, vel præsens, vel per literas, dū ita sors fert, tecū colloquar. Quare etsi nihil mihi possit accidere gratius, tamē q̄ tuo illi in me amori nihil adhuc reddere potuerim, præter parem beneuolentiā, & perpetuo memorē, pro tuis quāplurimis officijs erga me, voluntatem, aliquo animi angore afficior. Cui quidem, tū demū aliquid adiumēti & leuationis adferre videor, quoties mihi in conspectū propono, Deum & naturā ideo sanè te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluisse, vt haberes & occasionē benè merēdi de cæteris, & liceret etiā ex tuo abundāti & perenni doctrinę fonte, vberrimā haurire cognitionē. Id quia & mihi iā sæpe contigit, hāc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil est quod vicissim nunc à me tibi præstari possit, te rogare nō desinam, vt tantisper meū in te redamādo animū & beneuolentiā parem feras, donec maiorib. aliquando officijs, tibi eundē declarauero. Quod ad præsentes literas attinet, cur eas ad te scribā, etsi cōiectura adsequi potes, percontari me quidpiā ex te in doctrina simpliciū (nā de his potissimū inter nos colloquia, & sermones miscere solemus) tamē ne diutius te detineā, ordine rē exponā. Paucis ab hinc diebus, accessit quidā meam officinam Pharmacopæam, & petijt sibi vendi, nostro idiomate Gebulas, Officinæ Cotulas Elephantulas vocare consue-

uerunt. Et quoniã illas iã olim plenè cognoscere desiderabã, hac recordatione vetus illud desideriũ noua quadã & ardẽti cupidine vsq; eò in me exarsit, vt nõ conquiescerẽ animo, donec quid nã essent, ex te cognoscerẽ. Nam qui eas explicasset hactenus, quòd sciam, vidi neminẽ. Solus Fuchsius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putauit. Sed verisimilius fortassè est grana alicuius plantæ esse, de quo quidẽ, quæ tua sit sententia, malo potius te dicentẽ audire, quã incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquã ad capiendos pisces, ꝙ equidẽ sciã, nullius vsus erat in Medicina. Solent autẽ eas miscere cũ veteri caseo, melle & farina tritici. Inde formant globulos, seu pilulas, pisi magnitudine, quas in flumẽ, vbi pisciũ cõcursus frequẽtior fieri consueuit, proijciunt. Alij hac sequenti cõpositione vtebãtur, qua & ego dum essem adolescens delectabar, non quod tenerer studio capiẽdorum piscium, quã quòd vehemẽter admirarer artẽ & effectũ. Sic autem habet prædicta pharmaci cõpositio. Sumito Cotularũ Elephãtularum, Adipis agni, cuiusq; semiunciam, casei antiqui sescunciã, & Canabini seminis vntiam. His addito seminis Anethi, Hyosciami, cuiusq; drachmas tres, farinæ tritici drach. duas, mellis drach. sex, Caphuræ, drach. I. Hæc omnia in mortario in massam redigãtur, & fiãt inde catapotia pisi magnitudine, quæ flumini placido iniecta (ne videlicet rapidius flumẽ pisces aliò abripiat & deferat, vnde posthac tolli nõ possint) & à piscibus deuorata, paulula interiecta mora, eos infatuãt, vt hinc inde nũc in flumine discursent, nũc moueãtur in orbẽ, magna cũ voluptate adolescẽtum, Mox fatigati & iã ferè examines, in summo fluminis natãtes, reticulo piscatorio extrahũtur. Extracti subito, vel exenterantur, vel in recentẽ aquã conijciuntur, eiecta prius ex illorũ ore pilula deuorata, quę plerũq; adhuc ĩ faucibus, ex vẽtriculo fortassè eorũ reiecta, hærere solet. Pleriq; redeũt ad se, & quasi reuiuiscũt, ꝙ etiã quibusdã accidit, si fortè paulò diutius, vel in flumine relinquãtur, vel vi fluminis in aliũ locũ deferãtur. Sed piscatoribus eiusmodi captura piscium odiosa est. Itaq; qui sic pisces capere desyderãt, locũ fluminis solitariũ deligere solẽt, vbi nec à quoquã cõspici, nec in eiusmodi captura deprehendi possint. Quod verò ex illo pharmaco sic infatuãtur & extinguãtur pisces, si natura illarũ rerũ, quæ in cõmistionẽ veniũt, cõsideretur, omissis interim cotulis, nõ ægrè deprehẽdi potest. Duo .n. sunt summa & præcipua, quæ circa illã cõpositionẽ in cõsiderationẽ veniũt, quorũ alterũ est, ꝙ delectat & allicit, alterũ quod perniciẽ adfert. Quæ delectãt sunt hæc tria, farina tritici, mel & caseus. Cõstat .n. his plurimũ pisces delectari. Reliqua exitiosa sunt piscibus. Cõmiscẽtur autẽ delectabilibus ne fraus deprehendatur. Sic infecturi muscas exhibemus Arsenicũ melle mistũ. Hinc ꝓuerbiũ. Sub melle fel & venenũ. Semẽ Cannabis & Anethi calida sunt & sicca, præcipuè verò Cannabis caput ferit. Ac cotulas illas eiusdẽ esse facultatis, ac substantiæ, calidę & igneæ ipse gustus indicat. Adeps seu Seuũ sensus hebetat, & somnolentiã inducit. Cãpohra nimia frigiditate stupefacit, & Hyosciamus peculiariter exitiosus est piscibus. Habet .n. vim deleteriã & mẽtẽ maximè turbat. Itaq; nõ mirũ est, si pisces ex deuoratione talis pharmaci sic veluti inebriẽtur & pereãt. Sed ego cesso vlterius rationẽ cõpositionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentissimo examini, & acutissimo iudicio relinquo, & vt ad me de hoc toto negotio perscribas, vehementer rogo, Bene vale, & me, vt facis, ama. Pragę.

Pharmacum ad capiendos pisces.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Thaddęo Nemico à Hagek Medico, S. P. D.

Respondetur quæstioni præcedenti, & declaratur cur piscatoriæ baccæ à Germanis Pharmacopæis Cotulæ Elephantinæ sunt apellatæ.

Oni cosulas velim, quòd petitioni hactenus tuæ non respondi. Nosti enim quot quantisque sim semper negotijs occupatus, quò fit, vt non dubitem, quin tuipse meam excusaueris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas inprimis animi dotes, tùm deinde

ob multa abs te in me collata officia, adeò vt voluntas mihi non desit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correspondendi, modo pro tua de me expectatione, id tàm facilè præstare poßim. Equidē tametsi in indagāda describendaq; simp. medic. historia cōsenuerim, tamen nihil vnquā de rebus dubijs affirmare ausim. Ideoq; cū id perpetuò vitauerim, nescio sanèquo pacto in re non solū dubia, sed peregrina, & cuius historia hactenus nobis à nemine, ꝙ sciam, tradita est, aliqd certi veriq; afferre poßim. Baccas, quas Pharmacopæorum vulgus, Cotulas Elephantinas appellat, notas satis habeo, quinetiā earum vires. Sed à qua ꝓueniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cū prorsus me lateat, non est quod putes, id tibi aperire posse Matthiolū. Qui Alexandria Aegypti ad nos mercimonia conuehūt, nudas tantū baccas ferunt, quarū permultæ suis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborū modo. Id quū pridem non animaduertißem, putabam has Tithymali alicuius esse fructus, quòd Tithymalis omnibus necandi pisces certißima sit facultas. Atqui tractu temporis cū diligentius hasce baccas examinarē, nec ijs necari pisces, sed in soporem, vel stuporem agi viderē, priorē coactus sum deserere sententiā. Quo factum est, vt posthac mihi persuaserim alicuius soporiferæ stirpis illius regionis, à qua deferūtur, eas esse fructus. Non tamē dicā Somnifici solani, Dorichnij, aut Mandragoræ, quòd hoc minime compertū habeā, sed alterius fortasse plantæ, quę si non genere ijs cōparanda sit, viribus nihilo secius similibus habeatur. Sed nō desunt præclaræ eruditionis Viri in Germania, qui ab animali Elephante eas vocari putent, ꝙ in Germania perperā hæ Cotulæ Elephantinæ à Myropolis (vt puto) appellari cœperint. Scio quidē nō deesse inter hos, qui asserere non sint veriti, Elephātinas vocari, ꝙ Elephātis gratißimus sit cibus. Sed ij à veritate longè sanè aberrant, vt statim audies. Allatæ primùm sunt hæ baccę in Italiā, nullo appellatę nomine, quo factū est vt nostro Idiomate vocatæ sint à Venetis negotiatoribus Coccole di Leuante, id est baccæ orientales, Coccolæ. n. Italis, Venetisq; præsertim, nihil aliud designāt, q̃; baccas, ne aliud Leuante, quā Orientem. Hoc nomen postea in vniuersam Italiā diuulgatū est. Deinde verò cū à Germanis mercatoribus vnà cū cæteris peregrinis mercimonijs deferrētur in Germaniā, vocariq; eas audiuissent Venetijs Coccole dj Leuante, ijdē Italicā linguā sua aspera prolatione corrūpentes Cotulas dj Elephāte eas ipsas vocauêre. Quam vocem, siue nomenclationē recipiētes, subinde Pharmacopæi Cotulas Elephātinas has baccas Latinè appellare cæperūt. Nomenclationis origo tam apud Italos, q̃; apud Germanos sic habet. Nec est, ꝙ plura q̃; hęc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harū historiā (ꝙ sciuerim legerimq;) hactenus descripserit. Quantū autē ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hisce baccis rationē attinet, ad fallendos pisces, etsi de omnibus, quę in illud veniūt, medicamētis, vsq; adeò sis ratiocinatus, vt nihil ferè addi posse crediderim, ne fortasse tamē subterfugiendi laboris causa, me nil de hac re ad te scribere velle putares, si id silentio pręterirē, & ne potius assentatoris, quàm fidelis amici consiliū me sequi censeres, si tuū in hac re iudiciū præ cæteris laudarē, relinquere sanè nō possum, quominus meā, vt rogas, tibi de his aperiā sententiā. Placet sanè (vt ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caseo affers, quinetiā quæ de Canabino & Anethino semine censes, ꝙ hoc sua propria facultate somnū conciliet, illud caput feriat. Atqui dū orientalium baccarum facultates mihi ꝓpono examinādas, cū adeò soporiferas esse sciam, vt sumētes in stuporem agant, easdem sanè calidas, igneas, siccasq; habere vires, non ita facilè mihi persuadere possum. Soporiferas esse has manifesto est argumēto, quòd additis caseo tantū, & farina, ac subinde defruto, vel dulci vino exceptæ piscibusq; obiectæ, ij paulò post stupidi fiant. Nec me à mea mouet opinione amaror ille qui gustu percipitur, quiq; te nō absq; ratione calidas esse has ad credendū inducit, quod Opium, quo nihil validius est in sopore stuporeúe excitando, amaritudine longè maiori pollere videamus. Quæ quidem Amaritudo non impedit (si Galeno credimus) quominus Opium sit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara sunt Papauerum capita foliaque quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vocant,

Tithymali omnes pisces necant.

Piscatoriæ baccæ vnde afferātur.

Coccole id ē Leuante ij baccæ Orientales.

Piscatoriæ baccæ curà Germanis vocentur Cotulæ Elephātinæ.

Orientaliū baccarū facultas examinatioq;

quæ

quæ tamen omnes sua frigiditate somnum conciliant. Caphuram præterea medicamentum esse frigidissimum, & sua ingenti frigiditate sumentes stupidos reddere, vt falsa Mauritanorum inualuit opinio, haudquaquam mihi persuaserim. Namq; cum non solùm accensa vehementissimè flagret etiam in aquam proiecta, sed quòd acutissimo sit odore, & vsque adeò tenuium partium, vt nisi diligenter asseruetur facilè in auram euolet, quinetiam si mandatur, os totum excalfaciet & siccet, non est, quòd credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura nostra reperiri posse. Talis itaque cùm sit, tenuissimarumque partium referta, rectè quidem medicamentis frigidiusculis admisceri Caphuram putauerim, non refrigerandi, nec stuporis inducendi causa, sed vt crassorum medicamentorum vires secum vehat, & facilius intro ducat in corpus. Cæterùm facit nunc Caphuræ ipsius mentio, vt silere non possim, me cum ijs haudquaquàm sentire, qui sibi persuadent Caphuram bituminis esse genus. Quandoquidem, præter id, quòd scribat apertissimè Serapio, hanc ingentissimæ arboris esse resinam, & eius historiam pluribus diligentissimè prosequatur, si ponatur in distillatorio vase, nec oleum, nec aquam mittit, sed hydrargyri modo ad vasis cacumen ascendens, ibi candidior, nitidior, selectiorque cohæret. Id quod nullum præstat bituminum genus, siquidem hæc omnia artificio & igne facilè in oleum vertuntur. His paucis meam de orientalibus Baccis sententiam audisti, quinetiam de medicamentis ijs admiscendis, nec plura nunc sese offerunt, quæ tuis petitionibus accomodare possim. Hæc si probaueris, lætabor sanè plurimum. Sin minus, ea boni consulas, opto, tanquam à me syncerissimè prolata. Nec velim, ob id desistas de alijs etiam ad me scribere, vbi tibi sese aliqua offerat occasio. Nam eo gratius nihil mihi vnquam præstare poteris. Vale. Pragæ.

Caphuram non esse frigidam cõtra Mauritanos.

Caphura cur frigidis misceatur medicamentis.

Caphuram non eße genus aliquod bituminis.

GEORGIVS A TVRRI COMES & Liber Baro. Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

NVper Matthiole doctissime, Praga cum Parente obseruandissimo, Goritiam incolumis redij, vbi quùm aliquandiu commorati essemus, tandem Pater ipse, vt grauissimum animi dolorem, quẽ ex tam recenti iactura (vt nosti) accepimus, cũ vt publicas, tũ priuatas occupationes, aliqua ex parte rusticatione leniret, Rubiam se contulit, cum quo ipse etiam sum profectus. Illic postquàm villę amœnitatem, cœli temperiem, illiusque rerum omnium opportunitatem, ac quantas tùm voluptates, tùm fructus & vtilitates, res rustica secũ afferat, paulò accuratius mecum ipse cogitassem, planè illorum explodendam esse sententiam cognoui, qui vrbanis quæstibus addicti, agriculturam damnant, eosq; sordidos, & minus liberales existimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis ciuilibus molestijs, omnibus cupiditatibus soluti, ruri vitam agant. Constat enim antiqua illa florentissima Romanorum ætate summos viros, qui ad gubernacula Reipub. sedere consueuerãt, in agris commorari, & Nonis tantummodo diebus, vnde etiam Nundinarum conuentus sunt vsurpati, ad res vrbanas gerendas in Vrbem per viatores euocari solitos. Neq; enim Q. Cincinato obsessi Consulis liberatori vitio vertitur, quòd ab aratro ad Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud posteritatem laudis gloriæque sunt consequuti, quòd

Agriculturam apud antiquos in magna fuiße existimatione.

Reges & Consules agricolæ.

Pyrrho ex Italia pulso, domitisq; Samnitibus, ruri, quam intra oppidorum mœnia consenescere maluerint. Quinimò Cyrus ille præstans vir ingenio, & Imperij gloria Persarum Rex, summis haud iniuria laudibus celebratur, propterea quòd incredibili solertia & diligentia suis manibus arbores conserere, easque dimetiri et ordines in quincuncem dirigere solebat, ex quo ille à Lysandro Lacedęmone summæ virtutis viro, beatus est appellatus, quoniam virtuti suę fortunam coniunctam esse cerneret. Cuius deinde exemplum secutus Diocletianus Imperio spontè sese abdicauit, atque se in dulcia rura conferens, nullis persuasionibus potuit à rure beato auelli, sed assiduè prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætissimos soles dicere consueuerat, affulgere ruris habitatoribus. Deniq;, vt alios plerosq;, prætercam, potissimum autem Carolū V. Inuictissimum Augustissimūq; Cæsarē adducam qui rebus amplissimis gestis, Imperio Regnisq; florentissimis, incredibili animi magnitudine relictis, se in lectissimum quoddam Hispaniarum Cœnobium, hortosque amœnissimos recipiens, extremos vitæ dies, consimili rusticationis genere claudere decreuit. Summi enim & præclarissimi viri animaduerterunt rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut iucundius excogitari posse. Sed hæc pluribus fortassè quàm par est, ad te virum eruditissimum, nō idcirco scripsi, quòd tibi minimè persuasum esse verear, istos vrbanarum rerum studiosos longè à veræ solidæque fœlicitatis vsu aberrare. Sed vt intelligas Parentem quoque meum non frustra rei rusticæ summa delectatione duci, qui non modo villam hanc satis amplis ad vsum & habitationem ædifitijs, verumetiam amplissimo leporario & amœnissimo pomario ad voluptatē exornare instituit, in quo iam varia sunt arborum semina consita, in quibus Amygdalarum, malorumque diuersi generis surculos inserendos curauit, quæ nunc mira iucunditate in singularem proceritatem adolescere videntur. Itaque ex eorum aspectu non modica oblectatione afficior, frequenterq; nouum ingredior pomarium, ex arbuscularum tùm ordinibus, tùm viriditate summam voluptatem capiens. Verùm sicuti M. Catonem illum seniorem, non modo fructus, verumetiam vis, & natura rerum rusticarum magnopere delectabat, quoniam summa cum iucunditate considerabat, quemadmodum terra gremio mollito & subacto semē exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu suo diffunderet, atq; eliceret herbescentem ex eo viriditatem, quæ stirpium nixa fibris adolesceret, & denique frugem optatam oportuno emitteret tempore. Ita mihi euenit, vt admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex fici tantulo grano ex acino vinaceo, ex tàm paruo cupressi semine (quod tu etiam in tuis eruditissimis in Dioscoridem commentarijs es admiratus) aut alijs stirpium minutissimis seminibus, trunci ramique in tantam procreentur proceritatem, atque in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantisque omnibus varia & diuersa ratione, singulari quasi miraculo natura operetur, frugesque producat, quæ cùm ad voluptatem & alimenta humana, tùm in re medica præcipuum obtineant vsum. Quò fit, vt me plena perfectaque huius pomarij voluptate frui non posse putē, nisi non modo ea, quæ cum externè cernantur, & quotidiano percipiantur vsu, etiam à peritis agricolis disci possunt, verumetiam vires & naturam frugum ipsarum arborum, cuius cognitionem eruditissimi duntaxat viri consequi solet, exactè percipiā. Cuius rei cum incredibili tenear desiderio, neque alius occurrat, per quem huic cupiditati meæ æquè, ac per te satisfieri posse putem, has ad te dare institui, obnixè petens, vt quemadmodum iampridem luculentissimè tuis in Dioscoridem cōmentarijs

Carolus V. Romanorum Imperator.

Franciscus Turrianus Comes rei Agrariæ studiosus.

Petitio.

rijs omnium elegantißimè & copiosißimè plantarum stirpiumq; historiam es prosequutus, tantoque & ingenij acumine, & dicendi copia simplicium medicamentorum materiam illustraueris, vt iure optimo inter nostrates istius facultatis scriptores principem locum obtineas, nunc singulare studium in describendis Amygdalarum malorumque cuiuscunque generis viribus, vsu, natura, & facultate adhibeas. Quo vno officio me tibi vsque adeò deuinxeris, vt si quem fructum, aut oblectationem ex ipso Pomario percipiam, id tibi, doctißimisque scriptis tuis potißimum acceptum referam, Vale. Rubiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Illustri Comiti Georgio á Turri, S. P. D.

Tractatur de Amygdalarum, malorumq; historia & facultatibus.

Perpaucis ante diebus, Illustris Comes ad te scripseram, cum mihi tuæ literæ Goritia sunt redditæ, Iucundißimæ sanè illæ, & mihi gratißimæ, vt cui nihil optatius esset, quam de te ex te ipso aliquid tandem audire. Nã postquam Praga profectus eras, nihil de te, neque à te in eum vsque diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te isthuc vnà cum Illustri Patre sanum, hilarem, sospitemque peruenisse. Tua enim & patris tui salus quantum mihi curæ esse debeat, sciunt hîc omnes, quos minimè latet, quanta beneuolentia, ac fauore (quæ vestra est humanitas atque benignitas) me semper complexi sitis. Cæterùm, velim te scire, me sæpe Deo Optimo Maximo maximas agere gratias, quòd Illustris Patris tui me muniuerit Patrocinio, cum hinc facilè conijciam Principis beneuolentiam erga me indies non parum augeri, & inuidorum, maleuolorumque, quibus ipsa virtus, & bonorum virorum commoda stomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi summopere id, quod de Amygdalis & pomis tam humaniter à me petis, quippe quod nihil aliud vnquam magis optarim, quàm officia mea omnia in tua Illustrisque Genitoris tui conferre placita. Scribis itaque (si rectè intellexi) esse tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores consitas esse Amygdalarum Malorumque innumeras plantas. Quorum fructibus, cum plurimum delecteris, cupis per literas à me scire, non solùm quomodo ijs salubriter vesci poßis, sed vtriusque arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & si fortè eo scribendi genere non satisfaciam, quod ingenij tui præstantia & res ipsa exposcere videntur, nolim tamen, vt id mihi negligentiæ asscribas, quùm omni mea opera tibi morem gerere velim, sed si quid defuerit, id totum nostris occupationibus, vt asscribas, opto. Amygdalæ itaque nuces authorum omnium consensu, duorum sunt generũ: Dulces scilicet, quarum in cibis est vsus, & amaræ, quæ tantum medicamentis expetuntur. Dulcium item (vt obseruare poteris) plures sanè sunt species. Siquidem quędam magnæ sunt, quædam paruæ, quædam mediocres, quædam compressæ, quædã rotundiores. Item nonnullę durißimo conteguntur operimẽto, aliæ verò tam fragili, vt non solùm dentibus, sed digitis confringi poßint. Sũt itẽ quę duplici cõstãt nucleo. Quò fit, vt ꝑgeneris varietate alię alias dulcedine & suauitate superẽt. Fiũt ex amaris dulces, si stipite circumfosso, & in ima parte circumforato, defluẽs inde humor

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarum speties plures.

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

Dura Amygdalarũ putamina qua ratione fiant fragilia.

Amygdalus sterilis quomodo ferax fiat.

mor abstergatur, dimittaturque diu fluere, vel si circa radices apertas vrina, vel suillum stercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, mollesque, ex amaris dulces Amygdalas creabit, si radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequenter ingeratur. Solet plerunque etiam contingere Amygdalarum plantas, parum esse feraces, quod quidem maximè ægrè ferunt cultores. Id si fortè Amygdalis tuo in viridario viretibus accidat, facilè fructiferas reddes, si perforato arboris caudici calculum inieceris & ita librum inolescere permiseris, vt foramen concludat. Præstat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernum paxillum forti percussione inserere. Nec minus id facilè consequeris, si perforatæ terebro radici tædæ præpinguis cuneum malleo adiges.

Quot modis seratur Amygdalus.

Seritur Amygdalus viui radice, auulso etiam ramo, & nuce ipsa. Vbi autem auulso ramo tibi serenda fuerit, effossa scrobe, cacumen pro radice in terram figere iubebis, sic vt crassior lignosiorque pars sursum spectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priusquam hyems inualescat. At si nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, nisi prius liquido fimo, vel aqua mulsa nocte vna maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias.

Amygdalus facilè degenerat.

Cæterùm nihil æquè degenerat, quàm Amygdalus, ideoque aut plantam sæpius transferri, aut adultam inseri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facilimè ante maturitatem, nocetque illi plurimùm Austrinum cœlum. Sed audias rem scitu pulcherrimam.

Amygdalæ nuces quomodo inscriptæ nascantur.

Democritus posteritatis memoriæ prodidit nasci Amygdalas inscriptas, si aperto putamine quis nucleum illæsum tollat, & in eo quodlibet scribat, inuolutúque charta & iterum luto, ac suillo stercore nucleum terræ credat.

Dulces incuria amarescunt.

Amarescunt dulces Amygdalæ si primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur.

Amygdalarum facultas.

Dulces (vt Galenus inquit libro 11. de aliment. facultatibus) nihil prorsus adstringentis facultatis sortitæ sunt, sola enim extenuandi atque abstergendi vi pollent, qua tum viscera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace sputis expectorant. Oleosæ tamen ac pinguis facultatis, vt iuglandes participes sunt, cuius causa & ipsæ procedente tempore fiunt, vt illæ Oleosæ, quòd eis longè minor insit hæc qualitas, quam iuglandibus. Ex ijs sanè intelligi potest quod neque ventri subducẽdo conferũt, neq; corpus multũ nutriunt. Hęc de dulcibus Amygdalis Galenus.

Medicorum quorundam opinio explosa.

Quibus omnibus palàm fit, quàm ridenda sit eorum sententia, qui lacteum cremorem è dulcibus Amygdalis parari solitum dari minimè debere anhelosis, cęterisque pectoris & pulmonum vitijs laborantibus contendunt, quòd falsò, sibi persuadeat cremorem hunc omnino adstrictoriæ facultatis non obscurè esse participem, eo tantum argumento freti quòd magno sanè auxilio Dysentericis propinetur, minimè aduertentes, id euenire (si tamen vera referunt) non quòd vlla sit in Amygdalis (vt Galenus inquit) adstrictoria facultas, sed præter id quòd aluum non subducant (vt ipse etiam scribit) sua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimùm Dysenteria fieri solet, retundant, & intestinorum dolores mulceant.

Hinc itaque hos prorsus hallucinari Medicos facilè comperies, qui falsa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem, tussientibus, pleuriticis, anhelosis & asthmaticis contra Galeni & cæterorum probatissimorum authorum sententiam. Sed iam tu ipse iudicare poteris, quam magno duceretur errore censor clarissimus ille, qui coram te, tàm elato supercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expressum adstringenti vi non mediocri pollere & ideò in spirandi difficultate, non esse propinandum. Hæc silentio inuoluenda non duxi, nõ tamẽ (ita me Dij ament) vt mea apud te crescat authoritas, sed vt cognoscas non omnes de his rectè differere posse. Hinc itaque facilè quis intelligere poterit

Amygdalarum dulcium facultas.

Amygdalas haudquaquã adstrictoria esse facultate, nihilq; magis earũ cremore anhelosis, & quouis pectoris ac pulmonum morbo laborãtibus in cibis prodesse, cùm parum nutriant, attenuent, detergant, viscera expurgent, tùm humores è pulmone ac thorace educant ac promoueant. Præstant in cibis, quæ iam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quòd minus oleosæ substantiæ pinguedinisq; sint refertæ. Præstant item quæ tam diu frigidæ fuerint maceratæ, vt facilè delibrari queant, præsertim si cum ficubus deuorentur. Siccæ verò, quæ nullum expertæ sunt humorem longè minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effectæ, stomacho magis competunt.

Lactei cremoris vis.

Lacteus earum cremor ex Saccharo paratus gratissimus est cibus & nutritioni idoneus, concoctuq; facilis, ijs maximè vtilis, qui ardore vrinæ laborant.

Martiapanum facultas.

Auget Amygdalarum in cibis vsus genitale semen, & visum etiam acuit, præsertim si cum Saccharo deuorentur, vel in placentas conformentur ex Saccharo, quas Martiapanes vocamus.

Bellariorũ ex Amygdalis parandi ratio.

Torrefiunt etiam & in particulas dissecantur, & subinde Saccharo vel melle ad summum cocto excipiuntur, fiuntq; inde retorridæ placentæ, quæ secundis mensis commodè pro bellarijs apponuntur.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Teruntur cum amylo, tragacanthæq; lachrima & subinde lacte bubulo & Saccharo excipiuntur, miscenturque simul donec consistant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibusdam ad id effigiatis reponuntur, quousque tremulam quandam firmitatem consequantur. Tali sæpe eduliorum apparatu Principum, Heroumque mensæ exornari solent.

Offæ amygdalinæ.

Atteruntur in marmareo mortario ligneo pistillo vnà cum Saccharo, gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnam cum palato ineunt gratiam. Non desunt etiam qui huiusmodi offas tenuissima pasta circumuoluant & deinde frigant in feruenti butyro & postremo Sacchari puluerem superaddant. Adduntur integræ delibratęque congelatis iusculis, quòd non solum esu placeant, sed quòd etiam decoris addant aliquid.

Condimentum ex Amygdalis pro ferinis carnibus conciunandis.

Sumuntur vnà cum malis, & in tenues secantur partes, miscenturque iusculis, quæ ex vino vel defruto, vuis passis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in v susunt hyemali præsertim tempore.

Intinctus ex Amygdalis dulcibus.

Teruntur delibratæ & rosarum aqua perfusæ in lapideo mortario & addita mica panis ex succo aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne cocum magis quàm Medicum hîc agere videar, silentio inuoluendos duxi. Volui tamen nonnulla tibi describere, vt varijs etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis vti possis in cibis.

Amygdalarum uiridium facultas.

Virides Amygdalæ anteaquàm ligneam contrahant duritiem, si deuorentur, humida stomachi vitia emendant. Ideoque nonnullis scio esse obseruatum, conferre plurimum ad prægnantium malitiam.

Quo tempore maturitatem ostendunt.

Amygdalæ (vt Florentinus in Georgicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cùm exterior earum cortex dehiscere inceperit, quæ si muria lauentur, & candidiores euadunt, & diutius incorruptæ asseruantur ad vsum. Si autem ægrè corium exuant, paleis obrutæ continuò relaxabunt.

Amararum Amygdalarum facultas.

Amaræ (vt de his etiam aliquid tibi in mediun afferam) etsi in cibis obsonijsque nullum præstent vsum, non tamen velim vt earum arbores tuo è viridario, si fortè inibi aliquæ fuerint, tollantur, cùm plurimùm expetantur ad medicamenta.

Amygdalæ amaræ crapulam arcent.

Præsumptæ enim sex septemúe numero (vt Dioscorides, Plutarchus, & Athenęus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idq; refert idem Plutarchus apud Drusum Tiberij Cæsaris filium, quendam Medicũ commessari solitum, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminique cedebat in vini potu. Is tandem depræhensus est anteaquàm biberet quina senaúe amara comesse Amygdala, quò minus temulentia tentaretur. Porrò cùm eas deuorare ve

tuissent, nec pauxillum quidem in huiusmodi potu resistebat. Hæc tibi narranda mihi proposui, non quòd credam te adeò potationibus esse addictum, vt hoc indigeas medicamento, sed vt scias miram hanc eius facultatem, & compotasse etiam olim Romanos, perinde ac nostri compotāt Germani & cæteri ferè, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis deuoratis, quinetiam & anseres & gallinas. Sed vulpes sanari aiunt copioso frigidæ potu, quem si dimittant, proculdubio emoriuntur. Eædem tusæ & illitæ vitia cutis in facie, nempè lentigines, iontos, impetiginesq; detergunt. Menses admotæ ciūt. Illitæ fronti aut temporibus, cum aceto vel rosaceo, capitis dolores mulcent, Epinyctidas sanant ex vino, item putrescentia vlcera, & quæ in carne serpunt, quinetiam canum morsus cum melle commixtæ. Earum autem esu dolores finiuntur. Somnum conciliant & vrinam cient. Dantur vtiliter sanguinē reijcientibus, mentha & amylo additis. Præstant ad vitia renum, & pulmonum inflammationes ex aqua potæ vel in eclegmate cum terebinthi lacryma deuoratæ. Calculosis ægreq; vrinam reddentibus prosunt ex passo haustæ. Miscentur cum melle & lacte optimè, prius tusæ, danturq; subinde iocinorosis, tussientibus & coli inflāmatione affectis, quinetiam asthmaticis, purulentis, anhelosis & pleuriticis, præsertim vbi crassa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Iocinoris obstructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis crassisq; humoribus occupatas, atque etiam expurgant. Lienosos iuuant & vteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gūmi quod ex caudice prosilit, excalfacit & adstringit. Illitum cutaneas impetigines tollit, præsertim vbi aceto fuerit exceptum. Prodest potum cruentis reiectionibus. Bibitur vtiliter cum diluto vino ad veterem tussim. Haustum cum passo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hæc omnia mirificè præstabit haustum, quinque vel sex vnciarum pondere. Siquidem præstat magno iuuamento contra vuluarum & vteri dolores. Strangulatus, conuersiones, & eorundem locorum inflammationes aufert. Vitijs renum, difficultati vrinæ, suspiriosis, lienosisq; mirificè prodest. Dolores capitis, grauitatem auditus, sonos incertos, tinnitusq; discutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie, & eam erugat cum melle, cera & lilij radice, aut rosaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & vlcera capitis manantia, furfuresq; cum vino abstergit. Hoc etsi dulci Amygdalino longè sit ad omnia efficatius, illud tamen huic quandoque præfertur, cùm facilius cōmodiusq; ab omnibus sumatur, tùm etiā quod non adeò excalfaciat. Ideoq; eo frequentius vtimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc est, vt de malis aliquid etiam scribam. Quorum genera (vt Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, vt non solum eorum varia indicat forma, sed etiam sapor, quò fit, vt non omnibus vna tantum sit facultas. Alia namque austerum, alia acidum, alia dulcem habent saporem. Sunt etiam quæ mixto sint sapore, ita vt appareant & dulcia simul & austera. Habentur & alia, in quibus austeritas cum dulcedine manifestè percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba inuenies, quinetiam quæ tres simul sapores planè referant, dulcē scilicet, acidum & acerbū. Ideoq; cū sapores in malis varij sunt, varias esse etiam eorū facultates necesse est. Etenim quæ austera sunt, terrea quidem qualitate redundant, ob idq; vtiliter vsurpantur, vbi adstringere ac roborare opus est. Acida frigidum succum habent ad refrigerandū vtilem. Sed dulcia mediæ sunt temperaturæ ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignauioraq; sunt, quæ insipido habentur gustu. Hinc itaq; fit, vt varius debeat esse malorū vsus, pro saporū varietate. Vtimur quidem austeris ad ventriculi imbecillitatē, vbi affectus vel exuperante calida intēperie, vel nimia redundāte humiditate fit.

Amygdalæ amaræ vulpes, anseres & gallinas necant.

Olei ex amaris Amygdalis expressi facultas.

Malorum varia genera.

Austera.

Acida.

Dulcia.

Austerorum vsus.

Acerbis

Acidorum vsus.

Acerbis verò vbi hæc aucta admodum fuerint. Acidis vtimur cum crassum succum, qui nõ magnopere frigidus habeatur, suspicamur in ipso ventriculo esse collectum.

Dulcium odoratorũ quis vsus in cibis.

Quæ autem odoratiora, ac dulciora sunt, in cibis conuenientiora esse iudicantur, quemadmodum sunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Rosea etiam appellamus. Rosea Goritienses, & Foroiulienses Bertolina vocant, sapore gratissimo, odorata, mansuque succosa.

Mala quæ vitanda.

Cæterùm etiam optimi generis mala vitanda sunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu sunt difficilia frigidaque, tardè permeant & praui sunt succi.

Mala quæ salubriora

Quæ verò bellè matura in hyemem, & proximum ver asseruantur, cæteris salubriora habentur.

Malorum facultas.

Sed longè magis cocta, quam cruda, præsertim si ex optimo fuerint genere. Hæc non solùm sanis hominibus competunt, sed etiam ægris quandoque maximum afferunt præsidium, sed post cibum statim ipsa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & stomachum roborandum, ijs qui deiecta sunt appetentia, tardeque cibum concoquunt, quique vomitu, diarrhæa ac dysenteria infestantur. Odorata præ cæteris calidis cordis affectibus succurrunt, præsertim vbi decocta prius sub cineribus, aqua Rosarum & saccharo fuerint aspersa.

Auerrhois de Malis sententia improbatur.

Quò fit, vt nesciam qua ratione dixerit Auerrhois (sit tamen cum venia tanti Philosophi dictum) poma quæcunque pthisim procreare, quùm id nulla fieri possit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquàm censor ille Senex, opinione fortassè potius, quã ratione ductus, hac Auerrhois sententia fretus, vbi poma à cæna sumenda probaueram ad roborandum ventriculum, assumentem potius Principem læsit, quàm Matthiolum, cuius tamen autoritas, vt tu qui aderas rectè nosti, non solùm à Principe accõmodis verbis seruata est, sed etiam confirmata, quòd reiecta noua hac calumniatoris sentẽtia, post hac à pomis temperare noluerit.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quæ præcocia dulciaq; Vere maturuerint, inutilia, ac noxia sunt, bilem enim generant, neruos lędũt, & flatus pariunt. Mala omnia seminis nigritie maturitatem prę se ferunt.

Quo tempore legenda mala.

Leguntur post Aequinoctium Autumni.

Mala quomodo asseruanda.

Seruantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem separãda sunt, ne putrescentia cætera inficiant) tabulatis, substratis stramentis, loco frigido, septentrionalibus fenestris, quæ sereno die lucem accipiant patentes. Vbi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda sunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne contactu putrescant, ac etiam vt aer liberius spatiari possit.

Modus alius.

Seruantur etiam diu, vbi manu illæsa decerpantur, & marino musco inuoluantur singula.

III seruandi modus.

IIII seruandi ratio.

Conseruantur etiam si hordei, vel milij aceruis obruantur.

V. seruandi ratio.

Conduntur quoque diu, suis ramulis suspensa in fictilibus magnis, spiraculis diligenter conclusis, effracto tamẽ fundo, vt spiritus excludatur. Hoc enim modo asseruata, talia post hyemen inuenientur, qualia fuerunt condita. Seruantur etiã illæsa super suspensis cratibus suppositis, superpositisque milij, vel Panici calamis vnà cum siccis folijs.

Remedia aduersus vermes,

Vbi autem mala vermibus in arbore vitientur, illæsa posthac prodibunt, si arboris radices suillo fimo vrinæ humanæ commisto operies. Dulciora fieri affirmant, si caprinum stercus cum eadem vrina dissolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris.

Malus arbor vt fecũdior fiat.

Morbos omnes abigit Asininũ stercus aqua maceratũ, & circa arboris stipitem circumfusum. Fœcundiores redduntur arbores, si ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem strictim obduxeris, itaque permiseris, quousque mala adolescere cœperint, tunc enim soluendus circulus est, & suo tempore quotannis obducendus.

Malorum caducorũ remedia.

Si caduca sint poma, fixæ radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis sustineantur, tollanturque, quæ inutilia, & vitiosa videbuntur, hoc enim pacto reli-

Quibus in plantis malus inseri possit.

cta pleniora euadent, & arbor grauamine subleuabitur. Inseruntur Mala in syluestri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde ruberrima fiunt. Si erucæ accesserint, suffiantur arbores bitumine, pice, ac etiam sulphure, id quod non solùm hac in arbore operatur, sed etiam in cæteris. Hîc itaque habes, mi Illustris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter sese obtulerunt describenda, in quibus si tibi satisfactum esse intellexero, erit mihi tam gratum, quàm quod gratißimum, Vale.

Remedium contra erucas.

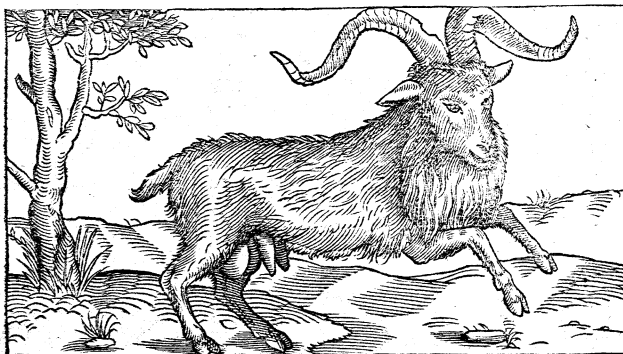
PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Gasparo Peucero Medico, S. P. D.

Agitur de Hircis quibusdam lac copiosum præbentibus.

Emineram sæpe me legisse apud Aristotelem libro tertio, capite vigesimo, de historia animalium, fuisse olim in Lemno Insula Caprum, è cuius mammis, quas geminas iuxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, vt inde colostra conficerent. Idque etiam proli masculæ Capri illius euenisse. Sed quùm hoc ostentis potius annumeret Aristoteles, adeò vt Lemnio illi pecoris domino consulenti, responderit oraculum, amplius futurum peculij incrementum, putabam quidem, id non, nisi rarißimè, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem euenire posse. Atqui nunc primùm animaduerto, hoc tam rarum non esse spectaculum, cùm vno & eodem tempore, hic in Bohemia diuersis in locis tres Hirci reperti sunt, qui suis ex vberibus lac satis copiosum reddunt. Delatus est primus,

III. Hirci in Bohemia reperti sunt, vno & eodem tempore lac præbentes.

cuius hic ad te imaginem mitto, ad Serenißimum Archiducem Principem nostrum, è cuius mammis ipse hactenus pluries lac copiosum emulsi. Nam cum, qui hoc monstriferum animal attulit, iureiurando asseueraret, lactis illius potu se Epilepticos aliquos curasse infantes, vt & ego medicamenti periculũ facere, illũ domi meæ alendũ tradidit mihi Serenißimus Princeps meus. Atq; iã certior factus sum, id proculdubio nõ esse falsum. Dedi ego lac potandũ pluribus nõ solùm infãtibus, sed etiã adolescẽtibus & adultis, quibus omnibus nõ paruũ præstitit auxiliũ, quãquã infantibus magis, q̃; cæteris. Verùm cũ sciã hircinũ iecur, è quo sanguinis totius fons emanat, comitialibus adeò esse inimicum, vt si deuoretur ab illis, illico deprehendantur,

Lac hircinum Epilepticos sanare.

hendantur, non poſſum profectò non mirari ſatis, lac ipſum è ſanguine genitum non ſolum id non efficere, ſed quod mauis eſt, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, ut hic ex eius imagine uidere poteris, vbera ante teſticulos, non longè à genitali, ut de Lemnio illo ſcribit Ariſtoteles. Sed alter, quē ante paucos dies miſit ad Sereniſs: Archiducem Illuſtris Heros Gulielmus à Roſenberg, vir quidem ut Romana origine Clariſsimus, ita virtute & liberalitate ſplendidiſsimus, eo in loco vbera non habet, ſed retro in utroque latere iuxta teſticulos, nec tantum lactis, ut ille alter, reddere uidetur. Videbimus nunc, an qui ex ijs naſcentur hædi ſuum ſequuturi ſint genus, nam plures ex ijs capræ iam in vtero habent. Hæc tanquam noua & noſtris temporibus inaudita ad te ſcribere uolui, ut cæteris iſthic Medicis & naturalis Philoſophiæ ſtudioſis illa etiam impartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas deſcribere. Plurimi enim ſunt hic homines curioſi, qui videndæ nouitatis cauſa & vbera tractarunt & Lac emulſerunt. Vale. Pragæ.

BALTHASAR KLEIN MEDIcus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conuerſum.

ETSI hactenus diſtulerim promiſsionem meam propter occupationes quaſdam, vir Clariſsime, tamen non exiſtimabis illam me obliuioni tradidiſſe. Qui enim fieri poſsit, ut Matthioli obliuiſcar, viri cùm omni genere doctrinæ tùm uirtute præſtantiſsimi? Equidem ut deſint hæc tibi (ut ſunt ſanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non poſsis, uel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuiſti. Quare maximè perſuaſum tibi eſſe cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, vnum nunc eſſe ex eorūm numero, qui tui ſunt ſtudioſiſsimi. Vtinam autem uiciſsim tibi mei ſic placuerint mores & conſuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) ut tuo iudicio, Matthioli tanti uiri amicitia dignus cenſear. Sed de his alias.

Nunc ut datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conuerſum, & carbonem annatum lapidi, dignum vtrunque admiratione & ſpectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei in te amoris & obſeruantiæ mittere, niſi tam vile eſſet. Non tamen dubito, quin tibi homini Philoſopho, futurum id ſit haud omnino ingratum. Miſiſſem aliquid mearum lucubrationum, ut tuum de ijs iudicium (quod permagnifacio) cognoſcere poſsim, ſed deſcribi non potuerunt tam ſubitò, poſthac, Deo dante, accipies. Vale Clariſsime, Chariſsimeq; Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Balthaſari Klein Medico. S, P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

HAbeo tibi gratias (mi Doctiſsime Balthaſar) nonſolum ob tuam, quam erga me oſtendis, obſeruantiam, ſed etiam ob tam rarū metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me transmiſiſti. Deinde cum me uideam abs te viro Doctiſsimo, qui Lypſenſi Academiæ annis pluribus legendo, docendoq; maximo fuiſti ornamento, tot laudibus commendari, non poſ-

non possum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac uita præclarius quispiam desiderare posset, quàm laudari à laudatis & doctißimis viris, è quorum numero te haud postremum esse, non ambigo. Noui tuum erga me amorem non vulgarem, noui animi propensionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, noui amplißimam doctrinam tuam, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de causis non solum fit, ut tua plurimum delecter amicitia & consuetudine, sed ut apertißimè cognoscam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione sim contemplatus ligni illius frustum Armenium bolum factum, non possum tibi breuiter explicare. Est enim meo iudicio, tam rarum naturæ artificium, ut ab omnibus Medicæ materiæ studiosis spectari cum admiratione poßit. Idcirco uelim intelligas tuum hoc munus longè mihi carius esse, quā si auri purißimi tantundem è tuis fodinis ad me transmisisses. Id namque intuenti mihi etiam perquàm diligenter Santali rubri frustum propemodum apparet, ubi verò dentibus experior, lapidem inuenio non admodum durum, sed qui facilè diuidi poßit, quique etiam labijs appositus, ijs inhæreat. Mira sane naturæ vis in transferendis transmutandisq; rebus. Sed hoc etiam magis mirum videtur, quòd hoc anno in quibusdam Boemię montibus, ubi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina repertus sit à fossoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facilè quisquam coniectare potest, quo pacto magna illa arbor per ducentorum passuum dimensionem tam ingens durumq; saxum penetrauerit, præsertim cùm nulla in vertice appareat rima. Oportuit sanè (si quid veri nobis imaginari licet) olim hoc saxum profundam latamq; habuisse voraginem, in quam abies illa deciderit, eandemq; subinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi esse occlusam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam crescere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium est. Verum non placet eorum opinio, qui sibi persuadent, hæc admiranda monstra in terræ cauitatibus aliquando procreare naturam. Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus vnà cum interiori materie: responderem ego, haudquaquam agens agere posse in patiente non disposito. Etenim cum in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, si cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Fossiles carbones longè antea vidi subdubitauiq;, an ex sepulto in terra ligno, an ex subterraneis lapidibus fierent. Atqui cum carbonem hunc tuum adeo lapidi adnexum videam, ut ex eodem lapide factum intelligam, mea iam omnis cessat dubitatio, quo fit ut mihi persuadeam, eodem naturæ artificio è lapidibus, uel è pingui glutinosaq; terra, fieri carbones, quo fiunt è lignis lapides, non tamen ijs dicam facultatibus, cum aliam facultatem petrificam esse intelligam, aliam verò (ut ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copiosè admodum scripsit vir doctißimus Agricola, & montes haberi crebros in Misena scribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non est quod hîc de his pluribus tecum agam, præsertimq; cum sciam huiusce metallicæ materiæ te esse peritißimum, & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, ut, si quid adhuc habes, uel in posterum fueris consequutus, quod rarum singulareue existimes, ne prætermittas, quo minus huiusce generis, aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum desiderio, ut ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, sed etiam vtilitatem mihi allaturas. Vale. Pragæ.

Mira naturæ uis in transferendis transmutandisq; rebus.

Abies in cētro saxei montis in lapidem conuersa.

Fossiles carbones.

LAV-

LAVRENTIVS SPAN A SPANOVV Medicus, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Quæritur quid ſit κυκεὼν apud Hippocratem, Quidq́ καλλίφυλλον.

PRo ea, quæ inter nos eſt haudquaquam ſimulata, familiaritate, & obuio tuo in rem Medicam ſtudio, nequaquam mihi liberum video, ut ſi quid dubij fortè obueniat, vel cælem tuam præſtantiam, vel compellare audacter nolim. Nam & amicitiæ noſtræ aliquid derogare illud videretur, & priuari doctiſſimo tuo iudicio & ſententia noſtræ profeſsionis homines per me, flagitium exiſtimo Itaque & tuo amori ac beneuolentiæ communiq́; commodo potius ſatisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotijs parcere, cuius quidem ueniam deprecari á te, qui non ſolum æquè audire iam ſed & cum iudicio reſpondere paratus es, ocioſum fore non ignoro. Recenſebo igitur, quid uelim, breuiter. Hippocrates lib. 2. de ratione victus meminit potus cuiuſdam, quem κυκεῶνα vocat, ubi ſcribit οἱ δὲ καὶ κυκεῶνα ἐξέροφεον, vnde conſtat ipſius tempore in morbis etiam acutis, hanc ſorbitionem fuiſſe in vſu, quemadmodum hodie apud noſtros ptiſana eſt. Etſi uerò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuiſſe, κυκέω enim miſceo ſignificat, tamen ex quibus conſtiterit, diuinare non poſſum, cum autor ipſe porrò nihil dicat. Nec facile perſuaderi mihi patiar, eſſe Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados λ. ſcribit, quod Hecameda,

ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ ἐικυῖα θεῇσιν
οἴνῳ πραμνείῳ ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν
κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε,

Nam vini fortis cum caſeo & alba farina mixtura, in morbis ijs, de quibus ibi agit Hippocrates, planè non competere uidetur, cum autor abſtergentia, ſputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunque coniuncta illis morbis, vini fortioris vſum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi ſtatuere poſſum. Et quia neque apud recentiores ullam certam huius mentionem fieri video (Ruelium excipio, quippe qui de natura ſtirpium lib. 2. cap. 18. ad finem Homericum tantum Cyceonem inſerit) abs te præclariſsime vir amanter & officioſè peto, ut, quid tibi conſtet, & mihi & meo nomine noſtræ facultatis ſtudioſis benignè & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoque Hippocrates VII. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cuiuſdam, cuius potus ſuppreſſam vrinam exciuerit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioſcoridem, Plinium & Theophraſtum non reperio. Ideo te quam plurimum rogatum uelim, ut tuam de hac planta exponas mihi ſententiã. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam noſtram confirmabis, ut in officiorum commutatione, quæ à me præſtari poſſunt, deuinctiſsimum tibi reddas. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Laurentio Span, à Spanovv. S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

Ametsi ocij ferè nihil mihi superſit, præter ea, quæ senectus ipsa incipit iam afferre incommoda, cum tamen ob tuam in me obseruantiam & meam erga te beneuolentiam omittere non possim, quo minus tuæ de me confidentiæ omnibus modis respondeam, cæteris posthabitis, epistolæ tuæ de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis respondebo. Sed an tibi satisfacturus sim nescio, quum Galenus antiquissimus, & grauissimus Hippocratis interpres Cyceonem propriè, & singillatim describere nequiuerit. Is enim comment: secundo super Hippocratis libro de victus ratione in morbis acutis (sicuti à te obseruatum uideo) ubi Hippocrates Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortasse factum est. Nam cum lib: & Commento sexto de morbis vulgaribus, de eo se latius tractasse sciret, non videbatur illi valdè necessarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaq; in loco, quem te haudquaquam legisse animaduerto, Medicos docet Hippocrates, dolores in vniuersum curare, ijs verbis. In doloribus proximum ventrem purgare, & sanguinis ventrem rescindere, vstio, sectio, calefactio, refrigeratio, sternutatio, stirpium humores, in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum feruefactum, acetum, Sal. Hæc ille. Quæ declarans Galenus, cum ad Cyceonem deuentum est, quē parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obstructione orientes mitiget, ex Aphorismorum interpretationibus didicistis. Nunc uerò & aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob sanguinis crassitudinem, nonnunquam ex frigidate, uobis in mentem ueniat, cum sæpius & in uentris doloribus & in dolore capitis uocato Hemicranea, meracius vinum sumptum, confestim quidem manifestè iuuisse, accedente deinde somno, in totum dolorem sustulisse videritis. Vidistis autem me, non illico ieiuno, sed assumpto cibo exhibere. At hoc loco utrunque miscuit Hppocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddam Cyceon est, quemadmodum apud Homerum didicistis: miscentibus quidem alia cum vino, commune uerò omnium vinum habentibus: fortasse uerò & cum polenta vinum miscebant, necessariò autem, & alia misceri ex hoc nomine Cyceon, ueteres significare quispiam putauerit, si eos appellationem hanc in eum sensum magis accipere iudicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum sine cibo vino uti iubens, ut opinionem meam confirmarem, multis subitò calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum ut fui veritus, magis cruciatum animaduerti. Ego profectò vinum sine cibo epotum læsum ire arbitrabar, & experientia idem testata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cum in seipsum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex utriusque mediocri mixtione, æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augescens, sine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intensa digerit. Hæc ad literā Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cycæonis ratione apud Hippocratem. Nam etsi dicat is FORTASSE VERO ET CVM POLENTA VINVM MISCEBANT, non tamen id determinatè affirmat. Nec sufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam esse, quemadmodum apud Homerum didicerunt eius discipuli, quippe quòd hic non huiusce mixturæ componendæ rationem afferat, sed de vocabuli significatione agat. Quo fit ut nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni scriptis tibi describere possim. Verum si meam de Cyceone debeam dicere sententiam, crediderim ego uarijs modis id apparasse antiquos, quod videtur etiam sensisse Galenus

Galeni de Cyceone sententia.

Cyceonis facultas.

lenus, cum dicit. MISCENTIBVS QVIDEM ALIA CVM VINO, &c. Nam quemadmodum nos in uentriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceonem noſtrum paramus ex cretico Vino, ouis, Saccharo & butyri momento, quinetiam ex pane triturato, & carnium iure incocto & addito deinde vino, ita ſanè Cyceonem ſuum paraſſe veteres haud dubitauerim, vel ex vino & ptiſana, vel ex eodem & polenta, vt Galenus ſuſpicari videtur, vel ex alijs fortaſsè edulijs, quorum vſus apud illos extitit. Nam & apud Homerum (vt tu rectè ſcribis) ex vino, caſeo & alba farina parari Cyceonem videmus. Sed minimè credendũm eſt de eo Cyceonis genere (vt rectè animaduertiſti) intellexiſſe Hippocratẽ, quòd ea mixturæ compoſitio, nullo pacto; nec in victu acutorum morborum, nec in doloribus conueniat. De Calliphyllo autem dubitauerim quidem deprauatè legi apud Hippocratem καλλίφυλλον pro καλλίφυτον, Nam Galenus eo libro, quo obſoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifeſto eſt argumento non καλλίφυλλον ſed καλλίφυτον legi debere apud Hippocratem, quẽadmodum mihi videtur legere Galenus, qui ſic habet. καλλίφυτον ὅπερ καὶ καλλίτριχον, καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeò vt credere nobis neceſſarium ſit, vel in Hippocratica lectione ſubeſſe mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunque. Galenus obſoletam hanc vocem καλλίτριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maximè Hippocraticæ doctrinæ aſſtipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti ſe prouocaſſe vrinam, ipſe ſcribit Hippocrates. Adianto enim ciendæ vrinæ non obſcura ineſt facultas. Huius etiam ſententiæ eſſe ſcio Iulium Alexandrinum Cæſareum Archiatrum, virum vt doctiſsimum, ita & iudicio ſummo præditum. Plura, quàm hæc non eſt quod à me expectes, non quòd nolim omnibus modis tibi ſatiſfacere, ſed quod neſciam quomodo meliora reperire poſsim, Vale.

Matthioli de Cyceone ſententia.

Homeri κυκεῶν.

Hippocratis locus reſtitutus.

IOANNES IORDANVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Rationem Elleboriſmi parandi ad quartanam doceri petit.

Mpudens tibi fortaſsè videbor, Doctiſsime & Excellentiſsime D. Matthiole, qui prorſus ignotus & nihil de te promeritus id à te auſim expectare, quod notiſsimis tantum & amiciſsimis tibi Medicis hactenus communicare voluiſti. Verùm fretus animi tui nunquam ſatis laudato candore, quo nõ amicis ſolùm, ſed etiam vniuerſo orbi remedia longè præſtantiſſima publicaſti, non ſum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis diſpendio præſtare poſſes, & mihi eſſet optatiſsimum ſimul & maximè neceſſarium. Equidem veterum medicorum veſtigijs inſiſtens in profligandis morbis Melancholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam ſum vſus ſatis quidem fœliciter, at non ſine aliqua ægrorum moleſtia & periculo. Quæ ambo euitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorũ monumenta, nihil tamẽ inueni, ꝙ omni ex parte tutũ Ellebori vſum efficeret.

Incidi

Incidi tandem in doctißima tua in Dioſcoridem commentaria, & legi quod admo nes de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationẽ tamen diluendi, ſeu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, ſi non eſt moleſtum, ex te intelligere valdè cupio. Quare te quàm poſſum rogo, vt mihi per hunc tabellariũ reſcribas, qua ratione, & præparatione vtaris vtroque Elleboro, & amicos tibi Medicos vti docueris, hoc vno beneficio me tibi iam pridem deuinctißimum, emolumento ex tuis doctißimis commentarijs percepto, redditurus deuinctiorem. Et ſi quid erit in hac regione, in quo tibi vſui futura ſit opera mea, eam offero promptißimam, abſque vlla prorſus exceptione. Mitto portiunculam eius plantæ, quam noſtrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his naſcitur. Vtuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea ſit, quam cap. de Aconito Dioſcoridis ſcribis ab Auicenna vocari Napellum Moyſi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην ſponte naſcentem, copioſam, radice, caudice & ſtolonibus lignoſis, folio, flore & ſemine Althææ paulò latioribus, Toto habitu, longè alia plãta videtur, quàm ea cuius picturam exhibes, capite de malua, quam ex Theophraſto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, vt vidiſti Grignanij ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus ſi quid deſyderes, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. Deus Opt. Max. doctißime & Excellentißime D. Matthiole, te diutißimè ſeruet incolumem, & ſemper ad meliora ꝓuehat, Genuæ Non. Nouembris. Anno, M. D. LIX.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Ioanni Iordano Medico, S. P. D.

Epiſtola hæc ſequens reſpondet præcedenti.

Q Vanquam te nunquam de facie noui, nec vlla hactenus mihi tecum interceßit amicitia, gratißimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex ijs cognouerim, quantũ doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua ſit erga me animi promptitudo, ac in conſequenda noſtra amicitia voluntas. Etenim nihil eſſe ſuauius in hac vita mihi ſemper perſuaſi, nihil gratius, nihil deniq; beatius, quàm optimos, ac doctos habere amicos. Noſtræ huic ſententiæ fauiſſe plurimùm Deum Opt. Max. hinc facilè conijcere poſſum, quòd non deſint quotidiè Optimi, ac doctißimi viri, qui ſua ſponte mihi, quem nunquam viderunt, ſcribant, & meam expoſcant amicitiam. Quò fit, vt nullius impudentiæ te accuſare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum ſcribas, ſed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atque etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Vt autẽ id quod à me petis conſequaris, & me hominem candidum virtutumque tuarum amantißimum cognoſcas, mitto tibi Epiſtolam huic adnexam, quam cuidam alteri medico de Elleboriſmo in quartanis propinando iam pridem ſcripſeram. Hac itaque tibi ſatisfactum iri cenſeo, nec aliud addendum fuit, niſi vt ſcias, quòd eadem ratione album etiam Elleborum præparare ſoleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam auſim. Vſus ſum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, ſero caprino macerato, additis Pæoniæ ſeminibus, Zedoaria, & Schæ

niantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam vſus ſum, nec vllum eius genus in puluerem contritum vnquam dare potandum excogitaui. Atqui velim vbi medicamentum expertus fueris, illud cæteris, quos noſti, Medicis patefacias, ne putarent fortaſsè aliqui, me id in meis non recitaſſe Commentarijs, vel auaritia, vel inuidia perſuaſum. Id enim neglige̅tia potiùs quadam prætermiſſum eſt, quàm quòd voluerim hoc medicamentum obtegere & mihi tantum aſſeruare. Vidi Antoræ ſummitates, quæ longè chariores mihi fuiſſent, ſi cum floribus & radicibus eas ad me miſiſſes. Hoc ſi poſthac feceris meam de re hac habebis ſententiã. Quandoquidem, quanquam ex vnguibus (vt aiunt) Leo cognoſci poteſt, & ego nunc non aliter ſentiam, quàm quòd hæ ſummitates eius ſint Antoræ, quam puto appellaſſe Auicennam Napellum Moyſi, nolo tamen id pro certò tibi affirmare, niſi prius integram eius plantam conſpexerim. Napelli Moyſi imaginem (ni fallor) dedi ego vnà cum Napello, ſed neſcio, quomodo Calcographorum, vel fortaſsè inuidorum cauſa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi eueniſſe video in maiori malua, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Maluæ genus arboream fuiſſe Maluam, de qua veteres ſcripſerunt, cuius rei argumento eſſe poteſt, quod id nunquam in meis affirmauerim Commentarijs. Porro nec eam, quam in Franciſcanorum monachorum cœnobio Grignanij videram, genuinam δενδρομαλάχην eſſe cenſeo, quòd ſciuerim, hanc ex hortenſi ac vulgari malua, Monachi cuiuſdam mangonio ac diligenti quadam cultura inſtar arboris excreuiſſe. Quam ſententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus ſum certior, iſthîc ſponte prouenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidiſſe. Quò fit, vt nouarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac plãta, vel eius ſemine diu deſtitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc ſi pro tua humanitate præſtiteris præter id, quòd mihi gratiſsimum feceris, non modicam fortaſsè laudem tibi comparaueris. Nam vbi primum harum ſtirpiũ imagines in meis addam Commentarijs, omnia hæc tibi tantũ accepta referam. Velim pręter hęc vt quotquot fuerint iſthîc plãtæ, quibus putas augeri poſſe Dioſcoridem noſtrum in Reipub. commodũ, eas omnes hoc anno diligenter mihi aſſeruares, quinetiã vt nullis parceres ſumptibus. Curabo enim, vt nullo tuę pecunię diſpe̅dio hoc abs te fiat, vt fuſiùs Antianus, qui tibi haſce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpiſti me amore proſequere.

Authoris excuſatio cur antea ſuum non deſcripſerit Elleboriſmum.

Antora.

Napellus Moyſi.

In Napello Moyſi titulus immutatus Calcographorum negligentia.

In Malua maiori titulus.

δενδρομαλάχη.

PETRI

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Iulio Moderato, Pharmacopæo Ariminensi. S. D.

Describuntur Ceruini fungi historia, & vires.

CVm rebus nouis te plurimum delectari sciam, Tuber quoddam subterraneum, quod hîc ceruinum Boletum Boemi vocant, cum hisce meis literis ad te mitto, Puto enim de eo te nihil vnquam audiuisse, quòd nulla apud antiquos, recentioresúe scriptores extet huiusce fungi memoria, quodq́ue reperiri non posit, nisi ijs in siluis, vbi plurimi habentur cerui, ac venatores, qui hæc naturæ secreta norunt, sed quùm hæc inaudita sint apud vos, nolim te in posterum latere ceruini fungi historiam, & vires.

Ceruini fungi historia.

Fungum itaque hunc tuberum vulgarium modo sub terra nasci affirmant venatores, vbi ceruino semine in coitu inficitur solum. Id quod plerunque fieri solet exempto è vulua genitali adhuc seminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortasè inuenire nemo posset, ni cerui ipsi locum quodam statuto anni tempore ostenderent. Scalpunt enim naturali quodam instinctu ducti anterioribus pedibus locum, vbi globosus fungus sub terra delitescit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus graui odore præsertim recenter effosus. Qui secreta hæc norunt venatores & rustici, qui syluas frequentant, loca diligenter obseruant ceruinis pedibus diducta, effossaq́ue scrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui dissectos in particulas, & filo traiectos siccant postea in vmbra, seruantq́ue in medicum vsum. His eadem ferè facies inest, quam in cœteris spectamus tuberibus, globosa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula subnigricat, carnosa verò & ipsa fungosa substantia albicat.

Ceruinus fungus virilem mentulam referens.

Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeò vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam testiculos referentes conspiciantur.

Fungi ceruini vires

Hic fungus in ciborum vsum hactenus non venit, nec eo vescuntur Boemi, sed eo ijs in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent. Siquidem ad hoc plurimum illum valere putant, & præsertim qui humani genitalis faciem refert. In quem vsum, sicci puluerem ex dulci vino propinant, drachmæ, vel sesquidrachmæ pondere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex ptisana vel muliebri lacte potũ, sed valentius id agere si longi piperis aliquid addatur. Suffitu occlusos fœminarum locos reserare tradunt, & vuluæ strangulatus auertere. Nõ desunt superstitiosæ mulierculæ, quæ ijs abutuntur in amatorijs poculis, quibusdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena, ex mero haustum, quin etiam ad venenosorum omnium morsum, nõ modo potum, sed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graueolentia, quispiam facilè iudicabit. Optarem vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum seri vel transplantari posset, et inter cœtera rara simplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viueret fungus. Sed postquã hoc nobis vetat natura, hunc siccũ tibi asseruato. Mitto tibi præter id legitimę Chalcitis, & veræ Mysis aliquot frusta, quæ vt apud vos rara, ita sanè cara tibi futura spero. Vale.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER IIII.

PETRVS ANDREAS MATthiolus Vlyſsi Aldrouando Bononienſi Medico, S. P. D.

Diſputatur an larix noſtra, ſit larix Plinij & antiquorum.

Vòd epiſtolam illam meam, quam antea ad te mĩſeram, tãtopere laudibus effers, facis id tu quidem humaniter et amicè, & ego me herculè mihi ipſi plurimùm hoc nomine gratulor, præſertim cũ Robertellij viri Doctiſsimi (vt ſcribis) iudicio, non parùm, tùm elegantiæ, tùm doctrinæ alicuius nomine probetur, id quod ipſe mihi vix perſuadeo, quando ne mihi quidem in eis ſatisfacio, qui tamen ſcripta mea, qualiacunque ſint, aſpernari non ſoleo. Atqui multò magis tuo nomine gaudeo, quòd meis argumentis perſuaſus, iam de Picea & Pino in aliam tranſieris opinionem, adeò vt tecum ipſe ſtatueris (quæ tua eſt humanitas) vbi in publicis lectionibus, de pino & picea diſſerere tibi ſeſe offerat occaſio, meam non ſolùm auditoribus afferre ſententiam, ſed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propenſione, ſi eas tibi gratias nõ referã, quas me tibi debere non ambigo, boni conſulas velim, quòd plura nunc præſtare non valeam. Verùm vt cognoſcas, quàm promptus ſit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etſi, quæ nunc tibi à me ſcribi de Larice deſideras, factu dictuque non admodum facilia ſunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepiſti ſpem, quin omnibus modis tuæ ſatisfaciam voluntati. Quòd itaque in commẽtarijs noſtris in Dioſcoridem nulla dubitatione ſcripſi, laricem noſtram ab antiquorũ larice nihil differre, eã obrẽ rationibus nonnullis perſuaſus, dubitaſſe te ſemper affirmas, imò etiam credidiſſe videris, arborem quam laricem vocamus, illam non eſſe, de qua ſcribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæſitare, plura contra ſententiam meam in medium affers argumenta, ſic inquiens: Larix Plinij teſtimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & eius lignum non ardet, flammamque non concipit, & eius cortex læuior eſt, quàm piceæ, & ſterilis eſt. Sed larix vulgaris perpetuo non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valdè craſſum habet, & fœcunda eſt, ergo larix vulgaris, nõ eſt larix antiquorum. Maior nota & eſt ex Plinij hiſtoria, & quod non ardeat, non tum eſt apud Vitruuium. Minor propoſitio eſt etiam notiſsima, vt te non ignorare cenſeo. Nec dicere oportet erraſſe Vitruuium, Palladium & Plinium, cùm certò illis notiſsima fuerit larix. Ad hæc ſi vulgaris larix, eſſet larix antiquorum, cùm illa agaricum proferat, tàm notabile medicamentum, id ſanè non prætermiſiſſet Plinius, cum tàm diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua ſunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea ſanè ſententia (vt ſtatim audies) firma non ſint, ſequitur vt nec tua vera ſit concluſio. Inprimis autem cur Plinio credam, laricem perpetuò virere, nihil eſt, quod me moueat, tùm quod reperiam in reſiniferarum arborum hiſtoria, pluribus in locis illum ſibi ipſi contradicere

Argumenta contra Matthioli ſententiã.

Reſponſiones ad argumenta.

Plinium pluribus in locis ſibi contradicere in Reſiniferarum arborum hiſtoria.

tradicere, & satis confusè de his omnibus scribere, tùm etiam quod videam affirmasse illum, Terebintho & Tamarici folia nō decidere, cum tamen nos contrarium videamus.

Plinius notatur.

Arbores quæ perpetua coma virent.

His accedit alia etiam ratio, quæ Plinij fidem mihi maximè suspectam reddit. Siquidem is vbi eas recenset arbores, quæ perpetuo virent, Syluestrium generis, inquit, folia non decidunt Abieti, Larici, Pinastro, Iunipero, Cedro, Terebintho, Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter vtraque genera sunt, Adrachne in Græcia, & vbique Vnedo. Cæteræ verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum est) folia deperdunt. Sed hoc est falsum, cum Picea, Phyllirea, Lycium, Cistus, Myrtus, Oleaster, Thuia Sabina, Syluestris Laurus, Phellodrys, Celaster vbique perpetuo folio vireant. Cæterùm cum hæc omnia ex Theophrasto libro I. capite xv. transcribat Plinius, non deest suspitio, quin ipse πίτυν apud Theophrastum (vt plerunque id fecisse animaduertimus) Laricem verterit. Quò fit, vt hac in re nulla mihi Plinio sit adhibenda fides.

Laricem non esse debere folijs aculeatis.

Præterea, quòd antiquorum Larix folijs fuerit aculeatis, quodque eius cortex læuior sit, quàm Piceæ, non satis quidem exploratum habeo, cum Plinij ipsius testimonio, etiam contrarium probari posit, etsi fortassè, ob non intellectam Plinij lectionem, in hoc aberrauerint Ruellius, & alij docti viri.

Ruellius notatur.

Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quæ de Larice libro xvi. capite x. idem scribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim si locus ille diligentius expendatur, facilè cognoscet quispiam Grammaticus, & latinæ linguæ peritus, lectioni subesse mendam. Vt autem me vera narrare, & Laricem Plinij ipsius testimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoscas,

Plinij locus in Larice restitutus.

exponam in primis vulgatam Plinij lectionem, quam non intellexerunt viri illi doctissimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandam deesse particulam, quam si tuo addideris Plinio, statim eorum deprehenderis errorē. Plinius itaque loco prius citato (vt vulgatū legit exemplar) sic habet. Sed Picea minus alta, quam Larix: illa crassior, læuiorque cortice, folio villosior, pinguior, densior, molliorque flexu. At Piceæ rariora sicccioraque folia, & teneriora & magis algentia, totaque horridior est, & perfusa resina. Hunc itaque locum si diligenter expenderis, non magno sanè negotio cognosces Piceam, non Laricem cortice esse læuiorem, & pungentia habere folia. Nam vbi Plinius ait. Picea minus alta, quàm Larix: illa crassior, læuiorque cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammatice non ignarus, affirmabit vnquam particulam, I L L A, referri debere ad Laricem, sed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea si illa omnia, quæ sequuntur Piceæ assignaret Plinius, non fuisset illi opus per transitiuam disiunctiuamque orationem paulò post dicere. Sed Piceæ rariora, siccioraque folia. Nam hæc disiunctio manifestè demonstrat prius aliqua de Larice dixisse Plinium. At tu si uis hunc locum restituere, & omnibus reddere clariorē, ita tuum castigabis Plinium ex meo manuscripto. Illa crassior læuiorque cortice, hæc (id est Larix) folio villosior, pinguior, densior, molliorq; flexu. At Piceæ &c. Quod si non feceris, haudquanquam rectè hunc explanabis locum, nec vllum vnquā viuum illi dederis sensum, imò in pluribus sibi contradicere Plinium cognosces. Siquidem si de Picea illum loqui dices, cum ait. Illa crassior læuiorq; cortice, dicas item oportet, Piceæ historiam sequi, cum inquit, folio villosior, pinguior, dēsior, molliorque flexu. Sed quomodo fieri posit, vt ea folia, quæ prius fecerat villosiora, pinguiora, densiora, mollioraq;, illico fecerit rariora, ficciora, tenuiora & magis algentia, tibi ipse tu iudex esto. Quamobrem, si hæc omnia rectè expenderis, illico animaduertes in vulgari, vbicunq; edita sit, Plinij lectione, desiderari particulam, H AE C, non solùm ex Plinio manuscripto, sed ex prauato lectionis sen-

fu.

ſu. Quæ omnia cum vera ſint, falſum eſſe conuincunt, Laricem eſſe cortice Piceæ læuiorem & pungentia habere folia. Siquidem villoſum & ſpinoſum contrario modo ſe habent. Nam villi, pili ſunt tactu molliſsimo, qui quantum à ſpinis differant, haud te latere non ambigo. Ideoque Plinius cum ſciret Larici folia non eſſe aculeata, eadem villoſiora, pinguiora, molliora q; pilorum modo haberi ſcribit, quemadmodum in noſtra viſuntur Larice. Id quod eodem capite repetijt de Larice pariter ſcribens his verbis. Mas breuior & durior, Fœmina procerior, pinguioribus folijs & ſimplicibus atque non rigentibus. Nec velim putes dixiſſe Plinium, Fœminæ non eſſe rigentia folia, ad maris differentiam, quòd ibi, ATQVE, nil aliud ſignificet, quàm Etiam. Id eſt, etiam non rigentibus, quemadmodum in mare videmus, aliâs ſibi ipſi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis ſuperiùs rationibus. At ſi obijceres, eundem ſcripſiſſe Plinium lib. xvj. cap. xxiiij. Pino, Piceæ, Abieti, Larici, Cedro, pungentia ineſſe folia, cum hæc videam tranſcribere illum ex Theophraſto lib. j. cap. xv. de plantarum hiſtoria, nec ibi Laricis vlla fiat mentio, vereor ſanè, ne Plinius ibi Theophraſti ϖίτυν Laricem verterit, ut alijs in pleriſq; locis idem feciſſe annotauimus. Qua quidem peruerſione perſuaſus Theodorus Plinij potiùs ſequutus errores, quàm Græcam Theophraſti fidem, Theophraſtum ipſum in quàm plurimis locis peruertit. Siquidem ubi Theophraſti codex habet, Ἀκανθώδεις δὲ ἐκ τῶν ἄκρων, κατὰ τὸ τῆς πεύκης, καὶ ϖίτυος, καὶ ἐλάτης, ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoque, Laricis, Abietis, atque etiam Cedri extremitate pungentia folia inſunt. Quod etiam fecit lib. & cap. ij. de hiſtoria. Ibi enim Theophraſtus habet. οἷον ἐλάτη, ϖεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, ut Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic ſolum πίτυν Laricem inuertit, ſed lib. iiij. cap. vj. & lib. v. cap. j. & ix. cap. j. & ij. de hiſtoria. Quinetiam de cauſis lib. j. cap. xxj. & lib. v, cap. xxiiij. & lib. vj. cap. xviij. ac alijs pleriſque in locis, quæ in latino Theophraſto caſtigare poteris. Quòd autem Plinius Pinum ſœpè perperàm pro Larice acceperit, conſtat ex eo, quòd lib. xvj. cap. x. ſcripſit his verbis, Laricis morbus eſt, vt tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium eſt hoc, non Laricis. Id quod apertiſſimè comprobatur Theophraſti teſtimonio, Qui lib. iij. cap, x. de hiſtoria ſic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cum non ſolum cor, ſed etiam pars extrema caudicis in tædam tranſiuerit, tunc ſtrangulari quodammodo, quod ſpontè accidit vbertate arboris largiſsima, quoad quis coniectare poſsit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio eſt. Hactenus Theophraſtus. Id quod hic in Bohemia, ubi ingentiſsimæ Pinorum ſyluæ vbique ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco ſuperius citato ſcribit Laricem, vſtis radicibus repullulare nunquam. Picea uerò contrà. Quibus manifeſtè deprehenditur, hìc etiam perperàm Laricem pro Pinu vſurpaſſe illum. Etenim Theophraſtus eodem libro & capite nuper citato, Pinum, inquit, aduſtis radicibus nunquã regerminare, Piceam regerminare quidẽ affirmant, ut in Lesbo accidit incenſo monte Pyrrheo, qui Piceis ſcatet. Adhæc libro xxiiij. cap. vj. Laricis & Piceæ foliorũ ex aceto decoctum, dolori dentium prodeſſe ex Dioſcoride idem tranſcribit Plinius. Atqui Dioſcorides nõ ex Laricis folijs id parari medicamentũ ait, ſed ex Piceæ & Pini folijs. Sed de his aliâs fortaſſe plura. Quòd autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud reſpondendum videtur, quàm quòd, cum in huiuſce plantæ hiſtoria pluribus alioqui modis hallucinatus ſit, non videam quo pacto eius poſsim comprobare ſententiam, præſertim cum etſi ipſe affirmanter ſcribat lib. xvj. cap. xxv. Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilareſcere, Theophraſtus tamen lib. iij. cap. vj. de hiſtoria plantarum, florere Pinum & Piceã, nec negarit, nec affirmarit. Sed florere utranque apertiſsime teſtantur Boemiæ ſyluæ, ubi

Plinij locus expoſitus.

Plinius ſæpe ϖίτυν ex Theophraſto Laricem malè uertit, Theodorus notatur pluribus erratis,

Plinij errores in larice probantur.

Pinorum ſyluæ in Bohemia frequẽtiſsimæ

Pinus floret.

Plinius error notatur.

uæ, vbi floridę quotãnis inſpiciũtur Pinus odore (ut ego mihi teſtis eſſe poſſũ) haud quidẽ ingrato. Quo fit, ut Plinio mihi ſubſcribendũ non ſit, præſertim cum uideã negaſſe illũ, Populũ, Myricam, Alnum haudquaquam fructũ ferre, nec Bechiũ florẽ, cũ tamen hoc falſũ eſſe ſciant, non ſolũ rei plãtariæ periti, ſed coriarij ac vetulę.

Poſtremo negas Antiquorum Laricem, noſtram eſſe poſſe, quòd Plinij, Victruuij & Palladij autoritate, ſatis ſit comprobatum, Laricem non ardere, nec igne vnquam accendi. Atqui velim ut ſi Plinio perpetuò tibi credendum ſtatueris, ſtatuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, vbi igni admoueatur. Quandoquidem is lib. xvj. cap. xij. In Macedonia Laricem maſculam vrere Macedones ſcribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus iam certior fies, quàm bellè ſibi conſtiterit Plinius in Laricis hiſtoria, quamq; de ea fabuloſè ſcripſerit Victruuius, à quo Plinium transſcripſiſſe, non ambigimus.

Laricem ardere contra Plinium & Victruuium.

Cæterum quàm vana ac futili ducantur opinione, qui Victruuij ac Plinij autoritate freti, Laricem noſtram genuinam non eſſe contendunt, quòd eam facilè accendi comburiq; videant, præter Macedones, ipſa manifeſtę teſtatur ratio. Siquidem cum tã antiquorum quàm recentiorum ſcriptorum conſenſu, præſertimq; ipſius Victruuij & Plinij Larix, præpinguem, liquidam & copioſam reſinam fundat, mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quàm celerrimè accenditur & vehementiſsimè flagrat, ignari imò potius ſtolidi hominis eſt, credere Laricẽ præpinguem, reſinoſam & reſiniferam arborem, quæ (ſi Plinio credimus) facilè tabeſcit in tædam, qua nihil eſt ad ignem accendendum aptius, ignem reſpuere, cum

Lapidibus lignorum loco ad ignem qui vtantur.

lapides ipſi, qui ſui natura flammis nunquam flagrant, ubi tamen bituminoſo ſucco redundent, ut Gagates, perinde ac ligna exurantur vertanturq; in cineres. Id quod facilè teſtabuntur Flandri, Brabantij, & alij plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hiſce lapidibus ſuos perpetuò fouent ignes.

Victruuij teſtimoniũ impugnatur.

Ideoque ſi uera eſſe conſentimus, quæ narrat Victruuius de Caſtello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quòd ſcilicet iuſſu Cæſaris admotis incenſis virgarum faſciculis ac facibus, Lariceæ illæ trabes admotum reſpuerint ignẽ, dicamus id eueniſſe neceſſe eſt, non quòd Laricis materia non comburatur, ſed quod ventorum, aeris, niuium, pluuiæ & algoris iniuria quibus Alpina regio illa quocunque ferè tempore afficitur, durior ac lapidioſior facta, non ita facilè accendi potuerit, præſertim quòd omnis arborum materia, quæ ſolidior ſit, nõ illico primo ſtatim occurſu facilè accendatur. Etenim Larix ſoliditate ac duritie præ cęteris pręſtat, quæ ubi aereis illis affectibus lapidoſam quandã contraxerit naturam, & eius etiã reſina contabuerit, mirum ſanè nõ eſt, ſi non ita facilè accendatur. Ad id autem, quod ſi Larix antiquorum noſtra fuiſſet Larix, cum Agaricũ proferat, non prætermiſiſſet Plinius maximus rerũ naturalium indagator, quin de eo aliquam feciſſet mentionem, nil aliud reſpondendũ ſuccurrit, quàm quòd mihi nihil mirum ſit id prætermiſiſſe illum, cũ certò ſciã alia lõgè maiora notioraq; ab eo eſſe prætermiſſa.

Plinij in Agarico erratum.

Sed mirari potius debeo, quòd is lib. xvj. cap. viij. fuerit fabulatus, Galliarũ glandiferas maximè arbores Agaricum ferre, quod tamẽ, ut falſiſsimũ eſſe ſcimus, ita à nemine antea ſcriptũ eſſe, nõ ignoramus, ut in Cõmentarijs noſtris in Dioſcoridẽ de Larice agentes fuſiùs diximus. Nec uelim credas, huic Plinianę lectioni ſubeſſe mẽdã, quòd ſcilicet ibi coniferas, nõ glãdiferas arbores legendũ ſit,

Guilandinus.

ut impoſtor illę omniũ impudẽtiſsimus ad Roſariũ Polonũ ſcribens fabulatur & hunc Plinij locum ſe primum reſtituiſſe gloriatur, Siquidem ibi Plinius in vniuerſa illius capitis oratione de alia re non ſcribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proueniunt. Quo fit ut quum ueterator illę locum hunc Plinij haud emendarit non Plinium caſtigaſſe, Sed ipſum caſtigatione indigere iam cognoſcere poſsis. Cæterũ ſi præter hęc reliquas Laricis notas expendamus, nihil ſanè erit quod impediat, quo minus Larix noſtra nõ ſit legitima, Siquidem ſi corticem intueamur, eſt quidem is Piceæ cortice craſsior, vt Plinins inquit.

Si materiæ præstantiam, solidam eam, firmam, robustam, perpetuamque conspicie mus, & ędium & nauium fabricis aptissimam, cùm non solùm in sicco, sed in humore (vt Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inspiciamus, quinetiam si odorem experiamur, rubescere sanè nostratem Laricem, ac acri esse odore, vnà cum Plinio fatebimur. Si mansu eius quoque saporem degustemus, amaram illam cum Victruuio dicemus. Adhæc si decorticatam in flumen, vel lacum proijciemus, nõ fluitare Laricem nostram, sed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certissimum præbent indicium, nihil ab antiquorum Larice differre nostratem. His accedit arboris vasta proceritas, natale solum, & ipsa tripartita germinatio. Etenim nostra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine superat. Nascitur in mõtibus, & in vniuersa Rhœtiæ regione copiosissima habetur. Vnde ad restituendum Neumachiarium pontem Tiberius Cæsar (vt ipse testatur Plinius) ingentes Lariceas trabes aduehi curauit. Quinetiam obseruatum esse scimus ter in anno nostram Laricem germina fundere. Præter id manifesto est argumento, Laricem nostram esse genuinam, ea, quam, fundit Resina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidem hæc substantiæ consistentia, quinetiam colore, odore, saporeque nihil penitus distare videtur à Laricea Resina, de qua ipse meminit Plinius lib. xvi. cap. x. & lib. xxiiii. cap. lx. Etenim è Larice Resinam erũpere ait melleo colore atq; lentore, odore viroso, nunquam durescentem. Id quod ante ipsum dixerat Victruuius. Siquidem is Laricis resinam liquidã esse scribit, mellis Attici colore & Phthisicis vtilem. Quæ quidem notæ in nostra Laricea adeò claræ apparent, vt Thyresia cæcior dici possit, & Marpesia caute stupidior, qui hanc non nouerit Resinam esse Larignam, de qua meminêre Victruuius & Plinius. Cæterùm si cuipiam fortassè tot rationibus, tot argumentis, tot præclarissimorum autorum testimonijs satisfactum non est, consulat is etiam Galenum & eius κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. cap. xv. & lib. II. cap. I. & II. quinetiam lib. iiii. cap. xiiii. pluribus sanè modis atq; testimonijs comprobatum esse reperiet, Resinam Lariceam nostram, nihil prorsus à genuina distare, sed ipsam eandem esse, de qua idem scribit Galenus, cuius etiam æuo Terebinthinæ loco vsurpatur Larigna, vbi illa non esset ad manus. Quãobrem mirum nobis nõ sit, si posthac, vbi superioribus annis Terebinthina resina defecerat, vbiq; penè eius loco Larignæ inualuerit vsus. Sed his ita solidè aperteq; comprobatum esse arbitror, nostram & antiquorum Laricem vnam & eandem esse plãtam, vt nihil amplius hac in re nõ solùm tibi fuerit vlterius ambigendum, sed nec alijs quibusdam, nisi fortassè pertinacibus ac contentiosis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorũ agmine, qui tam temerè asseuerãt Laricẽ nostram, magnam illam esse Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cuiusq; in sacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificaq; fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, vbi hanc nostram epistolam legerint. Sed nihil est, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipsa pestilens ambitio, qua plurimùm ij ducuntur, qui, vt præ cęteris scire, ac sapere videantur, nil aliud die noctuq; moliuntur, quàm vt noui inauditiq; aliquid vel dicant, vel scribant. Quod vt consequantur fucatis sophismatibus suas adeò concinnant sententias, ac poliunt, vt studiosa iuuentus, cui hæc non ita facilè innotuit impostura, hos perditos nebulones præ cæteris euehat ac colat. Sed vbi in eorum veniunt iudicium, qui rem ipsam vbiq; exploratam habent, facilè spongia veritatis detergitur fucus & detegitur impostura. At quis tàm fuerit mente alienus, qui credat Laricem nostram Hebræorum esse Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit historiã, & quòd illa Abieti non sit absimilis, Cedrelaten appellauerit? Quam qui in monte Libano viderunt, vt Bellonius, & qui Hierosolymam ad SALVATORIS nostri tumulum peregrè proficiscuntur, non Larici similem pingunt, sed Abieti: Vnde rectè

Larignam resinam pro Terebinthina vsurpauerunt etiam antiqui.

Contra Guilandinũ.

illi nomen à Græcis deſumptum Κεδρελάτη Plinio inditum eſt, adde etiam quod huic folia perpetuò vireſcant. Talis itaque eſt peſtilens quorundam doctrina, quam cũ tractu temporis veris, ac ſolidis argumentis expugnatã, dirutam, collapſamque cernunt, nec vllis poſsint ſe tueri præſidijs illicò ferarũ more in furorẽ aguntur, more canum rabidorum latrantes & ſpumanti ore oberrãtes. Quinetiam vipereo quodã veneno perfuſi, tantùm conuitijs, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quò poſtea fit, vt dum alios læſuros ſe putant, ſe ipſos interimant, & nõ ſolùm ab inimicis, ſed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ ſuſtinendæque ſemper fuerim addictus, nihilq; mihi magis ſemper fuerit in votis, quàm Rempub. ac poſteritatem iuuare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes, conuitia, maledicta, peſtilentesq; eructationes, potiùs æquo ac forti animo ferre decreui, quàm à meo inſtituto deſiſtere. Sed ne ægrè feras obſecro, mi amãtiſsime Aldrouãde, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum eſſe integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te ſcribere præter ea, quæ de Larice diſſerui, vt vbi in hoſce incideris Sophiſtas & contentioſos Sycophantas, meum ſequaris cõſilium: Cùm probis, candidiſq; viris longè conſultius ſit, malorum omne genus experiri, quàm ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere ſtudent, ij ſanè digni ſunt, vt è medio tollantur. Interim velim, vt tibi perſuadeas, te tantum tibi de me poſſe polliceri, quantum cognoueris à me poſſe præſtari. Vale.

HIERONYMVS DONZELLINVS Medicus, ac Philoſophus, Petro Andreæ Matthiolo Sereniſs. Principis Ferdinandi, Archiducis Auſtriæ Medico, S. P. D.

Conſolatur Matthiolum aduerſus inuidos & blaterones.

CVm omnium artium is vſus ſit ac finis, vt mortalium ſaluti & commodo ſeruiant ac famulentur, earum tamen nulla ſcopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis vtitur tanquam administris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, vt quæ alioqui noxiæ & pernicioſæ erant futuræ, eius benefitio & commodæ fiant & ſalutares. Sic itaque ad Medicinam affectæ ſunt artes inferiores, vt earum ipſa veluti regina ſit cõſtituenda. At quæ nobiliores ſunt & rationem ac cõtemplationẽ magis requirunt diſciplinæ ac ſcientiæ, eius ope & auxilio ita videntur indigere, vt ſine ipſius fructu nec comparari, nec exerceri cõmodè ſatis poſsint. Cũ enim ingenij, ac Sapientiæ ſtudia bonam valetudinẽ corrumpant ac labefactent, & quòd generaliter ab Ariſtotele eſt prolatum, Vnius ſcilicet rei ortum, alterius eſſe interitum, huc etiam apertiſsimè accommodari poſsit, quis non videt ſolius artis Medicæ opera adiutos homines, in Diuinarum, atque humanarum rerum contemplatione verſari diutiùs poſſe? Et quando humanus animus, ſi perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum ſcientiam peruenire minimè poſsit, ac veriſsimum ſit illud, quòd dixit Ariſt. in ſedato, ac tranquillo animo, facilè prudẽtiam ac doctrinam imprimi & cõparari, efficatiùs hac in parte Medicina, quàm Ethica ſubuenire nobis poteſt. Si enim animi mores è corporum temperamentis, tanquã è fõtibus manant, ac oriuntur, quemadmodũ in peculiari lib. certiſsimis rationibus Galenus confirmauit, ea verò immutare ſolius Medici ſit opus, conficitur, non tantũ corporis, ſed animi quoque valetudinem à Medico tractari, quæ ſanè vtraque ad ſacra Philoſophiæ ſtudia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Ariſtotele recenſeantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi,

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Libro Ethic. I. & Reth. II.

nimi ac fortunæ bona medio in loco sunt constituta, vt cõmodiùs vtrisque suffragari possint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodũ Medicina indigeant, antea dictum est. Fortuita verò sine firma valetudine, ac robusta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi posse, satis patet, cuius certè sola Medicina opifex est, ac procreatrix. Eam itaq; non tantùm artium omnium præstantissimam, sed etiam generis humani matrem, nutricem, atq; alumnam esse, quiuis facilè potest iudicare. Cuius etsi multæ sunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus est sermo, quæ Medicam materiam describit, & à Græcis ὑλικὴ seu φαρμακευτικὴ est appellata, quam ego certè nunc multis nominibus, alijs præferendã audacter pronuntio. Hanc sanè primo inuentam, ac reliquis antiquiorem esse, Galenus est author. Vnde etiam apparet eandem cæteris destitutam vtilem esse mortalibus, cùm sine hac aliæ tamen inanem tantùm, ac inutilem notitiã nobis adferant, ac largiantur. Videmus certè multos etiamnùm solidæ Medicinæ imperitos, sola tamen auxiliorum notitia plurimos iuuare, & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium rudes, atq; ignaros, multa prestitisse in generis humani salutem, Galenus testis est luculentissimus. Quicquid verò, aut discunt, aut contemplantur Medici, hunc vnicum scopum habet, vt mẽdica materia ritè, atq; oportunè vti possint: Et digniores, ac præstantiores Medici illi semper sunt habiti, qui in medicamẽtorum sylua cùm diuites sunt, ac opulenti, tùm vires & facultates singulorũ habent perspectas, vt prudenter & cum mortalium emolumento illis vti sciant. Post longas enim speculationes, post diutinas Medicorum inter sese suis in deliberationibus concertationes, post morborum examina, post causarum, Symptomatum, signorum, indicationum, ac reliquorum, quæ legitimæ curationi sunt præmittenda, exactam inuestigationem, ad materiam ac remediorum pænu tandem recurritur, sine quo omnis conatus irritus ac studium sine fructu est futurum. Huiusce præterea Medicinæ partis ea est præstantia, vt multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum scientiam in se contineat & complectatur, quæ per se, ac sola vsuique nondum adhibita, animum perficere, atque omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad se se allicere ac delectare, quàm maximè posit. Quicquid cœlestes ac immortales illi orbes, suo ambitu & complexu circumscribunt, id totum materia est Medica. Ergo peritum Medicũ eorum nihil fugit, quæ in sublunari hoc mũdo sunt collocata. Et quamuis subiecti nobilitate, alijs Philosophię partibus, non antecellat, vtilitate tamen, rerum varietate, ac scientiæ certitudine, illis non est inferior. Ignis itaq; genera, aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium, lacuum, paludum qualitates, fossilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, fruticũ, arborum, animantium, vt piscium, auium, reptilium, quadrupedum rerumq; omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus nouit, & contemplatur, inque eo potissimùm elaborat, vt aut sola, aut simul mixta, ac variè præparata, & ad profligandos morbos oportunè adhibita, vt scitè Galenus dixit, ex ὕλης fiant βοηθήματα, quæ sanè præclaro Encomio Asclepiades insigniuit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellauit. Hanc Medicinæ partem plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentiùs, nemo exactiùs, nemo diligentiùs, quàm Dioscorides Anazarbeus, qui profectò in ea tradenda tàm præclarè est versatus, vt omnes tùm æquales suos, tùm antiquiores etiam suo lumine ita obscurarit, vt neglecta à posteris eorum monumenta situ, & squalore obducta, ac obliuioni tradita, tandem interierint. Quicquid etiam posteriores ea de re scripserunt, illi vni vltrò acceptum referunt, & summam hoc in genere laudem illi iure meritò concedunt. Vnus mihi instar omnium futurus est Galenus, qui honorificum, ac locupletissimũ illi, ijs verbis testimoniũ impertitur. Inter omnes porrò Dioscorides mihi videtur perfectissimè confecisse tractatum de medicamentorũ materia:

Libro Ethic. I. & Reth. II.

Lib: ad Thrasibulum

Lib: de Sectis.

Gale: III. Methodi.

Lib: de simplici. VI

Fuêre quidem & antiquorum, & posteriorum plures, qui aliquam Medicę materię partem, puta de animalibus, aut de plantis, aut de piscibus, aut de metallicis, ac fossilibus separatim sunt persecuti, at Dioscorides vniuersum corpus saluberrimo totius posteritatis exemplo sibi pertractandum duxit, quem postea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atq; elaborarunt, quædam etiam addiderunt, vt solet tempus, rerum omnium pater, semper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoque fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες βελτίονες. Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infœlici quodam fato fuit translata, hæc pars maius, quàm cæteræ, naufragium fecit. Id verò an ipsorum Arabum vitio, aut ex vna in aliam linguam multiplici versione contigerit, certò diuinare non possum. Illud omnino verum, medicamentorum tàm simplicium, quàm compositorum, tàm magnam cõfusionem, ac perturbationem hactenus fuisse, vt non vulgari mortalium damno hac in re sit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obscuritas, & tàm omnia ferè fuerunt perplexa, vt superiorum ætatum Medici, aut graui inscitia oppressi, errores minimè animaduerterent, aut in tanta rerum difficultate hæsitantes, ac consilij inopes, qua ratione ex vasto, ac turbulẽto illo pelago enauigarent, aut ex confusissimo illo Chao se extricarẽt, minimè intelligẽtes, omni melioris profectus spe deposita, animum desponderent, ac secundo flumine nauigãtes turpissimè se darent. Emersit verò tandem ex illis tenebris nostrum hoc sœculum, tantò superioribus excellentius, quantò ea monstra, quæ maiores nostri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi est ausum, sed manus etiam conserere, ac tandem edomare potuit, ac superare. Filum etenim inuenit, quo ex eo Labyrintho se tandem euolueret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctissime *MATTHIOLE*, cùm te vnum, eumq; summum præcipuum, ac coriphæum eruditi omnes sciant, illud tibi maximè gratulandum duxi. Tu enim heroico ac planè diuino impulsu commotus, non hanc aut illam partem, sed totam ipsam Medicorum syluam ingressus, immaneis ex ea feras eiecisti, alias cicurasti, diligenter adeò excoluisti, vt ex horrida, ac spinosa sylua, pulcherrimum atq; amœnissimum effeceris viridarium. Fuerunt alij etiam, fateor, nostra hac ætate, eius nemoris strenui cultores, quorum etsi alter altero est præstantior, te tamen vno omnes sunt inferiores, tibiq; vni palmam concedere syncero eruditorũ iudicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus nostra tempestate purioris Medicinæ instauratores, crassa quædam, ac rudia huius fabricæ lineamenta, at tu viuos colores induxisti, ac veras nobis rerum imagines repræsentas. Cæterum cùm tota materiæ Medicæ tractatio duabus præcipuè partibus absoluatur, quarum altera singulorum vires, ac facultates docet, altera verò historiam exponit, tu vtranque enarras, vt nihil prætermissum videatur. Præclarum sanè huius ædificij abs te iactum est fundamentum, cùm Dioscoridem ipsum explicandum suscepisti, ex cuius vnius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars pristinum, ac legitimum candorem recuperare potest. Nec verò ipsum tantum authorem explanas, obscura retegis, abdita patefacis, ac legitimum sensum eius verbis restituis, sed quicquid etiam à posterioribus Græcis, Arabibus & Latinis est inuentum, in tuum illum veluti thesaurum ita reponis, vt quæcunq; vllibi extant ea de re lectu digna, illîc tanquam in opere absolutissimo suis in locis aptè collocata reperiantur. Si quid præterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione est aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum sententia discedendum suades, scilicet ne rudibus, ac imperitis grauium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem sunt plurima medicamenta tàm simplicia, quàm composita, non ita pridem inuenta, quorum vsus multis adhuc est ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu inuidorum odia nihil veritus, publicæ omnium saluti consulens ex

reconditis

reconditis locis hæc in lucem profers, eorum uerò energiam & rectam vtendi rationem doces, qua certè in re & liberalis & candidi animi egregium inprimis specimem abs te editum cum summa gratiarum actione cuncti agnoscunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, si vniuersis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptusq; fuit tuus hic labor, ut non tantum Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopæi, sed omnes etiam alij, qui ab honestis studijs minimè abhorrent, tuum Dioscoridem tùm voluptatis, tùm vtilitatis causa expetant, legant, ac manibus quotidiè terant. Memini certè cum optimus vir ac diligentissimus typographus Vincentius Valgrisius Venetijs mihi narraret à prima illa editione supra triginta duo millia exemplarium hactenus fuisse diuendita & distracta, auidissimè tamen à quàm plurimis etiamnum flagitari, quasi uerò nunc primùm recens in lucem emittatur, vt facilè appareat, nostra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentiùs atq; alacriùs acceptum, in publicum prodijsse. Ne tamen tantus thesaurus solis Italis esset communis, ex Italica, in qua primò fuit scitè scriptus, lingua, nullis laboribus aut vigilijs parcens, latinum reddidisti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum, quò communius, eò perfectius atque præstantius esse, minimè ignorans. Tandem ne quid in absolutissimo opere desiderari posit, rerum ferè omnium, quas Dioscorides tractat, viuas imagines adiecisti, quarum spectaculo non tantum erudiri, sed delectari etiam homines queant. Id autem ut exactè perficeres, dici vix potest, quot labores, æstus, frigora, cœli tempestates, peregrinationes longinquas pertulisti: quot inaccessos montes ascendisti, quot ualles, Syluas, nemora peragrasti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuamq; vitam exposuisti, scilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in ijs reprehendit, qui rerũ atq; herbarum, quas ne per somniũ quidem viderunt, figuras describere aggrediuntur, quos nimirũ ridens præconibus similes facit, qui fugitiui mancipij notas ab alijs traditas publicãt, quod ipsi non modo non viderint vnquam antè, imò si coràm fortè assistat, ne agnoscant quidem. *Lib. de simplic. vij.* Quandoquidem uerò in opere eo, non solũ modo tot tantæq; molestiæ & tàm grauia incõmoda, vti diximus, erant tibi sustinenda, sed in elaborando elimandoq; potissimum, & ut ritè ederetur, curãdo, diuersissimorũ artificũ opera, diligẽtiaq; inprimis necessaria foret, diuinam hic prouidentiam, mehercle, satis admirari non possum, quæ quidẽ, ne honestissimis studijs & optimis conatibus tuis ullũ omninò obijceretur impedimentum, in tota Europa Splẽdidissimæ ac Illustrissimę Austriacę familię clientela oportunè te insinuauit, cuius singulari liberalitate adiutus benè cæpto ædificio summũ imponere colophonẽ posses. Maximã profectò lætitię causam superioribus diebus tuę mihi literę suppeditarũt, quibus pariter Inuictissimi Cęsaris Ferdinãdi & simul Illustriss. ac Generosiss. eiusdẽ Filij Mœcenatis tui, Ferdinãdi iunioris, promptã adeò atq; alacrẽ in te uoluntatẽ significasti, quorũ splẽdidissimo munere tuus iã longè magis ac magis Dioscorides fit illustrãdus. Post tot corporis labores, & tã graues ac assiduas animi curas, quid quæso superest, quã legitimus tuæ virtutis fructus, gloria immortalis? bonorũ, scilicet atq; eruditorũ Virorũ de cõsũmata tua doctrina ac uirtute cõcepta opinio, & publicus quidã omniũ hominũ plausus? Nullus quippe nũc est in omni Europa angulus, nullus in luce hominũ uiuẽs, cui nõ modò notũ sit Matthioli nomẽ, sed etiã præclarũ inprimis. Tu & uiuẽs & valens diuturna iam tot annorũ frueris laude & gloria, id quod paucissimis sanè conceditur, quò magis tibi etiam uel eo nomine est gratulandum. Dignus ante omnes profectò mihi uidêre, cui publico, non solum totius Italiæ, cuius peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ consensu aurea statua erigatur, ingenij nimirum tui & pręstãtiæ immortale monumentum. Nam si Demostheni de vnica patria benè merito id honoris grati Athenienses detulerunt,

tulerunt, quò magis illud tibi de immenso orbe optimè merito debetur? Si qui igitur sunt in hominum cœtu, ut multos esse verisimile est, (deteriorum enim rerum vberior prouentus semper est) qui de te secùs, quàm par est, aut sentiant, aut loquantur, eos ego quos terra sustineat, indignos puto, hominum pestes ac reipub. detrimenta. Eorum calumnijs ac petulantia iam dudum te vexari scio, id quod mihi accidit certè molestissimum. At quoties rem propiùs intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obscurum sanè testimonium ac pulcherrimum veluti trophæum iudico. Vna & fatalis quodammodo, doctissime Matthiole, à mundi exordio ad hæc vsque tempora, bonorum & insignium virorum sors hæc fuit. Non in eleganter sapientissimus Arist: dixit. τὰ ἐνάντια παράλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis cõspicua est insipientium ac improborum cœcitas, vitiũ, atque inscitia, quàm ubi prudentium & proborum opposita virtute ac splendore detegitur ac illustratur. Qui in deteriore sunt statu, omnes sui similes esse vellent. Noctua solis lumen ferre non potest. Hominum scelestorum colluuies ac cœca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum sentina, malorum lerna, luto ac cœno secum volutantur. Hinc odium, inuidia, calumnia, detrectatio, reliquaque animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atque honesti viri pulsari ac lacessiri solent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoueri est æquum, rationes, quibus tuum animum sustentes & consoleris, altiùs hic repetere, peropportunum duxi. Antiquissima illa est consolatio & naturæ humanæ maximè consentanea.

Lib. Rheth. III.

Similes aliorum respice casus.
Mitius ista feres.

Ouid. lib. Metamorphos:

Themist: in Sophista

Pythagoras adeò sapientia dicitur excelluisse, ut Philosophorum omnium veluti parens meritò habitus fuerit, idem tamen propter liuidos ac turbulentos homines extorris semper in aliena vixit regione, Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenses propter Gylonem aufugit. Ex Locrensibus autem non vnus duntaxat, sed omnes in eum insurrexerunt, non alia certè ratione, quam quòd tanti viri virtutem diutiùs tolerare nequiuerint, ab his itaque Tarentum exigitur. Tarentini insuper mox, tanquam grauiori aliquo onere se leuaturi in Megapontium detruserunt, vbi postquàm ad quadraginta dies cibo abstinuisset, in Musarum templo interijsse perhibetur. Quid uerò optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melyto, Anyto & Lycone cunctorum plenæ sunt hominum aures. Et profectò quid sapientibus ac bonis viris ab hominum stultitia sit expectandũ, eius vnius exemplo est patefactum. Ad hæc Platonis diuina propè ac cœlestis doctrina, quid aliud est, quàm docta religio? vt uerè olim Augustinus Platonicos, paucis demptis, fieri Christianos asseuerarit. Is tamen Philosophorum Deus ab imperita hominum turba tam indignè susceptus fuit, ut constanti fama celebretur, cum ter in Siciliam parandæ pecuniæ ac victus causa nauigasse. Cæterùm quanta perpessus sit Aristoteles, pleni sunt Græcorũ libri. Is enim etsi in humana sapientia ad miraculũ vsque erat eruditus, innumeram tamen Sophistarum scholam in se cõcitauit, qui uirulentis etiam editis orationibus (quæ Themistij tẽpestate adhuc extabant) illius existimationẽ impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit iniuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falsò accusatus in Cholcidem profugere est coactus, idque ea de causa se facere affirmauit, ne Athenienses iterum in Philosophiam peccarent. Et quamuis de Atheniensibus optimè fuerat meritus, perpetuò tamen ab eisdem exilio fuit mulctatus. Notum est, quid semel responderit, cum à quodam se fuisse conuitio affectum audiret, nempè, absentem me, si uelit, flagellis etiam cædat. Quo quidem responso obtrectationibus se fuisse obnoxium, satis declarat. Hi duo

Plato in Apolog: & in Phædro

Themistius.

Laertius.

postremi

postremi in maximorum Principum aulis sunt versati, sed quàm fœliciter antiquorum docent monumenta, non paucis enim iniurijs, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille verò apud Dionysium Syracusanum est conflictatus, à quibus tamen summos honores, ac præmia obtinere meritò debuissent. Post latas Atheniensibus sanctissimas leges, Solon diffugere est compulsus, ac pro insignis beneficij piè in patriam collocati, mercede, ab obitu, apud Salaminem eius cineres ignominiosè dispersi sunt, ac dissipati. Quantus fuit in patriæ potissimùm, & vniuersæ Græciæ salute, ac libertate asserenda Demosthenis ardor studiumque? quàm infaustus contra eius exitus? Huiuscemodi summorum virorum fortuna, locum fecit illi prouerbio: Id optimo cuique Athenis accidere solitum est. Cicero literarũ, sapientiæ atque eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium transtulit, & ob res præclarè fœliciterque gestas in Consulatu, Pater patriæ appellatus est: non multò post attamen summa iniuria pulsus, cogitur exulare: restitutus, & Parthico bello victor, dignus triumpho iudicatus truculentissimè tandem necatur. Vtinam verò meliorem fortunam expertus esset bonorum omnium nobis author Hippocrates, is, inquam, quem Pætus in illa sua ad magnum regem Artaxerxem epistola θεῖον ὑγείας πατέρα, σωτῆρα θεοπρεπέος ἐπιστήμης ἡγέμονα vocat, & à Ioue genus suum ducere affirmat: cum ille ab Artaxerxe esset vocatus, vt pestẽ in eius exercitu crudeliter grassantem sua arte curaret: recusauit barbaros Græcorum hostes infensissimos iuuare, sibi minimè licere testatus: Quare illũ rex à Cois ad necem expetiuit, quorũ etiã patrocinio periculum euasit. Quantum verò Romæ & Medicorum & Philosophorum odium, atque inuidiam sustinuerit Galenus, vnus ab eo de præcognitione inscriptus liber demonstrat, Hi cum vera Medicinæ scientia destituti essent, huius lumen nequaquam tolerabant, quando eiusdem splendore cœcutientium tenebræ omnium oculis subijcerentur. Lucrum enim, ambitionem, ac voluptates sectando, adulatoriam potius, quàm Medicam artem exercebant, quumque Galenus ob præsagia curationesque plurimas, cunctis iam esset admirabilis, ipsi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, sed Magia potius quadam, ac diuinatoria arte facta, impudentissimè calumniabantur. Verùm postquàm solida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inscitia ac improbitas nulli non innotesceret, ipse nihilominus, vbi Quintum Medicum olim Romæ nobilissimum per summã iniuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam iuuenem in arte illa apprimè exercitatum, vna cum binis famulis è vita sublatum audiuit, ab Eudemio peripatetico admonitus, veneni periculum sibi imminere, relicta illico Roma, in patriam reuertit.

Plutarchus. *Plutarchus.* *Plutarchus.* *Hippoc. in Epistola.*

IAM si quis totam antiquitatem scrutetur curiosiùs, optimos quosque, ac eruditissimos viros indignissimè habitos esse, facilimè animaduertet. Multa variaq; huiuscemodi ingratitudinis exempla suppeditant Plutarchi Paralleli diuinum illud ac præclarum opus, in quo tanquam in speculo, verissimum esse id, quod dico, perspicuè apparet. Cæterùm ne nostrum hoc sæculum honestis & egregijs viris æquius aut magis amicum, quam ætas superior existimetur, exempla aliquot proferam ex ijs, qui nostra memoria vixerunt: vt nõ minorem nunc, quàm vnquam antea, in eximia inprimis ingenia & ingenua studia, ingratitudinem atque odia exerceri, omnes clarè intelligant.

CVM nostra tempestate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ętate optimis literis deditus, ingentes opes capacis, & maximè constantis ingenij ad illustrandam Medicinã contulisset, & in Arabũ censura ac Sophistarum importuna garrulitate cũcta fœdantium, erroribus confutandis strenuam operã collocaret: tot imperitorũ hominum

hominum latratibus obnoxius fuit, vt ne eorum morsus sentiret, perpetuò cum illis fuerit pugnandum, quemadmodum in præclaris ab eo editis commentarijs ac præsertim Antisophista apparet.

IOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoque profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicæ norma delirantium turbam, minimè habuit æquiorem. Is enim stirpibus, ac præsertim Indicis, in Medicinæ vsum adoptatis, obsoleto antiquo nomine, & incerta virium potestate perobscuris, cùm eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui sibi aduersarentur. Et quanquam in eruditissimi viri iudicio docti acquiescerent, & oraculi loco apud illos eius sententia haberetur, cum tamẽ apologijs perpetuò ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hostes non defuisse est manifestum.

AT verò Matheus Curtius, cum Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, solertissima perspicacis animi vi publicè interpretaretur, Senioribus suæ ętatis Medicis, somniare videbatur. Arabum enim, ac Sophistarum glandibus assueti suauiorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac stupidi aspernabantur. Grauia igitur certamina sustinere est coactus. Et quamuis scribendo parum esset fœlix, de phlebotomia tamen ritè instituenda, commentarium edere, ad ingentem eorum, qui sibi repugnabãt Medicorũ stuporẽ excitãdũ, fuerit cũ summa necessitate cõpulsus.

IOANNIS quoque Baptistæ Montani diuina illa, quam in docendo sequebatur, methodus, quàm profusis multorũ cachinnis initiò fuerit excepta, illi norunt, qui eius tum fuerunt auditores. Sed quia cum summa eruditione inuictum illi animi robur esset, breui temporis spatio maleuolorum inuidiam superauit. Doctrinæ tamen suæ aduersarios multos & oppugnatores eum habuisse, testis ego sum locupletissimus, qui non sine eius consilio, ac voluntate, scriptis Apologijs veritatem ipsius dogmatum non semel propugnaui.

SED quid Andreas Vesalius? qui Anatomicen iam diu antea collapsam, & penè deperditam, cùm viua voce, ac manu doctissima, tùm suo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & restituit & illustrauit, cum initio in Italia, superioris tempestatis errores passim ob oculos poneret, & rectam secandi rationem publicè profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infensos.

AT passim primò lacessitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita sese defendit contra omnia aduersariorum tela, donec illi ipsi re æquius perspecta, postmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui antè ipsum validè vbique oppugnauerant, palmam tandem in ea facultate vltrò, ac lubenti animo illi concesserint. Plures interim in Italia, alijsq; regionibus viuunt, qui Vesalio adhuc obsistunt, scilicet ne Herculi desint mõstra, quibus cõficiundis magis, magisq; nomẽ eius illustretur.

AT cur ego in recensendis exemplis potissimum longior sim, quandoquidem vna & eadem perpetuaq; bonarum artium calamitas, semper fuisse comperiatur? Vnde etiam factum credo, vt non modo nostris temporibus, sed semper syncerissimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quàm sano iudicio adducti, explorata intus & in cute humana prauitate, è turba frequentiaque vulgi, ceu à valida quadã tempestate, & procella, ad solitudinis salutarem portum se receperunt. Quales profectò, quanquam promiscuæ multitudini ignoti, Dijs potissimum immortalibus amici, æqualibusque viris optimis ipsi optimi existimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neque ægrè permittunt, versutos & prauos homines, in populo gloriam admirationemque aucupari. Ex eorum albo Philosophos excellentissimos, longeque principes seuerosque admodum, & pergraues viros extitisse, complurimos, author est Cicero.

Offi. libro primo.

Tu

Tu igitur optime Matthiole, tantum abest ut tuorum aduersariorum impetu atq; inuidia debeas commoueri, quin eadem de causa præcipuè tibi gratulandum censeo. Te siquidem eximijs illis viris similem esse declarant, quos superius nominaui, quorum vestigijs tenacitèr insistens, si in eosdem scopulos incidis, minimè mihi mirum videtur. Nec verò si faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quamcunq; nauigationem mare, & secundos ex animi sententia ventos & onustas precioso auro naues tibi semper pollicereris? Nonne vndarum iactationem, tempestatum procellam, Scyllam, Charybdimq;, & his omnibus periculosius naufragium, & grauiorem Oceani fluctuantis æstibus, pyratarum latronumq; incursum subinde exhorrescas? & interdum etiam de eijciendis in mare mercibus cogitares? Sed neque illud à te est expectandum, vt communi sorte exemptus planè habeas neminem, qui tibi se opponat: neq; id postulare debes, cùm impetrari minimè possit. Omnem ætatem suos habuisse Zoilos, tibi est notissimum. Damnant tua Commentaria nonnulli, è diuerso plures sunt, qui eadem summis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis respondere & te tuaq; scripta constantissimis argumentis & re ipsa tueri potes. Vtcunq; tamen in eo certamine nullo nō tempore defuturi sunt ἀνταγώνισαι: sic attamen in hoc temetipsum consolaberis, quòd grata posteritas nullis omnino affectuum præiudicijs occupata, de rebus tuis syncerius iudicium feret. Hoc certè in statu, quo tu nunc versaris, Israelitis mihi simillimus videris, quos Sacra historia refert, post suum ex Babylone in patriam reditum, cum Hierosolymam denuò extruerent, pari difficultate laborasse: Siquidem id non vulgare fuit fortitudinis specimen, gladijs accinctos, cemētum & lapides comportare, vna manu strictum ensem vibrare, altera facere opus, trullam versare, atq; ita simul architecturę dare operam, simulq; ad prælium expeditos esse. Et tamen videmus id non obstitisse, quò minus constanter infractisq; animis pergerent in cœpto conatu, quoad tandem usq; pertinaci eorum assiduitate, hostium improbitas & rabies frangeretur. Idem profectò de te est expectandum, qui nunc altera manu intercidentem iam diu Medicinæ partem restituis, altera verò aduersariam hostium vim strenuè repellis & fortiter ijs repugnas, qui egregium ac salutare toti humano generi, hoc tuum studium impediunt ac remorantur. Porrò autem, cum ego diligentius rem considero, aduersarios tuos in duo genera partitos esse video. Quorū ij quidem & docti sunt & eruditi, nulloq; aut liuoris aut contentionis studio tecum pugnant: Sed cum idem omnino ipsis, quod tibi, propositum sit & institutum, iudicio herclè, non animi acerbitate vel odio abs te dissentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac disciplinis perpetuum hoc fuisse constat, neq; ea in re quicquam tibi accidit nouum, insolens aut inusitatum, æquo animo abs te ferendum iudico. Nil equidem aliud Galeno interprete diuinus Hippocrates voluit, cum iudicium difficile pronuntiauit. Ex qua potissimum difficultate & in Philosophia & in alijs scientijs tot sectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te esse non dubito. Et cum te natura humanum ac facilem nouerim, te vicissim erga illos, ut par est, egregiè affectum esse, æquè mihi certum est.

Lib. Esdræ 2. cap. 4.

Aphorism: primo.

Socratem ac Platonem, vti benè de se meritos præceptores summo honore Aristoteles colebat, non vna tamen in re ab ipsis apertè dissentit, quinimò eorundem amicitiam sibi sacrosanctam esse haberiq; testatus, Veritatem tamen omnibus præferendam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, salua incolumiq; necessitudine, rationibus solis tibi expugnandam relinquo. Cum altera uerò mihi est congrediendum, eiusmodi enim sunt, ut cum illis disceptare certareq; tibi putem indecorum. Vtranq; Philosophiam isti ignorant, tàm eā, quæ in naturæ contemplatione rerū versatur, quàm quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur, solo nimirum mentis furore, sola animi inconstantia, sola petulantia, sola inuidia ob tam fœlicem rerum tuarum successum, ad te lacessendum permouentur. Talis cum sit eorum conditio, ne

apud bonos & eruditos viros, sua authoritate tuam existimationem lædant aut obscurent, minimè tibi est verendum, quippe cùm perditissimi sint & Reipub. labes & maculæ, quis obsecro, nisi talpa cæcior, est futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animum inducat? Eousque enim se prodit eorum fætor, vt omnium naribus excipiatur: ab eoque omnes tanquam à Mephiti quadam, aut sentina longè diffugiant, Animos ij habent teterrimo veneno delibutos: & nigerrimo hoc, quo hæc à me literæ exarantur atramento, fœdiores, vt indignissimi sint, quorum nomina à te perstringantur, aut quibus candidissima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaque ne tantilla tibi quidem ratio, mea sententia habenda est. Vt tamen aliqua saltem ex parte leuiũ homuncionum insolentia temeraria retundatur, iam speculum illis paraui, in quo improbitatem suam manifestè ac palàm intueantur.

Ego Matthiole Candidissime, ab adolescentia vsque & bonorum præceptorum monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, ut antiquos, maximè Græcos scriptores mihi duxerim persequendos. Verùm ubi aliquando natu grandior factus, nostrum hoc sœculum non paruum doctorum hominum prouentum attulisse animaduerti: illos quoque mihi statui perlegendos, neque facti me admodùm pœnituit, quòd in eorum numero plures inueni, qui & doctrinæ & facundiæ meritò cũ ipsa antiquitate sint proximè conferendi, hosce ego omnes tuæ virtuti eruditionique luculentum testimonium dare deprehendi. Et quanquam ego antea idem de te sentiebam, non parùm tamen (ut ingenuè fatear) eorum me virorum authoritas permouit. Igitur quod me impulit, nihilominus ponderis apud alios quosuis habiturũ ratus, coniunxi doctorum, nostro æuo de tua ingenti solertia non obscura testimonia, quæ etiam (si id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cùm primùm enim in veteratorum manus peruenerint eaque viderint ac perlegerint, si quis illis reliquus est pudor, ingenium citò mutabunt. Nam cum in signis sit stultitiæ argumẽtum, à sapientibus dissentire, vt meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleborismo vtendum censui. Deinde cum in magnis laboribus ac diutinis vigilijs iam diu verseris, hoc leuamento vires tuas sustentandas ac spiritus addendos existimaui. Nam ubi classicos authores videris tàm præclarè de te & loqui, & iudicare, nonne vitiligatorum & sycophantarum morsus facilè contemnes, & alacriùs in tàm fœliciter cœpto curriculo insistendum, gloriã tibi in meta propositam propè contemplatus, minimè hæsitabis? Nec enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maximè gloria ducitur, nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorumque desiderat, præter vnicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo est, quòd in hoc tàm exiguo vitæ curriculo & tàm breui, tantis nos in laboribus exerceamus? Certè si nihil animus præsentiret in posterũ, & si quibus regionibus vitæ spatium circumscriptum est, ijsdem omnes cogitationes terminaret suas, nec tantis se laboribus frangeret, neque tot curis & vigilijs angeretur, nec toties sanè de vita ipsa dimicaret. Nunc insidet quædam in optimo quoque Virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atque admonet, non cum vitæ tẽpore esse dimittendam commemorationem nominis nostri, sed cum omni posteritate adæquandam. Scio equidem generosos animos, veramque ac genuinam Virtutem, nihil peregrinum aut extrinsecum morari, sed contentam esse seipsa, ac proinde artis Medicæ gloriam inprimis ac publicam humani generis salutem, hoc in certamine tibi fuisse propositam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere absurdum non est, scilicet, ut humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac statione discedas, in qua magno mortalium commodo diuinum consilium ac prouidentia iam dudum te collocauit. Vale.

Cic. pro Archia.

In Heautontimorumeno.

Hic

HIC HABES CANDIDISSIME Lector virorum nostra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clarissimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senensis.

Nicolaus Mutonus Mediolanensis, Medicus.

SVNT inter recentiores Victor Trincauellius, Aloysius Mundella, Lucas Ghinus, Nicolaus à S. Michaele, Augustinus Gadaldinus, Franciscus Camutius, alijq; innumeri, quos, ne tœdium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen singularis eruditionis & perspectæ diligētiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod sciam) præstantissimū, ac multis iam sœculis comprobatū Medicæ materiæ scriptorē Dioscoridem in Italicam linguam quàm elegantissimè uertit. Quo fœliciter peracto labore cōmentaria adiecit, in quibus Medicæ materiæ scientiam, cū adusq; hæc tempora in nocte densissima delituisset, tanquā interemptam, nūc primùm è caliginosis latebris in lucem reuocauit, & eam veluti alio quodam partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, vestiuit, & omni ornatu insignē reddidit. *Hæc ille in præfatione sui Serapionis.*

Præterea in suis annotationibus in thesauros Pharmacopæorum, Matthioli authoritate fretus, quāplurimos annotauit errores. Quin & in suis in Serapionē plantarum nomenclaturis Italicis à Matthiolo omnia accepta refert. *In Serap. & annotat: in thesauros.*

Vbertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porrò hoc in negotio non extemporiū dicastem egi, verùm in exprimendis simplicium facultatibus & forma Galenum sequutus sum. In priuata verò simplicium censura, eximium illū & eruditione & perspecta diligentia Matthiolum reddidi præcipuè, quùm in Dioscoride censendo hic & operam nauarit singularem atq; adeò Colophonem addiderit. *Hæc in Epistola nuncupatoria super suas annotationes in Dioscoridem,*

Item: Quod si omniū longè in tractando Dioscoride acutissimo Matthiolo Senensi credimus, verum Acorum id esse probabimus, quod officinis calamus odoratus nominatur. *Capit. de Acoro. Item:* Nec hodie Meon prouenire in Italia præcellentissimus Matthiolus ait: *Cap. de Meo: Nō modo his locis citat Matthiolū, sed alijs sanè innumeris.*

Bernhardus Dissenius Chronenburgius, Medicus Coloniensis in libro suo de compositione medicamentorum.

Opinionum controuersiam luculentèr Andreas Matthiolus Medicus in Cōmentarijs suis in Dioscoridem sustulit, dū calamū vsus quotidiani odoratum, verissimum Acorū ostendit, cuius doctrinę utpote germanæ refragari nemo debet. *Cap. de Acoro in antid. hæmagogo. Item:* Solus Andreas Matthiolus, solidè de Indica Nardo pronuntiat. *Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item:* Qui volet doctissimi Ruellij Cōmentaria, & hac ætate in plantarū scientia omniū principis Matthioli opus in Dioscoridē verset. *In dyasatirio.*

Item: Cœterū Matthiolus excellenti cōstantiq; ingenio, quā reliqui omnes authores Matricariam vocarūt, atq; alteram Dioscoridis Arthemisiam pronuntiarunt, Partheninm decernit. *In Syrupo de Arthemisia.*

Item: Manardus veram Acatiā primus putat in Italia deesse, cui summi iudicij & exquisitissimę eruditionis vir, Matthiolus Senensis subscribit. *Cap. de Acacia. Item:* Huic sentētiæ meæ adstipulatorē habeo Clarissimū Medicum, Andream Matthiolū, cuius uerba quoniā imposturā simul omnē, ac rei veritatē indicant, hic adscribere operæprecium omnino duxi. *In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.*

Item: In summa, nō quæuis alia est recipienda. Pingit eius exquisitā imaginem in

Dioſcoride ſuo Matthiolus Senenſis, vir ad unguem in arte abſolutus. *In Syrupo de Eupatorio. Capite de Bedequar.*

ITEM. Quam quidē fidem Matthiolus ſummus Medicus, & in herbarū omnimoda cognitione nemini ſecundus, comprobat. *In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.*

ITEM. Amathus Luſitanus frequētèr odioſa cōfidentia virus inuidētiæ ſuæ in clariſsimū modeſtiſsimūq; virum, Matthiolū Senenſem eructat, dum paſsim nimis intempeſtiuè huius doctrinā ſuper Cōmentarijs in Dioſcoridem editis, coarguit & inſectatur, quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignū animum & pernicioſam inuidiam oſtentat. Ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiā atq; improbam, in ſe translatam operam alienam (quod crimen eſt lōgè omniū turpiſsimum) velut è ſublimi doctis veniat deridēdus. Ecquid enim enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſsimo titulo vni Matthiolo acceptū referre debet? à quo æmulandi ſtudio diſſentit, in graues manifeſtosq; errores imprudens homo prolabitur, cuiuſmodi exemplū tùm in hac planta, tùm in Acanthio, Coronopo. Helichryſo, ac plerisq; alijs viſitur, Multò ſatius fuerat, quò doctiorē ſe æſtimaret, eò quoq; modeſtiorem præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. *In oleo Hypericonis. Capite de Carduo Benedicto.*

ITEM. Primus eius autor eſt, Petrus Andreas Matthiolus Senenſis celeberrimæ famæ Medicus, libro ſuo de curatione morbi Gallici. *In oleo ligni Guaiaci.*

ITEM. Quanquā mihi nemo hactenus extitiſſe videatur Iudex æquior, quā Andreas Matthiolus, qui libro iiij. Dioſcoridis Cap. xxxvij. eius figuram oſtēdens, Eupatoriū hoc vulgare Auicennæ eſſe indubitantèr pronuntiauit. *In Sirupo de Eupatorio.*

ITEM. Poſtremò abſolutiſsimā cenſurā ſuā edidit Matthiolus, indubitatis ipſius herbæ notis, quas impugnare contentioſi prorſus eſt ingenij, Et ſi non negauerim in vtranq; opinionem plantā rationibus quibuſdam trahi poſſe. Sed tamen reuera Phyllitis eſt decernenda, quod ille idem Matthiolus oculis ſubiectæ Hemionitidis genuina imagine demonſtrauit. Itaq; ambigere & contendere amplius deſinant, quibus veritas cordi eſt. *In Oxymelite ſplenico Pauli: Capite de Scolopendrio.*

ITEM. Neſcio quā ratione adeò acer oppugnator Meſues ſit Manardus, vir alioqui ſingulari humanitate, modeſtia, & eximia animi ſynceritate & moderatiōe. Sed totam hanc diſſenſionē exquiſita doctrina ſuſtulit, perpetua memoria digniſsimus Matthiolus in Cōmentarijs ſuis ſuper Dioſcoridem, quos legitent Medici, nam Seplaſiarijs ſufficiat hæc aperuiſſe. *In Diaſene Nicolai Cap: de Sena.*

ITEM. Sed Auicennæ defenſionem ſingulari ingenij modeſtia & eximia pariter æquitate Matthiolus in Cōmentarijs ſuis in Dioſcoridem ſuſcepit lib. iiij. cap. xxvij. quo etiam loco quatuor Aconiti formas conſpiciendas proponit, homo in ſimpliciū cognitione ac medicinæ peritia clariſsimus. *In Trochiſco è ueſicarijs diaphyſſalido: Capit. de Cicuta.*

ITEM. Cynogloſſum prorſus iuxta Dioſcoridis ſcripturam apud Clariſsimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctiſsimis Cōmentarijs ſuis, in eundem ſtudioſiſsimè elaboratis, conſpicere quis poterit. *In Trochiſco, de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.*

ITEM. Solus Matthiolus in clariſsimis nuper editis Cōmentarijs ſuis, ad viuum affabrè Symphytum petreum expreſsit, è quibus petant plantariæ rei ſtudioſi. *In cerato ex pelle arietino: Cap. de Conſolidis.*

ITEM. Hanc opinionē ſimul & Fuchſium impugnat Matthiolus in doctiſsimis Commentarijs ſuis ſupra Dioſcoridem conſcriptis, & omnino legitimum Horminium iſthìc affabrè pictum oſtendit. *In Oleo Saluiæ.*

Hugo

Conradus Gesnerus Medicus Tigurinus.

PETRI Andreę Matthioli Medici Senēsis præclarissimi extat liber vnus de morbi Gallici, curandi ratione. Insunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta authoris. Edidit & Commentarios longè doctissimos in libros sex Dioscoridis de Medica materia, qui sæpius Italicè editi, postremò ab ipso authore in Latinam linguā translati sunt. Adiectæ insuper sunt huic operi innumeræ plantarum, & animalium imagines ad viuum expressæ. Eiusdem extat Apologia, qua se ab erroribus & calumnijs vindicat, quibus notatur ab Amatho Lusitano, Medico. Extant, & obiectiones quibus ipsius Amathi errata patefacit. *In Bibliotheca & Epitomis.*

PETRVS Andreas Matthiolus Senensis, Dioscoridem nuper in sermonē Italicum conuertit, & Cōmentarios eadem lingua copiosos & eruditos adiecit, vbi diligentissimè quæcunq; de ijsdem medicamentis Galenus scripserat, suo quoq; loco recenset. Plerunq; etiam Plinij & aliorum scriptis nititur, & recentiora medicamāta à Dioscoride omissa ex recentioribus passim cōmodè adiecit, & plurima sua aduersus varios morbos & eximia quædam experimēta describit. Audio nunc idem opus Venetijs nūc primum Latinè edendū. *In præfationibus editis in Hieronimi Tragi Herbariū. Quin etiā infinitis ferè locis Matthiolū citat, & eius vtitur laboribus libris de historia animaliū,*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus Senensis, in Cōmentarijs Italicis, super Delphinio Dioscoridis Senam diligētissimè describit, & Ruellij errores refellit. *Libro de historia quadrupedum de Boue.*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotauit Theophrastum in Orobanche alicubi per imperitiam esse delusum. *Ibidem.*

ITEM. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum Diuæ *MARIAE* aliqui vocant, & ipse alibi Malacocissum, alibi Cyclaminum alterū facit, Matthiolus iam optimè reprehendit. Cui nos libenter subscribimus. *Ibidem.*

ITEM. Ego Matthioli sententsijs magis accesserim, qui Helichryson apud hūscos abunde nasci scribit. *In Tauro.*

ITEM. Matthiolus Ruellium reprehendit, quod hanc Cynocrambē Atriplicem syluestrē esse putauerit, cū Atriplex ista libro secundo, post satiuam statim à Dioscoride cōmemorata sit. Qua quidem in re cū Matthiolo sentio. *In Cane. Quin etiam innumeris ferè locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus ouiparis, & de volatilibus Matthiolum citat, & eius vtitur inuentis ac laboribus.*

Andreas Lacuna Secubiensis, Hispanus.

PORRO veram Dioscoridis Baccharim ignotā hactenus, à nobis autem haud ità pridem in Romanis hisce agris repertā, nuper misimus ad Petrum Andream Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum simplicium, hac nostra ætate indagatorem acerrimum. *In annotationibus super Dioscoridem.*

ITEM. Seruieronme no poco en este trabaio tan importante, Los Cōmentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellēte de nuestros tiempos: el qual con increyble destreza translado el mesmo Dioscorides en lengua Toscana, y le dio grādissima claridad con las singulares expositiones quæ sobrel hizo de la quales nos aprouechamos el algumos lugares de nuestras annotationes. *Id est.* Non parū auxilij nobis attulerūt, in hoc nostro tanti pōderis negotio Cōmentaria, Doctōris Andreæ Matthioli Senensis, excellentis huiusce tēpestatis Medici, qui non solū quadam incredibili dexteritate in Etruscam linguā eundem vertit Dioscoridem, sed maximū addidit illi splendorem suis in eum editis Cōmentarijs, quorum auxilio multū profecimus nonnullis in locis harum nostrarum annotationum. *In Epistola nuncupatoria ad Serenis. Philippum Angliæ etc. Regem super suo Dioscoride Hispanicè edito.*

ITEM. Demas delo suso dicho con los appellidos de aquellas plantas quæ suolen

alliarſe en la Europa dimos juntamente ſus figuras y proprias formas paraque por ellas pudieſſe conocer cada uno las biuas quando las tuuieſſe delante. Para lo qual hezimos diligentemente eſculpir todai aquellas figuras de nueſtro amico el Dottor Andreas Matthiolo, quæ fueron bene intendidas, y ſacadas al natural dellas uerdaderas por quanto non podiam mejorarſe. *Id eſt.* Damus præter ea vnà cũ nominibus earum ſtirpiũ, quæ inueniri ſolent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: vt ex appictis his ante oculos obiectis poſſet vnuſquiſq; ipſas viuas cognoſcere. Quapropter diligenter excidi curauimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noſter. Namq; hæc ex viuis & veris plãtis appictæ ſunt tanta rei intelligẽtia, vt elegãtiores fieri nequiuerint. *In epiſtola ad lectorem eiuſdem libri Dioſc: in calce.*

ITEM. Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la vniuerſal materia medicinal y principalmente en a quella de los uenenos deſcriue dos remedios excellẽtiſsimos contra todo genere de ponconna, cõuiene a ſaber un Electuario y un oleo, los quales, por hauer yo dellos niſto admirables prueuas, he querido que ſe annadieſen a eſtas nueſtras annotationes. *Id eſt.* Andreas Matthiolus in vniuerſali Medica materia, vir admodũ exercitatus, & in ea precipuè, quæ ad venena ſpectat, duo deſcribit remedia aduerſus omne genus venena, nempe Electuariũ & oleum quoddã. Quorum vſu cũ viderim ego admirabiles ſucceſſus, volui hæc omnia in has noſtras transferre annotationes. *In præfatione Sexti lib. eiuſdem Dioſcoridis.*

Hieronymus Ruſcellus Viterbienſis, in ſua Epiſtola nuncupatoria ſuper Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

HABBIAMO noi per opera del Matthiolo fatti noſtri (cioe Italiani) Tolomeo & Dioſcoride, non ſolo migliori, che, i Latini nõ glihebbero, ma diro anchora che Greci i ſteſsi, Id eſt. Fecimus iam noſtros (id eſt Italicos) Dioſcoridem & Ptolomæum opera & diligentia Matthioli: Et non ſolum meliores, quàm habuerint Latini, ſed dicam quàm ipſimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunenſis.

ADHAEC eundem Dioſcoridẽ, ſquallore, næuis ac maculis, quibus hactenus ſcatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere verſatiſsimi & Doctorũ approbatione Medici doctiſsimi, elatis atq; expurgatis, probè curatũ, nitidum & terſum à nobis emitti: caſtigationes præterea quamplurimorũ locorum eiuſdem Matthioli ſolertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adiunximus, *In Epiſtola ad Lectorem in Dioſcoridem Lugduni impreſſum.*

Ioannes Baccanellus Medicus Regienſis.

LIBRO de conſenſu Medicorum, vbi in calce de ſimplicibus medicamentis diſſeruit, honorificè Matthiolum ſæpè citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoque citat authorem: A quo etiam Cinnaberis hiſtoriam promp ſit.

Bartholomæus a Maranta Venuſinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantæ rei cognitioni videtur, quaſi extremam manum impoſuiſſe, vt pauca admodum, quæ ſuo nitori non ſint reſtituta, deſiderari poſsint. *In præfatione ſuæ methodi de cognoſcen: ſimplicibus.*

Medicinæ Studioſi quamplurimi, qui Patauij Philoſophiæ

Medicinę diu operam nauarũt, affirmant audiuiſſe ſæpe ac ſæpius Clariſsimos Medicos Ioannẽ Baptiſtã Mõtanũ, & Gabrielẽ Faloppiũ in ſuggeſto legentes Matthiolum ſummis laudibus extuliſſe: Id quod ipſe etiã atteſtari poſſum. Qin etiã Lucã Ghinũ pręclariſsimũ materiæ Medicæ indagatorem, Piſis, & Bononiæ magnis præconijs Matthiolum celebraſſe.

PET.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS, Hieronymo Donzellino, Medico ac Philoſopho. S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ACcepi literas abs te tuas, ut lõgas ita doctas, ita officij plenas, quę me mirificè recrearũt, Recẽſuiſti enim in illis pro ſumma prudẽtia tua, cauſas omnes, quibus à dolore animus meus reuocaretur, quibus quidẽ omnino acquieſcere me, ęquiſsimũ fuit. Vlterius autẽ aliquanto quam par fuit, alicubi te, prouexit amor in me tuus, dũ recenſes laudes operis mei, quas dũ etſi meo me metior pede, nõ agnoſco, amo tamẽ, quòd una cũ Themiſtocle nullũ æſtimẽ iucundius ἀκρόαμα, quã propriæ uirtutis audire prẹmiũ. Quòd autẽ eã epiſtolã, uoluiſti eſſe publicã, eo cõſilio cenſeo factũ, ut teſtatã relinqueres tuã erga me ſummã apud omnes beneuolẽtiã, tũ uerò, ut teſtimonio tuo famę meæ patrocinareris, quã impeti quorundã maleuolẽtia intelligeres. Nimirũ ſic decet amicũ candidũ, ut nõ tantũ domeſticis officijs præſtò ſit, ubi periculũ nullũ ſuſcipitur, ſed etiam palã cũ opus eſt, inuidiæ in ſe partẽ deriuans, ſua ſententia & calculo approbet rectè facta, crimina diluat. Hîc ſummũ officiũ amici agitur, Sed ſunt omnino blãdi quidã, & prõpti aliâs ad omnia, ſed occulti, & parũ fortes amici, qui leuius ducũt deſeri, ne dicã prodi à ſe veritatẽ, & innocentiã, quàm publicẹ agere negotium neceſſarij nõ admodũ odioſum. Atq; his meliorem mentẽ precor te uerò amo de eo, quòd cauſam meam tecum communem eſſe ducis, in eo non officioſus tantum amicus, ſed quòd pluris facio, magnaminus ſanè patronus. Vale.

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Probantur Matthioli defenſiones, in Guilandinũ, quædam uerò pluribus aſſerenda cenſentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me beneuolentia, & iudicio recto de me. Ac ut id in præcipua parte fœlicitatis meæ, ſi qua eſt ſolida in rebus humanis, poſui, ita ne improborũ maleuolentia ab hac ſentẽtia dimouerer, ſtudioſè ſum adnixus. Idcirco cũ non modo humanitatẽ, eruditionẽ & prudẽtiã ſingularẽ (quæ ut par eſt magnifacio, atq; veneror) literæ tuę præ ſe ferãt, verũ etiã cãdorẽ & propẽſionẽ volũtatis tuę erga me teſtẽtur, gratiſsimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cũ tã amãter, tã accuratè, tã prolixè ſcriptas miſiſti, atq; ijs amicitię tuę fores beneuolẽtiſsimè patefeciſti. Ego verò in tua beneuolentia, quam virtutis tuæ publicis cõmodis deditę & doctrinæ ſingularis admiratione expetiui, libẽtiſsimè acquieſco, & operã daturus ſum diligẽtẽ, ut ſtudiũ & fidẽ meã purẽ, ſine fuco, more maiorũ noſtrorũ tibi ijs officijs, quę à tenuitate noſtra proficiſci poſſunt, probẽ. Cęterũ cũ intelligã te impulſũ odio atq; maleuolẽtia, à bonitate tua non receſſurũ, nec propter aprũ iſtũ hortulos tuos & ſatas arbores omnib. ſœculis profuturas, deſerturũ: ſanè tibi hũc animũ gratulor, & ut Deus eũ tibi cõſeruet atq; diuturnũ validũq; vitę ſpatiũ ad excolẽda hęc ſtudia & perpetuũ decus tibi cõciliãdi benignè cõcedat, oro. Vides quid ferat vbiq; furor iuuenilis, & moribus inſita petulantia. Ea ut feramus neceſſe eſt. Obſecro velles tua ijs probari, qui neq; quod laudabile, neq; quid piũ aut honeſtũ vel ſaltẽ cũ humanitate cõiũctũ, videt? Nã ſi nihil niſi omnib. numeris abſolutũ καὶ τετράγωνον ἄνευ ψόγου probandum eſt, quid reperietur in rebus humanis, quod poſsit probari? Quàm ſecuritatẽ de aliorum cenſura inſectatores illi, ſi ſua protulerint, ſibi poterint polliceri? Exhibeat iſte, ſi poteſt, integros in Dioſcoridẽ Cõmentarios, & aliorum iudicia ſubeat. Nam reprẹhendere quàm docere, eſſe faciliùs de veteri ſentẽtia notum eſt. Certè nihil do amori, nec (à quo natura atq; inſtitutione abſum) auribus. Præclara atque laudabilia exierũt in hoc genere opera, ſed tuũ (ſi quid iudicare poſſum) mihi quidẽ τῶν ἐπιστολαζόντων

In Guilandini Acerbitatem, & Maleuolentiam.

βέλτιον videtur. Neque propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odij & maleuolentiæ toto pectore auersor, & doleo eum ingenium minimè obtusum, cognitionem literarum haud paruam, studium conquisitionis non planè iners, ad obtrectationes, criminationes, insectationes & calumnias conferre. Ineptum esse fateor ἀβασανίστως quiduis credere. Nec quisquam Iustitiæ & moderationis laudem expetens, tàm duras leges seruis præscripsit, vt quæ displiceant, probent. Sed illud profectò iniurium, & temeritatis atque peruersitatis plenum est, omnem occasionem lædendi quærere, impetũ in benè merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmaq; sunt, maleuolentia conuellere, & ex suo ingenio omnium voluntates æstimare. Nimis enim inconsultè hoc fingit Theon te displicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconsyderatè pronuntiat de multis, & iudicij sui stoliditatem prodit, dum tui multo vsu confirmati soliditatem euertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum discernis? An non manifesta est calumnia de Casia in Cinamomum transeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quàm firma obiectio, & Nemesianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius iactantia. Effert autem se immodicè βωμολοχία agrestis, de Beta syluestri. Sabinam bacciferam hîc si fuisset ei in horto quodam Ciuis nostri grandem admodum ante paucos annos monstrare potuissem, & etiam nunc stare puto. Quid obsecro est occæcari maleuolentia, si hoc non est, cum non maiori, sed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Consiligine quã do verbis autorum malè intellectis odiosè pugnat, eaq; veteratoriè producit, quid aliud, quàm insulsas cauillationes & suam in arte Medica inscitiam prodit? Ad Solanum, si indormiuisset, factum ab eo esset probè. Piper & Cubebæ eum satis excitant. Vtinam autem excuteret intelligentiam suam, cum Galeno tantam tribuit oscitantiam, & Mari atq; Amaraci manifestum discrimen tuum ex Galeni sententia ante temerariam scriptionem considerasset, atq, ad censurã, de Santalis, Fabaria & Telephio rectius ex veritatis studio excitatum iudicium attulisset. Sed de his satis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam prauum, atq; ineptum sit, quod non suos admiratores & approbatores reperiat, cumq; de multorum sermonibus mihi certò constet, Guilandinum suum theatrum in Italia habere, & quosdam δοκεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ εἶναι φίλους rectissimum est, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dùm illi inuidia, maleuolentia, morsuq; doloris lacerati conficiantur, vel si quid publicæ vtilitatis studio suscipimus, nostra cum aliorum malis non misceamus, & quantum in nobis est, maledicentiam effugere studeamus, Est autem secundum Plautum, Atque non est in manu nobis, quin dicant non est, meritò ut ne dicant, id est. Hæc eò scribo, non quòd tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verùm ne dum tuam innocentiam mihi atque alijs probare cupis, in dicta maleuolentia incurras. Nam si hanc tuam Epistolam (id quod de scriptionis diligentia existimo, nec quò minùs id fiat obsto) ederes, vereor ne dicturi quidam essent, te in reliquis, ad quæ non respondes, manus dare, quædam etiam minùs attentè (id quod in ista conuitiorum & criminationum impuritate & fœditate, à quo omnes bonorum sensus abhorrent, minimè mirum est) considerasse. De Malabathro afferre possent, Plinij autoritatem, non satis munitam esse bonis testimonijs. Ad illud, Casiam & Cinamomum vnius plantæ corticem, nihil responsum. De Bolo Armenica, quòd non ex Lemno afferatur, nihil allatũ. Zedoaria autem pro Costo ita altè in multorũ animis radices egit, vt vix extirpari posse videatur. Mihi quidem à te euulsa est radicitùs. Cõquerentur de Saliunca, de Dictamno albo nõ satisfactum. Illud nõ animaduersum, quòd contendit in Cap. de Tragio apud Dioscoridem legendũ, maiora, nõ minora. Lachrimas, quas producis, abstergere conabũtur. In Limonio autẽ iniuriã fieri clamabũt Guilandino cum ille

cum ille contendat plantam, quam pingis (officinis Ben rubrum appellatam) non eſſe Limonium. Tu uerò exiſtimare videaris, illum ſtatuere non eſſe verũ Ben Mauritanorum. Amellum Vergilij, plantam quam oſtendis eſſe concedent, quòd ſit Aſter Atticus Dioſcoridis, pugnabunt. Hæc etſi ſcio cogitationis tuæ comprehenſionem non effugere, tamen ut probarem tibi amiciſsimum ſtudium meum, monere, quod eſt amici, volui, neq; dubito ac potius certò ſcio, te in optimam partem accepturum, præſertim cum intelligas me, non alia voluntate, quàm tuum laudabile propoſitum conſolandi & confirmandi iſta ſcripſiſſe. Quod autem ad fidem initæ amicitiæ noſtræ attinet, ita tibi eam præſtabo, vt inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix ſis habiturus. Vale. Vvratiſlauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Ioanni Cratoni Medico. S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non ſatis firma uidebantur, contra Guilandini calumnias.

Amicitiæ recentis, quæ mihi tecum cõtracta eſt, iam fructus vberrimos capio ex literis illis, quas ſuperioribus diebus ad me dediſti. Plenæ enim ſunt non tantum amoris in me tui, ſed & officiorum eiuſmodi, quæ alere & conſeruare animorũ coniunctionem in primis ſolent & poſſunt. Atq; vt de cæteris non dicã, monita tua, quibus exaſperatum me aduerſarij importunitate ad lenitatem reducere conaris, quanti me facere oportuit? Nimirum ſic decet candidũ animum, quibus benè velis, eos ut non collaudes tantũ, vbi quid rectè factum eſt, ſed reprehendas lapſos, imminẽte autem periculo etiam moneas meliorũ. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erũpere in gemitum coëgerit, id te cõmodè interpretaturũ, haud diffido. Graue eſt à vipera morderi, ſed infinitis partibus Theonini dentis morſus moleſtior. Dij prohibeant, ne eum tu vnquã experiaris. Adde quod idem curationẽ perfectam nunquã recipit, vt vt purges, vt vt antidotis pugnes, ſerpit veneni vis, & licet omnia ad tollendũ malum adhibeas, ſemper tamen aliquid hæret. Non erat, ille aper, vt putabas, qui vaſtaſſet hortulos meos: ſtant quidem incolumes, & immortales, Dijs volentibus, labores mei cincti ſepibus veritatis, vaſtariq; nequeunt. Me, me, nõ illos, dũ planto, runco, irrigo, ſummaq; fide excolo viridariũ meum, Theon iſte ex aſpidũ genere veneno ſiſsimus, enutritus herbarum mearũ ſucco, (quæ mirũ, ut illi in venenum venerint) inopinantẽ læſit. An non iuſtus tibi videtur dolor meus, ſic demorſi præter omne meritũ meum? Nihilominus te hortatore, in poſterũ ſi non cõpeſcam, ſaltem tegã & diſſimulabo eum, quantũ in me eſt. Sed enim veniam merebor interim, ſi quemadmodũ Poſsidonius Stoicus, cum omnino non dolere ſtatuiſſet, exclamauit tamẽ: O dolor, nihil facio, ſic & ego nõnunquam humanum quid paſſus quiritem, præſertim apud amicũ, qualem te eſſe iudico. Atque hactenus impetraſti à me, quod maximè volebas, vt deinceps in ſcriptis meis mihi temperem. Nũc ad eam partem tuæ epiſtolæ venio, qua requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini obiectionibus reſpõdi. Nã ut ſingula ea excutiam, quę Theon parum cognita mihi fuiſſe recenſet, id ſanè integri operis fuerit non Epiſtolæ. Hic tantũ mihi fuit ſcopus cum ad te ſcriberem, vt ex paucis oſtenderẽ, qualia reliqua eſſent illius. Nec propterea dedi manus, quòd eo in loco hoſtẽ penitus conficere non volui, eum alio tempore, Deo volente, tractaturus: Sed quæ deeſſe putaſti meis literis, ea ſic habent. De Plinij autoritate in Malabathro non ſatis munita, miror eorum, quos ais, inquitatem, ne dicam impudentiam, qui vt *Plinij autoritas defenditur.*

grau iau-

graui autori detrahant fidem, nulla alia causa inducuntur, quàm ut sibi, illo spreto & reiecto, fides habeatur. Agnoscis autem ipse id minimè decere homines, qui docere se posse alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quòd Galeno autore,

Caßiam & Cinamomum non esse vnius plantæ corticẽ contra Guilandinum.

dixerit, Casiam & Cinamomum vnius esse plantæ corticem, non videbatur necessarium. Quũ enim contra eum iam probauerim, Casiã in Cinamomũ transire, non autem è contra, ut ille tam temerè mentiri nõ erubescit, sanè tibi & cæteris perspectum futurũ, videbatur, intellexisse Galenum, cũ hæc dicit, de Cinamomi & Casiæ corticibus tantũ, qui ex Casiæ plantis eximebãtur, quarum surculi extremi in Cinamomũ quandoq; trãsibant. Namq; vniuersalis hæc propositio esse non potest, absq; manifesta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbusculam à Casiæ planta diuersam facit.

Bolus Armenius orĩetalis ũde afferatur.

Armeniũ Bolum cum sciam ego, Cõstantinopoli ad nos aduehi, & illuc apportari ex Lemno (si tamẽ Veneti negotiatores mihi vera narrarũt) nihilq; deesse illi, quòd Lemniæ terræ nõ conueniat, putabam hoc sanè haud te latere, nec ideo esse operæpretium, ut cũ Guilandini fabulis contenderẽ, Mendaci enim fides nulla est. Conquerantur in Saliunca quantũ velint Guilandinici Theatri applausores. Mihi enim lõgè magis Plinio, quã Marcello adstipulandũ est: quippe qui post Plinium, Dioscoridem, & Galenũ vixerit, ut ipsemet fatetur, nec ullam habuerit medicamentorũ peritiam.

Marcellus Veneta est moneta.

Cur factum sit, ut putarint quidam Saliũcam & Celticam Nardum, eandẽ esse plantam.

Satis autem superq; mihi probatũ existimo ab authoritate, à viribus, à natali solo, Saliuncam & Celticam Nardũ, diuersas esse plantas, nec uno tantũ Marcello, ut Guilandinus, meas cõparaui probationes. Manebo itaq; in sententia, nec inde me tãtillum dimouebo, ni mihi clariora in contrariũ afferantur. Disceptationem hanc excitauit (ut doctißimus Marcellus inquit) vna tantum Dioscoridi addita vox, quæ nec vna, nec eadem in antiquis Græcis exemplaribus est. Sed in aliquibus Σαλιούνκα in aliquibus Αλιούνκα, in quibusdam Αλιόγγια & in nõnullis duplicato λ Αλλιούνκα legitur. Ex qua multiplici lectione facilè quispiam coniјcere potest, hîc, ut in quàm plurimis alijs locis animaduertimus, Dioscoridi subesse mendam.

Dioscoridis locus suspectus.

Ad ea autem, quæ in albo Dictãno vocato, obijcere posse eos contra meam sententiam putas, nempe legendum non esse, μικρότερα sed μακρότερα respondebit pro me Oribasius, qui ex Dioscoride transcribens μικρότερα non μακρότερα legit, quemadmodum legerunt omnes quotquot sunt Dioscoridis interpretes, Hermolaus Marcellus, Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitauerit.

Guilandini in Tragio censura explosa

Guilandinns Plinium sequutus, cũius fidem infirmare eius sectatores, paulò antè audiuimus, ut aliquid noui in disputationem afferre videretur, μακρότερα legendum somniauit, quòd is scribat, Tragium non Lentisco, sed Terebintho esse simile, cuius folia cùm longè Lentiscinis sint grandiora, certat Guilandinus, μακρότερα legendum esse. Sed quàm fœliciter Plinij sententiam in suam verterit, manifestè testatur ipsius Plinij in describenda Tragij facie inconstantia.

Plinij in describendo Tragio incõstãtia

Quippe is lib. xiij. cap. xxj. Tragium Terebintho simile facit. Mox volumine xxvj. cap. vltimo, Iunipero simile esse scribit, magno in vtroque loco errore, de quo apertißimè testantur Dioscorides, Galenus & Oribasius. Qui quidem omnes cum præter hæc vnà cum Plinio affirment, in Creta tantum insula nasci Tragium,

Sragium nasci tantũ in Creta.

è suo illo asino cadit Guilandinus, cum quo radices Romã afferre solebat, quod vbique locorum suum nascatur Tragium. At si (ut inquis) lacrymas è Tragio manãtes abstergere conabũtur aduersarij, eadẽ opera Aethiopi nigredinem abstergant, & Nili alueo aquas. Certè Dioscorides, Galenus, Oribasius, Plinius, Tragij lacrymę apertißimè meminêre, quorum abstergere scripta, nulla unquã Guilandinica poterit spongia. In Limonio fateor errorẽ, sed nõ mireris, mi Crato, nõ enim poterã nasum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon auertere, quominus etiam oculos retorquerem, quo postea factum est, ut legendo sim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum esse Limonium, quousque aliam afferant contentiosi illi,

quæ eui-

quæ euidẽtioribus notis à mea me amoueat opinione. De Attico Astere nihil reſpon debo, ni prius Amellum illud non eſſe, verioribus comprobent argumentis. His audítis, quid in hoc etiam præſtare valeam, illicò intelligent: ni fortaſſe Ruellij minùs probandam verſionem, quàm ipſius Dioſcoridis verba complecti ſtatuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumnijs conſultò reſpondenda putaui, & quidem paucis. Idq; ea de cauſa, ut tu vir alioqui doctiſsimus ex paucis his, conuiciatoris illius infidelitatem temeritatemq; cognoſceres. Sapientes omnia docere velle quenquam, vani prorſus hominis conſilium eſſe cenſeo. Ignaris itaq; cætera reſeruabo, ubi reſipiſcere cœperint, aperienda, facileq; oſtendam Sophiſtica eſſe omnia. Pertinacibus autem perpetuò tacebo. Bibant illi quos tuentur errores, quaſi maternum lac, ut prauum hoc ingenij alimentum, tanquam in organa iudiciorum transmutatum, nunquam poſtea deponere poſsint. Vale mi dulciſsime Crato, & eo, quo cœpiſti, me ſemper amore proſequere.

Ruellij uerſio in Attico Aſtere Græco codici non reſpondet.

PETRVS ANDREAS MATthiolus, Stephano Laureo Medico Cæſareo. S. P. D.

Exploditur Lacunæ conſilium de propinando infantibus Armenio lapide ſcrupuli pondere.

Cvm hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, offerebas mihi Dioſcoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis uerſatiſsimo in Hiſpanicam linguam conuerſum, & annotationibus etiam illuſtratum, ſed inter cætera cum legeres in lapide Armenio eius annotationes, mirabaris ſanè plurimùm, quòd ſcriberet Armenium lapidem ſcrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurij decocto, ad puerorum epilepſiam, admirabile eſſe auxilium. Cum itaq; iudicares Lacunam hominem, ut doctiſsimum, ita in curandis ægris eſſe exercitatiſsimum, (quanquam, hoc tibi uehementiſsimum uidebatur medicamentum,) hominis tamen experientia, & doctrina perſuaſus, uidebaris eius ſententiam non omnino improbare. Nam cum tibi antea compertum eſſet, & in Italia, & in Hiſpania haberi non obſcuræ famæ medicos, qui ad uermes interaneorum necandos tuto, certoq; auxilio pueris argentum uiuum potandum exhiberent, quod tamẽ inter lethalia medicamenta recenſent antiqui, putabas non eſſe mirandum, ſi præter medicam rationem, & tui ipſius opinionem tam fœlicitèr in lactentibus pueris epilepſia uexatis, Armenio lapide uteretur Lacuna, Hęc dum mecum conferres, petebas, ut de re hac meam tibi exponerem ſententiam. Atqui tametſi tuæ ſatisfaciendæ petitioni promptiſsimus eſſet animus, cùm tamen tunc itineri maturando omni celeritate te ac cingeres, ego uerò aulicis negotijs occupatiſsimus eſſem, pollicebar me tibi per epiſtolas ſatisfacturũ, quàm primum in Cęſaris aulã rediſſes. Nũc autem quũ primum intelligã ſuperioribus diebus, illuc te ſoſpitẽ aduenisse, ne pollicitationis meæ me immemorẽ eſſe cenſeres, cõmittere ſanè non potui, quin illico ſententiam meam, de re hac ad te ſcriberẽ. Si uerò quid ſentiã ingenuè fateri debeã, nulla ſeſe offert ratio, qua Lacunę ſententiã comprobare poſsim. Quippe experimẽto ſine ratione facto, non uideo, cur ita facilè mihi ſubſcribendũ ſit, præſertim ubi hoc ijs fiat medicamentis, quorum cũ occultæ facultates, tùm etiã manifeſtæ, notiſsimæ ſunt omnibus. Scio ego nõ ſolũ Tralliani cõſilio edoctus, ſed propria in curãdis ægris experiẽtia, Armeniũ Lapidem ex eo haberi medicamẽtorũ genere, quæ electiuè per uomitũ, & per aluũ purgant, nec quãuis diligenter lotũ propinari poſſe etiam robuſtiſsimis uiris, quo minùs perturbet, & uiolẽtas moueat uomitiones, & alui deiectiones, ſcrupuli uel ſemidrachmę põdere hauſtũ. Id quod manifeſtè fatetur Meſues, Quippe qui ſcribat Armeniũ lapidẽ nocere ſtomacho, quĩ etiã cũ ſubuerſione, & ãgore purgare, quò fit ut temerariũ admodum

Andreas à Lacuna Dioſcoridem in Hiſpanicam linguam uertit.

Armenij lapidis deiectoria uis qualis

Lacunæ opinio improbata.

admodum esse censeam Lacunæ iudicium, quòd lactenibus infantibus Lapidis Armenij scrupulum propinare audeat, addito etiam Centaurij minoris decocto, amarissimo sanè remedio, & propterea abominabili pueris. Itaq; credas in posterũ uelim, quemadmodum mihi etiam persuadeo, hoc medicamento scrupuli pondere, haud quaquã usum esse Lacunam, sed incircũspectè id ex Aetio transcripsisse, qui libro secũdo, cap. 47. ex Nichessonis authoritate, sic de Armenio Lapide scriptum reliquit.

Armenium Lapidẽ pueris potandum exhibet Aetius.

Armenium, quo pictores utũtur, duodecima drachmæ parte melancholicis & sanguinem crassum habentibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infestatis. Reuomunt enim, cum uomitorium existat, Datur & morbo sacro obnoxijs, ac furiosis hoc modo. Centaurij fasciculos manipulares tres in aquæ marinæ hæminis tribus coquito, donec una supersit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quem Græci Armenium uocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidentèr exhibeto, nihil enim periculi est. Hæc Aetius ex Nichessone posteritatis memoriæ cõmendauit, Quibus tibi facilè palam fiet, non solùm parùm admodum sibi constitisse Lacunã, dum hæc in suas transferebat annotationes, sed nullam, uel exiguam medicamentorum habuisse peritiam. Addam etiam (pace docti uiri dixerim) quod negligentèr satis Aetij uerba expenderit.

Armenius Lapis qua quantitate sumẽdus.

Siquidem cum is in uniuersum melancholicis & sanguinem crassum habentibus, duodecimam drachmæ partem tantum exhibeat, miror sanè, cur scrupulum infantibus lactentibus, ex centaurij decocto dare audeat Lacuna, cùm id tantùm furiosis, maniacis, & sacro morbo uexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melancholici, nec furiosi fiunt, quò fit, ut de his haud quaquam intellexerit ille, sed de uiris iam ætate adultiore ijsq; robustis: Probo quidem ego Nichessonis medicamentum, sed Lacunæ consilium modis omnibus reprobo.

Medicamentum ad puerorum Epilepsiam & spirandi difficultatem.

Ideoq; unius uel alterius grani pondere id infantibus dari posse crediderim, cùm Epilepsia, tùm spirandi difficultate affectis admirabili sanè iuuamento, rhodomelite, oxymelitèue, vel ptisana exceptum. Nam cum illud reuomant sumentes, (ut Nicheson ille inquit) nihil penitus periculi afferre potest. Nam scrupulo quatuor sexuè posse iugulari infantes, ego sanè non ambigo. Vtinam ad Lacunam perueniat hęc nostra epistola, anteaquàm unquam alicui infanti suum hoc propinet medicamentum, Vtinam eo is fuisset iudicio, dum hæc describebat, quo in propinando infantibus, argento uiuo fuisse illum animaduerto. Quod quidem meo iudicio securiùs dari potest sesamini seminis quantitate, vel etiã coriandri in adultioribus, quàm Armenium scrupuli pondere,

Argentum uiuum securè dari posse potãdum ad necandos interaneorum uermes

Siquidem cũ nulla alia lethifera facultate (ut Dioscorides inquit) interimat, quã quòd suo ingenti pondere intestina laceret, nihil sanè uerendum uidetur, minimã eius quantitatem id moliri posse unquam, præsertim quum sua grauedine, ac Sphęrica forma, facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, si Brasauolus tàm clarus ætatis nostræ medicus, ad necandos interaneorum uermes, dari pueris argentum uiuum nullo incommodo scriptum reliquit, & eo tàm fœliciter usus sit alter quidam

De Frigimelica hoc est auditum.

Clarissimus Medicus Patauinus, quanquàm parandi, dandiq; rationem neminem unquam docere uoluit.

Argentum uiuũ dari non sine auxilio ægrè parturientibus.

Atqui ego, etsi hoc medicamento nunquam sum usus, uidi tamen dari sæpe illud scrupuli, uel sesquidrachmæ pondere, à Goritiensibus obstetricibus ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorsus incommodo, sed fœlici semper euentu. Datur uiuum non extinctum, ut quidam putant. Quod enim extinctum est, uentriculo hæret, & intestinis & sæua excitat symptomata:

Argentum uiuũ lauatur.

Lauandum tamen prius est acerrimo aceto cum sale misto, mox tenui corio excipiendum, manibusq; tàm diu premendum, quousq; per corij meatus excidat. Sic enim purgant, qui eo uti uolunt. Hic habes, mi doctissime Stephane, meam de Lacunæ medicamento sententiam, quam non ut probes, sed ut iudices ad te mitto. Magnifacio enim iuditium tuum, & ingenij tui acumen, quibus hæc omnia me longè magis te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

PETRO

PETRO ANDREÆ MATTHIOLO Senensi, Medico clarissimo, Bartholomæus Maranta Venusinus Medicus. S. P. D.

Excusatoria est Epistola, de quibusdam contra Matthiolum editis.

CVm ad te librum meum, quem de ratione cognoscē dorum simplicium conscripsi, paucis antè mensibus miserim, nec literarum aliquid abs te acceperim, sanè id mihi perquàm molestū fuit, quòd expectatissimis tuis literis frui non licuit: quibus ego aliquam meorū laborum, ac laudis, (si qua erat) gratulationem tui expectabam, quæ quantò iucundior ac gratior futura erat, tantò grauiùs, ac molestiùs fero, quòd illa priuor. Et cùm hoc ipsum cum amicis dolerem, extitêre, qui non solùm suspicarentur, sed qui certò se quasi diuinasse crederent, factum id à te esse, non tàm quòd operosis negotijs, quæ ipse accusabam, distrahereris, quàm quòd alieno à me animo esses, eiusque rei causam fuisse meum ipsum, quod ad te misi, opusculum, affirmant. Aiebant enim te, si librum ipsum vniuersum, vt credere par est, percurreris, omnino eius lectione fuisse commotum, quòd quædam de te in eo minus modestè aut honorificè, quàm vel maximi tui nominis authoritas, vel singularis tuus in me amor exposcat, sint perscripta, eaque sine stomacho legi à te non potuisse. Quamobrē ingrati animi crimē, hac in re nō effugisse me affirmabant, nō esse nisi claudicantis amicitiæ indicia adiūgētes, ab eius opinione velle discedere, qui me nō solùm magno amore sit ꝓsequutus, sed summis etiam laudibus ornauerit. Illudq; crimē eò grauius esse & videri, quod ea, quibus à te discrepo, nullum seruans modū, aut modestiam, sed potiùs proteruè, ac petulantèr prosecutus sim: vt videar voluisse, dum multam mihi laudem aucupari studeo, tuo splendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum nō est vllum certius amicitiæ vinculum, quàm consensus & societas consiliorum & voluntatum, ita simul, atque sibi, vel gloriam, vel vtilitatem, vel aliquid aliud, quàm alteri quisquam maluerit, ipsam nullam fieri, ac funditùs euerti, asserunt. His quidem ego non mediocritèr perturbatus sum, nam cum mihi nihil vnquā maiori curæ fuerit, quàm vt primum abs te ipso, deinde à cæteris omnibus, quàm gratissimus erga te esse cognoscerer, & cùm nihil, quantum in me fuit, prætermiserim, vt dignitatem atque existimationem tuam (quæ semper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & summis etiam laudibus efferrem, non potui non summo affici dolore, quòd sint nonnulli, qui me infenso à te, atque inimico animo, esse suspicentur & affirment. Ac tametsi graue est verè accusari in amicitia, longè tamen grauius semper duxi, falsò accusari. Cumque mihi ipsi conscius sim, nihil à me vnquam excogitatum esse, nedùm commissum contra dignitatem, atq; amplitudinem tuam, illorum, qui me accusant, reprehēsione non vsqueadeò commotus essem, nisi inter cæteros, Ioannes Antonius Pisanus Medicus, vir summi iudicij, maximeque in hac nostra vrbe autoritatis, idem admonuisset. Nam is, cum & mei amantissimus sit, & tuorum scriptorum studiosissimus, etsi in cæteris omnibus, in hac tamen potissimùm re, audiendus mihi fuit. Cognoui enim illum non ideo hæc dicere, quòd vellet me temeritatis, atque impudentiæ nota aspergere, tametsi non ignorem, illum pro honore atque dignitate tua, maleuolorum obtrectationes & inuidias, si quando opus fuit, prostrauisse, sibique perpetuam pro te propugnationem suscepisse. Sed cùm te non mediocriter obseruet, me autem plurimùm diligat, putauit suas esse partes, me de ea re

commonefacere, quæ (nisi prouisum prius sit) immutare te mihi facilè posset, quòd ipsi (quæ sua est erga vtrunque nostrum beneuolentia) tàm esset molestum, quàm quòd molestissimum. Itaque ostensis ab ipso mihi locis, quæ id quodammodò apertiùs præ se ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac consilij rationem reddere, atque quid me ita vel scribere, vel sentire impulerit, manifestare, tandemque effeci, vt illum à priore sententia deducerem, atque vnà mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opusculo à me contra existimationem tuam scriptum esse, quod vir aliquis probus redarguat, si modo sententiæ, ac res ipsæ, non verba, ac literæ æstimentur. Verùm consuluit, vt ea de re ad te scriberem, meque tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, vt si qua tibi abalienati mei in te animi suspicio insedisset, futurum, vt eam protinus abijceres. Illisque etiam omnibus satisfactum iri, qui idipsum quoquo modo sibi persuasissent. Obtemperaui igitur Pisano, atque has ad te literas exarare volui, quibus cognoscas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut obseruandi voluntatem defuisse. Ac video quidem duo præcipuè esse, in quibus meam erga te, vel fidem, vel amorem eo in opere illi desiderant. Primum quidem quòd à te multis in rebus dissentire voluerim: Deinde quòd in nonnullis acerbiùs asperiusque, quàm amici officium exigere videatur, à te discrepauerim. Quæ duo, cùm, vt spero, diluero, & illis, & tibi, si oportuerit, etiam planiùs ostendam, me nihil adeò vnquàm horruisse, quàm ingrati animi crimen. Atque ad primum ne respondere quidem deberem, cùm cuiuis notissimum sit, non propterea violari frangiq; leges amicitiæ, quòd ab amici sententia quandóque declinemus. Id enim, vt à te peti minimè solitum esse, certò scio, Ita si à quopiam petatur, neque ei concedere verus, ac minimè blandus amicus debet. Quid enim turpius esse potest, quàm cum amico in ijs rebus velle consentire, quas aliter esse quispiã sentiat, ac iudicet? aut quæ maior pestis in amicitia esse potest, quàm adulatio? blanditiæ, assentatio? Si quid igitur in eo opusculo, à me scriptum est, quod cum his, quæ à te scriptis tradita sunt, non ex omni parte consentiat, feci id quidem, non quòd odio quodam, ac simultate à te dissidere vellem, nec vt ex huiusmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudemque compararem, sed vt fidelis bonique scriptoris munere fungerer, cuius est veritatem, quam putat apertam, ingenuè, ac liberè exponere, nihil fictum, nihil simulatum proponere, sed in sola veri inquisitione, atque inuestigatione, ita laborare, vt non tanquam aduersarium aliquem conuincere, sed veritatem ipsam, quæ inprimis est hominis propria, inuenire studeat. Ex quo non à te solùm, sed à multis alijs præclarissimis viris dissentire mihi licere arbitratus sum, ne id commodi, quod ex perspecta veritate emanare solet, inuidere hominibus viderer. Quis enim esse posset mei libelli fructus mortalibus, si dum amicis eblandior, id cœlem, quod præcipuè ab illis expetitur? Quæ etiam meorum laborum laus, si ea tantũ scripsero, quæ vel à te, vel ab alijs maximi nominis viris prius diligenter atque exactè posteris sunt demandata? Nisi fortè eam prouintiam, ideò mihi suscipiendam putassem, quòd tua aliorũque scripta meo testimonio confirmata, libentiùs lectum iri ab hominibus mihi ipsi persuasissem. Sed vnde mihi hoc nouum beneuolentiæ genus? Vnde hæc tam inusitata beneficentia? vnde adeò inauditum offitium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, Vir præclarissime, scribo, quòd putem displicuisse tibi, me à te in nonnullis rebus dissentire, sed vt obtrectatorum nugis iter intercludam. Noui enim te veritatis amantissimum, cupidissimumque, & qui aliorum honestis laboribus non solùm, non inuideas, sed libentèr eos etiam complectaris: & si quid in illis reperias, quòd tu non priùs excogitaueris, aut inueneris, idipsum non asperneris. Vt qui & scias & cõfitearis in quauis scientia posse indies noua excogitari, idque, etsi in omnibus, præcipuè tamen in simplicium medicaminum indagatione euenire, quod tu in eruditissimis

ditiſsimis tuis in Dioſcoridem commentarijs oſtendiſti. Cùm aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non ſolùm ſpõtè oblatam non recuſaueris, ſed etiam libenti animo expetiueris, quod & in tuo opere ſuis locis ingenuè aperteque confiteris, cũm nulla in re, ne minima quidem, defraudare aliquem ſuo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando, atque in referenda gratia, prolixiorem, atque liberaliorem, quã exiguitas officij poſtularet, te præbuiſti. Cuius quidem rei, vel ipſe teſtis ſum, quippe cui longè plus tribueris, quàm res & veritas ipſa concedat. Nec enim tu mihi gratiã modò habuiſti, ſed cumulatiſsimè etiam retuliſti, vt niſi pari ſtudio erga te ſim, & voluntate, non ſolùm ingratum, ſed etiam impium ipſe me exiſtimem. Verùm quãti te faciam, ſemperque fecerim, nõ dubito, quin ex Luca Ghino primùm, dùm inter mortales agebat, deinde ex multis alijs vtriuſque noſtrum neceſſarijs, acceperis. Puto igitur tibi exploratum eſſe, perſuaſumque habere, meum ſtudium ſemper extitiſſe colendi tui atque obſeruandi, teque exiſtimare, nihil eſſe tàm laborioſum, aut difficile, quod non pro te mihi ſuſceptum, iucundum ſit futurum. Hæc inquam, in te mea cum ſemper extiterit voluntas, idipſumque tibi perſuaſiſsimum fuiſſe cediderim, induci ad credendum nullo pacto poſſum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me beneuolentiam, tàm leui cauſa refrixiſſe, quare nihil etiam eſt, quòd aliorum ſuſpitiones extimeſcam. Verùm quia (vti dicebam) vbique reperiri ſolent quædam peſtes hominum, qui nihil æquè ſtudent, atque concordiam inter coniunctiſsimos diſiungere, ne quid eiuſmodi inter nos accidat, haud alienum eſſe exiſtimaui, amici mei conſilijs morem gerere, vt prius de his rebus ad te ſcriberem, meumque erga te animum ſimplicem, atque promptum aperirem, quàm de me perfidia maleuolorum tale aliquid garriat, conſtitutam quod inter nos concordiam diſtrahere poſsit. Sed vt ad ſecundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potiſsimùm loca mihi oſtendit Piſanus, (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda ſit) quæ cum peruersè aliquo modo, quis interpretari poſsit, ignarus meæ erga te voluntatis, peruerſi animi calumniam nõ effugere, fortaſsè exiſtimabit. Sed ea cum expoſuero, meæque ſententiæ rationem reddidero, non dubito fore, vt quemadmodum Piſanus ipſe, vir optimus atque intergerrimus, ita & quiuis non iniquus rerum æſtimator, boni conſulat. Atque illud mihi primùm occurrit, quod de aſpera Lonchiti primo libro noſtræ Methodi ſcripſi, vbi hæc leguntur verba. Hanc in doctiſsimis ſuis commentarijs non depinxit Andreas Matthiolus, ſed aliam, quam neſcio, quo pacto à Luca Ghino pro Lonchitide ad ſe miſſam falsò aſſerit. Hæc nos. Qui verba, hæc ita nudè, ac ſimpliciter, vti ſonare videntur, conſyderet, exiſtimabit te à me, vt mendacem vanumq; ſcriptorem notari. At qui rem ipſam, noſtramque mentem potiùs æſtimet, longè aliter rem ſe habere comprehendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quàm meam admirationem manifeſtat. Admirabar ſanè à te aliquid cuipiam tribui, quod ſcirem illum minimè ſenſiſſe, nõ autem aſſeuerabam, te minimè vera docere. Cur enim in tàm paucis verbis adeò inconſtans eſſem, vt quem mendacij coarguerem, eundem doctiſsimum appellarem? Vnde mihi per Deos immortales tecum adeò familiaris inimicitia, vt quaſi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An verò mendacij notari dixerimus aliquem, cùm dubios nos eſſe aſſerimus, cur ita ſcripſerit? An hæc verba (Neſcio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falſitatem, vt nihil minus quàm falſum te eſſe ſignificent? An tandem putas me tàm ineptũ, vt luculentiores contradicendi, calumniandique modos excogitare, non potuiſſem? vtque nulla in breuibus verbis contradictione commiſſa, aliquem & falſum, & mendacem reprehẽdere valerem? Sed vt rem omnem à principio exponam, ſcito plantas omnes, quas à te Piſis Lucas Ghinus anno ab hinc nono miſit, mihi prius ab eo fuiſſe

oſtenſas, inſcriptioneſque, quas ſingulis plantis appoſuerat, non ſolùm vidiſſe me, ſed etiam deſcripſiſſe. Erant enim in illis inſcriptionibus eius opinionum rationes, quas maximæ vtilitati mihi, iam tùm ſimplicium cognitionem magnoperè expetenti, futuras eſſe (vt certè quidem fuêre) exiſtimaui, easque apud me vel nunc ſeruo. Inter eas verò erat Lonchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc eſſe Lonchitim aſperam aliqui ſentiunt: Ego verò potiùs filicis genus, nam aſperam Lonchitim veriorem agnoſco, hactenus. Tu eandem depingis, fateriſque, te illam vidiſſe ſtudio, ac liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Piſis ad te miſit. Ac tametſi non explices, pro Lonchiti aſpera ab eo, ad te miſſam eſſe, id tamen non rudis lector ex verbis tuis facilè colligat. Quàm enim liberalitatem in Luca agnoſceres, ſi hanc de Lonchiti opinionem ei acceptam non referres? Cùm igitur inſcriptio illam non Lonchitim, ſed filicis genus appellet, & videam non aliam, ſed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui, non in ſummam admirationem adduci, quòd quaſi imprudẽs, nolenſque à Lucæ Ghini mente aberraueris. Sed te cùm virum ingenuum candidiq; animi cognoſcerem, non malitioſè, aut ex fraude, ſed rationabili aliqua perſuaſione inductum in hunc errorem incidiſſe, credendum exiſtimaui. Quæ ratio cum eſſet mihi minus comperta, vt veram Lucæ ſententiam, vtque veritatem ipſam, quam putabam, aperirem, dixi à te minùs verè, neſcio tamen quo caſu, Ghino illam tribui de Lõchiti ſententiam. Nam cum ego aliam pro Lonchiti vera oſtendere in eo opuſculo vellem, idque inuentum Lucæ Ghino (à quo primùm eius rei ſum admonitus) acceptũ referre in animo eſſet, niſi ita de ea ſcripſiſſem, & Lucam, & te, & me ipſum etiam inconſtantem, variumque reddidiſſem. Lucam quidem, quòd ei diuerſam ab ea, quàm illi tu aſſcribis, opinionem tribuiſſem. Vtrunque verò noſtrum, quia cum ea, in re, inter nos non cõſtaremus, data eſſet lectori anſa, vt alterum noſtrum mendacij coargueret. Quare, vt ex tot anguſtijs emergerem, exponendum mihi erat, cur à te diſſenſiſſem. Quæ quidem diſſenſio, cum non tàm circa rem ipſam, quàm in exploranda Lucæ Ghini mẽte verſaretur, exiſtimaui æquo animo te laturum, ſi in re nullius ferè momenti, caſu neſcio quo, falſum te eſſe tui amiciſsimus, atque amantiſsimus diceret. Nihil enim vetabat, vt vel pagella illa, in qua Lonchitis inſcriptio erat, deperderetur, vel eroſa obliterataúe ad te perueniret, ita vt eius integram ſententiam tibi videre non liceret, vel quòd eã ſemel tantùm à te lectã, dùm plantam ipſam depingendam ſculpendamúe præbes, reieciſſes, tandemque ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioſo opere conficiendo quotidiè ſtruebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel vt quæuis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipſa diſtraheret. Ac quemadmodum ea, quæ caſu eueniunt criminis expertia eſſe debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri exiſtimabam, quòd falſus in ea re appellarêre, quã nec opinatus caſus gubernauit. Hanc igitur meam extitiſſe mentem in illis verbis, vir clariſsime, nullo pacto dubites velim. Deumque teſtor immortalem, nulla me iniquitate, aut peruerſitate commotum, ſed integro, atque ſyncero animo ea protuliſſe. Quod ſi haud ſatis aptis, appoſitiſque verbis, ſed potiùs duris, ambiguiſq; illud aſſecutus ſum, in hoc accuſari, atque reprehendi non à te ſolùm, ſed etiam à quouis facilè patiar, meumque erratum deprehenſum iam, atque manifeſtum confiteor, quod tamẽ ſi criminoſum eſt, inconſiderantiæ cuiuſdam negligentiæque crimen eſt, non voluntatis. At ex verbis, & literis mentem alicuius æſtimare, calumniatoris officium eſt, nã vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras eſſe in rebus ambiguis, & obſcuris interpretum explanationes, vbi autor ipſe ſcriptorum ſuorum rationem, ſententiæq; ſuæ expoſitionem perſpicuam manifeſtat. Iam puto me tibi planiùs expoſuiſſe conſilium meum, ac rationem

reddidiſſe,

reddidisse, cur ita scripserim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non despero fore, vt (qui tuus est animi candor) in meis rationibus acquiescas. Verùm, cur ita senserim, ac quid potissimùm me mouerit, vt tuam de Lonchiti sententiam persecutus non sim, breuiter exponam. Mouit me quidem inprimis Lucæ Ghini autoritas, qui cum in ea, quam tu depingis, asperitatem multam desideraret: nunquam pro certo affirmare ausus est, illam veram esse Lonchitim asperam, tandemque adinuenta illa, quam nos veram credimus, ita à priore sententia detrusus est, vt illam filicis genus esse crederet, hancque, vt veram ac genuinam, agnosceret. Atque induci ad credendum vix possum, vt de hac sententia Lucas deduceretur, rursusque in pristinam reuerteretur, quando in hac non asperitatem solùm, sed omnes alias notas ita apposite Dioscoridis delineationi quadrare cognouit, vt nulla in re, vir ille alioqui modestissimus, optimusque, adeò se magnificè iactaret, atque ob nihil ferè aliud, ita gaudio exiliret, quàm ex huius Lonchitis, quam verissimam existimabat, inuẽtione. De qua intellexit in superiùs adducta inscriptione, cum inquit: se acriorem Lonchitim agnoscere. Habet enim hæc folia scolopendrij maiora, longè magis diuisa, ac multò asperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quãdam, Aspleni nihil habet, meo quidem iudicio, Dioscoridis descriptioni congruum, nullam enim in ea videre est asperitatem, sed ex vtraque parte læuis est: tantum abest vt scolopendrio asperiorem esse eam dicamus. Nisi fortè idcirco asperam illam dixerimus, quòd duriuscula, & quodammodo solida sunt eius folia: Sed non ita se res habet, quando fieri non potest, vt verè dicamus, alterum altero asperius, nisi in vtrisque insit asperitas, vt neque rectè fiat comparatio, nisi in asperitatibus eiusdem naturæ, & speciei. Quare si Lonchitim quantum ad asperitatem pertinet, Spleno comparabimus, intueri primùm debemus, quodnam genus asperitatis in Aspleno sit, vt eandem, sed maiorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea inuenio præter hirsutiem, seu scabritiem illam, quæ ex auersa fronde flauescit. Concludendum est igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti asperitatem quæri oportere. Sed diuersis vocibus, eandẽ rem voluit explicare Dioscorides, vt quod in Aspleno appellauit hirsutum, voluerit id, in Lonchiti asperum dicere: & quoniam hirsuta esse Aspleni folia dixit, voluit in Lonchiti asperiora esse dicere: quod perinde est, ac si hirsutiora dixisset, vel scabriora, quòd facilè comprobatur ex varia interpretum versione, cùm nouerint has duas voces τραχὺς & δασὺς sæpiùs apud Græcos ita confundi, præsertim in plantarum signis, vt sine vllo discrimine alterum pro altero sumatur. Atq; ut à proposito exemplo non recedamus, quod in Aspleno Græcè δασεία Ruellius uertit hirsuta, Marcellus aspera. Rursusque quod in Lonchiti iacet τραχύτερα, Ruellius reddit asperiora: at Hermolaus scabriora, quod idem ferè est, quod hirsutiora. Quamobrẽ adduci non debemus, vt diuersam idcircò accipiamus asperitatem in Aspleno & Lõchiti, quòd diuersis nominibus vtatur Dioscorides, cum constet idem intelligere voluisse. Quod si ita est (vt certè est) non uideo cur possit pro Lonchiti aspera ostendi planta, quæ nullam habeat asperitatem scolopendrij similem, ne dum maiorem. Accedit huc, quòd neque magis diuisa sunt folia eius, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græcè est μᾶλλον ἐσχισμένα, sæpius apud Dioscoridem non tam continuam scissionis quantitatem, quàm numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligendum esse existimarem. Ruellius vertit, & multò magis diuisa, sed clarius Marcellus. Pluribus incisuris diuisa. Sed quòd idem voluerit exprimere Ruellius, ex alijs nonnullis Dioscoridis locis, vbi eadem verba leguntur, colligere est, præsertimque in tertio Aconito secundæ speciei, vbi quod Græcè habet μᾶλλον ἐσχισμένα

σχισμένα reddit crebriore diuisura, nullum constituens discrimen (quantum ad sensum pertinet) inter primam & secundam iam adductam versionem, sed planta ipsa Aconiti hanc Dioscoridis fuisse mentem testatur, vt tu optimè nosti, qui tertium Aconiti genus depingis multò crebriore, quam platani folia sunt, diuisione. Idem obseruare est in Ligustico, cuius folia Dioscorides dicit esse propè verticem graciliora καὶ μᾶλλον ἐπεσχισμένα. Ac nisi ad numerum diuisiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, vt Dioscorides dicit, sed maiora debere esse folia ad summitatem: maior enim diuisio maius etiam subiectum requirit. Verùm quia Dioscorides asserit graciliora esse, & magis diuisa, necesse est, dicamus, ideò macilētiora fieri, quia tenuius scinduntur. Ad quod animum cum aduertisset Marcellus, tàm in Ligustico, quàm in alijs supra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus incisuris diuisa. Hoc non eò spectat, vt existimem, vbicunque reperiantur hæc duo verba, semper numerum diuisionum significari. Scio enim quantitatis scissionem frequentiùs ab illis denotari, sed asseueramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioscoridem non aliter, quàm vti exposuimus, intelligi debere, quod exempla & versiones adductæ satis declarant. Sed fac hasce versiones nullius momenti esse, quæ nam quæso in tua Lonchiti diuisio est? nullam.n. inspicio, sed video quo mens tua tendat. Putas enim vnicum duntaxat, folium esse oblongum, vtrinque diuisum totum id, quod à radice ad extremūm acumen protenditur. Sed longè aliter, mea quidem sententia, asserendum est: nam quas tu diuisiones appellas, potiùs separata folia dicenda sunt, cùm nihil sit, quod alterum, cum altero connectat. At in Aspleno non item. Possumus namque in ea, quod ab radice oblongum assurgit, oblongum appellare folium, atque diuisum dicere, quia eius scissuræ ita sunt, vt ad extremum pediculum non perueniant: sed est portio adhuc, quæ sectam partem cum altera coniungit. Atque hunc fuisse Dioscoridis morem, ex alijs clarissimè cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia diuisaque tribuit, sed potiùs folia lenticulę, in ordinem vtrinque digesta, aduersa in se, in ramulis tenuibus. Sed nonne idem penè foliorum exortus est in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eademque non folia, sed foliorum scissionem in Lonchiti? Sed si rectè consideremus ea, quæ à Dioscoride tradita sunt, inueniemus in omnibus idem, ab eo obseruatum esse, vt vbicunque perfecta esset, atque absoluta partis à parte separatio, dùm modo illæ partes eandem effigiem, eandem quantitatem, saltem in pluribus obtineant, eas frondes appellaret: Non autem vniuersam ex illis partibus compositionem, vnicum folium vocauit diuisum in plures particulas. Sic quinquefolio folia menthæ tribuit, quina singulis pediculis, non autem vnicum folium quinquepartitum. Sic etiam Viticem oleæ folia habere rectè dixit, tametsi ex vno pediculo plura exeant. Quemadmodum & filici ex vno pediculo cubitali folia exire multifida alarum auium modo expansa: non autem cubitalem illam longitudinem vnicum folium existimauit multipliciter scissum. Ac mirari hac in re licet Marcellum, qui id sibi persuaserit, reclamantibus omninò Dioscoridis verbis. Contra verò Ricinum vult habere folia Platani, maiora tamen, quia non putauit appellanda esse separatim folia, quæ diuiduntur quidem, sed non ad extremum vsque pediculum. Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylij similia, pluribusque incisuris diuisa: vniuersam multifidi folij compactionem vnicum folium appellans. Sed huiusmodi exempla ita clara sunt, tibique tàm sæpè perspecta, vt in illis immorari ampliùs nō oporteat. Quod si igitur hæc vera sunt, nullo pacto scissis folijs tuam Lonchitim dicemus, sed

plura

plura habere folia parua, vtrinque ex vno pediculo dodrantali, vel minore aduersa in se. Atque ita Dioscoridis descriptio, ei nullo pacto quadrabit. Si quis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lōchiti altera ostendat, quam tuam? At eiusmodi est, quam nos veram existimamus, multò enim magis, quàm Asplenum diuisa est, siue id pro maiore diuisione, siue pro crebriore accipiamus. Est præterea maior & hirsutior. Sed si ita est, circa quid versabitur eius cum Aspleno similitudo? Nempè circa substantiam & asperitatem & colorē. Neque enim potest esse in forma siue figura, quia diuersam in ea constituit formā, maior siue crebrior scissio. Quod eò magis tuam arguit, cuius omnis, ac sola cū Aspleno similitudo in figura est. Ex alijs enim, quę subdit in plantis delineandis Dioscorides explanat, circa quid perstringatur similitudo. Vt cum Trichomanem dicit esse filici similem, ad substantiam retulit, non ad figuram, quia subiunxit exiliorē esse & folijs lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligamus necesse est, quia quemadmodum Scolopendrion, supernè herbacea est, infernè hirsuta & flauescens, ita & Lonchitis, in gradu asperitatis solùm eam superans. Cæteris etiam, quæ ad substantiam pertinent persimilis. Quæ omnia in nostra esse nemo, qui eam semel viderit, negare potest. Adde quòd aculeus, qui in nostra est, in summitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non euenit. Hæ sunt rationes, quæ in causa fuêre, cur tecum in Lōchiti aspera minus cōsentirē, quę si veræ sunt, mihi gratissimū erit, sin minus, gratissimū etiā feceris, si ꝓbabilioribus rationibus efficies, vt à mea sentētia deducar. Vt enim ea mihi semper volūtas extitit, vt alios sine pertinacia refellerē, ita & refelli, sine iracūdia paratus sum. Nihil enim iniquius semper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quàm veritatem occultare. Sed de his satis multa diximus, iam ad alia transeamus. Nam quod secundo loco diluendum est, quod autoritatem tuam videtur, nescio quomodo offendere, meumque in te animum in suspicionem adducere, est id, quod in fine capitis decimi, secundo libro nostri opusculi, de Chamæleone albo à te depicto diximus, vbi tuam picturam minùs veram esse asseruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchsij, hanc vt rectiorem (quanquam & suam etiā ex toto non acceptauimus) admittendam censuimus: hac nimirum ratione adducti, quòd radiculas illas tenues, quæ crassæ radici connectuntur, non exprimas, sed statim crassiori radici echinatum capitulum, in quo & semen, & flores continentur, apposueris, Dioscoridis descriptionem magis (vt verba etiam mea referam) quàm plantam ipsam integram fortè contemplatus. Ex quibus sanè verbis colligere aliquis posset, te à me reprehendi, quasi fictitias plantas, ac nusquam tibi visas effingas, easque tanquam à veris viuisque extractas, posteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In quaquidē re, multùm mihi laborandum nō est, vt hanc de me suspicionem dimoueam. Quādo id ipsum ego (si mihi contingeret depingendarum plantarum prouintiam suscipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, aut impudentiæ mihi versum iri existimarem, dummodo non integras plantas (hoc enim, vt difficillimum, ita & temerarium iudico) sed partem aliquam ipsarum, quam summa etiam diligētia adhibita, habere mihi nō liceret, adiungerē. Quod etiā audacius ꝓsequerer in his, quæ semel, vel sæpius antea à me visæ fuerint. Nā si statuis ob ātiquitatē mutilatis, ex alieno marmore, vel nasum, vel aures, vel aliud mēbrū adiūgere licet, quo pulchrior vniuersa facies spectetur, tametsi incerti sumus, an verā illius mēbri effigiē fuerimus assecuti. Cur etiā depictis plātis aliq̃d addere nō liceat, ꝙ vel viderimus, sed nūc

eius partis facultas nobis non sit: vel non viderimus, duce tamen Dioscoridis descriptione accommodemus, dummodo clariorem ita eius cognitionē fore speremus? Neminem enim, vel minimū in herbarum indagatione versatum, latere arbitror, non posse omnes plantas in vna tantum regione haberi, sed necesse esse, vt à remotissimis partibus bona pars earum transmittatur. Atque eum, qui vniuersam stirpium picturam ostendere aggrediatur, oportere, vt arescentium multarum vtcunque potest, picturam exhibeat. Transmittuntur autem, vel non integræ, vel non expansæ, vel non exacta iam ipsarum ætate, vt quandoque sine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque absolutæ transmissæ, casu aliquo confringantur, separenturque ita partes, vt quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos semenúe cum caule, aut ramulis, tandemque folia cum vniuersa planta cohæreant, satis rectè assequi non liceat, vt taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, saporem, substantiam, & quod caput est, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonstrarem, nisi idipsum, & tibi notissimum esse cognoscerē, & vberrimè in meo libello transegissem. In his rerum angustijs moribundas exiccatasque plantas, atque aliquam eiusmodi transmutationem possidentes, si, vt iacent, depingeremus, cum Dioscoridis descriptione non conuenirent, atque ita, vt falsę à quouis reijcerentur. Si nullo pacto illas depingendas esse existimaremus, vix paucarum effigies dare possemus. Consilium igitur est, vt considerato arescentis plantæ defectu, ac memoria repetentes eius imaginem, si contingat illam virentem aliquando vidisse, id addamus, quod ariditatis iniuria abstulit. Quod si quandoque accidat, vt quod addendum est, minùs rectè assequamur, non propterea damnari debemus, cùm id in paucis admodum euenire possit. Hoc ita verum est, vt à te ipso effectum esse, puto, negaturus nō sis, nec si neges, facilè id tibi concedatur. Fateris enim multas plantas à multis tibi missas esse, quæ viuæ virentesque ex longinquis partibus ad te minimè peruenire potuerunt, in quarum nonnullis, nisi nescio quid accommodasses, ne cogitatione quidem quisquam assequi posset, verè à te efformari potuisse. Nam Lycij ramulus ex Dalmatia tibi allatus est. Baccaris Roma & Arimino. Horminum satiuum, & aliæ complures Pisis. Hemionitis Patauio, atque ex alijs exteris nationibus, haud sanè paucæ. Iam verò si virentium absolutam formam arescentes plantæ seruarent, nunquàm profectò Pistachijs serrata folia depinxisses in Latinis tuis commentarijs, si illius cùm pingeretur virentis copia tibi suppeditaretur. Nam cum tandem virentem eam vidisti, iterum illam in Italico sermone, scriptis commentarijs sine vllis in ambitu dentibus, veriùs expressisti. Mutasti etiam Apij, quæ & Ischas dicitur effigiem, in ijsdem vulgari sermone conscriptis libris, quia quam Venetijs ad te Nicolaus à sancto Michaele miserat, (vt credere par est) assequi minùs probè ob mutatam ariditate faciem potuisti. Atque vt nonnulla etiam ex alijs persequar, cùm Trifolium Asphaltitem pingis, quis nō animaduertat, plantam tibi alioqui notissimam, integram tum ad manus esse non potuisse, cum nec ramulos, nec flores in ipsa exprimas? idéque de floribus Brassicæ marinæ, Sisimbrij aquatici, Aloes, aliarumque nonnullarū stirpium partibus, quæ in tuis picturis desiderantur, asserere licet. Iam igitur ad rē ipsam accedentes considerent quæso hi, qui me temeritatis nota aspergunt, quantū ponderis habeant verba à me de Chamæleone albo scripta, non enim vereor, quin totum æqui boniquе faciendum esse, existiment. Scripsimus nos eo in loco potuisse à te erratum in pictura committi ob plantæ viuæ penuriam, nonne in his verbis cum errore eius excusationē apposuimus? Quæ excusatio, si à quoquā non admittatur po-

tius

tiùs pertinacia fiet, quàm veritate. Quod autem me in suspitionem adduxit, vt crederem non extitisse tibi viuæ plantæ copiam, cum illam depingendam tradidisti, fuit non solùm pictura, quæ cum his, quas sæpißimè nos collegimus, non conuenit, verùm etiam, quia tuis in commentarijs scribis quidem, vbi nigri Chamæleonis, quem putabas, vbertas proueniat, sed vbi album videris, non apponis. Vnde non ab re conijci quoquo modo poterat, non licuisse tibi in his locis, quæ loca penetrasti, nascentem viuamque hanc plantam videre, sed aliunde transmissam. Ac fieri potest, vt quãdoque radix sola, quandoque folia sola cum capitulo ad te mitterentur, vel si integra quidem missa esset, casu aliquo separatæ partes ad te peruenirent, quam cum pingere velles à Dioscoridis delineatione adiutus, eam ita, vt iacet, typis excusseris. Id si ita contigisset, quis nisi stulta semper meditans tuam solertiam damnabit? Quod si verè id accusari debuerit, iam me ipsum primùm reprehendant homines, qui in ea sententia, non solùm tunc eram, sed adhuc permaneo. Tibi verò nulla fit iniuria ab eo, qui id, quod scripsit iniuriosum esse non nouerat, cuiusque animus in tuis laudibus celebrandis, ex alijs rebus tibi notus perspectusque, abundè est. Omnes enim decipimur specie recti, quare non verba, sed mens æstimanda est. Neque verò nunc iterum ita album Chamæleonem nostrum extollimus, vt tuam picturam omnino falsam iudicemus, quando nihil vetat, quin climatis aut soli varietate, ita proueniat, vt à te depingitur, quod non solùm credimus, sed multis exemplis in nostro opusculo comprobauimus. Nam cum tuam picturam veram non esse diximus, cum his illum comparabamus, quas nos pluribus locis effodimus. Atque huc spectabant ea verba, quę habent, Dioscoridis descriptionem magis, quàm plantam integram fortè contemplatus. Quæ verba etiam, cùm dubitanter, nec certò proferantur, satis indicant me illud non affirmasse, sed liberum lectori reliquisse credendum, fieri posse, vt planta illa, ita inueniatur, vt à te depingitur. Quod quidem si explicatè protulissem, iam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim consyderet, quin in ea, quæ nolit, nonnunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me posse Horatianum illud adducere.

Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.

SED hæc mea culpa, eò magis toleranda est, quòd in ea commoror Vrbe, quæ vt cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias ferè omnes superat, ita bonarum artium professoribus destituitur, præsertimque in hanc de simplicibus cognitionem, ita nemo est, qui operam dederit, aut dare cogitet, vt vix vnum, aut alterum inuenias, qui paucarũ plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus nostrum inspiciendum, atq; iudicandum traderemus, sed meipsum mei laboris, & autorem, & iudicem esse oportuit, quo quid potuit esse infœlicius? Scis enim sua quenque Philautia, ita decipi, vt non rarò circumspectos quoque homines, atque alioqui temperatißimos, cæcos reddat, & in graues errores coniiciat. Sed cum vnus mihi esset Iohannes Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi spes erat, & à quo nõ modo certam atque integram de meo libello sententiam expectabam, sed etiam stabilem, & sine vlla assentandi, calumniandiúe suspitione integram, optatis meis aduersa fortuna nõ respondit. Vix enim extremam manũ operi imposueram, cum vir ille Patauiũ studiorum causa, profectus est. Itaque inops consilij manuscriptum exemplar, Vincẽtio Valgrisio misi, ea tamen lege, vt non priùs typis committeretur, quàm à Gabriele Fallopio vniuersus perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro sua in me beneuolẽtia laborẽ hũc & libentißimè susciperet, & quicquid in eo minus cohęrẽs esset, ꝙ vel ad res

ipsas,

ipsas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accōmodaret, ac corrigeret. Sed nescio quo fato factum est, vt operis ipsius dimidia ferè pars excusa esset, quàm ei illud inspicere licuerit. Remisit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illū conscripseram, ita, vt scis, respondens. Hos ego omnes præclarissimos viros, eius rei testes optimos, grauissimosque volo & do. Quæ cùm fortuna, quam vitare nemo potest, gubernauerit, ipsa etiam horum omnium malorum culpam sustineat, me verò in tot incommodis satis superque consolatur rectę meæ voluntatis, meorūq; officiorum conscientia Hæc sunt, præstantissime vir, quæ mihi à Pisano ostensa sunt, tuam dignitatem offendere, quibus quidem ita satisfactum puto, vt omnem criminis suspitionem me expurgasse existimem. Nam etsi pauca quædam alia, ab alijs animaduersa sunt, tamen leuiora quidem sunt, quàm vt de eis aliqua sit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuisse, vt tu eadem, quæ cęteri, de me suspicareris: cùm nec diffidam, vt si quid verè à me commissum esset, à te pro tua humanitate, & liberationem culpæ, & errati veniam impetrare Quamobrem hæc non tam tibi, quā alijs, qui hæc commentari possent, scribuntur. Petoque abs te, vt non de his solùm, in quibus aliqua tui mentio fit, sed si qua erunt alia (erunt autem certè plurima) quę à veritate ipsa abhorrere tibi videbūtur, ad me per priuatas literas, amicè (vt soles omnia) scribas, vt quod mihi ob locorum longinquitatem, antè quam opus ipsum ederetur, non licuit, eo iam edito liceat: tandemq; per te, cùm secundò edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum versari incipiat, vnde & obtrectatorum calumnijs & existimationi nostræ consulatur. Te verò etiam, atque etiam rogo, vt me totum suscipias defendendum, eamque voluntatem, quam in me laudando ornandoque tibi nunquam defuisse noui, perpetuam, ac constantem retineas. De me autem sic existimes, ac tibi persuadeas vehementer velim, nihil me spectasse semper, quàm vt nullum officij erga te studijque munus prætermitterem. Quod si à quopiam mihi minùs concedatur, mea mihi conscientia pluris est, quàm hominum suspitio. Sed dabo operam posthac, ut omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me beneuolentiam conciliandam augendamque iam pridem traduxisse. Itaq; non in hac nostra vrbe solùm, amicis meis omnibus, sed etiam Faloppio, & sæpissimè Ioanni Vincentio Pinello, proximeque Iacobo Antonio Cortusio, ornatissimis viris atq; vtriusque nostrum amantissimis, totum me patefeci, atque his singulis sæpe & accuratè scripsi, quàm nihil aliud semper maluerim, quàm meam erga te obseruantiam tibi gratissimam esse. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus sis: Cuius me constantiæ fore, vt nunquam pœniteat, non despero. Quare has literas velim existimes fœderis habituras esse vim, non Epistolæ, meque ea, quæ tibi promitto, ac recipio, sanctissimè esse obseruaturum, diligentissimeque facturum, Vale, & me, vt fecisti, ama. Neapoli.

* *
*

PET.

PETRVS ANDREAS MATthiolus, Bartholomæo Marantæ, S. P. D.

Amicè respondetur ad Marantæ excusationem.

Atearis oportet, mi Maranta, si tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino subesse causæ, cur tàm multi vnanimi consensu durioribus quibusdam commentariorum tuorũ verbis offensum me esse, prædicent. Ita enim missis ad me, de re hac literis, ipse testaris, multos ex amicis tuis fuisse, quibus minus modestè & honorificè, quàm mea dignitas, nostraque postulabat amicitia, locutus de me esse viderêris. Idq; in primis visum est Ioanni Antonio Pisano summi iudicij maximeque istic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis solùm, sed omnibus ceteris visum est, quotquot tuum adhuc scriptum legerunt, quos quidem eò seueriùs de ista tui sermonis acerbitate iudicare credibile est, quò minùs ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiusque ad censendum iudicium afferunt, qui citra omnem affectum, quàm, qui amore & beneuolentia præoccupati, ad iudicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium studio corruptos iudices, si nostra disceptetur controuersia, proculdubiò vicero ego. Sed vt nulla in re, non æquior sim tibi, fingamus hos omnes, quòd quidem prudenti viro nemini persuadebitur vnquàm, fingamus, inquã, lectores libelli tui vniuersos, non aut amore mei, aut odio tui, sed malitia quadam ingeniorum conspirasse ad hoc, vt verba tua per calumniam interpretetur, appellemus ab his, ad alios iudices, sitque penes te, vt deligas, quos maximè tuæ causæ fauere existimas, sint sanè illi amici intimi tui, quibus cum ioca seriaque, quod dicitur, ardua & occulta consilia confers. Atqui hi iam ante, à me minimè submoniti, sponte sua libero que iudicio vsi, quanquam maiorem apud te gratiam iniissent, si probarent, quæ de scripseras, pronuntiarent tamen ab offitio te recessisse, quòd de amico, tàm acerbè locutus esses. Hos certè insumulare insynceræ interpretationis, citra immodestiæ crimen non potes. Vt mirum videri cuipiam non immeritò debeat, cùm ipse, quid amici tui, de scripto censuerint tuo, recenseas, cur dicas paulò post, tui oblitus opinor, nihil esse contra existimationem meam scriptum, quod probus vir redarguat. Certè multi tui, vt tuipse testis es, redarguerunt. Ergo & illis inprobitatis crimen impingere te necesse est, sed hoc quàm prudenter abs te, secusúe dictum sit, nunc non prosequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino esse, nec de nihilo ortum, quod multi passim dictitent. Etenim sermones longè lateque vagantes originem ducere alicunde necesse est. Idcirco fuisse aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento vno, nemo profectò dubitauerit. Verùm tu suspicioni hinc succursurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas esse, vt sonant, accipiẽdas, sed mentem tuam animumq;, quo ista scripseris, inspiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumeliosa in me esse fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de scriptoris animo iudicant, postquàm iam ita conditi sumus, vt fenestra illa, qua cogitationes cuiusque intueamur, quamque Momus olim ille diuinorum operum æstimator desiderari criminabatur, destituamur in vniuersum omnes. Si negas ea contumeliosa esse, cur igitur ea inspici & perpendi, ita vt natura sua sonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium vsu, sed ex tuo tantum arcano consilio depromendam censes? Nisi verò ea tibi tantũ & Musis arcanorũ tuorum cõscijs locutus sis, nõ autẽ hominibus voces Latinas ita accipientibus, vt ratio proprietasq;

Responsio.

Excusatio.

proprietasque eius linguæ postulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excusationis in mores publicos introducere, vt simulatque aliquis iracundia, aut quauis simili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nephas esse dicat, verba interpretari, mentem inspiciendam esse. Hac via grauium virorum reprehensionem non effugies. Dicis falsò me asseuerare, quòd Lucas Ghinus eā plantam mihi miserit pro genuina veraque Lonchitide, quam eius nomine in commētarijs meis depinxi. Hæc verba non reprehendunt opinionem, quam sequor in Lonchitide, nam id mihi molestum planè nō esset, sed ad fidem meam infirmandā, qua vna ego re pretiosiorem nullam possideo, pertinent. Proponis me in opere, quod etiam posteritatem laturum speramus omnes (est enim eruditissimum) ijs me, inquam, amicum tuum coloribus descriptum, omnibus hominibus proponis, non tātùm, qui nūc sunt, sed qui etiam post nos nascētur, vt si inimicos grauissimos tuos ijsdem illeuisses, grauiorem de se pœnam sumi, vel à crudelissimo aduersario, potuisse negarent. Demus hoc sanè, lapsus sim, pagella, vt tuis verbis vtar, in qua Lonchitidis inscriptio erat, erosa obliteratáue ad me peruenerit, aut semel lectam, dum plātam depingendā prebeo, postea abiecerim: breuiter aliquam tandem mihi causam erroris fuisse fingamus. Tuū ne erat lapsum, ita leuem amici, tàm seuero, ac ad secutura sœcula duraturo supplicio vindicare? meam fidem omnibus suspectam reddere in re tàm leui? Quid faceres, si quod grauius tibi crimen meum notum esset, id taceres, scilicet. Cæterùm vellem tantum te operæ non posuisse in inuestigandis nouis interpretationibus illis, à sono verborum tuorū planè alienis. Ais hæc verba, NESCIO QVO PACTO, dicti corrigere asperitatem. Ego verò id non intelligo: imò illa addita augere atrocitatem dixerim. Falsò dixit Matthiolus trāsmissam sibi hanc à Luca Ghino plantam esse, tolerabile est: dum addis, nescio quo pacto, suspitionem auges, vafrone id consilio, an leuitate aliqua fecerim, subdubitans. Nam si fortuito casu, aut errore aliquo id factum à me esse dicere voluisses, non addendum erat, nescio quo pacto, sed nescio quo casu: hæc excusantis vox est, illa fidem in dubiū vocantis. Itaque cùm consentiens multorum tui sermonis interpretatio confirmat, tùm aliena ista tua expositio non excusat, macula meam innocentiam non leui abs te respersam esse. Quid verò si grauissimis testimonijs conuicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmisisse? si eius manum & tibi, & alijs monstrauero? Monstraui certè iam multis, qui mecum sunt, doctissimis pariter & integerrimis viris, quibus ego aduersum te testibus vtor. Sed multorum loco sit clarissimus vir, Vlysses Aldrouandus Bononiensis Medicus, qui recens ad me datis literis, se meminisse affirmat, quòd Anno quinquagesimo secundo, missa mihi à Ghino hæc herba sit cum inscriptione, Lonchitis altera. Hunc reijcere testem nō potes, Ghini manum notissimā tibi ex diuturna cum illo viro consuetudine, negare nequis. Quid autem ergo, an nō pœnitet iam in me tam imprudentèr, & præter omne meritum meum collatæ suspitionis? Dices, memini quidem ad te missam plantam anno quinquagesimo primo cum hoc titulo, Hanc esse Lonchitim asperam aliqui sentiunt, anno autem sequenti eandē missam esse inscriptione mutata, ignoraui. Tu ergo quod factum esse ignorabas, id nūquam fieri potuisse, statuisti. Hocque tam leui fundamento nixus, effudisti in amicū, quę in hostem non competebant, nisi certiùs explorasses omnia, quę propter, ista diceres. Non is ego sum, mi Maranta, qui honoris & existimationis meæ rationem nō habeam, proinde non est quòd censeas, scripsisse Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate esse consequutum præter illius sententiam, vt quàm primùm vir ille candidissimus meos inspexisset commentarios, mendatij & temeritatis me accusaret. Sed hæc non persequar vlteriùs. Non enim dubito, quin ipse erratum tuum iam agnoscas, quòd si

Matthioli querela.

Grauissimis testimonijs comprobare posse Matthiolum, Lonchitē asperā à Luca Ghino sibi fuisse missam.

ue imprudentia, ſiue negligentia, obrepente nimirum in opere, tàm longo, ſomno vt dici ſolet, commiſſum fuit, erratum, certè fuit tibi inuidioſum, in me longè grauiſsimum. Verùm quicquid hoc eſt, quod offendere animum meum vlla ratione potuit, id totum dono amicitiæ noſtræ, dono Cortuſo, dono Aldrouando viris clariſsimis, & vtriuſque noſtrum amantiſsimis, dono Pinello nobiliſsimo aliâs homini, ſed dedicatione commentarij tui longè nobiliori facto, ac cupidiſsimus, vt petis *Marantæ laus.* redeo ad perſpectum illum tibi ſæpe, mihi dulcem amorem tui, qui & ſi nunquam è pectore meo extinctus eſt, refrixerat tamen aliquantulum triſtitia ob ſuſpitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epiſtolæ tuæ partem, quæ prior erat ordine, in qua tu offenſum me eſſe arbitraris, quòd opinione à me aliquot in locis diſſentias. Ego verò tantum abeſt, vt id ægrè feram, vt magnoperè gratuler tibi, quòd ita fideliter in medium labores, veritatemque in profundo puteo, vt quidam Philoſophus dicebat, reconditam tuis vigilijs, & lucubrationibus eruendam & proferendam ſuſcepiſti. In quo quidem labore ſocium, te datum eſſe mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem, ætate, ingenio ſummo, iudicio peracri præditum, laborum patientiſsimum, inſuper, vt ſedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere coniunctis duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, vt iuuent mutuò alij alios, exhortentur inter ſe, imbecilli ſuccurrat robuſtior, feſſo recentior, & in ſumma non tàm quod glorioſum cuique factu, quàm quod ad finem neceſſarium eſt, eligant: ita nos quoque veritatem vnam nobis propoſitam ſingulari contentione vterque inquiramus: eius non refert, quantum tu, quantum ego inuenerimus, aut vtrius inuenta ſplendidiora ſint, ſed hoc neceſſe eſt, vt quiſque ſuo loco fideliter laborantes iuuemus alter alterum ſuggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter oſtendendis. Ita enim fiet, vt collatis fideliter operis, vtilitate priuata poſthabita, exiſtimatione etiam aliqua ex parte, pro bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore ſpecie hominibus eluceſcat. Quod vbi per nos factum erit, tùm demum officio noſtro perfuncti probè vterque fuerimus, tùm abundè præmiorum receperimus, etiam ſi nulla alia commoda conſequātur. Itaq; nequaquam ſuccenſeo tibi, ſed potiùs gratias quàm maximas ago, eo ſanè nomine, quòd quæ reperiſſe te tuo ſtudio, & labore vtilia exiſtimas, ea in medium profers, & me vbi à veritatis ſemita deflectere putas, meliorum admonendum cenſes. Quæ quidem ego ſequar etiam, vbi talia mihi eſſe perſuaſero, qualia tibi videntur. Sin autem vel ſponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoque boni conſulas, opinor. Atque hæc de offitio vtriuſque noſtrum, hoc loco dicta ſint. Nunc reliquum eſt, quod offitij mei eſt, id re etiam, & opere, vt exequar. Placet enim pauca quædam huic ſermoni attexere. Et primùm quidam, quæ ad defenſionem eorum pertinent, quæ à me antea aſſeruata in doctiſsimo commentario tuo minùs firmis argumentis oppugnaſti, deinde etiam aſſeruationes quaſdā *Reſponſio ad Marantæ argumenta in Aſpera Lonchitide.* in eundem commentarium meas, amanter & candidè recenſebo. Vtrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum intereſſe videtur. Auſpicabor autem à Lonchitidis conſyderatione, quam me nec pinxiſſe, nec noſſe veram arbitraris. Ego verò meam, quàm proximè ad deſcriptionem Dioſcoridis accedere exiſtimo. Libet autem priùs verba illius autoris excutere. Id vt rectè fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda eſt, adhibendusque ad iudicandum equus lector, penes illum ſit pronunctiare, vter melioribus rationibus ſuam ſententiam ſtabiliuerit. Inquit autor. Folia Scolopendrij emittit. Comparatio eſt foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua ſit, neceſſe eſt. In qua nam autem ea re conſiſtat, hoc dubium videtur, *Lib. 3: Capite 145.*

propterea quòd tu in ſecundo tuorum commentariorum ſcripſiſti, foliorum Lonchitidis aſperæ & Scolopendrij ſimilitudinem, ad ſubſtantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces ſubſtantiam, quæ comprehendi ſenſibus non poteſt: itaque ſi hoc vocabulo vteris, vt vulgò vtuntur alij, non credo te cogitaſſe, quid tunc ſcripſeris. Alicubi tamen reperio ſubſtantiam rei vſurpari pro craſsitie, aut tenuitate partium, ſed quid tenuitas & craſsities partium, ad ſimplicium faciem cognoſcendam? Quidam amicus meus homo inprimis acutus, percontanti mihi quidnam tibi ſignificaretur ſubſtantiæ vocabulo: recitauit ordine verba, ex eodē ſecundo libro tuo, capite duodecimo. Foliorum verò Lonchitidis, &c. quæ ſequūtur. Poſtea, cum, inquit, Maranta dicat ſubſtantiæ ſimilitudinem ex ſequentibus Dioſcoridis verbis intelligi, aſperiora, maiora, multoque magis diuiſa, neceſſariò voluit, vel aſperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam ſectionem, ſubſtantiam dici, aut certè omnia ſimul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordem te eſſe, vt amicus ille meus rectè diuinarit. Itaque fateor me iſtum locum non intelligere, Quippe cum eum ſaltem ſermonem didicerim, quo alij vtuntur, præſertim huiuſce facultatis profeſſores, neſcio diuinare, quid iſta noua ratio ſermonis ſibi velit.

Lonchitidis & Aſpleni ſimilitudo ex Dioſcoride.

Dicam ergo ingenuè, quam ſimilitudinem in mea Lonchitide & Aſpleno deprehændam, nec vtar dubijs, aut obſcuris vocabulis, ſed quæ tu, & quiuis intelligat. Video in Aſpleno folium multis ſegmētis diuiſum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aſpleno eiuſmodi ſegmentorum ſitus eſt, quæ vna ex parte mediæ vbi venæ cohærent ſegmenta, illis præcisè ex aduerſo non opponuntur, quæ in altera parte ſita ſunt, ſed aliquantò haud altiùs, aut humiliùs deſinunt, nec eodem in puncto dextræ & ſiniſtræ interſectiones venam per medium folium tranſeuntem contingunt. Talis ferè etiam ſegmentorum, quibus folium Lonchitidis meæ diſtinguitur, ratio eſt. An ne tu hanc aliquam ſimilitudinem putas? putabis certè, ſi modo præcepta illa, quæ in ſecundo volumine tuo tradidiſti, ipſe tueri voles: quo quidem in loco ad Aſpleni & Filiculæ foliorum ſimilitudinem eſſe ducis, vt eodem modo ſecta vtraque eſſe appareant. Nec repetam omnia, quæ tu ad confirmandam ſententiam hanc eruditiſsimè, eo in loco diſputaſti: Potiùs aliam adhuc, præter hanc ſimilitudinem oſtendam. Tàm Aſplenum, quàm Lonchitis mea auerſa parte aſperis quibusdam punctis, folio adnatis flaueſcit. Raræ plantæ ſunt, quæ tam inſignibus notis comparari poſſunt. Iam tu voces ſimilitudinem hanc, vel ſubſtantiæ, vel figuræ vel ſcindapſi, vel quocunque alio nomine, mihi ſatis eſt ſimilia folia eſſe. Nec enim aliud vult Dioſcorides. Dices, at non per omnia ſimilia ſunt. Hîc nihil reſpondeo. Nam liber ille tuus profectò doctiſsimus, qui ſecundus eſt ordine, patronus meæ cauſæ erit. Idem multis rationibus defendet ſufficere ad ſimilitudinem, vt in aliquibus ſaltem congruant plantæ. Sequitur in Dioſcoridis textu. Sed ASPERIORA MAIORAQVE. Maiora eſſe in mea Lonchitide nemini dubium eſt, aſperiora quòd ſint negas. De eo verò mihi rationibus tecum diſputandum nō eſt, ſed prouocandum vtrique noſtrum ad ſenſum tactus. Is huius controuerſiæ iudex eſto. Appingendam curaui propterea vtriuſque plantæ imaginem, vt cognita ex pictura earum facie & comparatis ſibi viuis plantis rei herbariæ ſtudioſi digitis tangant, de quo nos, tàm multis verbis diſceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Aſperam eſſe deprehendent. Nullam, inquis, eſt videre aſperitatem. Viſus ſenſum hîc vt adhibeas, opus non eſt, tangas oportet, & ſic aſperitatem percipies, manibus non oculis. Illæ enim, de aſperitate, & læuitate, hi de coloribus iudicant, quanquam mea Lonchitis ita aſpera eſt, vt oculis etiam id intueri liceat. Sed quî fit,

Vt

vt tu ita mox oblitus scabram dicas, cum asperam neges? Quid est scabrum, quàm vehementer asperum & inæquale in superficie. Vide quò absurditatis delabaris, quod læue esse antea asseuerasti, id nunc scabrum, hoc est insigniter asperum fateri cogeris. Læue est, quod cum tangitur digitum minimè retinet, sed lubrica superficie illum hinc inde oberrare citra offensionem permittit. Asperum uerò digitum remoratur superficiei inæqualitate offensum: Idq; cum immodicè facit, scabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læue & scabrum esse potest? Nec verò in eo tibi mens satis constitit, quòd inquis hirsutum scabrumùe, quasi rē eandem hæc duo significent. Hirsutum vocatur quod villosum est, scabrum aliud est. Si scabram meam Lonchitidem esse dicis, aio esse, sin hirsutam, nego, non enim pilos vel villos vllos habet. Pergis, non fit rectè comparatio, nisi in asperitatibus eiusdem naturæ & speciei. Hîc videris mihi sepiam piscem imitatus, qui cum elabi aliter piscatoribus nō potest, atramentum offundit, obscuratisq; hac fraude aquis elabitur. Cùm enim hic comprehensum te iri intellexisses, obfudisti nobis caliginem obscuris verbis, quę nemo intelligit. Quid vocas tu asperitates eiusdem naturæ & speciei? Certè asperitas accidens est superficiei quoruncunq; corporum, & ideo omnia corpora superfitiem habentia externam, conferri inter se quo ad asperitatem & læuitatem possunt. Dicimus ferrum aliquod asperius ligno. Cutem hominis dicimus asperam, sed minùs asperam, quàm sit lima aut pumex. Vides itaque asperitatem, in quocunq; subiecto sit, posse cum cuiuscunque corporis asperitate, secundum magis & minus conferri. Ideo verba sunt ista tantum, nihil significantia, quæ hic de asperitate eiusdem naturæ & speciei affers. Nam asperitates omnes eiusdem generis sunt, & non differunt nisi secundum magis & minus, & quæuis potest cum quauis conferri. Iam verò quàm benè dixeris hirsutum eodem modo cum aspero, tu videris. Certè hirsutum est, quicquid villos extima superficie habet, qui villi si molles sint, læuem superficiem reddunt, si duriusculi, asperum. Hirsutum ergo, vel asperum, vel læue esse potest. Læuitatis exemplum habes apud Plinium de syluestri Brassica scribentem, lib. 22. cap. 9. Inquit enim Folia habet bina, parua, rotunda, plantis oleris similior, candidior satiua, & hirsutior. Hirsutum ergo vel asperum, vel læue esse potest. Proinde perperàm ais idem esse hirsutum & asperum. Quod δασία Marcellus vertit aspera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius asperiora, Hermolaus scabriora, benè factum ab vtroque. Asperum enim & scabrum, vt supra dixi, idem ferè significat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirsutum, cum causam eius nullam habeas, nisi quòd sic transferri tuæ opinioni congruebat. Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc est, magis incisa. Ita enim vertēdū est, si vim Græcarum vocum rectè excutiamus. Apparet cuiuis ad verborum proprietatem attendēti continuam fissionis quantitatem his significari, μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem significat, vt πλέον discretam. Sicubi verò hæc uerba μᾶλλον ἐσχισμένα rectè conuertuntur, crebrioribus incisuris diuisis, ibi impropriè locutus est Dioscorides, quod tu negare non potes: vt mirari quispiam non immeritò queat, cùm hic retenta propria significatione sermonis, commodè interpretari Dioscoridis textum possimus, cur tàm sis operosus in peregrina excogitanda expositione. Stante ergo hac genuina interpretatione, iam conuerte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonstrabo tibi, quid vocet Dioscorides, folia magis incisa. Qua parte segmenta folij Asplenì venam mediam contingunt, lata basi sunt. Non enim eousq; molita est incisionem natura, ut in tantum separaret ea à media vena, vt puncto aliquo solum illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoque meritò maior incisio in huius folijs esse dicitur, nimirum ea non solum ad mediam, vsque venam adducitur, sed

Hirsutum & scabrū non esse idem.

Asperitas quid.

Hirsutum quid.

Δασία καὶ τραχύτερα non idem significant.

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, ut interpretandum.

vlteriore diuiſura ab illa ſegmenta adeò ſeparat, vt extremitate quadam ſua ſolummodo illam contingant. Accipe Aſpleni folium & eius ſectiones aliquanto profundiùs ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc ſimul ratio patet, cur tibi in mea planta ſingula ſegmenta, ſingula folia viſa ſint, quippe ſi talia non viderentur, non rectè dixiſſet autor, Lonchitidis huiuſce folia eſſe μᾶλλον ἐσχισμένα Hactenus demonſtraui meam opinionem cum Dioſcoridis verbis congruere. Venio nunc ad eum locum, vbi quæ ego ſegmenta voco folij, ea tu ſeparata folia eſſe affirmas: quem locum non dubito quin inuito & aduerſante calamo ſcripſeris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abeſt, vt pro te faciat, vt etiam magnopere obſit. Scribis inibi in Aſpleno diuiſiones ad medium vſque pediculum non pertingere. Id ego diligenter conſideraui à te admonitus, ac aliter ſe habere deprehendi. Bina enim ſegmenta è directo poſita neutiquam contingunt ſeſe intercedente diuiſura vſque ad ipſum pediculum. Sed demus contingere ſiue cohærere, & vniri inuicem, an tu propterea folium ſectione vſque in pediculum medium deſinente, diuidi poſſe negabis? aut quod ſic diuidatur id folium eſſe noles? Dices poſſe quidem hoc fieri, ſed vbi fiat, eiuſmodi diuiſiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter diuiſionum profunditatem hoc totum, quod à radice aſſurgit, oblongum folium non dicitur, Sed parui illi lentium inſtar orbiculi, qui nigro colore ſplendentibus colliculis vtrinque adhærent. Miror, mehercule, ſuperſtitionem hanc tuam in re tam leui, qui vocabulis, quæ ſæpe alio atque alio modo, prout res natæ tulêre, vſurpamus, ita alligas homines, vt eos vocabulis ſeſe accommodare, non autem illa ad vſum ſuum flectere oporteat. Quæſo te ſi vel Dioſcorides, vel quiuis alius, Trichomanes alijs verbis deſcribens, totum quod ſeparatum à terra enaſcitur, folium diceret, illa autem lentis inſtar foliola, ſegmenta, num tu hoc magnum crimen eſſe putares? Aut ſi quis eo modo & in loco ſegmentum in aliqua planta, folij nomine, perſpicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium ſit, ſegmentum dicat, an tu hunc ſcelus magnum commiſiſſe arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium eſt, diuiſiones ne an folia ſint, num eas propterea indeſcriptas relinquemus? verentes ne his fortaſſè vocabulis magno piaculo abutamur. Dolendum certè, ſi rerum vocabula nos adeò adſtringunt, ut rebus ipſis accommoda uocabula inuenire non liceat, cum contrarium potiùs fieri debeat, ut vocabula rebus, non res uocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eademq; non folia, ſed foliorum ſciſsionem in Lonchiti? Dicam, quia commodum erat Dioſcoridi illîc folij vocabulo vti, hîc ſciſsionis. Licet enim authori cuiuis uocabulis ad rem præſentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non uti tantum, ſed etiam ſi res ita ferat abuti, cum liquidò conſtet rerum longè maiorem uarietatem eſſe, quàm uerborum, quibus illæ explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas ſuſtinet, deſcribendus peculiariter erat, ob inſignem illum ex nigro colore ſplendorem, eum appellauit perſpicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim ſe melius putabat intellectum iri, quàm ſi venam diceret, aut neruum, aut pediculum. Ergo oportuit poſtea, vt, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem deſcripturus cum ſimilem aliquo modo plantam repeprijſſet, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocauerat. Nec conueniebat, quòd ob profundiorem inciſionem à ſimilitudine diſcederet, vt obſcuritatem afferret Lectori. Diſcederet autem tota oratione à ſimilitudine, ſi id folium voaret in Lonchitide, quod in Aſpleno eſſet ſectio. Ideo neceſſarium erat folij nomen vtrobique retinere, & comparationem poſtea corrigere, additis verbis, magis inciſa ſatis erat.

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioſcorides.

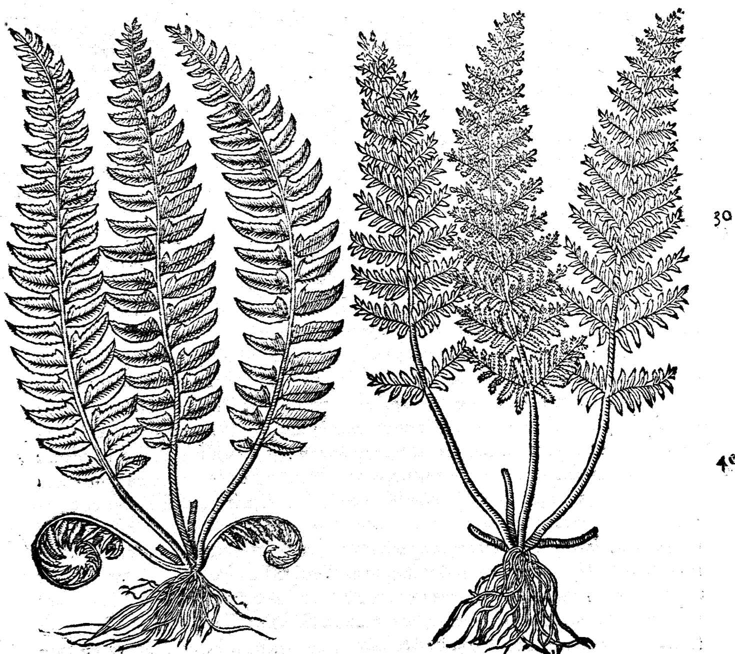
Placuit antiquis proprietas, ſuperſtitio non placuit. Satis erat illis ſic vti nominibus, ut animi ſenſa alijs patefacerent. Si qui verba tantùm ad amuſsim examinata captarent, rerum interea negligentiſsimi, eos indignos ſuis libris cenſuerunt. Incertum eſt vtrum & in Trichomanis deſcriptione & in Lonchitide proprijſsimè voce folij Dioſcorides vſus ſit. Ego ſanè indignum cenſeo, vt de eo diſputetur, cũ res ipſas, quas deſcribere voluit, cognoſcamus. Quid? quòd & in Filicula ſectiones vſque ad medium pediculum factas, non foliorum loco habet Dioſcorides, ſed inciſiones nominat. Folium autem appellat oblongum illud totum, quod proximè à radice enaſcitur. Sic enim inquit in Aſpleni deſcriptione. Folia Polypodij modo diuiduntur. Vbi Polypodij folium intelligas oportet. Atque illud certè crebris inciſuris vſque ad medium neruum ſectum eſt. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adſtruere conatus es, id vides iam altero hoc meo refutatum. Quanquam non opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud proprius ad manum, nimirũ in Aſpleno ſectiones uſque ad neruum fiunt, vt manifeſtum eſt cuilibet animum ad hoc aduertenti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus eſt. Satis ſit paucis probaſſe Theorema illud tuum, quod ſtabilire tantopere conatus es, vniuerſale non eſſe. Oſtenſum itaque hactenus abundè eſt, non valere tua argumenta, quibus eas, quas ego diuiſiones voco, folia ſeparata eſſe confirmare conatus es. Vnde iam dubium nemini eſſe poteſt, quominus hæc mea planta per omnia Lonchitidis aſperæ deſcriptioni congruat. Cæterum ſumamus iam in manu tuam quoque, & conſyderemus foliumnè illi ſit Aſpleni, idq; maius, aſperius, magiſq; diuiſum. Si folium Aſpleni eſt, quanam in re id illi ſimile dicemus? Inquis, non in figura & forma, addis, neque enim poteſt eſſe in forma, ſiue figura, quia diuerſam in ea conſtituit formam, maior ſiue crebrior inciſio. Egregia verò hæc ratio eſt. An non audis Dioſcoridi Aſpleni folium ſimile eſſe Lonchitidis folio, eo excepto, quòd hoc magis diuiſum eſt, aſperius & grandius. Ait ſecundum quid ſimilia eſſe, non ſecũdum omnia. Cur tu igitur hoc obijcis inopportunè, quod ipſe Dioſcorides præoccupans diluit, ſciens aliqua deeſſe ſimilitudini. Itaque hæc excepit, in reliquis ſimilia eſſe voluit. Iam ſecundum ſubſtantiam conferri plãtas inauditum eſt. Qui ſcire poſſumus ſecundum ſubſtantiam plantas ſibi ſimiles eſſe, cum ſubſtantiam nec videamus, nec tangamus, Quin tu ut declares quid voces ſubſtantiam aut accidentia, aliqua profers ſenſibus obuia in quibus ſimilitudo ea cõſiſtit? Hìc colorem & aſperitatem affers. Si ſimilitudo in colore eſt, certè non aptè Lonchitidem deſcripſit Dioſcorides. Qui enim plantam aut res quauſuis deſcribit, eum comparare talia, cum re delineanda oportet, quæ ſingularem aliquam cũ ea conuenientiam habent. Si conferat quæ in qualitate aliqua multis communi cõgruant, nihil certi intelligi poteſt. Aſplenum altera parte lanugine quadam aurea flauet, altera viret, id ei cum alijs nonnullis commune eſt. Nimis ampla hæc comparatio habetur, nec ſatis depingens plantæ faciem. Sed conſiſtat ſanè in ea re ſimilitudo, non tamen propterea ſequitur, tuam plantam Lonchitidem eſſe, ni etiam cæteræ adſint notæ, quæ ei à Dioſcoride attribuuntur. Aſpera eſt. Id verò ego penitus nego, nam lanugine quadam molliſsima auerſa parte obducta eſt, quam ſi tangas videris tibi holoſericum tangere. Ergo tu mihi contra ſenſum communem, noli aſſerere, aſperum eſſe, quod villoſum quidem, ſed molle & perquàm læue eſt tractanti. Hactenus nihil inuenimus in tua Lonchitide, quod ſimile ſit Aſpleno, niſi colorem: iam videamus num etiam ei maiora folia ſint. Hic prius mihi tecum diſputandum eſſet, tuo exemplo, quod folium vocare debeas. Nam quod tu eo nomine appellare videris, id uideo ego, diuiſum eſſe inciſuris, uſque ad pediculum

Lonchitis Aſperæ examinatio.

Secũdum ſubſtantiã conferri plantas inauditum eſt.

pertingentibus, ergo rami ſunt, quæ tu folia, & folia ſunt, quas tu diuiſiones eſſe cēſes, ſi nobis ſtandum ſit illis, quæ tu magno conatu contra me de differentia foliorum & ſegmentorum diſputaſti. At relinquam hæc ego arma, quæ antea iam ſemel tanquam obtuſa & inepta in te improbaui. Concedam tibi folium eſſe, quod tu ſic vocas & eodem id nomine appellabo. Quæro iam abs te an illud maius ſit folio Aſpleni? Hic taces & aliud præter rem ac inſtitutum affers, Ais plantam tuam maiorem eſſe Aſpleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum eſt, non planta cum planta. Quanquam neſcio etiamſi planta cum planta conferretur, an tua maior Aſpleno eſſet. Iam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris vtro placuerit modo, neutro oſtendes, Folia tua magis inciſa eſſe, quàm in Scolopendrio. Nam crebiore diuiſura ſecta eſſe non poſſunt, quia, vt tu dicis in Epiſtola, crebrior diuiſio maius ſubiectum requirit. Tuæ autem Lonchitidis folium ad oculum multò minus eſt, vt antea dixi, folio Aſpleni. Cæterùm profundiori diuiſura minimè ſecta eſſe, tacitus ipſe fateris, & ſenſus idem comprobant. Nihil nunc reſtat præter acumen illud in extremitate folij, cuius tamen non meminit Dioſcorides, quo te tuearis, atque illud in mea Lonchitide multò acutius eſt. Tuum ergo illud obtuſum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id certè. Imponam iam finem hiſce de Lon-

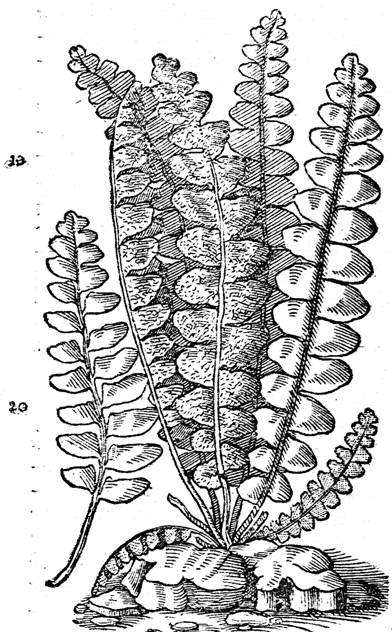
LONCHITIS MATTHIOLI. *LONCHITIS MARANTAE.*

chitide diſputationibus: Satis enim multis argumētis oſtendi meā plantam eſſe ſimilem folijs Aſpleno, hæc tamē maiora & aſperiora, ac magis diuiſa. Contrà tuā demō-

ſtraui

ASPLENVM.

ſtraui nec folio eſſe ſimili, nec maiore, nec aſperiore, nec magis diuiſo. Iudicet æquus lector, vtra ſit vera Lonchitis aſpera, nonmodo ex prædictis, ſed ex ambarũ plantarũ imaginibus, quas hîc appingi curauimus vnà cum Aſpleno, cui diſſectum cultello folium in ſiniſtro latere addidimus, ut palàm magis intuentibs ſit, quã bellè id Lonchitidem noſtram referat, ubi profundiùs ſcindatur. Atqui nõ eam ob cauſam vtriuſque Lonchitidis imaginem hîc appingere placuit, quòd ex earum inſpectione uel tactu quiſpiam, de earum aſperitate, uilloſitateúe iudicare debeat, ſed ut ex earum facie, quilibet æquus iudex, ſibi uiuas cõquirere poſſit, qui antea eas non viderit, & ex illis rectum ferre iudicium. Sed hactenus de his, quæ tamen non ſuſtinendę meæ opinionis gratia, ſed indagandæ veritatis ad te ſcribo: pro qua non ſolùm, vt tuipſe tua in Epiſtola inquis, debet quiſpiã nihil fictũ, nihil ſimulatũ proponere, ſed (vt ego puto) ad mortẽ vſque certare: quinetiam cuiuis amicitiæ, conſanguinitati, cæteriſq; animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cuius cauſa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum ſit: nedum uerborum contumelijs inceſsi. Theſauro hoc nihil nobilius præſtabiliusq; diuina prouidentia mortalibus conceſsit. Ac Sole potiùs nobis & igne, & aqua carendum eſſet, quàm veritate. Sed iam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi iniuriam feciſſe videaris, vt quidam fatentur, te ipſum ac etiam me pluribus excuſas argumẽtis: quorum ſi meminiſſes, dũ ea, quæ in Commentarijs illis tuis contra Chamæleonem meum ſcribebas, facilè calamum tantiſper ſuſpendiſſes, quouſque dulciora ſuccurriſſent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuiſſet tibi opus tàm multis nunc tuam declarare ſententiam, ſi ea in memoriam reuocaſſes, quæ ſcripſeras lib. & cap. primo tuæ Methodi, vbi plantam rem variam ac multiplicem eſſe fateris, & unam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atque etiam alias ob cauſas fortaſſè nobis ignotas, varijs quidem oriri modis, & hanc tantum ob cauſam (vt paulò ante dixeras) certam Methodum in deſcribendis plantis inuenire non potuiſſe Theophraſtum. Nec etiam operæpræcium fuiſſet, vt hîc eadem vtereris excuſatione, qua antea etiam vſus es, cum dicebas, non verba ſcribentis, ſed mentem eſſe æſtimandam. Sed neſcio, quo pacto hæc vera eſſe intelligas, cum nihil ſit, quod magis internam animi voluntatem palàm faciat, quàm verba. Facile aliorum verba ſcriptaque exploramus ac intelligimus, ſed qui eorundem internas animi voluntates agnoſcat, præter Deum habeo neminem. Ideoque infirma ſatis apud me hæc tua excuſatio eſt, vtinam apud alios valere poſsit.

Aſpleni folium diuiſum cultro quam maxime Lonchitem referens.

Albi Chamæleonis examinatio

Nascitur planta, à qua imago illa mea delineata est, in Iapidiæ & Istriæ montibus, vbi nusquam plantam, albo Chamæleoni nostro congenerem videre licuit, quæ plures, quàm vnum Echinum ipsumq; magnum, proferret. Oritur is è summa statim radice, è quodam singulari ipsius processu, quod in imagine nostra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inuersa, ipsum operiunt. Id attestari facilè poterit Georgius liberalis Pictor, qui ex integra & uiua planta, non ex mutila (ut tu suspicari videris) meam delineauit imaginem. Vtinam Pictor alter Venetus, cui τῆς ὀϖίου & Pistacij ramusculum delineandum dederam, tàm sedulus fidelisq; atque Georgius fuisset. Ille enim Goritia Venetias profecturus susceptas à me plantas in itinere amisit. Quapropter veritus, ne ipsius ægrè ferrem negligentiam, si id resciuissem, reuocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineauit, & excidendas curauit, non sine magna animi mei indignatione. Sed ut redeam vnde diuerteram, ego quidem, etsi Chamæleonem album, tot in radicis summitate processus habentem, nusquam conspexerim, tuam tamẽ haud quaquam impugnabo fidem. Quippe quòd quemadmodum in corporibus nostris videmus, non parùm sæpiùs variare naturam in partium positione, præsertimq; vasorum ac neruorum, adeò vt facilè reperiamus hunc plura habere vasa arteriasùe, illum verò pauciora rarioraq; eodem sanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etsi vni tantũ generi assignẽtur, variant tamẽ quandóque figura, quandoq; colore, nõnunquã partium numero & quãtitate. Verũ non ob id negauerim plures (ut tu rectè putas (me dedisse plantarum imagines, quæ è siccis plantis ad me transmissis delineari curauerim, sed affirmauerim etiam, quòd aquæ egelidæ maceratione contractas à siccitate rugas adeò in ijs extenderim, ut hac ratione rediuiuæ & parùm admodum à viridibus distantes viderentur. Possem ego par pari referre, si dicerem album Chamæleonem tuum, Dioscoridis Chamæleonem nõ esse, quòd illi hæc planta, è media radice sine caule suum proferat echinum, tua verò à radicis summitate plures emittat processus, quorum singuli singulum echinatum capitulum proferant. Sed cum plures esse causas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abstineo. Tuum autem iudicium, quòd illa Fuchsij imago rectiùs, quàm nostra Dioscoridis Chamæleonem album exprimat, parùm sanè moror, cum æquos iudices sciam non defuturos, qui sententiam hanc tuam iudicabunt. Sed hæc omnia tibi quàm libentissimè condono, vt nostra conseruetur amicitia. Cæterùm cum Chamæleo albus nigrum mihi in mentem reuocarit, dicam ingenuè quid de illo tuo sentiam. Sed antea recensebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaque lib. secundo, cap. Septimo tuæ Methodi, vbi quandoque pro regionum natura variari plantas scribis, me non parùm in nigro Chamæleone aberrrare, quippe qui, vt probarem alterã Carlinam nigrum esse Chamæleonem, non obstare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc planta venenata non sit, vt ex Galeno esse deberet, ad regionem confugerim, ratus sanè quod quanquam fortassè in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenosus reperiatur, fieri tamen posse, vt in Italia sit salutaris immutata natura, vt in Persea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibusdam alijs plantis, hac tantum de causa immutari natiuas proprietates non ignoramus. Ac ut non sine ratione hæc dixisse videaris, sententiam hanc nostram acceptari posse ais, si non vna hæc tantum nota, sed etiam cæteræ consentirent, quarum cum nulla sit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore versari concludis. Sed vt hoc etiam magis probes, inquis, (nescio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec sapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum consentiunt, Carlinam al-

Natura in partium positione plurimum uariare.

Chamæleonis nigri examinatio.

linam alteram nigrum esse Chamæleonem, Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulò longiorem non consyderas? Radicem exesam, subnigram exterius, interius subflauescentem non aspicis? Saporem non gustas? Miror sanè quòd Clarissimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum aceterijs sæpissimè asserere solitus sit, & cætera adeò sensibus pateant, vt nihil sit, quod nigro non correspondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici possint, audeas tu his omnibus contra dicere. His accedit, quòd hæc planta in campestribus, siccis & cliuosis tractibus (vt Dioscorides inquit) proueniat. Sed nolo pluribus meam causam defendere, ne videar contentiosè rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam comtemplanti, sese offerunt, recusanda. Inprimis enim dum eius vmbellam examinandam mihi propono, eam quidem potiùs aculeatorum capitulorum globum, quæ impropriè siliquas à te vocatas censeo, quàm veram vmbellam repræsentare puto. Folia deinde rubro colore variata non sunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec mansa radix acredinis tantillum resipit. Adde quòd (vt Dioscorides inquit) exesa non sit, quinetiam nec caules digitali crassitudine videantur. Quò fit, ut hisce deficientibus notis, non ita facilè consentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeò me probare velle scias, vt si alia mihi sese offerat planta, quæ magis genuinum referat, quam meum, & tuum, nolim veritati acquiescere: sed quod (ni fallor) plures fortassè sint in meo notæ, quæ legitimo correspondent. Fateor quidem vmbellam illam, quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni nescio quid autoritatis, si tamen cætera conuenirent, nec essent, quæ adhuc in dubium vocari possint. Dico ibi sententiam meam pro iudicij mei ratione. Quid enim tam liberum esse debet, quàm suum vnicuique de re quacunque iudicium? Opinionum porrò inter amicos dissensio aliqua aliquando est, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cum non solùm in prædictis me offensum à te plurimi iudicent, nec de his mihi te excuses, ne fortassè si silerem, censerent ij me eos fateri errores, de quibus modo clàm, modo palàm me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ causa & nostræ tuendæ dignitatis, quominus, de his aliquid hic etiam dicam. Sum itaque inprimis demiratus, quod in Oxyachantha me non parùm aberrasse putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem statuerim, quùm tamen planta, quam ego notis omnibus adstipulantibus Oxyacantham esse statui, arbor sit non frutex, vt in agro nostro Senensi & Tergestino, quin etiam in Iapidiæ syluis, in Boemia, Morauia, Vngaria ac Germania videre quispiam potest. Namque hisce in locis frequentissimæ visuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoque pyros, ac quercus proceritate & caudicis crassitudine superant. Id cum non ignorasset Clarissimus ille Lucas præceptor tuus, velletque probare contra sententiam meam (vt facilè, si parumper memoriam refricabis, meminisse fortassè poteris) hanc arborem non esse Oxyacantham, sed aliam quandam à se inuentam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd nostræ Oxyacanthæ viderit plantas syluestribus pyris longè maiores, cum tamen Dioscoridis testimonio, minor Oxyacantha esse debeat. Quo fit vt nesciam qua ratione tam insignem arborem fruticem feceris, φρύγανον enim Theophrasto libro primo de plantarum historia ab radice, caudice multipliei, ramosumque se attollit, vt Rubus & Paliurus, id quòd nisi rarissimè in nostra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibusdam in locis, vt cæteris syluestribus arboribus pro soli & cœli natura euenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen

Obiectio de Oxyacantha diluitur.

simplici

ſimplici caudice, ramoſoq; & haud facilè diſſolubili ſpectatur: quæ propriæ (Theophraſti ipſius teſtimonio) arboris ſunt notæ. An quis dixerit, contra Dioſcoridis ſententiam, Lentiſcum, Myricam, Liguſtrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequētiſsimè fruticoſæ caudiceq; multiplici ſpectentur, ob id non eſſe arbores? cū tamen & Dioſcoridi, & Theophraſto arbores ſint, nec aliam ob cauſam fruticent, quàm cæli & ſoli natura. At tu cum fortaſſè aliquibus in locis Oxyacantham noſtram fruticare ſpectaueris, eandem in vniuerſum arborem eſſe negas. Si uerò latiùs, vt nos, Europam quandoque peragraueris, ac Vngariæ, Boemiæ, & Germaniæ ſyluas, exploraueris, mihi quidem verendum non eſt, quin hanc ſis reuocaturus ſententiam. Probarem nunc Amperlum meum, genuinam eſſe Oxyacantham, niſi id antea ſatis ſuperq; præſtitiſſem in meis in Dioſcoridem Commentarijs. His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide cenſura, quæ non parùm clam me mordet. Damnas enim eorum ſententiam, qui duas haſce plantas vnam tantùm exiſtimant, quique caput de Iberide tanquam ſupetuacaneum è primo Dioſcoridis libro reſecandum præcipiunt. Atque ut hæc non temerè dixiſſe videaris, eos non ita liberè hoc pronuntiaturos fuiſſe, affirmas, ſi quæ capite de Draba habentur, animaduertiſſent, cùm hanc velit Dioſcorides, folia habere Lepidij, ſed molliora & candidiora. At cum nulla ſit foliorū conuenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata ſint, illi verò anguſta admodum & Naſturtij modo inciſa, nulla prorſus dubitatione eos omnes, qui ita ſentiunt, in magno verſari errore, exiſtimas. Cæterum cum ego vnà cum illis in ea perpetuò ſim ſententia, quòd apud Dioſcoridem Iberis & Lepidium nihil inter ſe differant, & ea de cauſa Iberidis caput ex primo Dioſcoridis libro reſecandum eſſe ſcripſerim, non poſſum ſanè prætermittere, quo minùs ſententiam meam, quam veram eſſe non ambigo, euidentiſsimis tuear rationibus. Quòd autem Iberis & Lepidium vna & eadem ſit planta, teſtatur in primis Galenus decimo de Compoſitione med: per genera, ante & poſt Iambica illa carmina, quæ de Iberide ſcripſit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipſum ſcriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos poſtea ſecutus Paulus Aegineta, Lepidium ſcripſit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioſcoridis authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam eſſe ſcribit. Id quod manifeſtò palam facit, Lepidium folijs eſſe paruiuſculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, vt in noſtra viſuntur Draba. Sed magis demiratus ſum, quòd tu, qui tàm diligentem in Dioſcoride examinando te præſtitiſti, non animaduerteris, Drabæ caput multis ſanè argumentis eſſe Dioſcoridi adulterinum. Nam ſi huiuſce plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conijciemus (vt Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam eſſe, nec Latinam appellationem. Deinde cum nec apud Galenum, nec apud Oribaſium, Paulum, Aetium, alioſq; Græcos autores quicquam de Arabi Drabaúe ſcriptum reperiatur, hîc facilè conijci poteſt, Drabam Dioſcoridi eſſe adulterinam. Adhæc & illud, rem ſic ſe habere, maximè arguit & ab aliquo Dioſcoridi additam eſſe Drabam, quòd bis in Græco exemplari manu ſcripto libro ſecundo habeatur, tùm ſtatim poſt Thlaſpi, tùm etiam poſt Glaſtum ad libri calcem intruſa: Sed iſthîc Arabis appellatur, & aliâs iſtîc de ipſa traditur etiam iiſdem uerbis, vt nec de nomine, nec de re ſatis conſtet, maximè cū apud nullū alium ſcriptorem, neque Drabæ, neque Arabis mentio fiat. Poſtremò ſi Draba, Arabis Dioſcoridi legitima eſſet, cum ipſe Lepidium tenuem pumilamq; ſtatuat herbulam, perſuadere quidem ſibi quenquam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidij folia tribuiſſe Dioſcoridem. Quò fit, vt rectè doctèq; ſentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioſcoridi acceſſorium putant. Porrò ad ea quæ de ſecunda

Cenſura de Lepidio & Iberide exploditur.

Drabæ ſiue Arabis caput Dioſcoridi adulterinum.

Obiectio in altera Acatia diluitur.

Porrò ad ea, quæ de secunda Acacia aduersum meam habes sententiam, dicam ingenuè, quòd tota plantę ipsius facies pro seipsa pugnat. Nec mihi obstat, quòd Neapoli Vere floreat & fructũ ferat AEstate. Etenim præter id, quòd pro cœli & soli natura vna, & eadem planta hîc citiùs, illîc seriùs fructum proferat, accedit Plinij autoritas, quippe qui scribat libro xxiiii. capite xii. vtriusque Acatiæ semen colligi Autumno, quòd antè collectum nimio validius habeatur. Quę verba si rectè perpẽdantur facilè quispiam hic colligere poterit ante Autumnum fructum proferre Acacias, sed quòd is non legatur in æstate propter nimiam eius adstrictionem, nisi cũ tractu temporis Autumno mitescit. Quò fit, vt scripserit Dioscorides Acatiam hãc fructum ferre Autumno, quòd eo tempore decerpi soleat. Hanc autem esse Aspalathum, hac tantum ratione, quòd eam Spalatrũ vocet Gręcorum vulgus, nõ ita facilè crediderim. Quippe (vt Plinius inquit cap. xiii. præscripti libri) plura sunt spinarum genera, quibus Aspalathi nomen inditum est. Ideoque longè magis periculosum esse puto in cognoscendis censendisque plantis vulgaribus, vti nomenclaturis, quàm alijs euidentioribus notis: quùm plurimæ habeantur plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotij rei herbariæ studiosis facessunt. Qui autem alterius Aspalathi faciem scripserit neminem habeo, nec qui dixerit vnquam idem Aspalathum semen in siliquis proferre, Acatiæ modo. Quò fit, vt nesciam, nec videam, qua ratione Acatiam alteram nostram Aspalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (si veritatem fateri debeam) haud quaquam ægrè feram. Nam cum te tanto veritatis ardore affectum esse cognoscam, & in ea promouenda occupatum, mihi quidem aliter persuadere non possum, quàm quòd hæc, ipsius tantum veritatis Zelo publicè edenda curaueris, idque feceris tuo ipsius genio persuasus, vtpote, qui proculdubio censebas sententiam tuam longè magis, quàm meam ad veritatem cognoscendam, conferre posse. Atqui cum ego in eadem opinione iã consenuerim, essem quidẽ ijs studijs, quibus me totum iã diu applicui, omnino indignus, si vel amicorũ, vel maiorũ, vel etiã mei ipsius causa, ab hoc ꝓposito deficerẽ. Ideoq; si nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione nostra dissensiones æquo sanè animo accipio, non est vt posthac putem, te mihi succensere, sicubi pariter à te dissentiam. Nam cùm hanc ob causam à meipso etiam dissenserim, & ob id plura in commentarijs nostris emendauerim, ac etiam in posterum emendarę augereque decreuerim, nec mihi ipsi pepercerim: non video, quamobrẽ aliorum errata retegere non debeam (si tuam sequi debeam sententiam) citra vllam amicitiæ iniuriam. Hoc non solùm nulla dubitatione hactenus te fecisse, sed etiam in posterum facturũesse, ex tua hac epistola animaduerto, cùm nõ parùm in illos inueharis, qui potiùs amicis blandiri adularique student, quàm ijs veritatem declarare, & eorum errata retegere. *NAM QVID TVRPIVS* (inquis) *ESSE POTEST, QVAM CVM AMICO IN IIS REBVS VELLE CONSENTIRE, QVAS ALITER ESSE QVISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AVT QVÆ MAIOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QVAM ADVLATIO, BLANDITIÆ, ASSENTATIO?* Hoc vt clarius exponas, addis fidelis boni que scriptoris esse munus, vt *VERITATEM, QVAM PVTAT APERTAM INEGENVE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTVM, NIHIL SIMVLATVM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQVISITIONE ATQVE INVESTIGATIONE ITA LABORET, VT NON TANTVM ADVERSARIVM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM. QVÆ INPRIMIS EST HOMINIS PROPRIA INVENIRE, AC INVENTAM ILLVSTRARE STVDEAT.* Assentior in hoc tibi mi Maranta, si modo hoc fiat fraternè, simpliciter, syncerè,

&

& citra vllã offensionis notã. Sed si hæc omnia cũ amicis seruanda sunt, considerandum est, an publicè & in cõspectu omniũ, tàm amicorũ, quàm inimicorũ, an priuatim & secretò amici admoneri debeant. Hæc si rectè sanctéq; iudicabimus, facilè cognoscemus, synceri veriq; amici esse munus, vt clã de erratis amicũ cõmonefaciat nec vnquã publicè ab eo dissẽtiat, quousq; is tanti beneficij vtilitatẽ spernere videatur. Hoc si fecerit ne Respublica, & futura posteritas defraudetur, veritasque occultetur, licebit cuiquam posthac publicè, vel ab amicis quibuscunque dissentire. Hæc si fierent, nõ vereor, quò minùs quàm plurimi reperirentur, qui ab edendis aliorum erratis abstinerent. Quandoquidem si antea, quàm id agerent, audirent, quę contra afferri possent argumenta, sæpe euenire posse, non ambigo, vt qui in alium scribere se parassent, eadem in re se hallucinatos agnoscerent, in qua illum aberrasse censebãt. Quò postea fieret, ne tot lites, tot dissensiones, tot inimicitiæ inter studiosos quotidiè orirẽtur. Sed hæc AMBITIO facit, quam VERITATEM interpretamur. Rogas tu quidem, vt si quid tuo in libello, quod minùs placeat, adnotauerim, vel à veritate ipsa abhorrere mihi visum fuerit, id tibi per priuatas literas amicè (vt soleo) significare velim. Sed nescio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publicè arguere tibi licere putes, te verò clam & priuatim admoneri petas. Vellem sanè, mi Marãta, si possem etiam in hoc gratificari tibi: sed quo pacto, quæ mea non sunt, absque aliorum damno, tibi condonare possem, nulla quidem mihi ratio sese offert. Condonaui tibi ex animo, quæ non parùm fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quòd hæc ad me tantum spectarent: sed quę ad Rempublicam spectant tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publicè edita sunt, & ad Reipublicæ vtilitatem spectant, publicis etiam defensionibus, & annotationibus indigent, vbi à quopiam claudicare deprehẽdantur. Sequar itaque ego in hoc institutum tuum, ne (vt tuis verbis vtar) si dum amicis obblãdirer, id cœlarem, quod præcipuè à cæteris expetitur. Possem & cætera, quibus ibidem tuam tueris scribendi libertatem, hîc in meam trahere sententiam, sed cum ea legi debere in Epistola tua, ab omnibus mihi persuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaque librum tuum à capite ad calcem, non solùm vt viderem in quibus à me dissentires, sed quòd ea lectione (ita me Deus amet) plurimùm delectarer, & semper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridarijs, inter rosas, & amœnissimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentium manus sæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quędã offendi, quæ mentẽ & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maximè miratus sum. Nam cum omnium consensu, id non parua sit præditum facultate, ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoscunque ictus, ad epota venena, & pestilẽtes quoscunque morbos, obstupui sanè, quòd illud in atrocissimum ocyssimumq; permutaueris venenum, nempè in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longè magis perturbatus sum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum inuenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non scripserit, cùm tamen non solùm Galenus tibi contradicat, sed omnes quotquot sunt authores, qui de Aconito Thelyphono scripserunt, cum Galeno consentiant. Dicis itaque inprimis, vt nouam & antehac inauditam comprobes opinionem, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum esse statuis, haustum homines quidem minimè necare, nec id vsquam à Dioscoride & Theophrasto fuisse dictum, sed quòd & oues, & boues, & iumenta, ac in summa quadrupedes omnes eodem die, ipsius Theophrasti autoritate, interficiat, si tantum radicula, vel folium genitalibus imponatur. Deinde vt tuæ opinionis augeas argumentum, pro-

Doronici examinatio.

bare

bare niteris eiuſdem Theoprasti verbis, Thelyphonum hauſtum non ſolùm hominibus nihil nocere, ſed plurimum conferre auxilij ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis à Theophraſto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenſeri. Quæ cum contra Galenum eſſe ſtatuas, tibi illicò licere putas tàm grauiſsimi autoris teſtimonium poſſe haud temerè impugnare. Atqui conſideranti mihi & in memoriam reuocanti, quæ de Venenis in ſextum Dioſcoridis librum ſum commentatus, nulla ſeſe offert ratio, quæ impediat non poſſe homines eo necari veneno, quo boues, oues, Pardi, tauri, equi, leones, tigres, vrſi, lupi, Elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines ſuperant. Porrò ſi obijcias, fortaſsè reperiri venena, quæ etſi quibuſdam ab animalibus deuorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, vt de Sturnis Cicutam comedentibus ſcribit Galenus: tibi quiſpiam facilè reſpondebit non valere argumentum, quòd hæc ſturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris ſit facultas, & in eo tantum veneni genere, quod non propria facultate, ſed calidi vel frigidi exuperantia ſumentes interimit. Sed aliter ſe habet veneni vis, quæ propria ſui facultate animalia omnia necat, quod huiuſce generis venena haudquaquam in alimentum mutari poſsint, vt ea quæ temperamentorum exceſſu venena ſunt, vel eſſe cenſentur, quemadmodum comprobat Galenus, ſturnorum & anus cuiuſdam Athænienſis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam deuorare conſueuerat. Nec valere puto ad tuam ſuſtinendam ſententiam, quòd Theophraſtus ad Scorpionum ictus Theliphonum tutò propinet, cum etiam Cantharides ad rabioſorum canum morſus, & Nerium ad venenoſorum ſerpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cum lethalia ſint venena, ſi cuipiam alteri hiſce morſibus non affecto exhibeantur, paulò poſt necem inferũt. Cæterum an Theophraſti Thelyphonum non modo potum, ſed genitalibus vt (ipſe inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare poſsit, docet nos apertiſsimè Plinius, qui lib. XXVII. cap. II. de Aconito illo poſteritatis memorię hæc quæ ſequuntur ſcripta, reliquit. Sed antiquorum curam diligentiamq; quis poſſet ſatis venerari, cum conſtet omnium venenoſorum ocyſsimum eſſe Aconitum, & tactis quoque genitalibus fæminei ſexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum quo interemptas à Calphurnio Beſtia vxores M. Cæcilius accuſator obijcit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Hoc quoq; tamen in vſum humanæ ſalutis vertere, Scorpionum ictibus aduerſari experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura vt hominem occidat, niſi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo ſolo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit, Mirumque exitialia ambo per ſe cum ſint duo venena in homine cõmoriuntur, vt homo ſuperſit. Imò verò & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata ipſa ſanentur. Torpeſcunt Scorpiones Aconiti tactu ſtupentque pallentes & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu reſoluente, Ceditque Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quòd ſi quis illa ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necantque guſtu earum Pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidem Pardalianches appellauere. Hactenus de Aconito Pardalianche Pliniu, cuius verba ſi rectè expẽdas nõ magno ſanè negotio cognoſces claudicare in hoc ſententiam tuam, cum de ipſo tantum Thelyphono Theophraſti hæc ſcripſerit Plinius. Hęc, inquam, ſi expenderis non parua ſanè iniuria te Galenũ affeciſſe fateberis. Quippe qui lib. VI. de ſimpl. medicament: facultatibus Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi facul-

Abonitum Pardaliãchen homines æque ac Pardos & Lupos necare.

Cc tatem

tatem obtinere, et lethale esse medicamentum: ideoq; in cibo potuque fugiendum. Prætereo Dioscoridis, Pauli, Aetij, & Auicennę testimonia, quæ tibi maximè aduersantur, cum notiora sanè sint, quàm à nobis describi mereantur. Nam hi omnes inter venena huiusce Aconiti meminêre. Nec placet deinde, quòd scripseris non aliā ob causam huiusce Aconiti meminisse Dioscoridē, quàm quòd palā faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud deuorarint. Siquidē cū nōnullæ sint animaliū horū partes, quibus ad varios morbos vtimur, affirmas hanc doctrinam existimasse Dioscoridem non fore Medicis inutilem, quòd obiecto quadrupedibus hisce feris Aconito vnà cum carnibus sine alio venationis negotio ea consequi possent. Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, vt post hac eorum partibus vtatur ad morbos profligandos, ab omni prorsus ratione videtur alienum, cum animalia à serpentibus icta, vel veneno interempta vbique corrumpantur, & præsertim vbi Aconitum deuorauerint, cui magna vis inest putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate sumentes interimunt. Quo fit vt canes, qui cadauera veneno interempta vorauerint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in vsum Medicum trahenda sunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cum mihi persuadeam hoc haudquaquam ignorasse Dioscoridem, id nullam aliam ob causam eum manifestasse censeo, quàm vt tam noxia pecori, hominique animalia facilè è medio tollerentur, & ne eorum excresceret numerus. In qua sententia mę maximè confirmat Plinius, vtpote qui loco superiùs citato infici carnes Aconito ait Pantheris obijciendas, ne situs ac regiones illis replerentur. Postremò si nostris argumentis acquiescere nolueris, quod tamen difficile crediderim, quòd non ambigam te hominem esse rationabilem, facito huiusce noui Aconiti periculum. Hoc si feceris, illico proculdubio in nostram concedes sententiam. Nam etsi sexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio consumpseris, nunquam tamen Pantheras vel Lupos necabis. Canis meus deuorata Doronicorum sescuncia, longè alacrior factus est. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio esse excalfacientium & siccantium censu, eandem temperamenti naturam tuum habere scribis: quòd fortasè putes Doronicum, de quo Arabes scripsêre, nihil à vulgari nostrate differre. Sed aliter rem se habere maximè pollicetur gustus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quàm mediocris dulcedo omni prorsus acredine vacans. Cuius tamen dulcedinis, nullus est inter Arabas, qui meminerit. Præter id non parum in Cneoro à te dissentire cogor, quòd cum quibusdā censeas, Theophrasto nil aliud designare Cneoron, quàm Thymælæam & Chamælæam. Nam Thymælææ præter id quod nusquam folia odorata sunt, sed potius si digitis frientur, virosum odorem reddant, radix grandis non est, neque altè descendens, quemadmodum nec Thymælææ. Nec humi Chamælæa procumbit, nec floret post æquinoctium Autumni, sed vere ipso inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quod Thymælęam esse arbitraris, folio est Myricæ, quod quantum à Thymælææ folio absit, id facilè, te iam diu scire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum sit inter Thymælæam & Chamælæam coloris discrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis venisse testatur Plinius. Id quod maximo est argumento, vt non alia de causa quàm odoris, coronas ex Cneoro parasset antiquitas. Hinc fit vt mihi persuadeā Casiam nil aliud Vergilio in Bucolicis designare, quàm Cneoron. Ibi .n. non de Casia arbore scribit Vergilius, sed de herba odorata, quę à Naiade in corollis nectebatur, vt facile testatur hoc carmen.

Animalia, quæ in Medicum vsum veniunt haud quaquā veneno necanda.

Doronicum non esse venenosum.

Cneorum nec Thymælæam nec Chamælæam esse.

Tum

Tum Caſia atque alijs intexens ſuauibus herbis.

NAM & Iginus (vt Plinius eſt autor) Cneoron Caſiam vocat. Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Caſiam à Theophraſto vocari ais, cum id fecerit Gaza Theophraſto neſciente. Præterea cum antiquorum omnium conſenſu Gnidium granum è Thymælea proueniat, putandum mihi non eſt, id ignoraſſe Theophraſtum, qui ſi ſciuiſſet Cneoron eſſe Thymælæam, cùm diligenter admodum Cneori hiſtoriam deſcribat, nõ poſſum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminiſſet. Meminit tamen is Gnidij grani, libro nono, vbi nihil pariter de Cneoro ſcriptum reliquit. Cæterum non negauerim, ob id Dioſcoridi Thymælæam, & Galeno libro nono, capite III. de compoſitione medicamentorum per genera, Chamælæam appellari. Sed è contra affirmauerim, Theophraſti Cneoron à Galeni & Dioſcoridis Cneoro plurimum diſtare. Has Cneori differentias proculdubio nouit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioſcoridis Cneori meminit, libro XXIII. capite XXI. & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophraſti verò Cneoro egit libro XXI. capite nono, inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Caſiam appellari Igino ſcribit. Plura enim ſunt plantarum nomina, quæ pluribus conueniunt plantis. Sed cum hæc haud te latere ſciam, ne Mineruam fortaſsè docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam vbi tu arboris radicem Zingiber eſſe aſſeueras, ille de Zingibere & Pipere ſcribens, libo XII. capite VII. Non eſt, inquit, Piperis radix, quod vocant Zimpiberi, alij verò Zingiberi, quanquam ſapore ſimile. Id enim in Arabia & Traglodytica naſcitur regione in villis, paruę herbæ, radice candida, celeriter ea cariem ſentit, quamuis in tanta acritudine. Id quod pariter teſtantur Luſitani, & alij qui ijs fuerunt in locis vbi Zimgiber naſcitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Iaſme veniamus. In quibus cenſendis etiam à me apertiſsimè diſſentis. Putas enim tu haudquaquam ibi de albis Leucoij floribus intellexiſſe Dioſcoridem, ſed de his, quas vulgo appellamus Gelſomini. Ac quoniam ego ſcripſeram, ſi de vulgari Gelſimino intellexiſſet is haudquaquam prætermiſiſſet, quo minùs de eo alicubi ſcripſiſſet, & hiſtoriam, & vires, cùm planta ſit viribus, non obſcuris referta, apertè ſententiam noſtram impugnare videris, cum inquis non eſſe hoc firmũ argumentum, cum Dioſcorides multorum ſimplicium mentionem fecerit, nempè Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ ſpinæ, Stybij, Amomis, Hirculi herbæ, ſylueſtris Lini, Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec hiſtoriam deſcripſit. Idque ea tantum de cauſa feciſſe illum aſſeueras, quod in medicum vſum hæc nuſquam veniat, & alijs, quã Medicinæ, operibus deſeruiant. Sed neſcio profectò, mi Maranta, quo ſuadente genio hæc ſcripſeris tu, qui tam diligenter in Dioſcoride verſatus eſſe videris, cum Aegyptia ſpina & Stibium in multiplici medicamentorum vſu, ipſi Dioſcoridi habeantur. Sed id ſanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmauiſſe, Aegyptiæ ſpinæ & Stibij hiſtoriam nuſquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, qui tamen de Stibio libro V. proprium deſcribit Caput. Ac pariter de Aegyptia ſpina libro I. capite de Acatia, quæ nil aliud eſt, quàm ſpina Aegyptia, quemadmodum declarat ipſemet Dioſcorides his verbis: Acatia in Aegypto naſcitur ſpina inſtar arboris fruticoſa, non ſe in rectum attollens: florem habet candidum, & ſemen Lupino ſimile in folliculis, ex quo fructus expreſſus ſiccatur in vmbra. Spinæ decoctum ſolutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis eſt, tua ipſius verba contra te pugnare videntur. Nam ſi, vt inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum

Zingiber non eſſe Piperis radicem.

Gelſimini & Leucoij examinatio.

cæterarum, quas meministi, plantarum, historias non descripsit Dioscorides, quòd hæc in Medicum vsum nusquam veniant, nescio profectò, cur tibi persuaseris eadem de causa Gelsmini historiam, non descripsisse illum, cùm hoc ad multa vtile habeatur, & ipsemet Dioscorides scribat, Iasmenum præter id, quod odoris suauitatẽ toti corpori conciliat, ea corpora iuuare, quæ excalfactionẽ laxationemque desyderant, & toti corpori conuenire, cum in balneas descensum est. Non afferam nunc, in quàm multiplicẽ medicamentorũ vsum veniat apud Arabas, quòd hæc lõgè antea te scire, non ambigam. Possem quidem hîc plura recensere argumenta, quæ me inducunt ad credendum Leucoij floribus, non Gelsomini Iasmenum parasse Persas, nisi de re hac fusiùs disseruissem, tùm in commentarijs, tùm in Epistolis.

Iasme Atticis Leucoium designat, nõ Gelsominum.

Scio Atticis Leucoium appellari Iasme, quò fit, vt à mea dimoueri non possim opinione. Quod verò Dictamnum, vt scribis contra Dioscoridis & Theophrasti sententiam, non solùm in Creta nascatur, sed in alijs etiam regionibus, non tibi facilè concedo.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proueniat, explosa.

Nam tametsi ex semine è Creta allato Pisis, in horto Ghini prouenerit Dictamnũ, id tamẽ nil Theophrasto & Dioscoridi detrahit, quùm illi de Dictamno sponte proueniente scribant, non de satiuo, cuius semen è Creta fuerit allatum. Plinium pòst in Persica arbore sequutus, vnà cum illo implicatus videris: quippe qui dicas Persicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquã in Rhodo vsque ad florem duntaxat deuenit.

Perseam à Persica differre.

Hæc enim de Persea Aegyptia intelligenda sunt, non de Persica nostrate, qua Rhodus vbique abundat fructu nostrate, longè fortassè maiore sapidioreque. Quinetiam in Myrrha à te dissentire cogor, vbi Myrrham tenes, non esse odoratam, nisi fortassè incensa suffiatur, quemadmodum & Tus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentiùs expendenti, etsi nõ vrantur, apertissimè odorem reddunt.

Myrrham odoratam esse, etiam non suffitam.

Atqui Myrrham quoque esse, per se odoratam, id maximo est argumento, quòd stacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo est, adeo sit odorata, vt eam per se tantùm nullo addito odoramento, vnguentum facere scribat Dioscorides. Neque aliam ob causam Myrrham in vnguento Amaracino, Cinnamomino, Malabathrino, Irino, Cyprino & alijs nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facilè comprobatur ipsius Dioscoridis testimonio, in vnguenti Nardini apparatu, vbi sic habet. Iuncus odoratus spissamenti gratia adijcitur, sicut propter odoris suauitatem, Costus, Amomũ, Nardus, Myrrha, Balsamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam alijs in vnguẽtis repetijt. Nam cum antiqui Moscho, Ambaro, Zibetoque vocato destituerentur, Myrrha, Balsamo, Amomo, Costo, Nardo, Cinnamoque ad odorata vnguenta paranda semper vsi sunt. Dioscoridi subscribit Galenus lib. I. de Antidotis, vbi mineam Myrrham maximè benè olere scribit. Idem lib. I. cap. v. de comp. medicament. per locos, de medicamentis agens, quæ pilos attenuant, Myrrham eis interponi iubet, vt odoratiora reddantur. Idem præterea reperio posteritatis memoriæ commendasse Plinium, quæ tamen in tuæ opinionis testimonium affers. Siquidem is lib. xii. cap. xv. Cætero passim, inquit, à vulgo coemptam Mirrham in folles confarciunt, ipsiq́ vnguentarij digerũt haud difficulter odoris, atq; pinguedinis argumentis. Item lib. xiii. cap. I. vbi ea quæ in Nardinum vnguentum veniunt, recenset. Omnia autem, ait, (vnguenta intellige) acutiora fiunt Costo, Amomo, quæ maximè nares feriũt, crassiora Myrrha, suauioraq;. Et paulò post inquit, Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, Stacte duntaxat.

Agallochum odorẽ reddere & si non suffiatur.

Sed & Agallochũ esse odoratũ, etsi minimè suffiatur, id maximo est argumento, quòd scribat Dioscorides, mandi Agallochum, vel eius decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione, qua quidam hoc æuo Moschum quibusdã confectionibus mixtum cotidiè mandunt aduer

sus

sus oris graueolētiā. Testantur item Agallochum odoratissimū esse Lusitani, qui in Meridiē & Orientē nauigāt, quiq; eius viderūt plātas, vt fusiùs in cōmentarijs nostris diximus. Betonicā quoque qua passim vtimur in medicamentis haud odoratā esse scribis, libro secundo, cap. v. nisi digitis atteratur, cùm tamen nusquam illam integram nec digitis attritam inodoram repererim. *Betonicam benè olere & si digitis non atteratur.* Catanances subinde radicem impropriè in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati scribere videris, quòd scribat Dioscorides adeò flecti Catanances radicem, vt milui exanimati vngues, non miluum ipsum totum referat. Qui Plinium accusant, quòd Sisymbrium in Calaminthham mutari scribat contra Theophrasti sententiam, haud rectè (meo quidem iudicio) faciunt, cum id erroris deprauatæ lectioni non Plinio sit adscribendum. *Plinius defenditur.* Præter id enim, quòd in antiquissimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calaminthham degenerare Sisymbrium, quis non videt Plinium ex Theophrasto transcripsisse? *Plinij locus restitutus.* Quippe Theophrastus lib. ij. cap. v. de historia plantarum, & lib. v. de causis cap. viij. Sisymbrium in Mentham mutari scribit, facie verò Calaminthham referre. Namq; facies non immutat plantarum sapores, neque facultates. Videris in Galiopsi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralysis vocant, etiam à me dissentire, sed cum id abs te fiat infirmis satis argumentis, sat in re hac mea Commentaria tibi respondere arbitror. Hortensis Solani fructum nigricantem aut fuluescentem facere Dioscoridem censes, quòd nunquam verè niger, neque verè fuluus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortense Solanū modo fructu nigro, modo rufescente, modo ex viridi nigricante sæpissimè viderim. Supinam tuam verbenacam, perquàm libentissimè spectarem, quam non longè à Bitonto Apuliæ à te inuentam scribis. Verùm cum Dioscoride teste ea singulari ramo plurimùm constare debeat dodrantis altitudine, non ita facilè tecum sentiam, quum tuæ ramulos plures adscribas, qui tribuli terrestris modo humi repunt. Etenim repere hanc nusquam scribit Dioscorides, sed ramum dodrantis altitudine proferre. Eruum sanguinem per vrinam ducere non posse, nisi frequenter copioseq; sumatur, tecum sentio, sed in eo quòd venena non interficiant, nec suam (vt tuipse inquis) ostentent ferocitatem nisi certa quadam mensura accipiantur, prorsus à te dissentire me cogit ipsa veritatis ratio. *Opinio de venenis explosa.* Siquidem tametsi nonnulla reperiantur venena, quæ nisi certa quadam quantitate pota non interficiunt, vt Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena sunt ob calidarum frigidarumq; qualitatum exuperantiam, sunt tamen quàm plurima, quæ propria sua facultate, vel (vt alij dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quanquam pauca admodum quantitate sumuntur, vt vix sentiantur, tanta tamen est eorum malefica atroxq; vis, vt breui temporis spatio tantum augeantur dum in seipsa corporis humiditatem conuertunt, vt postea breui temporis momento sumentes in necem trahant: Huiusce classis sunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui si hæc tantum à me ipso putas excogitata, audi quæso Galenum, qui lib. j. de semine hoc idem testatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi animalis corpus ingressa fuerit totum id momento temporis immutat, sibiq; simili affectione alterat: non secus fit curatio, quæ per venereorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. v. cap. xix. de simplicium medicamentorum facultatibus At medicamenta, inquit, quæ tota essentia nobis contraria sunt, proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est. Item lib. iij. cap. xxij. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etsi in quantitate minima sumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia sunt calore humiditateq; putrescere solent. At-

qui calidus humidusque sanguis est, itaque putrescere nunquam cessare possunt. Proinde longo pòst tempore etiam à quo sumpta sunt, nonnulla interimunt, potissimùm, quæ crassa terrenaq; essentia habentur. Hæc Galenus. Quibus palàm est, vniuersalem hanc tuam propositionem nihil pro te concludere posse. Citrij mali corticem & semina nulla dubitatione esse calida, & eorum acidum succum frigidum vnà tecum affirmo, Sed in Ouo non parùm à te dissentio, cuius album contrariam ferè vitello facultatem possidere ais. In hanc sententiam me adducit Galenus lib. xj. de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi sic habet. Temperatura porrò Ouorum album symmetro frigidum est: itaque eo utendum, non tantum ad oculos, verumetiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt suauissima, minimeq; mordacia, vt sunt vniuersa sedis ac pudendorum vlcera contumacia, sed ijs miscetur quæ absque morsu ea possunt desiccare. Porrò & ipse vitellus assimilis est naturæ, Hæc ille. Iuniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quasdam affectiones valere intus sumpta scribis à Dioscoride doceri, verùm si vtriusque arboris ligni ramenta deuorentur, perniciem afferre. Sed vt priora esse vera non ambigimus, ita posteriora suspecta censemus. Etenim cum Galenus, Paulus & Serapio, qui ex Dioscoride transcribunt, nunquam huiusce fabulæ meminerint, nec ratio ipsa consentiat, non est quod prohibeat, quominus credendum sit, Dioscoridis codici subesse mendam, præsertim cùm non desint Græca exemplaria manuscripta, in quibus Iuniperi caput vbique ferè deprauatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni scobe censendum puto, cum id non affirmet Dioscorides, sed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adiungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum suspectis fiunt lectionibus.

Oui vitellus natura albo similis est.

Iuniperini ligni, fraxineiq; scobem non esse venenosam.

Hæc itaque sunt, mi doctißime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo senticosa nobis visa sunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametsi de his meum tibi propalaui iudicium, nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, sed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non inuidia, non petulantia, non iniuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec suæ promouendæ opinionis causa, sed veritatis propagandæ & iuuandæ posteritatis ad te scribat. Dixi tibi sententiam meam, quæ vnicuiq; libera esse debet, amicabilibus sanè verbis, pacatissimisq; animi affectibus. Quinetiam omni seposita mentis perturbatione, citra omnem inuidiam, & sermonis asperitatem, causam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humaniterq; defendi. Sed inuitus sanè (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deueni disputationem. Inuitus, inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare soleam, quum vix tam leue, humanumq; certamen vllum esse poßit, quod aliquid vel læsionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, huiusce facti culpam in te reijcient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epistolam intuebuntur. Siquidem vbi animaduertent, quòd non solum eo in libello & fidem nostram læseris, & scripta pluribus in locis impugnaueris: sed quòd hac etiam in Epistola dum te ab illata mihi iniuria pluribus modis excusare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à priori dimoueris sententia, imò Epistola ipsa ad respondendum me prouocas, non vereor, quin illico iudicent tua tantum ipsius violentia me in certamen hoc esse adductum. Quanquam autem libelli illius amariusculis quibusdam argumentis mihi infensus iudicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad scribendum in te mouebat, quòd non defuturos sperarem, qui vel causam meam defendendam susciperent, vel de illata mihi iniuria (vt prudens tuus ille Pisanus) te admone-

admonerent. Sed longè aliter se habet Epistolæ tuæ argumentum, quippe quòd Epistola quælibet responsum petere videatur. Inhumani enim atque illiberalis animi crimen esse putant probi ac synceri homines, vbi quispiam acceptis literis non respondeat. Sed nescio profectò, an huiusce facti culpam in te reijcere debeam, an in illos fortassè quibus libellum videndum, examinandum ac emendandum commiseras, an verò in vtriosque id erroris reijciam. Porrò si veritatem fateri debeam, doleo sanè plurimum, & tuæ, & meæ sortis euentum, quòd tua tam malè cesserit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honorisque mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, vt apprimè doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum est, quominùs hæc omnia amicabiliter suscipias, & certaminis nostri causam abs te ortam agnoscas. Quod ut facias rogo, atque etiam obsecro, ne nostris laboribus inuidentes, dissensionibus nostris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil vnquam facturum, sed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ nostræ vinculum rescindere valeat. Sum enim tui amantissimus & honoris tui tuæque famæ studiosissimus. Id quod multi docti viri, quorum hic consuetudie fruor, attestari possunt. Nam demonstrantibus illis, quæ tuo in libello aduersum me habes, suadentibusque, vt acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non solùm eorum suasionibus morem gerere recusaui, & cum eis pro te pluribus disputaui argumentis, sed laborem illum tuum, & illis, & cæteris, quibuscunque laudibus non minimis promouendum curaui. Ad te amandum promouendumque excitauit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua singulari eruditione testimonium: deinde verò virtus tua ac doctrina, tuique vtiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram posteritatem iuuare niteris. Quamobrem audebo te hortari, vt maneas perpetuò in sententia. Tuæ illius Methodi lectione (vt antea fassus sum) mirum in modum sum delectatus, & ingenij tui acumen admiratus, quò fit, vt etiam longè magis me delectari posthac putem Commentarijs illis tuis in Dioscoridem editis, quòd maturiori iudicio maiorique fortassè diligentia hæc esse edita putem. Vtinam tàm essem doctrina & eloquentia præditus, vt tibi auxilij aliquid consilijue hoc in negotio præstare possem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ iuuandæ doctrinæ est mihi voluntas. Sed cum ad hoc munus obeundum inidoneum me esse intelligam, & itineris distantia hanc meum erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obsecro, vt animum hunc meum boni consulas. At quoniam eiusdem te esse in me voluntatis mihi certò persuadeo, cum sciam istic in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac vtiles virescunt plantæ, velim vt pro tua singulari humanitate, ea omnia, quæ nostra Commentaria augere illustrareque posse censebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino spero. Nam si tuam respexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatemque, hæc omnia tibi facilè persuadebunt, vt illico votis meis satisfacere studeas. Si deinde meum in re hac desiderium etiam consyderabis, illico cognosces haberi fortassè neminem, qui me dignior sit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius suis in libris collocet & appingat, quique hæc omnia maioribus præconijs tibi accepta referat, quàm MATTIOLVS. Tam honestam petitionem pluribus ab amico optimo exigere suasionibus operæ-

precium non est, ne videar quasi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipso extorquere velle, quæ tantum eius beneuolentia ac liberalitate consequi desidero. De cætero sat rectè nos valemus, tametsi ingrauescente iam ætate, non desint quandoque senectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale. Pragæ.

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAEpius ego, Præstantissime MAtthiole, sum admiratus plurimos ætatis nostræ summos & Clarissimos Medicos, naturæq; indagatores acerrimos: qui, cùm in materia medica cognoscenda, & explicanda plurimum nauarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquæ, magni inprimis & nunquam satis laudati remedij, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeò nobis commendarunt ex veteribus quidam, vt cæteris eam omnibus medicamentis facilè prætulerint, quippe qua vires, vt vt illæ langueant, restituantur in tantum, vt reiuuenescere vtentes, vigoremq; inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Eius rei causam, an in difficultatem eius aquæ parandæ, quòd in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci sciunt, vel tanquam sordidos abhorrent, an in auaritiam & sumptuum parsimoniam referam, dubito. Complures certè esse scio, qui cum ipsi rem ita arduam, vel ignauia, vel mentis hebetudine non valuerint assequi, conatus in ea aliorum industriorum hominum summopere contemnant & eleuent. Quorum ego impudentem & insciam temeritatem deplorans, mihi ipsi gratulor, quòd in huius Sereniss: Principis nostri seruitiũ adscitus sim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in secretioribus istis remedijs parandis iudicio & vsu plurimum posse constat, de hisce & alijs familiariter conferendi & coràm vberiùs disserendi sit data occasio. Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conuersando quàm familiarissimè cõtracta, me non latet, te vtcunque scribendi studio & alijs curis occupatissimum, furtiuarum tamen horarum quicquid est, vt plurimum rarioribus, hisce parandis medicinis tribuere, teq; his adeò affici, vt laborũ nihil proprijs etiam manibus peragendum subterfugias. Alunt fouentq; conatus nostros socij studiorum, itaq; & ego tuo exemplo maiore diligentia in arcanam illam parandorum medicamentorum rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquisitione, varia lectione longaq; experientia, nec sine magnis sumptibus comperij hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non vt te docerem, quod ignorares, sed vt hoc modo aliquid elicerẽ, quo ipse eruditior redderer. Porrò nosti varias esse à diuersis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurũ reducere conati fuere. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corrosione fortes dicunt, in aquã resoluunt. Parantur istæ vulgo Chymicis ex Salis nitri vna parte & dupla Chalcanthi. Separatur his aurum ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: dissoluitur enim argentũ in aquã, aurũ verò subsidet in fundo, pulusculo nigro simile. Si quis prioribus addiderit quartã partem Salis Ammoniaci, paretq; vt prius, habebit aquã, quam Regiã Aurifabri & Chymici appellãt. Subsidet separãdo in hac argentum calci simile, liquescit uerò aurum in aquam verè aurei fulgentis nitidissimi colo-

Primus dissoluendi auri modus per aquã fortem.

Aqua Regia.

mi coloris. Sed ne quis hac vtatur, vnicè cauendum. Viscera enim omnia exederet. Habet Philippus Vlstadius descriptionem auri potabilis, quod Ioannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis vsurpasse, & pro maximo thesauro habuisse dicit. Ingreditur autem in aquæ, qua soluitur, compositionem, non tantum sal nitri, & Ammoniacum, sed & Mercurius sublimatus, quibus, cùm summè sint corrosiua, nec veneno carentia, nullo pacto vtendum consulerem. Nec tantùm propterea, sed ne ventriculus, auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro uarietate rerum, quibus est commixta, auri si auro, nigro colore, si argento, vel Mercurio viuo, viridi si cupro, &c. Excogitauit ille quidem quicunque eius fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem eius adimendi, qua scilicet aquam illam rodentem, iterum destillando ab auro soluto abstracturum se sperat, vt in fundo butyro simile remaneat aurum: sed spirituum aquæ fortis, salis præsertim Ammoniaci & Mercurij tanta est vis corrosiua & venenosa, vt frustra se quis ea à remanente auro separaturum speret: maximè verò ipsum argentum viuum, quod libentissimè, & facillimè cum Auro vnitur & remanet, sicut etiam vtcunque liquidum sit, & tactui cedat, solùm in se aurum recipit, reliquis omnibus renitens. Aqua ego calida distillata potiùs materiam infundere, sæpiusque abluere tentarem, qua proculdubio salsedo illa, & fortè vis venenosa promptiùs auferretur. Alioqui huiusce creditæ medicinæ, cum tantis venenis præparatæ, vsum non temerè tentandum, nec admittendum esse constat. Alios ego noui, modumque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Cristallinum, ac Diaphanum sal reducta, quod te quoque vidisse puto, se Aurum potabile conflare posse sperant, sed verum confecerint, nescio. Vtcunque verò res hæc se habeat, omnino vt sal ex craneo paretur, oportet. Cum autem Salium natiuorum copia nobis suppeditet, & æquè ex alijs rebus omnibus combustis Sal confici possit, quid ipsos ad Cranei potissimùm inquisitionem commouerit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, vbi asserit magnam inesse virtutem mineralem, capillis humanis, illis præsertim qui de capite abscinduntur, suoque tempore visum, & inuentum esse Craneum hominis, quod inter dentes suturæ superioris partes multas aurei pulueris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui solus ferè, ex ipsius naturæ principijs Chymiam tradidit, quemque ob hoc artis illius studiosi tanquam Aristarchum suum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, vt loquuntur, seu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mirè commendare. Sed detur ipsos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde semota & longinqua videtur, cum alia multa reperiantur, quæ per se idipsum præstant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod sal istud conficiendo, vt experti sunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro suo, & maximè fœtenti odore, (vt comburendo ossa pleraque solent) grauiter nares feriat, omnemque ambientem inficiat aerem. Habeo porrò Argentinensis cuiusdam Medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex solo Auro, absque vlla re, alia addita, præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuissimas laminas redactum, ac vasculis ad hoc idoneis, liberè, ne sese vsquam laminæ contingant appensum, dum exuritur & calcinatur, in fornace adhoc debitè parata per medium annum quàm feruentissimum sustinere oportet, quousque tandem laminæ illæ Aureæ illinc exemptæ, libero & frigidiori exponantur

Alius soluendi Auri modus.

Aurum dissolui cranei humani sale.

Humanorum capi[...]rū ad ductilia red[...]denda metalla ma[...]na vis.

Auri potabilis simp[...]cissima conficiēdi ra[...]tio.

exponatur āëri, & oleosus quidam humor inde defluat & resoluatur rubei coloris, sapore subdulci. Eliciebat autem ille ex libra vna auri ad vncias duas olei. Sin verò, quòd igne fortassis non vndique pariter fuerit aurum exustum, minùs promptè liquor ille defluat, spiritum vini rectificatum aliquoties infundere solebat, idque tam diu adeoque sæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, aurique puluere subalbo in fundo relicto nihil porrò coloris auri spiritus ille, vini inde reciperet. Quàm subtilissimè verò hosce spiritus, vel quintam essentiam rectificabis, si eam in cucurbita vitrea sub alembico, præposito recipiente, in gelidissimam, vel niue refrigeratam fontis aquam impones, ipsum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto, vndique teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & subtiliores sursum feruntur, aqueis, in fundo relictis. Hoc, inquam, vinū auro, vt dixi, calcinato infusum, & per alembicum denuò destillatum, in fūdo post se relinquit eundem illum subrubeum liquorem, aurum scilicet potabile: quo se & alios ad multos annos saluum & incolumem conseruasse Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raso & calefacto vertici capitis, drachmam vnam eius effundere, ac tantumdem in maluatico bibendum exhibere. Neque verò hæc eius præparandi ratio, adeò absona videtur, cum & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps libro iii. capite lxiii. asserat: Metallica corpora omnia verè calcinata solui per reiterationem calcinationis, rationem subiungens, quòd omnia calcinata ad naturam salium, vel aluminum accedant. Hūc auri potabilis conficiendi modum maximè probauit Generosus & Magnificus Comes Iulius ab Hardeck &c. Serenissimi Principis nostri Mareschalcus, Mæcenas mihi summus, qui sumptibus faciendis, & sedulo studio secretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ alijs modis hic sibi placeret, maioremque spē faceret, & securius eo vtendi & magis conferendi humanæ saluti, quòd liquor ille aureus absque alio (vt alij solent) corrosiuo addito pararetur. Itaque laborem suscipi curauit, eoque ad xx. Septimanas progressus, ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubitos capientes, lignorum insumpsit. Sed fato nescio quo contigit, vt artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectum. Quod licet in primis, tanquam destructum, & in absolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapsis tamen aliquot diebus videndi eius desiderio allectus, vasculis exemptis, inuenit ferramenta quædam, pro sustinenda fornace parata, aureis maculis passim conspersa, quæ vtraque ipsorum facie, etsi latum digitum crassitudine excederent, apparebant, atque adeò guttas illas laminis decidentes ferrum totum penetrasse videre licebat. Sicut ad hunc vsque diem videre est ferramenta ista ob hoc, à Magnifico Comite asseruata. Vnde proculdubio facilè credendum, cum guttulæ istæ calore decidentes partium tenuitate, ferrū penetrarint, in humano corpore longè faciliùs, ad omnia vasa deferri posse. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minùs denuo pararetur, obstitit. Vidimus vterque nostrum simul & gustauimus aquam illam, Serenissimi Principis nostri iussu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili ostensam, quæ à montibus Cuttinis celsitudini suæ dono missa erat. Referebat illa quidem diaphano suo & fulgente colore, vt si quid aliud, purissimum aurū, quod visu iucundissimum erat: ex sapore vero nihil præter spiritū vini, ex quo & ipsimet artifices se confecisse fatentur, deprehēdimus. Sed (q̄ dolendū) effectus in morbis illis, quibus periculū eius à nobis fiebat, autorū p̄missis nō adeò respōdebat. Sūt similes aurearū aquarū ex vino parandi rationes infinitæ in volumini

Distillatio frigoris vi citra ignem.

Aquæ aureæ ex vino variè paratæ.

voluminibus Raymundi Lullij, qui editi partim, partim conſcripti circumferuntur, ſed alijs aliæ plus temporis & laboris requirunt. Ego quoque ſimilis aquæ ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, ſed magni eſt, ac diuturni laboris partes illas ſubtiliores vini ab aqueis, & terreſtribus rectè abſtrahere & ſeparare: quod elementorum ſeparationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in ſe terreum, & ſiccum aliquid, quod deſtillatione nobis ſeparatum, adeò tetrum, horrendum & grauiter olentem fœtorem exhibebat, vt non tantum vaſculo quibus continebatur, ſed & ipſas ciſtas imò & conclauia adeò inficeret, vt Aſam fœtidam quis accenſam deieraſſet. Vtcunque tamen, & hæ, & paſsim aliæ ſint inuentæ & vſu probatæ, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi, experientia tamen, & ratione firma conſtat, nihil in rerum natura inueniri quod tàm aurum, quàm reliqua metalla promptiùs in aquam vertat & ſoluat, ipſumque ſponte ſiccum quum ſit, facilius fluat, quàm ſalia mineralia. Neque enim vnquam viuum per ſe, aut ipſius ſpiritus (niſi per ſalia aurum fortè ſit præparatũ) vtcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnẽ eius ſubſtantiam in aquam conuertet, niſi vel ipſum viuum diuturno igne acrimoniam ſummam & ſalſedinem acquirat, vel ipſius fœx terreſtris & fœtida, de qua ſuperius dictũ, diuturna calcinatione (quam Raymundus abundè docet) dealbata & exuſta in ſalis naturam conuertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conueniunt, quòd aurum, aut per ipſa ſalia ſoluatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exuſta, ſalis aliquid (vt ſolent omnia combuſta) acquirant, quo in ipſa metalla agant. Quod & perſpicuè teſtatur Geber, capite xxii. libro I. dicens. *OMNE QVOD SOLVITVR NECESSE EST SALIS AVT ALVMINIS, VEL EORVM CONSIMILIVM NATVRAM HABERE: NEQVE INVENIVNTVR ALIA SOLVI PRÆTER ILLA. IGITVR QVÆCVNQVE SOLVVNTVR NECESSE EST PER ILLORVM NATVRAM SOLVI .i.* in aquam redigi. Quoniam autem maior ſalium horum mineralium pars, & præſertim ex ipſis paratæ aquæ, ſapore & odore fœtidiſsimæ ſint, horribiles & arroſiuæ, atque humanæ naturæ abominabiles, ideo plerique iſti hactenus plurimùm omnium ſapere viſi ſunt, optimeque ſe rem confeciſſe putarunt, qui illud ita pararent, vt minimum in ſe corroſionis haberet, ac quàm tutiſſimè intra corpus exhiberi poſſet. Hæc & ipſe mecum animo, quàm diligentiſsimè reputans, in eam tandem deueni ſententiam, cũ experientia doceat *SALIS COMMVNIS* vſum humano generi, non modo, non noxium, ſed pergratũ, ac adeò neceſſarium eſſe, vt neque ſine ipſo aliquis nobis cibus arrideat, & ſi quis diutiùs eo abſtineat, in morbos ex putredine facilè incidat, ſicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, niſi ipſo conſeruentur putredini, quàm maximè, ſunt idonea: cũ inquam, ita ſe hæc habeant, in ſpem veni Sale illo communi fœliciùs fortaſsis & æquè facilè, ac alijs Salibus in aquam aurum redigi poſſe, atque adeò rem, cuius inueſtigandæ ſemper auidiſsimus fui, variè per me & alios, quorum ad hoc opera vtebar, tentanti, ac aliquot Annis inaniter, & fruſtra quærenti, tandem ſe via obtulit, qua res ſatis fœliciter ſucceſsit. Cum enim in valle mea Blauia, vbi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæque cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (vt Chymici vocant) extructum habeo, quòd locus, in montibus (quos Sudetas Ptolemæus nuncupat) ſitus, ob ſyluarum, & carbonum copiam, ſimul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occaſionem, ad hoc parandum maximè idoneus eſſet, illa laborarem: tùm primò quidem, ſed

Omnem uim diſſoluendi auri in ſalibus cõſiſtere.

Ratio diſsoluendi aurum per oleum Salis communis.

ſed interea ſæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Sereniſsimum Principem noſtrum conditione fungor, aliquoties ex SALE communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam vel oleum potiùs quoddam pinguiuſculum & graue cõfeci, in quo aureæ laminę, vel eius puluis, quem calcem dicũt, per Stybium prius lege artis purgatus, trium dierum ſpatio, ſenſim, & paulatim liqueſcit & in aquam conuertitur: adeoq́ue ſubtile ac tenuium partium euadit, vt etiam per alembicum facili igni ferri poſsit. Sapor illi, teipſo teſte, qui illam deguſtaſti, Limonum ſucco, non admodũ diſsimilis, niſi quod dum nuper eſt parata paulò plus acerbi ſapiat. Vſus ſanè ſum eo ſæpiùs fœliciſsimo, Dijs gratia, ſucceſſu, in morbis diuturnis, putridis, & varijs obſtructionibus. Quia abſque hoc quod nimium ſit acre, vel vrat, ſummè eſt penetratiuum. Quare Apoplexiæ, Paralyſi, tàm linguæ, quàm reliquarum partium, Spaſmo, retentionibus menſtruorum & vrinæ, calculo, quem mirabiliter comminuit, icteritiæ & principio hydropis, aperiendo, reſtaurando appetitum, ventriculum roborando, vomitum cohibendo, optimè medetur & cõfert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores ſenſi, ſed potiùs remiſiſſe, vt plurimùm obſeruaui, mixtum vino granatorum & aqua roſarum, ſyncopi, tremori cordis & melancholicis mirè ſubuenit. Medetur venenis omnibus, præſertim verò Mercurio infectis. Doloribus iuncturarum ex morbo Gallico curatis, per vnctionem Mercurij exhibitum, & inunctum ſubuenit. Gargariſatum cum aqua roſarum, vlcera putrida, & ſordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam vbi calores adiuncti fuerint, egregiè curat. Plura Medicus, cum ratione illud ſæpius exhibens inueniet.

Auri pobabilis oleo ſalis parati facultates.

Rationem eius conficiendi ſubiungam, non vt Mineruam doceam, cùm (ſi per negotia occaſio daretur) in his te longè fœlicius verſaturum ſciam, ſed vt hoc ipſum, ob quod hæc ſcribere cœpi, facilius à te obtineam: nempè vt ſi cuius momenti in vſu Medico, illa fore videbuntur, ſolido & exacto tuo iuditio confirmes, meliora addas, diligenti & aſsidua rerum Medicarum inquiſitione, in quam fœliciſsimè hactenus, totus incumbis, dùm quod optabam aſſequi minus mihi perfectè cõtigerit, omnes vires & neruos mecum eò intendas, ſcriptiſque tuis, quòd magni apud plurimos ſint ponderis, aliorum etiam animos eò allicere contendas, vt ſuam quiſque huic adeò priſcis decantatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferẽdæ, operam pro virili nauet: ne ita ſummum hoc remedium, quo iam diu ſumus deſtituti, in contemptum abeat, & nomine ſaltem ſit nobis cognitum. Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vaſe & fornace, tria potiſsimùm Aurum, Sal commune, & pauciſsima quantitas aceti ſtillatitij.

Auri præparandi modus.

Aurum, antequam operi adhibeatur, ab alijs metallis impuris, quæ ſecum commixta habet, exactiſsimè purgandũ eſt, & ſeparandum. Quod egregiè præſtat Antimonium, ſi ſimul liqueſient, vel fluxerint, ita tamen, vt pondus Stybij longè & decuplum vsq; Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in ſe recipit Stybiũ, ſoloq́ue Auro in fundo vaſis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fuſoribus parati, reſiduo: quod vaſe exemptum ſeorſim in cuſpide, quem Regem illi vocant, exactè mundum reperitur.

Acetum ad hunc vſum quo pacto diſtillãdum.

Acetum quoque, vt ad opus magis ſit idoneũ hoc modo diſtillandũ. Accipiatur aceti vini acerrimi libræ duę, ſalis cõmunis, illius maximè quod ex Hala Hermundorum ad Salam fluuium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra vna. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ diſtillentur, quo præter aquam nihil ſtillabit. Contrarium namq; accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum diſtillantibus ſpiritus illi ſubtiliores leui igne primi aſcendunt & effluunt, aqua vero deinde ſequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipſum verò tandem multo maiorem requirit ignẽ quo

ſurſum feratur. Separata autem, modo quo dixi, omni aqua, reliquum aceti per cineres deſtillandum eſt igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem vſque abſtrahendum: turbidum enim redditur, & aduſtionem redolet. Verùm quam primùm tertia, aut media pars excepta fuerit, vrgendo ceſſandum, & reliquię abijciendæ. Demum ſalis, vt dixi, Halenſis libram vnam paucisſimo aceto infūdes, ſemper agitando, id vaſe fictili benè obturato, in loco calido repoſitum lentè exiccetur, atque hoc tertiò, aut quartò iteretur. Porrò ad quamlibet libram Salis communis, miſce huius acidi ſalis vnciam, vnam atque alteram. Sicque deſtillationi ſal præparatum habebis. Fornax ſit ſimilis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua vndique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen ſemper poſteriori parti fornacis alteram adiunxi altiorem, quam, quòd vigilijs, & labori carbonum imponendi parcat, ineptè pigrum Henricum artiſtæ nominant. Ex vaſis maximè idonea eſt cucurbita, quæ Chymicis, quòd ventre ſit amplo, collo oblongo, & anguſtiore cōtorta, Retorta dicitur: quam vndique limo munire oportet, vt ignis vim faciliùs ſuſtineat. Simile ferè eſt vitrum excipiendo præponendum, ſed amplisſimum, quod duas in ſe habeat libras, aquæ diſtillatæ. Fictilis retortæ media pars ſale, vt dixi, pręparato impleatur. Mox eidem, vt fieri ſolet, fornaci tranſuerſim impoſito, altera cōtinens aquam exteriùs opponatur. Ignis primis quatuor horis ſit valdè leuis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ fluctibus ſimiles in cucurbitam ex Retortæ roſtro intrare videantur. Quod ſi fiet, ſimili modo ignis regatur, quàm diu illas videre licebit, quod plerunque, per ſex horas durare ſolet. Deinde paulatim ſpiritus vrgeto, ignem magis, atque magis augendo, quouſque retorta penitus candeſcat, atque ſic ignis per triduum, aut quò diutius eò melius conſeruetur, non habita ratione, quòd nec gutta, nec viſibiles alijs ſpiritus ſurſum ferantur. Licet enim nulli conſpiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulueris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego, cū, vt eò plus terræ iſtius albæ colligerem, per ſeſquialterum menſem ſimili igne vrgerem, indies apponi, atque augeri obſeruaui: atque, quod mirandum, ſingulis diebus per horæ, incertæ tamen, mediam partem, adeò gratus, adeoque fragrans odor, non in ipſo tantū conclaui, vbi parabatur opus, ſed & à longè, imò per integram aliquando domum percipiebatur, qui nec optimo etiam Moſcho gratia cedebat, quod ipſe cum alijs Magnificis Dominis, quos, vt ſcis, huius teſtes habeo, non ſine magna admiratione ſæpius deprehendi. Eſt autem terra iſta adeò dulcis, vt ſi quis benè eam deguſtarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere poſsit. Credebam ego nonnunquam terram hanc eſſe alterum fumum, ſiue vaporem eorum, quos in igne genitos ad compoſitionem elixiris & dulcorationem liquoris ſoluētis, &c. ſæpius Geber Chymiſtarum Princeps requirit. Facta priore hac deſtillatione, ex recipiente vitro omnia ſunt eximenda, atque partes inter ſe confusè mixtæ aquæ ſcilicet, aceti, olei, ſalis, & terræ iſtius dulcis ab inuicem exactisſimè ſeparandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita impoſito capello in Balneum Mariæ, ſeu Cacabum feruente aqua plenum & lentisſimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero iſta alba, quam Cretam referre dicebam, in cucurbita interea dum aqua ſeparatur, paulatim concreſcet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neq; vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulciſsimos, ignis patientes: liqueſcūt.n.neq; igne euaporant, qui tum paruulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro deſpumandis carnibus coci vtūtur, bis in die, aut quoties cōcreti apparebūt, eximendi ſunt & cuſtodiendi. Pro maximo enim ſecreto quibuſdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similique ratione pergendum, donec a-

Sal quo pacto præparandum.

Fornax qualis eſſe debeat,

Vaſa qualia requirātur.

Separatio illorum, quæ extiterunt ex proxima ſalis diſtillatione.

qua omnis simul, & acetum per alembicum emanarit, quod gustu facilè est deprehensu. Remanebit autem in fundo oleum salis limpidissimum, ex albo virescens, quod à fœcibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vasculum ex purissimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quàm purissimum id esse, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo destillando, quòd adhuc secum aquæ habet, separare. Hoc, inquam, est Oleum salis, saporis, vt prius dicebam, tuque ipse gustasti, Limonum, cui si laminas auri purificati imposueris, in cineribus calidis triduò sensim illud liquescet, & paulatim omne in aquã conuertetur, coloris verè aurei, quæ tutissimò intra corpus à quouis assumi possit. Si quis faciliùs, & citius aurum illo dissolui expetat, addat sali, quod à principio Retortæ diximus imponendum, aliquid salis nitri: Soluetur enim facillimè, sapore manẽte eodem. Interea verò de ignis regimine sit plurimùm sollicitus, leuis enim error totum opus destrueret. Sed cum, vt prius dixi, aqua hæc auri dũ recens est, & nuper parata, aliquid, quãuis id vix perceptibile, acerbi sapiat, mihi si illa iterum paranda esset, planè statuissem facere periculum, an cristallinis istis, quos dixi, lapills adeò dulcibus aliquid illi gratię addi posset. Quod facilè, cum ex eodem vtraque sint parata sale, futurum sperarem. Sin minùs succederet, extracto tamen Saccharo, cuius aliquoties inter nos mentio facta est, id facilè præstari posset. Illud enim à fœcibus suis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ non dissimiles, grauiterque olentes, adeò vt pauci Saccharo tales adesse crederent, probè expurgatum, longè redditur subtilius: dulcedinem autem, pauca licet quantitate mixtum, alijs addit longè maiorem, quàm commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunque per se limpida sunt & aquea, tingit. Scio plena vasa vini sublimati hoc ipso mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro diuendita & distracta. Habet enim præter alia in se hoc à plurimis desideratum, quod cuicunque liquori mistum, facilè eo dissoluitur, & omnibus partibus exactè miscetur, neque vnquam subsidet: quod in parandis aquis illis ex spiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideoque varij variè illis gratiam conciliare conati sunt, alij enim vuis passis id efficere sperarunt, alij vasi recipienti Iuleb infundere, cui spiritus ille vini distillans misceatur, sed quàm fœlici successu ista tentarint, ipsi viderint. Verùm huiusce cùm experientiam ego sępius fecerim, atque ad hanc rem plurimũ conferre sciam, ne quid meorum te lateat, rationem ipsius conficiendi subiungam. Perficitur verò quicquid ad hoc requiritur potissimùm, aceto distillato. Namque si Saccharo parum aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repositum, totum liquescere & dissolui videbitur, cui si vinum addes sublimatum, breui partes illę puriores à fœcibus adeò separantur, vt ab illis facilè diffundi possint, rubeumq; assumit colorem. Quod si quis solidiorem ipsius consistentiam exoptet, in Cucurbita cineribus tepidis imposita lentè destillando, id facilè impetrabit, sed vitrum vbi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum, si miscueris auro nostro potabili, non dubito, quin dulcius id, & gratius gustui, contemperata eius acerbitate, effeceris. Iam si non substantiam, auri dissolutam desideras, sed potius eius tincturam, quam laudibus prosequitur in sua Chyrurgia Theophrastus Paracelsus, opinor, te, si periculum feceris, non ita magno labore ex nostra illa aqua elicere eam posse. Modum enim ibidem ipse tradidit, cum inquit, sal fedinem à resoluto, per aquam dulcem diligenter ablutã, tincturam auri, spiritu vini excipi, & deinde ab eodem separari debere. Porrò nunc maximè inquirendum videtur, inque eo cardine totum versatur negotium. Vtrum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diuersè paratæ sunt aureæ aquę, verum illud Aurum potabile sit antiquorum, aut rectè illius loco exhiberi possit. Quamuis autem de hac

Austerus Auri potabilis sapor, quo pacto corrigendus.

Saccharum qua ratione se ipso multo dulcius efficiat.

Tinctura Auri.

de hac per multos annos abstrusa Medicina, ipsismet autoribus, adeò eam cœlantibus, ægrè quid solidi, ac certi nobis statui possit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum, priuato studio, labore & sumptibus percipere licuit, apparet plerosque autores Chymicos, vbi de lapide suo philosophorum, vel elixir dicto, loquuntur, constanter & vnanimiter asserere: quòd illa ipsa Medicina non tantum, si super metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vini non habeât) imperfecta vocant, proijciatur, statim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem substantiam, sed etiam in liquida forma sumpta (vbi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, iuuenilem & prosperam valetudinem ad multos annos conseruet. Adeoque vnam & eandem esse ego rem Chymicis video Elixir & Aurum potabile nulloque penitus differre, nisi ipso ferè vsu, nimirum quòd alterum solidum & paulo fixius in metalla liquefacta proiectum, illa perficiat, Alterũ verò Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam resolutum, iuuentutem conseruet, & vires restauret. Experientia autem certa mihi & alijs constat, neque quisquam hæc rectè tractans inficias ire poterit, quin pleræque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque satis conferant & faciant. Verùm ad vberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipso, pauco lucro suos sumptus & labores rependunt, ac superant. Quod aliquid perfectionis illis addhuc deesse omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos scilicet arcendos, & prosperam valetudinem conseruandam, visæ quidem sæpius, vt dixi, aquæ similes debita adhibita ratione vsurpatæ plurimum profuisse, sed qui omnes promiscuè morbos istis curarit, dentes elapsos, & vngues restituerit, hactenus vidi neminem. Quod (nisi, vt vereor, encomijs eius Chymistæ in hoc, vt in plerisque solent, nimium indulgeant) similiter aliquid ad perfectionem illorum adhuc desiderari ostendit. Vnde equidẽ quis non immerito antiquorum esse verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minimè tamen ideo vsum ipsius omnino abijciendum censeo. Cùm enim auri puluis Auicennæ & reliquis Medicis ad effectus cordis & alios morbos adeò cõmendetur, & Arnoldus auri infusionem, & eius candentis extinctionem in vino tantopere laudet, proculdubio longè plus præstabit, si in partes adeò subtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maximè si absque rosione effecerit. Est altera veri Auri potabilis nota minimè negligenda, quod etsi imperfectis metallis mixtum ea perficiat, ex se tamen ipso Aurum reduci nunquam posse debeat, quod in alijs aquis, quæ colore aureo inficiunt (qualis erat, de qua supra dixi, quam in ædibus clarissimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus) facilè factu est. Affusa enim aqua fontana, cui Tartari parum alij miscent, eaque paulatim rursus exhalante, in fundo auri puluis residere debet. Quod tamen, si rectè paretur, aut per Alembicum ascenderit, minimè euenit. Hæc ad te clarissime Matthiole, vt dixi, non docendi nomine scribuntur, nec vt alijs, quorum fortè aliud est de his iudicium, illa præferam. Quamuis, nec hæc naturæ secreta, quæ ad Medicum vsum plurimum conferre possunt, alijsque altiùs illa inquirendi occasionem præbent, aspernanda, & abicijenda arbitror. Vnicè enim detestandi videntur Zoili isti, qui viros bonos, cum, vt vitæ vsuique mortalium cõsulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & sumptuum in perquirendis hisce naturæ secretioribus Medicinis conferant, nec fortè semper omni ex parte, ad vota res succedat, inuidè eos ridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neque tamen ipsi interea meliora in locum restituunt. Sed quùm hoc nostro infœlici sæculo, clarissimorum etiam virorum conatus & labores fœlicissimi, horum morsus non effugiant, quid

Elixir, & Aurum potabile idem.

mirum, hæc vbi ad vota, nō adeò facilè perfici posſint, ab illis (vt ignota plerique carpunt) reprehendi, calumnijsque dilacerari? Alterum eſt hominum genus inuidum & inutile terræ pondus, his non minus reprehænſione dignum, qui ingenio licet laboreque ſuo & induſtria aliquid operæpretij efficiant, partim tamen ambitione adducti, vt habeant quo præ cæteris excellant: partim auaritia, vt lucrum faciant, aliquando etiam per ignorantiam veterum ſcriptorum, quaſi non eadem, aut meliora multò veteribus ſint prodita, pro ſecreto, & quaſi myſterio in priuatum ſibi theſaurum posſident & cælant, neque in publicum vſum proferunt. Medium autem tenuêre beati. Tu igitur Præſtantisſime Matthiole meritò beatisſimus. Tu omnium obſeruatione, fauore & beneuolentia dignisſimus. Tantum enim abeſt te aliorum in Chymicis inquirendis ſudores naſo ſuſpendere, improbare, vel calumniari, vt ipſe quoque domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, vbi otium datur, ſedulo oblectas, illisque tantum profeceris, vt à te paratæ aquæ, quas à reſtaurando vitali ſpiritu, Aquas vitæ vocant, tàm in Sereniſsimi Principis noſtri, quàm aliorum Magnatum Bohæmorum manibus in dies verſentur, & ſummi remedij loco meritò habeantur. De fidelitate verò tua inuenta ad publicum vſum diuulgandi, nō eſt quod dicam, cū ſcripta tua clariſsima abundè teſtētur, tibi, plenus rimarū cum ſis (vt cum Terentio loquar) vndique illa diffluere. Nihil enim tàm egregium, tàm ſecretum, tàm rarum tecum deliteſcere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum ſit, certò affirmare auſim. Argumēto inter reliqua eſt Stibij calcinati vſus, quem dum alij pro maximo ſecreto occultare ſtudebant, tu primus, quod ſciam, literis propalaſti. Meritò igitur prǽclariſsime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & cōcepta habebam, ad te ſcribere videor, in certam ſpem veniens, te, ſi quid huius ad rem Medicam, eiuſue cognitionem augendam facere ſperabis, id exacto tuo & acri iudicio confirmaturum, rerum vſu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi viam monſtraturum, & ſi qua tibi de auro potabili conficiendo ſunt alia hiſce meliora, mihi & vſui publico fideliter communicaturum. Quod vt candidè, ingenuè, ac liberaliter facias, pro familiaritate noſtra minimè dubito, & per illum, quo te proſequor, amorem, ac publicæ Rei Medicæ vtilitatem oro & obteſtor,

Vale. Pragæ.

* *

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Andreæ de Blavv Medico, S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ETſi & ſermonis ſpurcitie & affectata caligine obtenebrarunt ſcripta ſua Magiſtri Chymici, reperiuntur tamē ingenioſi homines hoc ſœculo, qui ex illis ipſis obſcuris libris, nō tantùm veterum autorum ſententiam colligant, verùm etiam opera mirifica, cùm ad metallorum perfectionem, tùm ad hominis ſanitatem, vel cōſeruandam, vel inſtaurandam pertinentia, per ignem efficiant.

Quippe

Quippe quemadmodum Magnes ferrum ſolum attrahit, argentum viuum ſolum aurum admittit, cætera metalla reſpuet omnia: ſic eiuſmodi ingenia ad veri ſcientiam nata, mirum quibus occaſionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, vtilem & veram doctrinam extrahant, falſam reſpuant: cum interea alij noctes dieſq; laborantes nihil diſcant, nihil inueniant. Cæterum inprimis admirabile mihi tuum ingenium videtur, Vir Clariſsime, qui iſta in ætate, adhuc iuuenili, præter abſolutam artium omnium cæterarum, Medicæq; præcipuè cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, vt non ſolùm antiquos Philoſophos obſcuriſsimos intelligas, ſed etiam experientia & vſu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc ſœculũ tàm artem præſtantem, ſpeculationis Philoſophicæ partem ferè nobiliſsimam, ſcriptis edoceas. Ita enim æſtimo ex ſcripto eruditiſsimo tuo, quod proximè mihi tuo nomine oblatum, continebat inſignia quædam præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cum auidiſsimè aliquoties perlegiſſem, dignum iudicaui, quod meo Epiſtolarum operi inſereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum à me ægrè feras. Decet enim te, cum poſsis, publicè tuo ingenio prodeſſe multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicã, aut te dicam ſplẽdidius: omnia enim vti lucidè, ita & veriſsimè explicaſti. Inprimis autem illud plenum eſt ingenij & acuminis, quòd omnes diſſoluendi auri modos ad Salia mineralia redegiſti. Itaque omnino tecum ſentio, quòd qui cranei humani anteriore parte ad hanc rẽ vtuntur, eos proculdubio id in Sal prius redigere. Nã & ego memini aliquando me ex duobus craneis humanis Sal deſtillaſſe. Sic de cæteris cogitandum, ſeu herbæ ſint, ſeu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem eſſe conuertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non eſt, quin eæ ſint maximæ, cuiuſmodi à te eruditiſsimè recenſentur. Auſim dicere, neminem Medicum abſolutum eſſe poſſe, imò ne mediocrem quidem, qui in hac nobiliſsima deſtillandi ſcientia non ſit exercitatus: id cum alibi, tùm inprimis in Chronicis morbis eſt animaduertere, vbi tota maſſa ſanguinea in vniuerſo venarum ambitu corrupta eſt, & referta multorũ morborum ſeminarijs. Hi, inquam, morbi citra metallica deuinci vix poſſunt, Ea enim ſola ui ignis ita attenuantur, eamq; penetrandi vim acquirũt, vt habitum totius hominis facilè permeent: cum interea cæteræ plantæ euſq; ignẽ non ſuſtineant. Ac qui eiuſmodi morbos citra ſcientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ij plerunq; re infecta cum magno dedecore & ſuo, & artis Medicæ deſiſtunt. Nec deſunt exempla magnorum Medicorum, qui remedijs Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Vt reliquos taceam, Montanus certè noſtra ætate celeberrimus Medicus tantũ tribuit deſtillationibus, vt non ſolùm ijs ad ægros curandos vſus ſit, ſed etiam libros multos de illis compoſuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, ſi tantum bonum fata hominibus nõ amplius inuidebunt. Interea te hortor, vt tu in eo genere iuues, ſtudia diſcentium. Nec verò patiaris te dimoueri calumnijs leuiſsimorum hominũ ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorũ millium loco tibi ſit Sereniſsimus Archidux, qui te cum ob alias excellẽtiſsimas dotes tuas, tum verò ob Chymicæ artis peritiã (qua quidẽ quã plurimos, difficillimos caſus curare te indies experimur) amplo ſtipẽdio in aulã adſcitum cõduxit. Nec deſunt alij proceres regni huius, qui te amant & ſuſpiciũt: quorum fauore fretus facilè eſt contẽnere ſtoliditatem & malitiam eorũ, qui Chymicæ arti detrahũt. Hæc paucis ad tuũ ſcriptũ libuit reſpondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus alijs, & impeditus valetudine, qua in hac ingraueſcente iam ætate non ſemper æquè commoda vtor. Vale.

Sal ex oſſe humani capitis.

Aegrorum corpora ſeminarijs morborum referta ſine metallicis medicamentis uix ſanari poſſe.

Montanus libros compoſuit de deſtillationibus, & eis fœliciſsimè uſus eſt.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM LIBER V.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino. S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

Vcundiſsimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idq; ipſum ſanè multis de cauſis, Primùm quòd tuæ, id eſt viri optimi atque doctiſsimi, deinde, quòd elegantiſsimis numeris noſtro Italico idiomate contextæ ſint. Præterea quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis ſignificationem habeant. Poſtremò quòd lucri vtilitatisq; plurimum, præter omnem expectationem, & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex ijs te amicum ſingularem mihi eſſe intelligo, quem incredibili amore ac beneuolentia (quæ tua eſt humanitas) me proſequi animaduerto, ſed quòd à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate pleraſq; raras ſim conſequutus plantas, quas antehac à nemine conſequi licuit. His cum certò ſciam decoris plurimum noſtris Commentarijs in Dioſcoridem eſſe acceſſurum, non dubito etiam quin rei herbariæ ſtudioſi te plurimũ ſint collaudaturi, vbi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaque nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui ſi mihi optata Deus conceſſerit, efficiam profectò, vt ne te pœniteat hæc in me contuliſſe : ſin autem (vt humana ſunt) mea ſpes me forte fruſtrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officij fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propenſionem ſimili aliquo munere me poſſe compenſare. Sed quum nihil ſit ad manus, quo te dignum exiſtimẽ prẹter me ipſum ſolũ, me tibi totum offero, ac voueo. Sed hactenus de his.

QVOD autem ad plantas attinet, reſcribã, vt petis, de omnibus opinionem meam : quinetiam ſynceriſsimè ſignificabo, quæ legitima genuinaq;, quæque ſpuria videbuntur. Sed id ſanè faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quòd autem poſſe me aliquid ſingularis iudicij ad te ſcribere, ſed vt petenti tibi morem geram. Verum hac conditione id à me accipias velim, vt, vbi tuo acriori iudicio, me fortaſſe de his minùs rectè iudicaſſe animaduerteris, non ſileas, ſed quid melius ſentias mihi ſignifices. Sic enim fiet, vt diſcuſsis ventilatisq; omnibus inter nos, veritas tandem elucescat in medium.

Rhabarbari imago. *RHABARBARI* imago coloribus ad viuum ornata, vnà cum eius hiſtoria, à Perſis allata, vt rara, ita mihi cara eſt. Hanc illico pingi excudiq; curaui, quòd eius inſpectionem plurimos delectaturam non ambigo.

Elatine. *ELATINEN* quam nunquam antea me vidiſſe memini, vnà cum floribus, quò diligentius inſpicio, eò liberiùs genuinam eſſe ſtatuo, nec quicquam in ea videre eſt, quæ legitimæ non correſpondeat.

Medium. *MEDIVM* Dioſcoridi & Plinio folio eſt Iridis, ſed his ſubeſſe mendam iam in ſuſpitionem me adducit Oribaſius. Quippe qui Medium Intubi eſſe folio ex Dioſcoride ſcribit. Cui ſatis hæc planta, quam ad me tranſmiſiſti adſtipulari videtur, quamque Dodoneo Violam Marianam vocari ſcribis. Hanc plantam multis in locis pluries mihi viſam recordor, ſed haudquaquam animaduerti legitimum eam eſſe Medium, quòd in Dioſcoride & Plinio legere me memineram, Medium Iridis

Iridis folio esse debere. Etenim Græcus Dioscoridis codex qui ad manus est, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴριδι. Sed Oribasij codex ὅμοια σέριδι habet, Quo fit vt cùm hæc planta complures habeat notas, quæ ad amussim Medio correspondent, facilè tecum sentiam legitimum eandem esse Medium: præsertim cũ abs te edoctus sim eam in saxosis & opacis tractibus nasci. Atqui gratum admodum mihi feceris, si semen tua opera consequi potero. Quod cum tantum sexto mense à satu germinet, optarem, vt quàm citissimè fieri possit, ad meas perueniret manus.

Locus Dioscoridis restitutus.

Gingidium.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnosco esse legitimam, sed integram omnibus suis partibus desydero, vt ad viuum delineari possit. Hoc præstare sanè facilè poteris, cum hanc tuo in viridario, inter quãplurimas alias, virescere intelligã.

Tripolium.

PLANTAM, quam cum Tripoliũesse censeres, Venetijs in littore maris conseruisti, locis, quæ allidit vnda, & ibi summa cum diligentia educasti, quamq; nunc mutata sententia Marinæ violæ speciem esse censes, nusquam me vidisse recordor: ideoq; nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam scribere possum. Verumtamẽ cum non sine speciali naturæ artificio delineatam esse animaduertam, crediderim hanc profectò ad multa, quæ ignoramus, esse vtilem.

Scamonium.

SCAMONII radicem superioribus diebus Turcico solo sepultam, misit ad me Constantinopoli Cæsareus Orator Augerius, quæ iam germinare incepit. Interim folia, flores, & semen obseruabo: quòd si videro tuæ illam esse similẽ, non te posthac grauabo, vt illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valdè gratum, vt me certiorem facias, vnde ad te allata est. Nam in Italia nasci Scamonium, hactenus non audiui.

Periploca.

PERIPLOCAM serpentẽ ante decennium misit ad me Pisis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui subscriptum erat Dorienium repens. Sed cupio abs te audire cum florum tum etiam fructuum historiam.

Sesamoidis minor.

SESAMOIDIS minoris stirps, quam antea nunquam vidi, mirum in modũ placet. Nulla enim deest illi nota quæ legitimæ non correspondeat. Folia enim habet Coronopo maiora, hirsutioraq;, Caules dodrantales, in quorum summitate capitula exeunt, è quibus subpurpurascentes prodeunt flores, quibus accedit tum de semine & radice testimonium: nec me ab hac vnquam remouebit opinione, quòd hæc planta folia habeat Coronopo maiora. Siquidem Oribasius μακρότερα. non μικρότερα legit. Id quod manifesto est argumento Dioscoridi deprauatè legi Μικρότερα.

Locus Dioscoridis restitutus.

Elleborina.

QVAM Elleborinam plerisq; ais vocari, nonnullis verò veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus qui primùm Pisis eandem ad me misit Phyllitim minorem. Ego verò notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrij genus aliquod facere possim. Cupio autem edoceri, quo argumento hanc herbã veneficam appellent. Quin etiam an verè venenosa sit, an venefica dicatur, quòd fortassè ea vtantur quidam ad veneficia & fascinationes.

Spina alba.

SPINAE albæ folium placet, quantum mutila placere possunt, sed integram desidero plantã, Solo enim hoc folio tota planta delineari non potest.

Thlaspi.

SCIO non deesse rei herbariæ studiosos, qui plantam, quam ad me pro Thlaspi mittis, idem tecũ sentiãt. Atqui si cũ Thlaspi, de quo scribit Dioscorides, diligẽter conferatur, nõ video sanè, quibus argumẽtis in legitimũ Thlaspi transmutari possit, cũ nulla ferè nota in eo videatur, quæ illi legitimè cõueniat. His accedit seminis nõ obscura amaritudo, nulla penitus acredine prędita, quæ in Thlaspi semine maximè requiritur. Non tamen negabo, Thlaspi, quod in Tauro monte in Cappadocia nascitur (vt Galenus est autor) Cretico non esse simile, nec alij cuicunque, quod passim vbique nascitur: id quod argumento est plura esse Thlaspi genera.

Thlaspi Cappadocii.

Cæterum an hoc ad me transmissum Cappadocio congenerum sit, ego sanè decernere nequeo, cùm (quod sciuerim legerimq;) eius historia à nemine describatur, nec de seminis amaritudine mentio vlla fiat, quam in tuo vehementẽ esse reperio.

Smyrnium Creticum

Nisi *SMYRNII* Cretici integram videro plantam, & recentem eius radicem diligenter inspexero, affirmare sanè non ausim, eam Smyrnium esse Dioscoridis. Interea igitur, vt hactenus semper, vulgò vocatam Macerone plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamen mihi facies, si integram huius plantam ad me transmiseris. Nam fortasse sententiam mutare constituam, omnibus huiusce plantæ partibus diligenter inspectis: quòd is sim, qui non meis opinionibus, sed veritati me perpetuò addixerim.

Papauer corniculare flore rubro.

PAPAVER corniculare flore rubro, frequentissimum in Morauia nascitur inter segetes, & in agrorum aggeribus, eo præsertim tractu, quo Praga Viennam proficiscimur. Quàm procul autẽ à mari distet hæc regio, sciunt hîc omnes. Quod aureo flore à Dioscoride describitur, nusquam ibi videre licuit, nec alibi, quàm maritimis locis: quanquam fortassè in mediterraneis etiam alicubi proueniat.

Acanthium.

Alteram *ACANTHII* habeo stirpem, folio tuo longe maiori. Quod tantum Soli pinguedine ariditateúe factum esse censeo. Sed nulla intercedit lineamentorum facieiq; differentia, vtraque enim verum genuinumq; refert Acanthium.

Seseli Aethiopicum.

Simulac fui contemplatus Aethiopicum *SESELI*, quod etiam à Iulio Moderato Arimino mihi transmissum est, illico inclinauit animus, tuum hoc magis legitimo adstipulari, quàm meum, quod tamen non dubito quominus Seseli sit genus.

Amomum.

AMOMI historiam Plinio adeò confusè describi animaduerto, vt nihil certi inde elici possit. In primis enim Amomum, Labruscam esse Indicam scribit. Deinde aliorum opinionem sequutus fruticem esse ait Myrto similem, folijs Punicæ mali: quibus non parùm correspondent arbusculæ folia, quam Plinij Amomum appellas: Sed cum scribat is hanc plantam vuas, non baccas, proferre, non ita facilè adducor ad credendum, eam stirpem Amomum esse Plinij. Itaque si clariora tenes indicia, quibus hanc tuam possis tueri opinionem, de his, vt ad me scribas, perquàm maximè rogo. Quinetiam scire velim, an peregrina sit planta, an in Italia proueniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire desidero, quam quidam Dioscoridis Amomum esse censent. Cuius ramusculum quàm libentissimè viderem cum suis floribus ac fructibus. vel si hoc fieri nequiret, ob plantæ fortassè raritatem, vellem saltem eius Iconem inspicere à diligentissimo pictore delineatam.

REPENTEM herbulam folijs Helxines argenteo quodam nitore splendentibus, nusquam me vidisse recordor. Itaque non est vt de eius historia & viribus quicquam à me expectes: eam tamen adstrictoriæ esse facultatis, non ambigo. Huic si nomẽ mihi inueniendũ foret, eam quidẽ ab argẽteo nitore Argentinam vocarẽ.

GENTIANVLA (vt ita dicam) nascitur circa Pragam copiosissima, cuius plures habeo species, magnitudine tantum differentes.

Gentianula.

STIRPIS illius ramusculum, quam quidam (vt inquis) Ambrosiam esse censent, crediderim ego Polygoni potius esse genus. Nulla enim ratio mihi sese offert, quæ persuadeat, hanc legitimam esse Ambrosiam. Nascitur hic copiosa, Officinæ centum grana à copioso semino vocant. Laudatur decoctum eius ex aceto, ad dentium dolores.

Centum grana.

PENTAPHYLLVM illud magnum radice alba magnoq; naturæ artificio nodulis & lacinijs elaborata, Dentariæ speciem faciunt quidam. Memini huius ego in meis in Dioscoridem Commentarijs inter Symphyta, dixiq; à Germanis Saniculam albam appellari. Cæterum aliam nosco ego dentariam, folio quinque etiam apicibus diuiso, cuius nigræ baccæ, quæ Coriandri seminis magnitudine habentur,

Sanicula dentata.

bentur, vbi duæ vel tres deuorentur, ſumentes illicò dementant & in delirium agunt. Vidi ego quoſdam, dum Goritiæ agerem, quibus iocandi cauſa hæ baccæ datæ fuerant, qui triduò perpetuo delirio laborarunt: laboraſſentq; fortaſsè diutiùs, niſi noſtris auxilijs ad mentem reuocati eſſent.

PLANTAM radice odorata & adſtringenti, quæ foliorum facie Agrimoniũ refert, noſtrates mulieres, ſi rectè memini, herbã diui Guilelmi appellant: quemadmodũ veſtrates S. Chriſtophori vocant. Hanc quanquam diligenter ſum contemplatus, nõ tamen reperi locũ, in quo meo in viridario eam ſerere liceret. Præferũt eam quidam ad Strumas, ſi frequenter deuoretur, vel hauriatur in potu.

Sferra Cauallo.

NON dixerim facilè, quàm mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgò appellant noſtri *SFERRA CAVALLO*. At eò mihi carior eſt, quò omnibus ſuis partibus ornatior acceſsit. Omnia in ea adeò integra incorruptaq; ſunt, folia, caules, flores, ſiliquę, radix, ac ſi nũc primũ è terra decerpta eſſent, quę omnia ad viuũ delineari excindiq; curabo. Nã nõ vereor quàm plurimis perquàm gratiſsimã futurã eius imaginẽ, pręſertim Chymię & Magię ſtudioſis. Hi ſanè ingẽtes tibi habebũt gratias, quòd tua opera, ac ſtudio hæc plãta in cõmunẽ omniũ conſpectũ venerit in lucem.

Petroſelinum Macedonicum.

PETROSELINI Macedonici plantam, vnà cum eius imagine ad viuum delineata, magna cum animi voluptate ſum contemplatus, quòd antehac à me viſa nõ ſit. Itaq; eã rariſsimi muneris loco habeo. Rem ipſam ob eius raritatem multifacio, pluris tamẽ fidẽ tuã, qui ſcribis legitimã eſſe plantã, quòd ſcias (vt mihi perſuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro eſſe allatã, vbi Petroſelini plurimũ naſci ſcribit Galen⁹

Bryon Marinum Plinij.

NVNC primum in Marino Bryo me perperã damnaſſe Pliniũ animaduerto, inſpecta tum eius planta, tũ imagine, quã à virenti recẽtiq; ceſpite delineatã agnoſco. Eſt.n. lactucæ criſpæ adeò per omnia ſimilis, vt meritò à piſcatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquã putaſſem herbã per omnia Lactucæ ſimilẽ tã impropriè Bryon appellaſſe Pliniũ, cum nihil, cũ marino arboreoúe Muſco ſimilitudinis habeat. Sed ea tantũ cauſa hanc cenſeo Bryon appellaſſe illum, quòd Concharũ teſtis & lapidibus inhærens, vireſcat & viuat.

Oenanthe.

Quanquam *OENANTHE* vtraq; mihi valde placeat, quòd nouarum plantarum inſpectionę plurimũ delectari ſoleam, eſt tamẽ quod in vtraq; deſiderari putem. Prima.n. cuius foliũ Paſtinacę æmulũ vnà cũ ĩtegra imagine ad me miſiſti, legitima Oenãthe dici poſſet, ſi radix, quæ ferè nihil magnitudine, ac facie à Filipẽdulæ radice abeſt, craſsior, tuberoſiorq; ſpectaretur. Altera verò Oenãthẽ tuberoſa tãtũ radice referre videtur, folijs minimè. Dico tibi ſentẽtiã meã, cui nolim acqeſcas, niſi ꝓbaueris.

Narcißus, Hyacinthus, Bulbi.

NARCISSORVM omniũ, quinetiã Hyacinthorũ, Bulborũq; imagines, viuis ac genuinis delineatę coloribus gratiſsimę mihi fuerũt. Cupio tamẽ viuas horũ omniũ plãtas meo in viridariolo aliquãdo alere. Id quod ſingulari tua diligẽtia me cõſequuturũ ſpero. Itaq; vbi Bulbos mihi cõparare poteris, id vt diligẽter facias, obſecro.

Apium Orientale.

APII Orientalis ſemen, ſuo poſthac tempore ſeram. Cùm verò adoleuerit, ſabuloſa terra (vt doces) ea ratione operiam, vt albeſcat, qua Cinauaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere ſolent. Experiarque poſtea an in obſonijs, eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam.

Conferua.

CONFERVAM de qua lib. xxvii. cap. viii. meminit Plinius, ſæpe fontibus innatantem vidimus, ac etiam inde exemptam diligenter inſpeximus. Non tamen animaduerti, de ea ita apertè ſcripſiſſe Plinium. Quare plurimum tibi debeo, quòd tua opera iam me doctiorem eſſe agnoſco.

Ruta ſyluestris.

RVTÆ ſylueſtris, quam Armolam Aphri vocant habeo, Conſtantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Cæſarei Oratoris Medico mihi tranſmiſſam cum floribus & capitulis: ſed vna & eadem planta cum tua eſſe videtur.

PLI-

Pelecinum. PLINIANI Pelecini plures plantę in quodã amici mei horto hic cum siliquis cõtortis & floribus virentes spectari possunt, quę nullis notis à tuo differre videtur.

Trifolium Asphaltitæ. TRIFOLII Asphaltitis semen quod polliceris, erit mihi gratissimũ, nõ quòd inde plantas alere cupiam, ad viuum delineandas, cum hoc iam diu factum sit, sed vt hanc herbam ad morbos curandos copiosam ad manus habeam.

Portulaca arbor. Glaux. Cretamus aculeatus. PRÆTER eas plantas, de quibus ad me scribis, reperi in ipso capsulę fundo alias quasdam, inter quas erat PORTVLACÆ arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddam spinosum, ac ea etiam stirps, cuius siliquæ ferreo venabulorum mucroni similes habentur, quibus vtuntur venatores apris, ac Vrsis inuadendis. De Portulaca alias meam dicam sententiam: nunc enim nihil est, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, sed longè fortasse magis placebit cum floridam eius plantam inspiciam, intelligamque in maritimis nasci. Cretamum aculeatum nondum antea vidi, quare charum mihi est. Ignota etiam mihi est, quæ mucronatis siliquis prouenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quòd lanceæ omnino speciem siliquæ referant. De viribus si quid habes, id plurimũ abs te doceri cupio.

Spartum. IVNCVM quem Plinij Spartum facere quosdam scribis, vbique examinandũ mihi proposui. Sed cum in montibus Carthaginensis Hispaniæ citerioris asserat is siccissimis locis nasci Spartum, non in littore maris, viderimque ego Hispanicum Spartum, ab hoc longè satis differre, nõ ita facilè horum placitis astipulari possũ. E Sparto strata rusticis fieri scribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & pastorum vestes, quę omnia è suo Sparto in ea Hispaniæ regione rura omnia parãt. Sed non video quo pacto ex hoc crassissimo Iunci genere vestes parari queant. Ex Hispanico Sparto calceamenta contexta sæpius vidimus, sed placidiore satis, quàm istius Iunci materie.

Suber. MITTO ramulum Pisani suberis, cuius folia non parum à Romano distant. Pisanum enim spectatur folio longè productiore acuminatioreque, adeò vt is potiùs Ilicis quàm suberis videatur, tantum potest cœli soliq; natura. Nec dubito quin etiam fructu differãt. Nam si rectè memini Romanum vt folio breuiore, ita glande compactiore, & rotundiore spectatur. Vbi autẽ Roma Suber cum glandibus tuus tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatũ esse audio, id ad me delineandum, vt mittas, quàm maximè rogo. Hoc itaq; est, mi amãtissime Cortuse, candidũ liberũq; tui Matthioli iudicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmissis: quod si fortasse vllibi claudicare deprehenderis, velim vt pro tua humanitate manũ illi adiungas: quod si (vt spero) feceris, sanè mihi gratissimũ feceris. Quàm magno tenear videndi desiderio Cedri è monte Libano ramusculũ, id quod tua opera fieri promittis, non ita sanè facilè dixerim. Ideoq; cupio abs te certior fieri, an illum consequendi aliqua certa sit spes. Audio .n. simulac aruerit mox decidere folia, quod ĩ Larice etiã obseruaui. Gratulor autẽ mihi plurimũ, quod tã humaniter polliceris scripturũ te in Cretã ac Cyprũ ad tuos amicos, qui ijs in locis agũt, vt si quid pulchri rariq; ibi repererint, quod ad hãc nostrã spectet facultatẽ, id ad te mittãt, tantũ (quæ tua est benignitas) mea causa. Sed faxit Deus Opt. Max. vt quas me tibi habere gratias certò scio, quandoque cumulatiùs referre valeam.

Expecto verã Palmæ arboris imaginẽ, ac etiã inuolucrũ, quod Elaten appellãt: quinetiã illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Cefaglionẽ. Expecto & Musæ Iconem à clarissimo Faloppio, cui vt me cõmendes, plurimũ abs te peto. Reliquũ est, vt pro lentiginibus delẽdis in Nobilissima illa Virgine, cuius virtutes mihi tãtopere collaudasti, aliqd remedij scribã. Sed scias velĩ difficilè eiusmodi maculas adeò deleri posse localibus medicamẽtis, nec posthac tractu *Remedia ad lentigines.* temporis

temporis repullulent, præſertim æſtiuo tempore, cum cauſa in ipſo hæreat ſanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti ſcrofæ lactis illitu. Præſtat idem ſulphuris oleum, cuius parandi rationem ſcripſimus, libro noſtro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiam Tartarini olei partem: quin etiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus preſſum, & cum Bryoniæ ſucco illitum. Præſtat ad id nucis vnguentariæ oleum, quo vnguentarij ad multa vtuntur. Fit oleum è lacertis quo ego ſum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas viuas decem & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in balneo feruentis aquæ vas vitreum, quod Lacertas, & oleum exceperit, aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, vt diutiùs hæreat, Vale.

IACOBVS CAMENICENVS, MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Continet Epiſtola ſecti cuiuſdam hydropici hiſtoriam.

EX quo tẽpore te in has regiones vltra Alpes tranſmisêre Dij immortales, clariſsime Matthiole, non nos tantùm, qui in hac vrbe ampliſsima medicinam facimus, verumetiam è longinquis locis, ad te tanquam ad Themidis oraculum confugiunt plerique Medici, conſulturi in rebus dubijs, tuam ſummam prudentiam, iudicium, eruditionem, conſilium. Quò fit, vt multi ægri, morbis grauiſsimis liberentur, qui peſſum irent, niſi te hominem tanta doctrina, experientia & humanitate etiam præditum ad manus haberemus. Cum autem hac in vrbe recens, caſus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas noſti, cauſas domo excedere poſsim, vt tecum coram colloquar, putaui me à bonitate tua hac ſchedula facilè tantum impetraturum, vt tuam mihi ſententiam de hac ipſa, quam dixi, re exponeres, eamq; literis conſignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione faciliùs recolere, & amicis etiam meis diſcendi cupidis communicare potero. Res autem de qua iudicium tuum audire cupio, ſic habet. Hiſce diebus ego & amici aliquot mei, ſecuimus cadauer hominis, qui diuturno morbo laborauerat. Is autem et hydropicus poſtremò effectus erat. Reſecto autem ventre, cum tranſijſſemus muſculos abdominis, inuenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum et inteſtina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuiſſe video. Mox inde reſpeximus ad hepar, tanquam in eo cauſam, morbi manifeſtam viſuri, Id reperimus grande, colore nigricante, & ferè tali qualem in ſplene aliâs conſpicimus, Folliculus fellis pleniſsimus erat bile. Hepatis venæ in parte eius caua, priusquam in communem illum caudicem portæ deſinunt, omnes obſtructæ erant, lapillis eas diſtendentibus foris nigris, intus flauentibus. Porrò & ille meatus, qui ex folliculo fellis in inteſtinum deſinebat, lapide eiuſmodi obſtructus erat. Hunc cum exemiſſemus, nihilomagis, tamen bilis effluxit: coaluerat enim foramen illud deſuetudine bilem ad inteſtina mittendi. Hanc iſtius meatus obſtructionem ego cauſam fuiſſe video icteritiæ, cum qua hic homo ante hydropem longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitum venarum bile, quæ purgari per inteſtinum debuiſſet. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar eſt, liberrimus erat. Cæterùm Hepar ipſum tota ſua conuexa ſuperficie adnatum Diaphragmati conſpiebatur

Secti cadaueris hydropici cuiuſdam Hiſtoria,

Aqua reperta inter peritoneum & inteſtina,

Lapilli in Iecore inuenti,

Fellis meatus lapide obſtructus,

Iecur tota conuexa ſuperficie ſepto tranſuerſo adnatum,

Iecur tota conuexa superficie septo trāsuerso adnatum.

conspiciebatur, interueniente membrana quadam crassa & firmissima, nata fortassè ex calore assante in eiusmodi quasi crustam externam, superficie hepatis. Nam & idem æger perpetuò de insigni calore dextri hypochondrij queri solitus erat. Iam à te erudiri cupimus nunquid etiam apud veteres eiusmodi lapillorum mentio aliqua facta sit. Galenus quidem, quod meminerim, lapides in renibus & vesica tantum, interdum verò etiam in intestinis generari credidit. Quod autem in Iocinore generentur, id aut nesciuit, aut si sciuit, certè scriptis non prodidit. E Georgio Boemiæ Rege, adhuc hodiè folliculus fellis, post mortem exemptus, extat, in quo, loco bilis, lapis durus continetur, hæmatidi lapidi colore similis. Res miranda profectò & digna, de qua te audiamus. Neque enim est alius, qui nos docere de re tanta melius te posit, Vale.

Georgij Boemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Iacobo Cameniceno Medico. S. P. D.

Respondetur ad Epistolam præcedentem.

Ergratum sanè abs te mihi factum est, mi Camenicene, quòd de inuentis in secto illo Hydropico me certiorem reddideris, & præsertim cum de lapillis in Iocinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ facultatis scriptores, nulla (quod legerim viderimque) posteritatis memoriæ sit facta mentio: quāquam id facilè fieri posse, vt postea dicam, non ambigo. Colligi plurimùm in Ascite hydropicorum aquam inter Peritoneum & intestina, vt Galenus fatetur, cùm libro qui dicitur Medicus, tùm etiam quinto de locis affectis, mirum non est, sed magis mirum, quòd quidam, vt inquis, de re hac dubitauerint. Nam cū id manifestè asserat Galenus, ac etiam Auicenna, cur dubitare debuerint sanè non video, sed eorum iam cessabit dubitatio vbi abs te audient sub peritoneo aquam esse repertam. Testimonium enim tuum adeò sensibile est, vt si quis posthac dubitare perseueret, is pertinax omnino dici mereatur. De Iecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandum est. Intumescit enim hoc viscus obstructionibus accedentibus. Quippe obstruens humor, tenuiora visceris vasa primum implet, & infarcit, auctus deinde, in omnem eius substantiam se diffundit, & eam posthac, perinde, ac vasa obstruit: quòd si rursum adhuc plenior multò cumuletur, in amplam molem iecur totum distendit, & tumidum admodum reddit. Tumori si postea accedat nigredo, nil etiam mirum videri debet, cum ex infractu crassescat sanguis, & visceris facultates omnes robur amittant. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa sanguinis excrementa, quæ ad Lienē transmitti postulabāt, in ipso hærēt Iocinore, & eius nō solùm permutant colorē, sed etiam substantiam. De lapillis autem ijs in venis repertis, quæ ex iocinoris cauitate interiore, in venæ Portæ caudicē desinunt, si meam tibi dicā sententiam, nulla mihi sese offert ratio, quæ non consentiat, id fieri, in iecore posse facilè, quemadmodum in renibus, vesica & articulis. Nāque tametsi id non dixerit Galenus, hoc tamen nihil obstat, quo minùs etiam in iecore, vt in renibus, oriri calculi possint. Quippe cum in iecore eadem sit materia crassa glutinosaúe calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cuius vi lapidescat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri possint. Dicebat enim Galenus, libro de renum affectuum dignotione, Lapidem in homine à calore generari, eoque vel

Iecoris præternaturalis magnitudinis causæ.

Facilè calculos in Iecore gigni posse.

Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

vel vehementi, vel tepido. Si crassa materia est (vt ille inquit) sufficere potest tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis est ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: est enim crassities ad generandum lapidem singulariter accommodata. Sin tenuior est vehementiori, tunc planè indigebit caliditate siue naturali, siue præter naturam, qua durescat in terram. Siquidem calor tenues materiæ partes dissoluit, atque ita vbi valuerit, lapidem conformat. Hæc ille. Quibus palàm est, non esse præter naturam, si in iecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non desit materialis causa, nec efficiens, nec instrumentalis, quibus ij in eo generari possint, cum eo obstructa, quandoq; crassa, quandoq; glutinosa, quandoq; ambo simul ibi hæreant excrementa, calor non deficiat, nec vasorum cauitas, in qua calculi gignatur. Nã si crassus glutinosusúe succus, qui in renibus lapidescit, ex iocinore per venã cauam fertur in renes, nihil sanè prohibet, quominus in eo lapidescere possit, vbi hæserit diutius. His rationibus itaq; fretus crediderim ego lapides in iecore vt in renibus frequẽtissimè gigni. Sed quoniã propter visceris insensibilitatẽ non excitant dolores, nec expelluntur extra corpus, nec videri possunt, nec tangi, quemadmodũ qui in renibus & vesica fiunt, sed in occulto delitescũt, in Medicorũ consideratione non veniũt. Quò fit, vt his ignoratis quandoq; mirentur Medici, cur ijs in morbis, qui ex iocinoris infarctu oriri solent, nihil penitus curare valeant vllo medicamentorũ genere. Lapidem Amygdalæ nucis quãtitate in Aureliæ Petrucciæ iocinore Pandulphi Tyranni coniugis Senis repertũ esse scio, in quem interitus illius causam reijciebant Medici. Sed in felle nasci lapides testatur Farnelius, vir nostra ætate præclarissimns, qui lib. vj. de partium morbis sic habet. Calculus in cysti fellis plerunq; concrescit niger, sed leuis, & qui aquæ immersus innatat. Origo illi est è flaua bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempestiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modũ obdurescit. Id autem in primis accidit, cum vterq; Cystis ductus obstruitur. Huius quidẽ neq; manifestæ sunt notæ, neq; grauia symptomata, quibus certò ac facilè detegi possit. At suspectus ijs esse debet, quibus grauis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cum hydropicus ille tuus diutius admodũ laborasset, nec medicamentis expugnari potuisset morbus, nil mirum si lapillus in eius felle fuerit inuentus, qui ductũ ilium occluderet, quâ bilis in intestina deferri solet, quinetiam si posthac coaluerit ductus, vbi ducendi munus cessauit. De felle autem Georgij Boemiæ regis in rubeum lapidem conuerso, res miranda (vt putas) non est, quòd id etiam in pluribus fiat. Nam vt Farnelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mirè propensus, post decessum sine felle & sine cysti inuentus est, in cuius sede calculus ingens consederat. Quinetiam fuisse alios scribit, qui post diuturnum icterũ, oborto alui profluuio huius naturæ innumeros calculos instar Pisi aut hordei granorum, per aluum emiserunt. Quò fit vt quandoq; hallucinari possint Medici, qui, vbi per aluum excernere lapillos quempiam viderint, hos in intestinis exortos censent. In bubulo felle reperiri sæpè lapides iuglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipse testari possum, qui plures à Lanijs exemptos mihi comparaui, ad varios morbos curandos, vt in nostris in Dioscoridem Commentarijs fusiùs disseruimus. Verum mirum omnibus videri posset, secti iecur conuexa superficie septo transuerso fuisse adnatum, nisi monstrifica plura in alijs etiam humani corporis partibus sæpè viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapsu, an ex morbo (vt tu suspicari videris) hoc fuerit factum. Potuissem pluribus hanc tractare quæstionem, sed quoniam nec opus esse videtur, nec otium abundat, boni consulas rogo Epistolæ breuitatem. Vale.

In Iecore esse omnia quæ Lapidem gignere possunt.

Cur morborum causas ignorent quandoq; Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Iecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis lapidæus factus.

Calculos è felle per aluum quandoq; excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Ioanni Matthesio. S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

E humanitate tua, qua vsus es erga me superiori æstate, cùm ad me aliquot metallicorum species mitteres, iamdudum tibi egissem gratias, nisi me & aulæ negotia, & operis mei editio impedijsset. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, vbi occasio mihi sese aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miseras erat Magnes, cui Theamedem inesse VVillebrochio dixeras, propterea quòd vna ex parte ferrum, quod alia attrahebat, repelleret. Verùm ego, cum eius periculum facerem, nihil tale depræhendi. Ferrum enim vndique attrahebat. Itaque errorē tunc interuenisse credo cū VVillebrochio traderes. Nam & ipse mihi retulit duos te Magnetes habuisse, quorum vnus simplex esset, alter verò etiam Theamedem contineret. Vnde facilè fieri potuit, vt illos imprudens, inter se permutares. Rogo autem pro summa humanitate tua, vt si quam portionem Magnetis, cui Theamedes coniunctus sit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, vt magni id thesauri loco sim apud me repositurus. Eram tibi missurus exemplar commentariorum meorum in Dioscoridem, sed nullum mihi nunc ad manum est, quare id alio tempore à me expectabis. Epistolarum opus meum sub prælo est. Id quàm primùm edetur ad te transmittemus, salutat te VVillebrochius collega meus, qui superiore æstate meo nomine te isthic conuenit, Vale.

Magnes Theamedē altera parte habens.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Balthasari Pepulo Myropolæ Bononiensi. S. P. D.

Traditur exactissima Theriacæ parandæ ratio.

Ametsi iam diu mihi persuasum habeam istic nō deesse præclarissimos Medicos, & in simplicium medicamentorum cognitione peritissimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca, me longè magis auxilio esse, ac suis consilijs adiumenti plurimum Reipublicæ afferre valeant, adeò vt tibi opus haudquaquam sit, nostra expetere auxilia, vel consilia: quum tamen tot precibus, petitionibus, ac literis à me efflagitaris, vt hac in re te iuuem, & meā de omnibus, quibus indigemus ad huiusce Antidoti conficiendi apparatum, ad te scribam sententiam, non potui tibi non morem gerere, præsertim cū videam te in ea versari opinione, vt vbi fueris meis auxilijs destitutus, nunquam à Senatoribus te consequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quæ res mihi tantò iucundior accidit, (quanquam fortassè de me plura tibi polliceris, quàm reipsa prestare valeam) quòd non solum causas, quibus ad hoc moueris, mihi significaueris, sed & audiam abs te, quàm istic mea scripta in Dioscoridem magni fiant, dum mihi tàm apertè asseueras omnes ferè doctos viros & rei Medicæ studiosos, qui in tuum concedunt Myropolium, vt tuorum simplicium medicamentorum pro Theriaca ipsa conficienda inspiciant apparatum, mea semper secum afferre Commentaria, vt ijs ducibus agnoscant, quæ vera sint & quæ adulterina, quæ probāda & quæ reprobanda videantur existimātes se tuta via fœliciter procedere.

Cæterum

Cæterum vt in hac tua ſanè laudabili petitione tibi morem geram, ignorare ſanè primum non debes, me in ea ſemper fuiſſe ſententia hoc æuo minimè à nobis parari poſſe Theriacam ex ijs ſimplicibus, ea fœlicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec ſi paretur eadem præſtare, quæ illa præſtitit: quòd multis deſtituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt antidotum. Namq; quanquam in horum defectu ſuppoſititijs pro more vtimur, (vt quidam putant) à Galeno conſtitutis, non ob id tamen nobis putandum eſt, his aſſumptis optimam parari poſſe Theriacam. Quandoquidem hæc tametſi in apparentibus manifeſtisq; qualitatibus cum ijs conuenire videantur, quæ nobis deſiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus, mea ſententia, nulla caret planta, ita facilè illis correſpondēt. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conſcripta, quæ viribus per omnia illi correſpondeat, quæ ab ipſo Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nam & ipſius Galeni tempore (vt ipſemet ſcriptum reliquit libro primo de Antidotis) quamuis plures eſſent Romæ homines admodum diuites, qui ſibi hanc Antidotum parari curabant, quòd eo tàm fœlicer vti Imperatores ſcirent, non eam tamen ijſdem viribus præſtantem conſequebantur ob ſimplicium quorundam defectum, quæ tantum apud Imperatores ipſos extabant. Nec eam tantum ob cauſam parum de ſuppoſitijs confido medicamentis, ſed quòd libellus ille, in quo de his tractatur (vt inferius de carpobalsamo agentes diffuſiùs differemus) falſò ſit Galeno aſcriptus. Quò fit vt qui illius doctrinam vbique ſeqūtur, perperam ſuam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adſtipulor, qui uolunt non debere parari Theriacam, quùm fieri eo modo nequeat, quo antiquitùs tum ab Andromacho, tum à Galeno parari ſolebat. Sanè maior pars medicamentorum ad eius parandi rationem neceſſariorum ſunt nobis ad manus, atque ea de cauſa Theriacam ſcio antehac à quàmplurimis & Venetijs, & Patauij alijsq; Italiæ locis eſſe paratam, parariq; quotidie ſummis approbantibus Medicis. Quamobrem ſi in hiſce ciuitatibus, vbi nihil temerè à Myropolis parari ſolet, & vbi ars Medica primas tenet, ij qui Reipublicæ præſunt, Clariſsimorum Medicorum conſenſu parari Theriacam iubent: non video profectò, quid tibi ſoli obſtare poſsit, cur tu etiam eandem parare nequeas, vbi præſertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meminiſti, autoritas, & omnibus iam diu conſtet de tua ſingulari induſtria & fide. Vt autem (quùm nihil eſſe reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc poſsit) id quod deſideras fœliciùs conſequaris, conabor plura tibi in mentem reuocare, quæ fortaſſè rei Medicæ ſtudioſis non ingrata erūt, ac tuis & Reipub: commodis non inutilia. His itaque rationibus nullum eſſe cenſeo, qui ſecùs ſentiat, præſertim quum viperei paſtilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti baſes eſſe videntur, nobis vbique ſint ad manus. Atqui ſi quis inueniretur tàm pertinax, qui Theriacæ præparationem impediret ob cauſas ſuperiùs recitatas, is ſanè exercitus Præfecto eſſet comparandus, qui ſuos milites loricas ferreas induere prohiberet, quòd bombardis non reſiſtant, ac ſi lanceis gladijs, ac ſagittis non eſſet obſtandum. Tibi itaque Theriacam (vt ſpero) confecturo expedit, vt ſimplicia omnia tàm legitima, quàm quæ ſupponenda erunt magna cum diligentia & iudicio ſummo tibi examinanda proponas. Quod vt faciliùs agas hìc ſtatim meam de omnibus tibi aperiam ſententiam.

Theriacam à nobis ea fœlicitate parari non poſſe, qua parauerunt antiqui.

Nulla plāta propria caret facultate.

Librum de ſuppoſititijs medicamentis nō eſſe Galeni.

Theriacam etiam à nobis parari poſſe.

Theriacæ baſes.

RADICES ſint oportet extenſo cortice non rugoſo, hoc etenim earum maciem oſtendit, & quod in tempore competenti non fuerint effoſſæ, vel fortaſſè ſub calentibus admodū ſolibus exiccatę: & quæ nec vetuſtate, nec carie exoleuerint.

Radices quales eſſe debeant.

Fructus qui præstantiores.

FRVCTVS, virgulta, & germina, vegeta plenaq; esse debent. Item & quicquid semen includit, tegmina, cortices & inuolucra.

Semina quæ probentur.

SEMINA probantur, quæ grauia ac plena habentur, quod ex eo conijciemus, quòd tentum corticem habeant non rugosum.

Liquores & succi.

LIQVORES & succi neque diuturnitate arefacti sint, neque suas qualitates obscuras habeant, has dico quas gustu olfactuq; percipimus. De his quùm satis in vniuersum dictum sit, dicemus nunc speciatim de omnibus à longo pipere incipientes.

Piper longum.

Piper longum domesticum, & Syluestre reperiri.

PIPER longum, Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrem aqua macerari iubet. Soluitur enim hoc pacto, quod subornatum est. Porrò præstantissimum nullis adulterijs vitiatum Venetijs copiosum visitur. id peculiariter domesticum vocant: namq; Syluestre etiam ostendunt. Eligendum est recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum, compactum acerrimumq;.

Opium quod passim habetur non esse genuinum.

Meconium ab Opio differre.

OPIVM quod passim in Seplasijs prostat, legitimum (quantum video) non est. Nam si Dioscoridi est adhibenda fides, Opium ex lactea papauerum capitum lacryma colligitur, illudq; præstantissimum habetur, quod fuerit densum, gustu amarum, odore soporiferum, & quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque asperum, neque grumosum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo passim Seplasiæ vtuntur, candidum non est, sed ex nigro virescens, aut ex luteo nigricans, asperum potiùs quàm læue, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accensum non modo nigram, sed nigerrimam edit flammam. Quò fit vt credam communis vsus Opium legitimum mentiri, & id potius esse quod Dioscorides Meconium speciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioscoridi ac etiam Galeno Opium legitimum non est, quod ex lactea tantum papaueris lachryma parabat antiquitas incisis cutetenus cultello capitibus: sed succus pressus concretusq; è tusis ijsdem papauerum capitibus Opio longè imbecillior. Posset tamen ad antidota vsurpari legitimi Opij vice, si tamen imposturis non fuerit vitiatum: detentum enim in ore non solùm saliuam subcroceo colore inficit, sed acredine quadam linguam adeo vexat, vt plerunque vesiculas excitet. Id quod sanè non obscurum præbet adulterij indicium, quòd scilicet aut Glaucij aut Chelidonij succum admistum habeat. Curent itaque Pharmacopæi, vel legitimum sibi afferri, vel ipsimet nigra ferant papauera, & Opium sibi conficiant, vel saltem selectissimum Meconium habeant, quo in legitimi Opij defectu tu in tua paranda Theriaca vti poteris.

Rosæ.

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris suauitate præstant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiscant, & eo siccari ordine, quo pastillos Vipereos siccari docuit Galenus.

Scordium.

SCORDIVM herba, quod palustrem Trisaginem etiam vocant, iam adeò vulgaris est notitiæ, vt nullus amplius supersit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in alijs etiam regionibus nascitur non contemnendum: Optimum sanè iam pridem ex Pannonia mihi allatum est, odore caput feriens & cæteris quæ gustauerim acutius. Proh dolor quàm in magno versati sunt errore Medici quàmplurimi qui ante nos claruerunt, Allium syluestre Dioscoridi Ophioscorodon vocatum pro Scordio suis Theriacis miscentes.

Napi semen.

NAPI semen an hortensis vel syluestris Theriacæ sit admiscendum nõ erit ab re differ-

rere. Nam tametsi Galenus syluestris Napi semen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adstipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agrestis nec satiui apertè meminit sed dulcis, quũ scribit talibus verbis καὶ γλυκερῆς σπέρματος βυνιάδος. & dulcis seminis Napi: id quod palàm facit Andromachũ potiùs immiscuisse satiui Napi semen, quàm agrestis. In agresti enim (quod sciuerim) nulla percipitur dulcedo, sed potiùs acuta quędam amaritudo: in satiuo verò contra, vtimur enim eo in cibis sua allecti dulcedine. Præterea iunior Andromachus, qui ex patre suam transcribit Theriacam, habet Napi tantùm simpliciter, quemadmodũ & Damocrates, quod etiam hos arguit de domesticorum Naporum semine intellexisse: Nam cum Napus satiuus syluestrisque habeatur, quùm simpliciter ponitur, rationi consonum videtur, vt potiùs de satiuo sit intellelligendũ, quàm de spontè nascente. His accedit Dioscoridis Medicæ materiæ facilè Principis magnifacienda authoritas. Etenim lib. ii. de satiuo Napo scribens ita, de eius semine scriptum reliquit. Napi semen potum venenorum vires hebetat antidotisq; admiscetur. Quas tamen vires syluestri, de quo scripsit lib. iiii. nusquam reddidit, sed tantum, ad vrinas secundasque ducendas commendauit: quinetiam lieni, vesicæ & renibus vtilem esse dixit. Id quod etiam, de eo scribens ipsemet asserit Galenus. Plinius deinde libro XX. cap. iiii. postquam primo loco syluestris Napi meminit, & illum prætulit Dioscoridem fortasse sequutus, ad fœminarum purgationes, vesicæ affectus, & ad vrinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus est, quod Buniada vocant, Raphano & Rapo simile, seminis præclari contra venena, ob id et in Antidotis vtuntur illo. Quibus palàm est de satiuo postremo locutum esse Plinium: quippe is facie ad vnguem Raphanum refert, gustu verò saporeque quàm maximè rapum. Quamobrem nescio qua ratione ductus Galenus scripserit libro I. de Antidotis, vbi simplicia, quæ in Theriacam adduntur expendit, sumendum esse syluestris Napi semen: Nisi fortasse is peculiariter compertũ haberet, id quod suo æuo ex Creta afferebatur propria fortasse quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quùm nos eo destituamur, suaderem sanè vt satiui semine vterentur Pharmacopæi, & id tantum suis admiscerent Antidotis, quòd palàm sit tantorum præclarissimorum Virorum autoritate præstare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

Domestici Napi semẽ præstantius cõtra venena, quàm syluestre.

IRIS omnium præstantissima est Illyrica: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facilè Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Reijcienda est Lybica, tùm quod amarescat, tùm quòd Galeni testimonio tantum ab Illyrica distet, quantum abest cadauer à viuo corpore. Nascitur in alijs etiam gentibus, quę viribus ab Illyrica parùm recedit, qualis est, quæ in Apulia prouenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quùm Illyrica sit omnium efficacissima ea tantùm tibi fuerit seligenda.

Iris Illyrica præstantior cæteris.

AGARICVM (vt Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Desijt conuehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiàm circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino Tyrolensique Comitatu, vbi montes vbique Laricibus syluescunt: partim verò affertur ex Norico tractu alijsque circumiacentibus regionibus, quibus sanè in locis præstantissimum prouenit. Non autẽ multum refert, aut quo in loco crescat, aut à quo afferatur, modo præstantissimi notas habeat. Paulò præfertur albissimum, friabile, minimè lignosum. Sed nos ex Mesue sententia addendum censemus leue, rarum, primo statim gustu dulce, mox amarum, adstringens, ac etiam subacre. Quod autem tale non fuerit, reijcere oportet. Siquidem nigrum, densum, ponderosum, filis quibusdam veluti neruis intersectum acerbumque maximè improbatur. Quò fit, vt Dioscori-

Agaricum.

In Agro Tridentino Agaricum copiosum

Agarici optimi notæ

des libro sexto, inter deleteria medicamenta, id quod tale sit, reposuerit.

Cinnamomum.

CINNAMOMUM iam diu defecit, vt in Commentarijs nostris in Dioscoridē editis fusius diximus, quanquam non sine errore sibi persuadet Fuchsius, libro de Compositione medicamentorum Lusitanum Amathum illum fortasse sequutus, reperiri legitimum Cinnamomum (vt suis verbis vtar) in capsis Canella refertis, quæ ad nos conuehuntur. Adhæc nihil minùs hallucinatur, dùm sibi persuasum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla insula mittit, corticem esse arboris: sed aberrasse hunc, testis est Galenus, cuius non solùm authoritate, sed etiam aliorum probatissimorum authorum nobis comprobatum sit, Cinnamomum esse ligni substantiam, non autem corticem. Præstabit itaque in Cinnamomi defectu sequi Galeni dogma, quod est, Casiæ duplum Cinnamomi loco substituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpesium supponebat, quo etiam caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpesium non est, vt quidam credidêre: vtque in nostris in Dioscoridē commentarijs latiùs disseruimus.

Pro Cinnamomo quid supponendum. Cubebam nō esse Carpesium.

Succus Glycyrrhizæ

GLYCYRRHIZÆ succus ex Creta & monte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus est Creticus, à quo tamen non longè abest Italicus.

Opobalsamum.

OPOBALSAMUM nomine tantùm cognoscimus. Perijt enim iam diu quod in Iudęa habebatur. Memphi tamen (vt audio) in quodam tantùm viridario alitur, sed liquoris non valdè ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum solus Turcarum Imperator habet. Quò fit, vt iam longo admodum tempore Opobalsamo destituamur, vt in commentarijs nostris in Dioscoridem fusiùs dictum est. Sunt tamen impostores, qui legitimum se habere Balsamum mentiuntur, quod si quis expendat, facilè comperiet, nō modo id esse adulterinum, sed Balsami ne tantillum quidem in se continere. Animaduertant itaque Pharmacopæi, ne ab ijs deludantur. Adulterabatur Balsamum ante Theophrasti æuum, adeò vt scriptum reliquerit, libro ix. de plantarum historia, id omne quod in Græciam aduehebatur, non fuisse syncerum, sed pluribus mistionibus vitiatum. Ideoq; Galenus narrat libro I. de Antidotis, quùm non ignoraret Opobalsamum diuersis modis adulterari posse, ita vt difficultèr pateret ementi fraus, se ꝓprio oculorum intuitu cernere voluisse, & quomodo cresceret Balsamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluitque synceram huius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoscendos alios Balsami liquores. Porrò affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indijs liquor odoratissimus, liquido Styraci vocato similis, quem qui deferunt Balsamum appellant, quòd notas quasdam Balsami præ se ferat. Verùm quùm (teste Strabone) Balsami lacryma lacteo sit colore, crediderim potiùs nouum hunc liquorem, Stactem esse prēstantis Myrrhæ, quàm Balsami liquorem. Inest huic odor, caput feriens, & acris sapor, vulnera sanat celeriter, rugas tollit, vrinas, & menses cit, suspiriosos iuuat, & cæteras ferè, vt aiunt, præstat Balsami vires. Quapropter non abs re factum putauerim, si quis eo Balsami vice vteretur ad Antidota, præsertim, quùm non modo quamplures habeat Balsami facultates, sed etiam, quòd Stactem ad vnguem referat. Stacte enim substituitur Galeno & Paulo Opobalsami vice. Sunt qui Opobalsami loco oleum Caryophillorum supponendum suadent, quorum sententiæ, nos etiam astipulamur. Quidam Myrrhæ oleum suppeditant, quod magis sanè probarem, si legitimam haberemus Myrrham. Sunt etiam qui Myristicarum nucum liquorem Balsami vice accipiant, à quibus non dissentimus: omnes enim huiusmodi liquores Aromatis plurimum resipiunt & præclarissimæ sunt facultatis. Fuchsius libro de compositione medicamentorū, in hoc

Impostorum fraus.

Balsamum adulterabatur etiam Theophrasti tempore.

Balsami nouum genus.

Stacte Balsami vice supponit Galenus.

Quid Balsami loco substituendum.

parùm sibi constare videtur, quòd primum dixerit, vbi de supposititijs medicamentis egit, Opobalsami loco Stactem supponi debere, vbi verò vipereos conficit pastillos, quibus præter Andromachi & Galeni institutum Opobalsamum addit, Leucoij succo pro Opobalsamo vti suaserit: Sed quàm magno ducatur errore, inferius latius dicemus, vbi de Carpobalsamo meam tibi aperiam sententiam.

Fuchsij opinio explosa.

MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeò rara est in Europa, vt difficilè admodum sit, inuenire qui eam vsquam viderit. Qua enim Seplasiæ vtuntur, si inter Myrrhæ genera fuerit admittenda, omnium sanè vilissima erit, eaque fortassè quam Ergasimam, vel Caucaliam vocat Dioscorides, pingui carens, prætermodũ exoleta retorridaque. Præstabit itaque ea vti, cùm præstantior ad manus non sit: sed delectu opus est, nempè, vt in hoc genere, ea tantùm seligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verùm si Stacte syncerissimum esset ad manus nil sanè commodiùs optari posset.

Myrrha.

Myrrhæ selectio.

CROCVM Corytium Lyciumúe ex Olympo monte decerptum, quòd (vt Dioscorides & Galenus testatur) cæteris est præstantius, quod sciam, ad nos non aduehitur. Primas in Italia tenet, quod ab Aquila Vestinorum vrbe affertur. Præstantissimum esse constat, quod in Germania prouenit, circa Viennam Austriæ Metropolim. Sed hoc difficulter transit ad Italos, tùm quod copiosum non sit, tùm etiam quòd Pannones, qui Aromatum & Croci vsu admodum delectantur, illud in suas conuehant regiones. Habet enim Austriacum Crocum omnes ferè tùm notas tùm qualitates, quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopæi pro virili qui Antidota parant, vt è Vienna ad eos adferatur, vel saltem selectissimo vtantur Aquilano.

Crocum.

Crocum præstantissimum in Austria.

ZINGIBER (vt Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impostores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quùm carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua subacta superliniunt, vt teredinum foramina obstruant. Eligatur itaque Zingiber, quod rubricam non admiserit, ponderosum, farctum, solidum, carie vacans intus album, & sapore acerrimum. Facilè enim Zingiber carie contabescit, quòd (vt Galenus inquit) recrementitia quædam illi insit humiditas, quæ facilè computrescit.

Zingiber.

RHAPONTICVM legitimum, vt in commẽtarijs nostris in Dioscoridem scripsimus, nostra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec desunt Venetijs mercatores, ac Pharmacopęi, qui selectissimum vendunt. Vbi verò, quis adeò ab Italia procul abfuerit, vt illud consequi non possit, Rhabarbarum potius illi supponendum suaderem, quàm magni Centaurij radicem, vt recentiorum quidam censent. Quãdoquidem Rhabarbarum præter id, quòd polleat odoris fragrantia, præstat mirũ in modum contra venena & venenatorum morsus: quin & ad pestilentiam, pestilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino destituitur magni Centaurij radix. Nec obstat, quod in libro, quem Galeno ascribunt, vbi de substitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco substituatur magni Centaurij radix: Quippe pręter id, quòd semper crediderim librum illum esse spuriũ pluribus de causis, quas postea referam, credi sanè par est, quòd, si Galenus simplicium medicamentorum indagator acerrimus Rhabarbarum nouisset, nullum aliud quàm illud suppeditasset medicamentum, vbi Rhaponticum non esset ad man⁹: imò fortassè nunquã Rhaponticũ suis Theriacis admiscuisset. Odoratũ.n. Rhabarbarũ est, vt diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum sit, si Auicenna inter Arabes facilè Princeps suis Theriacis Rhabarbarũ admiscuit

Rhaponticum.

Rhabarbarum, pro Rhapontico imponendum.

miscuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepsicus Alexandrinus, qui quùm tam diligenter de medicament. compositione scripserit, vt sequutæ ætatis Medici suis plerunque vtantur medicamentis, censendum sanè non est, quòd fuerit is (vt Fuchsius putat) simplicium medicamentorum adeò ignarus, vt nesciret quid esset Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præsertim quùm is vtriusque sæpe meminerit & in Hedychroi compositione vtrunque addiderit. Velim itaque vt tu Rhapontici loco, Rhabarbarum supponas. Quod si non neglexeris, Antidotum longè efficatius tibi comparaueris.

Quinquefolium.

QVINQVEFOLIVM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, vt quidam existimant, cuius nusquàm (quòd sciam) meminêre antiqui. Qui vero aliter sentiunt hallucinantur vnà cum Manardo Ferrariense. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopæi Tormentillam suam, non habere vsum, in alijs medicamentis à recentioribus inuentis, siquidem herbula est miris pollens viribus.

Calamyntha. Marrubium.

CALAMINTHA, MARRVBIVM } Nota sunt omnibus & in Italia præclara nascuntur. Inter Calamynthæ genera præcellit Montanum, imbecillius est aquaticum.

Petroselinum.

PETROSELINVM Macedonicum, non adeò magnifecit Galenus, quin velit eius loco alterius regionis Petroselinum substitui posse. Inquit enim. Tibi verò si Petroselinum Macedonicum quandoq; deerit, ne peiorem existimes Theriacã futuram, si aliud imposueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, præsertim si recens adhuc imponitur. Quamobrẽ quùm nos tàm Macedonico, quàm coeterarum gentium Petroselino destituamur, Smyrnij semen, cuius in Commentarijs nostris, in Dioscoridem editis imaginem appinximus, substituendum esse putarim, nam præter id quòd Serpentium morsibus opem ferat, ijsdem omnibus facultatibus pollet quibus & Petroselinum.

Quid pro Petroselini Macedonici Semine supponendum.

Stœchas.

STOECHAS non ex Creta tantùm & Stœchadibus insulis, sed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquã in Apulia prouenit in Gargano monte nõ omnino reijcienda. Galenus Creticam cæteris quæ in insulis proueniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam semper suis medicamentis admiscent: quæ tamen si recens aduheheretur principem facilè locum obtineret. Cæterùm cum conuehi non posit, nisi longo temporis tractu, facilè situm contrahit. Quò fit, vt vna cum Galeno Creticam alijs præferam.

Costum legitimum non haberi.

COSTVM quod legitimum sit, nusquam (vt ingenuè fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametsi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Costum referre videantur, non tamen illi paribus correspondet notis. Quamobrem fortasse tutiùs fuerit eius loco Zedoariam suppeditare, non quod hanc Costũ esse crediderim (vt quidam male sentiunt) sed quòd iam sexcentis experimentis cõstet, & venenis aduersari hanc, & pestilentiam arcere. Taceo reliquas præstantissimas facultates, ne longior sim, quibus præclarissima hæc radix pollet. Sunt etiam doctissimi viri & rei herbariæ peritissimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatã Costo similem faciunt, quòd præstet eximia odoris suauitate, gustu sit acris, leuiculam (vt Galenus inquit) habeat amaritudinem & venenis, ac venenatorum morsibus opem ferat. Horum opinioni non possum non etiam inhærere, quòd ratione et experimento fulciatur. Verumtamen quùm scribat Galenus Costum adeò esse acre, vt diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addete. Fuchsius Medicus ætatis nostræ clarissimus, libro de Compositione medicamentorum in Compositione Aureæ Alexandrinæ dicit, quòd quoties Costi mentionem

Angelica Costo similis.

Angelicam pro Costo supponi posse.

tionē simpliciter facit Nicolaus Myrepsicus, semper amarū appellatū intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Costi fiat mentio, quemadmodum & apud Plinium, quid peculiariter pro Amaro Costo sibi velit Fuchsius libenter audirem, & an pro amaro Costo Pseudocostum intelligat, quod quidam impostores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, sapore quàm amaro. Scribit quidem Galenus leuissimam Costo esse amaritudinem, sed quum id absolutè pronuntiauerit, censendum sanè non est, vt neutrum amaritudine vacet, sed hic fortasse Fuchsius Arabas sequutus vnà cum illis hallucinatus depræhenditur. *Fuchsij opinio improbata.* Cæterum non desunt rei herbariæ imperiti, qui hortensem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam Mentham Græcam, quidam, vt Tusci Saluiam Romanam appellant, pro amaro Costo accipiant aberrantes. Vtriusque Costi imaginem (dulcis fortasse & amari) pollicetur Fuchsius pictam ostendere in altero de Stirpium historia Commentario. Sed quum nullus extet Author (quòd sciuerim) qui Costi notas & historiam sigillatim descripserit, & peregrina sit planta, multum sanè fecisse illum fateri compellar, si Costum ex Arabia vel India Syriaúe in suum transtulerit librum & legitimum esse probauerit.

Piper nigrum. *PIPER* nigrum nullis, quòd sciuerim, imposturis fraudem admittit, Tantò tamen præstantius fuerit, quantò ponderosius. Quod enim graue ponderosumq; est & corticem tenuiorē habet ac minus spectatur rugosum, id sanè optimū censetur.

Dictamnum. *DICTAMNVM* quotannis è Creta Venetias affertur. Eligatur recens non cariosum, nec situ obductum, vegetum & vndiq; tomentosum, gustu feruens & odoratum.

Iuncus odoratus. *IVNCI* odorati flores defecerant ferè etiā Galeni æuo, qui causam in Camelos refert, quòd eos auidissimè depascantur: Ego verò causam potiùs reijciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accusabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam suaderi potero, vt credam Camelos adeò vniuersam regionem illam erodere, vt nihil ferè supersit florum Iunci odorati ac si locustarum ingentissimus numerus accederet. Paleæ itaque & calami ratio habenda erit, quū floribus destituamur. Sed hæc recentia esse oportet, odorata, & quòd mansa gustui acri probentur sapore: Quæ enim diu asseruata sunt facilè (vt Galenus inquit) inodorata euadunt & vniuersam exuunt acredinem. Quò factum est vt prius crederet Fuchsius, qui fortasse odoratum iuncum ætate exoletum degustauerat, has, quæ circumferuntur paleas esse adulterinas: Sed quum deinde vel recentes gustasset, vel ex Commentarijs nostris in Dioscoridem intellexisset se magno duci errore lib: de Compositione medicamentorum in nostram deuenit sententiam. Monachi qui in Mesuem scripsêre pariter in hoc hallucinati sunt, vt alibi de his diffusius diximus. *Monachorū error.*

Thus. *TVS* adeò copiosum ex Alexandria Aegypti ad nos affertur, vt verendum nō sit, quin optimi plurimum habeamus. Eligatur clarum, album, leue, rotundis granis concretum & quod igni admotum facilè accenditur.

Terebinthina resina. *TEREBINTHINA* resina quæ legitima sit nostra tantum ætate ad nos ex Cypro, Chio & alijs quibusdam Aegei maris insulis afferri cœpit. Cuius loco Larigna vsi sunt Medici qui præteritis temporibus claruerunt. Porrò quorundam studiosorū Medicæ materiæ diligentia ac ope, qui eò nauigauerunt, postea factū est, vt reuixerit Terebinthina. Afferebatur primū cocta frictaúe, vel quòd esset aduectu aptior, vel quòd impostoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verū liquida, vt per se ab arbore manat iā frequēs facta est. Hāc itaq; tātū expetāt, qui Theriacā cōficiunt, nā cruda hîc opus est. Galenus lib. j. de Antidotis Chiā cæteris

præfert

præfert quod & odore & sapore alias omnes præcellat. Fuchsius lib. de Compos: medicament: scribit Laricεam resinam Terebinthinæ proximam esse eaq; tutò vti posse Pharmacopæos, vbi legitima Terebinthina defecerit. His præterea additis Officinas omnes magno errore solam Abietinam pro Terebinthina substituere quum ea longè sit inferior: sed (eius pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidem falsum sanè est, quod Laricea resina Abietinam præcellat bonitate. Quippe Dioscorides lib. j. Cap. de Terebintho apertè contra Fuchsij sententiam, ita de Resinis scriptum reliquit. Terebinthina resinas omnes antecellit: proxima Lentiscina & è Pinu Abieteq;. Et Capite sequenti vbi in vniuersum de resinis disseruit. E Picea (inquit) & ex Abiete resinæ cæteras antecedunt, odoratæ enim sunt, atque turis odorem imitantur. Id quod postea idem repetiuit Galenus lib. iij. de Compositione medicamentorum per genera, vbi in resinarum facultatibus fatetur, se nihil à Dioscoride dissentire. Præterea & illud falsum esse conuincitur, quòd officinæ omnes Abiegnam pro Terebinthina supponant, quum omnibus rei Medicæ studiosis Pharmacopæisq;, nulla alia resina pro Terebinthina vti Seplasias iamdudum constat, quàm ea quæ è Larice manat, vt pluribus in Commentarijs nostris in Dioscoridem nobis memoriæ proditum est: Adhæc abietina perexigua est nec vbique venalis inueniri potest. Ego quidem hanc pro Terebinthina semper suppeditandam suaderem, quippe quòd Terebinthinam quadam odoris gratia superet, quòd adstringat, pelluceat, & longè magis amara sit quàm acris: Sed hanc fortasse nusquàm vidit Fuchsius.

Fuchsij opinio explosa.

Abietinæ resinæ præstantia.

Casia odorata. CASIA odorata, quam Cannellam vocamus, præstantissima copiosaq; habetur in vniuersa ferè Europa: delectu tamen opus est, facilè enim indicabit gustus an suis præstet viribus: Siquidem ea efficacissima fuerit, quæ non modo gustu acri depræhenditur, sed dulcis & odorata. Quæ autem talis non fuerit reijciēda est, aut enim fraudem aliquam passa est, aut exoleuit.

Nardus Indica. NARDVS Indica legitima frequens reperitur, sed fecit loci distantia ne ad nos afferatur suis dotibus usque adeò prædita. Eligenda quæ recentior fuerit, leuis, largam gerens comam, colore flauo, odorata, Cyperum redolens, breui spica, amaro sapore linguam siccante, & quæ diu suam odoris gratiam conseruet. Si verò huiusmodi non sit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam præstantissimamq; habemus tutò supponere possumus. Quippe hæc Dioscoridis testimonio, prætèr id quòd Syriacæ omnibus suis viribus æquipolleat, Vrinam magis prouocat, & Stomacho vtilis est. Nec obstat quòd scripserit Galenus Celticam Nardum Indica ac Syriaca esse imbecilliorem. Quandoquidem hanc supponi haudquaquam suaserim, vbi optima Indica sit ad manus, sed vbi tantum vel deficiat, vel euanida suas non asseruauerit vires.

Nardus Celtica.

Polium. POLIVM verum non diu est quòd in Medicorum redijt vsum, vtriusque imagines quis intueri poterit in Commentarijs nostris in Dioscoridem. Montano tamen vtendum tanquam præstantissimo.

Seseli. SESELI quatuor est generum, nempe Massiliense, Aethiopicum, Peloponense & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam nec alterum alteri præfert. Videtur tamen Dioscorides præferre Aethiopicum quòd scripserit esse Massiliensi acrius odoratiusq;: quin & multa odoris suauitate pollere. Id quod periculum facientibus facilè constabit.

Styrax. STYRAX qui nūc Venetias affertur an ex Pāphylia aut Pisidia, aut Cilicia aduehatur quid veri referā nescio. Galenus illū prętulit, qui ex Pāphylia in calamis cōclusus affere-

afferebatur, adeoq; magnificit vt scriptum reliquerit libro j. de Antidotis, tantum distare hunc à vulgari, quantum à vino quod in tabernis venditur distat Falernum. Quo factum puto vt vnusquisque Medicus semper præcipiat suis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxisse haud quaquam crediderim, quàm à calamis in quibus olim ferebatur selectissimus. Qui Venetijs venditur non omnis probus, syncerusq; est, quum eius plurimum ibi reperiatur, quod imposturis non vacat, quamobrem scrutinio opus est: Eligatur itaque pinguis, flauus, resinosus, albicantibus grumis, quam plurimum in sua odoris gratia permanens, & qui dum molitur melleum fundit liquorem inditumq; prunis suauissimum mittat vaporem, cuiusmodi apud vnguentarios habetur. Fuchsius lib. de Comp. medicamentorum Styracem Calamitem liquidum antiquis fuisse contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quàm quòd in calamis adueheretur. Verùm, mea sententia, aberrat. Quandoquidem Dioscoridi lachryma est arboris malo Coroneæ similis, eaq; cœteris præstat, quæ flaua sit, resinosa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facilè conijci potest Styracis arboris lachrymam nunquam fuisse liquidam, sed in grumos concretam, qui mola subacti liquorem melli similem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur sed arida compactaúe. Porrò ridiculum fuerit dicere Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is sanè videretur, qui diceret Caricas, palmulasúe esse liquidas eò quòd ferantur in cadis, lagenisúe vini vel olei modo? Nimirum non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quàm, quòd ne suauissimus eius odor expiraret in auram, quemadmodum (vt Theophrastus est author) ij faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant: Ipsi enim huiusce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere solebant ne odor visq; expiraret.

Styrax adulteratur.
Styracis optimæ notæ.
Fuchsij opinio explosa
Lib. j. cap. LXVIII

THLASPI semen Galeno primo de Antidotis principem sibi locum asciuit, quod in Cappadocia nascitur. Verùm non omne, sed id tantum quod in Tauro prouenit. Nobis autem quùm Cappadocio careamus, nostrate vel Cretico vti licebit: quod enim in Italia nascitur (vt Galenus inquit) non longè abest à Cretico. *Thlaspi.*

AMMI verum, iam nemo ferè est, qui non nouerit, reuixit enim nostra ætate. Eius imaginem ad viuum delineatam spectare quis poterit in nostris in Dioscoridem Commentarijs. *Ammi.*

CHAMÆDRYS }
CHAMÆPITYS } omnibus nota sunt, nec longè distant à Creticis Italica. *Chamædrys. Chamæpitys.*

HIPPOCISTIS quæ tam diu sepulta delituit hac nostra florescente ætate repullulare cœpit, adeò vt iam nullus sit in Italia Pharmacopæus, qui legitimam Hyppocistim nõ nouerit. Nascitur copiosa in Patauino agro & in Apẽnino monte. Nec est (vt Fuchsius credit) fungus nec fungi imaginem referens, sed germen Orobanchę non absimile. Præterita ætas insolato hircinæ Barbulæ succo pro Hyppocistide perperam vsa est: Erroris causa in Aphros reijcitur, quippe qui Cistum Hirci barbulam appellauerint. Quò factum est vt errauerint Seplasiæ sibi persuadentes nil aliud esse Aphris Cistum, quàm hirci barbam, quam Gręci τραγοπώγονα dicunt. Vbi autem Hyppocistis ad manus non sit Acatiam, vel florum agrestis Punicæ succum substituit Dioscorides.

Hyppocistis.
Fuchsij opinio improbata.
Pro Hyppocistide quid supponendum.

MALABAthrũ quod foliũ etiã vocãt, iãdiu ex India ad nos aduehi desijt: quapropter Galenus cõsulẽdus erit. Is. n. lib. 8. simpliciũ medica: vbi foliũ absit Indicã *Malabathrum.*

Nardum

Malabathri loco quid addendum.

Fuchsij opinio reiecta.

Nardum vel Casiam suppeditat. Fuchsius Medicus insignis lib. de compositione med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro substituit, succidaneorum (vt ipse inquit) codicem sequutus, quem falsò, vt ingenuè dicā quod sentio, Galeno adscribunt: quanquam in eo qui nobis est ad manus nusquam scriptum repererim Atractylim pro Malabathro posse substitui. Praeterea quoniam, vt ipse ait, Atractylis in Germania non prouenit, nisi in hortis sata, Carduum benedictum substitui praecipit. Sed proh Dij immortales, quanta est hic Fuchsij ineptia. Quandoquidem non alia de causa Carduum benedictum substituit, quàm quòd in Germania Atractylis non reperiatur, nisi in hortis sata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiam reperiri nisi satum. Caeterùm quum & Casia & Nardus in Theriacam veniant, quis posset dubitare an conueniat potiùs Casiae pondus augere, an Spicae, quum Casiam & suas & Cinnamomi vices hîc explere oporteat. Spicam potius augeri debere existimauerim. Cronenburgius Medicus Coloniensis vir sanè ingenio & doctrina praeclarus, postquam Nardum & Casiam, ex Galeno attulit supponendas, Macim ex Auicennae sententia rectè supponendam etiam esse existimat: id quod ego facilè concesserim.

Celtica nardus.

CELTICA nardus, quamuis & ipsa iam primum reuixerit, adeò nota est omnibus vt nullus iam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, iucundè odorata, numerosis radicibus cohaerens, plena & quae non facilè frangitur. Adulteratur (vt inquit Dioscorides) imposita herba simili, quae ab odoris grauitate Hirculus vocatur. Sed facilè fraus deprehenditur. Namq; herba candidior est, sine caule, breuibus folijs, radice neque amara, neq; odorata.

Gentiana.

GENTIANA quae in Italia prouenit non longè suis dotibus (vt Galenus inquit) à Cretica distat, praesertim ea quae affertur ex Gargano Apuliae monte. Praefertur solida, rugis vacans & odore caput feriens.

Anisum.

ANISVM praestat recens, plenum, non furfurosum, odoratum. Dioscoridi & Galeno praefertur Creticum, nobis Italico vti licebit, vbi Creticum defuerit. Siquidem & in Apulia & in Flaminia prouenit non reijciendum.

Foeniculum.

FOENICVLI semen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, vtrunque tamen odoratum. Verùm quum dulcis non meminerint antiqui, acuto semper vtendum suaserim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetis appellatum, nostrate longè crassius & dulcius, quod tamen ignauius ad Antidota conficienda putauerim, quum parum sanè acredinis gustui relinquat.

Meon.

MEON quod legimum sit credidimus iamdudum non oriri in Italia, nec eò aliunde conuehi, quòd scripserit Plinius Meon sua aetate non creuisse in Italia, nisi à Medicis satum ijsq; perpaucis. Quod proculdubio indicium praebet vsque ad Plinij aeuum peregrinum in Italia fuisse Meon. Reperta tamen nuper est planta ipsaq; frequens, quae quoniam plures Mei notas prae se ferre videatur, in legitimi Mei locum à peritis rei herbariae Medicis recepta est. Nos tamen, etsi Mei radix Dioscoridi sit odorata, contra verò haec potiùs grauiter oleat, nec adeò sit acris vt quis eam statuere posit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id à tantorū virorum sententia discedere ausi sumus. Siquidem acredinis imbecillitas coeli soliq; fortassè nostri causa euenire potest. Adhaec quum scribat Dioscorides, si eius plusculum quàm par sit sumatur, Capiti dolorem inferre, hinc etiam indicium sumi potest graueolentiā quandam Meon obtinere. Nascitur plāta haec passim ferè in tota

Imperatrix herba.

Italia, & praesertim in mōtibus, Ea tamen caeteris praestat, quae ex Gargano Apuliae mōte cōuehitur. Apuli Imperatricē vocant quòd suis fortassè praestātissimis viribus tàm praeclaro nomine appellari promeruerit. Magnifaciunt hanc praeter alias facultates ad viperarum & aliarum ferarum venenosos ictus: itaque hac vti poteris tanquā legitimo Meo vbi tuā parau eris Theriacam.

TER-

TERRA LEMNIA, quæ ex Cōstantinopoli ad nos conuehitur, siue sit, quę pro legitima à mercatoribus venditur, siue quam à Turcarum Imperatore tanquā thesaurum asseruari aiunt, plures mentitur notas, quas Lemnię Sphragidi reddidit Galenus, adeò vt omnino mihi persuaserim (si tamen legitima terra Lemnia sit in rerum natura) nihil aliud esse posse hāc, quàm bolum Armenum nunc Seplasijs vocatum, eum scilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, vt fusiùs disseruimus in nostris super Dioscoridem Commentarijs.

Terra Lemnia.

CHALCITIS etsi rara habeatur in Italia, & in alijs fortassè regionibus, reperitur tamē optima & copiosa in Misnia Boemiæ contermina quibusdam in metallis, vbi Aes, & Chalcanthi minera foditur, vnà cum Misy, Sory & Melanteria. Quorum omnium Armarium metallicum meum copiosè refertum habeo, nō solùm in mei ipsius vsum, sed etiam amicorum, qui hæc & alia à me petere solent. Qui Theriacam in Italia conficiunt Chalcanthum igne torrefactū, pro Chalciti supponūt: quod vbi Chalcitis ad manus non sit, facilè concedo, cum Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, sed longè melius est Chalcitim addere. Sunt è recentioribus, qui potiùs velint sine Chalciti Theriacam parare, quàm addere Chalcāthum, quùm (vt ipsi aiunt) non alia de causa Chalcitis in Theriacam veniat nisi vt hæc nigro fiat colore. Quamobrem scribit Cordus se quandoque Theriacam parasse absque Chalciti, quæ gustu longè gratior euasit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, solidi aliquid non habeo. Verumtamen quùm sciam Chalcitim, & Chalcanthum, ex eodem fluxisse metallo, easdemque habere vires, ne Andromachi sententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum suaderem.

Chalcitis, Sory, Misy, Melanteria in Misia habentur.

AMOMUM quod legitimum sit, hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem noui Medicæ materiæ studiosum, qui illud vsquā se vidisse fateretur. Ideoque semē illud, quo ꝑ Amomo perperā quidam vtuntur Pharmacopæi, de quo etiam plura diximus in commentarijs nostris in Dioscoridem, omnino à Medicorum vsu fuerit abdicandum. Præstabit itaque Amomi loco Caryophyllos substituere, quòd Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adstringant & exiccent. Sunt qui codicem de substitutis medicamentis Galeno ascriptum sequuti, Acorum pro Amomo suadeant supponendum, quorum opinio minimè improbanda videtur, quùm Acori radix, quam Seplasiæ falsò Calamum odoratum vocant, & odorata sit & acris, ac præter id, adstringat siccetque. Quumque etiam sit hæc, legitima sententia Galeni libro vi. simpl. medicament. vbi scriptum reliquit Amomum Acoro similem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos reijcerem, quippe qui longè magis præstare videantur, & has omnes facultates præclariores habeant. Fuchsius libro de componendis medicamentis, vbi simplicia, quæ in Theriacam veniunt expendit, quùm eò peruenit, vbi racemosi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accusat his verbis. Botryos Græcè βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Composionem tradidit, interpretes hallucinati sunt. Siquidem Andernacus libro I. de Antidotis vuæ conuertit. Alij omnes & cum ijs Cordus, racemosi, βότρυος vocem, cum Amomi dictione coniungentes, quasi verò Andromachus de Amomo racemoso locutus sit: Quod certè Dioscorides non βοτρυν sed βοτρυώδες appellat. Separandę igitur hæ duę dictiones per interiectū cōma erūt, hoc nimirū modo Αμώμȣ, βότρυος, vt nos cōuertimus vt intelligamus Andromachum de duabus inter se differentibus herbis esse locutum, nempè Amomo & Botry: Vera esse, quæ affirmamus, adeoq; locum hunc

Amomum.

Charyophyllos Amomi loco substituēdos esse.

Acorum legitimè pro Amomo substitui posse.

Fuchsij de Amomo non satis pōderata opinio.

Andromachi esse legendum, & sic interpretandum vnus Nicolaus Myrepsicus abundè docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi scriptum reliquit. Ἀμώμου, βότρυδος κελτικῆς, id est. Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neq; est, vt quispiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per κελτικὴν vt sępe alias & hîc Nardum Gallicam intellexisse. Nam quùm eius paulò post in hac compositione fiat mentio, non potest, nec etiam debet hîc repeti. Celticam autem rectissimè Nicolaus Botrym nominat, quòd copiosè in Gallia præsertim iuxta Lutetiam proueniat, atque hinc est, quòd Ruellius hanc herbam Parisiensib. matronis melius, quã Seplasijs nosci scribat, quod scilicet odoris gratia vestimentis, pannis & linteis curiosè interponant, vt hinc odoris suauitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palàm est, sibi persuasisse Fuchsium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbam, cuius meminit Dioscorides libro tertio. Nos verò à Fuchsio viro alioqui clarissimo, hac in re prorsus dissentimus, & ipsum tantum hallucinatum putamus. Siquidem iunior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in solutam transtulit orationem, huius stirpis nusquã meminit, sed Amomi tantùm simpliciter. Nec etiam Democrates, qui post ipsum, hoc quoque è viperis Antidotum carmine descripsit. Præterea libro I. de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter descriptam recitat Galenus, vbi sanè nulla Botryos fit mentio. Adhæc, vbi Galenus sigillatim simplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quòd sciuerim legerimque) nunquam inter ea recenset, nec eius quoque aliâs meminit. Quin nec vbi Theriacam ad Pamphilianum scribit Botrym admiscet, neque Gallicam, neque Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortasse Galeno transcribunt Botrym, haudquaquam admiscent, quùm tamen Græci fuerint, & proprij sermonis periti. Cæterùm Auicenna, Serapion & alij si qui sunt Arabes, suis in Theriacis Botrym nusquam enumerant. Quò fit, vt Fuchsio hac in sententia adstipulandum non sit, quùm in tàm manifesto versetur errore. Nec obstat, quòd Nicolaus Myrepsicus, vt ipse refert, in sua Theriaca, primo statim loco descripta Botrym habeat Gallicam: quandoquidem (vt Fuchsius ipse, qui Nicolai codicem vertit, millies testatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum scatet mendis. Fieri enim facilè potuit, vt Nicolaus Græci sermonis non admodum peritus Andromachũ non intelligeret, quemadmodum, nec Fuchsius intelligit: vel quòd scriptorum negligentia, vel Authoris fortasse imperitia, hoc loco deprauatus sit codex. Verùm erroris causam potiùs in Nicolaum, quàm in scriptores reijciendam putauerim, quòd is in eundem lapsum etiam inciderit in altera Hedychroi compositione, vbi statim post Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarumque indicia, quòd plura etiã admittat medicamenta, quàm exposcat Andromachi Theriaca, nempè Piper album, fluuiatiles Cancros, Clematidem, Eruum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi sententiam addidit Nicolaus. Quibus palàm est Theriacam hanc adulterinam esse, & non Andromachi, sed Nicolai. Qui tamen vbi secundò aliam ex Andromacho describit Theriacam, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterùm ridiculum sanè fuerit Nicolai lapsum fulcire Ruellij authoritate, qui tot annorum centena post Nicolaum claruit: Ipse autem quùm esset Gallus, nec alibi vnquam rei herbariæ operam dedisset, quàm in Gallia, rectè de Gallica Botry scripsit, quòd alia fortasse, quàm Gallica non perlustrauerit loca, quemadmodum Fuchsius de Germanica, nos verò de Italica scripsimus. His itaque rationibus, ac tantorum præclarissimorum virorum testimonijs palàm fit, præstantissimos illos, Galeni interpretes, qui racemosum, seu racemiferum Amomum habent,

Opinio Fuchsij reiecta.

Nicolai Myrepsici error.

Galeni interpretes defenduntur.

habent, nullo errore fuisse ductos, & perperam à Fuchsio esse impugnatos. Qui si negabit Amomum racemiferam esse plantam, vt annuere videtur, id quoque esse falsum facilè constabit. Siquidem Dioscorides in Amomi capite, primo statim occursu sic habet : Ἀμώμον ἐςὶ θαμνισκὸς ἐκ ξύλου ἀντεμπεπλεγμένος ἑαυτῷ: id est. Amomum exiguus frutex est, ex ligno se conuoluens in racemi modum. Et paulò inferius, vbi Ponticum describit, sic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑποκίῤῥον, μικρὸν, εὔθραυστον, βοτρυῶδες: id est. Ponticum verò subrufum est, paruum, fragile, racemosum : Item paulo infra, vbi deligendi notas affert, ita inquit ἔκλεγον σπέρματος πλῆρες, ὅμοιον βοτρυδίοις : id est. Eligito seminis plenum, vuis paruis simile. Dioscoridi subscribit Plinius libro XII. capite XIII. vbi sic inquit: Amomi vua in vsu est. Indica uitæ labrusca, vt aliqui existimauêre pretium vuæ in libras XLX. friato verò Amomo XLVIII. Præterea libro de Theriaca ad Pisonem, ac etiam apud Paulum racemosi Amomi fit mentio, vbi de Theriaco sale agitur. Quibus luce clarius patet & Amomum esse vuæ modo racemosum, & eos omnes vnà cum Fuchsio decipi, qui Amomum racemosum esse negant. Quinetiam & qui Botrym herbam in Theriacam addi putant, contra Galeni & Andromachi sententiam. Qui quùm non ignorauerit illud esse præstantissimum Amomum, quod fuerit racemosum integrisque vuis constans, de industria racemiferi meminit, ne quis cōfractum, quod fraudes facilè admittat, admisceret: Id enim (vt inquit Plinius) integro longè minus æstimabatur.

Lib. I. Capite 14.

Phu.

PHV omnibus notum vbique ferè locorum prouenit. Pontico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus ; præstabit itaq; nostrate vti nempè maiori. Cæterùm si Carpesium esset ad manus, fœlicissimè pro Phu suppeditari posset. Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ passim in Myropolijs habentur, esse Carpesium, quippe quòd Galeni testimonio Carpesium semen non sit, neque bacca, neque Corimbus, sed festuca quædam, vel caulis, vel fortassè radicis, vt alibi posteritatis memoriæ commendauimus.

Cubebas uulgares nō esse Carpesium.

Carpobalsamum.

CARPOBALSAMVM verum hactenus mihi videre non licuit: namque id quo passim Seplasiæ vtuntur, adulterinum est, ideoque in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: præstabit tamē eius uice Cubebas, quæ passim in Myropolijs habentur substituere. Si enim Cubebas mandas, dentibusque conficias, feruorem sanè non obscurum gustu percipies, quin & Aromatis nō modicum. Id quod in Balsami fructu (vt ipse ait Dioscorides) percipi solet. Nec possum hac in re Fuchsio alioqui viro doctissimo astipulari, qui Carpobalsami & Xylobalsami loco in Compositione aureæ Alexandrinę, Leucoij radicē supponendam præcipit, quę tamen radix, si rectè expendas, nullam, quæ illis respondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec gustu mordax reperitur, nec feruens ore, nec ulla ex parte odorata. Hoc tamen negare non possū, quin in libro illo, quem falsò Galeno ascribunt, de substitutis medicamentis, Leucoij radix Balsami vicem gerat. Quod tamen à peritis & rei Medicæ studiosis, nō ita facilè probatur: quippe, quòd librum illum diligenter examinauerint, ac subinde nouerint (vt inquit Sylvius præclarissimus Medicus) nō esse Galeni, sed proculdubiò spuriū: In ipso enim statim initio Græcus codex, qui ad manus est, Galenū citat, id quod firmissimum præbet argumentum, librum hunc non esse Galeni. Praeterea Anacardi mentionem facit, cuius nusquam meminit Galenus, nec alij priores Græci. Postremò multa supponit absurdissima, quæ, qui crederet Galeno esse excogitata, omnino amens & omnis iudicij expers dici profectò posset. Nam

Cubebas Carpobalsami vice esse substituendas.

Fuchsij opinio explosa.

Librum de substitutis medicamentis nō esse Galeni.

quid absurdius dici potest, quàm pro Aconito, quod deleterium omnino est Pharmacum, supponi syluestris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamæleæ radicem, pro Cerui cornu, Caprinum cornu, pro Epithymo Colocynthim (proh dij immortales) pro Lemnio sigillo Sandaracam pernecans medicamētum, pro Polygonij succo Erucæ semen, quod calidissimum est, & alia huius generis detestanda plura? Quid postea stolidius, ac ineptius, quàm supponere pro Chamæmalo Anthemidem, pro Elaterio syluestris cucumeris succum, pro Opio succum papaueris, & pro lapide Pyrite lapidem igniuomum? Quomodo (Dij boni) fieri vnquam potest, si deficiat Chamæmelū, vt substitui possit Anthemis, si Elaterium, Cucumeris agrestis succus, qui nil aliud est, quàm Elaterium? Sed proh hominum ignorantiam, atque amentiam: Eò enim furoris peruenêre quidam, vt sibi persuaserint Galenum tàm admirandum grauissimumque Medicæ materiæ lumen, & simplicium medicamentorum indagatorem tàm accerrimum, has scripsisse nugas, eo fortassè tantùm argumento freti, quòd hæc omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Commentarijs ea accepisse fatetur. Sed dicant ij ingenuè quęso, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profectò hallucinantur, quòd infirmissimum (vt Aristoteles inquit) ab authoritate sit argumentum. Quippe non magno sanè negotio fieri potuit, vt quis Sciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par est, nisi quis fortassè stolidus Paulum sibi similem fuisse credat & hæc tàm absurda stolidaq; eū nō perpendisse. At si magis rationi se credere dixerint, profectò salua res est. Quippe nulla vnquam erit ratio, quæ peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu sunt versati, & Pauli grauitatem expenderint, suadere possit, tàm absurda, tàm inepta, tamq; execrabilia Galeno scriptis fuisse mandata. Sed parce, mi Balthasar, si plus quàm Carpobalsami examen poposcerit, digressi sumus, Nam & hæc tibi scire conueniet.

Hypericum.

HYPERICVM omnibus notum, vbique ferè locorum nascitur. Italicum Galeni testimonio non longè distat à Cretico. Brasauolus autem quùm falsò putasset, Hypericum Dioscoridi flore esse albo, scribit nostrate hoc, non esse legitimum. Sed qua ratione is delusus fuerit, sat aliâs dictum est.

Acatia.

Acatiæ loco quid supponendum.

ACATIA legitima destituimur: Seplasiæ autem supponunt succum è syluestribus prunis expressum, & in tenues quasdam placentulas insolatum. Hic Fuchsio & Cordo probatur, suppponiturque Acatiæ uice. Nos verò veterum potius opinionem sequuti, quàm vulgarem, vnà cum Dioscoride Acatiæ loco, vel Rhois folia, vel Lentisci foliorum succum, vel Hyppocistim supponēda censemus.

GVMMI illud hîc intelligo, quod ab Aegiptia Spina, quam Acatiam vocant emanare aiunt. Id enim declarat Andromachus quùm ait.

Δάκρυον ἔυ μίσγοιο βαλὼμ κυανωπὸν ἀκάνθη: id est.

Misce atram lachrimam quam Spina remittit.

Probatur Gummi è syluestri Pruno, vel Cotonea malo, vel ex austera Ceraso.

Ideoque quùm Lachrima hæc atro sit colore, nullo pacto censendum est, eam id esse gummi, quod passim habetur in Myropolijs Arabicum uocatum. Namque hoc (vt in commentarijs nostris in Dioscoridem fusiùs scripsimus) Aegyptiæ spinę gummi non est, sed diuersarum aliarum stirpium lachryma, verumtamē quùm & ipsum spisset & refrigeret vulgari hoc vtendum suaderem, idque magis probarem, quod ex syluestri pruno, vel Cotonea malo, vel austera Ceraso fluxerit.

CARDAMOMVM omne genus, quo antiqui Græci utebantur, iam diu defecit

defecit. Placet tamen id ſupponi debere, quo paſsim vtuntur Seplaſiæ. Atqui quũ Seplaſiæ maius & minus Cardamomum habeant, maius ſemper putarim ſuppeditandum. Siquidem hoc non ſolum odore & acredine præſtat, ſed aliquid amaroris etiam reſipit.

Daucum.

DAVCVM probatur Creticum, ſed hac ætate (quod ſciam) ad nos non conuehitur. Conuehi tamen non magno negotio poſſet, ſi quandoque Pharmacopæi plus inſudarent comparandis legitimis medicamentis, quàm cumulandis pecunijs In Cretici penuria poteſt ſupponi Italicum vel Syluestris Paſtinacæ ſemen. Quandoquidem (vt Galenus ſcriptum reliquit) Daucum & Paſtinaca parùm vel fortaſſè nihil viribus inter ſe differunt. Fuchſius in libro de Compos: medicamentorum in Diaſatyrij compoſitione, Creticum Daucum ſola radice ad vſum Medicum præſtare cenſet. Cætera verò Dauci genera ſemine tantum. Cæterum diſsidet ab eo Dioſcorides. Quippe is tametſi, poſtquam de omnium generum ſemine eiusq; viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorum iniurias: nuſquam tamen Cretici Dauci ſemen ſuperuacuum eſſe dixit. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus. Siquidem is varijs locis in lib. de Compos: medicamentorum ſecundum locos, Dauci Cretici ſemen medicamentis admiſcet. Id quod etiam expetit Theriaca: Namque ſemine tantum hìc opus eſt, vt ipſemet Galenus præcipit, non radice.

Dauci loco quid ſupponendum.

Fuchſij opinio improbata.

Galbani optimi nota.

GALBANVM non omnibus in Myropolijs ſyncerum reperitur, quapropter ſcrutinio opus eſt. Eligatur itaque cartilaginoſum, merum, turis effigiem præbens, minimè lignoſum, graui odore, ſeminis & ferulæ nonnihil retinens adiectum, & quod neque valdè humidum, nec nimis aridum fuerit.

Optimi Sagapeni notæ.

SAGAPENVM quod ſynceri faciem præbeat, nõ ita facilè inuentu crediderim. Scio tamen reperiri legitimum ſed rarum. Eligito pellucens, fuluo forinſecus colore, intus verò albo, & guſtu acri, quod enim tale fuerit, ſynceriſsimum erit, ſin minus, impoſturis vitiatum.

Opopanax.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ ſe ferat, facilè quis ſibi comparare poterit, qui ſimplicium medicamentorum fuerit peritus. Syncerum internè albicat aut ſubfulueſcit, foris verò ad Croci colorem vergit. Viſitur præterea læue, pingue, graui odore & ſapore quàm amariſsimo. Synceritatis indicium præbet, ſi digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterum admiſit, non ita facilè diſſoluitur.

Synceri Opopanacis notæ;

Aſphaltum Iudaicũ

ASPHALTVM Iudaicum eſſe debet ex Sodomæo lacu aduectum. Præteritis nuper annis ſynceri in Italia parua fuit copia: Sed iam legitimũ afferri cœpit.

Caſtoreum.

CASTOREVM rarum reperiri ſolet in Italia, quod fraudem aliquam non admiſerit. Selectiſsimum ex Pannonia, Auſtria, Stiria ac etiam Bohemia conſequi quis poſſet. In Pannonia enim & Auſtria Danubius multos alit Caſtores, in Stiria verò Drauus, & in Bohemia Albis, qui inde permeat ad Saxones.

Centaurium minus.

CENTAVRIVM tenue appellat Andromachus iunior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba eſt vulgo nota & paſsim vbique ferè proueniens: vſus eſt floreſcentis comæ.

Ariſtolochia tenuis

ARISTOLOCHIA tenuis mea ſanè ſententia ea eſt, quam Clematitem appellant, vt fuſiùs diximus in Commentarijs noſtris in Dioſcoridem. Sola hæc Λεπτὴ Dioſcoridi appellatur, & (vt Plinius ſcribit) cæteris præſtãtior eſt. Sed quũ ea deſtituamur, lõga vel rotũda rectè ſupponi poteſt, vtraq; enim venenis aduerſatur.

Mel quod optimum.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia prouenit, nempè Atticum ex Hymetto monte, & omne ferè aliud quod in adiacentibus colligitur locis: nihil tamen hoc impedit, quum in alijs etiam regionibus mel præſtantiſsimum reperiri poſsit,

vt ipsemet fatetur Galenus. Siquidem affertur ex Creta & alijs quibusdam Aegei maris insulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas ostendit. Sunt etiam in Italia loca quædam ac pariter in Sicilia, vbi præstantissimum habetur. Quò fit vt cuiusuis loci mel sumi possit, si tamen notas omnes admiserit, quæ selectissimi mellis indicium præbent. Eligatur itaque bimum. Hoc enim vetustiore, ac etiam recentiore, longè præstantius est. Ideoque aberrant, qui putant vetustate mel fieri optimum: amarescit enim (vt Galenus inquit) quod veterascit, & ingratum gustui redditur. Sit præterea odoratum, sapore dulcissimum, atq; etiam acre, colore pallidum vel flauum, crassum substantia non sit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quàm par sit, sed sibi ipsi vnitum, & tanto præditum lentore, vt si rude, vel digito auferatur, visci modo ferè in longum trahatur anteaquam secedat. Tale enim quod fuerit, præstantissimum dici poterit.

Mel quod eligendũ.

Mel vetustate amarescit.

VINVM eligatur odoratum & quod firmissimum esse experientia compertum est. Aquosum autem & viribus imbecille, facilè acescens, & quod vetustate amarorem contraxit omnino fuerit vitandum. In summa (vt Galenus inquit) Vinum id generosissimum est, quod tenui pellucidaq; substantia visitur, colore aureo, odoratum, quodq; multam aquæ mixturam exposcit. Nam huiusmodi vina firmissima sunt, & Antidotis vtiliter admiscentur. Quò fit vt Pucinum, Vipacum & alia huiuscemodi vina, quæ circa Iapidiam proueniunt, ad Antidota conficienda semper aptissima putauerim. De his plura dicta sunt in Commentarijs nostris in Dioscoridem. Cæterum si Creticum vinum, quod fraudem non admiserit sit ad manus, eo sanè præstantius non inuenies. Est enim hoc vinorum omnium non solum odoratissimum, sed præstantissimum etiam ad roborandas in vniuersum omnes corporis vires.

Vinum quod optimũ

Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima.

Creticum vinum omnium optimum.

VIPEREI pastilli de quibus fusiùs superius dictum est, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ, quibus à maribus dignoscantur notis, facilè quis dignoscere poterit, ex libro de Theriaca ad Pisonem, quem Galeno adscribunt: Ibi enim ita scriptum reperitur. Viperæ fœminæ subrufæ sunt & perquàm agiles, ceruice elata, oculis subrubentibus, inuerecundis, atque intus feris, ijs caput latius, quàm Mari, quem etiam excedunt vniuersa corporis mole, earumq; excernens meatus suum propiùs caudam obtinet situm. Mari duo tantum insunt Canini dentes, fœminæ verò plures. Id quod Nicandro libri illius author acceptum referre potest: Nam is ita scribit.

Viperei pastilli.

Viperarum fœminarum notæ.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κινόδοντε δύο χροῒ τεκμαίροντα
ἰὸν ἐρευγόμενοι πλέονες δὲ τοι αἰὲν ἐχίδνης.

Hoc est soluta oratione. Masculi quidem supra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes. at plures semper fœminæ insunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eadem sint dissecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Pastilli ex eis conficiendi, diffusius recitauit Galenus lib. j. de Antidotis his verbis, Viperas, non vt aliqui faciunt AEstate media, neque statim vbi cauernas egressæ fuerint, venari conuenit. Aestate siquidem earum carnes sitim excitant, statimq; ab egressu frigidæ, siccæ & extenuatatæ sunt. Oportunum itaque tempus est, quod ijs medium intercedit, quodq; Andromachus ipse significauit: id est, Vere quidem finiente nõdum tamen æstate incipiente: vel si ver quo ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multò

Viperas quo tempore venandum.

post

poſt Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes ſunt reijcere oportet, aliarum vero caput & caudas abſcindere, quæ partes venenatæ plures eſſe videntur & duras paucasq; carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, ſi id quod vtrinque amputabimus, quatuor digitorum menſuram non excedat. His peractis reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelleq; detracta, aquis primò abluendum atque in vas fictile conijciendum eſt. Deinde aqua pura ſuperinfuſa & Anethum, quod tunc viget iniectum, ollæ vt coquatur prunas ſubijciemus, vel arida ligna quæ, quòd fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod melius adhuc eſt, vitium ſarmenta. Salis autem ſi ſuo tempore viperas cœperis tantillum immittere oportet: ſin æſtate iam incipiente, nihil. Omittere inſuper eas conuenit, quæ maritima loca, quæúe in aliqua ſalſa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ huiuſmodi viperas acceperit, ſitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctæ fuerint, ac ſi quis ipſas comedere vellet, ab iure primùm eximemus, deinde earum carnes ita à ſpinis auellemus, vt ſpinam aliquam non accipiamus, auulſas carnes conteremus, ijs deinde panis ex puriſsima farina confecti optimeq; ſiccati, qui præcipuè & benè fermentatus ſit & in furno non ſub clibano coctus, modicum quiddam admiſcebimus. Nonnulli tamen in commiſcendo panem viperis, hanc menſuram ſeruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarum carnium dimidio minus ſit. Alij, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego verò quandoque quartam, quandoque quintam panis impoſui. Cæterùm niſi benè coctus fuerit, periculum aliquid acoris imminet medicamento. Melius eſt igitur panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo ſicciori exiccaſſe. Verùm quum viperas & panem coniunxeris diligenterq; adeò ſubegeris, vt nulla viperinæ carnis particula non contuſa remanſerit, paſtillos ex ea maſſa conficito, qui tenues ſint, nam craſsi cum difficultèr ſicceſcere ſoleant & carnem putreſcere & panem aceſcere ſinunt: quamobrem panem quoque antè ſiccatum torrere ſatius eſt, & non quemadmodum ante nos, qui Cæſari Theriacam faciebant, viperarum iure maceratum: quam rem ipſe quoque diu feci, ſed mihi poſtea melius eſſe viſum eſt, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam ſubactis admiſcere. Citiùs namque paſtilli ſiccantur, qui ſiccum panem non madidum acceperunt. Sit tamen cella, in qua paſtillos arefacies in ſuperiori domus parte ad meridiem conuerſa, vel ſaltem ad Septentrionem non reſpiciat, vt Solis radios tota penè die accipiat: Tali enim in loco commodè ſicceſcent ſtatim à compoſitione ibi collocati, quò ſolares radij peruenire non poſſunt. Frequentèr autem ipſos conuertere opus erit, vt æqualiter vtraque ex parte ſicceſcant: quod facere ſi quis omiſerit, ſuperior quidem pars celeritèr areſcet, inferior autem humida diutiùs permanebit, periculumque erit ne marceſcant. Poſtea verò, quàm exiccati fuerint, maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longiùs, quàm prius à ſolis radijs, ſæpeq; denuò conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad ſummum dies: deinde poſt hoc tempus, donec Theriacam conficere volueris, recondi debent in vaſe ſtanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro ſiquidem & auro nihil fraudulentèr admiſceri poteſt, ſtannum autem plumbo adulteratur, quod vitare conueniet, non ſolùm in hac antidoto, ſed in quibuscunque alijs medicinis quemadmodum ſi purum non fuerit. Cæterum longè melius eſt haud multò poſt, quàm paſtillos confeceris, ipſis vti. Quanquam non multum detrimenti capiunt etiamſi peracto anno atque etiam multò poſt eis vtaris: Rectè namque à principio ſiccati ad tertium quartumque annum integri perſeuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui ipſis obnaſci atq; obduci conſueuit mundis linteolis interdum abſtergatur.

Viperarum præparatio.

Paſtillorum viperinorum apparatus.

Paſtilli viperei quibus in vaſibus recondendi.

Is namq; si diutiùs inhæreat pastillos perforabit. Perspicuum est autem inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiamsi multũ tempus intercesserit non inutiles esse. Hactenus Galenus. Fuchsius libro de compos: medicamentorum vipereis pastillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptam refert, Opobalsamum addit. Quamobrem non potui Fuchsium non mirari, quòd non solùm præter Andromachi & Galeni institutum hoc fecerit, sed quòd etiam medicamentum addiderit, quo iam penitùs diu destituimur.

Fuchsij opinio explosa.

Scillini Pastilli.

SCILLINI pastilli ex assata tantum Scilla & Erui farina conficiuntur, sed nos quùm veram non habeamus Scillam (vt in Commentarijs nostris in Dioscoridem editis fusiùs diximus) Pancratium accipimus, nempè Cœpe illud, quod Seplasiæ omnes legitimam Scillam esse putant. Verùm quùm admodũ parum inter se differant Pancratium & Scilla, eo sanè Scillæ loco tutò vti possumus. Cæterum legitimum Eruum non ita facilè omnes habent Seplasiæ, nec etiam omnes, qui se rei herbariæ peritos putant, legitimum nouêre. Quapropter omnimodam nauent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant pastillos, vt verum sibi comparent. Id enim facilè assequentur, quum iam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio sic habet. Scillam principio succulentam accipies cuius folia penitus iam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri potest exquisitè confectam. Ipsam postea multo calidoq; cinri subiectam non priùs extrahas quoadusque circumposita pulticula, crusta fiat. Quòd si vbi hæc agis furnus aliquis adsit, vnà cum pane Scillam illuc inferre potes, inde quum obducta puls iam exaruerit ipsam extrahes & conteres. Satis assam verò Scillam intelliges si festucam immissam admiserit. Vbi verò Scillam diligenter attriueris, candidam Erui farinam admisce, nam quæ candida non est, amara supra modum esse consueuit. Cognitum autem vnicuique existimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligentèr eam læuigare. Scilla verò sesquipondere farinam superet opus est: dico autem sesquipondere, vt si duas farinæ sumas, Scillæ tres accipias partes. Postremò simul atque rotulas tenues ex hac mixtura conformaueris, in cella sicuti antea dicebamus in compositione pastillorum vipereorum ad meridiem vergente repones: Quas tamen non in Solis radijs collocabis, Verum sicut de pastillis viperæ dictum est, ita de his quoque cætera perage.

Scillinorum pastillorum parandi ratio

Hedychroum.

HEDYCHROVM (vt Galenus inquit) quomodo parari deberet, neq; Andromachus docuit, neque complures alij, qui tametsi de medicinarum compositione tractarunt, tamen quum Theriacam describerent, Hedychroi compositionem omiserunt, adeò vt Medicus quidam Romæ Galeni ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipsamq; ex sola librorum lectione se compositurum confidebat, ab vnguentarijs Hedychroum peteret, existimans illud esse quampiam herbam, vel simplex aliquod aliud medicamentum. Cæterùm postea factum est, (vt Galeni diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodijt in lucem. Sed mirum sanè videtur, quòd omnes Græci, qui post Galenum claruerunt, nempe Paulus, Aetius, Actuarius, quin & Nicolaus Myrepsicus à Galeno aberrauerint. Siquidem Paulus Opobalsamum non habet, sed Carpobalsamum. & præter Galeni sententiam Rhu etiam addit. Aetius deinde (nisi sit interpretis lapsus) non Marum, sed Arum admiscet. Præterea Actuarius exactè rectèq; describeret, nisi Nardum maiori pondere, quàm par sit imponeret. Postremò Nicolaus Myrepsicus duas Hedychroi cõpositiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera verò Rhabarbarum, ex Auicenna fortasse, & Botrym pro

Pauli, Aetij, Actuarij & Myrepsici erratum.

Maro ac

Maro, ac calamo continet, quin etiam Rhaponticum præter omnium ſententiam. Cæterùm nō deeſt ſuſpitio, quin hic codex ſcateat mendis. Siquidem, vbi Galenus Phu pōtici meminit, Nicolaus habet Phu ſimpliciter, & ſtatim ab ipſo Phu Rhei pontici, quò fit, vt fuerit ſuſpicandum Rhei particulam illuc illegitimè acceſſiſſe. Is enim quiſquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi ſuſpicandum videtur) quùm fortaſsè ignoraret particulam Pontici cum Phu eſſe copulandā, Rhei particulam interpoſuit, tanquam is qui ſibi perſuaſerit, eſſe id à ſcriptoribus prætermiſſum. Sed hoc non animaduertit Fuchſius. Adhæc palam fit, Nicolai Græci ſermonis imperitia, quòd poſt Amomum ſtatim addidit Botrym. Nam quùm hoc loco ſicut in Theriaca (vt fuſiùs ſuperius diximus in Amomi examine) in Græcorum Authorum libris ἀμώμου βοτρύδος ſcriptum reperiſſet Nicolaus, neſciuiſſetque Amomum, racemiferam eſſe plantam, perperàm βοτρύδος ab Amomo diſiunxit, & aliud per ſe medicamentum, nempè Botrym deſignare ſibi perſuaſit. Id quod Fuchſium etiam in errorem vocauit. Porrò Arabes Hedychroum trochiſcos Alindaracon appellant. Verùm & ipſi in quàmpluribus aberrauêre, deſciuereque ab Andromachi & Galeni placitis. Quamobrem Galenum tantum conſulere oportet, & ei per omnia ſubſcribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni ſententia hoc modo. *HABET* Hedychroum Aſphalathi, Aſari, Amaraciq; cuiuſq; drachmas duas, Calami odorati, Iunci rotūdi odorati, Coſti, Phu pōtici, Cinnamomi, Opobalſami, Xylobalſami, cuiuſque drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Caſiæ, Myrhæ, Croci, cuiuſque drachmas ſex. Amomi drachmas duodecim, Maſtiches drachmam vnam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & inde formentur paſtilli, qui demum ſiccari debent, vt de vipereis & Scilliticis dictum eſt. Reliquum eſt, vt de quibuſdam medicamentis, quæ in huiuſce magmatis compoſitionem admittuntur, tibi noſtram exponamus cenſuram.

Nicolai locus reſtitutus.

Hedychroi genuina parandi ratio.

ASPALATHVS Dioſcoridis teſtimonio naſcitur in Iſtro, & Rhodiorum Inſula, quinetiam in Creta, vt alij ſcribunt. Quò fit, vt non magno negotio inde afferri poſſet, ſi tamen iuuandæ Reipublicæ magis in hominibus inualeſceret ardor, quàm augendæ pecuniæ. Quùm autem eo nunc deſtituamur, non diſplicet eorum opinio, qui pro Aſphalatho ſupponunt Viticis ſemen, quod non modo excalfaciat & ſiccet Aſpalathi modo, ſed quòd etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallocum ſubſtitui eius loco ſuadeant, quorum placitis facilius etiam ſubſcribo.

Aſpalathus.

Pro Aſpalatho quid ſupponendum.

MARVM an legitimum habeamus, non mihi ſatis conſtat, quamuis non deſunt, qui Marum illud Amaraci genus eſſe velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribuſque folijs prouenit. Quibus non videtur omnino refragandum vt in commentarijs noſtris, in Dioſcoridem editis fuſiùs antea diximus. Quò fit, vt crediderim non longè aberraſſe, qui hoc Amaraci genus pro Maro ſuppeditaret. Siquidem teſtatur Galenus, libro primo de Antidotis, ſe iuſſiſſe conſici Amaracinum vnguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quò poſtea factum ait, vt vnguentum illud tametſi minùs odoratum videretur, non tamen viribus inefficatius erat. Dioſcorides ſcribit Marum vires habere Syſimbrij conſimiles, quapropter poterit quiſpiam etiam eius loco Siſimbrio vti, cui non placeat Amaracum addere.

Marum.

Quid pro Maro ſubſtituendum.

CALA-

Calamus odoratus.

CALAMVM ODORATVM non eam esse radicem, quã sub calami odo
rati nomine vtuntur Seplasiæ, adeò validissimis argumentis docuimus in Commẽ
tarijs nostris in Dioscoridem, vt nullus posteris relinquatur ambigendi locus. Cæ
terùm, quùm ego iam pridem existimassem codicem illum, de substitutis medica-
mentis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum esse Galeni, suadebam pro Ca
lamo odorato Sphagnum suppeditari, sed quùm tractu temporis diligentiùs accu-
ratiusque rem expendissem, reperissemque scatere librum illum absurdissimis, in-
eptissimisque documentis quamplurimis (vt in præcedentibus dictum est) in ali-
am ve[illegible] sententiam postea coactus sum. Quamobrem minimè quidem rectè fa-
ctum videtur, pro odorato Calamo supponi Sphagnum, id est arboreum Muscũ,
quùm huic Dioscoridis testimonio adstrictoria tantùm insit facultas: Calamo ve-
rò cõtraria: quippe, qui & menses cieat, & vrinas, & aquæ subter cutem opem mi
rificam ferat. Quid autem eius vice suppeditari possit, ex veterum testimonijs mihi
non satis constat. Non displicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum o-
doratum, quem esse Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo substi
tuunt: Non ea propter, quòd voluerim hoc esse verum Calamum odoratum, sed

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

quoniam Acorum nõ solùm odorato Calamo vires obtineat pares, sed quòd etiam
venenis resistat. Nec alia sanè ratione factum putauerim, vt Acorum in Calami o-
dorati locum receptum sit, tùm à Medicis, tùm à Pharmacopæis, quàm, quòd quũ

Angelicæ vires.

priores Medici odorato Calamo se destitutos cernerent, Acorum semper eius
loco suppeditarent. Quò postea facilè factum est, vt se totum in Calamum com-
mutauerit. Præterea, si quis radicem expendat, quam ob odoris præstantiam An-
gelicam vocant, fortassè non displicebit eam in Calami odorati locum substituere.
Cit enim vrinam, pellit menses, prodest tussientibus, aqua intercute laborantibus,
& (vt sexcentis constat experimentis) aduersatur venenis, venenosorumque ani-
malium morsibus, & pestilentem auram fugat. Sunt etiam qui Melanthij semen
proponant, quorum opinionem etiam non improbamus: Sed magis priora pla-
cent.

Xylobalsamum.

XYLOBALSAMVM, quod in Myropolijs habetur, adulterinum est, & ex
Myrto (mea sententia) decerptum. Verùm quùm lignum seminis vires habeat,
Cubebas supponerem, quas superius pro Carpobalsamo supponendas esse dixi-
mus. Adhæc rectè quoque factum crediderim, si quis flauum Santalum substitue-
ret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fusti di Garoffani.

RESTAT modo dicendum, quo ordine, quaúe ratione Theriaca rectè pro-
beque parari debeat, quùm ad manus fuerint omnia, quibus præstantissima hæc
Antidotus parari solet. Id enim facilè assequemur, si Galenum consulamus.

Ratio miscendorum medicamentorũ quæ in Theriacam veniunt.

Quippe is libro primo de Antidotis Theriacæ compositionem nos docet his ver
bis. Primùm itaque dissoluenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempè
Myrrha & Crocus: si tamen ita facere tutiùs tibi visum fuerit, nec ipsum, quia hu
midus sit contundere. Succi aut omnes ideò vino macerantur, vt & dissolui que-
ant, & faciliùs læuigari, Sagapeni dico, Panaces, Papauerisque, cuius liquorem
Opium vocant. Acatia quoque, quùm humida tibi visa fuerit, nec ad contunden-
dum facilis, Hyppocistidis item, & radicis dulcis succus. Thlaspis autem, & Na-
pi semina primò quidem, sicut & ante me alios fecisse videram, in mortarium vnà
cum alijs contundendis ipse quoque conijciebam. Inde verò quùm ipsa pilæ con-
cauitati adhærere ob tenacitatem sedulus animaduertissem, melius esse duxi so-
la in alio mortario prius attrita vino superinfuso macerare, quoad exactè dis-
soluerentuur,

solverentur, dissolutaque postmodum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiscere. Thus quoque per se solum in mortario seorsim læuiter comminuere satiùs est, ne in placentam coeat, tùm vbi comminueris & excusseris promtum habere, quò reliquis, vino macaratis, cùm placuerit, ipsum inspergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipsum per sese, vel cum Thure leuigare necesse est. Hæc igitur quo diximus pacto omnia præparentur, atque humida quidem ex vino dissoluantur, sicca vero in puluerem redigantur. Quo tempore autem cuncta simul miscenda erunt, Resinam Therebinthinam in vase duplici primum colliquabis, tùm Styracem, & Galbanum antea pistillis ferreis rotabulisúe confracta, mellisque crudi parumper instillabis, hæc simul atque effuderis, & manibus complanaueris, mellis aliquantulum, Resinæ quoque liquefactæ affundes, atque ita vase cooperto ea rursus liquari permittes. Melius est enim his rebus impositis nondum mel admiscere, sed adoperto vase, quod aquæ innatat, vt elixentur permittere. Interea dum ista liquefiunt maceratis ex vino rebus, siccas medicinas eatenus adijcies, & commiscebis, quousque spissa esse satis videatur. Atque ita paulò pòst in mortarium magno cocleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robustusque aliquis homo tunc ipsa commisceat. Ac postea, quàm bene inter se commixta, atque in vnum corpus redacta fuerint, densaque iam quodammodo videri cœperint, mellis moderatè decocti, & proculdubiò despumati partem quãdam superimmittes, postea contusarum medicinarum portionem quandam, deinde rursus mel inseres: postea liquefacta, sed tepida infundes. Postremò quicquid pulueris, & mellis supererit admiscebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaque tudecula commiscendo, cùm verò tudeculæ ductu in mortario omnia coierint, tùm in pilam transferenda sunt, atque ferreis rutabulis diligenter extersis, ne quid rubiginis insistat, sine intermissione contundenda. Rutabulum verò subindè Opobalsamo perunges, ne subigendarum rerum tenacitate obtineatur, neúe difficulter se inde ab attollentibus resistat. Vt igitur opus expeditè procedat imas rutabuli partes Opobalsamo frequenter inungere conueniet, atque Opobalsamum hac vna in re totum absumere. Melius est autem in Sole Theriacam commiscere, sic enim citiùs in vnum corpus simplicia coeunt, dumque hoc faciemus, pilam in qua Antidotus admiscetur, operiemus. At post quatuor, aut quinque dies rursus in Sole ipsam eodemmodo commiscebimus, eandemq; sex septemúe dierum spatio interiecto, iterum atque deinceps repetemus, donec menses duo, vel quadraginta dies saltem complean-tur. Hactenus quęcunque conscripsimus ad Theriacæ vim augendam pertinent, quæ verò mox subiungam ad colorem. Danda namque est opera, vt nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etsi quo pacto in consuetudinem venerit, nesciã, quisquis tamen hunc colorem, non cõsequitur, irridetur, quanquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra verò Theriaca non erit, si Chalcitis flaua luteaúe, dùm vritur euaserit: Chalcitis enim particula quantumuis minima colore suo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoque in re frustretur, ijs quæ dicam mentem adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca solummodo capiat, multò plures assare conueniet hoc modo. Conijce in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta, postea succensis carbonibus, ollam absque operculo in medio prunarum statue. Cumque liquefactam videris Chalcitim, ac quę leuissima & spumosa pars eius est innatare, statim ollã ab igne amoue humiq; colloca, nec vt aliquãdo solebamus, sicuti qui ignem accendunt, ipsi insufflabis, mirandum est enim, quantum ita faciendo luteus flauusq; color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, sed in vmbra donec frigeat omittenda,

Hinc

Hinc postea id solummodo capies, quod superné spumeum fuerit, quodque neque luteum, neque flauum, neque pallidum est. Deinde experiundi gratia aliquantum eius, quod probaueris accipe atque comminue & numquis ex supradictis coloribus appareat inspice. Nam si qualis accepta est, viridis, aut cinerea manserit, drachmas quatuor ipsius impones. Talem namque Chalcitim exiguam inuenies etiamsi multam exusseris. Quæ ad componendam conficiendamque Theriacam requirebãtur omnia iam absoluimus. Hactenus Galenus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino, S. P. D.

Agitur de quibusdam plantis à Cortuso Matthiolo transmissis.

TVis literis vbique humanitate, & beneuolentia refertis, quibus ad me rescripseras, nihil hactenus respondere potui aulicis negotijs impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam vt refertæ suauissimis plantarum, ac florum odoribus, ita sanè iucundissimæ mihi fuerunt, spatiabor itaq; nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi sese offert, est *GINGIDII* integra planta, quæ quò perfectior altera, quam prius ad me miseras, eò gratior mihi est. Nihil enim imperfectum, multilumque, ingenui hominis desiderium explere potest. In priore altera nil aliud videri poterat quàm foliorum, & caulium facies. Iam nunc video genuinum Gingidium non esse Cherophyllum, vt mea semper fuit sententia contra Fuchsij & Ruellij opinionem.

Gingidium.

Medium. *VIOLAS* Marianas Dodonei, legitimum esse Medium iam facilè consentiam, cum nasci eas inter saxa, tuo ipsius testimonio factus sim certior. Semen quod mittis, terræ committam ad finem Autumni, & posthac obseruabo diligenter quàm diu latitet anteaquam germinet.

Scamonium. *SCAMONIVM* quod antea miseras, è Syria (vt putaram) esse allatum, quàm libenter audio, sed eius flores, quos vnà, cum alijs plantis ad me te transmisisse scribis, non dum ad manus meãs peruenerunt. Dolerem sanè si aliquo impedimento alicubi detinerentur, quò ad me deferri nequirent.

Thlaspi. *QVOTQVOT* Thlaspi tibi sunt genera, septem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus posthac naturam, quod in fingendo Thlaspi tanta artificij varietate, vti voluerit.

Periploca. *PERIPLOCÆ* repentis historiam perquàm diligẽter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria transferre decreui. Sed gratissimum mihi feceris, si vnam, vel alterã eius siliquam ad me transmiseris.

Smyrnium. *SMYRNII* Cretici radicem, quam terra conditam te misisse ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor sanè ne quispiam in itinere eam nobis abstulerit: quòd sciam non deesse nostris laboribus inuidentes, qui nostrarum plantarum furtis inuigilant. Semen quod à te missum habeo, suo tempore seram, quanquam in Boæmico solo rara peregrina proueniant, quæ vno, vel altero anno non degenerent.

Veneficum Scolopẽdrium. *DE VENEFICO* Scolopendrio, etsi nunc nihil ad ea, quæ petieram, respondes: cum tamen pollicearis, id aliâs te facturum, expectabo donec maior mihi satisfaciendi tibi sese offerat commoditas.

Marum legitimum. *PVLCHERRIMAM*, ac rarissimam plantam, quam Arabs ille infidelis per

peram Symphytum petræum vocabat, omnino tecum ſentio, legitimum eſſe Marum. Habet enim omnes Mari notas adeò perſpicuas, vt Tireſia cæcior fuerit, qui hanc non agnoſcat eſſe Marum. Folia illi ſunt Amaraco candidiora, & flores Origano ſimiles. Primo guſtatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris ſequitur ſapor: qui tamen (vt Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc ſtirpis imaginem gratiſsimam futuram cenſeo omnibus rei herbariæ ſtudioſis. Noſcent enim poſthac quantum facie Marum ab Amaraco diſtet.

Cytiſus. *IMAGO* quam à Marantæ Cytiſo delineatam eſſe ſcribis, videtur genuini Cytiſi faciem non ineleganter referre: ſi tamen è ſolo ramuſculo integram plantã iudicare liceat. His cum accedat etiam Marantæ teſtimonium, qui Cytiſum à ſe inuentum diligentiſsimè deſcribit, facilè adducor ad credendum ſtirpem hanc genuinum eſſe Cytiſum. velim autem, vt ſi ab Egidio Cumano nobiliſsimo viro Cytiſi illius ramuſculum meo nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cum enim tuis literis factus ſim certior, me plurimum amari ab illo (quæ ſua eſt humanitas) non dubito, quin huiuſce rei me compotem facturus ſit.

Rhabarbarum. *NON* parum ſanè placet intellexiſſe Rhabarbari hiſtoriam, quam vnà cum eius Icone antea ad me miſiſti, à Ioanne Baptiſta Ramuſio in lucem editam, homine meo quidem iudicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutum claro. Placuit mihi ſemper admodum Ramuſi ingenium, Nam ad virtutem tantum à natura factus mihi ſemper viſus eſt. Ille primus Saluiam mihi videndam obtulit gallas ferentem, tuæ ad me miſſæ ſimilem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus eſt antiquorum, qui meminerit. *Saluiam gallas proferre.*

Piſtacium. *PISTACII* è tuo viridario ramuſculum, eam ob cauſam ad me miſſum exiſtimo, quòd à Maranta fortaſſe excitatus, tibi non placeret Piſtacij imago, quæ in priori Commentariorum noſtrorum editione, Pictoris cuiuſdam infidelitate minus rectè appicta conſpicitur: Verùm ſi Commentaria noſtra poſtremò edita is diligentius inſpexiſſet, non fuiſſet illi opus emendare, quæ nos multo antea tempore emendauimus: nec tibi huiuſce ſuſcipiendi laboris cauſam dediſſet.

Irionis plures haberi ſpecies. *PLVRES* eſſe Irionis ſpecies iam diu animaduerto. Nam & tua hæc planta Irionum generi notis omnibus correſpondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non deſint blaterones, qui eam damnent. Folio enim eſt Erucæ ſylueſtris, cauliculis lentis, floribus luteis, ſiliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, ſemine Naſturtij exiguo, vrentis guſtus, nec alibi naſcitur quã iuxta vrbes, rudera & hortos, quæ omnia ſuo Irioni reddidit Dioſcorides. Tua maioribus conſpicitur ſiliquis, grandiore ſemine refertis, quò fit, vt cenſeam meam fœminam, tuam marem eſſe Irionem, vel è contra fortaſſè.

Elichryſum. *NIHIL* dubito quin planta, cuius ego imaginem dedi, legitimum ſit Elichryſum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibuſdam diuerſum, quod etiam ſæpe hic in Boemia vidi, Creticum verò nunc primum tua liberalitate agnoſco.

Pimpinella maior. *MAIORI* Pimpinella noſtrate, quam quidam Sanguiſorbam vocant, vbique hîc prata referta ſunt: quemadmodum & in Vngaria, vbi copioſiſsimam naſci vidimus.

Melilotum. *NE* dubita quin *MELILOTVM* tuum, legitimum ſit. Nam præter id, quòd eius notæ omnes legitimo correſpondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum eſt.

CAVDA Vulpina, Græcis Ἀλωπέκουρος vocata, è Lagopi eſſe genere tecũ ſentio. Sed an hæc Ἀλωπέκουρος ſit, de qua meminit Plinius lib. 21. cap. 11. non ita facilè aſſeram, niſi eius folia perpetuò vireſcere intelligam. Vulpinam caudam enume-

Plinij erratum.

rat Plinius inter herbas, quibus æterna sunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibẽda sit, anceps quidẽ sum: cum is inter easdem plantas Heliotropiũ habeat, cuius planta circa finem Autũni emoritur, nec citius repullulat, quã media æstate.

Semperuiuum magnum.

MAGNI illius semperuiui imaginem, Cuius plantam Corcyra istuc transmissam esse scribis, magna cum admiratione sum contemplatus ob rei nouitatem. Iussi in lignea tabella perquàm diligenter eam delineari à peritissimo pictore, vt excisa edatur in lucem.

Dactyli. Palma Elate.

DACTYLOS suis racemis hærentes, vnà cum eorum inuolucro, quod Palmam Elatem vocant, à Clarissimo Faloppio accepi superioribus diebus, quibus nihil mihi gratius esse poterat. Quo tempore eorundem imagines cum tuis literis mihi etiam sunt allatæ, Placent quidem Icones ad amussim appictæ, sed longè magis Elate ipsa sicca, & Dactyli suis racemis hærentes, Debeo Faloppio non solum de hoc munere plurimum, sed quòd etiam Musæ summitatem vnà cum fructibus & Icone ad me transmiserit: quinetiam & Mixæ ramusculum, hærentibus adhuc Sebestenis. Hæc enim tam rara, tamq; paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longè sunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt: Max: volente in omnium studiosorum commodum. Nihil enim tàm rarum, tàm carum mihi fuit vnquã, quod non voluerim commune esse omnibus. Elates historia, quam describis, gratissima mihi est, quòd vnà cum imagine Commentarijs meis plurimũ splendoris addere possit.

Musæ imago.

Smilax glandifera.

ARBORIS ramum, quem Smilacis esse censes, de quæ inter glandiferas arbores meminit Theophrastus, adeò descriptioni correspondet, vt facilè consentirem è genuinæ Smilacis arbore esse resciſſum, si glandes haberet. Atqui sterilis cum sit, cogor etiam à meipso dissentire.

Visnagha è Syria.

PLANTA, quàm Syri à quibus eam afferri scribis, Visnagham vocant, cuiusque vmbelle festucis vtuntur Hispani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiscini dentiscalpij vice: quòd non solum tenaces, sed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræsentare videntur, quàm domesticæ Pastinacæ speciem. Si itaque ab Vnguentarijs, qui eius vmbellas Venetijs vendũt, semen habere poteris, facilè comperies, vbi satum enascetur, an ego vel qui Meum, vel Ammi eam esse censent, rectius iudicauerint.

Verbascum folio corniculari papaueris.

VERBASCVM folio cornicularis Papaueris, de quo meminit Dioscorides, tua tantum liberalitate nunc primum agnosco. Placent inter cætera flores, quòd in aureo meditullio purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbascum vidi in Iapidiæ montibus, flore in vniuersum purpureo à Blattaria diuersum.

Chamæleo niger.

EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuæ per omnia similem accepi superioribus diebus, vnà cum ipsa planta, ab ipsomet Maranta, vnà cum Musæ icone. Verùm si sententiam meam syncerè tibi narrare debeam, plura sunt, quę in Marantæ Chamæleone desideranda videntur: de quibus cum fusiùs aliàs scribere statuerim ad ipsummet Marantam, non est, vt de ea tecum hìc pluribus agam. Habeo enim non pauca argumenta, quæ huic Chamæleoni non parùm refragantur.

Angelicæ semen.

ANGELICÆ radice nigra semen, curabo vt habeas. Nascitur enim copiosa in nostræ Boemiæ montibus, & in Misnia nobis contermina.

Glaux.

PLACVIT mirum in modum GLAVCIS historia. Cum enim iam intelligam in Veneti maris littore prouenire hanc, folio (vt apparet) Cytisi candidiore, flore aureo, facilè adducor ad credendum, quòd hæc quam misisti legitima sit Glaux.

EQVI-

EQVISETI plures, quàm duas, haberi ſpecies, nũc primum animaduerto, ex hac quam à te miſſam inſpicio. Reſpondet namq; Equiſeti maioris deſcriptioni omnibus ſuis notis, adeò vt credam tuam hanc, genuinam eſſe Dioſcoridis Hippurim, quòd radice ſit lignoſa, & planta vegetior ac firmior tota. *Equiſeti plures ſpecies.*

CVR Somnificum Solanum appellaueris eam ſtirpem, mihi nouam, quam antea miſeras, quamq; quidam luteum Hyoſcyamum rectè (meo quidem iudicio) eſſe cenſent, nunc primum intelligo. Quare eos accuſabo, qui perperam hanc Sõnifici Solani appellationem in vulgarem conuerterunt vſum.

SERIPHIVM Abſinthium, quod Alexandria Aegypti allatum eſſe ſcribis, pulcherrimum mihi viſum eſt. Nam longè magis Abrotanum paruum, id eſt, fœminam, refert, quàm Seriphium, quod ad mare in Italia prouenit. Hoc enim non adeò tenuis herbula eſt, nec Abrotano paruo ſimile, quanquam ſapore, odoris graueolentia, & ſeminis exiguitate, Seriphio correſpondet. Quinetiam quòd tantum in maritimis locis proueniat. Cæterum cum tuum, hoc non ſolum minori Abrotano correſpondeat, & pumila admodum ſit planta, ſed etiam in Aegypto proueniat, vbi naſci Serpihium vnà cum Dioſcoride teſtatur etiam Plinius, adducor facilè vt credam, id eſſe genuinum Seriphium Dioſcoridis. Nec me ab hac amouebit opinione, quòd abſurdum admodum credere videatur, pro Oliuæ ramo, tàm exiguam herbam detuliſſe in ſacris Iſiacis ſacerdotes, cum id tanquam additium ex Dioſcoride non transſcribat Oribaſius, & alia plura ſint in hoc capite deprauata: quædam verò ex alijs autoribus addita, quæ non ad Seriphium, ſed ad Ponticum Abſinthium ſpectant. Malè autem legitur in hoc capite naſci Seriphium copioſiſsimum in Tauro monte iuxta Cappadociam, Quilibet enim intelligit, qui prorſus non fuerit ſtupidus, quòd nihil ſit abſurdius, quam marinum Abſinthium in montibus naſci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Abſinthij Pontici hiſtoria, ad Seriphium translatum eſt, quemadmodum & illud, quòd eius pabulo maximè pingueſcant pecora. Siquidem hoc, vt Theophraſtus inquit libro 9. cap. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia ſcriptorum infidelitati, temeritatique ſunt aſcribenda.

Seriphij Abſinthij examinatio.

Seriphij caput Dioſcoridi pluribus in locis deprauatum.

QVOD Marinum Centaurium appellas, ſunt qui marinam Anagallidem vocant. Aliâs hanc plantam vidi, ſed tanquam ignotam neglexi: ſi quid vlterius ſcripſeris de eius facultatibus, id erit mihi gratiſsimum. *Centaurium Marinũ*

GELSIMINI vulgaris fructus, quem miſiſti, Lupino non abſimilis, eò magis placuit: quò rarior habetur, nec id crederem, niſi viderem ipſe, & te huiuſce rei haberem autorem. Nuſquam enim audiui Gelſiminum fructum ferre.

SYLVESTRIS Buxus, res noua etiam mihi eſt, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentionem fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alteri Buxo correſpondeat. *Buxus ſylueſtris.*

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam eius in me dicta iam calamum in eum ſtringere ſtatueram, quum tamen illum ſe per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidem meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentiſsimis conſilijs libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobiliſsimi cauſa, Marantæ amicitiam conſeruare, ſi tamen ille honoris mei rationem habeat, & ſuum recognoſcat errorem. Scio quidem vos eſſe homines, qui famæ exiſtimationisq; meæ rationem habeatis. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Iulio Moderato, Ariminensi Pharmacopæo. S. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

ACcepi literas tuas, quibus confecturus Anacar-
dinam Antidotum, plurimum dubitare scribis, quid pro Burun
gi in ea tibi fuerit addendum, quum variæ de eo sint Scripto-

Burungi examinatio.

rum opiniones, ob idq; petis, vt in re hac meis te iuuem consi-
lijs. Ego verò ne videar hoc laboris potius subterfugere, quàm
quòd putem tibi fortassè ac cæteris satisfacere posse, recusare sa-
nè non possum, ob tuam singularem erga me obseruantiam, quin tibi his aperiam,
quid de Burungi mihi semper persuaserim, contra eorum omnium opinionem, qui
hactenus de eo commentati sunt. Varia sanè ac diuersa (vt rectè ad me scribis)
extant de Burungi recentiorum placita. Atqui tametsi pleriq; in censendo hoc
medicamento non parùm laborauerint, nullum tamen reperio, qui rectè (quan-
tum conijcere possum) exposuerit, quid Mauritanis designet Burungi, tanta est

Luminaris maioris opinio explosa.

apud Arabas interpretum confusio: Siquidem Luminare maius vocatum Burun-
gi Cubebas interpretatur, sed eius mihi haud placet opinio, tùm quòd friuolis ad-
modum nitatur rationibus, tùm etiam quòd rei Medicæ imperitus multa confun-
dat medicamenta. Cordus deinde cuius doctrinam in componendis medicamen-

Cordi sententia improbata.

tis omnes ferè sequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ semen Burungi loco admi-
scet. Sed qua ratione, quaúe authoritate id fecerit, silentio præterijt, quò fit, vt nec

Monachorum opinio non accepta.

illi sit assentiendum. Monachi qui in Damascenum Commentaria edidêre, etsi pri-
mò fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid sit Bu-
rungi, Melissam tamen, vel Cubebas eius loco sumendas suadent, quanquam &
ipsi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea vt su-
am tueantur sententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam in
terpretantur, authorem quendam (ego hunc Syluium crediderim) nouarum in-
terpretationum accusant, quòd dixerit nosci posse Burungi Melanthium designa
re ex Auicenna, ac Serapione, qui Nigellam habent Burungi loco. Quippe hoc
pertinaciter (vt Monachi solent) negantes affirmant Auicennam, Serapionemq;
(perperam tamen) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterùm hoc fal-
sum esse conuincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec alijs duabus sequē
tibus Burungi meminerit. Quò fit, vt non ignorantiæ tantum, sed etiam mendacij
sint arguēdi. Monachorum opinionem pariter & errores videtur sequutus Fuch-

Fuchsij erratum.

sius vir alioqui doctissimus, tùm quòd & ipse Melissam imponat, tùm etiam quod
scriptis mandauerit Auicennam quinto canone in huiusce Antidoti descriptione
Burungi etiam præter cætera meminisse, quum tamen id (vt prædiximus) sit fal-
sum. Quandoquidem in exemplari nostro, quod est ad manus ab Andrea Bellu-
nensi restitutum, nusquam extat Burungi mentio. Quò fit, vt non possim non mi-
rari Fuchsium alioqui doctissimum, prudentissimumq; virum, quin & Monacho
rum sectatorem acerrimum, quòd ijs hic tantam adhibuerit fidem, vt eorum poti-
us crediderit testimonijs, quàm quòd vellet tantum subire laboris, vt hoc loco A-
uicennā inspiceret. Quòd autem, nec Auicennam inspexerit, nec legerit, id manife
stum præbet indicium, quòd scripserit Anacardinæ discriptionem apud Auicennā

in nullo

in nullo prorsus variare ab hac, quam describit Damascenus, ob idque magis hanc Auicennæ, quàm Damasceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falsum deprehenditur. Siquidem longè alia est Auicennæ descriptio, quùm Spodium, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Anisum admittat, quorum non meminit Damascenus. Nec è contra capiat Chepulos, Castoreum, Costum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus suam idem conficit Damascenus. Præter id censet idem Fuchsius Serapionis authoritate fretus Burungi, siue Berungi Aphris, nil aliud designare, quàm Melissopyllum, quod ipse Melissam suo Arabico Idiomate Bedarangie & Bedarungi vocet, & vt suam tueatur sententiam dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inscitia esse omnino deprauatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quùm nil aliud Aphris sit Bedarūgi, quàm Ocimum. Sed ipse (quantum video) non omnia apud Arabas perlustrauit. Siquidem tametsi id scriptum reliquerit Auicenna, Sarapio tamen Ocimum Bedarungi nusquam appellat, sed Berengemisch Berendaros & Berendarog, vt facilè apud ipsum videre est. Rasis verò libro xxi. Continentis Badurungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Basilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabicè Baduraig. Quæ omnia facilè ostendunt, nihil solidi ab Aphris adeptum esse Fuchsium, quo rectè probari possit Burungi esse Melissophyllum. Cæterùm, nec eorum argumenta probanda putauerim, qui Melanthium pro Burungi admisceri contendunt, eò quod Auicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quùm ij (vt prædiximus) præter nigellam alia plura habeant simplicia, quorum nulla Damasceno fit mentio, rectè sanè haud quaquam affirmari potest, an Nigella potiùs, quàm Cardamomum, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Anisum, quorum ij speciatim meminêre, Burungi loco fuerit vsurpandum. Cæterùm vt tandem meam de Burungi tibi aperiam sententiam, putauerim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Auicennæ secundo Canone Doronicum designat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quadoquidem Doronicum Serapionis & Auicennæ testimonio, cor mirificè roborat animumque hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui se Medicum profitetur, medicamenta ea, quæ ad cordis præstant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos, quùm spiritus attenuent, clarioresque reddant, ea tamen intelligo, quæ facultate sunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Calcographi lapsus, qui D. in B. nimia fortassè manus properantia vertit, dum characteres connectebat. Namque vbi D. inuersum fuerit, in B. mox conuersum videtur, quò fit, vt Durungi non Burungi legi debeat. *Burungi explanatio*

PETRVS ANDREAS MATTHIlus Medicus, Bono Baldino Myropolæ, S. P. D.

Examinatur quædam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

PAraturus Trypheram Saracenicā magnam Ioannis Damasceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi siue (vt quidam legunt) Sitharegi, quidue pro Origano Persico fuerit immiscendum, quùm hactenus à nemine in hisce censendis medicamentis tibi fuerit satisfactum. Qua in re non possum petitioni tuæ non morem gerere, tum vt cognoscas me tuam de me confidentiam, non parui facere, tum etiam ne si silerem, fortas-

sè censeres Arabum medicamenta me non ita exactè explorasse perinde ac ea, de quibus Dioscorides scripsit. Vt itaque de Secacul in primis meam ad te scribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul esse Eryngium, ac pariter eos (vt Manardus Ferrariensis) qui hoc idem existimant esse Polygonatum. Etenim Pisi folia, vt Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpurascentes violæ maiores, sed minores, albicantesque. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur Pollicis crassitudine, & Indicis longitudine. Contra verò Polygonatum, quòd multo longioribus sit radicibus. Adhæc (vt testatur ipse Ioannes Damascenus, ac pariter Serapio, vbi de Secacul, saccharo, vel melle asseruãdo scribunt) eius radices cinereo exterius cernũtur colore, solida intus matrice, atque neruosa, quæ omnia in Polygonati radice desiderantur, quùm candida admodum sit, fragilis, & nulla intus matrice. Quòd autem non sit Eryngium, in Commentarijs nostris satis superque probauimus, præsertim quùm Secacul nusquam planta fuerit aculeata.

Secacul examinatio

Re autem vera Secacul radix est Indica: Hoc enim testatur Auicenna libro v. vbi sic habet. Secacul sunt radices Zingiberi similes, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, quùm sunt recentes conditum in loco suo. Apud nos autem humectantur in primis, in aqua calida: Quæ etiam ad vnguem Serapioni, de eo pariter scribuntur, vbi de pluribus Saccharo, & melle asseruandis egit. Quibus palàm est Secacul radicem esse peregrinam, quæ ex India olim conuehebatur. Sed quùm iam diu ad nos cõuehi desierit, cogimur eius loco alio quopiam vti medicamento. Quamobrẽ suaderem ego, vt pro Secacul Pastinacam, tùm satiuam, tùm etiam syluestrem supponeres: quùm Pastinaca vtraque ijs ferè viribus præstet, quas suo Secacul ascribũt Mauritani. Cæterùm Seitaragi siue Sithargi, siue Sythragi (Synonyma hæc sunt apud Arabas) plura quidem designare nemini fuerit ambigendum, qui eius historiam apud Serapionem & Auicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni est Seitaragi quàm Dioscoridi Iberis, siue Lepidium, Auicennæ tamẽ Seitaragi tria genera clarissimè explicantur, quùm inquit: Et ille qui est Indus, sunt frustra ligni parua, tenuia, & cortices sicut Caryopylli: Et ille, qui est fructus declinat ad rubedinem, nigredinemque: Et Saitaragi quidem oritur in parietibus antiquis, vbi non foditur, neque aratur, & habet folia sicut folia Nasturtij, & in æstate sunt folia plurima, quorum sapor, & color assimilatur Cordumeni. Hæc ille. Quibus clarè satis patet tria esse Auicennæ Seitaragi genera: quorum postremũ nulli dubium est, quin legitimam Iberim designet. Interpretis tamen error vnicuique patebit, vbi legitur hanc plantam odore, & sapore esse Cordumeni: Quippe non Cordumeni, sed Cardami, id est Nasturtij legendum est. Quæ verò medicamenta ex ijs, quæ nostris in Myropolijs habentur, cætera duo genera præ se ferant, nullus hactenus (quòd sciuerim) rectè explicauit. Nec probanda videtur Monachorum sententia, qui in Damascenum commentaria edidère; Quippe qui perperam sibi persuaserint, nil aliud Mauritanis Seitaragi designare, quàm Indicam Casiam, veterem Auicennæ editionem sequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunensis, qui magna diligentia Auicennæ volumina restituit, libro V. in confectione Philosophorum, in Tryphera magna, quùm in prima, tùm etiam in altera in Electuario de granis viridibus alijsque nonnullis, vbi Gerhardus modò Casiam simpliciter, modò Casiam Indicam vertit, Casiæ huiusce loco Arabicum nomen Saitaragi siue Sythragi restituit. Id quod fecisse eum arguit, quòd Arabicæ linguæ peritus pro certo sciuerit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Casiam referri posse. Cæterùm cogitanti mihi num primum, ac secundum Saitaregi genus, de quibus meminit Auicenna, ad nos aduehatur & in Myropolijs extet: statim sese mihi censenda

Secacul radix est Indica.

Quid loco Secacul supponendum.

Interpretis Auicennæ error.

Monachorum sententia explosa.

scedas obtulerunt odoratæ festucæ illæ Caryophyllorum instar, quas nos vulgo vocamus Fusti di Garoffani, &c. quin & fructus illi Caryophyllis tumidiores insipidioresque, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos & Pseudocaryophyllos vocant. Siquidem festucæ illæ primum, hi fructus verò secundum Saitaragi genus apud Auicennam præ se ferre videntur. Frusta enim Caryophyllorũ ita nobis appellata priori Auicennæ descriptioni, quàm maximè congruere videntur, quum ait: Sunt frusta ligni parua, ac tenuia, & cortices sicut Caryophylli. Verùm puto subesse interpretis, vel scriptoris mendam in dictione cortices, quùm Caryophylli cortices nõ sunt, sed fructus, & comparatio omnino absurda videatur: quapropter putauerim ego ita legendum: Sunt frusta ligni parua & tenuia, odorata, tanquam putamina Caryopyllorum. Etenim nulli dubium est frusta illa seu festucas, quæ inter Caryophyllos abundè reperiuntur pediculos esse & putamina Caryophyllorum, quæ à Gerardo perperam (vt alia innumera) cortices sint translata, quùm cortices etiam putamina appellentur. Ideoque à Brasauolo alioqui doctissimo viro, ac acerrimi ingenij, dissentire cogor, quippe, qui minùs rectè existimauerit Seitaragi primum genus esse Carpesium: quum hoc Galeni testimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens eius prouentus habeatur in Syria: Saitaragi verò primum genus Indicũ sit medicamentum. Præterea Carpesium nullo Caryophyllorum odore commendatur, nec vllam cum Caryophyllis habet cognationem neque similitudinem, sed omnia sunt illi (vt Galenus inquit) Phu vocato similia. Adhæc quum Auicenna de Cubebis scribens capi. xxxvIII secundi libri, nil aliud scribat quàm Carpesium, nullo sanè pacto rationi consentaneum videtur, quòd Seitaragi illi Carpesium designet. Atque si fructus, quos Italicæ Seplasiæ Antophyllos vocant parumpèr expendamus, non sanè absurdum videri debet, si hos dicemus facilè esse posse Seitaragi secundum genus: quippe hi fructus sunt è Caryophyllorum genere colore ex atro rufescente. Nam & hi expetuntur ad composita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præstãt, ideoq; rectè Nicolao Myrepsico in suo Diathamaro adduntur. His itaque rationibus mihi omnino persuasum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quàm Caryophyllorum festucæ, siue pediculi, quòd odoris sui fragrantia, & virium robore maximè hîc ad rem faciant. Quod autem ad Origanum Persicum spectat, quid tibi certi afferam in præsentia sanè non habeo: nam Persici Origani meminisse Dioscoridem, Theophrastum, Galenum, Plinium aliosque, qui antè, vel pòst claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quod legerim viderimque) hactenus non reperi, tametsi apud Arabas illud sæpius inuenerim descriptum in compositis medicamentis, præsertimque apud Auicennam, qui eius tamen nõ meminit, lib. secũdo vbi de Origano peculiariter scripsit. Origanum itaque Persicum (vt tibi meam aperiam sententiam) à loco omnino dictum putarim, videlicet quod apud Persas proueniat: sicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Iudaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortassè, vt puto, aliam ob caussam Persicum Origanum hic prætulit Auicenna, nisi quod certè sciret ea in regione prouenire Origanum omnium præstantissimum. Namque apud Persas diu floruisse Auicennam maximè testatur Bellunensis. Nos autem quùm Persico omninò careamus, Cretico eius vice securiùs vti possumus, quàm nostrate, tùm eum legitimum Origanum non sit, tùm quòd nec ea, quæ Creticum præstare possit. Vale.

Caryophyllorum festucæ Saitaragi primum genus, Antophylli Saitaragi secundum genus.

Locus Au... stituit.

Brasouoli o... accep.

PETRVS ANDREAS MAT-
thiolus, Petro Spezzalancio Pharmacopæo, Compatri suo, S. P. D.

Examinantur simplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

Agno sanè sum desiderio, vt tuo in Myropolio,
quo solo hîc Goritiæ vtor, Antidotum Hæmagogum Nicolai
Myrepsici paratum habeas. Nam etsi raræ sint in Italia Sepla-
siæ, quæ Antidotum hanc parare soleant, quòd pauci vel nulli
fortassè reperiantur Medici, qui eo vtantur, quùm tamen ego
medicamentũ hoc plurisfaciam, ob mirificas eius ad varios mor
bos facultates, eoque sexcenties vsus sim, ipso carere non possum. Velim tamen
(vt tua semper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inueniri possit. Nam-
que vt nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac pa
randa Antidoto mihi videntur annotanda, hîc tibi statim aperiam. Primùm itaque
animaduertere te oportebit, quòd vbi Nicolai codex interprete Fuchsio semen In-
Nicolai loca restituta. tybi habet, antiquus Latinus codex habet Asari. Quod mihi longè magis consen-
taneum probandumque videtur. Asari etenim radix Dioscoridi excalfactoria vi,
qua pollet, vrinam cit, cutem subeuntes aquas eijcit & menses trahit, quò fit vt lon
gè vtilius huic Antidoto veniat admiscenda, quàm Intibi semen, cuius facultas est
refrigeratoria. Preterea tametsi recentior Nicolai editio, eodem Fuchsio vertente,
Centauriũ maius tãtũ admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua ver
sio, quæ maius & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioscoridi Centau
rium minus menses, & partus extrahit, quinetiam neruorum vitijs succurrit: Ga-
leno item iocinoris obstructiones reserat & induratos lienes sanat. Quod maximè
pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus præstandis præfertur coma flori-
bus referta. Alterum verò, nempè maius, quod passim pro Rhapontico vsurpant
Seplasiæ, radice sola pollet. Nuper has radices recentissimas à Gargano Apuliæ
Centaurij magni radices è Gargano mõte optimæ. monte ab Antiano Herbario allatas te comparasse scio, nec aliundè aduectas vidi e-
go vnquam præstantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderosas, sanguineo suc-
co prægnantes. Solent enim citò humorem amittere, vbi calido & sicco loco repo
nantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutiùs asseruare, vel in melle sepelias, vel in
magno milij aceruo tela cera superillita circumposita reponas. Adhæc caueas, ve-
Fuchsij opinio improbata. lim, ne in admiscendo Elleboro Fuchsij opinionem sequaris. Ille enim alioqui vir
clarissimus, quòd in antiquo Græco Myrepsici ipsius codice legerit ἐλενίου μέλανος
credidit non ἐλενίου legi debere, sed ἐλλεβόρου. Nam quùm adiectiuum μέλανος nulla
prorsus ratione, cum Helenio conuenire posse cerneret, non absque manifesta ra-
tione mendam subesse putauit. Atqui longè alia sum ego opinione, quippe qui He
lenium non Elleborũ admiscendum censeam. ea omnino ductus ratione, quòd pre
ter id quod sciuerim Græcũ Nicolai codicẽ numerosis admodũ vbiq; scatere mendis,
non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum labo
riosum medicamentum, aluumque non sine incommodo deijciens præstare possit,
præsertim quòd ventriculo sit infensissimus, nec menses ciere valeat, nisi pro glan
de suppositus. Contra verò Helenium. Quandoquidem id Dioscoridis testimo-
nio menses & vrinas ciet, flatus expellit, & stomacho vtile est: quæ omnia Antido-
tus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, vt credam, imò omnino mihi persua-
sum habeam, dictionem ἐλενίου neque amouendam esse, neque immutandam, sed di
ctionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (vt mea fert opinio) non μέλανος, sed
μελανθίου legendum est: adeò vt prætermittas nolim, quin Melanthium etiam admi
sceas

ſceas cum Dioſcoride & Galeno opinioni noſtræ aſtipulantibus, qui Melanthium flatus diſcutere, vrinas ciere, & menſes elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, prętermittendum nõ duxi, quin tibi indicarem quæ mea ſemper fuerit opinio, in hoc cenſendo medicamento. Ego itaque quùm Sinonis nuſquã meminiſſe Rei Medicæ ſcriptores animaduerterim, non Sinonis, ſed Siſonis legendum eſſe putaui. Siſon.n. Dioſcoridi lib.iii. exiguum ſemẽ eſt, quod in Syria naſcitur Apio ſimile, oblongum, nigrũ, feruens, cuius facultas eſt lienem abſumere, vrinas ducere, remoratosque menſes trahere: Id quod maximè expetit Antidotus Hæmagogos. Quò fit, vt à Fuchſio diſſentiam, qui Sinonem facit ſylueſtris Petroſelini ſemẽ, cuius etiam nullus probatus author (quod ſciuerim, vel legerim) meminit. Quin & ab ijs diſſentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quùm nulla mihi ſeſe offerat ratio, cui aſtipulari queam. Verùm quùm Siſon ex Syria afferri deſierit, Cari ſemen vſurpandum cenſerem, quòd pariter excalfaciat, vrinas pellat, flatus extinguat, & cõcoctionẽ adiuuet: quod & vt facias velim. Eſt etiam tibi animaduertendum, quòd vbi Grecus Myrepſici codex habet ἐλελισφάκου, id eſt, Saluiæ, Latinus habet Sabinæ. Atqui quũ vtraq; menſes eliciat, partus & vrinas extrahat, nõ multũ referre videtur, an vna vel altera admiſceatur. Verùm tamẽ cũ Sabina omniũ cõſenſu longè magis Hæmagoga habeatur, quã Saluia, quòd nõ ſolũ valentiſsimè pellat menſes, ſed etiã ſanguinẽ per vrinã trahat, nõ poſſum tibi nõ perſuadere, vt Sabinã pro Saluia adijcias. Poſtremò etſi Grecus idẽ codex ex hac Antidoto Carpobalſamũ excludat, quũ tamen Latina verſio id admittat, ſuadeo vt pro Carpobalſamo, quo omnino deſtituimur, vulgares addas Cubebas. Hęc itaq; ſi feceris, nihil nobis verendũ erit, quin optimã Hęmagogum paratã habeamus, Vale.

Siſonis non Sinonis legendum.

Fuchſij ſententia nõ accepta.

Sinonis loco quid ſubſtituendum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLUS, Petro Azaiglæ, Cæſaris Ferdinandi Pharmacopæo, S. D.

Agitur de quibuſdam ſimplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

TAmetſi (vt ex tuis accepi literis proximè ad me datis) iam diu in componẽdis omne genus medicamẽtis maximè verſatus ſis, & in ijs etiã cognoſcendis nõ parũ inſudaueris, nõ tamẽ ob id, inquis, tàm clarè hac in re ea omnia te eſſe hactenus aſſequutũ, vt plura adhuc nõ ſuperſint, de quibus tibi dubitare cõtingat. Quapropter quũ nũc in paranda aurea Alexandrina, nõnulla ibi habeas, de quibus dubitas, quãdo nihil certi ſolidiq; hactenus à recẽtioribus, qui de medicamentorum compoſitione ſcripſerunt, traditum ſit, poſtulas à me, vt meã tibi de his deſcribam opinionem, quòd fortaſsè (vt ſcribis) tibi perſuadeas, me hac in re operam tuam cæteris omnibus plus iuuare poſſe. Ego verò quamuis in medicamentis cenſendis, tantũ me præſtare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamẽ tuæ petitioni vnquam refragabor, non quòd te docere poſsim, vel velim, quùm mihi iam diu perſuaſum habeam, te Seplaſiarium eſſe exercitatiſsimum, & rei Medicæ peritum, ſed vt cognoſcas quanta tibi ſatisfaciendi mea ſit promptitudo, quantaque te proſequar beneuolentia. Primum itaq; quantũ ad Zedoariã ſpectat, mea ſemper fuit opinio, quòd legitima ad nos nõ afferatur, ſi ex notis quibus ſuã Zedoariam deſcribũt Arabes, ea nobis cenſenda ſit. Siquidẽ Auicẽna vnà cũ Napello creſcere Zedoariã ſcribit, & radicũ portiones eſſe ait ſimiles Ariſtolochię. Cęterũ an lõgæ, vel rotũdę, id manifeſtè explicat Serapio, quippe qui Zedoariã ſcribat radices habere ſimiles Ariſtolochię rotũdę à qua lõgè ſanè abeſt Zedoaria, cuius paſſim ẽ vſus.

Zedoariam cõmunis vſus nõ eſſe legitimã

Antora siue Antitora legitimam esse Zedoariam.

Atqui si meam de Zedoaria censuram tibi ingenuè declarare debeam, velim non ignores me eam radicem veram, legitimamq; tum Auicennæ, tum Serapionis Zedoariam esse censere, quæ Antora, siue potius (vt puto) Antitora nonnullis vocatur, quòd plurimum valeat contra Toram (ita enim Napellum apellant quidam) vt suam valere Zedoariam scribit Auicenna. Misit ad me iampridem has Antitoræ radices pro vera, legitimaq; Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacensis Medicus apprimè doctus, & in simplicium medicamentorum cognitione diligenter versatus, quæ, vt tu etiam vidisti, quum hîc eras cum Inuictissimo Imperatore Ferdinando vtriusque nostrum Domino Clementiss: non longè à rotunda Aristolochia distare cernuntur. Cuiusmodi etiam fuêre aliæ nonnullæ, quas è mõtibus, qui Galliam ab Italia disterminant, allatas vidi, tametsi Orientalibus illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non solum testantur Arabes sed omnes ferè nostræ tempestatis rei herbariæ periti, quippe omnes vno ore clamant, Antoram siue Antitoram præclarissimum esse medicamentum contra venena: Id quod Quacelbenus ipse (vt tu ipsemet suis in literis ad me datis legisti) mihi affirmauit, & ob id incredibili ferè pretio ab Arabibus, qui eam Constantinopolim comportant, vendi scribit. Verùm quanquam hisce radicibus Seplasiæ omnes prorsus destituuntur, nolim tamen vt putes me ad te scribere hæc, vt alio quopiam medicamento, quàm vulgari Zedoaria earum vice te vti velim, sed vt tibi declarem aperiamque, quæ sit Arabum legitima Zedoaria. Nam quum innumeris constet experimentis nostri vsus Zedoariam, præstare mirum in modum ad venena, venenosorumq; animalium ictus, quin & pestilentem auram proculdubio arcere, nihil sanè mihi sese offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco conuenientiùs substitui posset, quàm nostri vsus Zedoaria, quæ (vt censeo) meritò legitimæ locum sibi vendicauit.

Locus Nicolai restitutus.

Prudenter præterea animaduertisti Codicum Nicolai variam esse in quàm pluribus lectionem, vt in hac habetur Antidoto. Quandoquidem vbi Græcis codex habet ἐλελισφακόs: id est Saluiæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliuncæ, perperam tamen me iudice, quippe qui hunc errorem semper reiecerim in imperitos scriptores. Facit aurea hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delacrymantes oculos, ad dolorificos dentium rumatismos, confert tabe laborãtibus, tussientibus, anhelosis, & sanguinem reijcientibus, auxiliatur resolutis: prodest item vterinis affectibus & vrinæ stillicidijs. Quæ omnia facilè Saluia per se præstare potest, Saliunca verò minimè. Siquidem, Plinio teste, huius radix præstat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, vt cum Leoniceno, Ruellio, Fuchsio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem esse plantam, quòd (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioscoridem negligentèr legerint, vel non intellexerint, vel fortassè deprauatum habuerint. Quippe Dioscoridis Græcus codex, qui ad manus est antiquissimus ἀλιούγγια habet, non σαλιούγγια. vt fortassè legerunt optimi illi viri. Constat præterea (vt Plinius est author) non solum forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, sed etiam facultate & natali solo. Vt autem de forma primùm & quantitate disseram. Saliunca planta est foliosa, & adeò densa vt ferè manu pressa videatur, quinetiam adeò breuis, vt necti sanè non posit. At Celtica Nardus nec foliosa visitur, nec dẽsa, nec adeò breuis est planta, vt necti nequeat, quum teste Dioscoride in fasciculos probè colligatur, cuiusmodi est, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in fasciculis. Adhæc Saliunca radicibus numerosis cohæret. contra uerò altera. Præter id si Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conspicies, quæ Celticæ Nardo conueniant. Postremò si natale etiam solum considerandum nobis fuerit,

Leoniceni, Ruellij, Fuchsij & Cordi opiniones non acceptæ.

Saliuncam à Celtica Nardo differre.

reperiemus

reperiemus Saliuncam in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam verò Nardum in Iſtria, Carinthia, Stiria & in Liguriæ Alpibus. Quo fit, vt maximè hallucinari deprehendantur, qui cenſent Saliuncam & Celticam Nardum eandem eſſe plantam. At ſi tibi fortè obijceret quiſpiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quòd Saliunca nil aliud ibi deſignet: illi facilè reſpondere poteris, id à ratione abeſſe plurimum, quòd Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ quum ijſdem cum Celtica ſit viribus, ea quidem ſuperuacua accederet. His itaque facilè eorum depræhenditur error, qui Saluiam hac in Antidoto non addunt.

Saxifragia.

Venio nunc ad Saxifragiam, cuius plures habentur ſpecies, vt te non ignorare non ambigo. Verum quæ nam inter cæteras ſeligi poſsit neminem habeo, qui rectè decernat. Proinde ſi Dioſcoridis Saxifragia vti volemus, hęc ea ſanè fuerit, quę Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert hæc (vt ille inquit) Pulegio tenuiores, & folia Thymi maiores, vel Satureiæ. Ego verò quum legerim apud Dioſcoridē Saxifragiam plantam eſſe Epithymo ſimilem, putaui quidem aliquam hic ſubeſſe mendam: attamen quum mihi perſuaſerim adeò tenuia illi ineſſe folia, vt Epithymi modo capillamenti ſpeciē referrent, hac tandem perſuaſus opinione, herbā quandam naſcentē in petris ad calculos renū frangendos, ducendosq́; maximè vtilē, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curaui. Cæterùm quum tractu temporis Pauli Betonicam primo loco deſcriptā repererim, legerimq́; hanc ad renū vitia vſurpari, contemplatus diligenter plantā, quum animaduerterē illi folia eſſe Thymi, naſciq́; inter ſaxa, quinetiam exiguū eſſe fruticē: illico inclinauit animus facilè ſcriptorū lapſu eueniſſe, vt in Dioſcoridis codice, qui paſsim habetur Epithymo pro Thymo perperā legeretur. Quo poſtea factū eſt, vt hanc prioris loco pingi curarē. Hanc itaq; ſi cōſequi valebis (eſt enim in Italia iam omnibus cognita) ſecuriùs admiſcere poteris, vbi verò eam cōſequi nequeas, ſuaderē vt pro ea Ononidis radicis cortice vtereris, quū huic maximę frangēdi calculos inſint vires.

Dioſcoridis locus reſtitutus.

Pro ſaxifragia quid ſupponendum:

Quid deinde de albo & rubro Arabū Behen cenſendū putem, id facilè intelliges ex meis in Dioſcoridē cōmentarijs. Caremus nos proculdubio legitimis hiſce radicibus, quo factum eſt, vt ego rubri Behen loco Tormentillæ, vel Biſtortæ radicibus ſemper ſim vſus, pro albo verò minoris Phu, quæ ſi tibi fortaſſe non placebunt, poteris cum Auicenna vtriuſque Behen loco ſecuriùs fortaſſe ſupponere, vel tantundem Horminij, vel dimidium ponderis linguæ auis.

Behen albū & rubrum:

Quid pro Behen ſupponendum:

Cæterùm quantum ad Acori radices attinet, cum adeò validiſsimis argumentis nobis cōmprobatum ſit, Calamū Aromaticum vulgaris vſus legitimum eſſe Acorū, vt nullus mihi ſuperſit ambigēdi locꝰ, id ſemper tibi ad manus eſſe poterit. Nec putarim vnquā te eorū friuolā complecti opinionē, qui maiorē Galangā legitimū putāt eſſe Acorū, præſertim ſi memineris te videre, apud me Acori radices Cōſtātinopoli allatas, cū integris folijs Iridi æmulis: quanquā (vt Dioſcorides tradit) anguſtioribus. Id quod falſam eorū explodit ſententiā, qui cōtendūt haſce Acori radices, radices eſſe odorati Calami. Teſtis .n. tu tibi eſto, an eæ plantæ Calami aliquid gerāt, an folia ipſa tātū. Cæteris verò profectò id atteſtari poterūt Clariſs: D. Augerius Flandrus, Cæſareus apud Turcarū Imperatorē Orator, atq; etiam Gulielmus Quacelbenus eius Medicus, qui hiſce radicibus è Nicomedia petitis Calamū nullū eas vnquā ꝓferre ſcribūt, ſed caulē anguloſū, è cuiꝰ latere aliquid emergat plātaginis capitulo nō abſimile, quod paulo poſt ad vitiginei floris modū florere ſoleat.

Acorum:

Galangam maiorem non eſſe Acorum.

Ad Carnabadiū nūc me cōfero, quod quidā Doronicū eſſe putāt à Ruellio fortaſſe falſi. Quippe is Carnabadiū Doronicū eſſe cēſet, ſed falſò queadmodū etiā Actiū falſò citat, ꝙ nuſquā (quòd legerim viderimq́;) Carnabadij meminit. Nemo .n. inter Gręcos de Carnabadi virībꝰ ſcribit pręter vnū Symeonē Sethi, ꝙ ita de eo habet Carnabadiū calidū eſt, & ſiccū ordine tertio, vtile verò eſt ad cōcoctionē ciborū & flatuū diſcuſsionē, ſtomachū firmat vētrē ſiſtit, lūbricos necat, vrinā mouet, pituitā ſcindit. Hec ille. Quæ ſi cōferātur cū his, quę de Caro ſcripſerūt tū Gręci, tū

Carnabadium:

Ruellij erratum:

Carnabadium eſſe Carum.

etiam Arabes, nihil profectò à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & ſiccantium ordine ſtatuit, quinetiam qualitatem moderatè acrem poſsidere, itaque & flatus extinguere, ac vrinam ciere poſſe, inquit: non ſolum ſemen, ſed etiam plantam. Cæterum Dioſcoridi ſtomacho eſt vtile, & concoctionem adiuuat. Serapioni autem, & Auicennæ à quibus Symeon ipſe Sethi cæteriq; poſteriores Græci plura deſumpſerunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem ſiſtit. Quibus palam eſt, nil aliud eſſe Carnabadium quàm Carum. Atqui poſſet aliquis huic noſtræ ſententiæ refragari Nicolai Myrepſici teſtimonio fretus, quòd is in Antidoto ccccxxix. quod ex Hermodactylis inſcribitur, habeat Carnabadij, id eſt, Cumini Aethiopici. Huic tamen ego facilè reſponderim, verba illa, id eſt Cumini Aethiopici, ignari alicuius eſſe expoſitoris, vt alia complura: vel Nicolaum ipſum ea ratione eſſe deluſum, quòd tanta Aethiopici Cumini ſeminis, & Cari ſit ſimilitudo, vt alterum ab altero minimè ſecerni poſsit, niſi quis vtrunque deguſtauerit. Eſt adhuc ad manus Aethiopicum Cuminum, quod tu etiam deguſtaſti, Conſtantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me miſſum, quod adeò ſemen Cari refert, vt niſi mihi guſtanti Cumini noſtratis ſaporem referret, ego nunquam à Caro differre cenſerem. Quo factum ſanè crediderim vt Nicolaus horum ſeminum ſimilitudine fuerit hallucinatus, ſi tamen is (quod mihi ſuſpectum eſt) Carnabadium ibi Cuminum Aethiopicum fuerit interpretatus.

Locus Nicolai reſtitutus.

Macedoniſium quid.

De Macedoniſio autem quid ſentiam nil aliud habeo, quam quòd putem Macedonicum deſignare Petroſelinum, quum quid ſit Macedoniſium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedoniſij loco Petroſelinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex: Proinde non eſt mihi Fuchſio adſtipulandum, quippe qui velit pro Macedoniſio eius plantæ inaudiendum eſſe ſemen, quæ Græcis Hippoſelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hippoſelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum eſſe Smyrnium aliâs docuimus. Sed quùm fortaſſè audierit Fuchſius, Seplaſijs huiuſce plantæ ſemen vocari Macedonicum, ſibi fortaſſè perſuaſit de hoc intellexiſſe Nicolaum.

Smyrnij ſemen cur Macedonicũ vocatũ.

Quod autem factum ſit, vt Smyrnij ſemen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde eueniſſe putarim, quòd Petroſelini Macedonici penuria in eius ſucceſſerit locum: Siquidem quum iam Macedonicum Petroſelinum diu ad nos afferri deſierit, Medici qui præterito æuo claruerunt, Smyrnij ſemen in eius locum ſuppoſuerunt, quo poſtea factum eſt, vt tractu temporis Macedonici nomen ſibi vſurpauerit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam eſſe cenſent Dioſcoridis Hippoſelinum, non eſt hic nobis repetendum, quum in Commentarijs noſtris in Dioſcoridem, id adeò fuerit comprobatum, vt nullus ſuperſit ambigendi locus. Atqui nolim vt putes me hæc in medium attuliſſe, quòd tibi atque cæteris interdicere velim, vt in poſterum caueatis ne Smyrnij ſemen legitimi Petroſelini loco huic admiſceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maximè conueniat, ſed vt ſciant omnes hoc Smyrnij non Petroſelini eſſe ſemen, minusq; Hipposelini, vt putat quidam.

Libyſticum.

De Libyſtico profectò tacere decreueram, quum ſciam te non ignorare, quid legitimum ſit Libyſticum, niſi cæteros admonere voluerim, qui hæc fortaſſè legent, hallucinari eos, qui pro Libyſtico Hippoſelini ſemen, quod falſò quidam Libyſticum vocant, ſuis compoſitis medicamentis paſsim admiſcent. Reuixit tamen hac noſtra ætate (vt te haud latere ſcio) Libyſticum, quorundam rei herbariæ ſtudioſorum diligentia, & iam in Italia frequentiſsimum habetur, vnde facilè quis illud conſequi poterit, niſi adeò erroribus antiquis fuerit addictus, vt hæc neglexiſſe videatur.

Nunc reliquum est, vt dicam Latinum codicem antiquum, neque Saphyrum, neque Smaragdum, neque Iaspidem admittere, quæ etiam Actuario silentio sunt prætermissa, quò fit, vt non desit suspitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortassè habeantur. Ideoq; nec temerè factum putarim, si hæc non admiscerentur, tùm quòd semper crediderim lapides, quantũcunq; læuigatos, nihil ab innato calore immutari posse, sicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temerè factum dicam, si quis magis vulgariam opinionem sequutus, quàm rationem, hosce lapillos admisceat. Nam tametsi fortassè nihil afferant auxilij, nocere tamen non possunt. Vale.

De pretiosis lapillis authoris opinio.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Bono Baldino Myropolæ. S. P. D.

Agitur de optimo parando sero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

Rectè tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quũ omnium qui tecum versantur testimonio vir bonus sis, frugi homo, & qui non solùm amicis omnibus officijs gratificari cures, sed etiam Rempub. ipsam iuuare. Etenim etsi id antea nouerim, ex ea maximè, quæ mihi tecum iam diu intercessit, necessitudine: noui tamen longè magis ex literis, quas nuper ad me dedisti, quibus eorum sententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, vbi lactis sero opus sit, id suo vsui accõmodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtũ sit, vel ex ipso caseo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quòd nusquam extet apud Dioscoridem & Galenum, vel alium quemcunque Medicæ materiæ scriptorem, serum coagulo à caseo separatum expeti debere ad medicamenta: tum etiam, quòd hoc seri genus acescat facilè, & breui computrescat. Proinde hosce arguis Myropolas, qui eiusmodi sero vtuntur, & præsertim vbi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Mesui appellatur, quòd tibi persuadeas præter id, quòd hoc serum sit parandis medicamentis inidoneum, euenire sanè non posse, quin acescat, putrescatque, priusquam dilutum illud perficiatur quinque dierum termino. Adhæc eos quoque damnandos censes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris separant medicamentis, quòd putent, id nullam, vel omnino modicam admittere coctionem, postquàm fuerit maceratum. Hoc vt probes, ais Medicamenta, quæ simul macerantu r, adeò sibi inuicem vniri, ac colligari, vt si subinde ferueant, vel elixentur, ea minimè resolui posse in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatemque breui admodum indigent coctione, quemadmodum resoluuntur, vbi prius macerata minimè decoquũtur ex aqua: nisi illud seruetur institutum, vt quæ tenuissimæ sunt substantiæ postremò imponantur, & paruo temporis momento conferueant. Et vt tuam authoritate etiam comprobes sententiã, Mesuem non postremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in paranda Sirupo de Glycyrhiza, omnia quæ in eum veniunt medicamenta simul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis nisi postremo loco addi debet. Hoc itaque Mesui exemplo fretus, eos maximè hallucinari existimas, qui per se medicamenta macerari iubent, quæ facilè longa coctura resoluuntur, vt eorum dilutum postremò addant feruefaciendum ne dissoluatur, contra ipsius Mesuis sententiam, qui si secùs sensisset, cum fuerit in parandis medicamentis

omnium diligentissimus, haud vnquam permisisset, quin alicubi, de re hac meminisset. Atqui quùm tibiipsi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam consulere voluisti, ac de his omnibus meam audire sententiam, veritus fortasse, ne tuis argumentis deciperêris. Quamobrem petis ac rogas, vt ad te scribere velim, an probanda vel improbanda tua mihi videatur opinio. Ego verò qui tua causa longè maiora præstare nunquam recusauerim : quanquam in compositis medicamentis parandis non sum adeò exercitatus, vt de his ita præclarè differere valeam, quemadmodum tu tibi fortassè persuades : ne tamen videar laborem hunc subterfugere, & huiusce artis omninò ignarus, dicam de his candidè, & ingenuè quod sentiam. Vt autem breuibus, quæ à me desideras aggrediar, si liberè veritatem fateri debeam, non possum in his, quæ ad serum spectant, tuæ omninò astipulari sententiæ, quamuis partim experientia partim authoritate niti videatur. Experientia quidem quòd compertum habeas, serum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte secernitur, non ita facilè corrumpi, perindè ac illud quod admixto coagulo passim parari solet. Authoritate verò, quòd nusquam Dioscorides & Galenus alterius seri meminerint, quàm illius, quod per Oxymel conficitur. Siquidem hisce, quas in mediũ affers rationibus, mihi non constat, rem hanc ita se habere, vt tu tibi persuadere videris. Quapropter altiùs hæc mihi trutinanda videntur nec ita temerè fortassè proferenda. Etenim tametsi serum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte diuiditur, non ita facilè corrumpatur, acescatque perinde, ac illud, quo passim vtimur, quùm tamen id ego non parandi rationi, sed Oxymelli tantum tribuerim, quòd proprium mellis sit, quæ illi admiscentur, seruare incorrupta: fit sanè vt nec putarim in causa esse coagulum, vt serum cõmunis vsus, vna vel altera tantum die acescat, quùm lac ipsum purũ, cui nihil coaguli admixtum sit, eodem temporis spatio acidum fiat & corrumpatur. Præterea quùm nusquam legerim (quod meminerim) apud Dioscoridem & Galenum, serum coagulo paratum in vsum medicum haudquaquàm esse expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem seri Galenus Oxymelle parati Comment. IIII. de victus ratione in morbis acutis : ipsumque ibi non solùm causo laborantibus ad exoluendam aluum, eijciendamque bilem præfert, sed etiam ipsius conficiendi modum exponit : nec id alia sanè ratione, quàm differentiæ causa, quodque serum cui Oxymel admiscetur magis aluum exoluat, quàm quod simplex fuerit. Is enim quùm in eo morbo exoluere aluum desyderet, valentiùs, quàm simplex & commune serum præstare possit : ne quis à scopo aberraret, quo ibi sero fuerit vtendum, ac etiam quomodo id fuerit parandum, docet. Quandoquidem si tantum huiusce seri (vt tu tibi persuadere niteris) Galeni æuo extitisset vsus, non fuerat illi opus, vt seri illius conficiendi rationem describeret, nec vt peculiariter illud afferret in medium. Quòd autem simplici sero per coaguli vim à lacte siue caseo separato sæpe vsus sit Galenus, facilè conijci potest ex his, quæ de lacte & sero ipse scribit libro III. de aliment: facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atque etiam sal sero esse adiungendum, vt magis, ac fœliciùs aluum exoluat. Id quod superuacuum & ab omni ratione alienum videretur, si Galenus nunquam vllo alio sero fuisset vsus, quàm quod per Oxymel paratur. Etenim quùm id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioscoridis testimonio) quot fuerint lactis hæminæ, à quo seiunctum fuerit, nulla sanè ratio mihi sese offert, qua persuaderi possim, Galenum mel atque etiam sal sero illi addidisse, qui in ipso apparatu mellis plurimũ admiserit, præsertim quùm præcipiat is tãtum mellis esse iniiciendum, quantum citra stomachi euersionem suauitatem inducat. Idem

Serum quod cũ oxymelite paratur cur non corrumpatur.

Serum ui coaguli paratum antiquis etiam fuisse in vsu.

præterea conijci potest ex his, quæ libro quinto Aphorismorum Aphorismo lxiiii. idem scribit Galenus, vbi serum pariter cum melle, & sale propinandum suadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifestè arguit, quòd ibi quoque de simplici sero loquatur. His accedit Mesuis authoritas, cui plurimùm videris ad dictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non serum Oxymelite paratum, sed aquam casei: id est: serum, quod à caseo fluxerit recipere Myropolas præcipit. Quò fit, vt nostri vsus serum minimè impugnandum esse putem. Namque si Oxymel, mel ipsum, saccharum, aut sal illi addatur, nihil mihi verendum est, quin hoc etiã diutiùs ab acore sericari posit. Nec mihi persuadere possum, quòd tantus author Mesues eo fuisset vsus, si (vt tu arbitrari videris) à Medico vsu id esset explodendum. Proinde serum quodcunque in medicum vsum expeti posse arbitror, modo ipsa seri substantia sit prorsus casei expers: parùm enim referre existimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cnici semen, an per ficulneum lac, an alio quouis modo fiat. Quùm sanè non ignorem (vt antea dixi) si vnicuique istorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus vnumquodq; incorruptum asseruari posit, vires quoque illi augebuntur. Sed si qui in deligendo sero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, vtpote qui plerunque serũ accipiunt, quod non parum casei in se continet, vt planè albus indicat color, qui in huiusmodi conspicitur sero. Quod itaque tale fuerit, meritò à medico vsu tollendum est, nisi tantisper ferueat prius, quousque quicquid casei fuerit ad fictilis fundum considat, & serum clarum euadat. At tu quùm ea nitaris opinione, de qua superius diximus, eos redarguis, qui ad parandam antidotum illam in communi sero medicamenta diebus quinque macerant, ea sanè non improbanda ratione, quòd eiusmodi serum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, sed in hoc serum minimè improbare ausim, quùm potiùs Mesues ipse, qui huiusce erroris extitit author, mihi sanè videatur improbandus. Cæterùm id erroris facilè vitare possunt Myropolæ, si tantum sacchari vel oxymelitis communi sero addiderint, quantum antiquis addi solebat. Quòd autem ad eos spectat, qui per se Rhabarbarum macerant, vt dilutum illud in fine coctionis addant, sibi persuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidem horum sententiam haudquaquam improbauerim. Nam quùm vis ipsa exoluens (Mesuis ipsius testimonio) in tenuissimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium est, si diutiùs decoquatur, quin tenues illæ partes in auram euaporent. Quorum, inquit, Mesues, vis facilè resoluitur, quia vel imbecilla est, vel in superficie est posita, vel in subiecto raro consistit, omnia eiusmodi parumper, nec valenter coquenda sunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facilè subscribam, quòd medicamenta diuersa diuersarumq; partium, vbi simul macerentur, adeò simul coeant, ac colligentur, vt nulla posthac coctione posint earum dissolui facultates. Nam tametsi Mesues ipse scribat, coctionem medicamentorum facultates diuersas optimè miscere, adeò vt ex omnibus vna tantum resultet, & velut concretam faciat actionem: iubet tamen si qua fuerint imbecillia, ea minùs valenter esse coquenda. Ideoq; tùm Mesues ipse, tùm Medicorum omnium cœtus exoluentẽ Rhabarbari vim potiùs maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi potest, quàm coctione, à cæteris facultatibus separant. Quòd autem tua opinio mihi recipienda non sit, id planè in causa est, quòd nullum sit tàm solidum compactumque plantarum medicamentum, quod coctione non dissoluatur, & cuius tenuissimæ partes, si plus quàm par sit decoquantur, non abeant in vaporem, vt etiam tibi ipsi

Serum communis vsus non improbandũ.

Serum quomodo parari debeat in conficienda Hamech Antidoto.

Rhabarbari deiectoria vis maceratione non coctione excipienda.

constare nō ambigo. Si itaq; exempli causa coquatur Rhabarbarum, in quo natura varias, ac diuersas simul colligauit, tùm substantias, tùm facultates, ignea à terreis separantur, & facilè vehementi coctione in auram resoluuntur: nō video quid pro hibere posit, quin hoc idem etiam cuilibet diuersorum medicamentorum diluto arte parato, vbi diutiùs quàm par sit efferbuerit, euenire posit. Quinimo si dilutū quodlibet ferueat longè magis euanescet, eo argumento, quòd maceratione tenuissimę tantum medicamentorū partes à cæteris excipiantur, quæ quùm suapte natu ra facilè feruefactæ resoluātur: nemo sanè qui ratione nitatur, tuæ poterit astipula ri sentētię. Hinc enim fit, vt Mesues dilutum illud cōfectionis Hamech breui admo dū tempore feruefieri iubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrē nō video, quo pacto ab errore defēdi posit Mesues in parando sirupo de Glycyrhiza, nisi vel deprauata sit lectio, vel ipsum peritis non ignaris Pharmacopæis scri psisse dixerimus. Idcirco si quis pertinatiæ potius quàm rationi non fuerit addictus, hic facilè in nostram concedet sententiā. Si verò contra tàm pertinax fuerit, vt suæ nolit refragari opinioni, poterit is senæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot vncias insumere. Deinde verò dilutum ad medias coquere tantundemq; illius alte ra die ebibere, hoc si fecerit facilè sententiam mutabit, cogente ita experimēto. Cęterùm mihi persuadere non possum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica mate ria atribuere soleo, hæc ignoraueris. Ideoq; te ea à me expetisse censeo, vt experire ris quantum consilij in medicamentis parandis præstare posim. In quo si tibi satis fecerim, non parùm sanè lætor: Si verò secùs euenerit, tuam de me accusabis opi nionem. Vale.

Sirupi de Glycyrhiza examinatio.

Dilutum quodlibet si coquatur vires amittere.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Balthasari Cleuselio Myropolæ, S. P. D.

Agitur de quibusdam simplicibus medicamentis, quæ in antidoto Diatriasantalo, in Pastillis de violis & in Philonio persico adduntur.

LAudaui semper (mi Balthasar) apud omnes diligētiam, & solertiam tuam in parandis cōpositis medicamentis, quę tuo in Myropolio in medicum vsum asseruas, quòd non solùm selectisima cuiuscunq; generis simplicia tibi comparare soleas, sed quòd etiā, vbi dubiū aliquod sese offerat in libris de medicamentorū cōpositione, quorū scripta pasim sequuntur Myropolæ, statī rei medicæ peritos cōsulas. Video id nūc apertisimè ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepsici antidoto, quæ à tribus santalis Diatriasantalū appellatur. Quinetiam in Pastillis de violis & in Philonio quod persicum appellauit Mesues. Porrò dubitas in primis Cordi dispensarium sequutus, quo nullū præstantius esse putant Germani Pharmacopæi, cur in ea de Santalis antidoto bis saccharum repetatur, & an vbi primo loco saccharum habetur, ibi aliqua fortasè adsit menda: adeò vt nō sine ratione putes aliquod aliud simplex medicamentū, ibi pro sacchàro esse desiderandū, quùm pręsertim nō desint (vt ais) qui nō saccharū, sed zaccarā: id est: Psylliū legi debere cōtendāt, Matthæi Syluatici pandectis persuasi, quippe qui zaccarā ibi Psyllium interpretatur. Hæc tua prima est dubitatio, quā non magno admodū negotio tibi statim exoluā. Sed audias velī rei veritatē, & eorū ignorantiā agnoscas, q Psylliū pro saccharo addi iubēt. Huiusce antidoti, vt prædiximus, author est Nicolaus Myrepsicus Alexādrinus, cui⁹ Gręcus codex hac in antidoto sacchari nusquā meminit, nec itē Latin⁹, quem

Quorundam error.

quem postremo interpretatus est Fuchsius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui vna cum Mesuis operibus haberi solet, non bis, vt Cordi Dispensarium, Saccharum admittit, sed semel tantum statim à rosis.

Cordi erratum.

Quò fit, vt perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit drosati, vel sirupi rosacei loco, vt Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non simplici Saccharo hanc Antidotum excipit, vt nunc omnes faciunt tùm Medici tùm Myropolæ, sed Drosato rosaceo vt magis refrigeret, ac roboret. At Cordus quùm sciret hanc antidotum nunc vbique parari in solidis orbiculis vel oblongis particulis, quas Myropolæ suo more morsellos vocant, Saccharum rosacei drosati vice eidem addidit. Quò postea factum est, vt ij qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendamque subesse crediderint.

Responsio ad tacitam quæstionem.

Cæterùm si quæreres quã ob causam in antiqua Nicolai versione additũ sit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, responderem hoc proculdubio addidisse Medicos, qui iam diu ante nos claruerunt, vt gustui Antidotus gratior, ac suauior esset, quùm in puluere propinatur ex stillatitijs aquis vel carnium iure, vel modo quocunque alio: Quò fit vt Saccharum non sine ratione additum sit, Opinioni huic nostræ astipulatur Platearius huiusce antiqui codicis commentator his verbis. Conficitur Triasantalum sic. Pulueribus paratis ad ditur Caphura cum parte ipsius pulueris post Saccharum contritum vt melioris sit saporis. Hæc ille. Verumenimuerò non solum Saccharum addendum putarim, vt Antidoti puluis magis gustui placeat, sed vt diutiùs à carie & situ conseruetur. Siquidem eandem ob causam Saccharum, quod Seplasię Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi scio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, è Nicolai ipsius sententia, vt Græcus habet codex.

Error quorundam.

Quamobrem eos proculdubiò hallucinatos esse crediderim, qui Psyllium addendum censent: quùm Psyllium contritum in antidota venisse nusquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tàm Græci quàm Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis scripsere, Psyllium recenseant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æstuantem ventriculum roborãdũ refrigerãdumq;, ad iocinorosos, hydropicos ac spleneticos facit, sanè nõ video: præsertim quùm scribat Mesues Psyllij medullã deleteriã esse ex quarto excalfaciẽtium ordine, Nescio profectò qua ratione, quauè authoritate Syluaticus ille Zaccaram Psyllium fecerit, quùm ea vox nec apud Græcos, nec apud Arabas nil aliud designet quàm Saccharum.

Syluatici erratum.

Nam tametsi id ex libro de Dynamidis perperàm Galeno ascripto, & ex Isaaci viatico probare contendat syluaticus, ne syllabam tamen in ijs codicibus reperire potui, quæ Syluatici sententiam tueretur, quùm nil aliud quàm Zaccara simpliciter habeatur ibi absque vlla authorum cõmentatione. Sed mea sententia nil aliud Zaccara illis designat, quàm Saccharum, quod ibi eadem ratione adesse censeo. Quòd autem Zaccara Saccharum designet, manifesto est argumento OxyZaccara, quæ ab aceto & Zuccaro ita cognominatur.

Cordus notatur.

Sed nec Cordus sine censura dimitti debet, quòd is temerè Nicolai sententiam peruerterit. Etenim vbi in fine Zuccharum addidit, ibi sanè admonere Myropolas debuerat, cur rosaceum Drosatum in Saccharum commutarit, vt nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is breuitati nimium indulgens & celeriùs quàm par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, si sæpe pedem impegerit.

Violacei pastilli qui parandi.

Sed iam ad violaceos Pastillos me confero, in quibus dubitas, an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campestribus florent, an ex Leucoio ij parari debeant, quùm scribat Cordus contra communem vsum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant, hosce pastillos esse parandos. Hoc dubium sanè paucis tibi aperiam, si mihi distinxeris an Nicolai Pastillos, an Mesuis parare volueris: Et enim si Nicolai pastilli tibi conficiendi sunt,

Leucoium albū accipito. Si vero, quos Mesues habet purpureas violas desumito. Id quod per te facilè cognosces, si relicto Cordo Mesuem & Nicolaum consulueris. Atqui id sanè haudquaquam ignorare debes, Medicos in vniuersum omnes, nullos alios in suum vertisse vsum quàm qui Mesui describuntur. Proinde velim vt hosce, quos haud rectè neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui tuis vtuntur medicamentis decipiantur, & ægri subinde defraudentur. Qui à Mesue describuntur, ab ijs satis longe absunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo iam flaccescentibus, turpeto, manna & Glycyrhizæ succo conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi vero (quod plurimum distat) ex albi Leucoij floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaueris semine, Balsamo & Rhodostagmate parantur. Qui si rectè expendantur contrarios prorsus effectus facere eos, nemo fortassè ambiget. In Persico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papauer album commiscendum sit, si Mesuis librum legeris, vbi de sanguinis reiecti curatione scribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium persicum afferens, papauer album non piper album imponit, quod in sanguinis fluxione nullo pipere opus sit, sed quæ refrigerent & fluxiones cohibeant, cuiusmodi est papauer. Quò fit vt hallucinari Fuchsium in hoc perinde ac in multis alijs facilè quis deprehendere possit: Qui si Mesuis librum legisset non ita in Cordum inuectus fuisset & rei veritatem proculdubiò agnouisset. Rectè autem Philonium hoc pipere destituitur, nam quùm pro infrænando Opio, & croci & castorei satis excipiat, illi sane opus non est addere piper, vt magis incalescat, vbi potius refrigerari debet medicamentum, quod sistendo sanguini paratur. Postremò quòd Fuchsij sententiam improbes, quòd non solum in antidoto è Santalis Nympheæ flores pro Caphura substituat, sed in cæteris compositis medicamentis, quæ Caphuram accipiunt, rectè te quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quæ nulla astipulante ratione ita proferuntur temerè. Sed de his fortassè latius aliàs. Vtitor tu interim Caphura, vbi medicamenta, quæ Caphuram admittunt, parabis, & Fuchsio suæ Nympheæ flores relinquito. His paucis audisti sententiam meam de hisce tuis dubitationibus: quam si sequaris profectò, vt spero, non aberraueris. Vale.

Philoniū persicum.

Fuchsij sententia explosa.

Fuchsij erratum.

IOANNES ODORICVS MELchiorius Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hispania reperta, & de Belenio apud Aristotelem.

Binas abs te accepi lieras eiusdem propemodum argumenti, quæ etsi gratæ mihi quidem fuerint eo nomine, quòd memorem te mei esse testabantur, dolore tamen non leui animum meum perstrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud sanè libenter perturbari te plurimum quorundam calumnijs & obtrectationibus, quos præter meritum & expectationem non satis æquos tuorum scriptorum reperijsti iudices. Hîc ego si mœstitiam meam, quę mihi perlectis literis tuis plenis illis iustissima querimonia, oborta est, referre omnem velim, modestiæ profectò finem excedere iudicer, tuisque auribus non citra adulationis suspitionem nimiū tribuere. Illud certe asseuerare non dubitē, nunquā me, ex quo tēpore vitali hoc spiritu diuina benignitate inter homines fruor, magis indulsisse dolori meo neque etiam putare maiorem me dolendi causam habuisse vnquā, Primum .n. te de ingenijs, de valetudine, de salute hominū tam benemeritū, ita

ita conuitijs proſcindi, ferebam iniquiſsimè, præſertim, quē ego mihi ex omnibus hac ætate, non tàm omni officiorum genere colendum, quàm ſyncero amore & tacita veneratione quadam proſequendum elegeram. Deinde à tua vnius iniuria ad conſyderationem noſtrorum temporum tranſiens, vſitatam illam hodie inuehendi in optimos quoſque impunitatem in vniuerſum deplorabam. Videas enim licet quamcunque in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui noſtra ætate editi publicè in Bybliopolijs proſtant, copiam, alio argumento propemodum conſtare nullo, quàm quòd conuicientur viris vndequaque doctiſsimis & bonis, eamq; conſuetudinem, tàm profectò deteſtandam, ita nunc inualuiſſe animaduertimus, vt nullum ſit, tàm abiectum ingenium, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditiſsimi cuiuſque laudem & applauſum hominum promereri ſe poſſe non ſperet. Nec fallūtur vnquam profectò ſpe ſua. Nam ſimulatque aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cæpit quiſpiam, haud dubiè reperiuntur ſubitò, (vt eſt ad nouitatem, & contentionem rerum cognitarum proniſsimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæteriſque longè ſuperiorem: reprehenſum verò illum alterum ob ignorantiam à meliore magiſtro redactum in ordinem, eſſe exiſtiment. Hæc cæca & inepta præcipitiaque hominum iudicia audaciſsimo cuique tradunt animum debacchandi in quoſcunq;: certò nimirum eam eſſe populi leuitatem & inconſtantiam, vt repentè atque turgidi quidpiam faſtuoſa oratione commendatum, aliorumque caſtigationem promittens, in medium prolatum eſt, id cum applauſu omnes obuijs, quod aiunt, vlnis libentiſsimè excipiant. Quò fit, vt commendaturi iam libellos emptoribus hoc tempore illorum vēditores, hoc potiſsimum nomine vendibiliores efficiant, cùm in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum ſententias eſſe. Simulac hoc dixit aliquis, impetratur ab omnibus facilè fides, & magno accurſu mox diuendūtur exēplaria. Hi mores, inquam, & hæc plebis inſcitia, hæcque profligatorum hominum impudentia & arrogantia, impedimento diſcentibus maximè ſunt, & reliquam vitam, quam addiſcendis & tractandis vitæ bonis artibus ſumma cum voluptate eramus tranſacturi, importuniſsimè perturbant omnem, & ex dulci longè acerbiſsimam reddunt. Atque ideò cùm nunc in tot malorum cogitationem, occaſione doloris tui deueniſſem, duplicata mihi ægritudo animi eſt, dum & tuam, non bene affecti cauſam, & publicam in primis vicem deploro. Scribis pertæſum iam te tot laborum, quos publicæ vtilitatis gratia ſuſceptos & exantlatos, cùm qui etiam & glorioſam ſenectam tibi parituros eſſe exiſtimaſſes, nunc videas probrorum & conuitiorum occaſiones tantum dediſſe. Idque nunc tandem ſenilibus annis contigiſſe quereris, in quibus cum præter cætera incommoda, quæ illa fert ętas, moleſtiarum abūdè tibi domi naſcantur tuæ, etiamſi aliunde nihil aduerſi ſeſe ingerat, in pace te, & otio ſine odijs & inuidia, atq; obtrectatione optimè factorum conſcientia munitum piè & religioſè decebat viuere. Equidē fateor ſi obſcuro genere vitæ olim probato Gręcorū præceptum illud λάθε βιώσας ſequi, & tibi viuere tantū, nō etiam prodeſſe Reipub. cōmentando ſtatuiſſes, nunquā hoc fuiſſe euenturū, vt homines ambitioſi hoc tēpore violando honore & oppugnāda dignitate ſenij tui gloriā ſibi & famam aucuparentur. Quî poſſent. n. inuidere, ſi opes tu omnes tuas domi diligenter obſeruatas, tibi tuiſq; vſurpares tantū? Verùm quando ampliſsimos theſauros ingenij tui, foras omnibus conſpiciendos protuliſti, tuarumq; diuitiarū amplitudinē liberaliter impartiendo, hoc eſt, cādidè docēdo omnib. nationibus patefeciſtis non eſt mirū tàm ampla bona, tàm ſplendida, tàm omniū oculis expoſita, imò omniū manibus cōtrectata indies, mouiſſe alicui ex tā multis ad inuidiā animū, quę cum is ipſe deſideraret maximè, nulla tamen ratione ſe conſequi poſſe confideret,

ret, tibi ea iam liberaliter diuino munere contigiſſe doleret ſummoperè. Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & conuitia reperienda ingenioſos vel quoslibet facit, & nunquam non, ſicut in ſcirpo nodum, ita in quantumuis benè dictis & factis reprehenſionis aliquam cauſam, quærit & inuenit: aut certè inueniſſe credit. Hæc cauſa eſt inuidiæ, qua te flagrare dicis: quæ quidem eiuſmodi eſt, vt nemo omnium hominum ſit, qui non eandem eadem de cauſa ſibi conciliatam omnibus votis exoptet, eamque ſi contingat in ſummorum bonorum numero ponat. Dices, at grauis illa mihi ſeni eſt. Ad hæc etſi dicere multa poſſem: viridem nempè adhuc tibi ſenectam eſſe, & viuendi robore præditam, & complura alia in eandem ſententiam: tamen aliud eſt, quo magis niti, tuosque te canos (quanquam ne illi quidem annoſo adeò prodierint multi) conſolari in primis velim, nimirum vt cogites in uirtute tua & rectè factorum conſcientia, tuorumque pulcherrimorum & vtiliſsimorum operum contuitu acquieſcere te toto animo debere. In his enim rebus ſolida inprimis & nunquam peritura laus potiſsimùm conſiſtit: nec eſt ſanè homini finem bonorum omnium ſeriò ſpectanti, præter has externorum commodorum magnoperè quippiam expetendum. Illæ enim ſolæ ſunt tuæ, non tantum in hoc breui ſpatio vitæ, quod hîc degimus, contra omnes fortunæ uiciſsitudines duraturæ conſtanter, ſed & apud DeumOptimum Maximum immortalia tibi in cœlo præmia comparaturæ. Eiuſmodi fundamentis cùm optima ſpe confidentiſsmè inniti poſsis, caue aliunde, vt tibi pendendum eſſe arbitreris: vt ab inconſtanti hominum iudicio, rumore vulgi, applauſu populari, laude vel vituperio cuiuſpiam: quæ indignis ſæpe numero blandiri quàm indulgentiſsimè quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cum pro tua prudentia perſpecta tibi abundè ſint, opus eſt auertere te iam poſthac oculos atque aures, animumque ſimul, à vultu & à ſermone ignobilis & ſtolidi vulgi, nec ex illorum iuditio colligere, quid ſentire, quid gaudere, quid dolere de te ipſe debeas. In te deſcendas ipſe oportet, tuaque bona noſſe, & recto, hoc eſt tuo, & non aliorum iudicio ea æſtimare conſueſce. Deprehendes nimirum in te, quæ ſi in alio quopiam cernere poſſes, beatum illum profectò & ſummè fœlicem eſſes prædicaturus. Neque immeritò ſanè. Nam ſi rem rectè cogitare, & contemplari animo attentiùs velis, quanta te læticia perfundi neceſſe eſt, quoties meminiſti tot laborũ moleſtiarum & itinerum, curſitationum, uigiliarum, quæ omnia publicæ vtilitatis gratia ſuſcepta, & infracto animi robore tàm multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imò verò toti hominum ſocietati, quâ terrarum orbis patet, tàm bene, tàm vtiliter, & fœliciter ceſſerunt. Iam quid tibi ſpectatu iucundius eſt, quàm cum cernis in generoſiſsimis quibusque noſtri ſœculi mentibus iam emicare paſsim radios doctrinæ, de luculentiſsimo ingenij tui numine accenſos, diſcuſſa nimirum ſuperiorum annorum caligine: qua contecta & obuoluta delituerunt omnia: & per doctiſsimos Cõmentarios tuos, in lucem ſunt prolata? Sanè quoties maiorum noſtrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cùm in cæteris artibus capeſſendis, tùm verò etiam in Medicina addiſcenda miſerrimam conditionem fuiſſe iudico. Vt enim tunc fœliciſsima prodijſſe ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis apposita: Vbi cæteris rebus omnibus abundè inſtructi iam ad medendum acceſſerant, inſtrumentorum notitia, quæ ex antiquis authoribus petenda ad hanc rem neceſſariò requirebantur, deſtituebat medicaturos. Qua quidem ex re inſignis calamitas & innumera damna in vniuerſum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominũ placatiore vultu reſpiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingenijs, hac in parte ſuccurrere no-

ſtris

stris necessitatibus statuit. Extiterunt igitur hoc æuo linguarum externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatissimi viri non pauci, quorum nomina doctis omnibus nota sunt. Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonhartus Fuchsius, Antonius Musa, Iacobus Syluius, Aloysius Mundella & aliquot præterea alij, qui omni diligentia, studio, vigilijs & laboribus hoc vnum enixi sunt maximoperè omnes vt auxilia Medica à veteribus descripta in cognitionem, & vsum tandem reuocarent. At deerat adhuc, qui extremam his conatibus manum imponeret, & quasi iudex quidam diuersissimarum opinionum, quibus illi inter sese dissiderent, cuius tandem iudicio, altercantibus inter se tot excellentissimis viris, staret hæc ætas nostra, vt certa indubiæ veritatis possessione frueretur. Hîc tu Matthiole diuina procul dubiò prouidentia ad eam rem destinatus, id vnum omnibus optantibus nobis, doctissimo calamo tuo erudire ætatem nostram cœpisti. Idque, vt faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res suscepturum pertinerent, in te cumulatissimè diuinitùs collatæ sunt. Summa doctrina, summũ ingenium, excellens iudicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in vrgendis semel susceptis laboribus constantia, ardentissimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Molituro rem tantam nihil defuit. Atque ideò quàm primum admirandum illud opus tuum typis excusum in hominum manus peruenit, tanquam Gorgonei capitis aspectu præ admiratione quasi obstupuerunt omnes, quibus eadem de materia scribere animus erat, depositisque de manu calamis, & scribendi proposito mutato in te vnum ora animosque conuerterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suscepisti autem hoc negotium ea ratione tractandum, vt meliore quisquam hominum id tractare neutiquam posset. In authorem enim antiquissimũ commentarios scribere instituisti, qui quidem solus propemodum ex vetusto illo sæculo relictus erat, diligens scriptor rerum eiusmodi. Dioscoridem dico: quem Galenus inter omnes eos, quorum scripta ad illius ætatem peruenerant, approbat & laudat maximè. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in vsum conferre potest commodè, cui Dioscorides non ad vnguem ediscatur. Quî enim posset? cum præter illum, quas res quibus verbis indicarint, nemo tradiderit alius. Itaque iam eò deuentum erat, vt quidam etiam magnæ existimationis Medici non iam clanculum apud suos, sed palàm in cœtibus publicis negarent manifestò, posse quenquã ex Galeni libris Medicinam facere. Quid causæ est? Quia nimirum Dioscoridis lectione neglecta, quibus instrumentis Galenus vti existimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxijs & laborantibus, peroportunè tu sanè nobis affuisti. Introducti enim tua opera in Dioscoridis lectionem, quo pacto Galeni consilijs vtiliter medicando vti possemus, didicimus. Itaque debere se tibi hac de re quotquot sunt elegantioris Medicinæ studiosi omnes fatentur vnanimiter. Ita autem nobis Dioscoridem declarasti, vt vnà cum illo & Galenum & cæteros Græcos ac Arabas omnes, vbi opus erat, diligentissimè contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam à nobis quicquam desideraretur. Qua ratione simul factum est vt & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati sint, quorum intelligentia inprimis erat necessaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex professo, sed tanquam obiter, & velut aliud agens, fecisti. Primus enim laborum tuorum scopus erat, vt Dioscorides lectio-

nem bonis ingenijs planam redderes, tùm verò etiam cùm multæ essent materiæ Medicæ partim nostra ætate, partim paulò post illa fœlicia Græcorum tempora, inuentæ, earum etiam rationem habendam esse ducens, singulas per occasionem opportunam notis omnibus diligentissimè descripsisti, vires enumerasti, vtendi modum fidelissimè docuisti. At verò vt nulla non in re cæterorum, quotquot ante te scripserunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tàm elegantes & summa industria ad viuum expressæ additæ sunt, vt vel ex illis incognitas plantas cognoscere, vel cō spectas quidem antea, sed è memoria lapsas in mentem rursus reuocare, non admodum sit difficile. Qua quidem in re quanta tibi cura adhibenda fuit, vt optimos quosque pictores, & quod longè difficilius fuit, sculptores quoque vndique optimos, vt nunc continuò facis, conquireres? Hìc tu sumptibus nullis pepercisti, de longinquis regionibus homines idoneos accersens, quosdam etiam ipse ad rectè pingendas & sculpendas herbarum imagines facta rerum propriarū iactura exercens. Iam verò tot numero tamque varias res vt inuestigares, quantas molestias perferre te oportuit, tot peragrare magno cum sumptu regiones, excelsissimos ac præruptos scandere montes, sub ardentissimis solibus squalidum vagari per prata, per agros, per syluas, per marium, ac fluminum littora. Vitam sæpe maris tempestatibus discendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi subeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diuersis & longinquissimis regionibus commorantes, exquisita plantarum exempla magna sanè cura asseruata tibi suppeditarunt? Quid igitur mirum si è recentioribus, quidam, qui ante te plantarum imagines in suis Herbarijs crassiori satis, ac rudi omnino facie pinxerunt, vt Lonicerus, nunc primùm quamplurimas recudi curauerint ex Iconibus tuis in sua volumina transferentes? Quid item si nonnulli qui post te de plantarum historia, ac viribus scripserunt, nullis alijs stirpium imaginibus sua exornauerint scripta (vt Lacuna in suis Hispanicis commentarijs, quas etiam Lusitanus ille alter ex tuis ferè prorsus deprōpsit) quàm ijs quæ è tuis viridarijs apertissimè radicitùs extirparunt? Id fortassè magis mirum quàmplurimis videbitur, quòd hisce apertissimis furtis tuorumque laborum depopulationibus visis, non solùm illis, non irascaris, sed potius plurimum tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratias, quòd tuos tanti fecerint labores, vt illos tanquam patentes thesauros deprędari haudquaquā sint veriti: ea ratione fretus, quòd dum ij se ditari illustrarique satagunt, tuus, non illorum, splendor in illis emicare videatur. Sed hæc si aggrediar dicere obliuiscar epistolam scribere. Me illud saltem dicere necesse est, Fortis hoc omnino animi fuisse & ardentis cùm veritatis amore, tùm studio prouehendi publici boni, tantas nimirum offensiones magnorum hominum incurrere te sustinuisse, quos de errore conuictos nominatim reprehendere palàm ausus es. Odiosa quidem hæc res & tibi sanè parùm vtilis. Dicere tamen verissimè hoc omnes possumus, nisi id fecisses, nequaquam tuos libros tàm multis vsui futuros fuisse. Quanquam enim à te omnia rectissimè inuenta, & firmissimis rationibus, ac veterum scriptorum autoritate confirmata sint, vt nemo iam de veritate dubitet, qui tua attentè legerit, vides tamē, quę vulgò sit discentium in perpendendis rationibus ignauia, ac negligentia. Nā quod quisque alicuius nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore consyderatione tanquam certum arripiunt. Atqui si reprehendi quempiam animaduertunt ab alio, ibi primùm quasi coacti excitant mentem, & rationes, & argumenta, quæ ex vtraq; parte adducuntur, tunc demū diligentiùs expendunt. Id cū pro tuo exquisitissimo iudicio optimè ītelligeres, nō dubitasti veritatis gratia te ipsum pręcipitare, in odia

& inimicitias

& inimicitias multorum, quos amicos te habere, nisi communis boni maiorem rationem ducendam esse censuisses, priuatarum tuarum rationum magis intererat. Hæc commemoraui eò prolixiùs, vt ostenderem recordationem tanti operis, tamque laboriosè confecti in deliberationibus tuis opponere te debere calumnijs perditorum hominũ magis, quàm æstimare fœlicem te ex bono domestico tuo, quàm ex alieno malo infœlicem. Calumnia enim non tibi malo est, sed illi, qui tàm malè affecto & corrupto ac perdito est animo, vt conuitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium sapientum & magnorum hominum inde vsque à mundi primordijs semper aliqui reperti sunt oppugnatores, ijque nõ pauci numero, per quos illorum virtus, prudentia, studium, patientia, ingenium denique ipsum exercetur. In horum numero recenseri te si cupias, conditiones etiam illas non recuses oportet, quas commune fatum semper adiunctas esse voluit, veræ viruti & sapientiæ, quæ quidem certè morsibus & inuidiæ maleuolorum semper fuit obnoxia. Quinimò planè optabilius est vituperari à talibus, quorum calumnijs præter omnem rationem affici te animaduerto, quàm summis ab eisdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudauerint, quàm qui per omnia eis simillimus sit. At enim mors tibi potiùs ipsa & fortunarum omnium discrimen adeundum sit, quàm illis, moribus, instituto, ingenio, assimilari vt optes. Fuerunt profectò, & sunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cum tanti essent, vt amplitudinem, & præstantiam tuam concipere omnino facilè possent, & senserunt, & loquuti sunt semper de te honorificè & amantissimè. At vnum tantum inter multos commemorem, qui tamen vnus plurimorum loco ab omnibus nobis haberi meritò debet. Illustrissimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir Bernhardus Clesius olim Cardinalis Tridentinus, Serenissimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te semper honore habuit, vt à latere suo nunquam, nisi inuitus, dimiserit. Non enim ille tibi vitam tantum & valetudinem credidit (quod per se maximum est) sed & in maximis arcanisque negotijs, sine tuo cõsilio decernere nihil voluit vnquam. Tanti enim fecit, non solùm eruditionem, sed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti iudicij, vt quẽ cum eo comparemus, hoc sæculo non facilè alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiæ valle vixisti, vbi tuam industriam, fidem, benignitatem morumque tuorum innocentiam ita approbasti, illustri præsertim Clesiacæ familiæ, alijs cæteris, & toti in vniuersum populo, vt abiturum inde magna multitudine, cùm viri, tùm etiam matronæ vnà cum liberis flentes longè satis per agrũ illum te prosequuti sint, benefactorem & patrem solenni voce appellantes. De Goritiensibus verò, apud quos annis duodecim Medicinam fecisti, quo illi in te animo fuerint, peruagata iam in omnes terras propemodum fama est. Vt enim non recenseam omnia quot illi & quales suæ erga te obseruantiæ notas ediderunt. Nam præter id, quòd dum illic viueres honestissimum stipendium tibi spontè contulerant, ac instituerant, palàm etiam tunc omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus vnà cum facultatibus omnibus vna nocte interiret: nimirum postridiè ad te certatim confluentes viri, ac matronæ singuli aliquid suppellectilis obiecerunt, alij etiam pecunias non modicas ad subleuandam illam ingentem iacturam contribuerunt, fuitque tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, vt eodem die post tantam factam iacturam rerum omniũ, ditior mox quàm prius fueras, effectus sis. Sed maior fuit æstimatio virtutis tuæ apud illos, quãvt sufficere tibi hęc prẽmia putarẽt. Ideò Magistratus Nobiliũ decretũ publicũ fecit, vt tibi illico annui spatij stipẽdiũ ab ærarij præfecto persolueretur.

Quippe

Quippe innumeris meritis tuis deuincti, & misericordia tàm subitæ calamitatis affecti, non tantum subleuari te, sed & territum consolari, suæ pietatis humanitatisq; esse partes censuerunt. Deinde, vbi fama nominis tui ad Cæsarem Ferdinandum perlata, is te Serenissimi filij Medicum esse voluisset, vt testarentur, ad vltimum cõstantissimam suam erga te beneuolentiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id simul etiam apud te palàm professi, neminem se Medicũ sibi ascituros, nisi quem tu eis nominasses. Postremò datæ sunt literæ ad Serenissimum Archiducem, quibus impensè petierunt ab illo, vt si quando vel ob senium, vel ob quemcunque casum alium aulicos labores amplius sustinere non posses, non liceret tibi demigrare aliò, quàm Goritiam: scilicet ut cum te viuo & ualente frui non possent, ossibus saltem & cineribus tuis sua in ciuitate conditis extrema pietatis officia præstarent. Tanta in colendo & amando te constantia in homines quantumuis pios humanissimosque cadere non posset, nisi ea à uirtutis admiratione ortum duceret. Vides, doctissime Matthiole, abundè te à nõ paucis honoratum esse, idque ab honoratis viris, vt tibi iam isti canicularum latratus obesse magnopere nõ possint. Verùm vt non ita magnifaciamus hæc, an non summa hæc tua gloria est, quòd Inuictissimus totius Christiani orbis Imperator, te tuosque præclarissimos in Dioscoridem Commentarios tanti faciat, vt non tantum amplissima accessione stipendium auxerit, sed & peculiariter magnam summam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donauerit. Exemplum sequuti liberalissimi Imperatoris ipsius filij, & omnes totius Boemię proceres magnam sanè vim pecuniæ ad eandem rem tibi contulerunt, visis præclarissimis plantarum, & animalium figuris ad viuum delineatis, quibus sanè pares hactenus non extant, nec fortassè in posterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Iam verò, si in partem gloriæ tuæ publicam famam, quãtu tamen nec captasti vnquam, nec magnifecisti (quę tua modestia est) admittere velis, quid illa celebrius est? In Italia, in Gallia, in Hispania, in Germania nemo iam est rei literariæ studiosus, qui tuum nomen non semper in ore animoque, Commentarios in manibus habeat, imò iam eo ventum est, dede eus vt summum sit, in bibliotheca sua non posse ostentare Matthiolum. Magna verò laus in eius lectione plurimùm profecisse: contendentibus nimirum iam certatim omnibus, occasione tuorum scriptorum ingenium in re herbaria cognoscenda periclitari. Vnde non mirum mihi est, quod retulit recens diligentissimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgrisius à prima illa editione supra triginta duo milia exemplarium esse diuendita, accurrentibus nihilominus ad emendum vsque tàm multis, ac si nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam vllius vnquam libri fuisse, nemo est, qui asseuerare audeat. Quinetiam videas iam instrui vbique hortos insignium plantarum refertissimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis sumptibus aliunde ad se apportatas domi quisque suæ summo studio & assiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortassè omnibus videri queat, iactari iam hoc vulgò à mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquissimas & diuersas mundi regiones adeunt, vbique locorum haberi & legi Matthioli Dioscoridem. Sunt qui in Syria se eum vidisse dicant, alij in Persia, in Aegypto, alij cùm Alexandriæ, tùm etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari eius inspectione dicunt. Ipse quidem audiui, qui diceret Thessalonicæ se illum Hebraicè scriptum reperijsse à docto quodam Hebræo translatum. Cæterùm quid dicam de pietate summa, ac liberalitate ingenui animi tui? nescio profectò quid magis: cum in minori satis fortuna, ac rerum omnium tenuitate studiosos nonnullos adolescentes, qui præ rei do-

mesticæ

meſticæ anguſtia, ſua proſequi ſtudia non poterant, in publicis Italiæ Academijs proprijs aluiſti pecunijs magnis à te laboribus cōquiſitis, libros illis innumeros coemiſti, Doctoratus inſignia perſoluiſti, atque his poſtremò peractis, eos omnes honeſtiſsimis in locis collocaſti. Ipſe quàmplurimos audiui materiæ Medicæ ſtudioſos, Patauium Goritia reuerſos, ubi tecum fuerant plantarum cognoſcendarū cauſa, vel te fortaſsè tantum videndi, allecti præclari nominis tui fama, qui non ſolum tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in oſtendendis cenſendisque plantis facilitatem ſunt admirati, ſed magnis quoque vbique præconijs tuam decantabant liberalitatem, humanitatemque ſummam, cùm præter id quod in conquirendis demonſtrandisque plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nuſquam laborum pertæſus inſpici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos à te eſſe aiebant, perinde ac fratres amantiſsimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum dotumq; adeptus, ſpernere cæteros citra vllam iacturam tuam, tutò & facilè potes. At dices: optabile erat omnium conſenſu rectè facta approbari, & paribus ſtudijs certatim laudari illos, qui de omnibus in vniuerſum benemeriti eſſent. Equidem ſic exiſtimo eum te eſſe virum, in quo cohoneſtando omnes ſimul elaborare meritò conueniebat. Verùm tanto honore dignus cum ſis, ſi non agnoſcens te tantum, aſinus quiſpiam calcibus feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo deceſsiſſe arbitraberis? Liceat enim mihi cū hoc animante conferre æmulos tuos; ſiquidem cum nullo conferri poſſunt magis appoſitè, quippe qui nō reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, vt de ſummorum virorum monumentis ſententias ferant, ſed à ſtolidis quibuſdam ac impudentibus, extremeque ignaris hominibus. Qui cùm vix communi ſenſu præditi ſint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius ſapientiæ arcem tenerent, non modo cenſent omnes, damnant, pronuntiant, nihil neſciunt, vt eſt inſcitia nihil impudentius vel arrogantius, verumetiam, quod longè deteſtabilius eſt, vbi, quod iuſtis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conuitijs & maledictis omnique criminum genere optimorum & doctiſsimorum virorum labores inſectantur. Verùm hos obſcurabit & opprimet tandem fama ſplendorque nominis tui. Et ſanè iam vidimus quibuſdam per ſummam ignominiam & dedecus ſilentium impoſitum per Magiſtratus publicos eſſe. Vix enim annus elapſus eſt, cùm ſcripto in te acerbiſsimo libello quodam, vbi eum editum eſſe comperit Senatus Venetus, non tantum grauibus ſub cenſuris vetuit ne diſtraherentur exemplaria, ſed vt igni impoſita cremarentur, mandauit ſeueriſsimè. Itaque iam & ſummi Monarchæ & ampliſsima illa Reſpublica pro tuo honore depugnant. Quò futurum facilè non dubito, vt breui repreſsi, manus dent aduerſarij iſti tui, aut ſi quid omnino magni conentur efficiantque, tempus ipſum profectò tandem poſteritasque doctorum hominum ſcriptis ſemper æquiſsima, meritam tibi gratiam, dignasque laudes referet. Cùm enim hec ætas, tuque ipſe, atque inuidi tui fatali mortalitatis lege tranſierint, nouumque ſucceſſerit ſœculum, tunc ſine nominis ſtatusque dignitate, aut reſpectu, ſola exiſtimabuntur ingenia, nec conſiderabit lector cuius, ſed quale ſit, quod legitur. Tunc nec amicorū authoritas claritasq; deterrebit, nec inimicorum calumniæ auertent, nec munera opesuè corrumpent, nec officia, aut odia, amoruè ſeducent ac perturbabunt iudicaturos de ſcriptis homines: Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à rectè iudicando abducunt, obſtaculis, per ſe vt ſunt conſiderabuntur. Tunc ſi quis poſt fata ſupereſt ſenſus, vt eſt ſanè, candida veraque de tuis ſcriptis iudicia experieris, recipiesque tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verùm ne ſine aliquo fructu, vnde cōmodi vel beneficij aliquid ad Rempub-

licam per te redire posſit, hæc noſtra ad te perueniat epiſtola, plantam quandam ſiccam ex Hiſpanijs ad me tranſmiſſam, vnà cum eius imagine ad te mitto, quòd nihil ſanè magis mihi nũc ſit in votis, quàm vt herbam hanc viuam virentemq; cõſpicere poſsim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te eſse neminem: quò fit vt aliquam huiuſce herbæ notitiam abs te conſequuturum me ſperẽ, ſi tamen alibi quàm in Hiſpania naſcatur. Quapropter te plurimum rogatum velim, quòd ſi quam illius cognitionem habes, id mihi (vt ſoles cum ceteris) amanter ſignificare velis. Namque digna eſt vt, ob admirabiles eius facultates vbique habeatur in hortis.

Planta ex Hiſpania allata.

Imaginem hanc vnà cum herba & radicibus ex Hiſpania miſit ad me Clariſsi. Cæſareus Medicus, Petrus Cannizerus cum hac inſcriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu, fœliciſsimè laſciuire viſa eſt. Illius ſiquidem radix dodrantalis, ſimplex & vnica nonnullis circunquaque prodeuntibus fibris innititur, craſsitudine ſatiuæ Paſtinacæ, ipſa carnoſa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur ſimplici, ſubnigro, aſpero, tenui: hic ſimulac maruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiſcit. Candida eadem intus eſt, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore ſucco, guſtu ſubdulci qualis ferè in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffunduntur, carnoſa, longa, acuminata, colore viridi langueſcente, ſingulaque ex interuallo diſpoſita. Caules gerit plures teretes, graciles ac duriuſculos, in quorum ſummitatibus herbacei prodeunt calices longiuſculi, toroſi atque teretes, cuſpide toto ambitu denticulata: è qua Maio menſe lutei prodeunt flores adeò numeroſis folijs densè ſtipati, vt numero, ac longitudine latitudinis anguſtiam abundè penſent, vbi verò prorſus explicata fuerit, orbem radiatim circinantes adeò pulchri viſuntur, vt aureo colore, & figura ſolem exprimere videantur. Ineunte autem ſolſtitio planta hæc defloreſcit, mirabili facta tranſmutatione. Nanque calices ipſi globoſo horrent ariſtarum agmine, quæ acie diſpoſita glumis continuò excubant, vt ſemina ipſa denſiori congerie intra ariſtarum vallum munita ſtatuto à natura tempore demum proſiliãt. Prouenit in montibus vliginoſo ſolo mortalibus opem latura. Namque præſentaneo remedio aduerſus viperarum cæterorumque venenatorum morſus ictusue, ac peſtiferos morbos quoſcunque, tàm è folijs, quàm è radice ſuccus deſumitur, præbeturque potandus. Comitialibus item ingruente inſultu mirè affectis ſubuenit. Cardiacis item datur & vertiginoſis. Enimuero commanducata per ſe radix triſtitiam diſcutit, hilaritatemque conciliat. Quinetiam lacteus radicis ſuccus oculorum aciem acuit. In ſumma tota

Plantæ hiſtoria.

Vires.

ma tota planta magni est ad omnia vsus. Hæc sunt quę plantæ ipsius iconi subscripta erant. Sed Hispanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizerus, addebat hãc in Catalonia à quodam seruo Aphro à Ceruero Letidano viro nobili, pretio emptã primùm fuisse ostensam. Nam quùm quidam (vt ille asserebat) in agro messores à viperis demorderentũr hic, qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiusdem succo, incolumes seruabat omnes, quotquot demorsi fuerant. Sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quò postea factum est, vt vafriores quidam obseruãtes à longinquo tractum, à quo Apher ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamque consequuti sint, inuentis resciſſæ nuper herbæ reliquijs, & repertis quibusdam huius herbę plantis, à quibus humo tenus folia resciſſa erãnt, certiores facti sunt, se plantam adinueniſſe, quam quærebant. Ea deinde effoſſa, facto que succi in aliquibus periculo diuulgata res est. Quoniam autem vipera cuius venenum superat hæc herba Hispanicè Scurzo appellatur, posthac eadem *SCVRZONERA* nominata est: quod idem significat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellauêre. Mihi verò nihil carius esse poterit, quàm si tua opera in eius cognitionem deueniam. Habeo prætereà quod etiam in Helenio abs te quærã. Siquidem dubium non parum me reddidit superioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Pisonem, quòd ibi legerim Decas & Dalmatas tela Helenij succo inficere. Idque hoc pacto vulneratorum sanguini congrediens occidere posse. Verum, quo pacto id fieri poſsit haud quaquam intelligo, quòd non solum à nemine scriptũ sit, Helenium vim aliquam habere lethiferam, sed quòd scribat Dioscorides serpentium morsibus auxiliari: te consulendum putaui, quòd tuo sperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitatę me extricaturũ. Reliquum erat, vt te hortarer ad vrgendos susceptos labores tuos. Sed excreuit iam nimiũ epistola, quam, ne alias occupatiſsimo tibi negotiũ faceſsat amplius, melius est me hoc loco abrumpere. Vale.

Qua pacto primum in Hispania inuenta.

SCVRZONERA.

Quæstio de Helenio.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Ioanni Odorico Melchiorio, Sereniſsimæ Reginæ Boemiæ, Medico. S P D.

Respondetur ad præcedentē Epistolam, & declaratur quid Beleniũ significet apud Aristotelem.

Tametsi solatij plurimum mihi attulerũt humaniſsimæ literæ tuæ, quòd modis omnibus contra inuidorum obtrectatorumque morsus, ijs confirmare & quasi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeò lenire potuerunt, quò minus vicem meam adhuc dolere perseuerem. Nõ quòd videã à peſsimo nebulone citra causam omnem non solum nostros dilacerari labores, sed etiam dignitatem conuicijs, probris & maledictis petulantiſsimè impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quòd tuis dulciſsimis verbis, tua dicendi scribendique facundia, ac fideli de rebus à me gestis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulseris. Sed quemadmodum tu, quem filij loco dilectiſsimi semper habui, amoris in te nostri omnibus tuis offitijs haud immemorem te exhibes: ita nunquam obliuiscar ego, vnum te semper extitiſſe, qui me ex animo dilexeris, obseruaueris que quàmmaximè. Pro qua tua ipsius in me propensione ac pietate, ego tibi uiciſsim modis omnibus perpetuò respondebo. Dicant, scribant, agant, latrent contra me hi perditiſsimi Sycophantæ, lacerent labores nostros, addant maledicta, criminationes, contumeliasque, non tamen ob id à studijs iuuandæ Reipub-

licæ, propagandæque veritatis me auertent, nec vnquam suis venenatis morsibus scripta mea adeò dilacerabunt, labefactabuntq;, quin contra innatam eorum malignitatem continuò in mediũ doctorum virorum emergant,& elucescãt. O te si haberem, quo cum studia mea communicarem, vt antea solebam, nihil mihi putarem euenire posse beatius. Hæc enim in studijs voluptas socium requirit, sine quo quanquàm illa quidem manca non est, esset tamen ea proculdubiò hilarior, verior,, dulciorque, vbi adesses tu, quo cum quotidie conferre possem. Sed fortassè coniunget nos Deus Opt. Max. anteaquam à corpore animam disiũgat. Ille autem, cùm animi mei vota in conspectu habeat, tui vice, paucis antè diebus socium mihi addidit Ioannem VVillebrochium Borussum Medicum, hominẽ vt literarũ ita virtutis inprimis studiosum. Is in aulam Serenis. Principis nostri nunc primùm ascitus est, vt mihi animaliũ historiam meditanti, alijsq; interim negotijs occupatissimo, sua opera sit auxilio. Nec dubito quin coniunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando studiosis propósituri simus. Est enim Serenis. Princeps noster adeò huiusce instaurandæ historiæ studiosus, vt multis iam in locis doctos, ac industrios homines alat, qui non libros tantum antiquorum ea de re consulant, sed in ipsis animalibus oculati testes, quid sit, quid non sit verum, considerent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, insectorũq; omnium imagines ex ipsis viuis animalibus calamo perquàm diligentissimo delineant, ac proprijs pingunt coloribus. Itaq; tanto principe autore habebunt iam Philosophi in posterum pulcherrimam illam suæ professionis, qua hactenus caruerunt, partẽ integram, bona fide, non ex libris collectam, sed ab ipsa rerum natura descriptam. Quanta enim ingenij excellentia Principem hunc diuina prouidentia ornauerit, vel ex eo manifestum est, quòd cum in Philosophorum libris abductus inde maturiùs ad maiorem Regni nimirum administrandi gloriam, magnopere versari non potuerit, ita tamen de naturis rerũ & sentit, & disserit, vt non tantũ intelligere Philosophorũ decreta videatur, sed eis etiam, adductis rationibus & obseruationibus proprijs contradicere audeat. Vnde fit sępe, vt non illũ à nobis, qui nomẽ titulũq; doctrinæ gerimus, sed nos ab ipso de rerũ huiusmodi veritate, exquirere sæpenumero necesse sit. Sed vt redeã vnde diuerteram, ego mea studia persequar, nec ab illis vnquam me separabo, quousq; anima separetur à corpore, ne posthac tẽporis amissi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cuius imaginem vnà cum historia, & viribus ad me misisti: quam etsi antea Norimberga mihi misit examinandam Ioannes Hessus Medicus, qui conquirendis comparandisq; sibi plantis, vniuersam ferè peragrauit Europã, non tamen fit, quin tua mihi tam grata fuerit, quàm quod gratissima : quùm vnà cum imagine integram siccæ herbæ plantã ad me transmiseris, in qua omnia viua sum contemplatus, quæ ea in imagine mortua ferè apparebant. Ex illa enim non solùm viuam veramq; omniũ partium delineationem sum magna cum voluptate contemplatus, sed radicis saporem, ac etiam odorem degustare licuit. At doleo profectò plurimum, quod tuæ petitioni, vt velim, satisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi visa non est, & si fortassè visa, nõ tamen cognita. Memini quidem talem ferè me conspexisse plantam in Goritiensi agro quodam in prato, parùm vltra Sontij fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum censerem, alia posteà reperta est. Verùm an hæc illa fuerit planta, affirmare sane non ausim, quòd foliorum imaginem in mentem reuocare nequeam, nec radicem viderim effossam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogoni æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeò vt Tragopogoni species

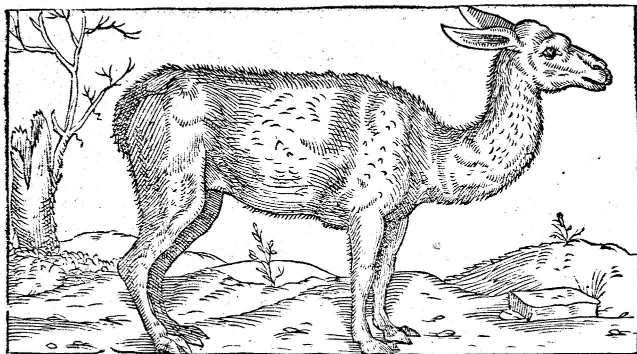
Animalium historiã instaurari.

FERDINANDI Archiducis Austriæ laus.

Matthioli de Scurzonera censura.

ties dici posset, ni folia Cichoriaceæ plantę speciem referret, caules longè aliter quã in Tragopogono se haberent, & ni radix crassior, succosior & lacte prægnãs haberetur. Porrò vetãt hæc ne Schurzonerã Tragopogoni congenerem faciam. Nõ desunt præterea, vt audio, in Hispania rei herbariæ fortasse nõ ignari, qui hanc plantã Chondryllã esse censent, tũ quòd folijs eã referat, tum etiam quòd Chondrylla ex vino pota viperarũ morsibus succurat. Atqui cũ flores Cichorij nõ sint, radix amara nõ sentiatur, sed dulcis, et eius natale solũ circa montiũ cacumina vliginosis locis habeatur, non possum horũ subscribere sententiæ. Quò fit, vt putem hanc proprij suiipsius generis esse plantam, cuius nulla apud antiquos extet historia, quemadmodum & aliarum multarum, quæ nostris temporibus repertæ sunt. De huiusce herbæ inuentione, eandem historiam quam tibi retulit Hispanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narrauit etiam mihi, dum hac æstate istic agerem, clarissimus Rybera Cæsareus Physicus, cuius testimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre censeo. Plura de hac planta non habeo, quę tibi nunc explicem. Sed vellem vt semen à Cannizero peteres. Hoc enim consilio id quod plurimum desiderare videris, facilè consequêris. Hoc si tibi comparare curaueris, & Medicos & rei herbarię studiosos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuò tibi deuincies. Sed ad Helenium venio, de cuius venenosa facultate te dubitasse non miror, quòd ipse de eodem longè antea dubitauerim. De qua re dum aliâs cum docto quodam amico, & rei herbariæ studiosissimo, conferrem: dicebat nõ ibi Helenium legi debere, sed Belenium, Aristotelis testimonio, qui libro primo de plantis sic habet, βελένιον δὲ τὸ *Βελένιον quid.* δηλητηριῶδες τὸ γινόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: id est. Belenium verò, quod perniciosum est in Persia natum, in Aegyptum transplantatum & Palestinam fit edendo. Atqui (quantum conijcere possum) Aristotelicam hanc lectionẽ doctis viris depranatissimè legi constabit, quùm ibi *Aristotelis locus restitutus.* Aristoteles de Perseæ arboris fructu, vel de ipsa Persea potius scribere videatur, quàm de alia quauis planta. Nam hoc idem de Persea scribunt Dioscorides & Galenus. Idque eo magis mihi persuadeo, quòd nusquam apud antiquos scriptores repererim, qui Belenij meminerint. Porrò si coniectari licet, an veram liber ille ad Pisonem de Helenij veneno nobis referat historiam, dicerem ego satis dubiam esse *Libri de Theriaca ad Pisonem dubia fides.* illius libri fidem, quòd non solum certò sciam librum hunc non esse Galeni, tum quòd de trifolio Asphaltite fabulosè satis scripserit, ac etiam in alijs quibusdã non parum claudicare obseruauerim. Nisi fortasse autor libri illius de alio Helenij genere intelligat, de quo libro primo scribit Dioscorides, præsertim cum dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioraque de his, quæ ad te scribam, non habeo, nam de incertis quicquam affirmare non ausim, nec etiam diuinare possum. Cæterùm cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compensare valerem, id commodè fieri posse succurrebat, si rarum etiam aliquod tibi mitterem: quò factũ est, vt hanc tàm rari incognitique animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminisse reperio, tibi mittendam decreuerim. Emit autem id Serenissimus Princeps meus paucis ante diebus à Theodorico quodam Neus Coloniensi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicum spectaculum. Aiebat Neus ille ex Perù Occidentalium Indiarum regione, à quodam mercatore Antuerpiam primùm esse allatum, & inde Mittelburgam Selandiæ ciuitatem. Refert hoc animal partim Camelum, partim verò Ceruum, adeò vt rectè quidem Græco idiomate Ἐλαφοκάμηλον appellari posse crediderim. Longitudo totius corporis à ceruice ad caudam sex pedum est: altitudo verò à dorso ad pedis plantam quatuor tantũ & colli longitudo à scapulis ad ceruicem, duûm. Capite, collo, ore, supe- *ΕΛΑΦΟΚΑΜΗΛΟΣ & eius historia.*

rioris præſertim labri ſciſſura, ac genitali Camelum ferè refert. At caput oblongius eſt: aures habet Ceruinas, oculos bubulos. Anterioribus dentibus in ſuperio

ri mandibula caret, ſed molares vtrinque habet vt biſulca ferè omnia, & vt illis etiã ruminat. Dorſo eſt ſenſim prominente, quod per iniuriam à pictore neglectum eſt. Scapulis propè collum depreſsis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda breui ſpithamæ ferè longitudine: quibus omnibus ceruum ferè refert, quemadmodũ etiam cruribus præſertim poſterioribus. Pedes illi biſulci ſunt, diducta anteriori parte diuiſura. Vngues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem craſſam abeunt. Nam pedis planta non vngue ſed cute, vt in multifidis & in ipſo Camelo, contegitur. Retromingit hoc animal, vt Camelus, & teſtes ſubſtrictos habet. Pectore eſt amplo, ſub quo vbi thorax ventri connectitur, extuberat globus, vt in Camelo, vomicæ ſimilis, è quo neſcio quid excrementi ſenſim manare videtur. Color colli, ceruicis, pectoris & anteriorum crurum eſt illi albus, Reliqui verò corporis ſubruber, vel ex nigro rufeſcens. Roſtro tamen eſt nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac manſuetum eſt animal, ſed frigoris impatiens, vt alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit: Sed miro admodum ingenio ab illata ſe vindicat iniuria. Nam vbi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat, non calcibus, aut morſibus ſe defendit, ſed vomitu, vel cibi, vel humoris in vexantem retroſum cum impetu eiaculato, ob protenſam colli longitudinem. Salaciſsimum hoc eſſe animal, id mihi coniecturam facit, quòd cum ſui generis fœmellis ſit deſtitutum, magna cum prurigine capris ſe commiſceat, non tamen erectis, vt aliâs capræ hirco aſcendente ſolent, ſed humi ventre accubantibus, ita cogente animali anterioribus cruribus. Itaque ſuperaſcendens coit, non autem, vt falsò de retromingentibus animalibus affirmat Ariſtoteles, auerſis clunibus. Id quod etiam falſum eſſe de Leone obſeruauimus, illi dum coiret aſtantes. Adeò Venere vernali autumnalique tempore ſtimulatur hoc animal, vt illud viderim ego humile quoddam præſepium auena refertum conſcendiſſe, genitaleque illi magno cum murmure tàm diu confricaſſe, quouſque ſemen redderet, pluribus vna hora replicatis vicibus. Non tamen concepêre capræ huiuſce animalis ſemine refertæ, quòd, vt puto, vi coactæ illi proſtiterint continuò balantes, tùm quòd cum hoc animali earum non conueniat ſpecies. Indicam ouem appellabat hoc animal, qui illud ad nos aduexit. Atqui à noſtris ouibus quantùm diſtet,

distet, tu ipse iudicare poteris. Sed de Ceruocamelo hactenus. Vbi verò alia rara afferentur, nihil præteribo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, vt tu etiam facias (vt cœpisti, plurimum opto. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Aliprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. D.

Declaratur quid sit Cozumbri in Catapotijs è Cynoglosso.

QVùm catapotia passim è Cynoglosso appellata, secundum antiquam Nicolai versionem nunc in tui Myropolij vsum parare decreueris, petis à me quid significet ibi *COZVMBRI*, & an pro eo liquidi Styracis fæcem, vt inquit autor Luminaris maioris, vel Styracẽ rubeam, vt inquit Cordus, vel vt quidam alij præcipiunt, Thymiama, quod vulgò Itali Pharmacopæi appellant Tigname, admiscere debeas. Nam cùm videas tot varias hominum sententias, nec ab ijs te explicare valeas, longè tutiùs facturum te putas, si de re hac me consulas, quàm si eorum sequaris confusiones. Ego verò etsi non adeò multũ in censendis examinandisque compositis medicamentis hactenus insudauerim perinde, ac in simplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re simpliciter sentiam. Quod est vt pro Cozumbri selectissimum imponas Styracem, non liquidum tamen nec eius fæcem, vt perperam scribit ille, sed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. *Pro Cozumbri, Styrax.* Etenim is cùm Dioscoridis, tùm etiam Galeni testimonio, tussi, distillationibus, raucedini, grauedini & interceptæ voci mirificè medeatur, quinetiam cùm præter hasce facultates soporiferum sit medicamentum in hisce Catapotijs vtiliter additur. Soporiferæ facultatis esse Styracem idem facilè testatur Galenus libro XII. capite I. de Methodo medendi libro VI. commẽtarij quinto, de morbis vulgaribus, de aurium doloribus agens: & libro secundo, capite primo, de Compositione medicamentorum secundum locos, de dolore capitis febricitantium differens. *Styrax Soporiferæ est facultatis.* Quippe omnibus ijs in locis Styracem soporiferum esse medicamentum apertissimè fatetur. Id quod ante ipsum posteritatis memoriæ tradidit Dioscorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palàm est in Catapotijs de Cynoglosso nihil conuenientiùs, ac magis legitimè pro Cozumbri addi posse, quàm selectissimum Styracem calamitem. Namque Catapotia hæc reumatismis, tussi, distillationibusque peridonea sunt, non solùm quòd medicamenta excipiant hisce affectibus conuenientia, sed quòd præter id soporifica eorum facultate, quibus omnibus refertus est Styrax, defluxiones cohibeant, quibus hæc symptomata plerunque excitari solent. *Catapotiorum è Cynoglosso facultas.* Sententiæ nostræ astipulatur Simon Ianuensis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrum Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepsici authoritas, quippe is libro XXXII. de Catapotijs omne genus agens, vbi ad soporifera deuenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tussim, purulentas excreationes, ad arteriacos & destillationes omnibus Styracem admiscet. Quò fit, vt eò magis meæ inhæream opinioni, quò euidentiores sunt rationes, quæ in hanc me trahunt sententiam. Placeret quidem hîc Valerij Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi iubet, si tamen pro rubeo flauum, vtpote præstantissimum intelligeret. Sed cùm ipse Germanus fuerit, & sciam ego Germanicas Seplasias nihil aliud quàm Thymiama, quod Dioscoridi Narcaph- *Styrax rubeus Germanis qualis.*

Narcaphthum vocari censeo, Styracē rubeum appellare: vereor sanè, ne ipse quoque pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de selectissimo Styrace intellexisse, errauit tamen, cùm sciret quid apud suos Myropolas rubeus designaret Styrax, quòd illis manifestam errandi ansam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excusem: præsertim cùm mihi certò persuadeam, Cordum in hoc Iacobum Manlium esse secutum. Namque Manlius simulac perperā exposuit Cozumbri, fæcem esse Styracis liquidi, mox subiunxit, Arabicum nomen secundum Compositorem nil aliud designare, quàm rubrum Styracem seu Thymiama, seu Thus Iudęorum. Quæ vt inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita ridenda & reijcienda videntur. Vale.

Cordi erratum.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Iacobo Antonio Cortuso Patritio Patauino S. P. D.

Examinantur quædam plantæ & restituitur Dioscoridis locus in Osyride.

Ratæ mihi literæ tuæ tantum ne? imò verò & peroptatæ & dulces, quòd ijs intelligam, quanta me prosequaris beneuolentia, quantaque ingenui animi tui liberalitate continuò perseueras cùm nouas tùm etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eò maiorem capio voluptatem, quò dulcior est fructus, quem ex his capere soleo. Magnus earum catalogus mihi palàm facit, quàm diligens in ijs comparandis fueris, quamque sedulus in iuuando labores nostros. Pro quibus collatis in me officijs, ac beneficijs, ego quidem multum me tibi debere scio. Sed cum ea non sim facultate, vt hanc tuam erga me benignitatem solus compensare queam, dabo modis omnibus operam, vt non solùm pręsentes rei plantariæ studiosi, sed etiam posteri tibi se plurimum debere fateantur. Quod ad censuram harum plantarum attinet, vtinam ea essem doctrina, eo ingenio, eaque in plantaria facultate experientia, vt rectè, ac aliquo cum iudicio de omnibus iudicare possem. Cupio enim non tantum tibi petenti morem gerere, sed mihi ratiocinanti etiam satisfacere. Verùm etsi sciam, id à me non ita exactè, vt velim, præstari posse, dicam tamen de his, quemadmodum de alijs prius dixeram, libenter quod sentio, ne si nunc id facere recusarem, viderer negligentior factus.

Sideritis Heraclea. Primum itaque ad eam venio, quam quibusdam *SIDERITEM* Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem sententiam, nihil est quod me moueat. Folia enim quæ Saluiæ maiora sunt non minora, quæque longè magis Betonicam referunt, quàm Marrubium vel Saluiam ipsam, Sideritem haudquaquam referre videntur. Crederem ego hanc plantam syluestris potius Hormini esse genus, quòd plures eius habeat notas.

Beta syluestris. *FOLIA* quorum subscriptio est *BETA SYLVESTRIS*, Spinachij potius folium referunt, quàm Betæ. Galenus agrestem Betam nullam reperiri scribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium syluestrem Betam appellauit.

Lampsana. *LAMPSANÆ* profectò speciem refert illa, qua Chirurgicos vti ais tàm fœlici successu ad vulnera glutinanda. Sed Lampsana non est (quantum mea fert opinio) de qua scripsêre Dioscorides & Plinius, cuius nos imaginem dedimus.

Toram non esse Aconitum Pardalianchē. *TORAM* non esse Aconitum Pardalianchē plures indicant notæ, de quibus cū fusius nobis dictū sit in ipsi⁹ Aconiti appendice in cōmētarijs nostris in Dioscoridē nō est vt hîc pluribus tecū agā. *ALIAM* verò plātā, quā quidā Aconitū faciūt, folio

aliquatenus

aliquatenus cucumeri simili auersa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam nõ malè censebat. Siquidem Cacalia folia fert alba, magnaq;, & tussi, & scabriciei arteriarum prodest, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipsa Tussilaginis facies indicat. Est enim adeò per omnia illi similis, vt nisi folia oblongiora essent, ac maiora paulò, nemo est, qui eam Tussilaginem ipsam esse non diceret. In Aconito Pardalianche folia requirũtur Cyclaminis, Cucumerisúe minora, ac subhirsuta, atqui hæc longè maiora spectantur, alba lanugine, vt Bechium, auersa parte obducta & tactu læuia. Adde quòd herba hæc venenosa non est, nec radicem scorpionis caudæ similem habet, quò fit, vt ego Lucæ Ghini sententiam sequutus, Cacaliam hanc esse censeam. *Cacalia.*

POTERIVM Dioscoridi largè fruticat. Cortice est obductum tenui, spinis horridum, lanugine spissa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximis, folijs paruis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & semine gustu acuto & odorato. Sed cum illius plantæ ramusculus, quam quibusdam Poterium appellari scribis, largè fruticare plantam non indicet, nec spissa, nec rara lanugine vestiatur, ramulis longis non sit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterij plantam, quæ omnibus suis notis legitimum refert, habeo ego Constantinopoli allatam, ab Augerio Serenis. Cæsaris Ferdinandi Oratore. Nil enim illi deesse videtur, quod in Poterio desiderari posit. *Poterium.* *Poterium legitimum*

HERBA cui inscriptum est split splec, splet, Corydalis, & tertium Fumariæ genus nusquã antea mihi visa est. Scio tamen Corydalis meminisse Galenum lib. xi. de simpl. medic. facul. de Corydo, id est Galerita aue scribens, quam herbam colicis conuenire ait, perinde ac ipsam Galeritam. Atqui cum eius notas non descripserit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, nescio quo pacto hanc Corydalim esse credam. Verùm cum non sine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari censeam, gratissimum mihi feceris, si tuas de hac herbula coniecturas mihi impartiri volueris. *Corydalis.*

PLANTAM quæ summis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum distincta, lentes racematim sine folliculis proferens, & quam aquis innatare scribis, magna cum admiratione sum contemplatus. Est enim vt rara, ita omnium spectatu dignissima. Hæc longè alia est à lente palustri Dioscoridis. Sed vbi in Italia nascatur, & quibus sit prædita facultatibus, quàm libenter abs te audirem. *Lens aquatica altera.*

LAPPAGO Plinio ita appellata folio est Anagallidis, cui folia inesse oblonga, nec vllibi in ambitu serrata, nemo est qui nesciat. Sed planta, quam Lappaginem, nõnullis cẽseri scribis, folia habet rotunda, circũquaq; dẽticulata, Pimpinellę nostratis modo. Idq; me maximè adducit ad credendũ, eam haudquaquã esse Lappaginẽ. *Lappago.*

SAGITTA, quam Magonis testimonio, Pastinam Græcis appellari, & inter vluas nasci scribit Plinius, copiosa hîc in Boemia prouenit circa Muldam fluuiũ, qui Pragam transit, media inter vluam & Typham. Appellant eam hîc Herculis sagittam. Videtur ex eo esse plantaginis genere, quam Fuchsius Barbam syluanam appellat, quanquàm folio dissimili. *Sagitta.*

GERANII imaginẽ radice rotunda, cuius primo loco meminit Dioscorides, iam diu misit ad me Vlysses Aldrouandus. Nunc verò tua liberalitate & herbã ipsam & radicem inspicio. Plãtam ille ex Dalmatia sibi allatam referebat. Sed an tua illinc ad te peruenerit, vel in aliqua Italię regione oriatur, nõ parum scire desidero. *Geranium.*

LONCHITIDIS asperæ plures esse species, ex tua quam ad me mittis, iam primum animaduerto. Nihil tamen à mea differt, nisi quòd tua nil magis foliũ diuisum habeat, quàm Scolopendrium, & minor satis est planta, in cæteris verò nihil *Lonchitis aspera altera.*

similius, nihilque æqualius, adeò vt putem meā marem, tuam fœminam esse, quòd mea omnibus suis partibus vegetior, grandior, firmior, distinctiorq; sit quàm tua. Nam fœmininū genus imperfectius est, quò fit vt in animantiū fœminis capitis suturæ, non ita, vt in viris, perspicuè cernantur. Tuam non nouisse Dioscoridem ex hoc animaduerto, quòd suā faciat folio Aspleno magis diuisā. Id quod in mea apertissimè videtur, in tua verò minimè. Hanc nō credo vsquam vidisse Marantā. Nam si eius aliquam habuisset notitiam, non ita fortasse suæ fuisset addictus opinioni.

Alaternus. *ALATERNVM* scribit Plinius folijs haberi inter Ilicē & oleam, quibus cū minimè correspondeant ramuli illius folia, quę ad me trāsmisisti, nihil dubito, quin tu id rectè animaduerteris, quùm videris folia illi esse in cacumine spinosa & oleæ perquàm longè minora. *Attinia.* Idem dicam de Attinia, cùm ramusculum ad me transmisum folia habeat Lauri, non Vlmi, & flores vmbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Vlmi generum excelsissima recensetur, ac sterilis. Quò fit, vt illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minimè comprobare queam.

Fucus marinus. *PLANTA* cuius titulus est Fucus marinus, albicantibus ac tomentosis folijs, aliâs Goritiæ fuit ad manus. Vtebatur ea quidam circumforaneus ad Eterocelas sed an fucus Marinus sit, nō ita facilè decernam, prȩsertim cum sciam hanc in mari sub aquis non nasci, & asseras tu oriri etiam eam in agro Foroiuliensi in sicco Tiliauenti fluuij alueo. Nasci autem Fucum marinum sub aquis, nō in sicco quispiam ex Galeno certior fieri potest: quippe qui libro VIII. de simplicium medicamentorum facultatibus de eo sic habet. Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus desiccat ordine secundo. Id quod etiam testatur Plinius libro XIII capite XXIII. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium esse, vel eius aliquod genus, quòd folia illi sint crassa, alba, & adeò spissa lanugine obducta, vt pro tomento ijs quis commodè vti possit.

Ononis flore luteo duplex. *ONONIS* flore luteo nascitur pluribus in locis circa Pragam, sine aculeis tamē. Sed iam primū ex hac tua animaduerto, eandem aculeatā reperiri. Est enim procul dubio Ononidis tertia species, sed quartam etiam hîc Ononidem reperi, flore vbique candido, quam alibi nusquam videre licuit.

Aster Atticus. *ASTER ATTICVS* flore in ambitu purpureis foliolis circumsepto, in medio verò luteo, nascitur hîc vbique copiosus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in sententia, ac interim videbo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Astere imaginem inuehuntur.

Spina alba. *PLACET* sanè Spinȩ albæ stirps, sed est adhuc aliquid, quod in ea desiderē. Contēplabor diligentius omnes eius notas, deinde meā solidiorē de ea afferā censuram.

Cytisus. Vidi *CYTISI* florentis ramum, quem à Maranta te accepisse scribis, sed nolim ob hoc prætermittas, quin alium quoque ab Aegidio Cumano, viro vt nobili, ita doctissimo meo nomine petas: Cupio enim siliquas, quibus ille refertus est, veras ac viuas inspicere.

Verbena. *VERBENAM* quam à Maranta te accepisse scribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, vnà cum alijs nonnullis, quæ annotaui in illius Methodum de cognoscendis simplicibus. Hanc scribit ille Tribuli terrestris modo humi repere, & plures habere ramos, cū tamen Verbenacā singulari tantum ramo, radiceq; sola cōstare, nec vllibi humi repere scribat Dioscorides.

Clymenum. Cui *CLYMENVM* inscriptū reperi, planta sanè est (vt inquis) folio Plātaginis minore, caule quadrato, cōpresso tamen, pinnulis herbaceis vtrinq; secundum longitudinē se diffundētibus, capreolis multis referto, quibus vicinis se implicat plātis,

Siliqua Genistæ, vel viciæ modo, in longum protensa, crassiore tamen longioreq; & sensim in cacumine prona subrubeis maculis transuersim sese diffundentibus: quas quidem notas, si diligenter quispiam intueatur, facilè cognoscet, hanc plantã non esse Clymenum. Ego syluestre Pisum potiùs appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioscorides in sese inflexos, vt in Poliporum piscium cirris, à quibus quàm longè distent huiusce plantæ siliquæ nulla sui parte inflexæ, sed quatuor digitorum longitudine protensæ, & longo pediculo adalligatæ, non dubitò sanè quin tu ipse videris: sed tanta tua modestia est, vt potiùs meæ velis acquiescere censuræ, quàm tuo ipsius iudicio. His accedit, quòd nusquam Dioscoridi scriptum sit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis se implicet stirpibus huiusce syluestris Pisi modo.

CHAMÆSYCEN, quam mihi censendam proponis, etsi humi repat, cum tamen folia lentis non habeat, sed minori Ocimo grandiora, oblongioraque, nec semen sub folijs proferat, sed in ipso foliorum exortu, non possum ijs astipulari, qui eam Chamæsycen esse censent. *Chamæsyce.*

CORCHORVS (vt Theophrastus inquit, libro & capite vii. de historia plantarum) ob amaritudinem in prouerbio est. Sed stirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata est omni prorsus amaritudine vacat. De foliorum facie dissidet Plinius à Theophrasto: quippe hic Corchori folia Ocimo similia facit: ille conuoluta esse dicit, similitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi similitudinem accedunt, quod Theophrasti Corchoron esse indicaret, si tamen amarore mresiperent folia. Qui verò eandem Circæam esse volunt, si folia diligentius inspicerent, quę nullam cum hortensi solano habent cognationem, si flores aureos, nõ nigros, & semen nõ Milio, sed Echio simile, nil sanè vereor quin aliter sentirẽt. *Corchorus.*

PLACVIT summopere Clematitis alterius, altera minor species, quam nunc primum tua summa benignitate agnosco. Atqui si semen consequi liceret, esset quidem mihi gratissimum, quòd in recenti herba vehementem acredinem illam degustare cupiam, & florum suauitatem percipere, quinetiam vt omnes eius partes, folia, inquam, flores, capreolos, sarmenta & radices inspicere possem. *Clematitis alterius, altera species.*

OSYRIDIS stirpem perquàm diligentissimè sum contemplatus, quæ quanquàm quibusdam notis Dioscoridis descriptioni respõdere videatur, nempè quòd tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, vt ille inquit, terna, quaterna, quina, senaúe, sunt tamen quædam, quæ me mouent, vt non ita facilè fatear hanc plantam legitimam esse Osyridem. Est enim inprimis Galeni, Pauli, & Aetij autoritas, quippe qui scribant ex Osyride commodè parari scopas. Quibus parandis, planta quam misisti, inidonea satis apparet, ob nimiam surculorum tenuitatem imbecillitatemque. Deinde tametsi rara in surculis sunt illa folia lini æmula, non læui tamen coniectura mihi constat, hæc verba Dioscoridi esse addita, γ΄, ἐςὶ δὲ καὶ δ΄ ἢ ε΄ ἢ ς΄, cum hæc non negat Oribasius, sed simpliciter scribat in Osyridis ramulis folia haberi ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea est etiam ad manus antiquissimus Dioscoridis codex manuscriptus, in quo hæc verba non reperiuntur, Μέλανα κατ' ἀρχὰς μεταβαλλόμενα δ' ὑπέρυθρα γίνονται. Id quod manifesto est argumento in hoc capite, in Dioscoridis codice, qui passim circumfertur, non deesse mẽdas. Quò fit, vt potius ad credendum meus inclinet animus Osyridem eàm esse plãtã, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quàm aliam quancumq;, quã hactenus viderim. Est.n. hæc saturatè viridis, ramulos ferẽs tenues, folia prorsus lini æmula, & ad scopas parãdas adeò idonea, vt plurimi sint, qui hac tãtũ causa eã serant et alãt. *Osyris.* *Dioscoridis locus emendatus.*

DVM hæc scriberem, allatus est ad me, vnà cum tuis literis, Suberis ramusculus

fciculus glandibus refertus, quem Roma ad te missum dicis, vt abs te petieram. Quò fit vt continuè tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facilè dixerim. De cæteris non est, vt nunc meam expectes censuram: nam cum partim mihi ignota sint, partim verò adeò mutila, vt difficilè iudicari queant, nō ægrè feras obsecro, si nunc plura de his ad te non scribo. Sed aliâs fortassè id præstabo, cùm quietior fuerit animus. Reliquum est, vt clarissimo Marco Antonio Caballino me plurimum commendes, & ne ægrè ferat meo nomine significes, si nunc ad eius humanissimas literas non respondeo. Agnosco certè me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Martino Guidottino Pharmacopæo Tridentino. S D.

Docetur ratio parandæ antidoti quam Mithridaticam nominant.

Egi literas tuas, quas vnà cum lapide Asio pulcherrimo ad me misisti, verùm non tàm hac de causa te nunc ad me scribere animaduerto, quàm quòd me consulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quùm non desint scopuli, quos tamen si posses, vitare velles. Sed vtinam tàm prudens, tamq; exercitatus sim nauclerus, vt meo consilio te adeò iuuare possim, vt nauiculam tuam in portum illæsam reducas. Faciam tamen, vt gratificer tibi, periculum, cùm tibi omnino persuadeas, te neminem me habere præstantiorem, cui te committere possis.

PETIS itaq; primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem sequi debeas. Nam cùm videas Andromachi Theriacam cæteris prætulisse Galenum, putas fortassè te rectè facturum si Mithridatis antidotum paraueris, quæ ab eodem Andromacho describitur. Quæ quidem sententia, & si haud infirmis nitatur rationibus, sunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto, Andromacho aliâs Philosopho ac medico clarissimo esse præferendum. Nam si ex medicamentorum præstantia, ac viribus, iudicium ferendum est, cum capiat Damocratis compositio Agaricum, Stæchadem, longum, & album piper, Balsami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Asarumq;, quibus omnibus altera destituitur, veniantq; hęc omnia preter Asarum etiam in Theriacam, quòd venenis mirificè resistant, non censeo haberi quenquam qui aliter sentiat, quàm quòd ea, quæ Damocrati describitur, alteri sit præferenda. De his autem, quæ ad succidanea spectant, meam intelliges opinionem ex hac epistola ad Balthasarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalsamo, Costo, Malabathro, Carpobalsamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroselini semine suppone̅dum sit, ibi diffusiùs scriptum reperies.

Mithridatis antidotus à Damocrate descripta cæteris præstantior.

DE ACORO nihil etiam dicam, quòd antea à me satis superque comprobatū sit in meis in Dioscoridem commentarijs, calamum aromaticum vulgaris vsus legitimum esse Acorum.

Asarum imponendum non Arum.

PRÆTEREA animaduertas oportet, haberi huiusce antidoti compositiones quæ Asari loco Ari legunt, sed mea quidem sententia longè vtilius Asarum, quàm Arum capit. Est enim Asarum odoratum medicamentum, Nardo ferè proximū, quin & Opobalsamo, & Carpesio facultatibus proximum. Quod facilè comprobatur

batur Galeni teſtimonio: Quippe qui libro ſecundo de comp. medica. ſecundum locos, vbi hieram cōponit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Aſaro Carpeſium ſupponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni æuo in Theriaca utebantur. Et libro nono eiuſdem uoluminis capite iij. in quodam medicamento ad hydropem Opobalſamum Aſari loco ſupponendum ſuadet, Quò fit vt Cordo tibi aſtipulandum non ſit, qui Arum Aſari loco imponit. *Cordi erratum.*

CYPHIS, de quo etiam meam expoſcis ſententiam, Aegiptiorum antiquorum thymiama diu tantum extitit, cuius ſuffitu Solem placare venerariq; ſolebant in ſacris. Quod magno nobis eſt argumento, antiquiſsimum medicamentum eſſe Cyphim. Cæterùm ſequuta ætas non ſolum Cyphi uſa eſt pro ſuffitu ad aeris infectiones arcendas, ſed etiam ad antidota, quæ ſumuntur in corpus, & per ſe quoque ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variæ, ac inter ſe pugnantes compoſitiones, quòd hęc plura, quàm illa admittat medicamenta, altera verò ab altera ponderum numeris euariet: quemadmodū videre eſt apud Dioſcoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, Aetium, Actuariū, Nicolaum Myrepſicum, & alios pleroſque, quibus omnibus ferè ſingularis habetur Cypheos cōpoſitio. Præclariſsimi tamen ætatis noſtræ medici Damocratis Cyphim cæteris anteponunt. Quorum placitis eò vtilius nobis aſtipulandum eſt, quò præſtantius medicamentum eiuſdem authoris eſſe cenſemus, qui ſuæ conficiendæ antidoti, eiuſdem Cypheos ſibi propriam compoſitionem parauit. Que ſic habet. *Cypheos variæ compoſitiones.*

Sumito.
- Vuæ paſſæ pinguiſsimæ detractis cortice & vinaceis contuſæ & ſubactæ.
- Terebinthinæ igne torrefactæ ſingu. vnci. iij.
- Myrrhæ.
- Floris Iunci odorati cuiusq; ſeſcuntiam.
- Cinnamomi drachmas iiij.
- Vnguium Bdellij.
- Spicæ nardi. *Cypheos [illegible] ratio.*
- Caſiæ ſelectiſsimæ.
- Cyperi.
- Baccarum Iuniperi magnarum ſing. drach. iij.
- Aſpalathi drach. ij. S.
- Calami odorati drachmas viiij.
- Mellis quantum ſat eſt.
- Vini odorati parum.

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino ſubiguntur ad mellis cōſiſtentiam, deinde vua paſſa per ſe ſubacta additur, ſimulq; tritis mellis quod ſat eſt infunditur, cæteraq; in puluerem trita inſparguntur. Et inde demum formantur paſtilli & in umbra ſiccatur. Porrò ne in his parandis vllus cōmittatur error, ſunt quædam, quęte diligenter inſpicere oportet. Quorum in primis occurit vua paſſa, quæ (vt puto) ea minima eſſe non debet, qua paſsim vtimur omnes. Quippe præter id, quod laborioſum eſſet, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil ferè vbi hæc fierent pulpæ reliquum eſſet, quò fit, vt de maiori vua paſſa mihi perſuadeam intellexiſſe Damocratem, quam nos Zibibum uocamus Damaſco Syriæ allata vel de Scybelitica huic ſimile, quam è Pamphylia aduehi ſolere ſcribit Galenus libro ſecundo de aliment. facultatib. Iis enim plurimum ineſt carnis, quæ ſi fortaſse non eſſent ad manus, præſtabunt, quæ ex Creta, Cypro, Corcyra, & alijs quibuſdam Aegei pelagi *Vua paſſa quæ [illegible] ponenda.*

 inſulis

insulis ad nos comportantur. Nam vuæ omnes, quæ insolatæ siccantur, passę in vniuersum Galeno appellantur, quæ eò præstantiores habentur, quò generosiores sunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cum hic pulpa plurima opus sit, maiores ac pinguiores sunt deligendæ.

CVM flore odorati iunci omnino destituamur, quod etiã sua ætate euenisse scribit Galenus, præstabit vti recentioribus ipsius folijs, quippe hæc gustantibus, non obscuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioscorides libro prmo. Namque vbi per notas probatissimum Bdellium expendit, illud alijs prætulit, quod præter cætera unguibus sit simile. Ideoque rectè hic Democrates Bdellij vngues immiscet. Cornarius tamen vbi in Aetio hanc Cypheos compositionem interpretatur vnguiũ Bdellij loco vngues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quòd Bdellium ignorauerit suas etiam habere vngues. Cæterùm cum (vt puto) legitimo ac genuino Bdellio destituamur, vt in commentarijs nostris in Dioscoridem fusiùs disseruimus, quid pro eo supponi possit, erit nunc decernendum. Codex Galeno ascriptus de supposititijs medicamentis in Bdellij penuria Sphagnum supponit, sed cũ nulla sit Sphapgni cum Bdellio cõmunis facultas, id sanè probare non ausim. Ego uerò potius Belzoinum nobis uocatum supponerem. Est enim gummi perquàm odoratum, quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidisse antiquos haud unquam dubitarem. Nec ab re factum mihi videretur si & Bdellij loco selectissimus adderetur Styrax. Quippe hic maximè suis facultatibus cum Bdellio conuenit. Quò factum esse censeo, vt illico post Styracis caput de eo tradiderit Dioscorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, cõcoquit, tussientibus prodest, vuluæ spiracula laxat, menses ciet, & discutientibus malagmatis vtiliter admiscetur. Quibus facultatibus præstare Bdellium maximè testatur Dioscorides. Reliqua quæ supponi debent, si qua tamen supponenda erunt, ea in epistola inuenies, quam ad Pepulum scribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis censuram.

Cornarij erratum.

Quid pro Bdellio substituendum.

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Persico addi debeat album piper an papauer album, quòd non parua sit de hoc inter Myropolas controuersia, id tibi respondebo, quod superioribus diebus responderam Balthasari Cleoselio Serenissimi Principis mei Pharmacopæo, idem à me petenti, quod est, vt Mesuem consulas. Nam vbi de sanguinis reiecti curatione agit, Philonij huiusce compositionem instituens, papauer album, non piper album imponit. Ita enim habet Mesuis codex, qui ad manus est. Id quod non sine ratione factum videtur, quòd vbi sanguis abrupto vase fluat, nullo pipere opus sit, Sed quæ sua frigida vi, sanguinem crassiorem reddant, & fluxiones sistant. Rectè itaq; faciunt (vt mea fert opinio) qui piper negligentes papaueris semẽ addunt. Nam cũ ad coercendã opij malitiã & croci, & castorei satis excipiat ãtidotus, nõ video cur opus sit addere piper vt magis incalescat, vbi potius refrigeratione sit opus. Quò fit vt Fuchsius alioqui doctissimus haud rectè Cordũ reprehenderit, quòd papauer non piper admiscuerit. Ponito itaq; tu audacter albi papaueris semen, & ne cures aliorũ errata imitari.

Cordus defenditur.

QVÆRIS item an in compositione Electuarij de Sebestenis Montagnanæ aberrauerint Luminaria Manlij & aliorum in aquę ponderibus, quòd ferè impossibile tibi videatur, vt tam parua aquæ quantitate, quæ vix sufficit ad maceranda ea omnia medicamenta, posse quempiam illa omnia macerare, coquere, ac dissoluere. Qua in re vellem sanè tibi satisfacere, si id Medici munus esset nõ Myropolæ. Sed cùm ego censendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, consultiùs tibi

tibi fore ſperarem, ſi de re hac teipſum conſuleres: Quod ſi feceris, cùm ſciam te ſe plaſiariũ eſſe exercitatiſsimum, nihil ſanè vereor, quin tuus ſtatim tibi ſuaſurus ſit genius, vt aquæ pondus augeas, vbi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas nõ ſufficiat. Cæterùm vbi medicamentum parare decreueris ſuadeo, vt genuinum au torem ſequaris non Cordũ. Nam etſi electuarium hoc Montagnanæ is referat ac ceptum, longè tamen id ab eius compoſitione euariat, quòd genuinum Sebeſtenorum, Prunorum, Tamarindorũq;, quinetiam ſeminum frigidorũ decoctum tantũ excipiat, Cordinum verò (vt ita dicam) horũ omnium pulpam, præter authoris ſententiam, & ſeminum frigidorum duplum habeat.

Electuarij è Sebe nis parandi ratio

QVÆRIS præterea an ſerũ, quo vti debent Myropolæ ad maceranda medica menta, & ea præſertim quibus paratur confectio Amech paſsim vocata, ſumi debe at, quod à caſeo ſeparatur, dum premitur, an illud, quod expreſſo caſeo coquitur, & à caſei reliquijs è quibus recocta paratur, ſecernitur altero longè clarius. Hæc tua quęſtio eſt. Verùm ſi rectè conſiderabis, nil aliud eſſe ſerum, quàm partem lactis aquoſam à butyro, & caſeo omni ſeparatam, illud proculdubiò legitimum, ac purum erit, quod à caſei & butyri reliquijs prorſus fuerit expurgatũ. Tale enim eſt, quod expreſſo caſeo, coquitur & à recocta ſecernitur. Sed nec id quidem præſtabit pro ijs macerandis medicamentis quinq; aſsiduis diebus, quę in illam veniunt antidotũ, quam Amech Arabs conſcripſit. Aceſcet enim ſerũ hoc, quod tandiu manſerit anteaquàm coquatur, & antidotum acidam reddet, niſi ab initio tãtum ſacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine ſeruare poſsit. Quamobrem rectè ſerum à caſeo ſeparabant antiqui, additis feruẽti in fictili nouo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continuè ficulneo ramo verſantes, vt ſecundo libro docet Dioſcorides. Verùm vt diffuſiùs, ac clarius parandi, ſeruandiq; ſeri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epiſtolam, quam ſuperioribus menſibus Bono Baldino Pharmacopæo exercitatiſsimo Viennæ cõmoranti miſeram, quòd is etiam de parando ſero plura à me eſſet percontatus. Ex ea enim facilè intelliges ſeri cuiuſque explicationem.

Serum quod præ tium.

Seri ab acore conſeruandi ratio.

PRÆTER id à me etiam ſcire deſideras, an vnguẽtum Alabaſtri, quod deſcribitur à Iacobo Manlio in ſuo Luminari, illud ſit vnguentum Nardi ſpicati vt ipſe nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus eſt *SALVATOR NOSTER CHRISTVS*. Nam cùm vnguentum hoc, quod Calbanum, reſinam Terebinthinam, Colophoniam Sabinam & Hederæ gummi excipit grauiſsimè, non ſuauiſsimè oleat, non parum dubitandum tibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret. Sed non ab re quidem dubitas. Ego enim longè antea animaduerteram id eſſe falſum, quòd in ſacris literis habeamus, tantam fuiſſe vnguenti fragratiã, vt vniuerſa domus repleta ſit ſuauiſsimo illius odore, quin etiam tàm magno pretio fuiſſe emptum, vt proditor dixerit Iudas, poſſe illud vęnundari multo, & dari pauperibus. Atqui ſi meam tibi debeam aperire ſententiã, crediderim ego, Nardinum illud fuiſſe pretioſiſsimum, quod antiqui parabant (vt habet Dioſcorides) ex Malabathro, Nardo, Iunco odorato, Coſto, Amomo & Opobalſamo. Hoc enim Romanorum luxu parari ſolitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus, tùm lib. vi. de ſanitate tuenda, tùm etiam viii. de Methodo medendi vbi de diarijs febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proueniũt. Quò fit, vt putem Mariam Magdalenam hoc vnguento haud quaquàm fuiſſe deſtitutam, vtpote quæ mundanis delitijs, ac voluptatibus ſe totam prius dediſſet. Fiebat olim hoc vnguentum pretioſiſsimũ, omnium præſtantiſsimum (vt Galenus eſt autor locis ſuperius citatis) Laodiceæ Aſiæ vrbe, vnde poſtea deferebatur à ne-

Vnguentum quo inunctus eſt IESVS à Maria Magdalena

gotiatoribus ad alias nationes, quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moscho Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India, partim ex Aethiopia, partim ex alijs longinquis regionibus voluptatis & lasciuiæ gratia ad nos afferūtur ad suauissima vnguenta, quibus nō solum mulieres vtuntur, sed etiam viri. Tantus inualuit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cum antiqui destituerentur, excogitarunt etiam ipsi, aromatis omnium suauissimis parare odoramenta, quibus postea delicatæ vterētur mulieres: quorum posthac exoleuisse vsum facilè crediderim simulac Moschum, Ambarum, & Zibetum afferri cœperunt, cùm illis suauiora, odoratiora, pretiosioraq; haberentur, nil mirum, si neglectis illis, sequuta posteritas priorum loco hæc in vsum vocauerit.

Spinæ albæ & Arabicæ loco quid supponendum.

CÆTERVM ad ea quæ quæris, an in sirupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos destitui putas, addi possint Caryophillatæ radices, aliud quidem respondere nō possum, quàm quòd hoc optimè factum crediderim. Siquidem non solum hæ Caryophillorum odore, quo præditæ sunt, vitales spiritus nō parum recreant, sed alijs non vulgaribus facultatibus huic sirupo quàm maximè conueniunt. Prosunt enim epotæ Celiacis, Stomachicis, Dysentericis, & cruenta expuentibus, menses cohibent ac cæteras quascunque fluxiones, adeò vt Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, sintq; præter id suauiter odoratæ.

QVÆRIS vltimo loco, an Mumia, quæ ex Alexandria Aegypti ad nos affertur in vsum medicum conueniat, vbi in Arabicis compositis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quęstioni, & si satis superque responderimus in nostris in Dioscoridem commentarijs, vbi errare eos diximus, qui siccas humanorum corporum carnes, vel ossa pro Mumia suis interponunt medicamentis, non tamen ob id præteribo, quin noui aliquid de Mumia ad te scribam, vt scias præter Pissasphaltum aliam Mauritanis esse Mumiam, qua ij olim vtebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi sese offerunt scribenda, contra Bellonij sententiam. Scribit itaq; is, & lōgis contendit ambagibus, maximè hallucinari eos, qui putant Mumiā Mauritanis illud designare condimētum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balsamo, & alijs fortasse aromatibus paratum, quo apud Syros, Aegyptios & alias ijs conterminas nationes hominum cadauera infarciri solebant, cùm sibi perperàm persuadeat, nullā vsquā extare Mumiam præter Pissasphaltum. Præterea spiculis quibusdam occultis me pungit, quòd scripserim posse & apud nos parari Mumiam, si defunctorū corpora huiuscemodi odoratis medicamentis condirentur, & deinde Aegyptiorū more linteis, fascijsque colligarentur, & idoneis collocarentur in sepulchris. Sed quàm magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus sanè Arabum testimonijs facilè comprobari potest. Etenim Rasis libro de Arabicis nominibus, authoritate Isach, Mumia, inquit, est nomen Persicum, & est res nigra confecta, & est etiam alia res reperta in sepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaueribus, vt vermes non approximentur eis. Rasi subscribit Serapio cap. 293 primo statim initio vbi sic habet. Mumia sepulchrorum fit, cùm Aloe, Myrrha, & quod admiscetur eis ex humiditate corporis humani simul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facilè cognoscet ille, si hæc quandoque perleget, suam in Mumia ignorantiam, nec longas posse peregrinationes docere quenquam, vbi bonorum autorum lectio, experientia & iudicium absint. Vale.

Mumiam duplicem esse contra Bellonij sententiam.

* * *

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Medicus, Ioanni Viſcero Vembdingenſi, S. P. D.

Tractatur de vertigine, Occipitij dolore, ſtupore, pilorum deſluuio & glandibus in inguinibus exortis.

VNam potiſsimum habeo cauſam, vir doctiſsime, à qua orti ſint affectus ij quibus vexaris, nempè vertigo, Occipitij dolor, ſtupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atque in inguinibus obortæ, eamque externam, & à frigore tantũ genitam. Ais enim præterita hyeme, dum è Germania Patauiũ veniſſes, frigora ibi te adeò magna perpeſſum fuiſſe in pedibus præſertim & cruribus, vt partes eæ ferè ſtupidæ redderentur, & quamuis frigora longè maiora, diuturnioraque ſint in Germania, quàm Patauij, & in vniuerſa ferè Italia: in Germania tamen ſuis hipocauſtis incluſi ab ingentiſsimis frigoribus diu ſe tuentur homines, in quibus ſua tractantes negotia, hyeme perpetuò fermè morantur. Ea propter factum exiſtimo, vt quùm præterita hyeme ſtudijs aſsiduam operam impenderes, in loco fortaſsè nunquam vel raró calefacto, nerui in crura & pedes excurrentes tanta frigiditate fuerint affecti, vt plurimum inde noxæ contraxerint, quæ poſtea cerebro per os communicata, vertiginem effecit, ſtuporem, & Occipitij dolorem. Nec ſanè mirum, cum dicat Hippocrates: Frigidum inimicum eſt oſsibus, dentibus, neruis, cerebro & ſpinali medullæ. Frigus enim exterius adueniens non modo vertiginem, ſed quandoque apoplexiam, Epilepſiamq; procreat, vt Galenus eſt autor, libro de morborum cauſis. Quòd autem vertiginis & horũ morborum cauſæ eædem eſſe poſsint, cõprobatur eiuſdem Galeni teſtimonio, libro qui dicitur Medicus, vbi ſic habet. Caligines oculis infuſę & vertigines, cognata ſunt vitia morbo comitiali, ab eiſdemque cauſis prodeunt, atque eaſdem ſedes occupant. Idem I I I Aphoriſmorum inquit. Vertigines quoque cerebri læſiones conſequuntur, ſicuti & apoplexiæ, nam & hæc paſsio fit, cùm caput repletur pituita: Quod facilè euenit cerebro plusquàm par ſit refrigerato. Quandoquidẽ oppreſſo diminutoque eius calore, quæ eò deferuntur, tùm alimenta, tùm excrementa concoqui rectè nequeunt, quò fit, vt inde excremẽtitię pituitę plurimum oriatur, à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaque dicebat Paulus vertiginum affectum naſci, cùm frigidus glutinoſusq; humor cerebrum occupat. Hinc quoque & occipitij dolor fit & in brachio quandoque leuis ille ſtupor, hincque glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbens, immutata partis ipſius temperie dolorem excitat. Nam, vt Galenus inquit libro I I. de Symptomatum cauſis, Nullũ corpus offenditur à propria natura. Adde quòd etiam ex flatu in capite genito, ob partis refrigerationẽ poſsit vtique fieri dolor hic ex Galeni ſententia, I I. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, cùm inquit. Et adhæc alia eſt capitis doloris cauſa, cùm ſcilicet in quibuſdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuoſus ſpiritus innaſcitur. Et quarto Aphoriſmorum Aphoriſmo L X X. Fiunt, inquit, capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente, & propter aliquam loci obſtructionem, vel ſpiritu flatuoſo habente in parte ipſa generationem, qui quidem flatuoſus ſpiritus non modo doloris cauſa eſſe poteſt, ſed etiam ipſius vertiginis, cùm dicat Galenus iii. de locis affectis: quòd vbi quis cerebro vertitur, inæqualem & turbulentum & inordinatum motum, tùm humorum tùm ſpiritus in eo fieri omnibus in confeſſo ſit. Porrò ex eadem etiam

pituita neruorum in brachium excurrentium originem quadamtenus obstruente oritur leuis ille stupor: quemadmodum & glandulæ ab ea, quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namque hæc semper à crassis proueniunt humoribus. Nec profectò mihi vnquam persuaserim, quòd hæc à Gallica lue originem duxerint, cùm mihi sæpius affirmaueris, te nunquàm scortis vacasse, nunquàm cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubasse, nunquàm penis vlceribus, nec pustularum eruptionibus, nec compaginum doloribus laborasse. Neq; illud meæ opinioni repugnare videtur, quòd tibi quandoque & capilli, & barbæ pili decidere conspiciantur. Non enim solo pilorum defluuio Gallica lues deprehenditur, cùm (vt Galenus est autor primo de compositione medicamentorum, secundum locos) ab alijs etiam causis affectus hic oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluuio afficiuntur, ijs in vniuersum decidunt, & cutis vbique glabrescit, quòd vitiosus humor in iecinore sedem habens, non in caput tantùm, sed in vniuersum feratur corpus. Verùm tibi id nunquam accidit: cùm per temporis interualla non ex vniuerso corpore, sed tantùm è barba & capite aliqui modò decidant pili, modò renascatur. Quin potiùs ideò illud factum esse crediderim, quòd cutetenus in facie & capite facta sit aliqua pituitæ exustio, id quod indicant tenues squamulæ furfuri similes inde manantes, quæ vbi pilorum radices arefecerit, est causa, vt ij postmodum decidant. Namque id mali, aut humidi defectu, aut succi prauitate contingit. His igitur rationibus compulsus, aduersam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primùm, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peste emersisse putauerim. Sed auxit fortassè morbum secunda etiam causa: nempè longa coitus abstinẽtia, quæ iuuenes multoties in magnum ducit discrimẽ. Ait enim Haliabbas si spermatica superfluitas suis aucta in vasis coitu non purgetur, nec poterit eam expellere natura, in inguinibus extensio fit, & alijs corporis partibus, omniq; in corpore grauitas. Id quod etiam ante dixerat Galenus vi. de locis affectis, capite v. his verbis. Equidem noui quosdam quibus huiusmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vsu abstinentes torpidi pigrique facti sunt, nonnulli etiam Melancholicorum exemplo præter modum mœsti, ac timidi, cibi etiam tùm cupiditate, tùm concoctione vitiata. Quamobrem cùm fatearis longo iam tempore à Venereorum vsu te abstinuisse, certissimũ hinc sumi potest argumentum, quòd etiam à retento semine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extensio, & nunc primum emerserit Gonorrhæa. Cæterùm quibus medicamentis quoúe regimine victus reliquũ noxæ curari tollique possit, cùm eius non parum sustulerint, & Guaiaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æstate vsus es, certoque sciam te ex ijs maius longè commodum reportasse: ni æstus & Sirius iam præsens, quæ mente conceparamus ad finem vsque prosequi interdixissent, nostrum illud consilium esset, vt proximo autumno, Septembri præsertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. At si fortassis id negotij inuitus susceperis, nõ nisi multum tibi profutura putauerim Patauina balnea. Sed cùm eò breui te conferre decreueris, sintque ibi Medici omniũ præclarissimi, & qui suorũ balneorum vires præ cęteris norunt, non est cur hac in re plus consilij à me expectes, nec prætereà aliam, vel alimentorum, vel medicamentorum seriem, ne videar (vt in communi prouerbio est) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quòd hoc facere recusauerim subterfugiendi laboris causa, cùm non te latere existimem, me ea quę potui maiori humanitate te primum suscepisse (ita enim virtus, ac mores ingenij expetebant tui, & meus in omnes probos amor) postea omni studio, ac diligentia te semper adijsse, atque omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuisse.

Non omnes quibus pili defluunt Gallica lue laborare.

Continentiam à venereis, iuuenibus plurimum nocere.

Quòd

Quod ſi vltra nobiſcum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, vt omne meum offitium apud te teſtatum relinquerem. Sed illud te admonere nō prætermittam, quòd ſi Patauij futura hyeme (vt putas) moram traxeris omnino hypocauſtum tibi parari cures, ne denuò frigoris & algoris noxam expertus in eoſdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis aduentum te prorſus euaſurum ſpero Dei Optimi Maximi munere, ſi modo Medicorum conſilijs obſequi ſtatueris. Vale.

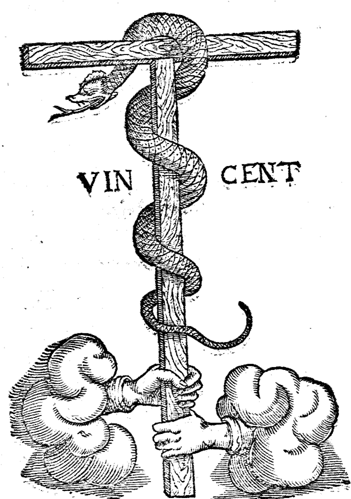
IOANNES VISCERVS VEMBdingenſis Petro Andreæ Matthiolo Medico S D.

Reſpondetur præcedenti epiſtolæ.

CVm in animum reuoco mihi, vir clariſsime, dulciſsimum ac ſuauiſsimum conuictum, quo per menſes aliquot, quibus tecum fui, non ſine maximo ſanitatis & ſtudiorum fructu & commodo, frui licuit, recoloque eruditiſsimos ſermones ac doctiſsima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentē erudiebas, vehementi, mehercle, tui deſiderio animum meum percelli ſentio, & ad veſtras amœniſsimas valles hinc, ſi poſſem, mox auolare cupio. Multa enim ſunt, quæ me alliciūt, cœli ſalubritas, loci pulcherrimus ſitus, vina ſuauia: inprimis verò præclaræ tuæ virtutes atque eruditio præſtans. Turpe tamen æſtimo vitamque ob hoc acerbiorem duco, quòd tot tantiſque beneficijs, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affeciſti, nulla ratione reſpondere potuerim, nec adhuc vlla gratitudinis meæ ſigna edere poſsim. Agnoſco .n. ita offitijs tuis me tibi deuinctum, vt & vſu & proprietate, vt Iuriſconſultorum verbis vtar, me totū tuum eſſe profitear. Animi certè gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meaque ſtudia & offitia ſeruiliter offero, & quod ſolum poſſū, nunc præſto. Omnibus cum quibus ſum animi tui dotes narro, præclaram tuam eruditionem, ſolertiam in medicando inſignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenij ſuauitatem & animi candorem, in conuictu familiari comitatem humaniſsimam, in ſermone lepôrem dulciſsimum, meis conuictoribus quotidiè prædico: idque faciam ſemper dum ſpiritus hos reget artus. Et ſi Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, vt omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincauellio & Bellacato ſcriptum tuum de cauſis ſymptomatū quibus adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: vterque conſilium tuū & approbauit & laudauit. Hiſq; authoribus ante quinq; dies aquā Patauinā bibere cœpi, etſi ferè deſiſtere à propoſito coactus fuiſſem: nam primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni induſtria, excernebatur: verebar igitur ne obſtructiones aliquas in venis aut hepate gigneret, quod repoſitione huius aquæ in corpore fieri ſolere audio. Quarto tamen die aqua ſibi viam inuenit adeò vt nunc ſatis fœliciter tota reddatur. Quando completa fuerit iſta medicina, ſcribam quid ex ipſius vſu cōmodi acceperim. Semen Senæ & ſi qua alia ſemina habeas rariora ſūmopere oro, vt mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchſio. Vale.

FINIS.

VIN
CENT

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DE LA FACULTAD DE MEDICINA